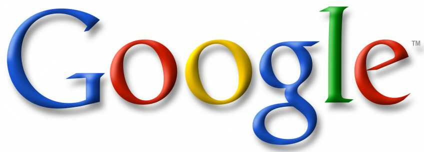
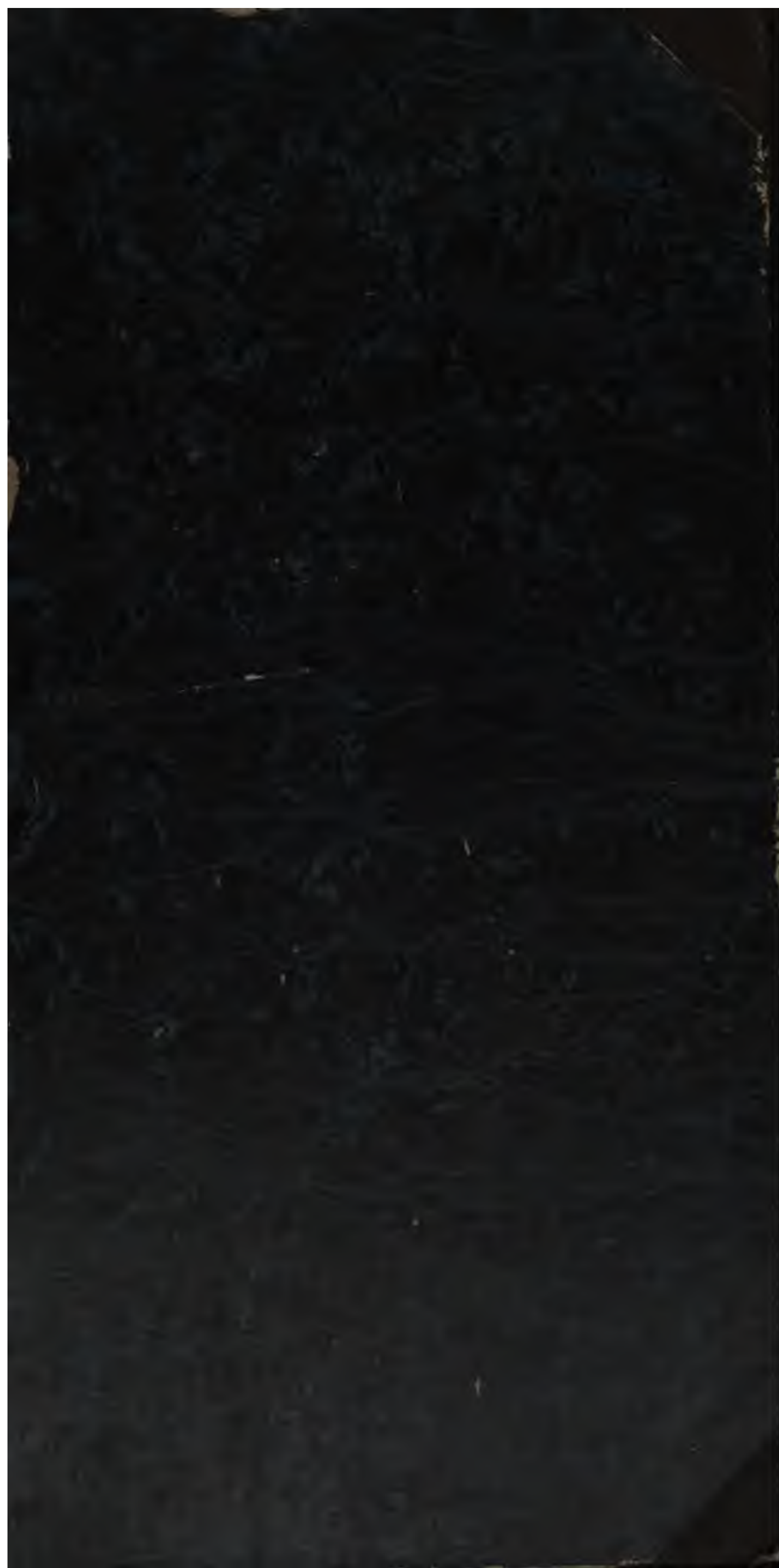
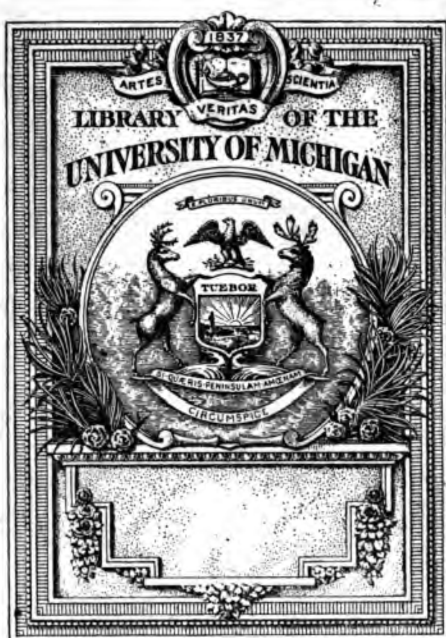

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

S. PUFENDORFII
DE
OFFICIO HOMINIS ET CIVIS
SECUNDUM
LEGEM NATURALEM
LIBRI DUO.

Cum Observationibus

EV. OTTONIS ET GOTTL. GERH. TITII;

Cum Supplementis & Observationibus

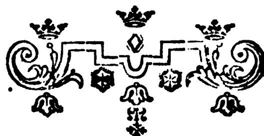
GERSCHOMI CARMICHAELIS;

Et Annotationibus

GOTTL. SAM. TREUERI.

Accedit GERSCHOMI CARMICHAELIS Appendix continens Theses Ethicas: adjectæ sunt Cl. BARBEYRACII Observationes, nec non Epistola Censoria Anonymi in hoc *Pufendorfii* Compendium cum ejusdem *Barbeyracii* animadversionibus.

TOMUS SECUNDUS.

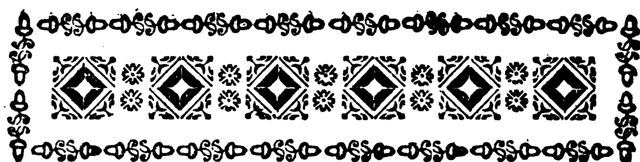

LUGDUNI BATAVORUM

APUD SAM. ET JOH. LUCHTMANS.

M. DCC. LXIX.

SAMUELIS PUFENDORFII
DE
OFFICIO HOMINIS ET CIVIS
LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De Statu Hominum Naturali. *

SUMMARIA.

I. *Officia ex diverso statu resultantia.*
II. *Status naturalis*
III. *Consideratur in relatione ad Deum,*
IV. *Nos ipsos*
V. *Et alios.*
VI. *Spectatur vel per fictionem, vel ut revera est.*
VII. *Verus paullatim obtinere cœpit.*

VIII.

* Doctrinam hujus Capitis, præter §. 10. (quæ sola in majore opere hunc locum obtinet) Auctor tradit, *J. N. & G. lib. II. cap.* 2. Carmich.

VIII. *Est status libertatis & æqualitatis,*
IX. *Sed gravissimis incommodis expositus.*
X. *Controversiæ in eo quomodo dirimendæ?*
XI. *Amicitia in hoc statu parum firma.*

Conf. GROT. *de* J. B. & P. *l.* II. *c.* 23. §. 6–8.

I. Officia ex diverso statu oriunda.

ROXIMUM est (*a*), ut inquiramus de illis OFFICIIS, quæ homini obeunda incumbunt EX DIVERSO STATU (*b*), in quo in vita communi degere deprehenditur. Vocamus autem STATUM (*c*) in genere illam conditionem, in qua homines constituti intelliguntur, ad certum genus actionum ob

§. I. Hactenus de officio Hominis; nunc officia Civis, pro diverso statu, sequuntur. Vox *Status* a Physicis est petita: quemadmodum enim illi substantias in statu suo operari dicunt; sic homines etiam, in spatio morali considerati, diversis juribus gaudent, quæ illos, ut umbra corpus, comitantur: ex eo quoque mariti, parentes, domini & cives variis obligationihus sunt obnoxii. (2) Status ille vel *Naturalis* est, in quo quis ab ipsa natura sine facto suo existit: vel *Adventitius*, qui, mediante facto humano, eligitur, & a Latinis *persona*, sive larva vocatur: unde titulus, *Inst. de Jure personarum.* vid. Ill. Bergeri commentatio *de Personis, vulgo larvis, seu mascheris.* OTTO.

(*a*) *Proximum est*]. Hanc connexionem minus probam esse, nec alia præcepta ac officia, a præcedentibus distincta, nunc inculcari, jam not. ad Lib. I. c. 9. §. 22. lit. (*f*). diximus. Interim ambigua illa connectendi ratio aliquam peperit confusionem, nam generalis de statu Philosophia, quæ §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. proponitur, ad explicationem Legis Naturalis pertinet vid. not. ad. Lib. I. c. 3. §. 8. lit. (*s*). *n.* 8. comparatio autem status naturalis & civilis, quæ §. 8. *seqq.* habetur, ad materiam civitatis referri debebat. TITIUS.

(*b*) *Ex diverso statu*]. Vox status vel notat (1) modum essendi sive dispositionem, vel habitum naturæ rei alicujus specialem, quem statum physicum appellaveris, e. c. status sanitatis & morbidus; vel notat (2) spatium morale, in quo homines certis fruuntur juribus, & status moralis indicatur. TREUER.

(*c*) *Vocamus autem statum*]. De hoc diximus, *d.* not. lit. (*s*) *n.* 8. Nimirum sicut homines *habitu* aliquo *physico* gaudent, ita natura & factum proprium ipsis etiam *habitum* aliquem *moralem*, juxta quem actiones, ex Legis Naturalis præscripto, sint instituendæ, velut circumposuit. Porro sicut habitus ille physicus *spatium* aliquod requirit, ita homines, ob moralem habitum seu dispositionem, in aliquo velut *spatio morali* concipiuntur, quod *status* nomine venit. Ita hujus indoles proprie concipienda est, sed sæpe illa accuratio negligitur, ac status & dispositio, seu conditio, promiscue accipiuntur. TITIUS.

(*d*)

obeundum. Quem etiam peculiaria fere jura comitantur (*d*).

J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. I.

STATUS hominum est vel NATURALIS, vel ADVENTITIUS (*e*). NATURALIS TRIPLICI MODO considerari (*f*), solo prælucente rationis lumine potest, II. Status naturalis triplex consideratio.

(*d*) *Comitantur*]. Est itaque *Status*, *Conditio Hominis moraliter considerata*, id est, quatenus certa Jura, vel certas Obligationes, includit; idque non ad unam aliquam transeuntem actionem, vel omissionem, sed ad continuam seriem. Interim, cum omnes generales Jurium atque Obligationum fontes, in superiore libro, nostrisque in eum observationibus, sint indicati; non sunt Officia hoc libro inculcanda, a præcedentibus diversa; sed ex iis nonnulla, prout oriuntur a quibusdam recensitorum fontium, ad particularem aliquam Societatem, atque adeo statum adventitium, producendum, applicatis, specialius circumscripta. CARMICH.

§. II. Pufendorfius, tum in *Diss. de Statu hominis naturali*, tum in *op. maj. II.* 2. statum illum, in quo homo per ipsam nativitatem constitutus concipitur, quemque non a lege, nec sponte sua suscepit, post Grotium II. *c.* 7. §. 27. & Hobbesium *de Cive. c.* I. §. 10. non male *naturalem* appellavit: nam veteres quoque naturalia vocant, quæ sine facto hominis existunt, ut φύσει δοῦλοι, *natura servi* Aristotelis I. *Pol.* 3. & agri *naturam* esse, ait Ulpianus, inferiori servire, *l.* I. §. *ult D. de aqua & aq. pluv.* Stoici quoque σχέσιν, id est affectionem, dividunt in naturalem & accersitam, apud Arrianum *l. II c.* 14. Alias status naturalis varie in scholis Philosophorum & Theologorum sumitur; sed noster triplici modo eum considerat, solus autem tertius, in §. 5. hujus est loci. OTTO.

(*e*) *Status hominum est vel naturalis, vel adventitius*]. In illo per naturam homines existunt, in hoc propria voluntate constituuntur, de quo not. ad Lib. I. c. 3. § 2. lit. (*l*). & §. 8. lit. (*s*) pluribus actum. Illud hic observandum, quod sub statu naturali contineatur (1) Status humanitatis, (2) Sexus, (3) Religiositatis, (4) Philautiæ, (5) Socialitatis & (6) Æqualitatis. Juxta quinque priores significatus, status naturalis opponitur adventitio, saltem ut *rei diversæ*, hinc cum eo concurrit, juxta ultimum vero, ut *rei contrariæ*, hinc per adventitium specialiter & generaliter, pro ratione facti præcedentis, tollitur. TITIUS.

Status *Naturalis* considerari potest, vel per modum *abstrahendi*, quo sensu cum omnibus statibus adventitiis concurrit; vel per modum *negandi*, quo sensu per quemlibet statum adventitium aliquatenus saltem tollitur. Hujus distinctionis omissio, doctrinam Auctoris, hic & *seqq.* §§. traditam, confusam admodum reddidit. Vide *Observ.* in §. *seq.* CARMICH.

(*f*) *Naturalis triplici modo considerari*]. Sed triplicis illius considerationis, prout hic instituitur, nullus est usus, quin causatur illa potius assertiones falsas aut otiosas, dum connexa divellit, ac non necessaria comminiscitur, ceu mox distinctius apparebit, quamvis alias, juxta verum sensum, diversa illa consideratio non male institu-

test, vel in ordine AD DEUM CREATOREM, vel in ordine SINGULORUM HOMINUM AD SE IPSOS, vel in ordine AD ALIOS HOMINES.

Conf. *dict.* §. 1.

III. Vel in ordine ad — PRIORI MODO consideratus (*g*) naturalis status ho-

tuatur, ceu ex iis, quae supra ad Lib. 1. c. 3. §. 2. lit. (*l*) diximus, colligi potest. TITIUS.

§. III. Omnes homines, ratione praediti, in ordine ad Deum, improprie quidem dici possunt vivere in statu naturali, quatenus ordinem naturae in actionibus sequuntur, nec instar brutorum affectibus indulgent, neque Sodomiam, *αὐτοχειρίαν*, aliaque peccata contra naturam committunt. Ejusmodi autem consideratio humanitatis huc non pertinet, ubi de origine civitatis quaeritur, & rectius officia erga Deum ex statu religiositatis petita sunt, supra *l.* 1. *c.* 4. Ill. tamen Heineccius *Elem. Jur. Nat. II.* §. 4. observat, simile quid in mentem videri venisse Simplicio *ad Epictet. c.* 79. dum Deum precatur, ut recordari se faciat nobilitatis, qua ille nos homines dignatus sit, ne obbrutesceret. OTTO.

(*g*) *Priori modo consideratus*]. Status naturalis, in ordine ad Deum, censetur esse *humanitatis*, ac opponi *conditioni brutorum*, quae recte quidem dicuntur, sed non recte huic respectui ille status vindicatur, nam homo etiam in statu humanitatis concipiendus est, si ad se ipsum & alios referatur, rectius igitur homo, in ordine ad Deum, in statu *religiositatis* concipitur. TITIUS.

Status *Naturalis*, uno quolibet trium respectuum, §. *praeced.* recensitorum, consideratus, admittit bimembrem istam distinctionem, quam proposuimus *Observ.* in *d.* §. Minus itaque accurate Auctor, statum naturalem in ordine ad DEUM concipit tantum per modum *abstrahendi*; in ordine vero cujusque hominis ad *se ipsum*, & ad *alios Homines* tantum per modum *negandi*. Rectius dixeris, *Statum* Hominis *Naturalem*, per modum *abstrahendi* consideratum, (qui in genere dici potest Status *Humanitatis*, *vitae & conditioni Brutorum* oppositus) si ad DEUM referatur, esse statum *Religiositatis*, quo homo DEUM sui auctorem agnoscere & colere tenetur; si ad *se ipsum*, esse statum regularis *Philautiae*, quo quisque tenetur se curare, suamque innoxiam utilitatem promovere; si denique ad *alios Homines*, esse statum *Socialitatis*, quo quisque inclinationem & vitam socialem inter Homines tenetur fovere. Quod si vero per modum *negandi Status Naturalis* intelligatur, ut excludat Status *Adventitios*, sive omnes, sive certos quosdam; hoc sensu, *Status Naturalis* in ordine ad DEUM dici poterit eorum conditio, quibus naturalia tantum DEUM cognoscendi media sunt concessa; vel latius, eorum in quibus nativum animi vitium non est divina gratia superatum: quo posteriore sensu, *Status Naturalis* appellatio apud Theologos usurpatur: qui, licet ita acceptus includat pravam qualitatem, Naturae humanae adventitiam, dicitur tamen *Naturalis*, quatenus cujusque ortum comitatur. *Status* porro *Naturalis*, *negative* acceptus, in ordine cujusque ad *se ipsum*, & ad *alios Homines*, ab ipso Auctore *seqq.* §§. describitur. CARMICH.

(*h*)

hominis (*h*) est illa conditio, in qua a Creatore est constitutus, dum eximium præ cæteris animal eundem esse voluit. Ex quo statu fluit, quod homo debeat auctorem sui agnoscere, colere, & ipsius opera admirari; ac diversa plane ratione a brutis vitam suam exigere. Inde & ei statui OPPONITUR VITA ET CONDITIO BRUTORUM. Deum Creatorem?

Conf. J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. 9.

(*i*) ALTERO MODO (*k*) statum hominis naturalem IV. Vel in ordine fin-

(*h*) *Naturalis status hominis*]. Status ille rationalis & ex relatione ad creatorem resultans apud plurimos ethnicorum citra creationis intuitum existit: putabant enim,

Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum:

& de creatione sermonem instituentes Epicuræi apud CICER, *de natur. deor. l. I.* vocem edebant: *Quæ molitio? quæ ferramenta? qui vectes? quæ machinæ? qui ministri tanti operis fuerunt?* Vid. CENSORINUM *de die natali c.* 6. *pag.* 26. CURCELLÆI *instit. relig. Christ. l. I. c.* 2. BUDDEI *hist. eccles. vet. test. period. I. sect.* 1. §. 8. *p.* 77. *seq.* & *de atheismo c.* 5. *pag.* 433. *seq.* In illo ergo statu referebant se quidem ad DEUM, sed non tamquam ad creatorem, potius naturali mentis humanæ, qua est, superbia vel se particulas divini spiritus esse jactitabant, quarum finis sit reditus ad essentiam DEI: hinc crepabant illud decantatissimum monitum: *Cogita te esse hominem!* vel se DEO coæternos fuisse prædicabant, aut per mechanismum aliquem, aut fortuito materiarum infinitarum concursu pronatos quidem fuisse dicebant, ita tamen, ut DEI operationi nihil acceptum ferendum esse putaverint in origine sua, & ex iis principiis vel nullus DEO cultus exhibebatur, vel negligentius, vel ambitiose instituebatur: quum eumdem vel ut partem sui, vel ut ens otiosum a sphæra nostra remotum intelligerent. Quod autem DEUS, ut creator, ex lumine naturæ perspici possit, tot scriptores jam probatum dederunt, ut de ista relatione hominum tamquam creaturæ ad DEUM in lumine naturæ dubitare non liceat. Vid. STILLINGFLEET *orig. sacr. l. III. c.* 2. BUDDEUM l. c. CLERC *bibl. choif. T. VII. art.* 1. & auctores supra *ad c.* 4. §. 2. & 9. citatos. TREUER.

§. IV. Status quoque solitudinis, sociali oppositus, non male naturalis dici potest: verum is rursus non est hujus loci, nec hodie superest, præterquam in naufragis, qui nudi & egeni in insulam vacuam ejiciuntur. Dira *illuvies, immissaque barba, consertum tegumen spinis*, de Achæmenide, in silvis degente, Virgilius III. *Æn. vs.* 593. & Ovidius XIV. *Metam.* 166. cecinere. Ceterorum vero, supra I. *c.* 3. §. 3. jam expositorum, inutilis hic est repetitio. OTTO.

(*i*) Vid. quæ *ad l. I. c.* 3. §. 3. adnotata sunt. TREUER.

(*k*) *Altero modo*]. In ordine ad hominem ipsum, status naturalis perhibetur esse *solitudinis*, add. *l. II. c.* 2. §. 1.

gulorum ad se ipsos; lem considerare possumus, *quatenus homo per nativitatem in eum pervenit*, *vere miserum scilicet*, si animo fingamus, qualis ejusdem conditio futura esset, si quilibet sibi soli relictus foret, sine ullo adminiculo ab aliis hominibus accedente, & quidem posita illa naturæ humanæ conditione, qualis jam deprehenditur. Quæ sane miserior (*l*), quam cujusvis belluæ, videtur futura fuisse; si expendatur, quanta cum debilitate in hunc mundum jam egreditur homo, periturus statim sine aliorum auxilio: & quam rudem sit vitam idem exacturus, si nihil aliud cuique adesset, quam quod propriis viribus, ingenioque debeat. Quin potius quod ex tanta imbecillitate adolescere potuimus, quod infinitis jam commoditatibus fruimur, quod animum corpusque in nostrum & aliorum usum excoluimus, id omne ab auxilio aliorum hominum provenit. Et in hoc sensu status naturalis OPPONITUR VITÆ, PER INDUSTRIAM HOMINUM EXCULTÆ.

J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. 2.

V. Vel denique in or- TERTIO MODO statum (*m*) hominis naturalem con-

2. Verum licet ille status fingi, imo aliquando revera existere possit, attamen uti illa fictio, ad explicandum Juris Naturalis fundamentum, nihil omnino confert, ceu not. ad Lib. I. c. 3. §. 2. lit. (*l*) *n.* 11. ostendimus, ita, cum Deus hominem destinaverit ad socialitatem, adeoque, ex intentione Dei, status naturalis sit socialis, oppido ἀκύρως status solitudinis naturalis esse dicitur, cum potius sit præternaturalis. Rectius hominem, in ordine ad se ipsum, in statu *philautiæ temperatæ* conceperis. TITIUS.

(*l*) *Quæ sane miserior*]. Confer supra *l. I. c.* 3. §. 3. Hic animadvertit *Titius*, improprie admodum statum *Solitudinis* dici *Naturalem*; imo eum potius esse *Præternaturalem*, cum DEUS Hominem destinaverit ad socialitatem. Atqui *Naturale* non hic eo sensu sumitur, quo coincidit eum *Connaturali*, atque adeo *Præternaturali* opponitur; sed quo excludit *Adventitium*, id inprimis, quod a DEI extraordinario, vel aliorum Hominum qualicunque, subsidio ad Hominem excolendum & exornandum potest accedere: quemadmodum ipse Auctor diserte notat ab initio *c.* 2. *l. II.* de *J. N. & G.* CARMICH.

§. V. Hæc consideratio sola sufficit, qua status naturalis omni adventitio, maxime autem civili, oppo-

consideramus, prout intelliguntur homines sese invicem habere ex nuda illa & communi cognatione, quæ ex similitudine naturæ resultat, ante pactum aliquod aut factum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuit obstrictus. Quo sensu in statu naturali (*n*) invicem vivere dicuntur, qui neque communem habent dominum, & quorum unus alteri non est subjectus, quique inter se neque beneficio neque injuria sunt cogniti. Quo sensu status naturalis OPPONITUR STATUI CIVILI (*o*). dine ad alios homines.

J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. 5–11.

VI. Hujus porro naturalis status (*p*) indoles considede- Hic spectari po-

opponitur. Describi potest conditio hominum; inter se æqualium, in qua per ipsam nativitatem, abstrahendo ab inventis hominum & corpore civitatis, sunt constituti. Atque hujus status accurata consideratio multa civitatum rectoribus suggerere potest, quæ & circa extraneos & in ipsa civitate observatu sunt necessaria, uti A. in *dict. diss.* §. 19. & *seqq.* docuit. In eo etiam statu hodie vivunt (1) Respublicæ, inter se; tanquam personæ morales, consideratæ, & capita civitatum. (2) Subditi, si civitas in anarchiam est delapsa, & nullus nulli in nullo paret. (3) Si quis per tempestatem in vacuam insulam fuerit ejectus. (4) Nautæ diversarum civitatum, in oceano contrahentes, vel injuria sese lædentes. OTTO.

(*m*) *Tertio modo statum*). In ordine ad alios homines, status naturalis *æqualitas* esse censetur, quod recte quidem dicitur, sed reliqua status naturalis facies, quod scilicet sit *humanitatis*, *sexus* & *socialitatis*, alios etiam homines respicit, quod implicite hic negari videtur, præterea status ille æqualitatis non *civili* tantum. ut Auctor censet, sed generalius potius *adventitio*, sub quo civilis, velut species exstantior, continetur, opponitur. Denique oppositionis modus, quod naturalis adventitio hic, ut rei contrariæ, opponatur, merito quoque indicari debuisset. TITIUS.

(*n*) *Quo sensu in statu naturali*]. GROTIUS *l. II. c.* 7. §. 27. *coll. cum l. II. c.* 20. §. 8. primus statum illum naturalem dixit: idem fecit HOBBES *c.* 1. *de civit.* §. 10. Denominationem illam defendit PUFEND. *in eride Scandica pag.* 185. Qui significatus in jure naturæ potissimum subintelligendus. TREUER.

(*o*) *Opponitur statui civili*]. Recte animadvertit dictus modo Cl. Observator, Statum hominis *Naturalem* in ordine ad *alios Homines*, prout hic describitur, non modo Statum *Civilem* excludere, sed generalius, quemlibet *adventitium*, quo homini adversus alium hominem jus vel obligatio nascitur. CARMICH.

§. VI. Fictio illa ab Hobbesio, *de cive c.* 8. §. 1. est desumta: is enim, ut miserias status naturalis repræsentaret, ait: *consideremus homines, tanquam si essent subito e terra, fungorum more, exorti & adulti, sine omni unius ad alterum obli-*

 ga-

tus vel fictus vel verus. derari potest, vel prout PER FICTIONEM (*q*) repræsentatur, vel prout REVERA existit. Prius fit, si vel concipiamus, ab initio aliquam multitudinem hominum simul exstitisse, sine ulla unius ab altero dependentia; uti de Cadmeis fratribus in fabulis est: vel si fingamus, totum genus humanum jam ita dissolutum esse, ut quilibet se ipsum seorsim gubernaret, & nemo ulli alio esset vinculo conjunctus, quam similitudine naturæ. Sed status naturalis, qui revera existit, id habet, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur; cum reliquis autem omnibus nihil, præter speciem humanam, obtineat commune, nec alio nomine quidquam

gatione. Nec impietatis idcirco eum accusamus; quia Philosophi est ὑποτίθεσθαι, & intra rationis, sibi relictæ, gyros se continere. (2) Sed ut controversias, propter hanc fictionem motas, evitemus, præstat, illam auctori suo relinquere; quia neque ad officiorum fundamenta & φιλανθρωπίαν explicandam, neque ad structuram corporum civilium liquidius cognoscendam multum confert; eadem quoque ab ethnicis est desumta, qui primos homines, velut e terra enatos, & bestias meras descripsere. Cicero *pro Sextio* c. 42. *Ita rerum natura tulit, ut quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque civili jure descripto, fusi per agros & dispersi vagarentur, tantumque haberent, quantum manu ac viribus per cædem ac vulnera aut eripere, aut retinere potuissent.* & alibi I. *de Invent.* 2. *Fuit quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum modo vagabantur, & sibi victu ferino vitam propagabant, nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabant.* &c. (3) Nos Christiani, certiora de origine hominum edocti, ab illa hypothesi, Sacræ Scripturæ contraria, merito abstinemus præsertim quia ipse Auctor statum naturalem, proprie ita dictum, ex intentione Dei, non esse statum solitudinis, sed socialem fatetur II. *c.* 2. §. 5. *fin.* De Cadmeis fratribus videatur Statius *Thebaid.* VIII. *vs.* 601. OTTO.

(*p*) *Hujus porro naturalis status*]. Universaliter & absolute status naturalis inter homines revera non existit, sed tantum per fictionem repræsentatur, cujus quidem fictionis, in explicanda officiorum diversitate ac civitatum origine, aliqua est utilitas; particulariter vero aut temperate status naturalis existere potest & solet, quod amplius, §. 6. 7. *h.* ostenditur, add. *l. II. c.* 2. §. 4. TITIUS.

(*q*) *Per fictionem*]. An fingere liceat? disceptatum fuit inter PUFENDORFIUM & ejus adversarios. vid. *erid. Scand. p.* 183. *seqq.* & *passim.* Fingere hic non significat falsi aliquid pro vero venditare, sed supponere aliquid quasi verum, quod ipsi falsum esse profitemur, certæ rei illustrandæ caussa. Conf. *erid. Scand. pag.* 301. & 362. Plerique poëtarum veterum statum naturalem primorum hominum horride satis descripserunt, ut ostendit LACTANTIUS *instit. div. l.* VI. 10. Multa exempla gentium barbararum, quæ vita sua be-

quam ipsis debeat (*r*). Qualis status jam inter diversas civitates ac cives diversarum rerumpublicarum existit, & quondam inter patresfamilias segreges obtinebat (*s*).

J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. 4.

Manifestum quippe est, universum genus humanum nunquam simul & semel in statu naturali exstitisse. Qui enim ex protoplastis geniti erant, ex quibus quidquid est mortalium originem ducit, prout divinæ tradunt Scripturæ, eidem potestati patriæ (*t*) subjecti erant (*v*). Neque tamen eo minus postea status hicce naturalis inter quosdam ho-

VII. Verus paullatim obtinere cœpit:

bestiis proxime absunt, ad illustrationem & probabilitatem hujus fictionis proponunt Becmann *hist. geogr. c.* 9. §. 8. Schilterus *manuduct. phil. mor. ad jurispr.* §. 15. *sq.* Zentgravius *de orig. jur. gent. art. I.* §. 9. *sqq.* Hertius *elem. prud. civ. P. I. sect.* 1. Treuer.

(*r*) *Nec alio nomine quidquam ipsis debeat*]. Scilicet, quod speciali facto aut pacto humano, sive jure perfecto exigi possit: debet tamen ipsis officia communia & absoluta, quæ homini debentur, ut homini, secundum principia justi & decori. Idem.

(*s*) *Obtinebat*]. Existit quoque in hominibus, qui casu vel per naufragium, vel per itinerum errores abripiuntur a consortio civitatis & hominum reliquorum. Idem.

§. VII. Dividitur vulgo status naturalis in Universalem & Particularem: at prior ille merito rejicitur; quia nunquam existit, sed ex conceptu gentilium fluxit, quorum *otiosi & inepti fines*, historiæ creati generis humani ignari, suoque tantum ratiocinio ducti, talia *fabulantur*, uti Diod. Sic. I. 8. Lucretius V. *vs.* 923. Horatius I. *Sat.* 3. *vs.* 100. aliique, a Lactantio notati VI. 10. (2) Status vero Particularis olim inter segreges familias fuit, genere humano nondum multiplicato; ut tamen liberi immaturæ ætatis, in potestate patrum, & servi in potestate dominorum fuerint; sed patribus mortuis, nexus ille solvebatur; etiam filii, illis vivis, novas sedes quærentes, mox iterum in statu naturali, cum ceteris patribusfamilias vivebant. (3) Hodie familiæ illæ, seorsim agentes, tantum non ubique redactæ sunt sub ditionem rerumpublicarum. Otto.

(*t*) *Potestati patriæ*]. Hoc est, potestati ejusdem Patris: quam (ut credibile est) etiam maturum rationis usum adepti, quamdiu in familia paterna, vel ejus vicinia, manerent, expresse aut tacite prorogatam voluerunt. Carmich.

(*v*) *Subjecti erant*]. Hoc non obstante vixerunt in statu naturali, non quidem *absoluto*, sed *hypothetico*: patria enim potestas non tollit libertatem & æqualitatem naturalem: neque patres vim imperii habent naturaliter in liberos. Treuer.

homines emersit (*x*). Nam primi mortalium, ut orbem adhuc vastum implerent, & laxiorem sibi suisque pecoribus habitationem quærerent, relictis laribus paternis, in diversa discesserunt, suamque sibi fere singuli mares familiam constituerunt. Inter quorum posteros, itidem sese dispergentes, peculiare cognationis vinculum, & ortus inde affectus, paullatim exolevit, & commune tantum illud, ex similitudine naturæ resultans, remansit. Donec postea, cum genus humanum insigniter fuisset multiplicatum, deprehensis vitæ segregis incommodis, paullatim proximi quique cohabitantes in civitates coivere, minores primo, dein majores, ex pluribus minoribus ultro aut per vim coalitis. Quas inter civitates, utpote nullo alio, quam communis humanitatis vinculo junctas, status naturalis utique adhuc existit.

dict. §. 4.

Eorum

(*x*) *Inter quosdam homines emersit*]. Hoc est, per manifesta effecta se prodidit: alias enim non potuit non existere, nisi quatenus aliquo facto humano fuit sublatus, vel impeditus; quod ipsa *Status Naturalis* appellatio supponit. Breviter, res ita se habet. Qui ex Protoplastis, aut succedentibus Patriarchis, geniti erant, cum in mundum prodirent Infantes, atque adeo suis actionibus dirigendis impares; licet pari essent, cum Parentibus, naturalis libertatis jure præditi, eo tamen haud statim uti potuerunt; sed durante rationis immaturitate, ut Parentum intellectu dirigi, ita eorundem quoque voluntate duci, egebant: quin & maturam ætatem consecuti, evitare non poterant, quamdiu in patris familia, vel etiam territorio, (imo vix, salvo pietatis officio, dum in ejus vicinia) degerent, quin patri, consensu suo expresso, vel tacito, illud in se imperium permitterent, quod in universos penes aliquem constitui, ad mutuam pacem conservandam, & securitatem adversus exteros præstandam, videretur pro tempore necessarium. Confer *Lockii Tract. Post. de Imperio*, §. 73. 74. & *seqq.* Quam primum vero, vel Patris obitu, ista unio (sive ut pendens a communi Domino Terrarum, nunc inter plures divisarum, sive ut alias in ipsius Patris persona radicata) esset soluta; vel filii, quod sæpius fiebat, relictis paternis, novas sibi sedes, præsertim remotiores, quærerent, quas alieno imperio subjicere non placeret; tum demum filiorum naturalis libertas cœpit se exserere: atque ita plures independentes Homi-

Eorum autem (y), qui in statu naturali vivunt, hoc est præcipuum JUS, quod nemini, præterquam Deo, sint subjecti atque obnoxii. Quo respectu etiam ille status nomine LIBERTATIS NATURALIS venit; per quam quilibet, citra antegressum factum humanum, sui juris potestatisque, ac nullius hominum

VIII. Status naturalis est status libertatis & æqualitatis;

minum Societates sunt exortæ; quemadmodum ipse Auctor hic explicat. CARMICH.

§. VIII. Duo præcipue jura ex statu naturali, civili opposito, resultant (1) *Libertas* agendi quicquid legibus naturalibus & divinis non est vetitum: seu privatio servitutis publicæ & privatæ, propter quam in statu hoc viventes, nec imperio, nec subjectioni, nec legibus aut pœnis humanis sunt obnoxii; nec alii, quam Deo, actionum suarum rationes reddere debent, Tryphoninus, in *l. 64. D. de cond. ind. Libertas naturali jure continetur, & dominatio ex gentium jure introducta est.* (2) *Æqualitas* moralis, quæ facit, ut alter non sit arbiter actionum alterius, utque jura omnibus eadem competant; nisi conventio aut vetus possessio obstet. *Quod ad jus naturale attinet, omnes homines æquales sunt*, ait Ulpianus *l. 32. D. de R. J.* Sat multa de hac æqualitate supra diximus ad *l. I. c. 7.* §. 2. eoque pertinet, quod Ariovistus Cæsaris legatis, I. *B. G.* 24. mascule respondebat: *Si quid ipsi a Cæsare opus esset, sese ad eum venturum: si quid ille se velit, illum ad se venire oportere.* Quod si ergo pares, ut pares, non tractentur, omnia dat, qui justa negat, & gladio suum vindicare licet. (3) Utrumque secus est in statu adventitio familiæ & civitatis, ubi jussa domestica & leges regum positivæ servitutem quandam & relationem inæqualem inter liberos & parentes, dominos & servos, imperantes & subditos inducunt. (4) Ceterum recte Auctor, in verbis, *quæ sanæ rationi congruunt*, & in fine §. in vocibus: *juxta dictamen rectæ rationis*, temperat licentiam status naturalis Hobbesianam, quæ justitiam & injustitiam naturâ non agnoscit, sed injuriam in pacti violatione ponit; quum tamen homo nunquam sit sine norma, & officia absoluta, in statu naturali non minus, quam in adventitio, sint præcepta. (5) Tolerari quodammodo posset absurda hæc doctrina, si de eo, quod in statu naturali impune fit, acciperetur; nec aliam Malmesburiensis mentem fuisse, contendit Cl. Gundlingius, in *Statu naturali Hobbesii, ex l. 5. D. de J. & J. defenso:* verum occurrunt loca, maxime in ejus *Leviathane c.* 13. ex quibus concludas, statum hostilem a natura ei constitutum videri: cum tamen contradictionem implicet, positis pluribus, jure sibi æqualibus, jus omnibus in omnes & in omnia competere, quia alter eodem jure uti posset. v. Pufend. *Op. maj.* I. *c.* 7. §. 13. & Dissert. ejusdem *de statu hom. nat.* §. 10. Joh.Christ. Becmanus *in Polit. parall. c.* 1. §. 5. ita de Hobbesio judicat: *Principia vitæ socialis vere explicat, sed male applicat: unde omnis illa in doctrina ejus perversitas.* OTTO.

(y) *Eorum autem*] Hoc facile liquet, in statu naturali summam esse libertatem & æqualitatem, non tamen omnimodum, cum utique Leges Naturales multa, etiam in hoc statu, exigant, atque hac restrictione absurdam Hobbesii sententiam recte correxit Auctor, *h.* & *l.* II. *c.* 2. §. 3. Cæterum libertas summa dicitur, quoad singulos, nam alias Imperantis libertas, in statu civili, longe major est, pro-

homines emerſit (*x*). Nam primi mortalium, ut orbem adhuc vaſtum implerent, & laxiorem ſibi ſuisque pecoribus habitationem quærerent, relictis laribus paternis, in diverſa diſceſſerunt, ſuamque ſibi fere ſinguli mares familiam conſtituerunt. Inter quorum poſteros, itidem ſeſe diſpergentes, peculiare cognationis vinculum, & ortus inde affectus, paullatim exolevit, & commune tantum illud, ex ſimilitudine naturæ reſultans, remanſit. Donec poſtea, cum genus humanum inſigniter fuiſſet multiplicatum, deprehenſis vitæ ſegregis incommodis, paullatim proximi quique cohabitantes in civitates coivere, minores primo, dein majores, ex pluribus minoribus ultro aut per vim coalitis. Quas inter civitates, utpote nullo alio, quam communis humanitatis vinculo junctas, ſtatus naturalis utique adhuc exiſtit.

dict. §. 4.

Eorum

(*x*) *Inter quosdam homines emerſit*]. Hoc eſt, per manifeſta effecta ſe prodidit: alias enim non potuit non exiſtere, niſi quatenus aliquo facto humano fuit ſublatus, vel impeditus; quod ipſa *Status Naturalis* appellatio ſupponit. Breviter, res ita ſe habet. Qui ex Protoplaſtis, aut ſuccedentibus Patriarchis, geniti erant, cum in mundum prodirent Infantes, atque adeo ſuis actionibus dirigendis impares; licet pari eſſent, cum Parentibus, naturalis libertatis jure prædici, eo tamen haud ſtatim uti potuerunt; ſed durante rationis immaturitate, ut Parentum intellectu dirigi, ita eorundem quoque voluntate duci, egebant: quin & maturam ætatem conſecuti, evitare non poterant, quamdiu in patris familia, vel etiam territorio, (imo vix, ſalvo pietatis officio, dum in ejus vicinia) degerent, quin patri, conſenſu ſuo expreſſo, vel tacito, illud in ſe imperium permitterent, quod in univerſos penes aliquem conſtitui, ad mutuam pacem conſervandam, & ſecuritatem adverſus exteros præſtandam, videretur pro tempore neceſſarium. Confer *Lockii Tract. Poſt. de Imperio*, §. 73. 74. *& ſeqq.* Quam primum vero, vel Patris obitu, iſta unio (ſive ut pendens a communi Domino Terrarum, nunc inter plures diviſarum, ſive ut alias in ipſius Patris perſona radicata) eſſet ſoluta; vel filii, quod ſæpius fiebat, relictis paternis, novas ſibi ſedes, præſertim remotiores, quærerent, quas alieno imperio ſubjicere non placeret; tum demum filiorum naturalis libertas cœpit ſe exſerere: atque ita plures independentes Homi-

Eorum autem (y), qui in statu naturali vivunt, hoc est præcipuum jus, quod nemini, præterquam Deo, sint subjecti atque obnoxii. Quo respectu etiam ille status nomine LIBERTATIS NATURALIS venit; per quam quilibet, citra antegressum factum humanum, sui juris potestatisque, ac nullius hominum

VIII. Status naturalis est status libertatis & æqualitatis;

minum Societates sunt exortæ; quemadmodum ipse Auctor hic explicat. CARMICH.

§. VIII. Duo præcipue jura ex statu naturali, civili opposito, resultant (1) *Libertas* agendi quicquid legibus naturalibus & divinis non est vetitum: seu privatio servitutis publicæ & privatæ, propter quam in statu hoc viventes, nec imperio, nec subjectioni, nec legibus aut pœnis humanis sunt obnoxii; nec alii, quam Deo, actionum suarum rationes reddere debent, Tryphoninus, in *l.* 64. *D. de cond. ind. Libertas naturali jure continetur, & dominatio ex gentium jure introducta est.* (2) *Æqualitas* moralis, quæ facit, ut alter non sit arbiter actionum alterius, utque jura omnibus eadem competant; nisi conventio aut vetus possessio obstet. *Quod ad jus naturale attinet, omnes homines æquales sunt*, ait Ulpianus *l.* 32. *D. de R. J.* Sat multa de hac æqualitate supra diximus ad *l. I. c.* 7. §. 2. eoque pertinet, quod Ariovistus Cæsaris legatis, I. *B. G.* 24. mascule respondebat: *Si quid ipsi a Cæsare opus esset, sese ad eum venturum: si quid ille se velit, illum ad se venire oportere.* Quod si ergo pares, ut pares, non tractentur, omnia dat, qui justa negat, & gladio suum vindicare licet. (3) Utrumque secus est in statu adventitio familiæ & civitatis, ubi jussa domestica & leges regum positivæ servitutem quandam & relationem inæqualem inter liberos & parentes, dominos & servos, imperantes & subditos inducunt. (4) Ceterum recte Auctor, in verbis, *quæ sanæ rationi congruunt*, & in fine §. in vocibus: *juxta dictamen rectæ rationis*, temperat licentiam status naturalis Hobbesianam, quæ justitiam & injustitiam naturâ non agnoscit, sed injuriam in pacti violatione ponit; quum tamen homo nunquam sit sine norma, & officia absoluta, in statu naturali non minus, quam in adventitio, sint præcepta. (5) Tolerari quodammodo posset absurda hæc doctrina, si de eo, quod in statu naturali impune fit, acciperetur; nec aliam Malmesburiensis mentem fuisse, contendit Cl. Gundlingius, in *Statu naturali Hobbesii, ex l.* 5. *D. de J. & J. defenso:* verum occurrunt loca, maxime in ejus *Leviathane c.* 13. ex quibus concludas, statum hostilem a natura ei constitutum videri: cum tamen contradictionem implicet, positis pluribus, jure sibi æqualibus, jus omnibus in omnes & in omnia competere, quia alter eodem jure uti posset. v. Pufend. *Op. maj.* I. *c.* 7. §. 13. & Differt. ejusdem *de statu hom. nat.* §. 10. Joh.Christ. Becmanus *in Polit. parall. c.* 1. §. 5. ita de Hobbesio judicat: *Principia vitæ socialis vere explicat, sed male applicat: unde omnis illa in doctrina ejus perversitas.* OTTO.

(y) *Eorum autem*] Hoc facile liquet, in statu naturali summam esse libertatem & æqualitatem, non tamen omnimodum, cum utique Leges Naturales multa, etiam in hoc statu, exigant, atque hac restrictione absurdam Hobbesii sententiam recte correxit Auctor, *h.* & *l.* II. *c.* 2. §. 3. Cæterum libertas summa dicitur, quoad singulos, nam alias Imperantis libertas, in statu civili, longe major est, pro-

minis imperio ſubjectus eſſe intelligitur. Quo ipſo etiam quivis cuivis alteri, cui neque ipſe ſubjectus eſt, neque eundem ſibi ſubjectum habet, ÆQUALIS cenſetur. Cum porro homini lumen rationis ſit inſitum, quo prælucente actiones ſuas temperare poſſit; conſequitur, quemlibet, qui in naturali libertate vivit, in regundis ſuis actionibus à nullo mortalium dependere; ſed ex proprio judicio atque arbitrio omnia, quæ ſanæ rationi congruunt (z), agendi habere poteſtatem (a). Et cum homo ob communem inclinationem, omnibus animantibus inſitam, non poſſit non ad conſervationem ſui corporis vitæque, nec non ad diſpellenda ea, quæ eandem deſtruere videntur, omnibus modis incumbere, mediaque ad eum finem adhibere; & vero in ſtatu naturali nemo habeat alterum hominem ſuperiorem, cui voluntatem judiciumque ſuum ſubmiſerit, inde in eo ſtatu quilibet ex proprio judicio definit de aptitudine mediorum, an ad conſervationem ſui conducant, nec ne (b). Nam ſi

propter plura objecta, circa quæ illa verſatur. TITIUS.

(z) *Quæ ſanæ rationi congruunt*] Hac cautela, ut & ea quæ diſertius additur in fine h. §. recte innuit Auctor, *Libertatem naturalem* cum *Licentia Hobbiana* minime eſſe confundendam. CARMICH.

(a) *Agendi habere poteſtatem*] Agit ex proprio arbitrio omnia; attamen ſecundum normam præcepti naturalis. Status ante naturæ præcepta practica fingi poteſt, ſed numquam exſtitit, norma enim agendi rationi connata eſt, & ipſa ratio, quam homo, ſimulac exortus eſt, ſecum attulit: ſtatim igitur, atque ratio exſtitit, poſitus homo ſub norma fuit; numquam ſine norma. Pluribus materiam hujus §. expoſuit HOUTUYN *polit. contracta generali p.* 1. & 23. *ſq.* TREUER.

(b) *An ad conſervationem ſui conducant, ne ne*] Hoc ita demonſtrari poteſt: In ſtatu naturali æqualia habemus jura: quapropter plus alii in me non licet, quam mihi licet in alium. Mihi vero non licet eſſe arbitrum alterius actionis & arbitrii: ergo quoque alii non licebit ſe arbitrum mearum actionum conſtituere. Quicumque hoc fecerit in ſtatu naturali, ille mihi eo ipſo jus concedit eadem in ſemetipſum exercendi. Jus ergo quisque habet abſolutum de ſuis rebus diſponendi & ſtatuendi pro lubitu: & nemo hominum limites hic ponere jure poteſt. Etiamſi aliquis ratione ſua minus recte utatur: exinde jus ſuum non amittit, neque alteri jus accreſcit illud minuendi: aliud enim eſt de jure aliquid facere, aliud recte facere. Id quidem licebit, & prin-

ſi vel maxime alterius conſilium audiat, penes ipſum tamen eſt, an velit alienum conſilium probare vel non. Ut tamen iſthæc propria ſui gubernatio recte ſeſe habeat, requiritur, ut ea juxta dictamen rectæ rationis, legemque naturalem ſuſcipiatur.

J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. 3.

IX. Satus naturalis

Status naturalis; utut libertatis nomine (*c*) & immu-

principia humanitatis quemvis eo obligant, ut conſilio errantem adjuvet: ſed penes ipſum tamen eſt, monente auctore noſtro, alienum conſilium probare vel rejicere, nec remediis coactivis poterit compelli ad conſilium admittendum. Quibus ex rationibus non obſcurum eſt, quod vita gentium barbara, a regulis humanitatis plane abhorrens, propoſitumque eos mores emendandi & ad normam rationis felicis componendi injuſta belli cauſſa ſit, quam minus juſte Græci olim & poſt Hiſpani cruentiſſimis bellis prætexuerunt. Idem.

§. IX. Ut Hobbeſius, *de Cive c.* 10. §. 1. ſtatum naturalem adeo miſerum, & hoſtilem depingeret, patriæ calamitas, ſub Carolo I. effecit: ſperabat enim, infelice illius conditione depicta, fore, ut natio diſcors ſub unius imperio damna belli civilis repararet, & ad ſtatum civilem conſervandum majori ſtudio incumberet; ideoque, quod ipſe in fine præfationis rogat, *pacis ſtudio & juſto dolori, propter præſentem patriæ calamitatem, aliquid ei condonari, æquum eſt.* Nil autem cauſæ erat, cur Auctor, deſertis principiis illis horridis, floſculos oratorios, in odium ſtatus naturalis, & laudes ſtatus civilis, hic pariter ac ſupra I. *c.* 3. §. 3. depromeret: quamvis enim ſtatus civilis, per media humana, felicior fieri poſſit naturali; multa etiam utriusque ſtatus ſint diſcrimina, quæ Hertius, *in Diſſert. de Diff. jur. in ſtatu nat. & advent.* diligenter excuſſit, Fruſtra tamen (1) de ſtatu ficto abſolutæ æqualitatis, ſolitudinis & ruditatis omnium hominum ſumus ſolliciti, cum talis poſt lapſum non fuerit, niſi ad breve tempus, dum ſolus eſſet Adamus. (2) Status particularis ſegregum familiarum rudior, & moleſtiis obnoxius, hodie ceſſat; magis vero fuit beatus, quam multarum nunc eſt conditio civitatum, quum & ratio in eo excoli & pactorum religione ſecuritas parari potuerit; nec tot in eo vitia, nec in tanto gradu. (3) Incommoda ſtatus naturalis a vitiis hominum, non ab ipſo ſtatu, ſunt repetenda, eademque in ſtatu etiam civili nimis conſpiciuntur. (4) Denique licet civitates ſint medicina quædam humanæ imperfectionis, & tutus bos in iis rura perambulet, ſocioque timore urſa & lupus ſimul manſueſcant; ſtatus tamen naturalis libertatis & pacis a natura intendi videtur, quia ſocialis eſſe poterat, & civili ſtatui multorum civium longe eſt præferendus, uti Titius *ad h.* §. & Lockius, *de Imp. civ.* pluribus monuerunt. Otto.

(*c*) *Status naturalis, utut libertatis nomine*] Inſtituitur comparatio ſtatus naturalis & civilis. Ille hoc libertate præſtat, ſed hic, vice verſa, variis commodis gaudet, quæ

metus, paupertas, fœditas, ſolitudo, barbaries, ignorantia, feritas: heic imperium rationis, pax, ſecuritas, divitiæ, ornatus, ſocietas, elegantia, ſcientiæ, benevolentia (*i*).

J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. 2.

In

potheſi, qua ſtatus naturalis hoſtilis eſſe contenditur, fluunt, qua negata, conſectaria quoque ceſſant, quin interim ex accidenti illa incommoda ſtatum naturalem infeſtare poſſint & ſoleant, non negatur; ſed nec eadem a ſtatu civili penitus abſunt. *Heic imperium rationis*, (hoc ſcilicet ambitionis, avaritiæ, voluptatis, injuſtitiæ ac inhumanitatis monſtra, quæ in aulis dominari ſolent, ac inde in ſubditos quoque maximam partem deveniunt, oſtendunt) *Pax*, *ſecuritas*, (hoc ex horrendis perſecutionibus, quas nonnunquam ſubditi patiuntur, & bellis crudeliter geſtis intelligitur) *Divitiæ* (de quibus innumerus mendicorum numerus, ſubditique, ad ſanguinem usque exhauſti, teſtantur) *Ornatus*, *ſocietas*, *elegantia*, *ſcientiæ*, *benevolentia:* Sed his nominibus ſæpe vanitatem & ſtultitiam, pedantismum, pravos affectus ac ſubtiles fallendi artes tegi, certum eſt, ſi quid autem boni iis ineſt, id a ſtatu naturali etiam non penitus exulat.

2. Hactenus igitur comparatio ſtatus naturalis & civilis non ſatis recte vel inſtituta. vel explicata videtur. Rectius forſitan eam juxta triplicem quæſtionem expedies, (1) *Qualis*, *tam naturalis quam civilis*, *ſtatus ex intentione Dei eſſe debeat?* Uterque ſocialis & felix, (2) *Qualis juxta malitiam humanam eſſe ſoleat?* Uterque inſocialis & infelix, (3) *Qualis per media humana eſſe queat?* Heic fatendum eſt, quod civis magis ſocialis & felicior eſſe poſſit naturali, cum per imperium civile malitia humana efficacius reprimi, ac adeo ſocialitas conſervari & felicitas promoveri queat. Sed illa vera ſunt, ſi legitimus imperii civilis ſit uſus, ſi vero ejus occurrat abuſus, qui ſane frequentiſſimus eſt, tum ſtatus civilis naturali longe infelicior cenſeri debet, quod tot bella, calamitates & vitia, ex abuſu illo provenientia, ac a ſtatu naturali abſutura, ſatis demonſtrant. Idem.

(*i*) *Benevolentia*] Auctor hic nimium abripitur philoſophia Hobbesii, cujus verba etiam appoſuit *ex cap.* 10. *de cive* §. 1. Mala enim, quæ hic de ſtatu naturali enarrantur, non ex ejus natura, ſed ex adfectionibus, bellum, metus, paupertas, fœditas, ſolitudo, barbaries, ignorantia, feritas non ſunt neceſſarii comites ſtatus naturalis, in quem & ſcientiæ & commoditates vitæ cadunt. Hic enim ſtatus ratione intentionis Dei ſtatus pacis eſt (1) a Deo pacis cauſſa conditus (2) pacis fundamentis: Neminem lædas &c. ſuperſtructus: (3) mediis ad pacem conſervandam, officiis ſcilicet ad illam normam præſtandis, non deſtitutus: (4) noſtræ felicitati & conſervationi nulla ratione contrarius, quæ (5) eas ob cauſſas in ſtatu naturali poſſibilis eſſe intelligitur. Quid? quod natura hunc ſtatum maxime intendit, quæ homines liberos procreat, adeoque & liberos eſſe voluit. Iſta tamen felicitas ſtatus naturalis impeditur ab ipſo homine per malitiam & infinitæ corruptionis indolem, quæ tanto errore migravit agendi normas, ut extraordinariis adminiculis opus fuerit, homines intra cancellos externi ſaltem officii coërcendi & detinendi, inter quæ civitas tamquam re-

In statu porro naturali (*k*), si vel quis alteri ultro non præstet, quæ ex pacto debet, aut si injuriam intulit, aut si alias controversiæ quid oriatur; nemo est, qui pro imperio alterum ad præstandum debitum, reparandamve injuriam adigere, litemque decidere possit, uti in civitatibus, ubi judicis communis auxilium implorare datur. Quia tamen non ob quamvis causam natura in bellum ruere permittit, etiam ubi quis de justitia suæ causæ ampliter sit persuasus: igitur prius tentandum, num

X. Controversiæ, in eo ortæ, quomodo dirimendæ.

remedium aptissimum non tam inventa, quam intrusa in genus humanum, cujus respectu instar boni extraordinarii considerandæ, quod homini corrupto aliquam medicinam parat; licet etiam multa adficiatur molestia, & suis defectibus morbisque laboret. Verissimum enim est, multa vitia fore incognita, immo in tanto gradu vix fuisse exstitura, si homines statum naturalem conservare potuissent. Vid. Houtuyn *polit. contr. gen.* §. 3. *p.* 8. Barbeyrac. *ad Pufend. op. maj. lib. II. c.* 2. *p.* 153. Lock *du gouvernement civil. T. II. c.* 1. §. 10. Si auctor Anglus, qui edidit *the fable of the bees* ea intentione fabulam de apibus scripsisset, ut ostenderet, apes in statu naturali felicitatem obtinere potuisse; contra in statu civili ad summam paupertatem & miseriam potuisse redigi, qui multas imbecillitates secum habeat conjunctas; probari posset ingeniosissima fabula. Sed quum docere ea velit, virtutem generi humano perniciosam & ad politica inventa referendam esse; ingenii male luxuriantis maculam sibi inussit. Vid. *bibliotheque Angloise T.* XIII. *art.* 2. Treuer.

§. X. Illud etiam incommodum status naturalis addit Auctor, quod controversiæ, quas Principes *Prætensiones* vocant, non judice, sed Marte arbitro decidi debent; ut tamen non deficiant media amica lites illas componendi: *Omnia* vero *prius experiri, quam armis, sapientem decet*, ait Terentius. Huc pertinent (1) *Colloquia*, si hostis nondum instet, & spatium deliberandi supersit. (2) Si animi nimis sint exulcerati, *Arbitros* intervenire necesse est, qui non sub conditione, si justam tulerint sententiam, sed puro compromisso constituantur. (3) Grotius, II. *c.* 23. §. 9. addidit *Sortem*. Verum sicut is, qui manifesto læsus est, Colloquium expetere aut exspectare non tenetur; quod ad vires colligendas, vel temporis lucrandi gratia, sæpe rogatur; ita mollior Compromissi via potentioribus plerisque spreta, quia non facile reperitur arbiter indifferens, &, si reperiatur, deficit exsecutio: quapropter compromissum in privatis quoquo culpatur, in *l.* 56. §. 1. *D. de evict.* Denique Sors justum ab injusto non distinguit, neque Deus revelavit, se sorti illi assistere velle; Tres itaque hæ viæ aliquando sunt utiles, sed non sunt necessario ineundæ: quamobrem plerumque, viribus utrinque bello exhaustis, ad pacem & transactionem demum pervenitur. Otto.

(*k*) *In statu porro naturali*] De modo litigandi, juxta præscriptum Juris Naturalis, tam intuitu status naturalis quam civilis, alio loco agendum erit, sed uti, hujus respectu, nihil omnino proposuit Auctor, ita ejus intuitu, nonnulla hic inserere voluit, quæ possi-

num molliori via (*l*) res possit componi, disceptatione scilicet partium amica (*m*), & puro (non conditionato) compromisso (*n*), seu provocatione ad arbitros (*o*). Qui arbitri æquos sese

tissimum spectant ad civitates, in statu naturali existentes. Id facile liquet, opus esse modo hoc litigandi, *orta controversia*, cum enim hanc communis judex decidere nequeat, & tamen regulæ humanitatis in bellum statim ruere prohibeant, hinc de molliori processu prius laborandum, §. 10. *h.* add. *l.* V. *c.* 13 §. 1. 2. 3. Titius.

(*l*) *Num molliori via*] Vide *Grotium Lib. II. Cap.* 23. §§. 7. 8. Carmich.

(*m*) *Disceptatione scilicet partium amica*] Possunt igitur lites tolli per communium amicorum interpositionem, quæ uti inter sanctissima officia merito ab Auctore, *in fine h.* refertur, add. *d. c.* 13. §. 3. ita inter gentes ambitiosas viribusque ac potentia subnixas raro effectum habet, frequentius vero, postquam armis fuit certatum, animorumque vigor belli malis est fractus, controversiæ, amicorum interventu, per tractatus & transactionem componi solent. Titius.

Cujus effectum promovere solet communium Amicorum, seu Mediatorum, interpositio; de qua Auctor *in fine h.* §. Carmich.

(*n*) *Et puro, (non conditionato) compromisso*] Deinde etiam per arbitros controversiæ terminari possunt, qui compromisso non conditionato constituendi esse perhibentur, quod eo sensu verum est, quod conditio sententiam arbitri a voluntate & ratihabitione compromittentium suspendere non debeat, nam, alio sensu conditiones adjici, nihil prohibet, add. *d. c.* 13. §. 3. Titius.

Hoc est, non tantum non suspenso ab ista conditione, *Si compromittentes, Arbitri sententiam ratam habuerint*, quemadmodum *Titius* interpretatur; sed nec ab hac, *si Arbiter justam sententiam tulerit*, ut ipse Auctor se explicat, de *J. N. & G. Lib. V. Cap.* 13. §. 4. quippe, quæ conditio admissa, novo arbitrio locum relinqueret in infinitum: nec tamen absolutum Compromissum impedit, quo minus, si fraudulentæ collusionis, inter Arbitrum & alterum litigantium, manifesta exstiterint indicia, sententia Arbitri ab altero rejici potuerit; fatente ipso Auctore *d.* §. *circa finem.* Carmich.

(*o*) *Provocatione ad Arbitros*] Casus hic bene discernendi sunt. Si in statu naturali hostis instet, periculum in mora sit, necessitas urgeat, mens attonita & peturbata sit ab hostis violenta læsione; ad molliorem aliquis viam tentandam, tamquam ad impossibile, non obligatur: alia vero res est, si deliberandi spatium permittatur; si mora non cum internecione nostra sit conjuncta, & tutioribus remediis res possit componi. His enim positis circumstantiis, satius erit, securitatem nostram & pacem externam per amicas vias recuperare, quam bello eamdem majoribus turbis & ancipiti bellorum aleæ exponere. Non tamen jure perfecto, sed per principia decori & prudentiæ ad molliorem viam ineundam obligor: æquum est sic agere: licet, si velis, jure tuo perfecto in injustum invasorem severe uti possis, belloque injuriam inlatam vindicare: quamquam hoc nec decore nec utiliter fieri, positis iis momentis circumstantibus, judicandum sit. Quod uberius patescet, si cogitemus, ad arbitros recipiendos neminem cogi posse in statu naturali. Tesmarus *quidem ad Grot. L. II. cap.* 23. §. 8. *lit. a.* inter principes secus esse

ſeſe (p) utrique parti gerere debent (q), & in ferenda ſententia nihil odio aut gratiæ dare, ſed unice merita cauſæ reſpicere (r). Quam ob rationem etiam non ſolet (s) quis capi arbiter in ea cauſa, in qua ipſi commodi, vel gloriæ peculiaris ſpes major adparet ex victoria unius partis, quam alterius; adeoque ubi ipſius intereſt, alterum quocunque modo cauſam obtinere. Hinc & nullum pactum (t) aut promiſſum intercedere debet inter arbitrum & partes, cujus vi pronunciare in gratiam alterius teneatur. Quod ſi arbiter (v) neque ex communi partium confeſſione, neque ex certis in-

eſſe exiſtimat ob maxima incommoda, quæ ex rejecto arbitrio ſequentibusque inde bellis oriuntur etiam in innocentes. Sed hæc juri belli nihil detrahunt: quod eam ob cauſſam juſtum manet, licet vel læſo, vel lædenti grave ſit & moleſtum. Jura humanitatis omnino poſcunt, ut ſæpius principes abſtineant etiam a juſto bello: poſcit id prudentia: exinde vero nihil decedit illorum juri, nec juſtitia belli labefactatur. Treuer.

(p) *Qui arbitri æquos ſeſe*] De officio & poteſtate arbitrorum ex prævio compromiſſo judicandum, quod naturale eſt & latius diducitur, *d. c.* 13. §. 4. 5. 6. 7. Poteſt etiam de poſſeſſione arbiter pronunciare, ſi jus poſſeſſionis ſit evidens, quod, contra Grotium, in *Obſerv. ad Lauterb.* jam adſtruxi *Obſ.* 1081. *n.* 2. add. *d. c.* 13. §. 6. Titius.

(q) *Utrique parti gerere debent*] De officio arbitrorum & mediatorum vid. Willenbergi *diſſ. Gedani* 1706. *hab. de arbitris & mediatoribus belligerantium*: CoccejI *diſſ. de officio & jure mediatorum pacis. Francof.* 1702. Treuer.

(r) *Sed unice merita cauſæ reſpicere*] Et quidem regulariter, ſecundum rigorem juſtitiæ expletricis; prout is, in ſtatu naturali legibus naturæ ſolis, in civitate legibus etiam civilibus, definitur. Qui vero adhibentur ad laxius definiendum, quid alter alteri, ex obligatione licet imperfecta, præſtare omnino debeat. dicuntur vulgo *Arbitratores*. Carmich.

(s) *Quam ob rationem etiam non ſolet*] Hæc ad regulas prudentiæ pertinent, ſi quis ſecus fecerit, ac arbitro ſuſpecto cauſam ſuam committat, is imprudenter quidem agit, eam ſolam tamen ob cauſam, ſi dolus ac ſordes arbitri non appareant, ſententiam latam improbare non poteſt. Titius.

(t) *Hinc & nullum pactum*] Tale pactum ſcopo compromiſſi contradicit, adeoque cum eo ſimul conſiſtere nequit. Sed ita ſolent gentes agere: controverſias majoris momenti arbitrorum ſententiæ non facile committunt, ac, eo forte facto, ſententiam tacitis artibus eludere conantur, aut, ſi hac via res non procedat, eam aperte ſpernunt. Idem.

(v) *Quod ſi arbiter*] Inter partes officii, quod arbitro incumbit, quoque eſſe, ut de facti veritate, ac genuina probatione ſit ſollicitus, facile liquet. De cætero probatio vel confeſſione partium vel teſtibus peragitur. Poterit etiam partibus jusjurandum deferri, & quidem, ſi circumſtantiæ & æquitas id exigant, etiam ſine alterius con-

instrumentis, aut indubiis rationibus & signis, quid in facto sit, cognoscere valeat, ex effatis TESTIUM (x) id erit cognoscendum. Quos licet ad verum dicendum (y) lex naturalis, & plerumque juramenti religio adstringat; tutissimum tamen fuerit tales non admittere, qui erga alterutram partem ita sunt affecti, ut conscientiæ ipsorum cum gratia, odio, vindictæ libidine, alioque violento animi motu, aut etiam arctiore quadam necessitudine sit velut luctandum: quibus superandis non omnibus sat constantiæ est. Aliquando etiam per communium amicorum interpositionem lites tolluntur; quod merito inter sanctissima officia habetur. Cæterum in hoc statu (z) exsecutionem, ubi ultro ab altero non præstatur, quod debetur; sibi quisque facit.

J. N. & G. *l.* v. *c.* 13. tot.

Quam-

consensu, quamvis aliter sentiat Auctor, *l.* V. *c.* 13. §. 8. sed de hoc frustra forte disputatur, cum feroces gentes nec juramentum tale facile subeant, nec arbiter, invitis partibus, illud temere decernat. IDEM.

(x) *Ex Effatis testium*] Recte observat Auctor, de *J. N. & G. d. Cap.* §. 9. rationi naturali quam maxime congruere, ut ad fidem faciendam, in re, quæ sola testium fide nititur, duo ad minimum testes requirantur; non solum, quia unus facilius decipi aut corrumpi potest, quam plures; sed etiam, quia a cordato Judice mendacia testium deprehendi possunt, si diversi interrogentur: cujus rei lepidam instantiam suppeditat, sive Historia, sive Fabula *Susannæ v.* 51. & *seqq.* CARMICH.

(y) *Quos licet ad verum dicendum*] Quid Lex Naturalis testibus injungat, aut prudentia in iis admittendis exigat, (de quo *h.* add. *c.* 13. §. 9.) id facile intelligitur. Numerum vero quod attinet, ratio naturalis etiam insinuare videtur, quod unius testimonium non sufficiat, duorum tamen, non suspectorum, & omni exceptione majorum (quales censeri nequeunt, nisi etiam de dicenda veritate juraverint) effato fides fieri possint, add. *d. c.* 13. §. 9. TITIUS.

(z) *Cæterum in hoc statu*] Exsecutio rei judicatæ non ab arbitro, sed victore ipso fit; verum ubi ad vim deventum fuerit, raro intra terminos exsecutionis consistitur, quin potius condemnatus non segnius vim repellit, quam alter infert, ut facile liqueat, inter gentes bellicosas, raro molliori aliquo remedio controversiam componi, sed, Marte judice, omnia fere peragi, add. *d. c.* 13. §. 10. IDEM.

§. XI.

Quamquam autem natura (*a*) ipsa inter homines aliquam cognationem esse voluerit, cujus vi nefas sit, alteri homini nocere, & potius fas sit, cuivis aliorum commodis sese dispensare: tamen inter eos, qui in naturali libertate invicem vivunt, hæc cognatio sat debiles fere exserit vires (*b*), ita ut quivis homo, qui non est noster civis, seu quicum in statu naturali vivimus, non quidem pro hoste, sed tamen pro AMICO PARUM FIRMO sit haben- XI. Hominum amicitia in statu naturali parum firma.

§. XI. Recte contra Hobbesium cognationem humani generis in statu naturali agnoscit, quæ hominem homini insidiari vetat; quamvis plerumque hic, ob malitiam humanam, aut bellum sit, aut belli præparatio, aut pax infida, auctore Vellejo Paterc. I. 12. Neque enim cognatio illa satis attenditur, propter facultatem & voluntatem nocendi, ex avaritia & ambitione prognatam, ad quam imperantes, in magna illa licentia, sua sponte invitantur. Maxime quia cognatio illa non tam valide jus adstruit, quam Oratoribus declamandi argumentum præbet. vid. Cl. Treuerus *ad hunc* §. quæque supra diximus *ad l.* 1. *c.* 8. §. 1. (2) Prudens est monitum, de vulgari & ollari amicitia, a Biante, Sophocle & Aristotele desumtum, ita credendos esse amicos, ut iidem mox hostes fieri possint: fronti enim nulla fides. Si vero de vera & perfecta virorum bonorum sibique constantium amicitia loquimur, recte negabat Scipio, ullam vocem inimiciorem amicitiæ potuisse reperiri, quam ejus, qui dixisset, ita amare oportere, ut si aliquando esset osurus, apud Ciceron. *de Amicit. c.* 16. OTTO.

(*a*) *Quamquam autem natura*] Rectius hic Auctor de statu naturali philosophatur, quam §. 9. *b.* Est scilicet status *socialis*, sed *parum tutus*, cujus causa generalis est *malitia humana*, quæ vincula legum facile perrumpit, nisi præsentaneo aliquo malo reprimatur. TITIUS.

(*b*) *Exserit vires*] Apud Stoicos quidem in magni ponderis argumentum adhibebatur naturalis hominum cognatio ad instigandos homines ad officia honesta, ut videre licet ex ANTONINO *de rebus suis lib. II.* §. 1. *lib. III.* §. 9. *lib. IX.* §. 27. & alibi passim: ARRIANO *lib. I. cap.* 9. *lib. III. c.* 24. sed ex falsis principiis maximam partem deducebatur. Sic enim ANTONINUS l. c. in cujusque lædentis natura se nosse ait, quam congener sibi sit non tam, quod sanguinis seminisque ejusdem, quam quod mentis ac portionis divinæ secum particeps. Palmarium ergo fundamentum quærebant in eo, quod omnes homines ratione animæ sint particulæ divini spiritus ex DEI essentia profectæ, & in eamdem rursus transeuntes. Quem nefandum Stoicorum errorem alii dudum refutarunt, & quidem ethnicus ipse CICERO *l. I. de natura deorum* BUDDEI *diss.* 1. *de erroribus Stoicorum in analectis hist. phil. p.* 92. *sqq.* Aliter LACTANTIUS *instit. div. lib. VI.* 10. istam cognationem demonstrat: *Si ab uno homine, quem* DEUS *finxit, omnes orimur; certe consanguinei sumus.* Quidquid istius fundamenti sit; cognatio tamen jus perfectum non adstruit, & ad pias magis & oratorias meditationes & persuasiones pertinet, quam ut juris perfecti materiam fulcire queat. TREUER.

bendus (*c*). Cujus rei ratio eſt, quod homines non ſolum ſibi invicem maxime poſſint, ſed & variis de cauſis ſæpiſſime velint nocere (*d*). Alios quippe pravitas ingenii, aut dominandi & ſuperflua habendi libido ad lædendos alios incitat; alii, modeſto licet ingenio, ſtudio ſe conſervandi, & ne ab aliis præveniantur, in arma ruunt. Multos ejusdem rei deſiderium: alios ingeniorum contentio committit. Inde in iſto ſtatu tantum non perpetuæ vigent ſuſpiciones, diffidentia, ſtudium aliorum vires ſubruendi, libido alios præveniendi, aut ex aliorum ruina vires ſuas augendi. Ergo uti probi eſt hominis (*e*), rebus ſuis contenti, alios non laceſſere, nec aliena adpetere; ita cauti eſt, ſuæque ſalutis amantis, ita omnes homines amicos credere, ut tamen iidem mox hoſtes fieri queant: ita pacem cum omnibus habere, quaſi quæ mox bello mutari poſſit (*f*). Qua de cauſa & felix habetur reſpublica, quæ etiam in pace de bello cogitat.

J. N. & G. *l.* II. *c.* 2. §. 12.

(*c*) *Pro amico parum firmo ſit habendus*] In ſtatu naturali homo quivis non quidem pro hoſte, qui nos actu læſit, vel invaſionem præparat: vivitur enim in ſtatu pacis: attamen pro amico parum firmo habendus: quia non tantum habet potentiam nocendi, ſed propter malitiam & corruptionem hominum etiam inclinatio nocendi adeſſe, præſumitur: id eſt, pro non hoſte, qui nos neque læſit, neque nobis auxilium præſtitit: a quo tamen utrumque proficiſci poteſt. Idem.

(*d*) *Nocere*] Vide ſupra *Lib. I. Cap.* 3. §. 4. Carmich

(*e*) *Ergo uti probi eſt hominis*] Egregium hoc eſt ſocialitatis & prudentiæ monitum, de cætero, pro diverſo ſtatus naturalis habitu, intenditur aut remittitur, nam ſi homines, in ſtatu naturali diſperſos, aut per familias exiguas diſtributos, ſupponas, tum, quia tam valide nocere non poſſunt, tanta circumſpectione non ſunt obſervandi; quodſi vero in valida corpora, ſeu civitates, digeſti ſint, tum in pace ſemper de bello, non inferendo, ſed repellendo, cogitandum eſt, add. *l. II. c.* 2. §. 12. Titius.

(*f*) *Bello mutari poſſit*] Ex iis omnibus, quæ dicta ſunt, colligendum eſt, ſtatum naturalem reſpectu hominis indifferentem eſſe, cui contingere poterat eſſe felicem vel infelicem: erat enim ſtatus *hominis* ſive creaturæ liberæ in utramque partem flexilis, adeoque ſtatus ejus aliter diſponi non poterat. Quapropter neque per ſe malus eſt, nec miſer, nec ſtatus belli: neque per ſe bonus eſt, nec felix, nec ſtatus pacis; ſed & metum belli alere poteſt & ſpem pacis. Treuer.

C A-

CAPUT II.

De Officiis Conjugalibus.

SUMMARIA.

I. *Status adventitius primus Matrimonium,*
II. *Extra quod omnis libido vetita.*
III. *Obligatio ad ineundum matrimonium.*
IV. *Pacti conjugalis capita.*
V. *Præstantia monogamiæ.*
VI. *Matrimonium insolubile est,*
VII. *Permittitur quibuslibet,*
VIII. *Nisi sanguine, aut affinitate nimis vicinis.*
IX. *Solemnia juris civilis sunt.*
X. *Officia conjugum.*

GROT. *de* J. B. & P. *l.* II. *c.* 5. §. 8—16.

I. Status adventitius primus Matrimonium.

INTER STATUS ADVENTITIOS, seu in quibus homo, facto aliquo humano antecedente, constituitur, primo loco venit MATRIMONIUM (*g*). Quod ipsum

§. I. Inter quatuor status adventitios, qui nunc sequuntur, primus & simplicissimus est conjugalis, omnium reliquarum societatum seminarium & amoris fundamentum. Quemadmodum igitur alia composita ad simpliees usque partes dividere oportet, ita Politicus civitatem pernoscere nequit, nisi cognitis ejus partibus. Omnis autem civitas e domibus constat: in his rursus vir & uxor, pater & liberi, herus & servus; quæ tria Aristoteles etiam separatim, etsi alio ordine, exposuit, I. *Polit.* 3. *seq.* Cicero, I. *de Offic. c.* 17. *Cum sit hoc natura commune animantium, ut habeant lubidinem procreandi, prima societas in ipso conjugio est: proxima in liberis: deinde una domus, communia omnia: id autem est principium urbis & quasi seminarium reipublicæ.* (2) Minus plena est Grotiana conjugii definitio, quod sit cohabitatio viri cum femina, quæ hanc, fide se ostringentem, constituat sub oculis & custodia maris. Alia est Modestini, in *l.* 1. *D. de ritu nupt.* alia Justiniani, in §. 1. *Inst. de patr. pot.* quam

Nn 4 Ale-

ipsum etiam est primum velut specimen vitæ socialis, simulque generis humani seminarium.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* I. §. I, 2.

Circa

Alexander III. repetiit in *c.* II. X. *de Præsumt.* nisi quod, pro *continens*, scripsit *retinens.* Canonistæ matrimonium dicunt esse sacramentum, Laicis proprium, quo vir & mulier secundum præcepta Ecclesiæ conjunguntur, *c.* 2. *C.* 32. *qu.* 2. *c.* 9. *X. de hæret.* Rectius definiri potest, conjunctio maris & feminæ, ad procreandam & educandam sobolem inita. (3) Variæ circa illud quæstiones de divortio, incestu, polygamia, concubinatu & cœlibatu occurrunt difficiliores, partim quia principia justi, honesti & decori, tum juris naturalis & plenioris divini confunduntur; partim ob varias definitiones matrimonii & quæstiones obscuras, ad *Levit.* XVIII. partim etiam ob præjudicium, vel ejus saltem conclusiones retentas, quod matrimonium sit Sacramentum; cum tamen id fiat actibus externis, & , mediis externis, ad finem externum tendat, &, judicio Synodi Dordracenæ, opus politicum videatur. vid. Brouwerus *de Jur. connub. II c. ult. n.* 6. Moses Amyraldus, *de jur. nat. quod connubia dirigit*, cum notis viri Ampl. Gerh. von Mastricht, Strykius de *Reliquiis sacram. in matrim.* juncto Griebnero *de Illis, quæ perperam ad reliquias Sacram. referuntur*, & notis ad Böckelmanni *Diss. Jur. Civ. & Can. c.* 25. Otto.

(*g*) *Primo loco venit matrimonium*] Circa hoc, initio observandum, quod duplex Jus Naturæ separari debeat; *Commune*, quod inter conjuges læsionem prohibet, ac damnum resarciri, aut fidem datam servari jubet; & *Proprium*, quod unice ad propagationem pertinet, ac explicatu satis difficile est. Summam retulimus, in *Observ.* ad l. I. c. 3. §. 8. lit (*s*). Nempe *homines genus suum propagare debent, eo modo, qui & naturæ propagantium sociali convenit, & homines natos, ad religiositatem, philautiam temperatam & socialitatem, quam optime disponit*, ex quo conclusiones speciales hic deducere conabimur. Titius.

Hanc circa matrimonium doctrinam perdifficilis esse explicationis ex variis momentis patet: non enim tantum (1) jus divinum singulari cura & specialibus præceptis positivis societatem conjugalem munivit, quæ a jure naturali sollicite distinguenda sunt, sed quoque (2) mores & consuetudines gentium hic negotium facessunt, quæ sæpissime cum jure naturali confunduntur. (3) Nec instinctus naturalis, qui tamquam caussa impulsiva matrimonii a nonnullis adferri solet, cum norma juris naturæ miscendus erit; multo minus obligatio hominis circa matrimonium ex eodem deducenda. (4) Impeditæ quoque tractationis caussa est confusio principiorum justi, honesti & decori, quæ circa hanc materiam eo accuratius distinguenda, quo magis id, quod justum est circa conjugium distincte concipiendum, & tandem (5) fines ipsi societatis matrimonialis, qui plerumque in propagatione sobolis, exstinctione libidinis, mutuo adjutorio poni solent, varia sententiarum ambiguitate mentem ita irretiunt, ut e labyrintho inextricabili quomodo se expediat, nescire videatur. His difficultatibus accedunt varia præjudicia, quæ animos hominum occupant. (1) Putant, conjugium esse rem mere sacram extra sphæram humani juris & facti positam, cujus fundamenta magis credenda,

quam

Circa hoc initio constat (*h*), ardentem illam sexuum

II. Extra hoc vetitum

quam investiganda sint. Quorum errorem ipsa doctrina de conjugio, ex pacti mutuo consensu initi regulis & conditionibus dependente, luculenter enodabit. (2) Alii præjudicio pudoris sui ex institutione, vel educatione, vel temperamento exorti incitantur, ut id, quod circa matrimonium justum est, ex ejus impetu dijudicent. (3) Nonnulli statum conjugalem post lapsum ad normam conjugii in statu integritatis revocant & præjudicio confusionis status integri & corrupti misere laborant; quum alia plane quæstio sit, quid justum dicendum circa actiones lapsi hominis; alia, quid convenerit homini perfectissimo. (4) Multi propagationem humani generis in toto rectæ rationis ambitu circumspicientes, & secundum omnes ejusdem regulas examinantes, doctrinæ exinde resultantis farraginem omnem plena manu in jus naturæ transferendam esse judicant, præjudicio communissimo occæcati, quod quidquid rectum videatur rationi, ad jus naturæ pertineat. Hæc & talia partim corrigenda, partim perdiligenter & summa attentione distinguenda, ne forum ethicum cum juris naturæ cancellis quodam quasi acervo confundamus, & in dijudicandis officiis hominum nobis ipsis imponamus. Treuer.

§. II. Stimuli, quos homo adultæ ætatis ad alterum sexum, cum brutis communes habet, internam quidem mentis quietem turbant, & ad indecoras actiones sæpe impellunt; quinimo Democritus & Hippocrates concubitum cum morbo comitiali compararunt, apud Laërtium IX. & Gellium XIX. c. 2. Deus autem eos nobis indidit, ut incitamenta essent honestæ propagationis, quæ finis primarius est matrimonii, uti ex *Gen. I. vs.* 28. *Matth. XIX. vs.* 5. atque ex formula Romana, *Liberorum quærendorum gratia uxorem duci*, satis constat. (1) Ex hoc fine creatoris simul liquet, omnem conjunctionem, quæ solius libidinis explendæ causa fit, esse illicitam, & prærogativæ hominis præ brutis, atque socialitati repugnare: quia hominis generatio in ea non intenditur, quique præter votum natus a patre non educatur. v. Beverland. *de Fornicat. cav.* & Amyrald. *Disq. II. pag.* 87. (3) Inprimis autem detestanda est libido, quæ sensus humanitatis adeo exuit, ut marem in feminam convertat, vel hominem ad sortem brutorum monstrose abjiciat, *Exod.* XXII. *vs.* 19. *Levit.* XVIII. *vs.* 22. *Rom.* 1. *vs.* 27. Prius vero istud muliebris patientiæ scelus, inter probra naturæ merito referendum, ab effeminatis Phrygibus, ut Servius, *ad* IV. *Æn. vs.* 215. vel a Lajo, ut Ælianus XIII. 6. vel ab Italiotis, ut Suidas, in θάμυρις scribit, inventum, & à Græcis ad Persas delatum est, Herodot. I. 135. Romæ etiam frequens, levique aut nulla pœna vindicatum fuit, Lamprid. *Heliog. c.* 32. Aurel. Victor. *Cæs. c.* 28. donec Impp. Christiani in crimen nefandum jusserunt insurgere leges, & flammis vindicibus illud expiari, *l.* 6. *C. Th. ad L. Jul. de adult.* postea jura gladio ultore armari voluerunt, *l.* 31. *C. ad Leg. Jul. de adult.* & denique Justinianus in sexum suum ardentes punivit, natura abscissa, auctore Zonara, Malala & Procopio, *Anecd. p.* 53. Jus Canonicum, stylo Patrum, *Sodomiam* vocat, & peccatum *contra naturam*, *can.* 11. 13. 14. *C.* 32. *qu.* 7. sicut Tertullianus *de Pudicit. c.* 4. *libidinum furias in corpora & in sexus, ultra jura naturæ*, appellavit. v. Judic. pœnitent. apud Mabillon, *Itin. Ital. p. II. pag.* 392. (3) Grotius Concubinatum cœlibis perpetuum jure naturæ haud illicitum esse putat: quia partes ita disposuerunt, proles non sit incerta, nec educatio cessat, II. *de J. B. c.* 5. §. 15. Alibi vero, II. *c.* 20. §. 42. tempo-

omne libidinis genus. xuum inter ſe proclivitatem (*i*) à ſapientiſſimo Creatore inſtitutam, non ad inanem voluptatem ſatiandam: (quippe quæ unice ſpectata ſummam fœditatem & confuſionem in genere humano excitatura erat) ſed, tum ut eo jucundior inter conjuges eſſet converſatio, tum ut eo lubentius homines propagationi ſobolis operam darent ac moleſtias tolerarent, quæ iſtius ſuſceptionem atque educationem comitantur. Ex quo conſequitur, naturali legi repugnare omnem uſum membrorum genitalium, qui ab hiſce finibus abit. Quo nomine etiam vetita libido (*k*) in diverſam ſpeciem, aut eundem

porarium, quive facillime poſſit diſſolvi, jure divino voluntario, ſi non κατὰ ῥητὸν, ſaltem κατὰ διάνοιαν prohibitum cenſet, *Matth*. XIX. *vſ*. 5. 6. 1. *Cor*. VI. *vſ*. 9. quia omnis innuptus concubitus ſcortatio vocatur, *Hebr*. XIII. *vſ*. 4. Honeſtas quoque jubet, ab eo abſtineri, quia ſtatus imperfectus eſt, ſexum femineum vilipendit, familias extinguit, & temperantiæ adverſatur. Leo *Nov*. 91. ait: *deſipere, qui malint lutum, cum liceat puras ex fonte aquas haurire*, vid. Cl. Van der Muelen *de Jure poli p. I. qu*. 4. & ſcripta eriſtica Breithauptii, Jægeri, Stoltzii aliorumque adverſus Thomaſii *Diſp. de Concubinatu*, & quæ dixi ad Böckelmanni *Diſſ. Jur. Civ. & Can. c*. 27. Otto.

(*b*) *Circa hæc initio conſtat*] Primo igitur ex illo præcepto conſequi videtur, *libidinem*, ſeu *Venerem*, *inanem*, *jure Naturali prohiberi*, ceu Auctor *h*. contendit, add. *l*. VI. *c*. 1. §. 2. 4. nam ex fine de moralitate medii videtur judicandum, hinc omnis uſus membrorum genitalium, qui *contra* & *præter* finem propagationis eſt, Jure Naturali prohibitus cenſeri debet, licet alii diſſentiant, vid. Thomaſ. *J. J. D. l. III. c*. 2. §. 21. *ſeqq*. Habet igitur voluptas, Veneri addita, rationem incitamenti vel præmii, quo homines ad moleſtam generis ſui propagationem eo magis permoveantur, quam adeo ſeorſim, ſine ſcopo principali, vel obtinendo vel obtento, expetere fas non eſt. Titius.

(*i*) *Sexuum inter ſe proclivitatem*] Illa proclivitas hominis & in anima & in corpore reſidet: in corpore eſt emotio ſanguinis & ſpirituum animalium, ut in brutis animantibus: in anima amor beſtiis plane incognitus, quo in benevolentiam cujusdam hominis alterius ſexus rapitur. Originem ejus, quam natura trahit, Plato ridicule *androgynorum* ſuorum hiſtoria delineare voluit in *convivio Ariſtophaniſque laudatione p. m*. 398. *T. II. opp a* Ficino *edit. Lugd*. 1550. Finem iſtius proclivitatis ſive propagationis rationem, ad quam tendit, non tantum epilepſiæ ſimilem dixit Democritus; vid. Menagium *in Laërtium lib*. IX. *n*. 43. *p*. 410. ſed illa nihil ineptius aut viro ſapiente indignius eſſe, nihil mentis celſitudinem turpius dejicere putarent Augustinus *ſolilequ. cap*. 10. Th. Brow. *relig. medici P. II. ſect. IX. p. m*. 397. Sadeurs *Neu-entdecktes Südland*: La Bourignon *dans ſa vie continuée p*. 315. Conf. Mr. Bayle *dictionn. T. I. tit*. Adam. *lit*. G. & T. 3. *lit*. Sadeur. *lit. E*. Treuer.

(*k*) *Vetita libido*] Omnis libido per

dem sexum ruens; quævis fœdæ pollutiones, & denique omnis commixtio, sive mutuo consensu suscepta, sive invitæ feminæ intentata, extra matrimonium (*l*).

J. N. & G. *l.* vi. *c.* i. §. 4.

Obligatio ad contrahendum matrimonium (*m*) con- III. Obligatio gen...

per principia honesti prohibetur, non per jus naturæ, & ejus spurcities ex iisdem cognoscenda: quemadmodum Beverland ostendit, qui seculi, ut ipse fatetur, deliciis inescatus in lubrica illa semita cecidit non semel, & ut publicum, quod dederat scriptis suis libidinosis, scandalum tolleret, admonitionem edidit *de fornicatione cavenda*, *Londini* 1691. cui postmodum accessit Jo. Brandii *detestatio nefandissimi sceleris Onanitici gravissima*. Vide & Osterwald *tr. contre l'impurité*. Contra nequissimæ libidinis fœditatem argumenta partim a pudore naturali, partim ab eo, quod membra contra naturam applicentur, nullius roboris esse ostendit Thomasius *inst. J. D. l. III. c.* 2. §. 152. *sqq.* Bayle *dict. hist. T. I. tit.* Hipparchia not. D. Quibuscum conferantur, quæ opponit Hochstetterus *coll. Puf. p.* 396. Idem.

(*l*) *Extra matrimonium*]. Patet inprimis, omnes eas, ab Auctore supra memoratas, pollutiones, quæ a procreatione humanæ sobolis toto genere abeunt, ut Naturæ instituto adversantes, Jure naturali damnari: sed ab homine insuper Lex Socialitatis exigit, ut & naturalem Sexuum conjunctionem ad humanæ Societatis commodum attemperet: quod cum non tam in eo vertatur, ut in immensum crescat hominum numerus, quam ut hominum identidem nascentium recte corpora & mentes efformentur, quo instructiores personæ in mundi theatrum prodeant; patet, non aliam esse honestam prolis generandæ rationem, quam quæ ad ejusdem generatæ idoneam formationem & educationem tendit: quem ad finem requiritur, inter eos qui proli generandæ dant operam, *Pactum matrimoniale*, constans articulis §. 4. *& seqq.* describendis. Carmich.

§. III. Bona est Auctoris distinctio, sed in ejus explicatione tres confundit quæstiones, *an*, *quomodo*, *& a quibus* genus humanum propagari debeat? Prima ex Dei intentione, per stimulos coëundi, homini inditos, declarata, satis aperta est. Seneca *Hippol. vs.* 466. *Providit ille maximus mundi parens, cum tam rapaces cerneret fati manus, Ut damna semper sobole repararet nova*, & *vs.* 478. *Cœlibem vitam probet sterilis juventus, hoc erit, quidquid vides, unius ævi turba & in se met ruet. Proinde vitæ sequere naturam ducem.* (2) Necessitas educationis quoque monstrat, non per vagos concubitus, sed pacto & societate conjugiali circumscriptos, propagationem esse faciendam. Unde communio uxorum Platonica & promiscuus uxorum usus, apud Nomades, Garamantas aliosque barbaros admissus, probari non potest. vid. Aristot. II. *Polit.* 4. Cæsar. V. *B. G. c.* 14. & Strabo *l.* XVI. (3) Singuli vero ad ineundum matrimonium non obligantur, uti Hebræi apud Seldenum *de J. N.* V. *c.* 3. ex solenni illo, *Crescite & multiplicamini*, *Gen. I. vs.* 38. collegerunt: non magis enim illa benedictio omnes obligat,

humani & singulorum ad contrahendum matrimonium.

considerari potest, vel in RESPECTU AD TOTUM GENUS HUMANUM, vel IN RESPECTU AD SINGULOS (*n*). ILLA in eo consistit (*o*), quod propagatio speciei humanæ haudquidquam sit instituenda per vagos & solutos concubitus; sed utique legibus connubialibus circumscribenda, adeoque

gat, quam maledictio omnibus necessitatem non imponit, in sudore faciei comedendi panem. Præterea jam supra *l.* I. *c.* I. §. 22. vidimus, omnia præcepta affirmativa commodam requirere occasionem. Nec a paucis illis, qui uxores aversantur, interitus generi humano mutuendus est: præsertim si qualitas corporis, aut circumstantiæ temporum illis causam præbeant, monente Paulo, 1 *Cor.* VII. *vs.* 8. Denique Metellus uxorem *malum necessarium* appellavit, sicut servum Ulpianus *domesticum malum* appellavit, *l. un.* §. 5. *D. furti adv. naut.* Theophrastus quoque, in libro *de Nuptiis*, negavit, viro sapientiæ studioso uxorem esse ducendam, pluresque sapientium liberis caruisse utilius duxerunt, quia Ἡρώων παῖδες λῶβαι: heroum filii sunt noxæ. v. Spartian. *Sev. c.*20. & Victor. *Cæs. c.* 3. (4) Aliquando vero obligatio ducendi vel nubendi, per honestatis, decori & prudentiæ regulas, in illis, v. gr. qui donum castitatis non habent, vel in unico herede regiæ stirpis, intenditur. Per leges etiam civiles aliquando, ut populosa sit respublica, sterilibus & cælibibus pœnæ imponuntur. Hinc *ἀγαμίου δίκη*: apud Athenienses, & *ὀψιγαμίου δίκη*, apud Lacedæmonios, auctore Stobæo, *Serm.* 73. Romæ *uxorium* & *viduvium* pendebatur; eaque de re lex maritalis, Julia & Papia lata est, quam erudite Jacobus Gothofredus & curatius Ill. Heineccius explicarunt. Ambros. in *Lucæ c.* 3. *Erat deforme liberos non habere, quod etiam legum civilium fuit auctoritate mulctatum.* De Hagestolziis, qui in cælibatu consenuerunt, in terris Brunsvicensibus & Palatinis, testamenti factionem non habentibus, Schottelius *de Ant. Germ. jur. c.* I. nec non Ill. Ludewigii & Pauli Kressii *Dissertationes* inter se pugnantes videantur. OTTO.

(*m*) *Obligatio ad contrahendum matrimonium*]. Porro ex præcepto præsupposito judicandum, *an* & *quomodo* homines genus suum propagare debeant. Circa primam quæstionem recte quidem Auctor monet, quod illa vel *in respectu ad totum genus humanum*, vel *singulos* considerari possit, sed dum eam, juxta primum respectum, decidere vult, quæstionem *an* & *quomodo* confundit, seu ab illa ad hanc delabitur. TITIUS.

(*n*) *Ad singulos*]. Aut si mavis, ita rem accipe. Speciem humanam esse propagandam, supponitur: ejus propagationem non esse instituendam per vagos & solutos concubitus, sed Legibus connubialibus circumscribendam, hic docetur; & ex singulorum articulorum, de quibus pacto matrimoniali caveri oportet, specialiore consideratione, luculentius infra ostenditur. Hinc oritur *Matrimonii* contrahendi obligatio, tum *conditionata*, singulis incumbens, ex hypothesi quod proli generandæ operam velint dare; tum *absoluta*, qua ii demum tenentur, in quibus concurrunt circumstantiæ in posteriore hujus §. parte memoratæ. CARMICH.

(*o*) *Illa in eo consistit*]. Hæc a scopo abludere, jam dixi, hoc potius quærebatur: *An homines genus suum propagare debeant*? Quod dubio procul asserendum, nam alias genus

que per matrimonium duntaxat exercenda: citra hoc enim decora & bene diſpoſita inter homines ſocietas, vitæque civilis cultus intelligi nequit. Singuli autem (*p*) ad matrimonium ineundum tenentur, quando commoda ſeſe ejus occaſio offert: quam tamen non ſola ætas generandique facultas abſolvit; ſed ut copia quoque ſit decentis conditionis, nec non facultas alendi uxorem & prolem naſcituram: ac ut mas quoque ſit idoneus ad gerendam perſonam patrisfamilias. Niſi tamen aliquis compoſitus ſit ad exigendum caſtum cælibatum, ſentiatque, plus ſe utilitatis poſſe procurare humano generi, aut civitati cælibem, quam uxoratum; præſertim ubi nulla prolis penuria ſit metuenda (*q*).

J. N. & G. *l.* VI. *c.* I. §. 5—7.

Inter

genus humanum, contra finem, a Deo intentum, interiret, nec etiam hac in parte ulla ſubeſt difficultas aut ſcriptorum diſſenſus, add. *d. l.* VI. *c.* I. §. 3. De altera vero quæſtione, *Quomodo propagatio facienda ſit?* quam Auctor hic intempeſtive immiſcuit, mox dicemus. Titius.

(*p*) *Singuli autem*]. In quantum ſinguli ad generis ſui propagationem teneantur, ſatis hic exponitur, quæ etiam ex fine, a Deo intento, eique ſurrogato præcepto, antea relato, facile deduci poſſunt; aliquando obligatio propagandi, pro ratione ſtatus, in hoc vel illo intenditur, add. *l.* VI. *c.* I. §. 6. 7. 8. Thomaſ. *J. J. D. l. III. c.* 3. §. 9. *ſqq* Idem.

(*q*) *Nulla prolis penuria ſit metuenda*]. Jure naturali nemo præceptive obligatur ad matrimonium ineundum; ſed jus tantum conceditur homini, ut poſſit legitimo modo ſobolem procreare: hominis ergo arbitrio relinquitur, an velit jure ſuo uti, vel in cælibatu vivere. Secundum honeſtatis tamen, decori & prudentiæ regulas varie obligari poteſt homo poſitis his vel illis circumſtantiis, ut matrimonio ſe ſubjiciat. Beyerus quidem *delin. J. N. c.* 26. §. 9. 10. *p.* 161. obligationem aliquam ex fundamento juris naturalis ſocialitate derivari putat. *Scilicet tot*, inquit, *homines procreati ſunt, quorum auxiliis utor: ergo viciſſim procreanda ſoboles, quæ aliis utilis eſſe poſſit. Uti vero omnia officia adfirmativa requirunt occaſionem agendi: ita potiſſimum matrimonium. Nam ut ſoboles proximo meo commodo generetur, requiritur prudentia educandi, & opes tolerandis matrimonii oneribus ſufficientes: alias vel mendicos, vel maleficos reipublicæ darem, quales non proſunt, ſed nocent: & ubi proximo majora commoda ex cælibatu meo proveniunt per matrimonium impedienda; ibi ille præ hoc eligendus.* Ipſe tamen hæc ad humanitatis officia refert paullo poſt adjiciens; *Omnium vero horum determinatio dependet a ſolo agente:* unde

IV. Pacti conjugalis perfecti capita praecipua. Inter eos, qui matrimonium (r) udituri sunt, intervenire solet & debet PACTUM (s), quod ubi RE-

unde sequitur, neminem ad matrimonium cogi posse; sicut nec ad reliqua humanitatis officia. Pleraque, quae ab auctore in hoc §. adferuntur, non ad jus naturae, sed ad decorum pertinent. TREUER.

§. IV. Jure naturae nuptias conciliat affectus, perficit consensus, concubitus consummat; solennes ritus aliaque jus civile requirit. An vero sponsus sponsam, an haec illum ambire debeat, neutro jure ad essentialia hujus pacti capita pertinet, sed prius ex regulis decori fluxit. Hinc honestum habebatur, filiam, quasi invitam, e sinu matris rapi; & pater, frater vel tutor spondebat sponsam, Gellius IV. 4. Heroides vero, earumve parentes, nuptias virorum saepe rogarunt. vid. Servium ad Virgil. VII. *Æneid. vs.* 268. Generale igitur Conjugum officium (1) est *Mutua castitas*, qua sine procreatio sobolis recte & ordine peragi nequit: plus vero hac in re marito, quam uxori, indulserunt Hebraei, Graeci & Romani; quia uxor injuriam violati lecti non patiebatur, cujus domina non erat. Sed *aliae sunt leges Caesarum, aliae Christi: aliud Papinianus, aliud Paullus noster praecipit*, ait Hieron. *ad Ocean.* respiciens ad Papin. libros de Adulteriis, ex quibus est *l. 6. D. ad L. Jul. de adul.* (2) *Promiscua cohabitatio* requiritur; ut uterque de alterius castitate sit certior, & liberorum educationi una incumbat; praecipue vero quia ambo, figura & numero distincti, unam consensu, vita & moribus constituere debent personam, & *duo esse in carne una*, *Matth.* XIX. *vs.* 5 *Marc.* X. *vs.* 7. Hinc JCti aliique sapientes eos divini & humani juris, prosperae & adversae fortunae consortes appellarunt, *l.* 1. *D. de rit. nupt.* *l.* 4. *C. de crim. expil. her.* Liv. I. *c.* 9. & Tacit. III. *Ann.* 15.

(3) Jure naturae societas conjugum aequalis, vel, ut Aristoteles I. *Polit.* 8. ait, aristocratica esse videtur, neque ex imbecillitate aut imprudentia sexus feminini jus imperandi derivari potest. Ideoque vir iis rebus praeest, quae dignae sunt viro, quae autem feminam decent, illi tribuendae videntur. Huc vetus referri potest formula: *Ubi tu Cajus, ibi ego Caja*, quodque conjuges *compares* dicuntur, apud Gruter. *Inscript. p.* 741. *n.* 1. 793. *n.* 9. & 804. *n.* 1. Sed quia in omni societate directione opus est, & in nonnullis negotiis dubium est, quaenam viri aut uxoris sint, quinimo mas natura magis aptus ad regendum, quam femina; ipsaque uxor maritum, vel sola corporis forma & robore, ad sui tutelam, curam bonorum, ad laborem & negotia foris obeunda perfectiorem agnoscit; hinc ultro sese ei, tanquam digniori & sad communem familiam regendam prudentiori, in rebus conjugii & familiae, cujus pars est, subjicit: ut adeo imperium mariti ex consensu & lege civili, maxime vero ecclesiastica, apud Judaeos & Christianos, ex *Gen.* III. *vs.* 16. XVIII. *vs.* 12. 1 *Corinth.* XI. *vs.* 7. & 1 *Petri* III. *vs.* 6. derivari debeat. Sic Attici passim κύριον ponunt pro marito, & Papinianus eundem absolute *dominum* vocat, *l.* 25. *D. de usu & usufr. leg.* An vero uxor dotata in pactis dotalibus stipulari possit, ut auctoritas maritalis cesset, vid. Bodin. I. *de Rep* 3. & Huber. *ad tit. D. de pactis dot n.* 4. Quid si maritus sit durus Nabal, & malis actionibus deditus, uxor autem praestante mente Abigail? 1 *Sam.* XXV. *vs.* 3. & 25. OTTO.

(r) *Inter eos, qui matrimonium*]. Postea etiam quaeritur: *Quomodo homines genus suum propagare debeant?* Non per vagos & solutos con-

REGULARE & PERFECTUM fuerit, hisce capitibus absolvitur. PRIMO, quia vir (*t*), (abs quo ut contractus (*v*) incipiat, utriusque sexus indoli magis congruit,) propriam utique sibi (*x*) sobolem intendit quærere, non suppositiam, aut adulterinam, igitur FIDEM DARE VIRO DEBET FEMINA, quod

concubitus, ceu recte Auctor §. 3. *h.* dixit, sed pacto & societate conjugali circumscriptos, §. 4. *h.* add. *l.* VI. *c.* 1. §. 5. nam belluina illa propagandi ratio nec naturæ propagantium rationali & sociali convenit, nec sobolem natam, ad Legis Naturalis observantiam, reddit aptam; hinc merito Jure Naturali prohibita censetur. TITIUS.

(*s*) *Intervenire solet & debet pactum*]. Vel potius inter eos, qui corpora rite miscere velint, requiritur *Matrimonium*: quo nomine intelligitur, vel pactum hic describendum, vel societas potius ex eo pacto resultans. Quibus equidem articulis *Pactum matrimoniale*, juxta merum naturæ jus, constare debeat, non æque convenit apud omnes: nec ulla in parte, Juris naturalis dictamina, longius infra Christianam morum disciplinam, videntur plerisque subsistere, quam in re connubiali. At forte non adeo latum videbitur hoc discrimen, si quis rite perpenderit, ex ipsa rerum natura constare, non aliter humanum genus esse propagandum, quam sub istis legibus, seu conditionibus, quæ naturæ propagantium rationali & sociali conveniunt, quibusque sobolem nascituram ad juris naturalis observantiam recte formatum iri est verisimile; de his itaque conditionibus pacto matrimoniali esse cavendum. Quæ vero eæ sint, *h.* & *seqq.* §§. ostenditur. CARMICH.

(*t*) *Primo quia vir*]. Sic ergo, ex præscripto Juris Naturalis, futuram propagationem antecedere debet pactum, quo sobolem propagaturi in arctiorem quandam societatem conjungantur. Hoc pactum, uti cum aliis id habet commune, quod verus ad illud requiratur consensus, (de quo *l.* *I.* *c.* 9. *h.* generaliter actum, confer *l.* VI. *c.* 1. §. 26. Thomas. *J.* *J.* *D.* *l.* *III.* *c.* 2. §. 87. *seqq.*) ita quæ ejus capita essentialia sint, ad quæ scilicet constituenda, Jus Naturale, ex hypothesi pacti ineundi, antecedenter obliget, hic inquirendum est. TITIUS.

(*v*) *Abs quo ut contractus*] Hoc ad essentialia capita non pertinet, sed consuetudinis & solennitatis est, add. *l.* VI. *c.* 1. §. 9. 10. Est igitur (1) Caput essentiale, *Quo conjuges corporum conjunctionem sibi mutuo promittant*, nam sine hoc finis intentus obtineri nequit, atque de hoc nullum etiam est dubium. IDEM.

(*x*) *Propriam utique sibi*] Porro (2) *Quo fœmina soli marito usuram corporis pollicetur*, id quod non tantum ex *affectu mariti*, quem Auctor hic urget, sed & *præscripto Juris Naturalis antecedente* fieri debet. An vero, vice versa, maritus idem fœminæ promittere debeat, quæstionis magis dubiæ est, sed utrumque ad §. 5. *h.* distinctius paululum expediemus. IDEM.

Imo uterque, sive a viro sive a fœmina contractus incipiat, propriam sibi sobolem quærere est censendus; utrique saltem ejus conservandæ & educandæ cura incumbit; eaque amborum Parentum, ut infra notatur, conjunctas requirit operas. CARMICH.

(*y*)

quod nemini, præterquam ipsi, corporis sui usuram velit concedere (y). Quod itidem A MARITO FEMINA VICISSIM solet stipulari. DEINDE, cum nihil magis (z) ab indole vitæ socialis & civilis abhorreat, quam vita vaga ac desultoria, incerto lare, nulla fortunarum sede; cumque communis sobolis educatio commodissime instituatur conjunctis utriusque parentis operis: ac cohabitatio continua plurimum contineat jucunditatis inter conjuges bene compositos, per quam etiam marito certius de castitate uxoris constare potest; igitur in id quoque fidem marito dat uxor, quod VIRO CONTINUO COHABITARE, adeoque in arctissimam vitæ societatem, eandemque familiam cum ipso coalescere

(y) *Velit concedere*]. Quo Pater, vere paterno affectu, paterno erga prolem fungatur officio, necesse est genuinam suam prolem noverit; atque hunc in finem, mulierem tantisper saltem sibi propriam & peculiarem habeat. Hanc porro ob causam, tum præcipue ob communis prolis educationem, debent, qui corpora mutuo conjungunt, in eandem familiam concedere, eosdemque habere lares, a primo usque congressu, saltem quamdiu communes liberi sunt educandi: de ulteriore enim hujus vinculi duratione, infra dispicietur. Quemadmodum vero hujus societatis indoli manifeste adversatur, ut mulier, ea durante, aliis se adjungat viris; ita eidem non minus congruit continuatus inter conjuges corporum usus; præsertim, cum mulier plures partus successive possit edere, priusquam primus ad maturam ætatem sit perductus, ut sibi ipse queat consulere. Confer *Lock. Tract. Post. de Imperio*, §. 78. 79. 80. Hactenus igitur intelligimus, *Pacto matrimoniali*, ipso naturæ jure, inesse debere *mutuum promissum de cohabitatione in eadem familia, eousque saltem continuanda, quoad futuræ proli debita cura exegerit; deque mutuo corporum usu per illud tempus præbendo*; nec non *promissum Mulieris, quod nemini præterquam illi viro corporis sui copiam sit factura.* Utrum vero ad justum naturali jure matrimonium pertineat, ut vir etiam nullius alterius fœminæ consuetudine usurum se promittat, dicetur ad §. *seq.* IDEM.

(z) *Deinde cum nihil magis*]. Denique (3) *Quo fœmina viro cohabitationem continuam promittit*, quod præcedens consequitur, add. *d. c.* 1. §. 10. Tria hæc capita, per præceptum, a nobis, supra §. 1. lit. (g). præsuppositum, requiri omnino videntur; hinc si promissio accedat, duplici vinculo conjuges obstringuntur: interim alii ex suis hypothesibus dissentiunt, ac duo posteriora capita essentialia negant, vid. Thomas. *J. J. D. l. III. c.* 2. §. 100. *seqq.* sed quamdiu principium, antea præmissum, subsistit, tamdiu de conclusionibus, hic allatis, non despero. TITIUS.

re velit (a). Cui ipsi & mutua promissio de tali invicem conversatione, qualem indoles ejus societatis requirit, inesse intelligitur. Quia autem non solum (b) naturali utriusque sexus conditioni maxime congruit, ut in matrimonio viri conditio sit potior, sed & maritus familiæ, a se utique constitutæ, caput sit (c); consequitur, ut uxor in negotiis, matrimonium ac familiam concernentibus, directioni mariti sit obnoxia (d). Inde & mariti est, de

(a) *Coalescere velit*]. Ex quibus omnibus manifestum est, nihil hic deprehendi in pacto conjugali, quod sanctitatis ideam involvat; sed matrimonium esse actum mere humanum, & quæ ad res sacras idem refert, sententiam ex Pontificiorum doctrina emanasse: uti uberius hoc exponunt Odelemus *diss. sub præsidio J. S.* Strykii *Halæ hab. de reliquiis sacramenti in matrimonialibus:* Boehmerus *not. ad Schilter. p.* 270. Thomasius *diss. de usu practico tit. Instit. de nuptiis c.* 2. §. 9. *lit. m. & not. ad Lancellottum p.* 783. 792. Pufend. *von der geistlichen Monarchie des Stuhls zu Rom* §. 13. Treuer.

(b) *Quia autem non solum*]. Imperium proprie dictum conjugalis societas non requirit, directio tamen ut sit penes conjugem prudentiorem, id naturale est, cumque ut plurimum sexus masculinus fœminino animi & corporis robore præstet, hinc, hoc sensu, directio marito tribuitur. Titius.

(c) *Caput sit*]. Cum conjuges in unam familiam coalescant, atque adeo unum quasi morale corpus constituant; necesse est uni illud subesse directioni; quod aliter fieri non potest inter duos, quam si voluntas unius, in rebus ad communis familiæ administrationem spectantibus, alterius voluntati subjiciatur: hæc autem subjectio, sepositis Legibus positivis, non aliter quam ipsorum conjugum conventione potest constitui: de cujus conventionis tenore, nihil aliud jure naturali videtur definitum, quam ut (demptis Legibus & Moribus) conjugi prudentiori familiæ potestas deferatur. Cum interim viro hanc prærogativam omnium seculorum & gentium usus tribuerit; etiam illi, qui in libertate naturali matrimonium contraherent, si vel maxime Divinam Legem (ex qua uniformis ille usus videtur fluxisse) ignorarent, haud satis decore in aliam conditionem consentirent. Carmich.

(d) *Directioni mariti sit obnoxia*] Imperium mariti in uxorem non esse juris naturæ satis ostendit Thomasius *instit. J. D. l. III. c.* 2. §. 105. *sqq. diss. de crimine bigamiæ* §. 33. Paciscentes enim sunt æquales, nec ulli eorum ex alterius imbecillitate, imprudentia, moribus incultis &c. nascitur jus eidem imperandi & obsequium ab eo postulandi. Proeleus quidem *Grund-Sätze des Natur-Rechts P. III. c.* 30. *p.* 68. *sqq.* imperium conjugale illi conjugi adjudicat, qui majoribus ingenii & judicii viribus polleret: nam omni rationi putat adversari, hominem absurdum & insipientem sapienti imperare debere. At vero hæc sapientia jus tantum imperfectum constituit, & nil aliud innuit, quam sapientem aptum esse ad imperium; non autem jure perfecto id sibi adsumere posse demonstrat. Infinitæ exinde lites essent exorituræ inter liberos sapientiores & parentes simpli-

de domicilio constituere; nec uxor, isto invito, peregre abire aut secubare potest. Tale tamen imperium (*e*), quod jus vitæ & necis, gravemque coërcitionem, nec non plenam potestatem circa quævis bona uxoris disponendi, comprehendat, ad essentiam matrimonii necessarium non videtur: sed istud ex peculiaribus pactis inter conjuges, aut ex legibus civilibus alicubi constituitur.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* I. §. 10-13.

Porro

pliciores; nec ulla securitas publica exstitura, si sapientia, de qua quilibet facile persuasus esse solet, nec alterius arbitrio decisionem relinquit, jus perfectum ad imperium inferendum & poscendum suppeditaret. Quare non video, quomodo Hochstetterus imperium maritale ex consensu consociationis deducere velit: consensus enim in se consideratus mutuus est, & nihil inæqualitatis includit; quum uterque conjugum promittat de corpore sibi invicem præbendo. Id tantum exinde sequitur, juri naturæ non repugnare, ut alter conjugum, & quidem femina æque, ac mas, per consensum consociationis sibi imperium conjugale adquirere possit. Idcirco male Bodinus *l. I. de republ. c.* 3. contendit: si aliquis in contrahendis nuptiis mediante juramento feminæ imperandi potestatem promisisset; pactum illud servandum non esse: nil enim obstat, quo minus fides servanda sit in pacto, cui nullum vitium inesse deprehenditur. Nec ad sexuum prærogativam & præstantiam hic provocare integrum erit: quæ nihil evinceret, quam solam aptitudinem subeundi imperii: licet vel maxime adhuc dubium sit, an natura ejusmodi prærogativam stabiliverit? multi enim jam ostenderunt, feminarum imperfectiones ab educationis neglectu, consuetudine vitæ solitariæ &c. pendere. Vid. Henrici Cornelii Agrippæ *decl. de nobilitate & præcellentia feminei sexus opp. T. II. p.* 377. ubi tamen multa præcellentiæ argumenta parum firma adducuntur. Felicius materiam petractat & accuratius *de la* Barre *tr. de l'égalité de deux sexes*: Bellegarde *lettres curieuses de litterature & de morale lett. IV.* Cleantis *apologie de la science des dames a Lion* 1662. 12. Alium quidem Fechtius *thes. moral. P. I.* §. 4. characterem adducit imperii matrimonialis, adserens, hodierna virorum, & vasta quidem ac terribilia capillamenta, & feminarum nostrarum non mitris, sed turribus, innumeris fasciarum fimbriis bene comtis munitisque, onusta capita adscendentem earum supra viros potestatem citra dubium arguere: sed ingenio lusisse tunc temporis videtur Vir summe reverendus. Treuer.

(*e*) *Tale tamen imperium*]. Hoc mero Jure Naturali merito negatur, vid. *d. l.* VI. *c.* I. §. 9. 10. 11. 12. 13. de Jure tamen divino positivo universali aliquod imperium marito tribui solet, vid. Thomas. *J. J. D. l. III. c.* 3. §. 35. *seqq.* sed forte hoc nomine nihil aliud innuitur, quam directio, ex præstantia sexus resultans. Illud certum nobis videtur, quod imperium istud non involvat potestatem pro lubitu uxorem insultandi,

Porro uti illud manifeste (*f*) legi naturali repugnat, UNAM MULIEREM PLURIBUS VIRIS SIMUL cohabitandi, aut eam, ob delictum, per judicii modum, coercendi, nam si uxor, ob convitia aliasque injurias, marito illatas, ab eodem male habeatur, id jure belli fit, ac ex communi defensionis jure resultat, nec specialem permissionem præsupponit. Titius. V. Matrimonium uni- us cum

§. V. Tres Polygamiæ species sunt distinguendæ: (1) *Polyandria* multorum maritorum juri naturali adversatur, nulloque modo est toleranda; quia impedit propagationem generis humani, patrem sobolis facit incertum, ipsaque virorum natura ab ea abhorret. Forsan etiam ad fabulas Milesias referendum est, quod matronæ Romanæ orasse dicuntur, *una potius ut duobus nupta fieret, quam ut uni duæ*, apud Gell. I. 23. (2) De *Polygamia* multarum uxorum a temporibus Philippi, Hassiæ Landgravii, acerrime disputatum est. Ejus patrocinium primo Bernardinus Ochinus *in Dial.* dein Joh. Lyserus, concionator castrensis apud Danos, sub nomine Theophili Alethæi, in *Polygamia triumphatrice*, susceperunt; de quorum fatis Bayle, in *Ochin.* & *Lyser*, nec non *Obs. Halens. t. V. O.* 1. videantur. Beza vero, Gerhardus, Musæus, Brunsmannus, Heideggerus, Brouwerus, *de Jure connub. II.* 5. Titius *in Diss. de Polygamia, incest. & divort.* & Hochstetter. *Colleg. Pufendorf. Exerc. IX.* §. 12. jure naturali Polygamiam permitti negarunt. Noster *Op. maj.* VI. *c.* 1. §. 16. utrorumque rationibus enumeratis, judicium Lectori relinquit, ut tamen monogamiam Polygamiæ præferat. (*β*) At vero, deficiente pacto, quo maritus facultatem suam in uxorem transtulit, de quo supra I. *c.* 9. §. 19. Polygamia socialitatem non turbare aut destruere, sed eam, pariter ac procreationem sobolis, promovere videtur, quia mas potentia coëundi cum pluribus est instructus. Hinc contraria Grotii II. *c.* 5. §. 9. Pufend. *Elem. II.* §. 7. Thomasii *Jurispr. div. III. c.* 2. §. 200. & Gribneri *Princip. Jurispr. nat. I. c.* 8. §. 5. sententia est, Polygamiam jure naturæ vetitam non esse, quia Deus eam non modo in Patriarchis & viris sanctis toleravit, sed & leges dedit his, qui plures haberent, *Deut.* XXI. *vs.* 15. XVII. *vs.* 16. 17. 2 *Sam.* XII. *vs.* 8. quæ & Judæis in usu, donec a Theodosio, Arcadio & Honorio vetarentur, *l.* 7. *C. de Judæis. Nec contra naturam hoc faciebant, cum non lasciviendi causa, nec gignendi contra præceptum, pluribus feminis uterentur, quod nulla lege erat prohibitum*, ait Augustinus in libro *de Virgin.* Præterea, si consensio gentium jus naturæ est putanda, gentes Orientales, sub climate calidiore, eam fere omnes, ut & hodie Turcæ, Syri, Persæ & Thraces, tanquam honestam, probarunt. De Ægyptiis Diodor. Sicul. I. 80. de Judæis Joseph. XVII. 1. de Græcis Gellius XV. 20. De Persis, Getulis, Africanis aliisque Rad. Fornerius VI. *rer. quot.* 22. Faber II. *Sem.* 1. Barth. *ad Statii Theb. IV. vs.* 279. Romæ M. Antonius primus duas habuit uxores, auctore Plut. *ej. vit. in fin.* Cæsar quoque, ad rempublicam, bellis civilibus exhaustam, reparandam, Romæ legem habuit paratam, ut quot quisque vellet, ducere liceret, Sueton. 52. & Valentinianus senior, captus amore Justinæ, ut bigamus esse posset, duas habere uxores lege permisisse fertur apud Socratem IV. *hist. eccles.* 31. sed quia nulla hujus legis alibi fit mentio, & Zosimus Justinam, mortua uxore Severa, demum adscitam, ait, ideo Baronius *Ann. A.* 370. Vales. *ad. d. c.* 31. Selden. *ux. hebr. I.* 9. S. Basnage *Ann. A.* 375. & Binghamus *orig. eccl.* XVI. *c.* 11.

ma præstantissimum.

cohabitare: ita ut UNUS SIMUL DUAS (*g*) PLURESVE UXORES habeat, apud plurimas gentes, & in ipso quondam Judaico populo receptum (*h*). Nihilo-

§. 5. hanc narrationem ad fabulas retulere. (γ) Ex Christi vero & Apostolorum doctrina, & praxi primorum Christianorum Polygynia improbatur, 1 *Cor.* VII. *vs.* 2. & 4. Euseb. *Præpar. Evangel.* VI. 10. licet consentiat uxor; quicquid Hoppius cum Struvio in contrarium disputarint *ad* §. 6. *Inst. de Nupt.* (δ) Magis certe honesta atque decora est monogamia, quia convenit archetypo matrimonio arctæque conjunctioni conjugali, servat sexui feminino honorem, vitat rixas uxorum, liberis majorem conciliat amorem, exstinguit ustiones, facilem reddit educationem, & imitatur naturam, quæ tot fere feminas, quot viros producit. Atque ideo Cecrops Athenis Polygamiam vetuit, teste Athen. XIII. *pr.* & Romani Polygamos infamia & pœna adulterii mulctarunt, *l.* 1. & 13. *D. de his qui not. l.* 2. *C. de incest. nupt* & *l.* 18. *C. ad L. Jul. de adult.* (3) Ut *Polygamia successiva* licita habeatur, & ratio, & sacri humanique juris auctoritas suadet, 1 *Cor.* VII. *vs.* 39. 1 *Tim.* V. *vs.* 14. *tit. C. de sec. nupt.* quia morte solvitur societas; si vero liberi adessent, univiræ magis laudatæ, & multorum matrimoniorum experientia, quasi *legitimæ cujusdam intemperantiæ* signum, visa fuit Romanis, Val. Max. II. *c.* 1. *n.* 3. unde Pontifici Maximo apud eos nuptias non iterare, sicut nec apud Hebræos eidem viduam ducere licuit, *Levit.* XXI. *vs.* 13. Nimis rigide vero Patres, in Jure Canonico, & Leo, *Nov.* 90. omnes promiscue secundas nuptias, ut fornicationem & adulterium, insectantur. vid Cotelerius ad Hermam & Auctorem Constit. *pag.* 87. & 275. quæque notavi ad Böckelmann. *Diff. jur. civ. & can. c.* 25. §. 32. Otto.

(*f*) *Porro uti illud manifesto*]. De secundo pacti matrimonialis capite, quod supra §. 4. lit. (*x*). laudavimus, paulo distinctius hic agendum. Quærebatur scilicet, *an conjuges sibi solis usuram corporis promittere debeant?* Quæ quæstio etiam sic proponi potest, *an polygamia sit prohibita?* Nam de Venere vaga & soluta, a conjugibus exercenda, non opus est quærere, cum ea in genere Jure Naturali sit prohibita, seu supra §. 2. lit. (*b*). & §. 4. lit. (*r*). adstruximus.

1. Auctor igitur censet, *polyandriam* Jure Naturali esse prohibitam, add. *d. c.* 1. §. 15. Quod probamus, nam hujus conjunctionis nullus legitimus finis allegari potest, sed fit, vel ob solam libidinem, vel propagationem impedit, vel incertam sobolem dat, ac in universum a natura hominis rationali & sociali abhorret, corruptissimosque mores præsupponit. Titius.

(*g*) *Ita ut unus simul duas*]. De *polygynia* nota est controversia, dum eam nonnulli non tantum licitam, sed & præceptam pronunciant. Quod illa multis gentibus in usu fuerit, imo adhuc sit, hic recte asseritur, ampliusque *d. c.* 1. §. 16. illustratur; sed inde solum patet, quid fiat, non, quid fieri debeat. Idem.

(*h*) *In ipso quondam Judaico populo receptum*]. De habitu polyandriæ & polygamiæ, ad pacem externam si dispiciamus, non deprehendimus, hasce species matrimonii per se pacis naturam turbare: nec in meditatione ejus, quod naturaliter justum est, statim præcepti alicujus conscii sumus, marem unum uni feminæ tantum esse jungendum; inprimis quum cognoscamus, securitatem externam alicujus hominis subsistere posse, licet vel pluribus feminis, vel pluribus viris, vel uni tantum homini

hilominus si vel maxime (*i*) a primæva matrimonii institutione in divinis literis tradita abstrahamus; ex ipsa tamen recta ratione constat (*k*), lon-

ni solus, vel conjunctim cum aliis sociatus esse intelligatur. Nec obstant istæ lites, discordiæ, molestiæ, quæ ex ejusmodi statibus resultare nobis videntur: ulterius enim rem investigantibus apparet, ea incommoda per accidens obvenire, & status illos sine talibus molestiis commodissime existere posse: quare colligimus, conjugia istiusmodi jure naturæ esse permissa, ideoque etiam ab aliis juribus humanis ac divinis restringi & circumscribi posse: quod etiam factum esse & quotidie fieri, ne quidem ignarissimum latebit. Quæ quum ita sint, non opus est, ut in emaculanda *patriarcharum* polygamia anxie desudemus, & ad inadæquatas ac iniquas, ne quid acerbius dicam, excusationes cum nonnullis Theologis dilabamur, ***quod nimius patriarcharum ad maturandam Messiæ nativitatem zelus rem alias per se illicitam fecerit quodammodo excusatam***: quæ sententia est Jægeri *observ. ad Grot. p.* 106. Danhaveri *theol. consc. P. II. sect.* 2. *A.* 5. *p.* 791. Sane si polygamia sit contra jus naturæ, uti illi adstruunt, impium erit, crimine aliquo voluisse maturare adventum Messiæ: quæ intentio ad fornicationem facile applicabilis adgravat magis, posita illa hypothesi, delictum patriarcharum, quam ut excusandi substernat argumentum. Nec locum hic inveniet dispensatio, ad quam Jægerus l. c. & alii provocant: ipse enim passim adfirmat, dispensationem in lege naturæ locum non habere: quomodo ergo in polygamia, quæ contra jus naturæ ab eo esse dicitur, statuenda erit? Optandum profecto esset, ut tandem quiescerent scripta tot eristica circa hanc materiam: cujus non tantum controversia, monente Kulpisio, parum utilitatis habet; quod de ejus, quod tot juribus interdictum est, licentia frustra disputetur: sed etiam maxima ejus pars ad logomachias circa terminum juris naturæ referenda. Scriptorum hac de re numerosum catalogum exhibent scripta, quæ a Willembergio & ejus adversariis edita sunt, præsertim Stoltz de quæst. *an concubinatus sit tolerabilior polygamia? Lubben.* 1715. 4. *pag.* 4. *seq.* Treuer.

(*i*) *Nihilominus si vel maxime*]. Communior est sententia, quod, extra casum specialis pacti, polygynia Jure Naturali sit licita, vid. *d. c.* 1. §. 17. 18. Thomas. *J. J. D. l. III. c.* 2. § 200. *seqq.* prohibeatur tamen jure divino positivo universali, quod ejusdem cum Jure Naturali sit auctoritatis & effectus, vid. Thomas. *d. tr. l. III. c.* 3. §. 76. *seqq.* Hanc sententiam ejusque fundamentum Auctor hic innuit egoque ipsam etiam approbavi in *Specim. Jur. Eccles. l. IV. c.* 2. §. 7.

2. De cætero, in asserenda illa prohibitione, ob defectum dispositionis expressæ, non levis subest difficultas; mihi alias breviter sic visum est: Postquam Deus, *Genes.* I. præceptum naturale, de propagando genere suo, hominibus dederat, deinde monogamiam inter protoplastos *Gen.* II. instituit, quo ipso adeo libertatem ineundi polygamiam sustulisse censendus est, cum alius finis, æque commodus, institutioni monogamiæ assignari non posse videatur. Illa vero prohibitio universalis deinceps, quoad Judæos, limitata fuit, sed in Novo Testamento universaliter iterum vim suam exseruit, quo referas 1 *Cor.* 7. 2 *Tim.* III. 2. Titius.

(*k*) ***Ex ipsa tamen recta ratione constat***]. Non insubidum est, si ipso Jure Naturali polygyniam pro-

longe decentius juxta atque utilius esse, unum una esse contentum (*l*). Id quod & usus omnium, quas novimus, gentium Christianarum a tot seculis comprobavit.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* I. §. 15—19.

VI. Matrimonii vinculum insolubile est.

Nec minus natura tam arctæ (*m*) conjunctionis osten-

prohibitam dicas, quo collimat doctrina Auctoris *h.* add. *d. c.* I. §. 19. Nam (1) nullus legitimus polygyniæ scopus allegari potest, cum monogamia conservando generi humano abunde sufficiat, (2) Repugnat indoli tam arctæ conjunctionis, qualis est conjugalis, (3) Suscipitur ob solam libidinem, (4) Habet originem a gentibus, voluptati deditis, aut quæ alias pravis moribus vixerunt, ac penes quas tyrannis libertatem & æqualitatem naturalem nimis oppressit, (5) Contraria est æqualitati sexus, ut non crediderim, ullam erectioris ingenii fœminam ea lege marito esse nupturam, si integra illa gaudeat libertate, quæ naturalis inclinatio Juri Naturali conveniens censeri debet, cum ei nihil obstet, (6) Turbat socialitatem cæterosque fines, a Deo intentos, cum unus pater educationi tot liberorum non sufficiat, nec eos etiam, sine aliorum injuria, alere possit, sed civitatem vel mendicabulis repleat, vel aliorum bona, sub specie recti, ad se trahat, quo tam numerosa proles laute vivere queat. Juxta hæc igitur, tam concubitus fæminæ, quam mariti, juxta Jus Naturale, in crimen adulterii incidit, sicut etiam consensus mariti in uxoris concubitum lenocinii notam incurrit, nam hæc res ejus arbitrio non subest, licet alii aliter sentiant, vid. Thomas. *J. J. D. l. III. c.* 2. §. 218. Titius.

(*l*) *Unum una esse contentum*] Quippe cum mulier, ut supra ostensum, per conjugalis Societatis indolem ac finem, quamdiu ea durat, ad consortium unius viri sit restricta, naturalis æqualitas postulat, ut *Vir* etiam *unius Fœminæ thoro sit contentus*; præsertim cum, propter æqualem circiter virorum ac fœminarum numerum, *Polygamia simultanea*, præ *Monogamia*, ad hominum genus multiplicandum, teste experientia, nihil conferat; at contineat contra iniquissimam oppressionem, non modo uxorum, quæ exigua quasi maritalis consortii parte jubentur esse contentæ; sed & aliorum virorum, quorum plurimi ista ratione uxoribus coguntur carere; & præcipue Natorum, quibus tanto numero sollicite educandis unius patris cura non sufficit; ut ex ista licentia, ἀστοργία Patrum, ingratitudo Liberorum, rixæ denique & adulteria uxorum, vix possint non pullulare. Carm.

§. VI. Divortii quæstio tempore Caroli Ludovici, Electoris Palatini, fuit ventilata, & Joh. Miltonus, in propria causa, pro ejus licentia scripsit. v. Bayle in *Milton.* Separandi autem hic rursus sunt fontes diversi. (1) Omnes in eo conveniunt, *honestius* esse non temere divertere: nam si alia quævis amicitia ob levem causam non est dissolvenda, hæc multo minus, ne educatio liberorum impediatur, & separati, odio cessante, ad pristinam consuetudinem redeant. (2) Jure *naturali* autem homini competit libertas, donec ea restricta probetur. & pacis interest, ut divertant, quorum mores non

ostendit, MATRIMONIUM DEBERE ESSE PERPETUUM (*n*), & non nisi alterutrius conjugum morte finien-

non conveniunt, ipseque Deus Judæis divortium, ob duritiem cordium, permisit. Alii addunt, sicut societas utriusque, &, ob graves causas, etiam unius voluntate solvi potest; ita nihil magis secundum naturam videri, quam ut mutuo dissensu tollatur, quod mutuo consensu erat colligatum. Sed hoc quidem in societate mercatoria & politica, non vero in hac, quæ physicam unitatem operatur, procedit. v. *Nov.* 140. (3) Jure *Gentium*, apud Hebræos, Græcos, Romanos, etiam inter Christianos, usque ad Caroli M. tempora, divortium fuit permissum: ut tamen uxor divertens Athenis tabulas ad Archontem deferre, & Romæ septem testes, ob rei gravitatem, adhiberi deberent. v. Selden. *de Jure nat. V.* 7. & *uxor Hebr. III.* 18. *seq.* (4) Christus autem, propter unicum *Adulterium*, separationem vinculi admisisse videtur, *Matth.* V. *vs.* 32. XIX. *vs.* 9. *Marc.* X. *vs.* 4. quum enim conjugium marem & feminam conglutinet in unam carnem, per adulterium maxime fœderis vinculum rumpitur, dum plures, quam duæ personæ, fiunt; sic quoque, fide rupta & debito interverso, amor conjugalis vertitur in odium; supponuntur falsi heredes; domus totæ implentur probris; & ipsa fundamenta civitatis, quæ conjugiis constat, evertuntur. (5) An Paulus 1 *Cor.* VII. *vs.* 15. addiderit *malitiosam desertionem*, Viri Cl. Toullieu & Rossalius in dubium vocarunt: at mores communem Bezæ sequuntur interpretationem; quia deserta privatur individua vitæ consuetudine, & deserens tanto pejor est adultero, quod in perpetuum debito auxilio fraudat sociam, & educationem liberorum refugit. (6) Praxis primitivæ Ecclesiæ multo plures causas admisit, *l.* 8. *C. de repud. Nov.* 117. *c.* 8. 9. hac ratione, quod παρεκτὸς λόγου πορνείας, *Matth.* V. *vs.* 32. turpitudinem interpretarentur, quæ par sit adulterio, & omnia delicta majora comprehendat. Sic ut Christus interpres fuerit *Deut.* XXIV. *vs.* 1. de cujus sensu Sammæi & Hillelis scholæ disputabant, & veram tantum turpitudinem, causamque, quæ æque turpis sit, atque adulterium, probaverit: repudiata priscorum Magistrorum sententia, qui ex *Gen.* XVI. *vs.* 3. colligebant, nefas esse viro, ultra decem annos morari cum uxore, si nulla eum prole beaverit. v. Maimonid. *de connub. c.* XV. *sect.* 7. & Selden. *ux. Ebr. III.* 7. (7) Nec desunt recentiores, omnium formularum, qui, ob insidias, vitæ structas, vel pertinacem debiti denegationem, procuratum sæpius abortum, impietatem in Deum, morbum Venereum, mores intolerabiles, aut sterilitatem desperatam, adito magistratu, divortium concedant; sicut Carvillius Ruga primus apud Romanos uxorem dimisit, quod sterilis esset. Gell. XVII. 21. Dagobertus, Rex Francorum aliique, vid. Alciat. VI. *parerg.* 20. Connan. VIII. 12. Grot. *ad Matth.* V. *vs.* 32. Selden. *ux. Hebr. III.* 23. & 31. Stryk. *de Insid. vitæ struct.* Titius *Specim. jur. eccl.* IV. *c.* 4. §. 17. *seqq.* & Laur. Reinhardi *comm. epistolica in Matth.* V. *vs.* 32. *de justis divortiorum causis.* (8) Denique Ill. Leyserus *medit. ad D. spec.* 315. *O.* 1. hanc regulam commendat: Quicquid omnes, propter quos matrimonium institutum est, fines & effectus, mutuum scilicet adjutorium, procreationem sobolis & exstinctionem libidinis, penitus & in perpetuum tollit, hoc ad matrimonium dissolvendum, aut naturaliter irritum declarandum sufficit. In exemplis autem velim semper ante oculos versari funda-

niendum (*o*): nisi principalis pacti (*p*) matrimonialis capita fuerint violata per adulterium & malitio-

menta, quibus Christus prohibitionem suam superstruit (*α*) quod Moses ob duritiem cordium divortia permiserit, (*β*) quod dixit, ab initio rem ita se non habuisse. Invito ergo Mose & Christo, immo Paulo gentile II. *tit.* 19. §. 7. Ulpianus *l.* 22. §. 7. *D. sol. matr.* & Leo *Nov.* 111. & 112. ob supervenientem furorem, tam diuturnum, ut spes sanitatis nulla supersit, divortium concesserunt. Jure Canonico furor nuptias impedit contrahendas, non dirimit contractas, *C.* 24. *X. de sponſ. can.* 25. & 26. *C.* 32. *qu.* 7. quia calamitas est, non culpa, quæ magis commiserationem, quam desertionem meretur. Vide Brouwer. II. *c. ult. p.* 21. Mosen Amyraldum *de jure nat. connub. disq.* 3. Cl. Boehmeri, *Disput. de jure Principis Evangelici circa divort.* & quæ dixi ad Böckelm. *diff. jur. civ. & can. c.* 26. Otto.

(*m*) *Nec minus natura tam arctæ*] Illud quoque disputatur, *an pactum & societas conjugalis sint indissolubilia?* Ut plurimum hoc mero Jure Naturali negatur, ac divortium, id est, *conjugii, legitime contracti, ac per copulam quoque carnalem consummati, utroque conjugum superstite, plena solutio*, eodem asseritur. Prohibitio vero ejus ex jure divino positivo universali iterum repetitur, vid. Thomas. *d. l. III. c.* 2. §. 124. *c.* 3. §. 49 *seqq.* quam sententiam hactenus semper secutus sum, eamque, in *Specim. jur. eccl. l. IV. c.* 2. §. 46. *c.* 4. §. 16. proposui.

2. Verum sicut, juxta communem pactorum naturam, unius dissensu matrimoniale pactum, si suis illud constet requisitis, naturaliter solvi nequit, ita non improbabile est, si, ne quidem mutuo dissensu, ob ullas vel leves causas, illud dirimi posse, dicamus, modo concubitu illud consummatum fuerit, nam levitas illa naturæ hominum sociali haud convenit, præterea adulteriis locum facit, quam facile enim fuerit, cum uxore dimissa & alii juncta antiquos repetere amores; Denique bonum aliquem finem isti divertendi licentiæ non temere assignaveris, add. *l.* VI. *c.* 1. §. 20. Titius.

(*n*) *Matrimonium debere esse perpetuum*]. Constat inprimis, Liberorum educandorum necessitatem haudquaquam permittere, ut leves ob causas, quales quotidie facile possunt contingere, Societas conjugalis solvatur: quæ idcirco ea lege ineunda est, ut ejus duratio a nulla conditione potestativa, cujus defectus præcipuum ejus ineundæ finem non frustretur, dependeat; multo minus ab ulla conditione non potestativa, quæ potest deficere, quamdiu communes Liberi sunt educandi.

Quodsi vero istud vinculum, ex communium Liberorum educandorum obligatione natum, deficere aut cessare contingat; sive nulli fuerint Liberi, sive extincti sint, vel ad maturitatem educati, aliis non succedentibus, forte nec speratis; annon tum saltem, ubi lex positiva non aliter præcipit, matrimonium possit abrumpi, multi dubitant. Vide *Lock. Tract. Post. de Imperio* §. 81. Varios, qui hic occurrere possunt, casus seorsum perpendere, & rationes quæ in singulis matrimonii stabilitatem suadent, sigillatim urgere, nimis esset prolixum. In genere notamus, arctam illam animorum non minus quam corporum conjunctionem, quæ ad hujus societatis finem requiritur, non pati, ut vel ad tempus ea ineatur, vel a conditionibus, quas præstare est supra humanam sortem, ejus duratio suspendatur. Finem præcipuum, & qui regulariter intendi est præsumendus, hic supponimus generatio-

litiosam desertionem. Ob mores autem male compositos (q), & qui cum malitiosa desertione eundem non producunt effectum, separatio duntaxat quoad thorum & mensam inter Christianos recepta est, sine permissione ad secunda vota transeundi. Cujus inter alias etiam hæc ratio est, ne facultas di-

tionem & educationem communis sobolis: quod si nonnunquam hujus finis consecutio, propter provectiorem alterius, vel utriusque conjugis, ætatem, non speretur; quousque talia conjugia, præsertim prioris generis, in civitate tolerari debeant, Legum Conditores possunt dispicere: quo faciebat olim unus articulus Legis *Juliæ* & *Papiæ*: at si omnino tolerentur, postulat humanæ naturæ dignitas, eadem ea sanctimonia velari, quam in conjunctionibus magis regularibus esse adhibendam, supra ostendimus. Denique, cum societas conjugalis ejus sit indolis, ut haud facile unius conjugum voluntate, altero invito & obmurmurante, conservari possit; ne ea perpetuis sollicitationibus in hac hominum pravitate sit obnoxia, atque lubrico nimis nitatur fundamento, ita sanciri debet, ut, præter communem pactorum inter homines initorum legem (vide *supra lib. I. cap.* 16. §. 4. *cum Observ.*) ne quidem ipsorum conjugum mutuo consensu, vel si mavis dissensu possit dirimi: quam sanctionem, si eam Lex DEI positiva non tribueret, conciliare deberent ipsi paciscentes, pactum matrimoniale, per modum voti, DEO nuncupando.

Ex omnibus itaque hactenus disputatis constat, *Matrimonium*, quod ipso jure naturali ad legitimam humani generis propagationem requiritur, esse *Viri ac Mulieris conjunctionem*, *individuam vitæ consuetudinem continentem*; quam definitionem ab Imperatore traditam *Inst. lib. I. tit.* 9. §. 1. merito probat Cl. *Huberus*, præ illa, quam, juxta laxiores suas hac in parte hypotheses, tradidit *Grotius lib. II. cap.* 5. §. 8. CARMICH.

(*o*) *Morte finiendum*]. Perpetuum debere esse matrimonium, ex jure naturæ non patet: tota enim natura conjugii absolvitur pacto ad propagandam sobolem: pactum autem ad tempus iniri potest, & finis hujus pacti intra certum temporis spatium obtineri. Sæpius quoque pacis externæ interest, ut illi a se invicem discedant, qui nolunt esse conjuncti: nec dissolutio istius pacti justitiæ repugnat, per cujus regulas liberum est pactum mutuo consensu initum rursus mutuo dissensu dissolvere: nec ex ratione constat de aliquo impedimento, quo minus hæc pacti conditio etiam quadrare debeat in pactum matrimoniale. Quod de educatione moneri solet, eam in perpetuo matrimonio felicius posse institui, quam si ejus duratio interrumpatur; hoc quidem nonnumquam verum est: sæpius tamen educatio feliciter procedit, licet a patre vel matre tantum sit suscepta: quando scilicet alter conjugum morte discessit. Educatio insuper non est de essentia matrimonii: pertinet potius ad officia humanitatis parentum in liberos. Levitas divortiorum exinde oriunda hic objici nequit: divortia enim in statu naturali mutuus metus propinquorum, vel amissionis bonorum, vel aliorum malorum impediturus esset: quod inter principes e. c. in HENRICO IV. & SIGISMUNDO imperatoribus observare il-

divortii contumaciam morum alat; sed potius alterius conditionis desperatio ad commoditatem morum, mutuamque tolerantiam conjuges incitet. Cæterum ob violata (r) pacti matrimonialis capita pars læsa tantum vinculo exsolvitur (s); quod in altero continuatur, siquidem pars læsa velit, & cum altero in gratiam redire dignetur.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* I. §. 20—24.

VII. Contrahere matri- Contrahere licite matrimonium (t), ubi lex civilis

licet: in statu civili vero magistratus licentiam istorum circumscribit: quæ si vel nimis libera sit, vel nimis restricta; reipublicæ noxia esse videtur. Hertii argumentum, quod pro indissolubilitate matrimonii adfert *ad Pufend. l.* VI. *c.* I. §. 20. *lit. a. p.* 829. *Si ceteræ amicitiæ sine gravi culpa dissui non possint; tanto minus illa, quæ tot pignorum vinculo continetur: unde pendet honesta tum propagatio, tum educatio nobilissimi animantis:* pertinet ad principia decori, quæ multa circa divortii actum a jure naturæ permissa arctius limitant, & apertius decidunt. Conf. Kayseri *diss. de jure principis evangelici circa divortia sub præsidio Boehmeri Halæ* 1715. *hab.* & scripta, quæ Thomasius, Jægerus, Breithaupt, Stoltz &c. *de concubinatu* ediderunt: ex quorum argumentis sibi invicem oppositis veritas eo clarius elucebit. Treuer.

(*p*) *Nisi principalis pacti*]. Si capita essentialia pacti matrimonialis fuerint violata, tum læso facultas recedendi dubio procul competit, id autem non tantum contingit per adulterium & malitiosam desertionem, sed etiam aliis modis, quos retuli in *Specim. Jur. Eccles. l. IV. c.* 4. §. 17. 18. 19. 20. qui ad Jus Naturale omnino etiam referri possunt, imo mores intolerabiles, si nulla emendationis spes, morali æstimatione, supersit, dirimendo matrimonio sufficere possunt, add. *d. l.* VI. *c.* I. §. 21. 22. 23. 24. Titius.

(*q*) *Ob mores autem male compositos*]. Si leviores causæ intercedant, separatio a thoro & mensa conceditur, quæ hactenus rationem habet, quatenus per eam majora mala impediuntur, ac conjuges ad concordiam revocantur, de qua plura dixi, in *Specim. Jur. Eccles. d. c.* 4. §. 23. *seqq.* Idem.

(*r*) *Cæterum ob violata*]. Hoc ex generali pactorum natura fluit, nam absurdum foret, si quis suo delicto ab obligatione, legitime constituta, se liberare posset, hinc ea res ab arbitrio læsi dependet. Idem.

(*s*) *Pars læsa tantum vinculo exsolvitur*]. Vide *Obs.* in *l. I. c.* 16. §. 5. Carmich.

§. VII. In personis conjungendis requiritur facultas physica & moralis. Ad illam pertinet, (1) Justa *ætas*, ut masculi sint puberes, & feminæ viripotentes, *l.* 9. *D. de sponsal. l.* 32. §. 27. *D. de donat. int. vir.* senibus vero effœtis dissuadendum est *honorarium*, ut A. lepide in *Op. maj.* vocat, matrimonium: maxime vero juveni cum anu, ne semen inutiliter effundatur, perpetuo peccato, Seneca

vilis non obstat, potest QUILIBET CUM QUALIBET, si ætas (v) corporisque constitutio matrimonio habilis

monium licet quibusvis.

neca *Hippol. vs.* 451. *Propria descripsit Deus officia & ævum per suos ducit gradus. Lætitia juvenem, frons decet tristis senem.* v. Cl. Leyser. *Medit. ad D. spec.* 297. *n.* 9 (2) Corporis *constitutio*, ad generandum apta: quia implementum matrimonii in concubitum definit. Excluduntur ergo nimis arctæ, quam ut mulieres fieri possint, & eunuchi, etiam legibus Romanis, *l.* 39. §. 1. *D. de jur. dot. l.* 60. *D. de donat. int. vir.* Licet enim apud veteres & recentiores non desint exempla ejusmodi conjugii, propter mutuum adjutorium permissi, Juvenal. *Sat. I. pr.* Martial. V. *Epigr.* 42. Claudian. II. *in Eutrop. vs.* 88. & Delphin. *de Nuptiis eaponum;* hodie tamen in Italia, Gallia & Belgio castratis matrimonium negatur, teste Strykio, *de Dissens. sponsal. sect.* V. §. 63. Bayle in *Quellenec. lit. F.* & Huber. *ad tit. D. de rit. nupt.* §. 12. (3) Usus *rationis*; quia cum furioso non est societas, & licet generare possit, tamen infantes produceret infelices, & Reipublicæ molestos, *l.* 16. §. 2. *D. de rit. nupt.* (4) Morali facultate destituitur, qui alteri jam junctus est; adeo ut ipsa etiam sponsalia, ab eo eave, qui conjugem habet, sub conditione mortis inita, non tantum ex lege civili, sed etiam naturali irrita sint, quia ducunt ad adulterium, & continent votum captandæ mortis, uti contra Grotium, *c.* II. 11. §. 8. Huberus evicit *de Jure civit.* II. *s.* 6. *c.* 3. §. 13. OTTO.

(*t*) *Contrahere licite matrimonium*] In personis paciscentibus requiritur (1) *Aptitudo generandi*, hinc eunuchis matrimonium inire non licet, vid. *d. c.* 1. §. 25. Thomas. *J. J. D. l.* III. *c.* 2. §. 174. quamvis alii dissentiant, vid. Bruckner. *Decis. matrimon. c.* 11. (2) *Usus rationis, ejusque liberum seriumque exercitium*, vid. *d. c.* 1. §. 26. (3) *Facultas moralis*, quam leges, tam divinæ quam humanæ, definiunt. TITIUS.

(*v*) *Si ætas*] Aetas ad conjugium ineundum habilis J. N. non determinatur, nec apud nationes diversas eadem esse solet. Mira sunt, quæ de Bengalis referuntur. ANDERSEN *itinerario p.* 28. testatur: *Dieser Tage hat ein Benianisch Weib, so nur* 9. *Jahr. alt*, 2. *lebendige Cinder zur Welt gebracht, welche ich selbst gesehen. Und sol allhier gar gemein seyn, dass Kinder von* 7. *und* 8. *Jahren Kinder zeugen, wie obgedachter Ober-Kaufmann Trilingen mich berichtete, und soll daher kommen: die Benianen verheyrahten ihre Toechter im* 5. *Jahre ihres Alters an Knaben und Jünglinge von* 15. 16. *Jahren: die spielen durch dergleichen Beyschlaf so lange, bis die Natur zu solchem Wercke thatig und bequem wird.* Conjugia sæpe appropperat avaritia imperantium vel voluptas: illud de Hispanis adfert GAGE *itiner. P. II. c.* 16. *p.* 331. *Damit die Schatzung sich immer mehre; so müssen alle, die das* 15. *Jahr erreichet haben, sich verheyrathen: Ja man hat die Zeit zu heyrathen den Indianern auf* 14. *Jahr für die Knaben, und für die Maegdlein auf* 13. *herab gesetzt: denn die Spanier sprechen es sey kein Volck, das zeitlicher zum Kinder zeugen tuechtig werde, und das zeitlicher zum Verstande komme, und zur Arbeit geschickt sey, als die Indianer.* Hoc vero de Armeniis testatur *Paulus* LUCAS, qui A. 1702. Persiam & Armeniam permigravit, *in Reise nach der Levante T. I. p.* 46. *sq. Oefters gehen die Verschnittene in die Häuser, und wo sie ein schoen Maedgen finden, nehmen sie es und bringen es dem Koenig: gefaellt sie ihm: so muss sie eine Mohometanerin werden, und so dann zu dem andern Kebs-Weibern in das Haram ... Anders können also die Armenier nicht, als*

bilis adsit; NISI IMPEDIMENTUM ALIQUOD MORALE obstet. Moraliter impeditur (x), aliam conjugem adsciscere, qui, quæve alteri jam conjugi junctus, junctave est (y).

J. N. & G. *l.* VI. *c.* I. §. 25—27.

VIII. Sanguine aut affini- Sed & pro morali (z) legitimarum nuptiarum im-

als dass sie ihre Töchter im 7. bis 8. Jahr verheyrahten, wie der Herr Macara gethan, welcher seine Töchter, aus eben der Beysorge, bereits in ihrem 9. Jahre weggegeben. Plura vid. in WULFERI *not. ad* SAARS *Reiseb. p.* 62. *sqq.* TREUER.

(x) *Moraliter impeditur*] Hoc impedimentum, inprimis quoad maritum, vulgo ex jure divino positivo universali repetunt, sed ego id nunc ex Jure Naturali dependere existimo, per ea, quæ supra lit. (*k*) admonui, add. *d. c.* 1. §. 27. TITIUS.

(y) *Junctave est*] Patet ex matrimonii natura supra explicata. CARMICH.

§. VIII. Deficit etiam moralis facultas inter proximos consanguineos & affines. Auctor bene separat lineam rectam ab obliqua, & in illa jure naturæ omnes nuptias nefarias pronunciat: nam licet multi, cum Rabbinis, apud Selden. V. 8. Germonio, I. *Anim.* 16. & Grotio, II. *c.* 5. §. 12. de ratione decretoria desperent, & Freinshemius *ad Curt.* VIII. 2. certos ea in re fines constituere non naturæ, sed gratiæ esse scripserit; ut supra jam tetigi, *ad* I. *c.* 3. §. 12. attamen Papinianus gentilis stuprum, in sororis filiam commissum, *sanguinis contumeliam* vocat in *l.* 38. §. 1. *D. ad L. Jul. de adult.* & Paulus, in *l.* 14. §. 2. *D. de ritu nupt.* agnoscit, *jus naturale & pudorem* hisce nuptiis impedimento esse. Ad eundem pudorem provocavit Lambertus Velthuisen in *Differt. de Pudore hominis naturali*, quem Noster secutus est; alii vero refellunt; quia pudor ille ubivis gentium non reperitur, & licet reperiri deberet, tamen Cicero I. *de Off. c.* 25. ait, non solos agnatos, sed omnes, qui sana mente sunt, gloriæ & decori amore, ab oculis removere, quæ natura occultavit. Alii igitur ad jus divinum positivum universale, *Levit.* XVIII. malunt confugere, quamvis rursus *caro carnis* ibidem *vs.* 6. occurrens, intellectui eorum obscurior esse videatur, quia physica communio non possit edere effectum moralem, quum Eva Adamo conjuncta fuerit. vid. Thomas. *Juripr. div.* III. *c.* 2. §. 222. *seqq.* & aliter in *Fundam.* III. *c.* 2. §. 37. Verum credamus licet auctori naturæ sapientissimo, quod (1) Dignitas hominis, castitas & naturalis verecundia prohibeat, ortus auctores secum ipsis, in sua prole, quasi misceri, & una persona cum illis propinquis fieri, quibuscum jam una caro sunt. (2) Horror ille adversus nuptias cum filia tantus est, ut minime per educationem, aut ob publicam utilitatem, injectus esse potuerit, sed sapiat naturalem relationem ad carnem suam, uti Maimonides quoque, apud Selden. *de J. N.* V. 10. ratiocinatur. (3) Nimia confusio obligationum exoritur, sublata illa relatione inæquali, fonte officiorum, & reverentia, quam liberi parentibus, tanquam Diis conspicuis, qui Deum imitantur, vitam dando, in perpetuum

impedimento habetur ARCTA NIMIS SANGUINIS AUT AF- tate non nimis vicinis.

tuum debent: ubicunque enim est eminentia, ibi officia honoris & observantiæ sunt necessaria; quo pacto autem stare illa possunt, si filius caput fiat matris, & nuditatis suæ atque illius turpitudinem retegat; tanto nunc turpiorem, quo major ei reverentia debetur? vid. Amyrald. *Disq.* 4. (4) Addamus, cum Socrate, apud Xenophont. IV. *Memorab. p.* 807. quod femina parentum feminibus liberorum vegetorum sunt dissimilia, adeoque mala procreatio à disparibus ætate procedat. (II.) Inter eas personas, quæ ex transverso gradu cognationis junguntur, est etiam unitas quædam carnis, sed non tanta. Ad fratres enim & sorores quod attinet, totum genus humanum per conjunctionem eorum propagatum est: quod autem in se turpe, id nulla ratione nec circumstantia temporis, vel necessitatis, quæ in Deum non cadit, honestum fieri potest. Solon quoque Atheniensibus ducere permisit sororem consanguineam; Lycurgus uterinam Spartanis; apud Ægyptios & Persas etiam cum germana connubium erat, teste Diodoro Siculo I. 27. & Orig. *contra Cels. l.* V. *p.* 248. Ptolemæus item Philadelphus Arsinoën sororem suam duxit, Pausan. *Attic.* I. 7. & Antiochus, Syriæ rex, liberos suos matrimonio junxit, Appian. *Syriac. p.* 144. aliique similiter apud alias gentes, Freinshem. *ad Curt.* VIII. *c.* 2. Rutgers. I. *Var. lect.* 9. & Noris. *Epoch. Syro-Maced. diss.* 2. Sed multiplicato genere humano, merito nuptiæ illæ, tanquam incestæ, apud plerasque gentes vetitæ sunt, iisque maledixit Deus, *Levit.* XVIII. *vs.* 9. XX. *vs.* 17. Plato *scelestas*, Cicero *nefarium stuprum*, Ovidius *nefas* appellarunt, quia honos, parentibus debitus, sic violatur. Diodorus quoque *d. l. præter communem aliorum hominum morem*, lege Ægyptiaca id statutum esse, monuit. Etenim (1) Vis sanguinis parentum recens, & necdum ab extraneo turbata, facit, ut frater & soror quasi una caro sint, *Gen.* XXXVII. *vs.* 27. (2) Parentum nuditatem aperit frater, qui pubem sororis detegere non erubescit. (3) Nulla hujus consuetudinis cupiditas castorum animos titillat, etsi pulcherrimæ sint sorores. (4) Opus erat interdicto, ne convictus quotidianus & inobservatus stupris ansam daret, apud gentes libidinosas. (5) Utilitas accedebat, ut inter diversas cognationes amicitiæ spargerentur, Plut. *Quæst. Rom. c.* 107. (III.) Patruus, avunculus, amita, & matertera, fratris aut sororis filiis, filiabus, nepotibus & neptibus sunt parentum loco; unde nuptiæ eorum *indecoræ* a Catullo *Ep.* 119. *Torus nefandus*, Seneca, *Octav. vs.* 141. *stuprum turpe* in *l. ult. pr. D. de condit. sine caus.* & *scelestum contubernium* vocantur in *l. ult. C. de inc. nupt.* Grotius tamen II. *c.* 5. 14. & Taylor *Doct. dubit.* II. 2. §. 30. putant, fratris filiam jure divino duci posse, quæ & Nachori collocata, ante legem, *Genes.* XI. *vs.* 29. & Athenis olim, etiam Romæ, a Claudio usque ad Constantium, duci poterat, qui prohibuit, *l.* 1. *C. Th. de inc. nupt.* (IV.) Inter affines nulla quidem est conjunctio sanguinis, sed nuptiæ cum noverca prohibentur, *Levit.* XVIII. *vs.* 8. & 1. *Cor.* V. *vs.* 1. quia *nuditas patris est*, qui una caro cum illa est facta, & reverentia eadem fere ei debetur, quæ naturali matri, cujus locum supplet, *l.* 14. §. *f. D. de ritu nupt.* (V.) Reliquæ personæ, conjungi vetitæ, ex *Levit.* XVIII. peti debent, quod Musæus late explicuit. (α) Major ejus pars continet legem forensem, sed quam Christiani, ob initium *vs.* 6. & clausulam finalem *vs.* 27. ultro receperunt. v. Selden. *de J. N.* V. *c.* 17. & 18. (β) Neque gra-

AFFINITATIS CONJUNCTIO (*a*). Quo nomine etiam na-

gradus, neque personæ tantum enumeratæ prohibentur, sed ubi est *caro nostra*, vel *caro carnis nostræ*, vel *cum nostris una caro fuit facta* Ill. Coccej. *Jus controv. part.* II. *p.* 695. *seqq.* (γ) Mirifice commendat leges Romanas, quod examussim Mosaico juri non modo respondent, sed adhuc aliquanto longius verecundiam in necessitatem flectunt. v. Calvin. *ad Levit.* XVIII. & Differt. mea *de Nupt. consobr. c.* 2. (δ) Gradus omnes, sive expresse, sive per analogiam prohibitos, accuratissime recensuit Matthæus, Archiepiscopus Cantuariensis, in tabula, apud Rob. Scharrok. *de Variis incont. spec. pag.* 156. Otto.

(z) *Sed & pro morali*] Arctior consanguinitas & affinitas est etiam morale matrimonii impedimentum. Illa est *communio sanguinis inter eas personas, quarum una alteram generavit, vel quæ ab eadem stirpe dependent.* Hæc vero est *consanguinitatis ad conjugem applicatio, ex concubitu orta*, dum enim mas cum fœmina per concubitum una velut caro fit, hinc unusquisque conjugum alterius cognationi quasi inseritur, adeoque omnes uxoris cognati maritum quoque nunc attinent, & vice versa, quæ consanguinitatis extensio affinitatis nomine venit, de quo latius disserui in *Specim. Jur. Eccles. l.* IV. *c.* 3. §. 1. *seqq.* Titius.

(*a*) *Affinitatis conjunctio*] Arctam nimis sanguinis aut affinitatis in conjugio conjunctionem esse contra jus naturæ, non liquet: licet sit contra Jura divina positiva, cognatio enim & affinitas, ex quarum gradibus incestus determinatur, deducuntur ex communione sanguinis, de qua J. N. non constat, quomodo communio physica effectum moralem producere possit. Invertunt potius nationes nonnullæ argumentum ex propinquitate sanguinis petitum. Parens Ceylanensis teste Herporti *itin. p.* 178. filiam locans in matrimonium, rem prius cum ipsa habet, eodem insulso argumento utens: *Dass es ihm gebühre von dem Baum, den er gepflanzt, die erste Frucht zu geniessen.* Caraibes sibi jungunt virgines proximo sanguine adnatas, rationem allegantes, eas sibi a natura in uxores destinatas esse. *Wann sich diese Wilden verheyrahten: so pflegen sie ihre nächste Basen zu nehmen, die mit ihnen leiblich Geschwister-Kind sind: und dürfen nicht sagen, dass sie dieselbe zu Weibern nehmen: dann sie sind ihnen von Natur gegeben; und können solche ohne alles Gepränge in ihre Häuser mit sich führen.... Wann es sich zuträgt, dass einer unter ihnen keine solche nahe Base hat, die mit ihm Geschwister-Kind wäre: oder wann er etwazu lang gewartet dieselbe zu heyrahten, und ihre Eltern solche einem andern gegeben; so können sie alsdenn Jungfrauen heyrahten, die ihnen nicht verwandt sind.* Rochefort *Beschreib. der Antillen-Insuln T. II. p.* 407. *seqq.* Circa lineam collateralem res certa est: voluit enim creator propagari genus humanum, propagari vero, nisi ex connubio fratrum & sororum, non poterat; ex quo totum humanum genus prognatum: quod casu necessitatis, quum duos tantum creasset Deus homines, insulse nonnulli excusare volunt: quasi ille caderet in Deum: sed secundum lineam rectam dissentiunt plurimi. Vid. Grot. *lib. II. c.* 5. §. 12. Pufend. *l.* VI. *c.* 1. § 32. Becmann. *in consp. polit. c.* 8. *p.* 40. *in medit. polit. c.* 7. §. 13. Velthuysius *de naturali pudore cap. de incest. per tot. opp. T. I. p.* 177. *sqq.* Rationes eorum desumuntur (1) ab abhorrentia humanorum adfectuum: (2) latius spargendis amicitiis: (3) ætatis disparitate: (4) confusione nominum necessitudinis: (5) communione sanguinis: (6) debito reverentiæ: (7) pudore naturali vel solum considerato, vel cum reveren-

naturali lege (*b*) nefariæ judicantur nuptiæ inter adſcendentes & deſcendentes in infinitum (*c*). Reliquas autem nuptias in limite transverſo (*d*), puta, cum

rentia conjuncto. Verum eas docte reſolvit Thomasius *inſt. jur. div. L.* 3. *c.* 2. *n.* 220. *ad* 247. Conf. elegant. diſſ. Georgii Beyeri *de diſpenſatione circa matrimonium intra gradus conſanguinitatis & adfinitatis prohibitos Lipſ.* 1698. *hab.* & Proelei *præfat. ad comm. Muſæi de conſanguinitate & adfinitate in c.* 18. *Levit. de fundamentis diſpenſationum in cauſſa matrimoniali.* Treuer.

(*b*) *Quo nomine etiam Naturali Lege*] An vero aliqua prohibitio, quoad conſangnineos & affines, ex Jure Naturali deduci posſit, valde controverſum eſt. Auctor, quoad lineam conſanguinitatis rectam, prohibitionem adſtruit, cætera ad jus poſitivum divinum & humanum refert *b.* de quo latius diſputat, *d. l.* VI. *c.* 1. §. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35.

2. Alii cenſent, ex Jure Naturali nullam prohibitionem poſſe repeti, vid. Thomaſ. *J. J. D. l.* III. *c.* 2. §. 220. *ſeqq.* ſed ad jus divinum poſitivum univerſale, *Levit.* XVIII. in Philoſophia generali, unice recurrendum eſſe, hoc vero prohibere (1) *Nuptias inter parentes & liberos in infinitum*, (2) *Inter fratres & ſorores, tam bilaterales quam unilaterales.* (3) *Inter fratrem aut ſororem, alteriusque fratris vel ſororis deſcendentes in infinitum*, ac denique (4) *Inter affines, inter quos memorati tres reſpectus occurrant;* reliqua ad jus humanum pertinere, quamvis circa regulas allatas multiplex etiam ſcriptorum ſit concertatio, vid. Thomaſ. *J. J. D. l. III. c.* 3. §. 99. *& ſeqq.*

3. Iſtam interim ſententiam hactenus ſecutus ſum, ac in ſpecie eam propoſui in *Specim. Jur. Eccleſ. l.* IV. *c.* 3. §. 40. *ſeqq.* Sed non videtur improbabile, ſi quatuor illas regulas ad Jus Naturale referamus; nam (1) inter perſonas illas prohibitas eſt aliqua unitas, jam vero naturæ repugnat, ut quis ſecum ipſo velut coëat, ac hac ratione genus humanum propaget; (2) a natura ſociali abhorret, ut cognatio, vix incepta, in ſua ſtatim redeat initia, cum indoli vitæ ſocialis magis conveniat, ut illa latius ſpargatur; (3) admiſſa concumbendi licentia adulteriis & ſtupris anſam præbet; denique (4) nullus legitimus finis nominari poſſe videtur, ob quem ejusmodi matrimonia appetenda ſint. Non obſtat, quod, admiſſa noſtra ſententia, quoad fratres & ſorores, totum genus humanum ex inceſtu natum eſſe oporteat, nam, ad caſum neceſſitatis prohibitiones non pertinere, tralatitium eſt. Tit.

(*c*) *In infinitum*] Non ſine cauſa prohibitionem conjugii inter *aſcendentes* & *deſcendentes* in infinitum, Auctor, *Grotium* ſecutus, ab ipſo Jure Naturali repetit; eo quod affectus & conſuetudo conjugalis, a reverentiali pudore, quem *Parentibus* & *Liberis* cujuscunque gradus intercedere, hujus neceſſitudinis, atque inde reſultantium officiorum, ratio exigit, prorſus abludat, imo cum eo componi nequeat: ita enim intelligo doctrinam *Grotii*, *Cap.* 5. §. 12. quam Auctor noſter explicat magis quam corrigit, *J. N. & G. Lib.* VI. *Cap.* 1. §. 32. Carmich.

(*d*) *In limite transverſo*] Prohibitiones nuptiarum, quæ conſanguinitatem in linea transverſa, ut & omnes quæ affinitatem reſpiciunt, contenti ſunt Auctores modo laudati a jure poſitivo deducere: quod omnino videtur admittendum. At quando, & quibus, illud jus poſitivum, conſtitutum fuerit, dubio non caret: præſertim, cum *Lev. Cap.* XVIII. *vſ.* 24, & 25, innui videatur, prohibitiones ſupra poſitas, omnibus gentibus fuiſſe ante promulgatas, utpote ob quas

cum amita & matertera, cum sorore; item in affinitate, cum noverca, socru, privigna, non solum lex divina, sed & cultarum leges gentium, & Christianorum consensus, detestantur. Quin & multorum populorum leges (*e*) civiles remotiores quos-

quas violatas etiam Gentiles pœnas essent luituri. Duas harum prohibitionum classes distinguit *Grotius*: eas etenim quæ respiciunt *Affinitatem in linea recta*, & *Consanguinitatem in gradu transversorum primo* (qui, ob ortum a communi stirpe, *secundus consanguinitatis gradus* dici solet) inter *Fratres* sc. & *Sorores*, vult esse universales & perpetuas, utpote ipsi *Adamo* a Deo datas; reliquas vero, quæ respiciunt *Affinitatem in linea transversa*, & *Consanguinitatem in tertio gradu*, sive *transversorum secundo* (ut inter *Nepotem ex Fratre* & *Amitam*) Lege demum Mosaica primum esse constitutas & populo tantum Israelitico. Quæ tamen distinctio an solido satis fundamento nitatur, fas est dubitare. Certum quidem est, apud Ethnicos universalius obtinuisse sententiam de turpitudine Conjugiorum, quæ ad priorem, quam eorum quæ ad posteriorem classem, *Grotius* refert, sed & Patruorum vel Avunculorum, Amitarum vel Materterarum, cum suorum Fratrum vel Sororum Liberis cujuscunque gradus conjugia, apud veteres Romanos fuisse illicita, fatis notum est: vide *Tacit. Ann. Lib.* XII. *Cap.* 5. *Edit. Gron. Dig. Lib.* XXIII. *Tit.* II. *l.* 17. §. *ult. l.* 39. *l.* 53. Quin & naturalis ista verecundia, quam docuerunt Hebræi Veteres, (teste *Grotio d. Cap.* §. 13. *n.* 3.) non sinere ortus Auctores cum sua sobole, aut in se ipsis, aut etiam per personas, sanguine aut nuptuali sanguinis commixtione, proxime cohærentes, misceri, habet locum, non tantum inter Fratrem & Sororem: sed & inter Fratrem, & Fratris vel Sororis filiam, Neptem, &c. nec non inter Sororem, & Fratris vel Sororis filium, nepotem, &c. Quippe, non modo Pater & Mater, sed Avus & Avia, Proavus & Proavia, & deinceps cæteri, sunt *Auctores ortus*; quorum idcirco immediati Liberi, cum nullis eorundem descendentibus, per prædictam regulam, possunt misceri. Existimandum est igitur, Connubia in singulis gradibus consanguinitatis Lege Mosaica comprehensis, imo (cum conjuges Deus ab initio pronuntiaverit *unam Carnem*) in æqualibus gradibus affinitatis, iisque similibus, Lege positiva æque antiqua, & æque universali, fuisse, a Deo prohibita; quantumvis ejus Legis primo promulgatæ historia non exstet. Ratio certe discriminis, inter Matrimonium cum Amita, & cum Nepte ex Fratre, initum, quæ ab Hæbræis Doctoribus adfertur, licet *Grotio* & Auctori nostro probata, est admodum frivola. Carmich.

(*e*) *Quin & multorum populorum leges*] De hoc non dubitandum, sed sunt illæ leges extra sphæram Jutisprudentiæ Universalis, easdemque latius explicat Jurisprudentia Particularis ac privata cujusvis Reipublicæ, de quo aliqua proposui in *Specim. Jur. Eccles. l.* IV. *c.* 3. §. 45. 50. *sq.*

2. Ex dictis, hæc, juxta Jus Naturale, fluit matrimonii definitio. *Est pactum, quo mas & fæmina, usu rationis gaudentes, ad generandum habiles, ac nimia consanguinitate aut affinitate non conjuncti, in procreationem sobolis ac indissolubilem vitæ societatem, vere consentiunt.* Si autem matrimonium pro societate vel statu accipiatur, tum *est societas maris & fæminæ habilium, ad fines modo memoratos conjunctorum.*

3. Fa-

quosdam prohibuerunt (*f*), ad objiciendam velut sepem prius dictis gradibus sanctioribus, ne ad hos temerandos ita facile rueretur.

J. N. & G. *l.* vi. *c.* i. §. 28—35.

IX. Solemnia matrimo-

Cæterum uti aliis contractibus (*g*) atque negotiis certa

3. Facit igitur matrimonium *consensus*, ad ejus vero consummationem pertinet *concubitus*, quanquam hunc præcise necessarium judicaverim ad hoc, ut matrimonium sit indissolubile, supra §. 6. h. c. lit. (*m*) *n.* 2. Quemadmodum etiam sine eo nulla vera affinitas inter conjuges conjugumque cognatos contrahitur; add. *Op. Maj. l.* VI. *c.* 1. §. 14.

4. Est porro in arbitrio paciscentium positum, gradus circa consensum matrimonialem distinguere, ac requisita ejus determinare. Hinc, mero Jure Naturali, modo obtinebit discrimen sponsaliorum & nuptiarum, aut matrimonii solennis & minus solennis, (vid. *l.* VI. *c.* 1. §. 36.) modo non, prout scilicet paciscentibus visum fuerit, quamquam in civitatibus illa certius definiat lex positiva. Porro cum matrimonium tam arcta, imo indissolubilis sit societas, ideo quoque id naturale velut est, ut non quemvis consensum pro matrimoniali habeamus, sed illum demum, qui aperto & irrefragabili indicio sit declaratus, id quod itidem Lex Civilis amplius determinat. Titius.

(*f*) *Prohibuerunt*] Superstitiosa hæc sollicitudo præcipue tenuit Juris Pontificii Auctores, suæ sc. Curiæ commodum ex crebriorum dispensationum occasione, captantes. Carmich.

§. IX. Omnes gentes moratiores tam arctam vitæ consuetudinem ritibus & sacrificiis inchoarunt; tum ut de nuptiis constaret; tum ut res tanti momenti Deo commendaretur; tum ut conjugibus officia per symbola ob oculos ponerentur. Hinc *justa uxor*, *justæ nuptiæ* dicebantur, quæ, adhibitis legum ceremoniis, cum effectu juris civilis, contractæ erant, & *lege nubunt*, vel *ducunt*, qui ducunt, ut *leges* jubent; v. Perrenon. I. *Var. lect.* 9. (2) Athenis Diana pariter, ac reliqui γαμήλιοι Θεοὶ, ante nuptias invocabatur, Euripid. *Iphig. in Aulide vs.* 1110. Spartanæ matres, filias elocantes, Veneri Junoni sacrificia offerebant, Pausan. in *Lacon.* Romæ nihil religiosius erat, in sacris, confarreationis vinculo, Plin. XVIII. 3. Apud Hebræos piæ preces interveniebant, & paterfamilias novis nuptis benedicebat: unde benedictionis initia mature ad primos Christianos manarunt. v. Grot. *ad Matth.* XXV. *vs.* 1. Selden. *Ux. Hebr. II.* 28. & 29. & Carpzovius *de Chuppa Hebr.* (3) Necessitatem vero hodiernæ hierologiæ Leo in Oriente *Novell.* 89. citius Euaristus Pontifex & Carolus Magnus VI. *Capit.* 120. 327. VII. 179. in Occidente introduxerunt, & Concilium Tridentinum, *Sess.* 24. firmavit; (4) Trina proclamatio est loco peremptoriæ citationis omnium, quorum interest, matrimonium illud non consummari. Sedes ejus est in *c.* 27. X. *de Sponsal. c.* 3. X. *de Clandest. desponsf.* v. Bornius *de Banno nupt.* (5) Reges & Principes solennibus his sunt soluti: recte autem ineunt *matrimonium conscientiæ*; & minus

nii sunt juris civilis.

certa quædam requisita sueverunt addere leges civiles, quæ si observata non fuerint, in foro civili pro validis non habentur: ita & circa matrimonium contingit, dum alicubi per leges civiles, honestatis & boni ordinis causa, Solemnia quædam requiruntur (*h*). Quæ licet extra jus naturale (*i*) sint; citra illa tamen, qui legibus civilibus subjiciuntur, legitimum matrimonium non contrahent (*k*); aut saltem ejusmodi conjunctio effectus justi matrimonii in civitate non habebit.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* I. §. 8, 36.

Of-

solenne cum impari *ad morganaticum*, de quo alii affatim egere, v. Notas ad Böckelm. *Diff. c.* XXV. §. 31. Otto.

(*g*) *Cæterum uti aliis contractibus*] Legem Civilem varia circa matrimonium disponere posse, dubitandum non est. De cætero dispositiones Civiles vel respiciunt *personas paciscentes*, dum consanguinitatis & affinitatis prohibitio latius extenditur, vel *modum paciscendi*, dum proclamatio, hierologia, consensus parentum, velut pars actus, similiaque requiruntur. Exinde etiam discrimen sponsaliorum & nuptiarum, matrimonii solennis & minus solennis, in civitatibus repetendum est. De cætero Leges illas Civiles explicat Jurisprudentia Particularis, de quo egi in *Specim. Jur. Eccles. l.* IV. *c.* 1. 2. 3. 4. Titius.

(*h*) *Solemnia quædam requiruntur*] Cum intersit, inde humanæ Societatis in universum, ut singuli vago & illicito concubitu prohibeantur; hinc singulorum conjugum, ut uterque contra alterius perfidiam, si qua fuerit, aliorum subsidio muniatur; postulat uterque finis, coram idoneis testibus Votum Matrimoniale suscipi. Sed & quas alias licitas solennitates Leges usquam civiles hic requirunt, illas unusquisque civis in hoc negotio tenetur adhibere; eas præsertim, citra quas non initur matrimonium, ad essentiales ejus effectus in foro civili validum: imo has qui negligit, *illiciti concubitus* notam incurrit: si quæ vero non simpliciter imperatæ solennitates, ad certos tantum effectus non essentiales pertineant, ut ad Conjugis vel Liberorum dignitatem, patrimonium, & similia; hæ pro lubitu adhiberi possunt vel omitti: unde *Matrimonium secundarium*, quod dicitur, utut nostris moribus parum sit cognitum, non est cum *Concubinatu* confundendum. Carmich.

(*i*) *Quæ licet extra jus naturale*] Ut sine dubio subditi Legibus civilibus obsequi debent, ita, si eædem de facto negligantur, pœnam nullitatis legislatori statuere licet, ita ut matrimonium, sine juris civilis præscripto initum, penitus nullum sit, nec effectus legis divinæ, actum consensualem præsupponentes, sequantur. Raro tamen tam rigide Imperans hic versatur, sed potius, salvo matrimonio, in trangressores aliter animadvertit. Titius.

(*k*) *Legitimum matrimonium non con-*

OFFICIUM (*l*) MARITI est (*), uxorem diligere, nutrire, regere atque defendere, UXORIS, maritum amare, honorare; adjutorio esse ei, non solum in generanda & educanda sobole, sed & in parte curarum domesticarum capessenda. UTRINQUE autem indoles tam arctæ conjunctionis requirit, ut conjuges tam prosperæ, quam adversæ fortunæ sint socii, & si qua alterutri calamitas

X. Officia mutua mariti & uxoris.

contrahent] Nimirum quatenus sunt in civitate: eam ob caussam improbantur in statu civili illa matrimonia, quæ Galli appellant *les mariages de conscience*, in quibus nihil deficit, quod ad justum conjugium requiritur, præter sollemnia: dominus tamen legum civilium ob civitatis & reipublicæ commoda ea matrimonia sine læsione justitiæ inire posse videtur; est enim supra leges suas. Vid. GENZKEN *diss. de matrimonio clandestino Kiloni* 1709. *hab.* TREUER.

§. X. Officia conjugum fluunt (1) Ex regulis *justi*, quatenus sibi solis corporis usum & cohabitationem pacti sunt, quam Justinianus *individuam vitæ consuetudinem*, Tertullianus *convictum & individuum usum*, Lactantius *individuam caritatem* appellavit. (2) Ex principiis *honesti* & *decori* mutuum sibi debent amorem, 1 *Cor.* VII. *vs.* 10. uxor vero honorem & obsequium marito, tanquam capiti & principi familiæ, præstat, *Eph.* V. *vs.* 22. *Col.* III. *vs.* 18. Contra mariti est, protegere ac defendere uxorem, necessaria ei præbere, & imperium cum humanitate, sine verberibus, exercere, *Eph.* V. *vs.* 28. 29. *l.* 54. *D. de donat. int. vir.* vid. Socratis exemplum, apud Gell. I. 17. (3) In legibus *civilibus* definitum est, quod uxor fulgeat dignitate mariti, ejus sequatur domicilium, sacra, forum, & exulem comitetur. *Quid tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse?* quærit Ulpianus, in *l.* 22. §. 7. *D. sol. matr.* (4) Ex prisco instituto Romæ maritus coram propinquis de capite conjugis ac fama cognoscebat, si in manum ejus convenisset, Dionys. II. 17. & Tacit. XIII. *Annal.* 32. (5) Regulariter conjux ex conjugis delicto non tenetur, *l.* 2. *C. ne ux. pro mar.* nisi culpa mariti, uxorem non cohibentis, concurrat, *l.* 4. §. 2. *D. de off. proc.* nam *viri in ea culpa, si femina modum excedat*, ait Valerius Messallinus, apud Tacit. III. *Ann.* 34. Atque secundum hæc legibus Angliæ maritus pro offensis uxoris, lingua vel opera patratis, obligatur, quod potestate sua non sit usus. v. Chamberlaine, *p. I. not. angl.* 56. & Matth. *de crim. proleg.* 1. *n.* 16. OTTO.

(*l*) *Officium*]. De his officiis dispicit ethica. TREUER.

(*) *Officium mariti est*]. Officia conjugum, aut generalius, quæ circa propagationem usumque Veneris occurrunt, ex tractatu præcedente intelligi debent. In genere id saltem hic admonendum, quod ex quatuor fontibus illa repeti queant: (1) *Ex Jure Naturali, huic negotio proprio*, quæ vel *Veneris usum in genere*, vel *societatem matrimonialem ineundam*, vel *initam & contractam*, respiciunt, ad ultimam classem pertinent, quæ Auctor §. 10. *h.* retulit, (2) *Ex communibus socialitatis decretis*, vid.

tas obtingat, ab altero ſubleventur; nec minus ut prudenter mores ad concordiam invicem tolerandam attemperent; qua tamen in parte concedere, magis uxoris eſt.

c. 2. §. 1. h. l. lit. (g). (3) *Ex jure divino poſitivo univerſali*, quo referunt prohibitionem polygamiæ, divortii & graduum nonnullorum in conſanguinitate & affinitate, ſed illa Juri Naturali heic adſcripſimus, quod ſi admittas, tertius fons exareſcit; (4) *Ex jure humano*, circa quod ſatagit Jurisprudentia Particularis. TITIUS.

Caput III.

De Officiis Parentum & Liberorum.

Summaria.

I. *Status adventitius* II. *Parentum & liberorum, in quos patria potestas.*
II. *Ejus fundamentum.*
III. *Competit primario patri, secundario matri.*
IV. *Quid operetur?*
V. *In liberos ætatis primæ,*
VI. *Et adultæ,*
VII. *In statu naturali,*
VIII. *Ac civili.*
IX. *Solvitur excessu prolis e familia, manente reverentia.*
X. *Potest administrari per alium.*
XI. *An necessarium reddat consensum parentum in nuptiis liberorum?*
XII. *Officia parentum*
XIII. *Et liberorum.*

Grot. *de* J. B. & P. *l.* II. *c.* 5. §. 1–7.

Ex matrimonio provenit proles, in quam constituta est Potestas patria (*m*); antiquissimum juxta ac sanctissimum genus imperii, quo paren- I. Potestas patria imperium vetustissimum.

§. I. Generationis effectus est duplex: (1) Respectu parentum oritur obligatio, ad educandam prolem, eique respondet imperium, tanquam medium necessarium actiones liberorum ad vitam beatam dirigendi. (2) Liberis contra incumbit obsequium & reverentia, quam Pomponius ad *jus gentium* refert in *l.* 2. *D. de just. & jur.* & Ulpianus in *l.* 1. §. 1. *D. de obseq. parent.* Cicero II. *ad heren.*

parentum jussa venerari, eorundemque præ se eminentiam agnoscere liberi tenentur.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. I.

II. Quibus illa nitatur fundamentis? ORITUR imperium parentum (*n*) in liberos DUPLICI

renn. 13. Natura jus esse, ait, ut parentes a liberis colantur. Tacitus XV. *Ann.* 19. id fieri debere, scribit, *propter jus naturæ & labores educationis.* Valerius Maximus V. *c.* 4. *n.* 7. *Diligere parentes, prima naturæ lex est.* Plinius *Paneg.* 38. *vi legique naturæ* adscripsit, quod liberi in *ditione* parentum existunt, id est, in specie imperii, quæ magis sit auctoritas & disciplina, quam ἐξουσία. vid. Præfat. *ad tom. II. Thes. pag.* 22. (3) Apud Romanos autem varia, ratione imperii, durationis & acquisitionis, occurrunt singularia; quapropter, in hac materia in primis, effectus patriæ potestatis, duriores veteris juris Quiritium, ab illis, quos simplicitas naturalis & jus gentium suggerit, sunt distinguendi: nec enim ulli alii fuerunt populi, qui talem, id est, tantam, indulserint civibus in liberos potestatem, §. 2. *Inst. de patr. pot. l.* 3. *D. de his qui sui.* Hinc potestas illa *ex jure Romano, & lege Quiritium* in *l.* 1. §. 2. *D. de rei vind.* & alibi, *Patria majestas* apud Val. Max. VII. 7. & Quintil. *Decl.* 376. vocatur. Lactant. IV. *Div. inst.* 3. *Dominum eundem esse, qui sit pater, etiam juris civilis ratio monstrat: quis enim poterit filios educare, nisi in eos habeat domini potestatem?* OTTO.

(*m*) *Potestas patria*]. Non hæc tantum circa sobolem natam occurrit, sed generalius potius *reciprocum aliquod jus & obligatio*, nam parentes obligantur liberis, cui adeo obligationi in his jus respondet, & vice versa, parentibus competit aliquod jus, vel imperium, quod in liberis obligationem necessario requirit. Interim, loquendi compendio, totus ille nexus moralis nomine potestatis patriæ exprimitur. TITIUS.

§. II. Varias hic vias ingressi fuerunt Eruditi. Grotius II. *c.* 5. §. 1. fundamentum hujus potestatis in generatione quærit, & utrique parentum educanti eam concedit. Hobbesius *de cive c.* 9. §. 3. extra conjugium matri tribuit imperium ex occupatione; cui Cel. Leyserus *Spec.* 18. *ad D. n.* 1. adstipulatur. Auctor necessitatem vitæ socialis & consensum liberorum præsumtum urget. Gravinæ II. *Orig.* §. 10. uxor a marito occupata videtur. Kerkradius ad imperium mariti in uxorem; Hornius & Coccejus ad voluntatem divinam confugerunt. (2) Simplicius vero ita procedit demonstratio: qui nuptias ineunt, de liberis suscipiendis cogitant, vel cogitare debent: suscepti educandi sunt, ut utilia societatis evadant membra: ad educationem vero imperio opus est, quo morum impedimenta resecentur. Quemadmodum ergo regulæ justi, honesti & decori utrique parenti educationem injungunt, sic & media eo pertinentia illis largiuntur; ambos etiam stimulus amoris, alte a natura impressus, ad hoc officium rapit. *Utrique parenti communis est fœtus*, ait Plutarchus *de Fœt. amore.* (3) At sicut plures domini sæpe non idem jus habent, & dominium uxoris naturale fundi dotalis, inæstimato dati, constante matrimonio, cedit dominio mariti civili, ita jure gentium primæ partes sunt patris, secundæ matris: sed jus positivum Romanum, ad

PLICI potissimum de CAUSA (*o*): primo quia ipsa lex naturalis (*p*), dum sociabilem esse hominem jussit, PARENTIBUS CURAM LIBERORUM injunxit (*q*); quæ ut eo minus negligeretur, tenerrimum simul affectum in prolem natura iisdem implantavit. Isti curæ exercendæ requiritur potestas liberorum actiones dirigendi ad ipsorum salutem, quam ipsi,

ad collisionem vitandam, soli patri potestatem, una cum educatione, dedit; maxime quia uxor se suosque mariti imperio pacto subjicit; is etiam ad regendos liberos prudentior est, & auctoritate majore pollet. Quinimo paterfamilias regimen totius familiæ habet, & *princeps familiæ* dicitur: reliqui in familia sunt, sed familiam non habent, *l.* 196. *D. de V. S.* OTTO.

(*n*) *Oritur imperium parentum*]. Sicut erga sobolem, tam nascituram quam natam, non tantum parentes, sed & alii homines communia socialitatis præcepta observare tenentur, ita proles nata ad observantiam Legis Naturalis apta reddenda, adeoque sollicite educanda est, hoc onus autem Lex Naturalis merito imponit parentibus, quia, sobolem generando, in illud consenserunt. Cum porro educatio rite peragi nequeat, nisi aliquod imperium parentibus tribuatur, hinc ex eodem fonte illud fluere manifestum est: recte igitur cum Grotio *de J. B. & P. l. II. c.* 5. §. 1. dixeris, imperium parentum oriri ex generatione. TITIUS.

(*o*) *Duplici potissimum de causa*]. Frustra illam sententiam vellicat Auctor, *h.* & *l.* VI. *c.* 2. §. 1. 4. dum, *solam generationem ad titulum imperii in sobolem humanam constituendi, non sufficere*, censet, ac cum *proles abeat in personam, nobis similem, & quæ, quantum ad jura, hominibus naturaliter competentia, nobis est æqualis, inde, ut nobis fiat inæqualis, seu ut nostro imperio subjiciatur, alio utique titulo opus esse*, arbitratur, nam proles homo quidem est, sed judicio proprio destitutus, ac sollicite opera aliorum educandus, quo respectu parentibus est inæqualis, ob eamque conditionem illorum imperium subire tenetur. IDEM.

(*p*) *Primo quia ipsa Lex Naturalis*]. Nec etiam meliora afferre potest Auctor. Dicit, *imperium parentibus competere ob necessitatem educandi.* Ita est, sed utrumque ipsis competit ob consensum ex generatione colligendum. IDEM.

(*q*) *Parentibus curam liberorum injunxit*]. Ut singuli, quo statu in mundum veniunt, aliorum hominum cura ac tutela manifeste indigent; ita hanc illi in primis, qui vitalis iis auræ hauriendæ fuerant Auctores, tenentur impendere; idque non solum, quæ ad vitæ animalis conservationem pertinent, pro ratione suarum facultatum, suppeditando; sed præcipue mentes eorum atque mores ad honestatem formando; ut nec pereat, quam Liberis suis dederant, vita; nec aliis molesta, iis ipsis gravis & erubescenda, evadat. Et hæc quidem obligatio ex ipsa generatione necessario fluit, sive cum *Titio* supponamus generantem in eam consensisse, sive non. Porro, cum isti obligationi potestas parentalis indivulso nexu cohæreat; quin hanc quoque potestatem cum *Grotio lib. II. cap.* 5. §. 1. in generatione dicamus fundari, nihil obstat. Confer *Loc. Tract. Post. de Imperio cap.* 6. CARMICH.

ipsi, propter judicii defectum, nondum intelligunt. Deinde id imperium (*r*) TACITO QUOQUE CONSENSU PROLIS nititur (*s*). Nam recte præsumitur, si infans eo, quo sublatus est, tempore usum rationis habuisset, ac perspexisset, vitam se citra parentum curam ac junctum ipsi imperium servare non posse, lubenter illum in id consensurum commodamque sibi educationem ab iisdem vicissim fuisse stipulaturum. ACTU (*t*) autem parentibus (*v*) imperium in prolem constituitur, quando illam tollunt nutriuntque, & in commodum humanæ societatis membrum pro virili formandam suscipiunt (*x*).

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 1-4.

Cum

(*r*) *Deinde id imperium*]. Alter titulus est *consensus tacitus, vel præsumtus, ipsius infantis.* Verum uti tacitum & præsumtum hic confunditur, ita ad asserendam obligationem frustra ejus præsumitur consensus, qui dissentire nec potest, nec debet, add. *Observ.* ad l. 1. c. 9. § 9. lit. (*e*). TITIUS.

(*s*) *Tacito quoque consensu prolis nititur*]. Merito hic observat *Titius, tacitum* consensum ab Auctore dici pro *præsumpto*; sed & ipsam præsumptionem esse superfluam. Vide *Suppl. IV.* §. 2. CARMICH.

(*t*) *Actu*]. Hoc est, tum demum imperium in prolem a parentibus recte exercetur, quando obligationem, cui id connectitur, actu explendam suscipiunt. IDEM.

(*v*) *Actu autem parentibus*]. Hoc ex præcedentibus fluit, si enim imperium ad explendam obligationem, parentibus conceditur, facile liquet, quod illud tum demum sequatur, si ii hanc actu subeant. TITIUS.

(*x*) *Suscipiunt*]. Imperium parentum in liberos HOBBESIUS per matrem, quæ prima infantem habet in sua potestate, (*sed tamen tamquam æqualem sibi hominem,*) deduxit in patrem *tr. de cive c.* 9. §. 2. 3. ABRAHAM A KERKRAAD *diss. de jure patrio, Ultrajecti* 1708. 8. *p.* 7. *sqq.* ex imperio mariti in uxorem, (*quod tamen J. N. fundamentum nullum habet,*) originem demonstrare voluit liberosque melioris conditionis esse non posse dixit, quam ipsam matrem: quod idem propugnat HOUTUYN *polit. contr. gen.* §. 16. *n.* 5. GROTIUS *lib. II.* 5. ex generatione id deducit, adeoque parenti utrique jus in liberos vindicat: quod tamen PUFENDORF, HOBBES & HOUTUYN refutant: quum nemo duobus dominis servire, nec generatio æqualitatem tollere queat. KULPISIUS aliique cum auctore ad consensum tacitum infantum provocant: sed tantum præsumtus consensus hic datur, qui nihil roboris naturaliter habet ad jus imperii constituendum. Si dicendum, quod res est: jure perfecto & stricte sic dicto nulla ratio adferri potest, unde parentes habeant imperium in liberos, qui nascun-

Cum autem ad generationem (y) sobolis NON MATER MINUS, QUAM PATER concurrat, adeoque phy- III. Utra potior potestas, patris matrisve?

scuntur vere liberi & parentibus naturaliter æquales. Nihil hic fortius parentes movere potest, quam necessitas infantum, quæ efficit, ut, quum jus perfectum deficiat, jus imperfectum in eorum gratiam & conservationem succedat. Si enim statum infantum consideremus; illi in casu summæ necessitatis versari videntur, in quo ipsis sine aliorum interventu pereundum est. Quilibet ergo tenetur iis succurrere, inprimis autem parentes, qui non tantum primi illorum necessitates cognoscunt, sed etiam per generationem suam in culpa sunt, cur in istum statum necessitatis devenerint: quibus tamquam caussa persuasoria accedit, eos e sanguine suo esse prognatos. Hinc parentibus, tamquam caussis moralibus necessitatis infantum, primario incumbit infantes, tamquam homines sibi æquales, sublevare & omnia in eosdem conferre, quæ ad salutem eorum pertinent. Parentes itaque potestate in liberos uti non tantum possunt, sed etiam tenentur interna obligatione; at vero potestate maxime temperata & ad salutem infantum accommodata: omnia ex decori principiis paragenda: nulli imperio hic locus est. Quidquid extra hosce cancellos vagatur, res facti est, non juris, & vel ad mores gentium particulares, vel leges civiles pertinere censendum est. Conf. Gerhardi *delin. J. N. l. III. c.* 3. Treuer.

§. III. Quamdiu parentes in educatione sunt æquales, etiam potestas eorum, in statu naturali, pariter ac in civili, tam in illegitimos, quam in legitimos est æqualis. (2) Si pater filios, mater vero filias, educat, ut apud Babylonios, utriusque parentum intra fines suos potestas est. (3) Si vero unus parentum, ex lege vel pacto, molestias educationis subit, ei soli quoque potestas in liberos competit. Sic apud Ægyptios ex pacto obtinuit, *ut plus potestatis & honoris esset penes reginam, quam regem*, auctore Diodoro I. 27. Romæ autem, ex lege & more civitatis, pater educabat, quem justæ nuptiæ demonstrarent, *l.* 3. *C. de alend. lib.* (4) Patre mortuo, jus matris suspensum naturaliter reviviscere debebat; sed apud Romanos sola reverentia contenta esse debuit: *Pietas enim parentibus, etsi inæqualis est eorum potestas, æqua debebitur*, ait Ulpianus in *l.* 4. *D. de curat. fur.* ad quam vid. Cl. Noodt, II. *Obs.* 15. (5) Reginæ, quæ maritum suum, non Regem, imperio civili subjectum tenet, παιδοτροφία competit. Sic Anna, magnæ Britanniæ quondam regina, ducem Glocestriæ ad præscriptum suum educari curasset, si is vitalis fuisset. v. Palthenii *Diss. de Reginæ marito.* (6) Si extra matrimonium de patre non constat, vel si is jure suo non vult uti, naturaliter penes solam matrem est potestas, si libera sit; partus vero ancillæ, matris suæ dominum & conditionem sequitur, *l.* 5. §. 1. *l.* 24. *D. de statu hom.* ubi Ulpianus; *Lex naturæ hæc est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur.* Grotius in *Flor. sp.* & II. *de J. B. & P. c.* 5. §. 29. & *c.* 12. §. 26. vocem *naturæ* ibi per abusionem sumi existimavit; sed Cicero III. *N. D.* 18. ait, *Jure naturæ, qui Dea matre est, Deus sit necesse est:* & quem alium infelices illi sequerentur, quorum populus pater est? vid. *l.* 1. *in fin. D. ad municip. l.* 1. *C. Th. de Colleg.* Ulpian. *tit. V.* §. 8. Otto.

(y) *Cum autem ad generationem*]. Cui imperium partium naturaliter competat, quæri etiam solet? Hobbesius *de Civ. c.* 9. ex insanis suis hypothesibus, primævum jus matri tribuit, a qua illud in patrem

physice proles utrique sit communis, disquirendum, UTRIUS JUS IN PROLEM SIT POTIUS (z)? Super qua re distincte (a) pronunciandum. Si enim EXTRA MATRIMONIUM (b) proles sit generata, illa primo matris erit; quia pater heic, nisi indicio matris, cognosci nequit (c). Inter eos quoque, qui IN LIBERTATE NATURALI ET SUPRA LEGES CIVILES degunt, pacto conveniri potest (d), ut non patris, sed matris jus potius sit. Sed IN CIVITATIBUS, utique per mares constitutis, cum re-

trem aliosque derivetur, ceu refert Auctor *l. IV. c.* 2. §. 2. 3. sed iis immorari operæ vix est pretium. TITIUS.

(z) *Utrius jus in prolem sit potius?*] Quæstio hæc ex regulis jurisprudentiæ naturalis decidi nequit: imperium enim proprie tale parentibus in liberos naturaliter non competere jam ostendimus: multo minus ergo inquiri poterit, quinam parentum majus habeat jus imperandi. Sed ratione officii mater magis teneri videtur, quam pater; quia inter omnes homines maxime habilis est ad infantem in necessitate sua sustentandum, & alendi adminicula a natura accepit, ad quæ infans jus perfectum ob summam necessitatem nanciscitur. Prima quoque est, cui summa infantis necessitas innotescit, eaque ipsa consensit in infantem ea in necessitate collocandum. TREUER.

(a) *Super qua re distincte*]. Ex sententia Auctoris, si extra matrimonium versemur, matri jus potius in prolem competit, in sobolem vero, ex legitimo matrimonio natam, jus æquale est, nisi pacto vel lege positiva aliud cautum, add. *d. c.* 2. §. 5. Sed non apparet ratio, cur patri, si de eo constet, in sobolem illegitimam non sit tantum juris concedendum, quantum matri; hinc malim, in genere æqualitatem asserere, quamdiu pacto aut lege aliud constitutum non est, quæ ultima in civitatibus frequentissima est, ac ita jus patrium formare solet, ut matri illud plane non competat. TITIUS.

(b) *Extra matrimonium*] Intellige, & *citra ullum pactum*: pacto enim hæc res determinari potest: etiam extra justum matrimonium; ut plerumque fit in concubinatu, confer *J. N. & G. b. t.* §. 5. imo, si citra pactum quocunque modo de patre constet; nihil apparet, cur non tum jus, tum obligationem, inter utrumque Parentem dicamus communicari. *Hobbii* deliramenta, de matris jure ex occupatione orto, negligimus: nam si vel maxime partus humanus esset idoneum Dominii objectum (cujus contrarium infra patebit) considerari tamen deberet, in hoc casu, ut alterius rei accessio, eoque nomine occupationis titulum præcluderet. CARMICH.

(c) *Cognosci nequit*]. Argumento huic J. N. infirmo alia ejusdem roboris addi solent: (2) patris concursum ad prolem generandam esse voluptuosum tantum: (3) matrem vero non tantum per tot menses infantem in utero alere, sed cum summo dolore edere in lucem: (4) matrem infantem primum habere in sua potestate. TREUER.

(d) *Pacto conveniri potest*]. Si vel maxime a Legibus civilibus abstrahamus; lex tamen DEI positiva, dum in matrimonio potestatis præ-

regulariter contractus matrimonii a mare incipiat, & is caput familiæ sit (*e*), potius erit jus patris (*f*), sic ut, licet proles matri utique reverentiam, gratumque animum debeat, jussis tamen matris non obligetur, quæ quidem non iniquis patris præceptis repugnant. Defuncto tamen patre (*g*), jus ipsius in prolem, saltem nondum adultam, MATRI videtur ACCRESCERE (*h*), &, hac ad secundas nuptias transeunte, VITRICO, siquidem ipse in fidem & curam naturalis parentis succedat. Et qui desertum, aut orbatum parentibus liberaliter educandum suscipit, jure suo ab eo filialem observantiam exigere potest.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 5.

prærogativam tribuit viro, huic etiam in prolem legitimam præcipuum jus concedit. CARMICH.

(*e*) *Et is caput familiæ sit*]. Quia Mares sunt capita suarum familiarum, ideo per eos Civitates solent constitui; potius quam vice versa: est itaque illa Marium prærogativa Civitatibus antiquior. IDEM.

(*f*) *Potius erit jus patris*]. Hæc & sequentia ex regulis decori deducuntur; non vero ex jure naturæ possunt demonstrari: convenit ita civitati, quæ a mare condita: convenit familiæ, cujus caput pater est: & ita etiam more apud plurimas gentes receptum esse constat: alia vero quæstio est, an exin potius jus perfectum patri accrescat in liberos, quam matri; quum potestas civilis & patrisfamilias tamquam capitis familiæ penitus differat a potestate patria, nec altera alteram statim involvat. Sic de Ægyptiis refert DIODORUS SICULUS *l. I.* 27. in honorem ISIDIS apud eos usu receptum fuisse, ut regina plus habuerit potestatis & honoris, quam rex: quod & feminæ privatæ in pactis sunt stipulatæ, ut nimirum mariti sibi obtemperarent per omnia. vid. WALDKIRCH *ad Pufend. h. l.* TREUER.

(*g*) *Defuncto tamen patre*]. Transmissio juris patrii, quæ hic asseritur, admitti potest, si juxta solum Jus Naturæ illud spectetur, ast si id consideres, quatenus Lege Civili variis effectibus actum est, transmissio non obtinet, nisi diserte lex hoc velit, quod exemplo Juris Romani intelligitur. TITIUS.

(*h*) *Matri videtur accrescere*]. Intelligendum est hoc de illo *Jure parentali*, proprie sic dicto, quod Liberorum educationem spectat; non de jure, quod in statu naturali familiæ segregis capiti convenit ut tali, quodque cum dominio Soli ad hujus hæredem transit; nec de jure, quod quorundam populorum, in primis Romanorum, Legibus Civilibus, Patri specialiter est concessum, & quod cum ipso patre exspirat. Quod autem de Vitrico hic additur, si forte Agnati dissentiant, non est adeo exploratum: imo variorum populorum legibus aliter est dispositum. v. *Cod. lib. V. tit.* 49. *l.* 1. CARMICH.

IV. Potestas patris qualis sit. Ut autem accurate (*i*) intelligatur, quanta PARENTUM sit IN LIBEROS POTESTAS, distinguendum (*k*) est tum inter PATRESFAMILIAS SEGREGES, & QUI IN CIVITATEM SUBIERUNT; tum inter POTESTATEM, QUAM HABET GENITOR, UT TALIS, & quam habet, UT EST CAPUT SUÆ FAMILIÆ. PATRI, UT TALI, cum sit a natura injunctum, ut liberos bene educet, quo in commoda humanæ societatis membra evadant, quousque ipsi sibi prospi-

§. IV. Thom. Hobbesius *de Cive* c. 9. *n.* 7. ait, liberos non minus, quam servos, patri esse subjectos, nec parentes, quamdiu in eorum sunt potestate, eis injuriam facere posse. Sed liberi parentibus nascuntur æquales, nec Romæ plene in eorum patrimonio esse censebantur, *l.* 14. §. 1. *D. de serv. corr.* (2) Titius non opus esse putat distinctione, hic proposita, inter patrem, ut genitorem, vel ut caput familiæ considerantum; verum sufficere distinctionem inter statum naturalem & civilem. Sed contrarium infra *ad* §. 7. apparebit. (3) In neutro statu limites potestatis sunt majores, quam necessitas educationis requirit, quia media ex fine æstimantur. (4) Hinc abortum procurare, liberos natos exponere, vel susceptos immoderate castigare, aut necare, illicitum esse, vel sola lex, *Non occides*, evincit. (5) Romanis olim crimen non fuit ejicere conceptum; quia embryonem, non ut animal, nedum ut hominem, sed tanquam portionem viscerum maternorum considerabant, *l.* 1. §. 1. *D de ventr. insp.* *l.* 9. §. 1. *D. ad L. Falc.* nisi alterius. v. g. mariti, interesset, *l.* 4. *D. de extr. crim.* *l* 8. *D. ad L. Corn. de sic* *l.* 39. *D de pœn.* Cicero *pro Cluent.* c. 11. Merill. I. *Obs.* 16. (6) *Expositio* quoque infantum iisdem pariter olim, ac plerisque gentibus aliis, fuit usitata, quas Aristoteles nec damnat, nec probat VI. *Pol.* 16. De Ægyptiorum vero laudatis moribus esse, scribit Strabo XVII *p.* 1179. quod *omnem prolem educant.* Thebanos hac culpa liberat Ælianus II. 7. Germanos Tacitus *de M. G.* c. 19. alii alios, apud Lipsium, *Cent.* 1. *ad Belgas*, *Epist.* 85. Ad *l.* 4. *D. de agnosc. vel alend. lib.* Cl. Noodt in *Jul. Paulo*, & Ill. Bynkershoek *Opusc. de Jure occidendi liberos*, & in *Amica resp.* disputarunt. Ego non habeo, quod addam, præter Lactant. VI. 20. *tam nefarium est, exponere, quam necare.* OTTO.

(*i*) *Ut autem accurate*]. Ad indolem patriæ potestatis penitus intelligendam, recte distinguitur inter statum *Naturalem* & *Civilem.* In illo *patrium jus*, *presse dictum*, *& imperium civile* amplius discernitur, in quo vero illud consistat, tum positive, tum negative, hic declaratur, add. *d. c.* 2. §. 6. TITIUS.

(*k*) *Distinguendum*]. Alteram harum distinctionum concipi debere, ut subdistinctionem unius membri alterius, Cl. Viri *Titius* & *Weberus* subolfecerunt: sed cum illi potestatem Patrum familiarum segregum distinxerint in eam, quam habet *Genitor* ut *talis*, & quam habet ut *Caput suæ familiæ*; ego contra existimaverim, rectius, & accommodatius ad infra dicendorum ordinem, duas hasce distinctiones posse transponi; ita ut quæ apud Auctorem est prior, fiat subdistinctio

ſpicere queant; inde tanta eidem in liberos poteſtas conceſſa intelligitur, quanta ad hunc finem ſufficit. Quæ haudquaquam eousque ſe extendit, ut parentes prolem, intra materna viſcera latentem, elidere, aut editam abjicere, necareque poſſint. Nam excitatur quidem ex ſubſtantia parentum ſoboles; ut tamen in æqualem conditionem humanam cum illis locetur, & injuriæ etiam ab ipſis parentibus capax ſit (*l*). Neque etiam hæc pote-

ctio poſterioris membri alterius. Quippe Poteſtas *Patris* ut *talis* eſt utrinque eadem; quæ vero Patri competit ut *Capiti ſuæ familiæ*, eſt diverſa, prout familia eſt *ſegrex*, vel *civili imperio ſubjecta*, vide infra §. 7. CARMICH.

(*l*) *Capax ſit*]. Imperio nullo parentibus in liberos competente facili negotio perſpicere licet, quæ injuriæ ab iis in liberos proficiſci poſſint & a J. N. prohibitæ ſint. Injuſtum enim eſt (1) procreare abortum: geſtant enim matres in utero hominem ſibi æqualem, qui in ſumma neceſſitate verſatur, & alio in loco, quam matris utero, ſervari nequit. Horrenda ſcelera incolarum inſulæ Madagaſcar deſcribit STRAUSSEN *Reiſeb. p. II.* Quam male ſuadeat ARISTOTELES *l.* VI. *polit.* 16. ſuperfluos fœtus abortione removendos eſſe, in vulgus notum eſt. Feminarum Romanarum injuſtitiam hac in parte exponit NOODT *in Julio Paulo c.* 11. (2) Liberos beſtiis exponere, vel intempeſtive abjicere, vel plane occidere, quod Sinenſibus uſitatum. SAARS *Reiſeb. p.* 26. item Mengreliis vid. THEVENOT *P. IV. p.* 13. 38. Hottentottis vid. KOLBE *Cabo de bonne eſperance P. II. p.* 444. De aliis vid. NOODT *l. c.* URSINI *analecta ſacra l. I. 6.* Ipſe ARISTOTELES hic a multis vapulat, quando l. c. partus omnes monſtroſos, mancos & læſos tolli necarique vult. Conf. PICCART ad eumdem locum *p.* 1115. (3) Eos vendere in ſervitutem, vel oppignorare ad lucrum captandum: ſi enim aliter ſervari nequeat, in extrema neceſſitate vendere eum licebit; quum ſatius ſit, ut infans in ſervitute miſere alatur & ſervetur, quam ut in libertate enecetur fame. Vid. DATT *de venditione liberorum.* (4) Aleæ eorum libertatem & vitam exponere. HESSEN *Oſtindian. Reiſeb. p.* 78. (5) Cogere eos, ut ſe invicem interficiant. Vid. *Mercure hiſt. T.* 69. *p.* 238. (6) Vel immoderate caſtigare, ut in morbos vitæque pericula incidant: quidquid enim ex educationis fine per modum diſciplinæ in infantes a parentibus ſtatui poteſt, id eo usque non porrigitur. (7) Nec mutilare infantes, qui pleno jure conſervandæ integritatis corporis fruuntur: in quam legem impingunt Cafri, liberis maſculis teſticulum alterum exſcindentes. KOLBE *l. c. p.* 420. *ſqq.* Conf. *l.* 1. *C.* de eunuchis. (8) Beſtiarum quoque ferociæ ſimulacra ſuperat, liberos in cibum adhibere: quod de Charibeis liberos caſtrantibus, ut ſaginatos comederent, teſtatur VOSSIUS *de Nili origine c.* 18. 19. De populo Peruviano, concubinas alente, ad ſuſcipiendos liberos, quos pinguefactos inter epulas adponebant GARCILASSO *de la Vega.* Vid. LOCK *de intell. hum. l. I. c.* 3. §. 9. Tandem (9) injuſtum quoque eſt naturaliter, liberos cogere ad pacta ineun-

poteſtas ad jus vitæ & necis ex occaſione delicti exercendum videtur porrigi, ſed ad modicam duntaxat caſtigationem; quippe quæ verſatur circa ætatem teneram, in quam tam atrocia delicta, quæ morte ſint expianda, vix cadunt. Sed ſi tamen citra ſpem emendationis omnem diſciplinam pertinaciter adſpernetur puer, poterit domo patria ejici, atque abdicari.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 6.

V. Diſtinctius in primæ ætatis liberos; *Diſtinctius* iſthæc poteſtas (*m*), preſſe accepta, conſiderari poteſt JUXTA DIVERSITATEM ÆTATIS IN LIBERIS (*n*). Nam IN PRIMA ÆTATE, ubi immaturus adhuc rationis uſus eſt, liberorum actiones directioni parentum ſubjacent. Quo tempore, ſi quid

ineunda vel vitæ genus eligendum, de quibus ipſi liberi liberam habent diſponendi facultatem. TREUER.

§. V. Duplex eſt quæſtio, quid pater poſſit in *res*, & deinde in *actiones* liberorum. Ad *res* quod attinet, liberi, etiamſi fuerint infantes, ex donationibus vel hereditatibus maternis acquirunt; quia educatio non eſt modus acquirendi, & acceptio doni a patre, vel a lege, perſonam eorum ſuſtinente, fieri poteſt. vid. Grot. II. *c.* 3. §. 6. (2) Quamdiu vero a patre victum, habitationem & veſtiarium accipiunt, ex operis ſuis eidem patri acquirunt; qui etiam fructus bonorum maternorum ex æquitate ſuos facit, ad levandum onus alimentorum, quod in liberis adultis eſt imperfectum, & ex regulis decori manat. (3) Ex quibus apparet, quid de jure Romano ſit habendum; quo filiusfamilias, reſpectu patris, ſeparatam perſonam non habens, ſoli patri acquirebat: donec ſenſim diverſitas peculii enata fuit. Vide Dionyſ. II. 27. & VIII. 91. OTTO.

(*m*) *Iſthæc poteſtas*] Intelligendæ patriæ poteſtati, preſſe dictæ, cum Grotio *l. II. c.* 5. §. 2. cenſet Auctor, diverſam liberorum ætatem diſtinguendam eſſe, add. *l.* VI. *c.* 2. §. 7. Sed uti illa diſtinctio, quoad liberorum *res*, non eſt neceſſaria, cum earum reſpectu poteſtas ſit uniformis, ita, licet quod *actiones*, creſcente liberorum judicio, directio parentum velut attenuetur & decreſcat, attamen cum ea res in puncto non conſiſtat, ſed magnam habeat laxitatem, ideo in univerſum diſtinctio illa non valde eſt neceſſaria. TITIUS.

(*n*) *Juxta diverſitatem ætatis in liberis*] Quemadmodum *Grotius Lib. II. Cap.* 5. §. 2. *& ſeqq.* tria in Liberis diſtinguit tempora; primum imperfecti judicii; ſecundum judicii perfecti, ſed dum Filius pars manet familiæ Parentum; tertium, poſtquam ex ea familia exceſſit: primum Auctor conſiderat *h.* §. (& ad idem præcipue pertinent, quæ §. *præced.* ſunt dicta) ſecundum §§. 6. & 7. tertium §. 8. CARMICH.

(o)

quid bonorum (*o*) ab aliis in impuberem transferatur, id parens loco filii acceptare, & administrare debet, ut tamen dominium ipsi filio adquiratur: etsi ut fructus patri cedant (*p*), ad plenam usque filii ætatem, æquissimum sit. Sic & quod ex filii labore lucri aut emolumenti provenit, id merito sibi pater vindicat; cui ex adverso filii nutritio & educatio incumbit.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 7, 8.

(*q*) IN ADULTA ÆTATE (*r*), ubi *licet* liberi pleno VI. In filios ætatis adultæ;

(*o*) *Quo tempore si quid bonorum*] De liberorum rebus, sive propria industria sive aliorum liberalitate obvenientibus, planissime dici potest, quod earum dominium ad liberos pertineat; Pater tamen, pro ratione alimentorum præstitorum, sibi illas asserere possit, nam dominium aut usumfructum, alimenta excedentem, ipsi tribuere mero Jure Naturali non licet, sed illa res a Lege Civili dependet, add. *d. c.* 2. §. 8. TITIUS.

(*p*) *Etsi ut fructus patri cedant*] Cum Liberi per omnem ætatem æque capaces sint dominii rerum, etiam adversus parentes valituri; temere Auctor definitionem hujus rei fere Justinianeam (vide *Inst. Lib. II. Tit. IX.* §. 1.) tanquam naturalem propinat. Quid ex Liberorum rebus, Parentibus debeatur ut Altoribus; diximus supra, *Supplement.* IV. §. 7. quod istum modum excedit, haud satis recte Parentes, sive ex rerum fructibus, sive ex operis, Liberorum, ut jure naturali sibi debitum, asseruerint; sed ut hi cum illis, vel illi vicissim cum his, rigidum hic calculum inire velint; nec Parentum, nec Liberorum affectui & officio satis convenit. CARMICH.

§. VI. Quod ad *actiones* liberorum attinet, Grotius tria tempora distinguit, II. *c.* 5. §. 2. (1) Tempus *imperfecti judicii & status*; in quo omnes liberorum actiones parentibus subsunt, adeo ut iis hanc vel illam artem addiscendam, suæque religionis formulam addiscendam, & vitæ genus præscribere, & immorigeros castigare possint. (2) *Perfecti judicii, sed imperfecti status*; & tunc actiones, quæ ad domum & familiam, cujus membra manent, respectum habent, parentes moderantur. In reliquis autem, quo magis crescit judicium, eo magis potestas decrescit: ut tamen verbera linguæ audienda sint, aliquando etiam modicæ correctioni locus esse possit: *quos enim ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellit*, ut ait Valent. in *l. un. C. de emend. propinq.* (3) Si & *perfecti judicii*, & *perfecti status* sunt liberi, laresque paternos relinquunt, reverentiam tantum parentibus debent. Romæ vero in rebus privatis potestas erat perpetua, nisi pater liberos emancipasset; liberi quoque eorundem cum parentibus, quorum in potestate, sacrorum familiarium erant participes, indeque in *sacris paternis* constituti dicuntur *l. ult. C. de inoff. l. ult. C. de cur. fur.* In publicis vero muneribus potestas illa paullulum interquiescebat & connivebat, auctore Gellio II. *c.* 2. Adde aureum P. Ærodii libellum *de Jure patrio*, ad fugitivum

no judicio præditi *sint*, *cum tamen patria potestas* (*s*) commodam (*t*) educationem & gubernationem liberorum pro scopo habeat, patet, adultos quoque liberos AUCTORITATEM parentum, tanquam pruden-

vum filium, contra Jesuitas scriptum, de quo Menagius *in vita Ærodii*, & Bayle in *Ayrault*. Otto.

(*q*) §. V. & VI. Apud Grotium *lib. II. c.* 5. §. 2. tria ponuntur liberorum tempora: (1) tempus imperfecti judicii, cujus certus annus jure naturæ non est determinatus, & in cujus intervallo liberi directioni patriæ plane subsunt: (2) tempus perfecti judicii, sed non perfecti status; in quo tamen pars sunt familiæ paternæ, seque ipsos alere nequeunt: (3) tempus perfecti judicii & perfecti status, quando egressi sunt familia patria. Conf. Becmann. *consf. doctr. polit. c.* 9. *p.* 45. Officia exinde resultantia auctor explicat: quæ tamen ad finem imperfecti juris, nempe educationem, sunt componenda, & intra ejus cancellos continentur. Si id, quod justum est, saltem respiciamus; solus status necessitatis liberorum officii differentiam in parentibus constituit. Quousque liberi vitæ servandæ adminicula parare sibi non possunt, adeoque in extrema necessitate versantur, parentes perfecte obligati sunt ad alimentationem iis exhibendam: cessante illa necessitate, quidquid liberis præstatur a parentibus, ex obligatione imperfecta decori promanat. Treuer.

(*r*) *In adulta ætate*] Ut circa liberos adultos potestatem, quam pater habet, ut *genitor* & ut *caput familiæ*, demum distinguamus, ceu hic præcipi videtur, illud quidem opus non est, cum potius generaliter utraque illa potestas in statu naturali occurrat, quanquam posterior circa liberos teneros tam frequenter se exserere non videatur, quam adultos. Titius.

(*s*) *Cum tamen patria potestas*] Revera ad hanc secundam periodum, peculiari quodam modo, pertinet supra allata & hic repetita distinctio: potestas enim Patris *ut Capitis Familiæ*, sicut ad tertiam periodum non omnino pertinet, ita durante prima periodo in potestate proprie parentali absorbetur.

Potestas Patri *ut Genitori* in secunda periodo competens, quæ hic describitur, nihil est aliud quam parentalis illa *Auctoritas* (juxta hujus vocabuli sensum vere latinum) quam ad extremum usque vitæ halitum agnoscere & vereri tenentur Liberi: vide infra §. 8. Et revera, Parentis *Potestas* (proprie sic dicta) quæ filios adultos respicit ut in familia adhuc manentes, quæque adeo ad secundam periodum pertinet præ tertia, est posterior ista, quæ parenti convenit ut *Capiti suæ familiæ*. Carmich.

[Hæc nota respicit textum Pufendorfii qualis conspicitur in editionibus prioribus, quemque, ne obscura Carmichaëlis observatio sit, hic referre oportet: ibi ita legitur. *In adulta ætate, ubi liberi pleno quidem judicio præditi sunt, pars tamen adhuc familiæ paternæ exsistunt, distincte considerari potest potestas, quam pater habet* UT GENITOR *& quam habet* UT CAPUT FAMILIÆ; *illa cum commodam* &c. Hanc vero lectionem ita emendatum ivit Weberus, uti in ipso textu hujus libri videt B. L. Ad eandem vero, quam hic exhibeo lectionem, respexit quoque Titius in not. (*r*)].

(*t*) *Commodam*] Patriam potestatem, ad res liberorum relatam, esse eandem, jam diximus, supra §. 5 lit. (*m*) nulla enim ratio alio ducit; si vero eadem ad *actiones* referatur, tum, quoad adultos, est quidem remissior, gradus ti-

dentiorum, sequi debere. Et qui vult (v) ex paternis bonis sustentari, ac in ea deinceps succedere, necessum est, ut ad familiæ paternæ rationes sese attemperet; quam moderari utique penes patrem est.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 10.

Cæterum PATRESFAMILIAS (x), qui nondum in civitates successerant, *quatenus familiæ capita*, in domo sua imperium aliquod, instar Principum, gerebant (y). Inde & liberi, in eorum familia adhuc hærentes, ipsorum imperium, tanquam summum, venerari debebant. VII. Tam in statu naturali.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 11.

Post-

tamen accurate determinare non licet, ut distinctionem ætatis non valde necessariam videri, supra *d.* §. 5. lit. (w) jam etiam admonitum fit. TITIUS.

(v) *Et qui vult*] Ab his verbis incipit Auctor describere potestatem Patris ut *Capitis suæ familiæ;* quam distinctius expendit §. *seq.* tum prout illa *in statu naturali*, tum prout *sub imperio civili*, se habet. CARMICH.

§. VII. Fallitur omnino Hornius in *Polit. architect. I. c.* 2. §. 4. quod jus vitæ & necis parentibus in liberos natura competere putat: nam Grotius *ad Matth.* XXII. *vs.* 30. recte docuit, ex jure naturæ auctoritatem magis parentum, quam potestatem, sive ἐξουσίαν nasci, hanc vero ex civilibus populorum institutis & variis moribus repetendam esse. (2) Sed tamen quia liberi in statu naturali segregum familiarum enormis delicti rei, nulli imperanti, præterquam patri, suberant, jus vitæ & necis, huic, non quidem ut patri, aut judici, sed ut capiti familiæ, & per modum defensionis, si filius resisteret, tanquam adversus hostem, competiit omnino. (3) Idem multo magis in Regum liberos obtinet, si atrocitas delicti limites paternæ correctionis excedi postulaverit. Unde de Philippi II. sententia, qua filium Carolum; & Petri, Russorum Imperatoris; qua Alexium filium capitis reos damnarunt, judicari potest. Priorem vero Petrus Faber III. *Sem. c.* 16 *pag.* 226. *contra fas naturæ; in sceleris nondum perpetrati reum; ac ne ipso quidem satis comperto;* latam culpavit; sed *piissimi* principis nomen, aut *numen*, offendi; vetat Joh. Solorzanus II. *de Crim. parr. c.* 16, vid. Marville *Melange d'histoire vol. II. pag.* 172. & Cl. Barbyrac. *ad Pufend.* VI. *c.* 2. §. 10. OTTO.

(x) *Cæterum patresfamilias*] Hactenus de patria potestate, presse dicta. Deinde in statu naturali etiam occurrit *imperium familiare;* quod rationem alicujus imperii civilis habet, add. *d. c.* 2. §. 11. TITIUS.

(y) *Gerebant*] Illa potestas familiaris non quidem ex natura patrisfamilias ejusque attributis J. N. profluxit, nec proprie est imperium: sed necessitates variæ, quæ in prima hominum ætate ge-

 ren-

VIII. Quam in statu civili. *Postquam autem* imperium istud familiare (z), (uti & alia jura) ad usum & decus civitatum fuit at-

nus humanum circumstabant, illud introduxerunt, patresque idem usurparunt non ut patres, sed ut capita familiæ, quibus facultas moralis competit per blandiora adminicula membra familiæ dirigendi ad finem communem i. e. salutem hujus societatis. Non vero iis jura imperii vere talia tribuenda sunt: si quis enim immorigerum se præstat eorum voluntati; hunc familia ejicere, non pœnas proprias, multo minus capitales ei infligere possunt: familia enim non nititur pacto obsequium civile producente. TREUER.

§. VIII. In statu civitatis imperium civile a patria potestate est distinctum, & ab arbitrio Reipublicæ pendet, an jus vitæ & necis sibi retinere, ut apud Græcos, an autem cum patribus illud communicare velit, quemadmodum apud Persas, Gallos & Romanos. Aristot. VIII. *Nicom.* 10. Cæsar VI. *de B. G.* 19. (2) Idem vero Aristoteles *dict.* VIII. *Nicom.* 12. Persicum jus, ex quo parentes liberis suis pro servis utebantur, de via deflexisse judicat: patrium enim imperium esse potestatem regiam, quia patri curæ sint liberi; dominorum vero in servos tyrannicum imperium, in quo domini commoda agantur: in dispares vero dispar imperium esse debere. Similiter quoque Sextus Empiricus *Pyrrhon. III.* 24. legem Quiritium, tanquam *tyrannicam*, insectatur. (3) Sed utrique licebit opponere judicium gravissimum Dionysii Halicarn. II. 27. qui, comparatione instituta, jus Romanum prætulit Græco: nec alia Simplicii fuit sententia *ad Epictet. c.* 37. & Dion apud multos populos, legum gloria florentes, eandem duritiem viguisse testatur, *Orat.* 15. (4 Utique Romulus, confisus naturali parentum amori, & respiciens labores, aleamque educandi, ipsamque naturam, quæ arbitrio animalium moderandam permittit prolem, quorum pars sunt, congruentius fore putavit, controversias domesticas intra domum terminari. Liberis ergo parentes, quasi *domesticos magistratus*, præposuit, qui jus vitæ & necis, una cum cognatis, exercerent, nec temere illo abusuri essent. vid. Val. Max. V. *c.* 8. *n.* 1. 2. Seneca II *Contr.* 3. & III. *de Benef.* 11. Sueton. *Claud. c.* 16. (5) Apud Judæos vero tanta parentum non fuit potestas, uti Vir Cl. Joh. Clericus ad *Deut.* XXI. *vs.* 18. contra Bodinum & Grotium ostendit. Melius quoque est, ut magistratus delicta, licet in parentes & familiam commissa, vindicet; *tum* ob tres rationes, ab Auctore hic allatas; *tum* quia monstrum Reipublicæ in Republica alias exoritur: *tum* quia patria potestas in pietate magis, quam in atrocitate consistere debet, *l.* 5. *D. ad leg. pomp. de parr.* Eleganter Afranius: *Horunece parentum est vita bilis liberis, qui malunt metui, quam vereri se a suis.* Sapiens denique Plinii monitum est ad patrem IX. *Ep.* 12. *Cogita, & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, & te hominem esse, & hominis patrem.* Vide quæ Huber. II. *Digr. c.* 6. *n.* 4. & 5. contra Bodinum I. *de Rep.* 4. disputavit, & III. Bynkershoek, *Opusc. de Jure occid. lib.* OTTO.

(z) *Postquam autem imperium istud familiare*] In statu civili, (vid. supra §. 5. lit. (*i*)). imperium familiare ad usum & decus civitatum fuisse attemperatum, docetur *h.* add. *l.* VI. *c.* 2. §. 12. Distinctius ita dicendum, (1) in statu civili potestas, quam pater, ut genitor, & ut caput familiæ, habeat, non amplius distinguitur, sed potius, (2) quicquid patri, per Legem Civilem, vel relictum, vel

attemperatum; alicubi multum, alicubi parum (*a*) de eo patribus est relictum. Inde observamus, in quibusdam civitatibus, patres jus vitæ & necis, ex causa delicti exercendum, in liberos obtinuisse (*b*); in aliis id ipsum iis ademtum, ne forte parentes sua in liberos potestate in fraudem boni publici aut ad iniquam istorum oppressionem abuterentur; aut ne, ob mollitiem paterni affectus, dissimularentur vitia, in exitium publicum eruptura, aut ne patri tam tristis sententiæ pronunciandæ necessitas imponeretur.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 12.

Sed

vel concessum est, id promiscue juris patrii nomine venit; solet etiam (3) Potestas patria ejusmodi effectibus per Legem Civilem donari, qui neque juri patrio, neque imperio familiari, in statu naturali, formaliter insunt. Titius.

(*a*) *Alicubi parum*] Quod affirmat *Justinianus Inst. Lib. I. Tit. IX.* §. 2. *Jus potestatis, quod in Liberos Romani haberent, proprium esse Civium Romanorum*; quo sensu ab Imperatore dictum fuerit, aut de facto veritatem obtinuerit, non est hujus loci disputare: sed ut, quo sensu de jure potuerit esse verum, percipiamus rectius; duo non ab re erit notasse: *Primo*, cum immatura ætas non nisi mediantibus parentibus, summo Imperio & Legibus civilibus subjiciatur; nullis ejusmodi Legibus effici posse, ut amplior sit in Liberos immaturæ adhuc ætatis Patris potestas, quam eam ipsa natura constituit: at *Secundo*, quemadmodum familiæ segregis Pater jure potuit exigere, ne aliter adulti Liberi, vel alii quivis, in sua familia, vel etiam in territorio suo, morarentur, quam si summum ejus imperium vellent agnoscere; ita in ampliore civitate potuisse Summum Imperantem (penes quem est inferiores magistratus constituere) Patribus Familiarum, in adultos suos Liberos & domesticos, subordinatum quoddam civile imperium concedere; quod quidem imperium, apud veteres Romanos amplissimum, fuit postea gradatim imminutum, & tandem recentioribus moribus abolitum; ita ut hodie modica tantum coercitio, ad decorum familiæ ordinem tuendum pertinens, & cujus ultimus actus sit ejectio, si opus sit, e familia, Patribus familiarum passim sit relicta. Carmich.

(*b*) *In liberos obtinuisse*]. Id quidem ex institutis gentium, non justitia naturali profluit. Exemplum habemus in Noribergensibus, qui privilegio gaudere leguntur, quod dicitur terribile, ab Imp. Ludovico Bavaro anno 1320. concesso, ut parentibus liberum sit immorigeros filios carceri mancipare & vivos in profluentem demergere: quo tamen numquam usi sunt. vid. Limnæus *J. P. l.* VII. *c.* 35. §. 14. *sq.* Limnæus *enucleat. l. IV. c.* 39. §. 7. Wagenseil *de republ. Norimb. c.* 27. *p.* 254. De aliis exemplis consulendus Bodinus *de republ. c.* 4. *l. I.* Hertius *not. ad Puf. op. maj. l.* VI. *c.* 2. §. 12. Treuer.

IX. Patria potestas solvitur excessu prolis e familia, manente observantia.

Sed ubi PROLES (*c*) FAMILIA PATERNA PLANE EXCESSIT, & vel novam sibi familiam constituit, vel alteri adjungitur, potestas quidem patria solvitur (*d*), ut tamen semper pietatis & observantiæ debitum maneat; quippe fundatum in meritis parentum, quibuscum paria facere liberi nunquam, aut rarissime creduntur. Et ista merita non in eo tantum consistunt, quod parentibus liberi vitam debeant

§. IX. Solvitur patria potestas, simulac educatio est obtenta, & filiæ nubunt, filii ducunt, aut se paratam familiam instituunt; quia fine obtento, media cessant: Romæ vero ex indole dominii Quiritarii, quod tempore non finitur, durior liberorum fuit conditio; ut cum aliis Interpretibus dixi ad *tit. Inst. quib. mod. jus patr. pot. solv.* (2) Manet autem, finita potestate, reverentia perpetuo: partim ob generationis, partim ob educationis beneficium, cui nunquam digna satis gratia referri potest, *l.* 6. *D. de in jus voc. l.* 1. *D. de obseq. l.* 4. *C. de repud.* (3) Auctor duas hujus reverentiæ causas dat, a generatione & educatione petitas; sicut Valerius Maximus *donum vitæ & labores educationis* conjunxit VII. *c.* 7. *n.* 2. 5. Quænam vero sit primaria, aptum declamationis scholasticæ est argumentum, & disputavit ea de re Seneca III. *de Benef.* 30 Juvenalis nullam rem patri minoris, ait constare, quam filium; quia proprios magis explere stimulos, quam generare voluit: non etiam amavit necdum generatum: vita deinceps multorum malorum juxta, ac bonorum est occasio; unde populi quidam infantes editos cum ploratione, sed fato functos cum lætitia prosequebantur, apud Herodotum V. 4. Sileni dictum memorat Cicero I. *Tusc.* 48. *Non nasci, homini longe optimum esse, proximum autem, quam primum mori.* (4) Potior ergo causa, cum Tacito XV. *Ann.* 19. ab educatione repetenda videtur: nam & Solon noluit, a filio ali patrem, qui eum artem non docuisset, & Juvenalis *Sat.* XIV. *vs.* 71. illum demum patrem laudandum esse, canit, qui civem populo generavit,

Si facit, ut patriæ sit idoneus,
utilis agris
Utilis & bellorum, & pacis rebus
agendis. OTTO.

(*c*) *Sed ubi proles*]. Juri patrio respondet in liberis obligatio, quæ non tantum exercitium imperii paterni admittere, sed &, ob beneficia, sibi collata, gratitudinem quavis occasione ipsis exhibere tenentur, §. 8. *b.* add. *l.* VI. *c.* 2. §. 10. Utrum vero generatio, an educatio sit majus beneficium, de quo *d.* §. 10. quædam recensentur, ea disquisitio est argumentum declamationis scholasticæ, in vita civili autem ejus nullus usus, ut, eam ad seria referre velle, ineptum fuerit. TITIUS.

(*d*) *Potestas quidem patria solvitur*]. Verius est, quod potestas patria, naturaliter spectata, quamdiu pater vivit, nec delicto atrociori se eadem indignum facit, plane non solvatur, sed saltem, pro diverso liberorum statu, alteretur, imminuatur, ac ejus exercitium quandoque suspendatur: Mutatio igitur familiæ, de qua hic sermo est, tollit in statu Naturali imperium familiare, in Civili patriam potestatem, a Lege Civili de-

debeant (*e*), occasionem omnium bonorum; sed & quod laboriosam ac sumtuosam (*f*) educationem eorum susceperint, qua eos in commoda humanæ societatis membra formarunt, ac sæpe de mediis, vitam commode & copiose exigendi, iisdem prospexerunt.

J. N. & G. *l.* vi. *c.* 2. §. 13.

Etsi autem parentibus (*g*) obligatio educandi pro- X. alias IX. Alteri

pendentem, quæ etiam modos solvendi magis determinat. Idem.

(*e*) *Vitam debeant*]. Vix probabile est, in hoc summum parentum beneficium in liberos consistere, ut vulgo creditur: (1) magis ex amore suæ utilitatis, vel voluptatis, vel ob nominis generisque immortalitatem vitam dederunt liberis, quam ex amore liberorum, qui nondum exstiterunt, & beneficentiæ erga illos studio. (2) Vita est occasio bonorum, sed multo magis occasio malorum: saltem vita erit res indifferens, si nempe in se & absolute spectetur: nam & ad mala & bona recipienda æqualiter capax est. Si vero vita relative spectetur, quatenus est occasio bonorum pro diverso statu hominum, uti Grotius *l. II. c.* 24. §. 6. *n.* 2. eamdem accipit; vita bonum erit dicendum: si referatur ad vanitates, nugas, perturbationes, vicissitudines, quibus homo perpetuo vexari solet; non injuste propagatio mera miserrimi temporis, continuatio miseriæ, perpetuus labor appellabitur.

> —— *Cursus vitæ labyrinthus: in illum*
> *Ex utero ingredimur: per limina mortis abimus.*

Quem in finem recte Augustinus *serm.* 17. *de verb. Domini: Quid est diu vivere, nisi diu torqueri? quid est diu vivere, nisi malis diebus malos dies addere?* (3) Ex miseriore statu in feliciorem liberos per generationem non collocant, quum ii non exstiterint, adeoque non possint dici fuisse miseri. (4) Beneficii attributa generationi vix conveniunt: quod per inductionem deprehendes facile. Summum ergo & palmarium beneficium, quo a parentibus adficiuntur liberi, consistit in eo, quod illos bona educatione docuerint vita, tanquam re indifferenti, recte uti, & bene vivere. Quo fundamento nititur lex Solonis: *Ne filius patrem, qui ipsum artem non docuisset, alere cogeretur.* vid. Stanleji *hist. philos. in Solone c.* 6. *p.* 40. *la suite des caracteres de Theophraste par la* Bruyere *pag* 256. Treuer.

(*f*) *Laboriosam ac sumtuosam*]. Est itaque filialis obligatio eo sanctior, eoque latius patens, quo propensiore affectu & studio, ut proli omni ex parte bene esset, Parens pro viribus curaverit: ut male officio suo functus iste Parens videatur, cujus erga prolem meriti non minima pars sit generasse. Carmich.

§ X. Sicut educatio per alium fieri potest, ita nihil obstat, quo minus pater filium alteri det adoptandum, ut conditio ejus melior fiat, vinculo naturali salvo manente: ut vero pater officio suo prorsus solvatur, & jura patris, nexu divino copulata, ludibrio de-

quousque prolis educatio committi possit.

prolem a natura sit injuncta; id tamen non obstat, quo minus, utilitate prolis aut necessitate exigente, ejusdem ADMINISTRATIO ALTERI COMMENDITUR; ita tamen ut inspectionem sibi in istum delegatum parens reservet. Unde & pater (*h*) non solum præceptoribus idoneis filii informationem recte committit; sed & eundem alteri adoptandum dare potest, siquidem exinde in filium aliquod sit emolumentum redundaturum. Et si nulla ratio sit prolem alendi, potius quam inopia exstinguatur, pater eam oppignorare, aut vendere (*i*) in tolerabi-

defraudentur, ut olim Romæ, adoptionis commento fieri non debet, *l. pen. C. de adopt.* Atque ita Grot. II. *c.* 5. §. 26. vid. *Jurispr. Symbol. Ex. III. c.* 3. (2) Pater liberos neque vendere, neque oppignorare potest, ut alat se ipsum, aut æs alienum solvat, multo minus ut inde lucretur; quia liberi hactenus parentibus sunt æquales, quod commercio hominum exemti. Nec jus tale habet pater, quod in alium transferre possit. (3) Si vero liberis fame pereundum sit, major vitæ, quam libertatis est cura; & mater æque, ac pater, in servitutem eos venundare potest; quia natura jus dat ad omne, sine quo non potest obtineri id, quod ipsa imperat. (4) Leges autem civiles, etiam quod mirere, illorum populorum, qui fortunas & spiritum ipsum natorum parentibus non subjiciebant, liberos, ut rem parentum, consideraruntt, eosque propter debita, vel etiam ob solam utilitatem, vendi permiserunt, uti de Hebræis *Exodi* XXI. *vs.* 7. *Levit.* XXV. *vs.* 39. *Matth.* XVIII. *vs.* 25. de Atheniensibus Plutarch. *in Solone*, de Asiaticis idem in *Lucullo*; de aliis Justinian. in *Nov.* 134. testantur. (5) Omnium vero durissima fuisse videtur trina venditio liberorum, apud Romanos; & enormior, quam ipsum jus vitæ & necis, quod ad imperium familiæ pertinebat. Sed recte Constantinus negat, patres in perfectam servitutem filios vendere potuisse, *l ult. C. de patr. pot.* ipsaque illa venditio postea intra angustos limites restricta tandemque sublata fuit, *l.* 2. *C. de patr. qui fil. distr.* vid. Jac. Gothofred. *tom. I. C. Th pag.* 449. Ampl. Bynkershoek *de Jure occid. lib. c.* 6. & Da te *de Vendit. lib* Otto.

(*g*) *Etsi autem parentibus*] Obligatio parentum est, ut liberos probe educent, quam aliquando etiam *mediate* possunt, imo debent explere, ex quo nonnulla consectaria hic ducuntur, add. *d. l.* VI. *c.* 2. §. 9. quibus hoc adjiciendum, quod, ob justam caussam, mater sobolem aliis lactandam committere possit, nam si id fiat eo saltem fine, ne voluptatibus & vanitatibus quid decedat, tum id corruptos arguere mores, ac obligationi matris naturali repugnare, satis quidem certum videtur. Titius.

(*h*) *Unde & pater*]. Recte hæc & sequentia se habent secundum finem educationis & præcepta decori: si enim parens videat, salutem infantis hac ratione non tantum promoveri, sed sine iis adminiculis conservari non posse; parens hæc omnia in utilitatem infantis adhibere poterit. Treuer.

(*i*) *Aut vendere*]. Non potest pa-

rabilem servitutem potest (*k*), saltem sub lege retractus, ubi pater ad lautiorem fortunam pervenerit, aut quispiam ex cognatis istum redimere velit. Quod si autem parens per inhumanitatem (*l*) prolem exposuerit & abjecerit, is, qui eandem sustulerit atque educaverit, in paternum quoque jus succedet; ita ut iste alumnus filialem observantiam educatori suo debeat.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 9.

Uti autem PATER (*m*) PROLEM FAMILIA SUA EJICERE XI. alias X. An patris

parens aliud jus, ex rebus vel laboribus filii quæstum faciendi, transferre ad alterum, quam quod ipse habet: hoc vero quale sit, diximus supra *Suppl. IV.* §. 7. Debet igitur, si possit, ita rem gerere, ut emptori (cessionario potius dixerim) nullus sit prætextus jus sibi quæsitum ulterius extendendi, quam temperamentum ibi explicatum patitur: quo intuitu, propter incertam filii vitam & valetudinem, minus a cessionario exigere debet Parens, quam quantum filius pro præteritis alimentis ipsi debet; aut forte nihil omnino, si filius longe distet ab ista ætate, qua alimenta quotidiana quotidianis merere possit laboribus. Sed hac de re fusius ad sequens caput. CARMICH.

(*k*) *Aut vendere in tolerabilem servitutem potest*]. Vid. de hac controversia OSIANDRUM & ZIEGLERUM *ad Grot. l. II. c.* 5. §. 5. GUIL. VAN DER MUELEN *ad eumd. p.* 177. CLASENIUM *polit. l. I. c.* 2. BECMANN. *consp. doctr. polit. c.* 9. *p.* 46. JÆGER *observat. ad Grot. p.* 249. ABRAHAM A KERCKRAAD *de jure patrio.* DATT *de venditione liberorum c.* 3. & 5. Potestas vendendi vel oppignorandi infantem ita semper intelligenda: (1) si infans aliter servari non possit, & parentes jure necessitatis urgeantur: (2) ne salus infantis eo actu aperte periclitetur. Inlustrat hoc jus Suevicum provinciale *c.* 407. *Wie ein Mann sein Kind verkaufet durch Ehaft Noht, das thut er wol mit Recht. Er soll es aber nicht verkaufen, dass man es thät in das Hurhaus. Er mag es einem Herren wol zu eigen geben.* vid. POTGIESSER *de conditione servorum l. I. c.* 3. §. 52. *p.* 125. DATT *de venditione liberorum c.* 5. *p.* 119. TREUER.

(*l*) *Quodsi autem parens per inhumanitatem*]. Per expositionem nunquam liberorum cura in alios recte transfertur, licet illa satis tuta sit, ac ad ædes, in populosis urbibus nonnunquam eo fine exstructas, fiat, nam semper suppetunt media tutiora, adeoque expositio prohibita censeri debet. Quo sensu autem is, qui expositum alendum suscipit, in parentum jus succedat, quod Auctor iterum *h.* admonet, id supra §. 3. lit. (*g*) ostensum. TITIUS.

§. XI. Quidam ex regulis *justi* hoc liberorum officium derivant, quasi ipso jure naturæ nullæ sint nuptiæ, sine consensu parentum contractæ: tum quia potestas non, nisi utriusque consensu, possit solvi, & patris sit, judicare, an liberi ad proprios lares constituendos sint idonei: tum quia conjux adsciscenda pars familiæ fiat,

consensu opus sit ad prolis conjugium?

CERE NON DEBET, educatione & auxilio istius adhuc indigentem, citra gravissimas causas; ita & proles non, nisi (*n*) cum bona patris venia, ex ipsius familia excedet. Cæterum cum liberi (*o*) matrimonii fere contrahendi occasione paternam familiam relinquant; & vero parentum utique intersit,

cujus pater est caput, eique suos heredes sit paritura. (2) Melius vero utriusque parentis consensus, cum Grotio II. *c.* 5. §. 10. ex regulis *honesti & decori*, deducitur, nec adeo necessarius, ut ejus neglectus conjugium irritum reddat. Libertas enim de se & rebus suis statuendi jure naturæ est infinita, donec restricta probetur. Deinde non nisi maturæ ætatis liberi nubunt ducuntque, quando, educatione obtenta, potestas illa aut cessat, aut saltem est imminuta. Filius præterea extra ædes paternas abit, & nusquam libertas tam est necessaria, quam in matrimonio: quis enim animo alieno amare potest? quærit Quintilian. *Decl.* 257. Denique Justinianus, cum in *pr. Inst. de Nupt.* ait: *& civilis & naturalis ratio suadet*, potiorem causam ponit in potestate juris Quiritium, quæ tamen a naturali æquitate & grato animo, parentibus debito, non abhorreat. (3) Nam quia turpes nuptiæ toti familiæ & genti dehonestamentum adferunt, & parentes optimum pro liberis consilium capere præsumuntur, hinc jus *Romanum* nuptias, quantum ad patriam potestatem aliosque effectus civiles, consistere noluit, nisi consenserit pater, in cujus potestate sunt liberi. (4) Jus hodiernum vero plerarumque gentium, majorem reverentiæ, quam potestatis rationem habet, ac impedit matrimonium minorum, sive patris, vel eo mortuo matris consensu contrahendum, sed contractum non dissolvit, & ita Paulus II. *tit.* 19. §. 2. & Sande II. *tit.* 1. *def.* 4. (5) In Gallia parentibus licet filias intra XXV. & filios intra XXX. ætatis annum exheredare, ex edicto Henrici, Galliæ Regis, apud Thuanum, *lib.* XIX. quod Contius & Pulvæus commentariis illustrarunt. Add. Fabrotus, *Exerc.* X. Ant. Guib. Costan. *Quæst. memorab. c.* 12. & Brouwer. *de Jur. connub. I. c.* 5. *seqq.* Otto.

(*m*) *Uti autem pater*]. Obligatio parentum eique surrogatum imperium non tantum adest, sed & actu se exserit, quamdiu liberi auxilio parentum indigent, si vero illi in eum perveniant statum, ut se ipsos alere actionesque proprias dirigere queant, tum, sive in familia maneant, sive eam deserant, obligatio illa quiescit, imperiumque suspenditur ac imminuitur, utrumque tamen, ferente sic occasione, se iterum exserit. Quod si liberi enormiter delinquant, jure suo penitus privari possunt, in statu quidem Naturali, arbitrio parentum, in Civili, Imperantis, add. *d. c.* 2. §. 12. *in fin.* Titius.

(*n*) *Ita & proles non, nisi*]. Solutionem juris patrii non pertinere ad potestatem patriam, naturaliter spectatam, sed ad imperium familiare, aut potestatem, ex Jure Civili dependentem, jam supra §. 9. lit. (*d*) diximus. De cætero solutionem illam non nisi consensu utriusque partis fieri posse, ex communi jurium societatumque indole fluit, ac in civitatibus per Legem Civilem magis determinatur, add. *d. c.* 2. §. 13. Idem.

(*o*) *Cæterum cum liberi*]. Recte ait Auctor, liberos, matrimonia contracturos, consensum parentum, ex lege gratitudinis, requirere

tersit, cui proles sua jungatur, & ex quibus nepotes sibi proveniant: inde officium filiale plane requirit, ut PATRIS CONSENSUM HEIC SEQUANTUR LIBERI (*p*), nec eo invito conjugi socientur. Quod si tamen de facto, invitis parentibus, matrimonium contraxerint, & consummaverint liberi, jure quidem naturali id irritum non videtur; præsertim ubi familiam paternam non amplius isti onerare velint, & alias conditio non sit indecora. Inde si alicubi ejusmodi matrimonia habentur irrita, aut illegitima, id ex legibus civilibus est.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 2. §. 14.

OFFICIUM PARENTUM (*q*) in hoc præcipue consistit, XII. alias XI. Officia pa-

rere teneri, pœnam tamen obligationis violatæ & neglecti consensus, non esse ex Lege Naturali, sed Civili, §. 10. *h.* add. *d. c.* 2. §. 14. nam in genere illa nullam pœnam definit. IDEM.

(*p*) *Sequantur liberi*]. Regulæ decori id quidem requirunt in lumine naturæ; sed non regulæ justi, omniaque argumenta, quæ adferuntur, id tantummodo probant, decere liberos ad consensum parentum respicere. Ex iisdem principiis quoque requiri videtur: (1) ut liberi non invitis parentibus familia excedant: (2) nihil committant in matrimonio ineundo, quod in parentum opprobrium vel detrimentum familiæ vergere possit. Quorsum etiam spectant sequentes §. auctoris, qui de officiis decori parentum & liberorum præcipiunt. TREUER.

§. XII. Hæc parentum officia facilia sunt, quia ipsa *natura* facit, ut liberi a parentibus amentur, Cic. III. *Fin.* 18. eademque vicissim liberos parentibus conciliat. Idem *Har. resp. c.* 27. *Ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortatur*, auctore Justin. *l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act.* Itaque (1) educatio prudenter est instituenda, quo liberi, artibus ac scientiis imbuti, utilia, honesta & religiosa fiant societatis membra: quam educandi artem, adeo difficilem, jam olim Plutarchus libro singulari, *de Educatione liberorum*, docuit. Diogenes ajebat, se malle arietem esse civis Megarensis, quam filium; quod pecorum, non liberorum curam gererent, Ælian. XII. *Var. hist.* 56. Lycurgus quoque Pædonomum, magistratum, tantæ rei inspectorem, in sua Republica, constituit, teste Plutarcho, *in ejus vita.* Paulus liberos enutriri jubet, ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου, *in disciplina* & *admonitione domini*, *Eph.* VI. *vs.* 4. (2) Alimenta liberis, pro conditione status & opum, sunt præbenda; quia necare videtur, qui alimonia negat, ait Paulus in *l.* 4. *D. de agnosc. & alend.* Atque hunc in finem ipsa natura matres inexhausto mammarum fonte instruxit, a quibus infantes olim ante triennium non depulsi, 2 *Maccab.* VII. & *l. pen. C. de patr. potest.* Quod si ve-

rentum erga liberos. ſiſtit, ut liberos commode alant, corpusque & animum per dextram & cordatam educationem ita forment, quo idonea & utilia membra ſocietatis humanæ (r) & civilis fiant, probi, cordati, bene morati. Item ut eosdem ad idoneum & honeſtum vitæ genus adplicent, & quantum ratio & occaſio fert, fortunam ipſorum fundent & promoveant (s).

XIII. alias XII. Officia li- LIBERORUM contra (t) DEBITUM eſt (v), paren-

ro mater infirma liberos lactare nequeat, nutricibus eos lactandos poteſt committere; at ſi pulchritudinis ſervandæ, aut commoditatis, vel voluptatis gratia, id faciat, recte Favorinus apud Gellium XII. c. 1. talem contra naturam imperfectum & dimidiatum genus matris appellavit. Titulo tamen res digna ſepulchri viſa eſt, quod *Craxia Alexandria filios ſuos propriis uberibus educavit*, apud Gruter. p. 617. n. 8. Cetera, ad rectam educationem pertinentia, Lockius aliique libris ſingularibus expoſuerunt. OTTO.

(q) *Officium parentum*]. Hoc ex præcedentibus intelligitur; in ſumma ita dicendum: Officium eſt vel *commune*, quod ex generali ſocialitatis fonte fluit, ac alios quoque homines afficit, vel *proprium*, vi cujus parentes *ita liberos educare tenentur, quo Deo, ſibi ipſis & proximo recte inſervire queant*, ex quo præſtationes ſpeciales fluunt, §. 11. b. Neque tamen cura liberorum, in præjudicium ſocialitatis, ſeu aliorum injuriam & læſionem, eſt extendenda, cui abuſui, in vita civili frequentiſſimo, memorata obligatio ſæpe prætexitur. TITIUS.

(r) *Utilia membra ſocietatis humanæ*]. Quin etiam, cum lex naturalis, non tantum *ſocialia* verſus alios Homines *Officia*, ſed & *Religionem* erga DEUM, & innoxiam *ſui curam*, cuique injungat; ita Liberorum mentes atque mores Parentes formare debent, quantum in ipſis eſt, ut ad omnia iſta tria officiorum genera præſtanda evadant diſpoſiti, atque adeo apti, qui DEI gloriæ, ſuæque & aliorum hominum præſenti ac futuræ felicitati, promovendæ inſerviant. CARMICH.

(s) *Promoveant*]. Ab omni jure & rationis dictamine alienum eſt, quod Cingalenſibus attribuit HERPORT *Reiſeb*. p. 179. *Wann einer von dem andern etwas kaufen will: ſo frägt der Verkäufer ſein jüngſtes Kind: ſo es denn ſolches zulâſt und das Ja gibt; ſo macht der Vater den Kauf: wann er aber dazu nicht bewilligen will; ſo darf der Vader daſſelbige auch nicht um doppelt Gelt verkaufen.* Talia officia parentum erga liberos rationi incognita ſunt, & a civili gentium inſtituto vel conſuetudinibus pendent. TREUER.

§. XIII. Liberi dependent a parentibus *propter arctiſſimum inter homines procreationis vinculum*, ut Val. Maximus ait VII. c. 7. n. 2. nam poſt Deum illis debent, quod exiſtunt, &, licet magna rependant, omnia tamen infra æſtimationem paterni muneris erunt. Officium igitur eorum, ex ipſis regulis ſocialitatis, eſt paterni imperii exercitium admittere, quia *parendi neceſſitas* eſt, l. 10. §. 2. D. *de his quib. ut indign.* in pluribus, honeſtis nempe & indifferentibus, non vero in illicitis & turpibus; nec ſemper in mediis, ut in

rentes honorare, id eſt, reverentiam illis exhibere, non externis tantum ſignis, ſed multo magis interna æſtimatione, tanquam auctoribus vitæ, ac tantorum aliorum beneficiorum, iisdem obedire; pro viribus inſervire, in primis ſenio aut egeſtate confectis; ſine conſilio & auctoritate eorum nihil magni momenti ſuſcipere; & denique eorum moroſitatem, aut vitia, ſi qua inveniuntur, patienter ferre. berorum erga parentes.

in militiam ire, nubere, vel hanc uxorem ducere &c. Gellius II. 7. (2) Porro piorum liberorum eſt, utrumque parentem honorare, alere, eorum moroſitatem ferre, nec contemnere ſeneſcentes. *Exod.* XX. *vſ.* 12. *Prov.* XXIII. *vſ.* 22. *Epheſ.* VI. *vſ.* 2. 3. Cicero IX. *Att. ep.* 9. & *pro Cluent. c.* 6. Demoſth. *Orat.* 1. *in Ariſt. Legem eſſe naturæ, parentes alere, quæ beſtiis & hominibus poſita eſt.* Juſtinianus eadem parentibus, erga liberos impiis, deberi ſancit: *licet enim legum contemtor & impius ſit, tamen pater eſt. Nov.* 12. *c.* 2. (3) Specimina hujus rei luculenta, in abjectiſſimis etiam officiis perſolvendis, & defunctis parentandis, apud Ariſtoph. *Veſp. p.* 485. Euripid. *Medea vſ.* 1032. Virgil. IX. *Æneid. vſ.* 283. & Valer. Maximum V. *c.* 4. occurrunt. (4) At officii hujus neglectus dira impietas cenſebatur, quam Solon ignominia, alii aliis pœnis coërcuere. Laërt. in *Solon.* Xenophon. *Mem. l.* 2. Quintilianus *Decl.* VI. *c.* 11. legem memorat: *Qui parentes in calamitate deſeruerit, inſepultus abjiciatur.* (5) Ad ingratos ejusmodi refellendos pertinet ciconiæ pietas, quæ parentes, ſenecta feſſos, alit, & impotentes ſuis humeris geſtat, ſolius naturæ bonitate impellente, Ælian. III. *Hiſt. anim. c.* 23. unde avis illa, *pietatis cultrix*, paſſim celebratur. Vid. Zenobium, Apoſtolium & Eraſmum *Adag.* in ἀντιπελαργεῖν, Cujac. XXI. *Obſ.* 7. & Bochart. *Hieroz. II. c.* 29. OTTO.

(*t*) *Liberorum contra*]. Officium liberorum eſt, ut *exercitium imperii paterni admittant*, quod ex religioſitate, philautia & ſocialitate repeti poteſt, ac *gratitudinem erga parentes exerceant*, quod ex ſocialitate fluit: utrumque plures concluſiones continet, §. 13. *b.* TITIUS.

(*v*) *Debitum eſt*]. Appoſite ſatis Cl. *Titius*, omnia Liberorum erga Parentes officia, reducit ad hæc duo: *Primo*, ut exercitium Imperii parentalis admittant: *Secundo*, ut gratitudinem erga Parentes exerceant: ſatis recte etiam, illud ex omnibus tribus ſæpius memoratis officiorum fontibus, hoc ſpecialius ex Socialitate, vult fluere. CARMICH.

CA-

Caput IV.

De Officiis Dominorum & Servorum.

Summaria.

I. *Status adventitius* iii. *Herorum & Servorum. Occasio servitutis.*
II. *Potestas heri in mercenarium temporarium,*
III *In servum perpetuum, se sponte addicentem,*
IV. *In captivum, in servitutem redactum.*
V. *Jus alienandi servum.*
VI. *Potestas in partum ancillæ.*

Grot. *de* J. B. & P. *l.* iii. *c.* 14. §. 2—9.

I. Status adventitius III. herorum & ser- POSTQUAM genus humanum (*x*) multiplicari cœpiſſet, atque deprehenſum fuiſſet, quam commode res domeſticæ aliorum miniſterio curari pos-

§. I. Tertius ſtatus adventitius, ex facto humano, eſt *Servorum*: nam omnes homines naſcuntur æquales, & *natura communis* in omnes ex æquo vim ſuam diffundit, nec liberum a ſervo diſtinguit, auctore Saturnino in *l.* 12. §. *ult. D. de Accuſ.* Similiter & ceteri JCti recte dixerunt, libertatem naturali jure contineri, ſervitutem vero *contra naturam*, id eſt, ſtatum naturalem, gentium jure introductam eſſe *l.* 4. *D. de ſtat. hom. l.* 64. *D. de condict. indeb. l.* 32. *D. de R. J.* (2) Ariſtoteles vero I. *Polit.* 2. ſervitutis cauſſam in natura poſitam eſſe cenſet, quæ homines ſtolidos & hebetes eorum, qui plus ſapiunt, imperio ſubjecerit; bello captos vero, ſi liberali ſint ingenio, conditione quidem & fortuna eſſe ſervos, ſed natura liberos. Recte Muretus XV. *Var. lect.* 12. hanc Philoſophi diſputationem eruditam & copioſam vocavit; ſi nationes & homines, indole ſua magis aptos natos ad ſerviendum, quam vere ſervos, nec corpore, ſed animo tales, intelligamus. Alii vero, Stagiritam popularium ſuorum vanitati blanditum, opinantur, quaſi illis facultas eſſet, barbaris imperandi; ſed Daniel Heinſius, in prolixa ad Richterum epiſtola, apud Rutgers IV. *Var. lect* 3. & Riccium *t. II. Theſ. jur civ. pag.* 605. ut & Puſend. *Op. maj. III.* 2. §. 8.

possent; mature introductum fuit (y), ut ad operas domesticas obeundas IN FAMILIAM ADSCISCERENTUR vorum. Occasio servitudis.

§. 8. & *VI.* 3. §. 2. ab hac censura eum satis liberarunt. (3) Optimum est, ut servitutem ac libertatem naturalem & philosophicam, a civili, qua publica qua privata, separemus. Alii enim suapte indole ducuntur ad imperandum, alii ad obsequendum, nempe quos hebes natura & ignoratio sui in classem pecudum redegit. Sic Livius quædam hominum genera *servituti nata* dixit; nec alia ratione Ædiles in venditione mancipiorum nationem cujusque pronunciari jusserunt, *l.* 31. §. 21. *D. de ædil. ed.* Denique Caligula apud Tacitum VI. *Ann.* 20. optimus servus, & pessimus dominus appellatur. (4) Sicut vero cæcus ducem quærit, ac imbecillior natura potentiori paret, ita stupor ille naturalis, &, quæ eum comitatur, indigentia, servituti *occasionem* dedisse videtur: nam hebetes pacto expresso ditioribus sese ultro bonis conditionibus subjecerunt, quia sibi expedire videbant sub alio esse. v. Posidonius apud Athen. VI. 18. & Philo in libro: *Omnem virum bonum esse liberum.* (5) Veræ autem & legalis servitutis *causæ* sunt, quod, hac commoditate reperta, pleræque deinde gentes captos in bello, & ex illis natos, item atrocium delictorum reos, vel debitores, qui solvendo non essent, in servitutem redegerunt. Quamvis enim iniquum videatur, virum ingenuum & generosum, bello captum, in servitutem redigi, eumque pari conditione, qua res hostiles, censeri; inter gentes tamen olim quasi convenisse videtur, ut capti hostes servi essent, quo magis ab eorum cæde abstineretur. *Nomen servitutis culpa meruit, non natura*, ait Augustin. XIX. *de civ. Dei c.* 15. (6) Ambrosius ebrietatem addit *c. Sexto die* 8. *Dist.* 35. respiciens ad *Gen.* IX. *vs.* 25. ubi servitus pœna est peccati gravioris, cui Noachi ebrietas ansam dedit: *Maledictus erit Canahan; servus servorum erit fratribus suis*, id est, vilissimum mancipium; eaque maledictio posteros ejus, Africanos, adhuc premit. vid. notas ad Böckelm. *Diss. cap.* XXII. §. 4. (7) Fuse in originem servitutis inquisivit Athenæus *dict. c.* 18 ubi Chios, e Græcis omnium primos, emtis servis usos, & Deos eapropter illis succensuisse ex Theopompo, refert. Plinius, Lacedæmonios servitium invenisse, tradit VII. *Hist. nat.* 56. Nos ex Sacris Litteris novimus, Abrahamum jam trecentos octodecim vernas in familia sua habuisse, *Gen.* XIV. *vs.* 14. & Egyptios Pharaonis servos factos esse, *Gen.* XLVII. *vs.* 25. (8) Varias causas Basilius eleganter distinxit in libro *de Spiritu sancto cap.* 20. *Inter homines*, inquit, *servus natura est nemo: nam aut vi superati sub jugum servitutis sunt redacti, ut fit in captivitatibus: aut propter egestatem servi sunt facti, ut Ægyptii Pharaoni: aut sapiente quodam & arcano consilio, qui erant deteriores e liberis, edicto patris, prudentioribus & melioribus servire damnati sunt; quod beneficii loco, non condemnationis, æquus rerum æstimator duxerit. Si quis enim, mentis inopia, facultatem imperandi a natura inditam non habet, utilius ei est, in alterius possessionem venire; ut dominantis ratione rectus, currui similis sit, qui aurigam recepit, & navigio, ad cujus clavum sedet gubernator.* Otto.

(x) *Postquam genus humanum*]. Societatem herilem non esse immediate a natura, ex inæqualitate domini & servi liquet, vid. *l.* VI. *c.* 3. §. 1. 2. Hinc ejus origo omnino a *facto humano* repeti debet, quo ipso tamen *Lex Naturalis* non excluditur, cum hæ potius, ut *occasio* & *causa*, conjungi debeant. De cætero a captivitate orige

tur Servi. Quos ab initio (z) ultro sese obtulisse, probabile est, inopia adactos, aut propriæ he-

origo præcise non est deducenda, quemadmodum etiam absurdum est, imperium herile civili æquale existimare, cum ejus quantitas juxta mensuram facti præcedentis sit constituenda, v. *d. c.* 3. §. 3. Titius.

(y) *Introductum fuit*]. Servitutem quamdam a natura intendi statuerunt Peripatetici: (1) naturam ajunt id docere servitute materiæ, corporis humani, bestiarum & tandem feminarum: (2) eam multis servile ingenium concedere: aliis uberrimum rationis usum largiri: (3) natura diversa dari corpora, & servilia, & ingenua. Sed ea omnia non tollunt æqualitatem naturalem, nec jus perfectum concedunt alteri subjiciendi alterum: licet aptitudinem serviendi probent. Quod etiam respondendum esse puto ad Proelei *adnotat. ad h. l. p.* 267. qua adfirmat, esse divinum adsertum, quod Deus per naturam tamquam legem inculcet, ut sapiens imperet insipienti, & insipiens se directioni sapientis subjiciat: inde servitutem ab insipientia & ignorantia ortam esse defendit. Sed illud adsertum inter regulas decori, ut & prudentiæ consultatoriæ præcepta forte deprehendes: jus tamen perfectum nequaquam exinde profluit. Vid. supra *l. II. c.* 1. §. 8. *& c.* 2. §. 4. Sapiens dignus est, qui imperet, & insipiens dignus, cui imperetur a prudentiore; sed ea propter non sequitur, sapienti esse jus per remedia coactiva impellendi hominem rudem ac barbarum, ut imperium recipiat & suæ directioni se submittat. Sapiens sane, si haberet tale jus, numquam illud exerceret: qui, nisi jam imperet; non imperio, non coactione homines imprudentes ad felicitatem impellit, nec directionem prudentem aliis obtrudit; sed persuasionibus omnia peragit, & amore veræ felicitatis eosdem commovere studet. Quapropter occasiones servitutis ab illius caussis probe sunt discernendæ: quarum quæ primam originem servituti dederit, res est difficilioris & incertæ discussionis. Occasiones forte fuerunt: (1) hominum ruditas & animi stupor, quo facile passi sunt frena sibi injici a callidioribus: (2) accessit paullatim humana indigentia, quæ tanta existere omnino potuit, ut maluerint homines renuntiare libertati, quam ejus molestiæ succumbere: (3) quæ indigentia quoque, observante Gerhard. *del. J. N. l. III. c.* 4. *p.* 263. caussa esse potuit, cur parentes, qui infantibus suis subvenire non potuerunt, aliis alendos præbuerint: qui sine dubio aliter egerunt cum sobole aliena, quam propria: hinc vero non est dissimile, adoptionem sobolis alienæ servituti quoque occasionem dedisse. Inter caussas servitutis numeranda (1) violentia, qua nationes hominesque bellicosi alios hostiliter sibi subjecerunt posita illa consuetudine, ut bello capti servitio addicantur: (2) iis accensenda est voluntaria libertatis prodigentia, qua nonnulli abjectioris animi homines vel ob stupiditatem, vel petulantiam, qua olim Germani libertatem aleæ commiserunt, vel servilem avaritiam aliorum jussa sequi maluerunt, quam sibimet ipsi consulere. Accedit porro delictum, quod servitutem, tamquam pœnam, post se traxit. Quibus variæ gentium consuetudines alias addiderunt. Vid. præter auctores a Kulpisio *colleg. Grot. exerc. IV.* §. 9. *p.* 60. citatos Zentgrav. *de orig. jur. gent. art.* 6 *p.* 247. Boecler. *instit. polit. l. I. c.* 4. Besoldus *op. pol. l. I. c.* 10. §. 51. *seqq.* Treuer.

(z) *Quos ab initio*]. Quando, aut in qua gente, primum cœperit servitus, illud forte ostendi non po-

hebetudinis sensu; stipulatosque sibi perpetuam alimentorum & aliarum necessitatum præbitionem, in perpetuum hero sua ministeria addixisse (*a*). Dein cum bella passim increbescerent, apud plurimos populos receptum, ut quibus BELLO CAPTIS vita donata esset, servitio addicerentur, una cum prole (*b*), quæ deinceps ex ipsis esset proventura. Etsi apud multos populos nulla ejusmodi servitus in usu (*c*), sed omnia munia domestica per

potest. In universum tamen, ex indole generis humani casibusque, in eodem obvenientibus, probabile est, quod ad eam impulerit *indigentia* & *captivitas*, proxime vero eam produxerit *pactum* & *lex positiva*, ut adeo summatim servitus sit vel *pactitia*, vel *legalis*. An vero illa hac sit antiquior, ac ab initio servi perpetuas operas addixerint dominis, quod utrumque Auctor hic asserit, de eo in neutram partem certo pronunciari potest, nec etiam hujus rei definitio necessaria aut alicujus usus est, add. *l.* VI. *c.* 3. §. 4. 5. TITIUS.

(*a*) *Addixisse*]. Primam quidem servitutem ex ultroneis contractibus fuisse natam, satis est verisimile: utrum vero ab initio, in perpetuum, an vero ad tempus, servi se addixerint, neque definiri potest, neque illud interest scire. CARMICH.

(*b*) *Una cum prole*]. Vide infra notanda ad §. 4. 5. & 6. IDEM.

(*c*) *Servitus in usu*]. Apud plerosque sc. Europæos hodie est explosa: imo Christianis in universum placuit, bello inter ipsos orto, captos servos non fieri, ita ut vendi possent, ad operas urgeri, & alia pati, quæ servorum sunt: ut monet *Grotius l. III. c.* 7. §. *ult.* IDEM.

Non firmæ satis rationes subsunt, cur apud gentes moratiores servitus ejusmodi non adeo frequens sit. BUSBEQUIUS id bene agnovit: ita enim ille *epist. III. n.* 185. *edit. Lips.* 1689. (quocum conferri potest HUBERUS *de jur. civit. l. II. sect.* 1. *c.* 6. *p.* 396.) *Nescio*, inquit, *an optime rebus nostris consuluit, qui servitutem primus sustulit. Scio, servitii varia esse incommoda: sed ea commodorum pondere sublevantur. Si justa, & clemens, & qualem Romanæ leges præscribunt, servitus, præsertim publica, maneret; non tot fortasse crucibus, neque tot patibulis opus esset ad coërcendos, quibus præter vitam & libertatem nihil est, quos egestas ad quodvis audendum scelus impellit: libertas sine re non semper suadet honesta. Non omnium ingenia inopem ferunt libertatem: nec omnes ita nati sunt, ut se regere & suo arbitrio recte uti sciant: melioris ductu atque imperio, tamquam adminiculo, opus habent, nullum alioqui peccandi finem facturi: ut sunt quædam bestiæ, quarum ferocitas semper metuenda sit, nisi vinculis aut robore coërceantur.* Iis, qui putant, Christianismi principiis servitutem adversari, respondet BEYER. *delin. J. N. c.* 28. *p.* 174. & HERTIUS *ad Puf. de J. N. & G. l. VI. c.* 3. §. 10. Conf. TESMAR. *ad Grot. l. II. c.* 5. §. 27. & de eo, an apud Christianos servitus omnis sublata, diss. THOMASII *de hominibus propriis*. Utilitatem servitutis denuo introducendæ ostendit *Baro de* SCHRÖDERN *Fürstl. Schatz- und Rent-Kammer p.* 205. HUBERUS *de jure civit. l. II. sect.* 1. *c.* 6. *p.* 396. TREUER.

§. II.

per mercenarios, ad tempus conductos, expediuntur.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 3. §. 1—5.

II. Potestas heri in servum mercenarium. Prout autem sunt DIVERSI (*d*) velut GRADUS SERVITUTIS; ita & potestas Herorum, & Servorum conditio variat. MERCENARIO TEMPORARIO dominus conventam mercedem; iste huic vicissim conventam operam debet. Et quia in eo contractu domini melior est conditio (*e*), ideo etiam ejusmodi minister domino, pro ratione dignitatis reverentiam exhibere tenetur; &, ubi malitiose aut negligenter opus fecerit (*f*), ejusdem coërcitioni

§. II. Servii alii sunt *pactitii*, qui operas domino ex pacto præstare tenentur: alii *legales*, qui, quoad substantiam, sunt in bonis possidentis: atque ita Clitarchus inter δοῦλον & οἰκέτην distinguit, apud Athen. VI. 19. Pactitii rursus vel *ad tempus*, pro mercede, vel *in perpetuum*, pro alimentis, operas suas promittunt. Unde triplex servorum genus enascitur. Quousque ergo domini potestas, eique respondens obligatio servi, se extendat, tum ex fine hujus societatis, tum ex contractu locationis, tum ex lege civitatis est definiendum. (2) Famulus, qui *ad tempus* servitutem voluntariam subit, operas conventas præstare, & dominum cum timore honorare debet, in cujus auctoritatem & jus consensit, *Eph.* VI. *vs.* 5. Hic vero vicissim, ex natura locationis, ei humanitatem, alimenta & mercedem pactam debet. Nisi enim operæ illud præstetur levamentum, mutua hominum commercia stare non possunt. Æquitatem mercedis & sacra Scriptura, & profani auctores passim inculcant, *Genes.* XXXI. *vs.* 7. *Deut.* XXIV. *vs.* 14. *Matth.* X. *vs.* 10. *Jacob.* V. *vs.* 4. vid. Jac. Gothofr. *de Salario.* OTTO.

(*d*) *Prout autem sint diversi*]. Indoles igitur servitutis pactitiæ ex pacto præcedente ejusque fine intelligi debet, nam uti illud nihil aliud est, quam species locationis, ita, juxta ejus modum, Legem Naturalem jura & obligationes introducere, manifestum est, §. 2.*b.* add. *d. c.* 3. §. 4. TITIUS.

(*e*) *Melior est conditio*]. Adde (2) quia dominus eo contractu auctoritatem illam sibi adquisivit: (3) servus in potestate domini ea ratione consensit, ut ejus mandatis obsequi & ad conventam operam præstandam quavis ratione adigi velit, quæ ad obtinendum illum finem est idonea. Nequaquam autem gravis corporis adflictio, multo minus servi jugulatio hic permittitur: finem enim hisce rationibus penitus tolli videmus, quem mercenaria servitus habet præfixum: neque ex pacto mercenariæ servitutis talis potestas domini resultat. TREUER.

(*f*) *Aut negligenter opus fecerit*]. Quidni etiam, ubi decus & tranquillitatem familiæ turbaverit? vide §. *seq.* Coërcitio autem quæ domi-

tioni est obnoxius (*g*); quæ tamen ad gravem corporis afflictionem, multo minus ad mortem, propria auctoritate sumendam, procedere nequit.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 3. §. 4.

Ejusmodi autem SERVO (*h*), QUI SESE ULTRO ALI- III. Potestas herili in ser-

domino in servum permittitur, sive in familia segrege, sive civili imperio subjecta, æstimari potest ex iis quæ notavimus supra, ad *præc. Cap.* §. 7. de potestate *Capitis Familiæ*. Corporali vero castigatione in mercenarios adultos, ad tempus conductos, præsertim diversi sexus, eo parcius utuntur cordati Patres aut Matresfamiliarum, quod, si eorum mores displiceant, mollius remedium intra exiguum tempus expectetur, dimissio sc. e familia post elapsum conventum terminum. CARMICH.

(*g*) *Ejusdem coërcitioni est obnoxius*]. In statu Civili ac servis mere mercenariis, hoc vix obtinet, neque etiam finis societatis herilis hoc exigit, cum servus delinquens reparationi damni saltem sit naturaliter obnoxius, pœna autem, si quam meruit, magistratus arbitrio relinqui debeat; quodsi vero servus injuriis domini iram provocet, ab eoque plagas accipiat, id jus coërcendi non infert, sed ea mala per modum belli imponuntur, etiam licite, si modus servatus sit. TITIUS.

§. III. Alterum genus servorum sunt, qui sese in *perpetuam* servitutem addixerunt, ut ex contractus formula pro alimentis perpetuis serviant. Pactio talis, si intra fines naturalis æquitatis consistit, nihil habet iniqui: neque enim natura, quæ omnes sui juris producit & liberos, vetat, quominus libertati renuncietur; nulla quoque ei fit injuria, qui in inæqualitatem consensit; & perpetua obligatio serviendi perpetua alimentorum certitudine compensatur. (2) Tam frequentia horum servulorum, apud Mosen *Exod.* XXI. *vs.* 6. Athen. VI. *Deipn.* 18. Cæsarem VI. *de Bello Gall.* 13. Pausan. VII. 5. Dionem Prusæens. *Orat.* XV. & du Frenium *Gloss.* V. *obnoxiatio*, occurrunt exempla, ut perfectæ servitutis occasio ab iis non inepte repetatur. (3) Hinc etiam Chrysippus lucem accipit, qui servum perpetuum, mercenarium definivit, apud Senecam III. *de Ben.* 22. at si de legali & perfecta servitute quæras, præferrem Jurisconsultorum definitionem in §. 2. *Instit. de jure pers.* (4) Hi vero perpetui mercenarii à præcedentibus tantum differunt duratione, & quod illi mercedem stipulentur, hi non item: neque enim domino eos vendere licebit, cujus humanitatem elegerunt; neque jumenti labor iis imponi potest, quia homines manent, *Deut.* V. *vs.* 20. (5) Si delinquunt, jus vitæ & necis ex pacto non oritur, sed domino modica castigatio permissa est, ut non linguæ tantum, sed manus etiam verbera pati teneantur, si mores gentis id non vetant. (6) Distinctio Auctoris, an in familiam, an extra eam deliquerint, a Titio rejicitur: & interest magis, num dominus vivat in statu naturali, an in civili: in illo ipse dominus, in hoc vero Magistratus delicta atrocia punit. OTTO.

(*h*) *Ejusmodi autem servo*]. Si societas herilis sit pepetua, tum eadem jura & obligationes obtinent,

vum perpetuum, qui se ultro addixit.

ALICUI IN PERPETUUM SERVITIUM ADDIXIT (*i*), dominus perpetua alimenta, & quæ alia vitæ necessaria sunt; ille huic vicissim perpetuas operas, quascunque dominus præscripserit (*k*), præstare debet, & quicquid ex illis provenit, domino fideliter consignare. In quibus tamen virium & dexteritatis servi humaniter rationem habebit dominus, ne vires ipsius excedentem laborem cum asperitate exigat (*l*). Castigationi quoque domini (*m*) iste subest, non solum ad expellendam negligentiam

nent, quæ casu altero, quo ad tempus inita est, occurrunt, nisi quod hoc, temporaria, illo vero, perpetua sint. Sed de hoc disquirere forte vix operæ est pretium, cum non facile perpetuas operas quis alteri addicat, sed saltem mancipia, & qui ex his descendunt, ea conditione vivere soleant. TITIUS.

(*i*) *In perpetuum servitium addixit*]. Recte monet *Titius*, Societatem herilem, quæ ex conventione nascitur, eadem jura easdemque obligationes includere, sive in perpetuum, sive ad tempus, sit inita; nisi quod hic ea temporaria sint, illic perpetua. CARMICH.

(*k*) *Præscripserit*]. Servus, sive ad tempus, sive in perpetuum conductus, vel ad certi generis operas, vel quascunque Dominus præscripserit, at justas & licitas, se potest obstringere. IDEM.

(*l*) *Cum asperitate exigat*]. Nam & in absoluta servitute servo injuriam fieri posse tamquam homini naturaliter nobis æquali, ostendit auctor noster contra HOBBESIUM *Op. maj. l. VI. c.* 3. §. 8. Præsumitur enim aliquis sese ultro alicui in perpetuum servitium addixisse, non ut pro libitu de vita sua disponat; sed ut sibi de vitæ necessariis prospiciat iisque adminiculis utatur, quæ ad perpetuum servitium obtinendum sunt idonea. Quod si plane detrectare velit servus absolutus; domino licebit eum adhibitis frustra variis coërcitionibus familia sua ejicere aliique vendere. Hinc Græcorum mos naturali justitiæ apprime conveniens est, ut, si servus crudeliter nimis tractetur a domino, ei jus competat postulandi ab eo, ut alii cuidam vendatur: vid. PLUTARCHUM *de superstit. l.* 7. §. 13. Lædi autem multis modis potest servus etiam in absoluta servitute a domino suo, vel si immoderate castigetur ad corporis usque destructionem: vel si alimenta convenientia denegentur: si ægrotanti medicamina quævis recusentur: si vita frivole tollatur: si periculis vitæ præter ullam necessitatem ad ludibrium domini exponatur: si promissa libertas non concedatur: dominus enim semper cogitare debet, servum esse hominem ob vitam servandam dominio suo subjectum. Conf. NOODT *de jure summi imperii*. Aperte ergo Hobbesiana sententia juri naturæ repugnat, quam femina Græca religionem Mahommedis amplexa novo argumento egregie scilicet tuebatur: *Die Sclaven, welche in der Sclaverey wären gebohren und erzogen worden, verdienten nichts anders: es wäre billig, daß man sie in Zeiten zu der Quaal angewöhnte, welche sie ewig würden auszustehen haben.* DRIESCH *Beschreib. der Gesandsch. des von Virmonds p.* 162. TREUER.

(*m*) *Castigationi quoque domini*]. Sed hoc jus ex indole servitutis per-

tiam in opere exſequendo; ſed & ut ipſius mores ad decus & tranquillitatem familiæ componantur. Non tamen invitus (*n*) alteri vendi talis poteſt; quia ultro hunc, & non alium dominum adſcivit; & ipſius intereſt, utri ſerviat. Si atrox delictum (*o*) in alium extra familiam (*p*) admiſerit, in civitatibus pœnæ poteſtatis civilis ſubjacet; ubi familia ſegrex fuerit, expelli inde poterit. Sed ubi delictum in ipſam familiam ſegregem ſit admiſſum, à domino etiam per extrema coërceri poterit (*q*).

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 3. §. 4.

In iſtos autem SERVOS (*r*), QUI BELLO CAPTI (*s*) fue- IV. Poteſtas heri in

perpetuæ non fluit, ſed vel ad imperium familiare, in ſtatu naturali, pertinet, vel, in civitatibus, ex ſpeciali legis Civilis permiſſione repetendum eſt. TITIUS.

Vide *Obſerv.* in §. *praeced.* & in *praeced. Cap.* §. 7. CARMICH.

(*n*) *Non tamen invitus*]. Hoc ex conventione inita reſultat, ceu Auctor ipſe admonet, ſed ſi jus caſtigandi domino competit, quod in verbis præcedentibus aſſeritur, jus invitum ſervum vendendi ei negari non poſſe videtur, ſunt enim illa jura fere æqualia, imo in pœnam poſſet talis venditio fieri. TITIUS.

(*o*) *Si atrox delictum*]. Diſtinctio, utrum ſervus *extra*, an *in familiam* deliquerit, hic omnino otioſa eſt, cum hoc ſolum attendendum ſit, utrum dominus in *ſtatu naturali*, an *civili*, vivat, nam illo caſu atrociter delinquentem ſervum vi imperii familiaris punire ob quodvis delictum poterit, hoc vero pœna a magiſtratu erit imponenda, add. *d. c.* 3. §. 4. IDEM.

(*p*) *Extra familiam*]. Diſtinctio, utrum ſervus extra, an in familiam deliquerit, ut recte etiam monet *Titius*, nihil ad rem facit; cum in utroque caſu delinquens ſervus pro ratione delicti ſit puniendus, vel a ſuo Domino, vel a Magiſtratu civili, prout familia eſt ſegrex, vel civili imperio ſubjecta. CARMICH.

(*q*) *Coërceri poterit*]. Coërcendus erit ſervus tali modo, ſed non ut ſervus; verum ut hoſtis, in quem in ſtatu libertatis omnia licent extrema. Jus itaque vitæ & necis domino non conceditur in ſervum, quatenus eſt ſervus; quum illa coërcitio tollat finem ſocietatis herilis, qui finis pro menſura eſt in moralibus, dominique vitam reddat minus ſecuram. TREUER.

§. IV. Tertia ſervitutis ſpecies, *legalis* & *κατὰ νόμον*, ut Ariſtoteles appellat, eſt bello captorum. His durior conditio impoſita fuit, non modo quod mortem victori intentaverant, ſed etiam, quia hoſtilem ac fugitivum animum ſemper ſpirare videbantur, ſecundum vetus illud: *Quot ſervi, tot hoſtes*, apud Senec. *Ep.* 47. Quod ſi juſtitiam internam reſpicimus, nimis

 rigi-

ſervum, bello captum.

fuerant (*t*), a plerisque durius agi cœptum, quod hoſtilis adhuc iræ quid in eos ſupereſſet, & quia
ipſi

rigida illorum populorum fuiſſe videtur legiſlatio, quibus domino ſervum occidiſſe impunitas ſumma fuit, licet is capital non fecerit. Grotius idcirco *ἄκραν* illam *ἐξουσίαν* temperat III. 14. Carmichaël vero cum Titio eam *emortuæ ſocialitatis certiſſimum argumentum* vocavit. Verum tria ſunt diſtinguenda. (1) In ſtatu naturali jus vitæ & necis hero, tanquam principi familiæ ſuæ, competebat. In ſtatu autem civili jus coërcendi ad necem usque, eſt reipublicæ; ſed quæ domino, tanquam magiſtratui domeſtico, illud concedere poteſt, ſi ſervus in familiam deliquerit; illius enim intereſt, ſervum & emendari, & ſervari, ne patrimonium deminuatur. (2) Si ſervus domino reſiſtit, poteſt occidi, ut hoſtis; quia victis hac lege & conditione vita donatur, niſi iterum induerint ſtatum hoſtilem. (3) Extra has cauſas dominus ſervum verberando, durius habendo, vel occidendo, ſine cauſa, ei omnino injuriam facit, cum incolumitas, tacito ſaltem pacto, ipſi morigero, promiſſa ſit; quod fruſtra Hobbeſius negavit *de Cive c.* 8. §. 7. Apud Romanos vero crudelitas illa diu impunis fuit; donec Auguſtus, emollitis per Philoſophiam moralem & humanitatis ſtudia moribus, & abuſu poteſtatis invaleſcente, Præfecto urbi mandavit, ut querelas ſervorum audiret, *l.* 1. §. 1. *D. de off. proc. l.* 10. *D. de off. præf.* Seneca III. *de benef.* 22. deinde pro derelicto habiti ex edicto Claudii liberi fiebant, *l.* 2. *D. qui ſine manum.* Sueton. *in Claudio cap.* 25. & quæ id genus alia infamis injuriæ genera humanitas Imperatorum correxit: de quibus Interpretes ad §. 2. *Inſt. de iis qui ſunt ſui*, Carolus M. II. *Capit. cap.* 41. *Clerici, ſive laici, clementer erga ſervos agant & miſericorditer eos tractent, in exigendis ab eis operibus, ſciantque, eos fratres ſuos eſſe, & unum ſecum patrem habere Deum, cui clamant, Pater noſter, qui es in cœlis.* Otto.

(*r*) *In iſtos autem ſervos*]. Servitus, occaſione captivitatis introducta, altera durior eſt, ſi mores gentium ſpectes, quod ex ſequentibus magis apparebit, add. *l.* VI. *c.* 3. §. 5. De cætero tamen mores illi ſaltem oſtendunt, quid fiat, non quid fieri debeat, ac in plerisque improbari debent, de quo poſtea. Titius.

(*s*) *Bello capti*]. Nulla in re, a Socialitatis lege pleræque Gentes longius aberrarunt, quam in *Belli* circa *Servitutem* introducendam jure æſtimando; ut mirari ſubeat, potuiſſe Hominum Genus eousque ſuæ dignitatis obliviſci, & in innumeras, easque extremas, contumelias, ærumnas, miſerias, ſibi arceſſendas, quaſi ultro conſpirare. Hoc quidem ex principiis ſupra ſtabilitis facile conſtat; *Eum, qui alteri*, ſive ex contractu, ſive ex delicto, aliave quacunque ratione, *quidquam debet, quod præſtare, aut pro quo aliter ſatisfacere, non poteſt, jure naturali teneri, ad operam ſuam, quæ ei utilis eſſe poſſit, Creditori ſuo præſtandam.* Sed & *qui atrocius deliquit*, ut qui vitæ & fortunis alterius, bello ſine cauſa ſaltem probabili ſuſcepto, extrema intentavit, *recte poteſt, gravioris mali, per modum pœnæ inferendi, metu, ad operas ſerviles adigi.* At 1. Captura bellica nullum revera jus dat capienti, ubi antecedens jus non fuerat: qui itaque injuſtum bellum gerit, nullo jure, aut capit, aut captos ducit in ſervitutem. 2. Pœnæ corporali nemo eſt obnoxius, niſi qui ipſe deliquit: unde nec is, qui juſtum gerit bellum, ſervilem conditionem, pœnæ nomine, iis recte poteſt imponere, qui ad in-
ju-

ipsi extrema nobis nostrisque fortunis intentaverant. Quamprimum tamen (*v*) inter ejusmodi victorem victumque mutua fides (*x*) circa consociationem in familiam intercessit, omnis antegressa

justum bellum ab altera parte gestum, nec ope nec consilio quidquam contulerant. 3. Is etiam, qui justum gerit bellum, certos petendi fines debet agnoscere; nec quidquam ut sibi debitum vendicare ultra limites, quos notavimus ad *lib. I. cap.* 5. §. 17. Sed 4. Quicquid a Principe, vel Populo, cujus civis est bello captus, capienti debeatur; non videtur captus civis, qui suo facto obligationem istam non contraxit, & ad quem ex ejus causa nihil pervenit, eo nomine ad personalem servitutem teneri; propter rationem infra adferendam ad *cap.* 10. §. 2. 5. Sive pœnæ nomine, sive alterius juris explendi causa, servire quis recte cogatur; non ideo tamen ipse Homo ita alterius dominio subjicitur, ut ex classe personarum, in classem rerum delapsus intelligi debeat. Pœnæ certe exigendæ jus est commune: vid. *Obs.* in *lib. I. c.* 5. §. 17. Quod si certo alicui homini, vel cœtui aliquis quid debeat, hoc est, aliquid ei dare vel facere teneatur; non ideo ipse debitor in creditoris bonis est habendus: neque enim homo est e numero earum rerum, quæ humani generis facultati, tanquam acquirendi dominii objecta, a Deo sunt oblatæ: imo *absurdum videtur*, ut ipsius *Justiniani* verbis (*Inst. lib. II. tit.* 1. §. 37 *in fine*) leviter mutatis hic utar, *Hominem in* rebus *esse; quum omnes* res *natura gratia Hominis comparaverit*. Carmich.

(*t*) *Fuerant*]. Proeleus adnotat, *ad h. l.* servitutem ex bello oriundam esse contra naturam: nam manifesto rectæ rationi adversari monet; ideo quemvis posse jus imperii in hominem sapientissimum adquirere, quod bello fuerit superior: hac enim ratione putat hominem stupidissimum viribus corporis robustum sagacissimo regi imperandi jus habere posse; quod tamen a nemine concedendum esse credit. Enimvero licet servitus ex captivitate & victoria promanans sit contra naturam; non tamen eo ipso contra jus naturæ erit, ratio enim adducta, uti supra jam monuimus, ex principiis decori profluit, & juris perfecti rigorem per se non infringit: nam si aliquis jure perfecto rem aliquam sibi quæsiverit; justissime eamdem possidet: dignus an indignus sit, alia quæstio est juri ejus stricte sic dicto nihil detrahens. Treuer.

(*v*) *Quamprimum tamen*]. De cætero servitus illa constitui potest, vel per *actum* §. 4. *h.* quod tamen non statim simplici vitæ condonatione initum censetur, vid. *d. c.* 3. §. 6. vel, quod frequentius puto, per *Legem Civilem*, quæ, cum pluribus gentibus observari soleat, *Jus Gentium* vulgo dici solet, revera autem nihil aliud est, quam *Jus Civile nonnullarum gentium*, exinde autem sequitur, quod hæc servitus recte *legalis* dicatur. Titius.

(*x*) *Mutua fides*]. Si vel maxime victor a victo serviles operas suo jure possit exigere, quod tamen rarius contingere, ex modo dictis constat; tamen, cum nemo facile causam, quam ipse tuebatur, injustam esse censeat; multo minus ad pœnam subeundam, ubi eam potest evadere, se putet obligatum; capientis est, si capti servitio securus velit uti, vitam ei & incolumitatem, quæque ad utrumque tuendum pertinent, pacisci, dum hujus contra obsequium & fidele ministerium stipulatur;

gressa hostilitas remissa censetur (y). Et tunc utique (z) injuriam etiam taliter adquisito servo facit dominus, si vel necessaria ad victum non suppeditet, vel citra rationem in eum sæviat, multoque magis si citra condignum delictum eundem occidat.

J. N. & G. l VI. c. 3. §. 5.

V. Jus vendendi servum. Circa illos quoque servos (a), qui bellica vi in

quo facto, cessat hostilitas. Istud vero pactum expressis signis iniri debet: nec tamen inficior, si victor captum, cujus vitæ pepercit, nec vinctum nec inclusum teneat; eo ipso tacitum videri pactum initum; quo ille prohibetur, hunc sine nova causa occidere; hic, illi per istam opportunitatem hostilia intentare. Carmich.

(y) *Remissa censetur*] Jus itaque vitæ & necis, quod habebat dominus in hostem, hic penitus cessat, nec dominus isti juri eo ipso renuntians in posterum mortem pro lubitu inferre poterit. Renascitur autem illud jus, si servus redeat in statum hostilem, violetque conditionem, sub qua dominus juri vitæ & necis renuntiavit: quod vel feroci resistentia & excussione mandatorum, vel fraudulenta fuga fieri potest. Treuer.

(z) *Et tunc utique*]. Sive autem pacto, sive lege servitus illa introducta sit, certum utique est, quod dominus, si limites positos transiliat, servo injuriam faciat, h. quod frustra negat Hobbes. vid. d. l VI. c. 3. § 8. Eo facilius autem quis illud concesserit, si expendat, quod tota illa servitus, prout a plerisque gentibus observata fuit, aut adhuc observatur, sit mera injuria & immanitas. Titius.

§. V. Varia Servorum alibi atque alibi fuit conditio; velut *Helotarum* apud Spartanos, *Penestarum* in Thessalia, & *Catanancophororum* Sicyone: sed nobis pro instituti ratione indicasse sufficiat, in Republica Romana militari latumque imperium quærente, servorum longe duriorem fortunam fuisse, quam apud Hebræos, Athenienses & Germanos, qui memores erant, servos, iisdem seminibus ortos, eodem frui cœlo, nec servitutem in animum descendere, qui natura liber manet, uti Planudes de Æsopo dixit. Apud Judæos Sabbathum in gratiam servorum, & maxime eorum, qui Hebræi essent, fuit institutum, *Exodi* XXI. *vs.* 20. & *Deut.* V. *vs.* 20. Athenis *αἰκίας δίκη*, actio injuriarum adversus dominos competebat, Athen. VI. *Deipn.* 19. ad Thesei quoque templum, tanquam ad asylum, eis confugere licebat, & *homines servolos potare, amare atque ad cœnam condicere, licet hoc Athenis nobis*, ait ille apud Plaut. *Sticho III. sc.* 1. De servis Atheniensium Potterus I. *Archæol.* 9. de Lacedæmoniis Cragius I. c. 11. de Germanicis Tacitus adeatur, *de M. G. c.* 25. (a) Romani autem, hostes suos, captos, ut, antequam caperentur, metu durioris servitutis, arma lubentius deponerent, non omni tantum existimatione, dominio rerum, nomine, tribu & suffragio privarunt; sed eos etiam in classem rerum, ex classe personarum, conje-

in eam conditionem fuerant abstracti, nec non qui pretio (*b*) emuntur, receptum, ut, non secus ac aliæ res nostræ, in quemcunque placeret, transferri, & ad instar mercium venire possent (*c*). Sic

jecerunt, *l.* 2. §. 2. *D. ad L. aquil. l.* 38. §. 2. *D. de ædil. ed. l.* 32. §. 2. *D. de leg.* 11. Ulpian. *tit.* 19. §. 1. ita ut, tan[illegible] conditionem pecorum redacti, a domino vendi, permutari, oppignorari, noxæ dari, & impune male haberi possent, eique pro excusatione sufficeret, dixisse: res mea est: qua de re Plutarchus *in vita Catonis*, & historia Vedii Pollionis, apud Senecam III. *de Ira* 40. conferri merentur. A sacris etiam quibusdam eos arcuerunt, si Herculi v. gr. res divina fieret, teste Philone, in libro, *Omnes, qui virtutem colunt, esse liberos*, & Servio, ad VIII. *Æneid. vs.* 177. Florus eos, in omnia obnoxios, *quasi secundum hominum genus* vocat III. 20. immo vix homines uxori iratæ videbantur, apud Juvenal. VI. *vs.* 223.

O demens, ita servus homo est!
Otto.

(*a*) *Circa illos quoque servos*]. Servitus hæc legalis ab ea, quæ ultroneo pacto initur, longe differt: nam (1) ipsa serviendi conditio longe est durior: (2) Servos libertate civili ac existimatione humana privat, eosque ad conditionem brutorum redigit: (3) Illos eorumque res dominorum proprietati subjicit, add. *d. c.* 3. §. 7. Titius.

(*b*) *Nec non qui pretio*]. Pretium nullum neque a natura, neque a lege naturali homini, multo minus servo statutum est: mores gentium varie illud determinant, prout servorum opera vel vilior, vel præstantior est, vel aliæ corporis animique dotes servos exornant. Apud Romanos commune servorum pretium erat viginti aureorum, *l.* 31. ff. de minoribus. Plura vide in Potgiesser *de conditione servorum l.* 2. *c.* 8. *p.* 223. *Von der* Driesch *in descriptione legationis cæsareæ Comitis de* Virmond *p.* 311. varia observat circa pretium mancipiorum apud Turcos; *Der Sclav an sich selbst war starck und wolgestalt, daß also der Armenianer an stat der* 11. *Ducaten, so ihm der Prælat daver gegeben, von den Türcken gar leicht* 60. *und mehr Ducaten hätte bekommen können, wenn er ihnen den Sclaven zum Rudern hätte verkaufen wollen*, & p. 312. *Diejenigen Mägdlein, so man vor Jungfern halt, werden weit theurer verkauft, als andre. Unter den Sclavinnen sind die, so aus Circassien oder der Moscovitischen Tartarey gebracht werden, die schönsten, von welchen eine zum öftern um* 100. *ja etliche* 1000. *Ducaten verkauft wird.* Rex Galliæ A. 1662. legato suo Londinum rescribebat: *Comme je suis informé, que les Anglois & les Hollandois font un commerce d'esclaves noirs sur les côtes de Guinée & du Cap Vert, je desire, que vous vous informiez soigneusement, si aucune compagnie Angloise ou quelques Marchands particuliers de cette nation, voudroit traiter avec moi de la fourniture d'un nombre considerable d'esclaves tirés de ce pais-là, propres à la rame, moyennant un prix, dont on conviendroit avec eux, qui pourroit être de* 200. *ou de* 250. *livres chacun au plus: à la charge que pour autant d'esclaves, qu'ils fourniroient a Toulon, on leur payeroit cette somme. Memoir. du Comte* d'Estrades. *T. I. p.* 226. Treuer.

(*c*) *Ad instar mercium venire, possent*]. Corpora servorum non esse pro mercibus habenda, supra ostendimus. Nec tamen hoc impedit, quo minus jus exigendi serviles operas, ex caussis supra de-

Sic ut ipsum CORPUS SERVI DOMINI ESSE intelligeretur. Ubi tamen humanitas jubet, ut nunquam obliviscamur, servum utique hominem esse; adeoque nequaquam eum ita tractemus, velut alias res nostras, quibus pro lubitu uti abutique, easque destruere possumus. Et ubi talem servum alie-

scriptis oriundum, arbitrio creditoris transferri possit: jus enim istud subsidiarium, quod alterius juris expletionem respicit, est natura sua alienabile; unde & pactum, quo confirmatur, non patitur in dubio angustiorem interpretationem. Sed & qui, capitalis pœnæ vitandæ causa, se suaque, quantum in se est, victori subjicit, pacisci intelligitur quicquid potest pacisci, atque adeo jus alienabile ad victorem transferre.

Qui vero non jure aliquem in servitutem rapuit, vel in ea detinet, non potest ullum jus, quod adversus captum aut detentum valeat, quocunque titulo ad alterum transferre. Quinimo nec bona fides hic obtendi potest: nam præterquam quod possessionem violentam nullus favor comitetur, neque per eam juris sui probandi onus transferatur, a violento possessore, ad petitorem, cui res vi erepta fuerat; Petitori, etiam adversus quemvis possessorem, sufficit, probasse rem petitam aliquando fuisse suam, ut possessori imponat necessitatem ostendendi, eam rem a petitore fuisse postea alienatam, derelictam, aut aliquo certe modo jure amissam: cum igitur unusquisque naturaliter sit Dominus suæ libertatis, sive juris de actionibus suis disponendi; hoc jus nullus alius bona fide sibi potest asserere, nisi ostendat id a naturali suo subjecto recessisse; imo amplius, nisi id evincat ad se fuisse translatum; Libertas enim occupationi non patet: imo jus, quod adversus ullius Hominis libertatem alii Homini potest competere, non est *Domini* proprie sic dicti, ut supra satis evictum, sed *Creditoris*. Vide *Obs. in præc.* §. Novi equidem hæc, quantumvis generalibus Juris *Civilis*, non minus quam *Naturalis*, principiis consona, non obstitisse, quo minus *Romani* (demptis paucis quæ *Libertati* indulgebant privilegiis) pariter ac barbaræ quæque Gentes, a vero hac in parte aberrarint; utpote præjudicium foventes, plerisque populis & olim & hodie inolitum, *per occupationem bellicam acquiri Dominium indiscriminatim, tum in personas, tum in res hostium, eorumve qui hostium ditioni sunt subjecti:* quod quam sit a ratione alienum, & juri naturali adversum, intelligi potest ex observatis in *præced.* §. & loco ibi allegato; præcipue vero ex Cl. *Lockii Tract. Post. de Imperio cap.* 16. Non inficior, jus illud *externum*, quod *Grotio* dicitur, ex Gentium consensu natum (& de quo infra ad *cap.* 16. §. 12. *& seqq.* nonnulla notabimus) circa res bello captas, & ad alterum non hostem translatas, aliquid valere: sed neque hoc ad *libertatem personalem* innocentibus civibus adimendam sufficit; cum jus Civitatis in suos cives eousque non pertingat: neque in ullis rebus *postliminium* admittentibus (quod personis liberis bello captis omnium Gentium jure conceditur) conscientiæ satisfacere potest hoc externum jus; utpote quod eas res vindicandi facultatem pristinis Dominis non aufert, sed tantum certo loco, vel potius extra certum locum, eas vindicari prohibet. CARMICH.

(d)

lienare placet, ne iis data opera aut præter meritum addicatur, apud quos inhumana ipsum tractatio est mansura (*d*).

J. N. & G. *l.* vi. *c.* 3. §. 7.

Denique & id passim receptum (*e*), ut, quæ ex ser- VI. Vernæ quo jure

(*d*) *Mansura*]. Juri naturæ non repugnat, servum vel bello vel pretio nostro adquisitum, quando placet, alienare, & dominium nostrum, quocumque velimus titulo, in alios transferre, nullo habito respectu, an humanior an crudelior tractatio eos sit mansura. Servi enim nullum habent jus perfectum, quo a nobis illam cautionem postulare possint; idcirco iis hac in re nulla infertur injuria. Aliud tamen suadent regulæ honestatis & decori, ex quibus obligamur, ut humanitatem erga eos tamquam homines observemus, & iniquitatem omnem removeamus. Treuer.

§. VI Alius effectus servitutis Romanæ erat, quod qui ex utero servili nati essent, matris conditionem sequerentur. Ex simplicitate *naturali* autem, verna liber nascitur; quia nec pacto, neque delicto servitutem est promeritus; absurdum quoque videtur, hominem esse in fructu, cujus gratia natura omnia procreavit, *l.* 68. *D. de usufr.* Cic I. *Off.* 6. Nec valet consequentia, victor non impedivit nativitatem occidendo, ergo natus ejus est servus. (2) Non desunt tamen, quibus juris *civilis* regula, *Partus sequitur ventrem*, defendatur. Verna enim, nondum natus, sed conceptus, (a) ex natura dominii, jam pars fuerat accessoria viscerum maternorum; & *uterus* captæ Arminii uxoris *servitio subjectus* dicitur apud Tacit. I *Ann.* 59. (b) In lucem editus, si non per occupationem, saltem propter alimenta, domino matris suæ erat obnoxius, nec habebat, unde debitum solveret. (c) Idem hac conditione susceptus, & inter plagas colaphosque, extinctis omnibus libertatis scintillis, educatus esse censebatur, ut serviret. (d) Parentes, in liberis maxime periclitantes, citius arma deposituri esse sperabantur, ne illi durissimam servitutem subirent. (e) Denique quædam Germaniæ gentes eodem principio, in natis hominum propriorum, hodie adhuc utuntur. vid. Grotius II. *c.* 5. §. 29. III. *c.* 14. §. 8. (2) Variæ de servis addi possent quæstiones, v. c. an & quatenus illis liceat dominis resistere? an jure suo fugere? vel servitutem morte exuere possint? sed quia Seneca *Epist.* 77. 107. Plutarch. in *Apopht. Lacon.* & Grotius III. *c.* 7. §. 6. & 7. ea jam attigerunt, opera illa supersedere nobis licebit. (3) Illud tantum addo, quod, licet Busbequius, *Epist. Turc. III.* existimarit, servitutis usum inter Christianos, inutili pietatis prætextu, quod servi fratres & membra sint unius corporis, sublatum esse; laudandos tamen videri Pontifices Romanos, Pium V. Alexandrum III. & Innocentium III. quod reverentiam præceptorum Christi, caritatis magistri, in tantum provexerunt, ut Bartolus & Abbas Panormitanus scripserint, servitutem Romanam, seculo XIII. ubivis inter Christianos sublatam fuisse: Germanica vero hominum propriorum durante. vid. Bodinus I. *de Rep.* 4. Grot. *d. c.* 7. §. 9. & notas ad Böckelm. *Diff.* 22. §. 4.

fiant domini matris? servis parentibus nascitur PROLES, servilis & ipsa sit conditionis, pertineatque, tanquam mancipium, ad dominum matris (*f*). Id quod isthoc argumento defenditur, quod cujus est corpus, ejusque

10. (4) Alii forsan urgebunt, servitutem jure divino esse approbatam *Exod.* XXI. *vs.* 2. 1 *Cor.* VII. *vs.* 21. *Col.* III *vs.* 22. adversus quos non utar Pauli sententia, *Gal.* IV *vs.* 7. scribentis, inter eos, qui adoptati sunt per Christum, neque servum esse, neque liberum; quia de servitute spirituali, non de corporali loquitur. Merito autem religionis Christianae clementia inhumanam illam servitutem inter Christianos, eodem pretio redemtos & ad eandem hereditatem vocatos, sustulit: vere enim illa erat contra naturalem hominum aequalitatem, & fines naturalis pudoris, rationis ac honestatis, omnesque officii metas nimis excedebat; qua de re Balduinus in *Praefat. ad tit. Inst. de Jure pers.* videatur. OTTO.

(*e*) *Denique & id passim receptum*] Tandem servitus illa (4) Ad liberos quoque transmittitur, quae transmissio, auctoritate legis Civilis facta, quibus rationibus aut praetextibus defendi soleat, Auctor hic commemorat, add. *l. c.* 3. §. 9.

2. Praeter haec, alia nonnulla hic annotari debent, (1) Miseriam hujus servitutis in libertatis & existimationis defectu praecipue consistere, vid. *l. c.* 3. §. 10. (2) Servitutem illam, cum sit a lege Civili, non posse tolli, nisi permissu Imperantis, qui adeo in civitatibus varios manumittendi modos introducere, vel introductos limitare, eorumque effectum amplius determinare solet, add. *l. c.* 3. §. 11. (3) Servitutem, pacto inter victorem & victum constitutam, non statim tolli, si dominus, servo diffisus, vincula physica ei injiciat, licet cum Hobbesio ita persuasum videatur Auctori *l. c.* 3. §. 6. *in fin.* §. 11. *n.* 5. conf. Cumberland. *de Leg. Natur.* c. 9. §. 14.

3. In genere quaeri potest, an servitus illa, ut ita dicam, cum regulis Christianismi, sed communis socialitatis conciliari nequeat? Circa quod distincte pronunciandum, si enim quis bello injusto in servitutem rapiat homines innocentes, tum servitus illa injuriae continuatio est, adeoque dubio procul Juri Naturali repugnat. Idem dicendum, si bellum quidem justum sit, sed mancipia, brutorum instar, a dominis occidi queant. Si vero servitus, justo bello introducta, intra illos limites constringatur, ad quos, quoad privatos, in civitate Romana, eam revocavit Imperator Antoninus, tum illa communiter licita existimatur, sed si rem penitus consideres, nec hoc respectu illa defendi potest, nam hoc utique humanitati repugnat, ut homo brutis, ad effectum commercii, comparetur, ac ad operas duriores praestandas rigide adstringatur, ut non dubitem, servitutem illam esse emortuae socialitatis certissimum indicium.

4. Quae cum ita sint, merito servitus illa inter Christianos est sublata, cessat etiam quaestio, an illam reduci utile sit? imo etiamsi eam admittas, nulla tamen utilitas ejus reductionem suadet, nam qui sciscunt, *sublatam, apud plerosque Christianorum, servitutem inter caussas esse, quare tanta colluvies furum, vagabundorum & validorum mendicorum passim occurrat*, vid. *c.* 3. §. 10. illi mali hujus caussam & remedium non intelligunt. TITIUS.

(*f*) *Ad dominum matris*]. Moribus gentium ita quidem receptum est: jure vero naturae generatio sola

que par sit fructum esse (*g*), qui ex corpore provenit. Et quia ista proles nascitura plane non erat, si dominus jure belli in parentem usus fuisset (*h*). Et quia parens nihil habet proprii, nulla ratio prolem ejusmodi alendi superest, nisi ex bonis herilibus (*i*). Cum igitur dominus alimen-

sola ex servis fundamentum servitutis constituere nequit. Notum enim est ex cap. 3. parentibus liberos non accedere tamquam bona quædam ad illorum proprietatem spectantia, neque parentibus naturaliter perfectum imperium competere in liberos sibi æquales: multo minus servis jus competet profundere libertatem suorum liberorum pro lubitu. Quum tamen servi natos ex se ipsi alere non possint, eosque domino alendos necessitate adacti concedant; dominus hac ratione propter educationis beneficium jus sibi nullum adquirit in talismodi infantes: sed magis patriam, quam despoticam potestatem nanciscitur, & liberi illi adultiores facti præter gratum animum & officia liberis debita domino suo nihil præstare tenentur. Quicumque mores gentium hosce limites transiliunt, ad facta gentium spectant, non ad jus naturæ: nec miror, servorum liberis a tot gentibus servitutis jugum fuisse impositum; quum plæræque gentes vix suis liberis pepercerint, & durissima quævis data occasione in eosdem statuerint. Treuer.

(*g*) *Par sit fructum esse*]. At recte nos docuit *Justinianus Inst. lib. II. tit.* 1. §. 37. *Absurdum videri Hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura gratia Hominis comparaverit:* quod si hanc ob causam, ut vult Imperator, partus ancillæ non sit *Usufructuarii*; patet, neque ad *Dominum proprietatis* eum pertinere posse, tanquam *fructum rei suæ*; præsertim cum supra ostensum sit, *Obs.* 1. in §. 4. & eadem qua hic *Justinianus* utitur ratione confirmatum, Hominem in alterius hominis *Dominio* proprie sic dicto esse non posse. Addo, cum Anima, pars Hominis nobilior, a parentibus non derivetur, æquum esse, ut ea partem ignobiliorem ad se trahat. Carmich.

(*h*) *Jure belli in parentem usus fuisset*]. Consequentia est nulla: sed neque verum est, quod hic supponitur, omnes qui bello, etiam justo, capiuntur, præsertim fœminas, (de quibus hic agitur, *Partus* enim *Ventrem* sequi dicitur) jure posse occidi. Idem.

(*i*) *Nisi ex bonis herilibus*]. Patet ex modo dictis, hunc solum servituti hereditariæ prætextum restare: & ob causam quidem hic assignatam, quin verna fiat debitor Altori suo, ad valorem sumptuum ei alendo & educando necessario impensorum, non est dubium: imo & Filium eodem nomine Parentibus suis, a quibus alitur, debitorem fieri, diximus supra *Suppl. IV.* §. 7. Hoc quidem interest, quod, cum a communi Parentum affectu & officio abhorreat, a Liberis suis, saltem nullum peculium adventitium habentibus, illius debiti solutionem exigere, nisi summa illorum indigentia, vel horum ingratitudo, sit in causa; Dominis contra, quo minus eam a vernis suis exigant, nihil obstet: qua cum vernæ haud aliter, quam præstitis operis suis, defungi posse supponantur; has operas Altori suo ad istum valorem tenentur præstare; juxta doctrinam traditam supra *Obs.* 1. in

§. 4.

menta præbeat ejusmodi proli diu ante, quam ipsius opera utilis esse queat, & sequentes operæ sui temporis alimenta non multum fere excedant; effugere eidem servitutem, invito domino, non licebit. Manifestum tamen est, cum ejusmodi vernæ, nulla sua culpa, in servitutem perveniant, nul-

§. 4. Inde tamen haudquaquam sequitur, Vernas Altoribus suis perpetuum debere servitium; cum Homo, vel mediocribus Animi & Corporis dotibus instructus, possit multo breviore quam totius vitæ spatio istud debitum exsolvere. Iisdem principiis consonum est, si quis alius velit ab initio vernam alere, vel postea, quod is Domino debet, persolvere, ita ut meliorem reddat Vernæ conditionem, vel ut ipse Verna, si sit adultus, istam translationem petat; non habere dominum matris, quod ulterius jure possit exigere: ut &, si quid aliunde Vernæ advenerit, id ipsi Vernæ, non domino matris acquiri, atque adeo illi prodesse posse ad liberationem: uno verbo, non esse deteriorem, jure naturali, conditionem vernæ; quam quæ est, jure civili, Civis Romani ab hostibus redempti, & pignoris loco detenti donec pretium solvatur: vide *Cod. lib. VIII. tit.* 51. Sed nec vernæ debitum augeri censendum est ex eo capite, quod nesciverit Altor, utrum verna omnino esset victurus, quoad valorem sumptuum sibi impensorum posset restituere; quasi hæc incerta alea, quæstus per vernam faciendi magnitudine, esset pensanda: quippe unicuique homini in mundum venienti *Necessitas* jus facit ad ea, quæ sunt ei conservando, & in commodum Humanæ Societatis membrum formando, necessaria: imo Dominus, qui Parentis labores, quibus alioquin & sibi & proli suæ deberet prospicere, sibi vendicat, huic proli, non minus quam parens debet alimonium; sub onere quidem restitutionis, si restituere unquam verna potuerit; sin minus, sine eo: neque aliud hic est statuendum, quam in reliquis casibus, quibus summa inopia laborantibus res ad vitæ sustentationem necessariæ conceduntur; pro quibus quidem deberi stricto jure restitutionem, cum quis eam potuerit facere, omnes concedunt; sed deberi in hoc casu lucrum aliquod, ad instar *fœnoris nautici*, ob incertam aleam, nemo sanus dixerit. Denique, nec ullæ Leges Humanæ, ad obligationem, de qua hic agitur, intendendam, recte allegantur: cum enim Homines ante suum factum, non nisi mediantibus Parentibus aut Altoribus, Legibus Civilibus subjiciantur; non potest per has, illorum in non consentientes potestas amplior fieri, quam eam ipsa natura fecerat.

Materiam trium posteriorum h. cap §§. eo prolixius tractavi, quod persuasum habeam, usurpatum illud jus *Dominii* in Servos, tanquam in pecora, quale apud Antiquos obtinuit, & quale etiamnum hodie (licet *Christianis inter se* & in plerisque *Europæis Regionibus simpliciter*, explosum) in aliis Mundi plagis, & majore forsan quam apud veteres Ethnicos tyrannide, a quibusdam Christi nomen profitentibus, ingenti sacrosancti illius Nominis probro, exercetur, esse, ut Cl. *Titii* hic verbis utar, *Emortuæ Socialitatis certissimum indicium*.

Si quis objiciat, varia Legum Mosaicarum præcepta, istius juris usum

nullum esse prætextum, quare isti durius debeant tractari, quam conditio perpetuorum mercenariorum admittit.

J. N. & G. *l.* VI. *c.* 3. §. 9.

usum supponere; viderit is, an non de illis, æque ac de præceptis Polygamiæ supponentibus, idem sit dicendum; [illegible] de lege divortium in foro externo permittente; ea sc. *Hebræis ob cordis eorum duritiem fuisse indulta*; præsertim, cum unum præceptorum eo pertinentium, divortii quoque externam permissionem contineat: *Exod.* XXI. 3. 4. Addo, cum aliud jus Hebræis in servos Hebræos, aliud (per modum pœnæ, ut verisimile est) in exteros Idololatras, in foro saltem externo, sit concessum; istam propinquitatem, quæ per Legis Mosaicæ literam inter ipsos Hebræos constituitur, esse hodie, secundum Juris Naturalis dictamen, & Evangelii præscriptum, ad omnes extendendam. Confer *Lev.* XIX. 18. & *Lucæ* X. 36, 37. Idem.

Caput V.

De Causa impulsiva constituendæ Civitatis.

Summaria.

I. *Status adventitius IV. Civilis, in quo officia deducenda ex ortu civitatis.*
II. *Ad eam homo non est pronus,*
III. *Quod patet, si tria considerentur:*
IV. 1. *Conditio molesta civis,*
V. 2. *Requisita animalis politici.*
VI. 3. *Natura humana, vitæ civili repugnans.*
VII. *Sed constituta est ad vitæ securitatem,*
VIII. *Quam in libertate naturali nec naturæ lex præstat,*
IX. *Nec Numinis metus, aut conscientia.*

I. Status adventitius IV. Civilis, in quo Officia de-

Quamquam vix sit jucunditatis (*k*) quid atque commoditatis, quod per hactenus enumerata officia, statusque obtineri non posse videatur: quare tamen mortales, non contenti par-

§. I. Sequitur nunc quartus status adventitius, qui ex tribus præcedentibus componitur, & nobilissimam juris gentium partem constituit: quæ *jus publicum universale* vocari solet. Cicero V. *de Finib. bon.* 23. *Nihil est tam illustre, nec quod latius pateat, quam conjunctio inter homines hominum, & quasi quædam societas & communicatio utilitatum, & ipsa caritas generis humani, quæ nata a primo satu, quo a procreatoribus nati diliguntur, & tota domus conjugio & stirpe conjungitur, serpit sensim foras, cognationibus primum, tum affinitatibus, deinde amicitiis, post vicinitatibus, tum civibus, & iis, qui publice socii atque amici sunt.* &c. Ideoque Auctor hunc in sequentibus ordinem servat, ut primo naturam civitatis & imperii, postea officia imperantium, deinde bellum, pacem, fœdera, & civium officia exponat. (2) Vox *civitatis* hic non accipitur late pro magna mundi Republica, neque stricte pro unius urbis incolis, sed pro cœtu hominum, bene vivendi causa, jure sociato, qui neminem agnoscit supe-

parvis illis, primisque societatibus, magnas societates, quæ CIVITATUM nomine veniunt, constituerint, jam investigandum restat. Ex hisce enim fundamentis deducenda est ratio Officiorum, quæ statum hominum civilem comitantur. ducenda ex ortu civitatis.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. I.

II. Ad eam homo non est sua natura pronus.

Heic igitur NON SUFFICIT (*l*), DIXISSE; HOMINEM PER NATURAM IPSAM RAPI AD SOCIETATEM CIVILEM, ut citra eam nec possit, nec velit vivere. Sane

periorem; sive is una in urbe, sive pluribus in oppidis, provinciis & regnis degat. Alias *Respublica* vocatur, vel *Imperium*, si regni magnitudinem excedat. (3) Dixi *jure sociato*: nam servorum & fugitivorum congregata multitudo unita quidem est, sed in legum obsequium non consentit. Eundem in modum Plato *de Rep.* Aristoteles III. *Polit.* 1. 2. civitatem definivere: Cicero *Somn. Scipion.* 3. *Concilia cœtusve hominum, jure sociati, quæ Civitates appellantur.* OTTO.

(*k*) *Quanquam vix sit jucunditatis*]. Tres societates, hactenus expositæ, si cohæreant, *Familiæ* nomen assumunt, de qua tamen peculiariter agendum non videtur, quia, si patremfamilias ad uxorem, liberos & servos referas, officia illorum ex præcedentibus patent, si vero illum, ut Principem, consideres, eadem ejus, quæ summorum Imperantium, sunt jura, de quibus deinde agendum erit. Porro non opus est, ut de *Pagis*, *Vicis*, *Oppidis* vel *Municipiis* seorsim agatur, nam uti incertum est, an per illos gradus præcise ad civitates perventum fuerit, ita, eo posito, manifestum est, corpora illa, in statu Naturali, civitatum instar fuisse, hinc non opus est, ut tractationem, mox instituendam, hic occupemus. Quod si autem illa corpora considerentur, prout hodie in statu Civili occurrunt, tum liquidum est, eorum expositionem pertinere ad tractatum de subditis: hi enim, præter vinculum subjectionis generale, variis nexibus conjuncti ac per peculiaria ejusmodi corpora distributi esse solent. Quæ cum ita sint, Auctor ad civitates statim pergit, §. 1. *h.* in qua quidem tractatione summatim tria spectari debent. (1) causa impellens, (2) aptitudo coëuntium & (3) ipsa civitatum structura. TITIUS.

§. II. Cur homines, relicta libertate naturali, in civitates sese contulerint, ex scriptoribus ethnicis, qui sibi non constant, vix disci potest. Epicurus *concursum atomorum*; Plato *indigentiam variarum rerum*; Lucretius *violentiam*; Cicero rerum suarum *custodiam* allegarunt. Sic ille: *Hanc enim ob causam maxime, ut sua tenerent, respublicæ civitatesque constitutæ sunt. Nam etsi, duce natura, congregabantur homines, tamen, spe custodiæ rerum suarum, urbium præsidia quærebant II. Off.* 21. Aristoteles vero I. *Polit.* 2. hominem, ut *natura civile animal*, φύσει ζῶον πολιτικὸν, sua sponte putat impelli ad civitatem, ut piscis ad natandum & avis ad volandum. (2) At licet homines natura ferantur ad suam felicitatem, iidemque ita nati sint, ut inter omnes esset societas quædam;

Sane enim, cum apertum ſit, hominem eſſe tale animal, quod ſe ipſum & ſuam utilitatem quam maxime amat; neceſſum eſt, ut dum ultro ſocietatem civilem affectat, aliquam utilitatem, inde ſibi proventuram, reſpexerit (*m*). Et quanquam extra ſocietatem, cum ſui ſimilibus, homo erat futurus animal longe miſerrimum: tamen cum naturalibus deſideriis & neceſſitatibus h[illegible] per primas ſocietates, & per officia, [illegible] humanitate, aut pactis præſtita, abunde potuerit ſatisfieri, non ſtatim ex ſocialitate hominis inferri poteſt, ejus indolem præciſe ad ſocietatem civilem ferri (*).

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 2. 3.

III. Tria in hanc rem

Id quod planius fiet (*n*), ſi conſideremus, quænam

dam; infantes etiam ad vivendum, adulti ad bene vivendum, aliorum ope indigeant; ex eo tamen appetitu necdum ſequitur appetitus civitatis; primo enim commoda magis ſocietatis qualis qualis, quam ipſæ ſocietates maximæ appetuntur; & deinde, extra vitam civilem, felix quoque eſſe poterat conditio ſegregum patrumfamilias, Noachi, Abrahami & Jacobi; qui domo ſua, tanquam civitate, utebantur; fœdera cum aliis pangebant, & omnia Principis jura in familiam ſuam exercebant. *Hoc equidem, reor, vixiſſe ritu, prima quos mixtos Deis profudit ætas*, cecinit Seneca *Hipp. vſ.* 525. Denique Hobbeſius *de cive c.* I. §. 2. ac Conringius, *Prudent. civil. c.* 6. ab Ariſtotele diſceſſerunt, & Auctor tribus argumentis, in totidem §is. ſequentibus, eum refellit. Otto.

(*l*) *Heic igitur non ſufficit*]. Primum quod attinet, hominem ad civitatem non rapuit *natura*, id eſt, homo, per naturam, ſepoſitis objectis moventibus, ſocietatem civilem neceſſario non appetiit, §. 2. *b*. Quemadmodum ejusmodi appetitus, quoad diverſum ſexum, occurrit, qui non tantum objectis præſentibus moveri, ſed & abſentia ultro velut quærere ſolet, quod quidem vel Ariſtoteles, vel ejus ſectatores exiſtimaſſe cenſentur, vid. *l. VII. c.* I. §. I. 2. 3. de quo tamen mox amplius videbimus. Titius.

(*m*) *Reſpexerit*]. Non enim propter ſocietatem homines conjunguntur; ſed propter commoda tendunt ad ſocietatem. Treuer.

(*) *Ad ſocietatem civilem ferri*]. Præjudicium Ariſtotelicum, quod hic refutatur, hominem eſſe ζῶον πολιτικὸν, ab aliis quoque luculentiſſime convulſum eſt, ab Hobbesio *de cive c.* I. §. 2. Houtuyn *polit. contr. gen.* §. 15. Conring *de civili prudentia c.* 6. Boehmero *jur. publ. univ. part. ſpec. lib. I. c.* I. §. 4. Multo minus homo natura fertur in ſocietatem civilem, quæ natura nota non eſt; ſed demum per factum humanum fuit inſtituta. Idem.

(*n*) *Id quod planius fiet*]. De cetero ratio illi ſententiæ con-

ſtat,

nam CONDITIO EX CONSTITUTIS CIVITATIBUS apud homines proveniat; quid requiratur, ut quis VERE dici queat ANIMAL POLITICUM, id eſt, BONUS CIVIS; quid denique deprehendatur IN NATURA HOMINIS, INDOLI VITÆ CIVILIS REPUGNANS. conſideranda.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 4.

IV. 1. Conditio ex hac ſocietate provenieus.

Qui Civis libertatis naturalis jacturam facit, ac imperio (*o*) ſe ſubjicit, quod jus vitæ & necis complectitur; & cujus juſſu plurima facienda, abs quibus quis alias abhorrebat, & omittenda, quæ vehementer adpetebat.. Pleræque etiam actiones ad bonum ſocietatis referendæ, quod ſæpe a bono ſingulorum videtur diſcrepare. Atqui ad hoc per inclinationes, jam congenitas, fertur homo, ut nemini ſubjectus eſſe, ut omnia ſuo agere arbitrio, ut proprio commodo in omnibus velificari velit (*).

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 4.

ANI-

ſtat; ſive naturam hominis *integram*, quam ex S literis credunt Chriſtiani, ſive *corruptam* ſupponas, nam *illa* civitatibus haud indiguiſſet, ſed homines, integra natura prædití, Legem Naturalem ſine illis exactiſſime ſervare potuiſſent, in hac vero obſervantia vera felicitas hujus vitæ eſt poſita, ut nulla appareat ratio, quare ejusmodi appetitus naturæ integræ fuerit velut implantandus, *hanc* vero ſi reſpicias, homines corruptos & civitates, aut potius ſubjectionem, averſari, nec ad ſubeundam conditionem civilem ſatis aptos eſſe, pluribus hic oſtendere voluit Auctor §. 3. 4. 5. 6. add. *d. l.* VII. *c.* 1. §. 4. hoc autem poſito, perinde abſurdum eſt dicere, hominem per naturam ad civitates rapi, ac ſi contendas, [illegible], innata quadam & immutabili proclivitate, ad curſum ferri. TITIUS.

§. IV. Recte Cæſar ſcripſit: *Omnes homines natura libertati ſtudere, & conditionem ſervitutis odiſſe* III. *de Bello Gall. c.* 10. Quisquis autem imperio ſe ſubjicit, non tantum renunciat libertati naturali, ſed & periculo imperantis mali ſe exponit: multa quoque ab eo pati debet, a quibus natura hominis liberi abhorret. Hinc regnum & libertas ſibi opponuntur apud Livium I. 17. II. 12. & regis ſubjecti dicuntur ſervi 1 *Sam.* XXII. *vſ.* 17. vid. Grotium *l.* I. *c.* 3. §. 12. OTTO.

(*o*) *Ac imperio*]. i. e. Poteſtati juſtæ ejus actiones etiam per vim cogendi in ſocietatis finem. TREUER.

(*) *Velificari velit*]. Nec illud injuſtum eſt; quum hæc omnia ad ſua

V. 2. Requisita animalis politici. ANIMAL VERE POLITICUM, id est, BONUM CIVEM, illum dicimus, qui jussis imperantium prompte paret, qui ad bonum publicum omnibus viribus connititur, ac post illud privatum bonum lubenter habet; imo qui nihil sibi bonum credit, nisi idem bonum quoque sit civitati; qui denique adversus alios cives commodum sese gerit (p). Atqui paucorum ingenia ultro ad hunc finem attemperata inveniuntur, maxima [illegible] metu poenæ utcunque continetur; multi per totam vitam mali cives, & animalia non politica manent.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 4.

VI. 3. Natura humana vitæ civili repugnans. Denique NULLUM HOMINE ANIMAL FEROCIUS, aut indomitum magis, & quod in plura vitia, pacem societatis perturbare apta, sit proclive. Præter desideria enim cibi Venerisque, quibus bruta quo-

statum libertatis pertineant, quem natura intendit, & ad adminicula, quibus commoda felicitatemque suam secundum normam præceptorum naturalium ex suo arbitrio promovere satagit: quibus tamen mentis adfectionibus status civilis varios ponit limites. IDEM.

§. V. Supra *lib. I. c.* 7. vidimus, omnes homines natura esse æquales, & se magis, quam alios omnes, amare: in civitate vero boni civis hæc est professio, ut pareat prompte, & nihil privatim utile ducat: ad hoc vero homines magis per longam disciplinam sunt ducendi, quam ut eo natura ferantur; immo vix dabitur societas, quæ non utilitatis propriæ causa magis, quam sociorum, ineatur. OTTO.

(p) *Adversus alios cives commodum sese gerit*]. Breviter: qui adminiculis quibusvis ad finem societatis ducentibus prompte subscribit. Non opus est, si ad regulas justi rem examinemus, ut animo recto & bene composito ea adminicula præstentur: sufficit in externa civis actione nihil desiderari posse. TREUER.

§. VI. Hominum paucissimi natura boni sunt cives: quemadmodum enim difficile est, piscem reperire, qui non habeat spinas, sic & hominem, qui non dolosus sit aut malignus, secundum Archytæ apophthegma apud Ælian. X. 12. Plerique in vetitum nituntur, & avaritiæ, ambitioni, aut vindictæ student; id vero contrarium est naturæ civitatis, in qua soli magistratui competit facultas malos puniendi. Sallustius *Catilin. c.* 10. *Primo pecuniæ, dein imperii cupido crevit: ea quasi nutrices omnium malorum fuere. Namque avaritia fidem, probitatem, ceterasque artes bonas subvertit; pro his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit: ambitio multos mortales falsos fieri subegit; aliud clausum in pectore*

quoque solent committi, multis homo agitatur vitiis, quæ bruta ignorant (*q*); uti est superfluarum rerum insatiabilis cupido, & sævissimorum malorum ambitio. Vivax item nimis injuriarum memoria, & vindictæ ardor, longo post tempore adhuc gliscens. Nec non infinita dissimilitudo inclinationum & adpetituum, & cuique pro studio suo extollendo pervicacia. Accedit, quod eo furore in proprium genus sævire gaudeat homo, ut maxima pars malorum, quibus humana conditio vivit obnoxia, ab ipso homine proficiscatur (*r*).

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 4.

Genuina igitur & principalis causa (*s*), quare VII.
pa- Causa civitatis

stere, aliud lingua promtum habere, amicitias inimicitiasque non ex re, sed ex commodo æstumare, magisque vultum, quam ingenium bonum habere. OTTO.

(*q*) *Quæ bruta ignorant*]. Vid. quæ supra ad *l. I. c.* 3. §. 4. diximus. TREUER.

(*r*) *Ab ipso homine proficiscatur*]. Suorum malorum caussa homo est, non exinde, quod in statu naturali vivat, vel putandum sit ista vitia ex ejus status natura provenire; sed quod aberret homo facillime a norma agendi in recta ratione fundata, nec in naturali libertate sufficientia subesse adminicula videantur hominibus extra cancellos suos vagantibus resistendi & intra officii sui limites compellendi. IDEM.

§. VII. Cum Hobbesio, Bodino, Forstnero & Houtuyno, primariam causam impulsivam civitatis ponit in metu hominum ab hominibus, & in consideratione malorum, quæ segreges familias in statu naturali comitabantur. Eam vero sententiam ut clariorem reddat, (1) in hoc §. supponit, tantam hominum fuisse malitiam, ut alio remedio ei occurri non potuerit; quodque e contrario civitas, opibus firma & copiis locuples, indigentiæ Platonis medeatur. (2) Ostendit, non suffecisse ad procurandam securitatem, legem naturalem, nec fœdera, quia ubi Judex deest, pœnæ quoque cessant §. 8. (3) Nec metum divini Numinis suffecisse, quia Deus non punit ἐπ' αὐτοφόρῳ: nec morsus conscientiæ; qui, facto perpetrato, demum à malis sentiuntur, ut supra ad *l.* I. *c.* I, §. 5. *fin.* vidimus. (4) Verum enimvero quamvis hæc satis probabilia videantur, & communis metus vel inimicissimos conciliet, Cl. etiam Carmichaël causam Auctoris contra Titium & Barbeyracum egerit; malim tamen varias Rerumpublicarum causas statuere: alias enim ambitio & scelus, alias commune malum, alias rursus amor viri justi & prudentis conciliavit. vid Cicero II. *Offic.* 6. & Justin. I *Hist* I. Nisi enim ita procedamus, (a) invita historia sacra & profana, dicendum erit, primas respublicas a piis conditas esse; cum tamen Caïnus, jam ante diluvium, & post illud Nimrodus,

constituendæ vitæ securitas. patresfamilias, deserta naturali libertate, ad civitates constituendas descenderint, fuit, UT PRÆSIDIA SIBI CIRCUMPONERENT CONTRA MALA, QUÆ HOMINI AB HOMINE IMMINENT (*t*). Nam uti post

ceterique magni latrones primi civitatum conditores memorentur, *Gen.* IX. *vs.* 17. & X. *vs.* 8. 9. (b) E contrario autem Abrahamus ejusque posteri segreges patresfamilias fuerunt, v. Augustinus XV. *de civ. Dei c.* 20. (c) Idem quoque Hermogenianus confirmat, quum in *l.* 5. *D. de just. & jur.* ex suppositione malitiæ humanæ, jure gentium primum introducta bella, dein discretas gentes, & ab his regna condita esse, scribit. Nil vero causæ est, cur, cum Hubero *de jur. civ. I. sect.* 2. *c.* 1. §. 37. mysteria quædam in *d. l.* 5. latere, ortumque civitatum historice & philosophice describi putemus; quia JCtus ille principiis Hobbesianis non fuit imbutus, & a dominiorum distinctione initium facere debuisset. (d) Dominandi libido & avaritia peperit latrones; hi vero duce indigebant, in quem imperium conferretur; legibus etiam opus, secundum quas æquabilis prædæ partitio institueretur; tales fuere Bardylis Illyrius & Viriatus Lusitanus apud Ciceron. II. *Off.* 11. (e) Postea vero pii quoque in civitates ordinatas, tanquam remedia malitiæ, se contulerunt, iisque rudibus hactenus formas addiderunt, electo quodam viro bono, qui non secus sui curam gereret, quam pastor gregis, aut pater familiæ, uti præter Platonem, Aristotelem & Xenophontem Cicero tradidit II. *Off.* 12. *Mihi quidem non apud Medos solum, ut ait Herodotus, sed etiam apud majores nostros, justitiæ fruendæ causa, videntur olim bene morati reges constituti. Nam cum premeretur inops multitudo ab iis, qui majores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant, virtute præstantem, qui cum prohiberet injuria tenuiores, æquitate constituenda, summos cum infimis pari jure retinebat.* (f) Consignabo hanc notam verbis Taciti III. Annal. [illegible] *Vetustissimi mortalium nulla* [illegible] *mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna aut coërcitionibus agebant: neque præmiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabatur. At postquam exui æqualitas, & pro modestia ac pudore ambitio & vis incedebat, provenere dominationes multosque apud populos æternum mansere*, & Juvenalis *Sat.* XV. *vs.* 149. *mutuus ut nos Adfectus petere auxilium & præstare juberet, Dispersos trahere in populum, migrare vetusto De nemore & proavis habitatas linquere silvas. Ædificare domos*, &c. Otto.

(*s*) *Genuina & principalis causa*]. Ulterius igitur progrediendum ac ostendendum est, quid civitatem homini fecerit *appetibilem*, quæque adeo causa humanam naturam instigaverit? Alii censent, civitatem esse opus naturæ, quod naturali ordine & consecutione sit productum, quod a scopo aberrare, Auctor ostendit *d. l.* VII. *c.* 1. §. 5. Alii, per indigentiam homines ad constituendas civitates fuisse permotos, arbitrantur, quod itidem rejicit *d. c.* 1. §. 6. ac ipse existimat, ob *metum malorum, extra civitatem futurorum*, ac *spem securitatis in civitate obtinendæ*, homines in societates civiles concessisse §. 7. *b.* add. *d. l.* VII. *c.* 1. §. 7. Titius.

(*t*) *Quæ homini ab homine imminent*]. Hanc, quæ ab Auctore assignatur, *Civilis Societatis* ineundæ præcipuam *causam*, cur sibi convellendam censuerint Cl. Viri *Titius* & *Barbeyracius*, haud satis scio; ipsi certe ejus loco aliam neque

post Deum O. M. homo homini plurimum prodesse, sic & idem non minus obesse potest. Et recte

que probabilem non assignant. Quin callidi & ambitiosi homines, dum sibi in nova Civitate primas forte partes pollicerentur, artibus suis illud institutum promoverint, nullus dubito: at quas [illegible] artes, quove succe[illegible] adhibuissent, nisi rationes consili[illegible] qui apud vulgus speciosas potuissent adducere? Talis autem nulla probabilius adduci potuit, quam quæ ab Auctore memoratur. *Vim* qui causantur, ipsi viderit, annon id factum supponant, cujus faciendi causam quærunt, *Civitatem* sc. *eamque ad vicinos subjugandos satis validam*: quod præcipue illi cavere debent, qui Auctori nostro eundem impingunt errorem; contendentes, non fuisse ejusmodi injurias metuendas, quæ Homines in civilem Societatem possent impellere, nisi a Civitatibus modo constitutis: quasi non esset conceptu multo facilius, quod homines, nondum formatis Civitatibus, a molestis vicinis identidem turbari, pulsari, aut rebus suis spoliari, possent, atque adeo ad civilem Societatem, tanquam certissimum adversus ista mala perfugium, adigi; quam quod plurimis Hominibus invitis in isto rerum statu permanens aliquod jugum posset imponi. Quæ vero, nec immerito, exagitant Cl. Annotatores, tanquam fabulosa & Historiarum fidei adversa, quod magna Hominum multitudo initio convenerint, quod de malis suis, eorumque efficacissimis remediis, mature deliberaverint, ac tandem, *constituendam esse Civitatem*, cujus indolem sc. & regularem formam probe perspectam haberent, unanimiter decreverint; hæc, inquam, ad doctrinam Auctoris nihil attinent: utpote qui, vel Civium numero, vel Formæ regularitate, & Legum aptitudine, completa & omnibus numeris absoluta fuisse prima illa civilis Societatis specimina, somniavit nunquam. Confer *Lockii Tract. Post. de Imperio cap.* 9. CARMICH.

Qui veram originem civitatis investigare volunt, iis non tantum verosimilitudo ratiocinii viam monstrare debet; sed adhibenda quoque est historia. Alii itaque in eo aberrarunt, quod omnem seposuerint historiam sola mentis suæ meditatione abstracta adlaborantes, ut invenirent ortum civitatis: qui tamen ad res facti humani pertinet, adeoque in historia etiam quærendus. Mirum ergo non est, exinde enatas esse opiniones, quod amore ignis & caloris, vel admiratione artis musicæ, eloquentiæ & blandarum persuasionum vehementia adducti homines jugum civitatis subierint: multi enim cæco suæ hypotheseos studiique peculiaris affectu abrepti ne quidem probabilitatis speciem servarunt, sed longis passibus leges verosimilitudinis migrarunt; ut EPICURUS, qui concursui fortuito atomorum eamdem adscripsit: vel ATHENÆUS, qui artis coquinariæ illecebris *lib.* IV. *δειπνοσ.* illam attribuit. Alii historiam quidem adhibuerunt: sed suæ gentis originem insequuti eam omnis civitatis primam dixerunt, quam populo suo peculiariter contigisse viderunt. Hinc quæ a PAUSANIA de PHORONEO, & de SATURNO, ORPHEO, AMPHIONE, MERCURIO, OSIRIDE &c. narrantur a poëtis veterum, aliquid veri includere non ambigimus: ortis enim jam civitatibus & perspecta illarum natura nonnulli sagaciores viri tutioribus & commodioribus viis incedere poterant ad civitates condendas, quam quas primæ civitates observare potuerant. Probabilissima per ratiocinationem mentis opinio est, quam HOBBES, HOUTUYNUS, PUFENDORFIUS multique alii non proletariis argumentis defenderunt, quod mu-

recte malitiam hominum ejusque remedium æſtimant, qui in proverbii vicem receperunt: niſi judi-

tuus metus homines impulerit ad imperium civile conſtituendum, ut ſecuritas externa eo felicius poſſit obtineri, quæ per diſcordiam & bella familiarum vacillare videbatur. Hujus ſententiæ veroſimilitudo etiam hiſtoria confirmatur. Si enim ſacras literas evolvamus *Geneſ.* IV. 17. aperte deprehendere licet, Caïnum primum civitatis fuiſſe conditorem; non quidem ante trucidationem Abelis, ſed poſt necem ei illatam; quando timebat Cain, ne interficeretur a quovis ſibi obvio. Cain itaque cum ſuis ſeceſſit in civitatem ex metu aliorum, timore conſcientiæ ſuæ perculſus, qua homicidii juſtæque aliorum vindictæ ſe reum eſſe percipiebat. Nec hic ullum argumentum proſtat, Caïnum ſuis adſeclis violentam manum injeciſſe, ut eos ad civile imperium ſuſcipiendum compelleret. Probabilius ſane eſt, Caïnum a tantis conſcientiæ morſibus animique timore agitatum non de violentia inferenda ad hoſtes ulterius excitandos; ſed de fuga ad loca ſecura, de tutiſſimo in urbem receptu cum ſuæ inprimis familiæ hominibus cogitaſſe: hi enim ceteræ Adami familiæ inviſi & eodem metu compulſi caputque ſuæ familiæ ſequuti facile imperio Caïni ſe ſubjecerunt, primamque civitatem condiderunt. Celeberrimus quidem Bohmerus *jur. publ. un. part. ſpec. l. I. c.* 1. cum Ill. Thomasio *diſſ. de contentione morum cum jure ſcripto & fundam. J. N. & G. lib.* IV. *c* 6. *& cautelis circa juriſpr. eccleſ. c.* 4. §. 18 violentiam primam civitati dediſſe originem adſtruens putat, Caïnum fratricidio adhuc recentem nullam aliam cauſſam ad condendam civitatem impuliſſe, quam odium erga pios & dominandi libidinem. Sed liceat mihi viro erudituſſimo regerere, Caïni *paſſionem* dominantem, ut ex omnibus hiſtoriæ factis adparet, magis avaritiam, quam ambitionem fuiſſe: hoc enim conjicere licet ex fraudulenta & protracta occiſione, cujus circumſtantiæ patent ex v. 8. ex cauſſa homicidii, neque invidia, quod major benedictio, major utilitas contigerit Abeli; ex ſolius iræ & vindictæ divinæ repræſentatione excluſa ejus miſericordia v. 13. ex metu ſervili ab animoſitate omni alieniſſimo v. 14. immo ex vitæ genere, ex quo ipſe vir celeberr. avaritiam oſtendi poſſe judicat *l. c. not. p.* Metus ergo vel maxime perpetuus comes avaritiæ Caïnum impulit, ut ſe tutela aliorum circumdaret, & ex ejus exemplo ſaltem pateſcit, civitatis cauſſam primam mutuum metum fuiſſe, licet eodem modo, quem vult Hobbes & Pufendorf, ex illo principio non fuerint pronatæ nec conſtitutæ. Ea enim hic bene ſecernenda eſſe arbitror: cauſſam impulſivam, ſive neceſſitatem primorum hominum, qua incitati fuerunt ad civitatem condendam, & conſtitutionis modum, ſive ipſum actum ineundæ civitatis: iſta fuit metus omnium, qui in civilem ſocietatem coaleſcebant; hic vero pro iſtorum temporum ratione rudior fuit, quam ut certis regulis fuiſſet ſuperſtructus: potius cæco metus ſui impetu plures ſequuti ſunt illorum voluntatem, apud quos per varias circumſtantias aliqua erat auctoritas; uti in iis videre licet, qui capita fuerant familiæ: quod primæ Caïnitarum ſcilicet civitatis exemplo confirmatur. Houtuynus appoſite hanc in rem *polit. contr. gen.* §. 16. *p.* 39. *Ex vi ſola nec immediate, nec proxime nec originario imperium eſſe poteſt, nec ipſa vis imperii cauſſa; ſed vel expetendi, vel extorquendi conſenſus modus ab cauſſa res plane diſtincta.* Ideoque conciliari poſſe ſen-

judicia essent, unus alterum devoraret (v). Postquam autem per civitates (x) in talem sunt digesti ordinem homines, ut a mutuis læsionibus tuti esse possent, ultro deinde consecutum fuit, ut eo uberius fruerentur commodis, quæ ex hominibus in homines provenire apta sunt; puta, ut moribus a puero imbuerentur commodioribus (y), &

---

sententias jam adlatas quisque videt: caussa impulsiva fuit metus mutuus; in modo vero constituendi hic & inde violentiæ locum fuisse propter morum barbariem ingeniorumque ferociam probabile est, qua potentiores absque prævia multa deliberatione consensum aliqualis multitudinis ex metu coalitæ requisiverunt; vel tacite eum præsumentes primo pluribus, mox omnibus barbare satis imperarunt, primasque civitates sine dubio informes & male cohærentes statuminarunt. Conf. de origine civitatum *les elemens de la politique par Mr.* FORTIN. *c.* 5. 6. *Aaron Alex.* OLIZAROVIUS *de politica hominum societate Dantisci* 1651. 4. GUNDLING *de statu natur. Hobbesii in corp. jur. civ. defenso & defendendo* §. 13. *sqq.* MENZ *de prima imperii inter homines origine Lips.* 1703. BOECLER *instit. polit. lib. I. c.* 1. *p.* 9. *seqq.* HERTII *elem. prud. civ. p. I. sect.* 3. LOCK *tr. du gouvernement civil. c.* 7. NOODT *orat. de jure summi imperii opp. adjecta p.* 772. TREUER.

(v) *Unus alterum devoraret*]. Nam posita nulla vi externa, vel ea saltem laxiore nimis, quam par est, vix aliquid homines feroces & perversos a sceleribus quibusvis retrahet. Talem statum depinxit BARLÆUS in India occidentali, quum MAURITIUS *Nassovius* illi emendandæ mitteretur: *Alida er sich erheischender hohen Nohtdurft nach vornehmlich auf Verbesserung der gemeinen Regiments- und Justitz-Sachen, und auf Abschaffung, Austilgung und Bestrafung gar vieler Untugenden, Schande und Laster begeben, die vor seiner Zeit und da noch kein Recht Oberhaupt im Lande gewesen, bey den Unterthanen, so wol Niederländern, als Eingebohrnen, haufenweise eingerissen waren, und noch in vollem Schwange giengen, dergestalt, dass man sich keiner Gottlosigkeit, Diebstahls, Beraubung gemeiner Gelder und Einkünfte, Todtschlages, Unzucht und dergleichen schämte: sondern auch mit den allergröbsten Bubenstücken nur seinen Schertz und Spott triebe; indem die ärgsten Bösewichter dieses Sprichwort öffentlich führten: Jenseit der Linie könne man nicht sündigen: eben als wenn nur die Völker, die auf disseits der Linie wohnen, fromme und ehrbare Leute seyn, auf jenseit aber Ehre und Redlichkeit ein Ende haben müsste. Brasilian. Geschichte p.* 147. *sq.* IDEM.

(x) *Postquam autem per civitates*]. Occurritur hic tacite iis, qui indigentiam pro causa impellente habent, asseriturque, quod vita cultior ejusque spes non fuerit *causa* civitatum constituendarum, sed constitutarum *consectarium*, cui sententiæ quivis pro suo arbitrio pretium statuat, neque enim vel hanc, vel Auctoris opinionem sequor. TITIUS.

(y) *Ut moribus a puero imbuerentur commodioribus*]. Non tamen putandum, civitatis institutum vitiis omnibus mederi: habet suas infirmitates, ut sunt humana, suos defectus: coërcet vitia, non tollit: & civitates æque possunt esse corruptissimæ, ac homines in statu naturali: quod non inepte indicat

& varias invenirent, atque excolerent artes, quibus vita humana copiosa & commoda fuit reddita.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 7.

VIII. Securitatem per sese homini non præstat lex naturæ in libertate naturali.

Illustrior adhuc fiet causa (z) constituendæ civitatis, si consideremus, ALIA MEDIA NON FUISSE SUFFECTURA reprimendæ hominum malitiæ. Quanquam enim LEX NATURALIS præcipiat, ut ab omnibus injuriis inferendis homines sese abstineant: tamen ejus legis reverentia id præstare non potest hominibus, ut in libertate naturali satis tuto degere queant (*a*). Etsi enim forte dentur homines animo ita modesto, ut, ne impunitate quidem data, alios violare velint; alii quoque metu proventuri

auctor Anglus fabulæ de apibus. Multa scelera potius incognita mansissent, nisi civilis societas exhibuisset objecta, in quibus peccare liceret: civilisque vitæ commercium expolivit ingenia, ut acutius, ut excusatius peccarent; scelerumque catalogus mirifice exinde amplificatus est. TREUER.

(z) *Illustrior adhuc fiet causa*]. Veritatem suæ sententiæ magis persuasurus Auctor contendit, nihil præter civitates procurandæ securitati sufficisse, non (1) *Legem Naturalem*, quod facile quis concesserit, nam licet homines legem illam observare debeant, attamen per malitiam non observant, ut, in ea persuasione securitatem suam collocare velle, nimis simplex fuerit, add. *l. c.* 1. §. 8. 9. 10. TITIUS

(*a*) *Degere queant*] Solam legem naturæ per se quidem hominibus regendis sufficere, ex intentione sapientissimi legislatoris manifestum est. At vero lex illa, quæ hominum naturæ ita implantata, ut per ejus inspectionem potentia proxima possit cognosci, in statu naturali (1) obscurius plurimis hominibus innotesceret, non quod status naturalis legis cognitionem impediret; sed quod homines sibi relicti nullumque respectum ad se invicem involventes per suam malitiam parum curæ habituri essent culturæ animi, notitiæ sui ipsius & attentionis ad principia juris naturæ. Licet enim multa vitia ignoraturi essent, quæ homines in civitate ingenio suo male utentes in fraudem legis excogitarunt, & ad promovendam, augendam, servandam luxuriam ceterasque cupiditates sustentandas invenerunt: multis tamen adminiculis quoque destituerentur, quibus officii sui admoneri & ad veritates salutares ex natura depromendas manuduci possent. (2) In statu naturali suis fulcris quidem nititur auctoritas legis divinitus nobis præscriptæ: in hominibus tamen præfractæ mentis & ferocioris ingenii vix speranda tanta legis reverentia, ut sibi temperaturi essent ab ejusmodi læsionibus, ubi nulla pericula ab imbecilliore essent pertimescenda, nulla bella metuenda, & ubi injuriæ impune inferri possent. Cui lædendi licen-

turi inde mali cupiditates suas utcunque compescant: magna tamen ex adverso eorum turba datur, quibus omne jus vile est, quotiens spes lucri arriserit, & fiducia propriarum virium, aut solertiæ, qua repellere aut eludere læsos sese posse sperent. Quos uti nemo non cavere nititur, qui salutem suam amat: ita cautio illa commodius, quam ope civitatum, obtineri nequit. Nam utut aliqui mutuo fidem dederint (b) de auxiliis invicem ferendis; ni tamen adsit aliquid, quo & judicia eorum uniantur, & voluntates firmiter adstringantur ad explendam fidem, frustra ab iisdem certum auxilium sibi quis promittit.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 8.

IX. Neque Numinis

Denique licet lex naturalis (c) hominibus satis insi-

centiæ & pruritui civile imperium alios ponere solet obices, acriusque effrenatam animorum ferociam reprimit ac constringit. Ger. Noodt id diserte & significanter edocet *diss. de civili prudentia opp. adjecta p.* 754. *Aude tollere jus civile, ut sit civili furore. Dic, ubi libertas, inæstimabile illud naturæ bonum? Si potes; ostende rerum dominia; quam putes tuam esse hereditatem, etsi patris aut matris vel ac pietate delatam? quid vult contractus vel bona fide initus? quæ vis obligationis? Atqui hæc novit jus gentium: utinam res esset! ut experimentis constat esse nomen, nisi in naturæ statu adversus vim, ferociam, improbitatem bello atque armis adjuvetur, aut post inventas leges majestas summi imperii veritatem Naturæ officio jurisdictionis exsequatur.* Treuer.

(b) *Nam utut aliqui mutuo fidem dederint*]. Amplius censet, nec (2) *Fœdera sufficisse. cum deficiente Imperio Civili ad fidem explendam pacifcentes adigi satis nequeant*: Verum hoc gratis dici & utique fœdera, pro isto rerum statu, securitatem præstare potuisse, deinde ostendam. Titius.

§. IX. Quorundam conscientiam quasi cauterio inustam esse, indicavit Paulus 1 *Tim.* IV. *vs.* 2. licet enim morsus adsint, illi tamen diuturna peccandi consuetudine non sentiuntur: in gravissimis etiam criminibus est conscientia stupefacta eorum, qui dedoluerunt, *Eph.* IV. *vs.* 19. (2) Multi audacius peccant, quod pœna ἐπ' αὐτοφώρῳ scelera rarius comitatur, aut sequitur; sed *lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira, tarditatemque supplicii gravitate compensat*, ait Val. Max. I. 1. *ext.* 3. (3) Bonis male, & malis bene esse, pæne conturbavit Jobum XXI. *vs.* 6. & Davidem *Ps.* LXXIII. *vs.* 2. Claudiano etiam I. *in Rufin. vs.* 1. & 13. dubiam sæpe mentem traxit sententia, curarent superi

metus, & morsus conscientiæ. insinuet, non impune laturos (*d*), qui alios injuria affecerint: tamen neque METUS DIVINI NUMINIS, neque CONSCIENTIÆ MORSUS sat validam deprehenduntur vim habere quorumvis hominum malitiæ coërcendæ (*e*). Nam apud multos (*f*), educationis & consuetudinis vitio, vis rationis velut

terras, cum res humanas tanta volvi caligine

Adspiceret, lætosque diu florere nocentes,
Vexarique pios &c. OTTO.

(*c*) *Denique licet Lex Naturalis*]. Tandem (3) *Nec metum Divini Numinis, nec conscientiæ morsus reprimendæ hominum malitiæ sufficisse*, add. *d. c.* I. §. II. quod non novum argumentum, sed primi potius pars est, ac adeo cum eo conjungi debet. Nam uti Lex Naturalis non tantum ostendit, quid sit agendum vel omittendum, sed & pœnam divinam simul minatur, ita, si mens humana illorum cognitione imbuatur, inde conscientia exoritur. TITIUS.

(*d*) *Non impune laturos*]. Hæc conjungi debuerant cum, iis quæ in *præc.* §. Auctor de Lege naturali philosophatur: quippe, ut illic *præcepto*, ita hic *sanctione* Legis Naturalis, haud satis efficaciter reprimi ostendit Hominum malitiam. Quæ in fine *præc.* §. interjiciuntur de Fœderibus, ultimo loco erant ponenda. CARMICH.

(*e*) *Malitiæ coërcendæ*]. Verum est, principiis honesti, quæ internam operantur obligationem, multum quidem roboris inesse ad persuadendum: parum roboris ad coërcendos animos feroces, impios, injustos. Non enim remediis coactivis nituntur; sed inclinant animos ad præstanda officia internam tranquillitatem promoventia. Posset sufficere metus divini numinis, & deberet sufficere ad pacem omnium hominum fulciendam & sustinendam: nullus hic defectus ex parte religionis. Enimvero hominum corruptio tanta est, ut vel numinis notitiam retundant, supprimant, contemnant; vel minus recte de DEO cogitent, ejus ideam suæ passioni accommodent, & inane numen cerebrinum sibi efforment, quod vel crimina mortalium non attendat, vel saltem otiose eadem spectet, & nec punire velit, nec possit. Conscientia aut debilis maxime, aut erronea apud plurimos existit: quæ quum notitiam legum divinarum primum ponat & requirat; non possunt non ejus in mente hominum obscura nonnumquam esse vestigia: vix enim homines sibi relicti attendunt ad suam naturam, ex qua lex naturaliter cognoscenda: vix utuntur potentia proxima ad investigationem DEI suorumque officiorum: sed immersi humanæ vitæ negotiis, voluptatibus, illecebris omnem vitam curis impendunt & DEUM & conscientiam negligentes. Alii, qui incidunt in superstitionem, conscientia quidem sæpe ducuntur; sed illa conscientia cum pessimis vitiis stare potest, & a superstitioso quovis turpissima scelera committi posse videmus. Quam exigua conscientiæ vis sit in statu civili exinde patet, quod ejus dictamina promiscue negligantur, ut honor externus utilitasque conservetur: famæ plerumque major auctoritas, quam conscientiæ. vid. BÆLII *dict. crit. t. III. tit.* PATIN. *p.* 2315. Si hæc in civitate deprehendimus, ubi conscientiæ monitis plerumque civilis subvenit aucto-

ut obsurdescit. Unde fit, ut illi præsentibus tantum immineant, futurorum parum curiosi; ac non nisi iis moveantur, quæ in sensus incurrunt. Cum autem vindicta divina lento fere pede soleat in-

auctoritas; quanto imbecillius in statu naturali erit robur conscientiæ, ubi quisque sui dominus esse intelligitur nullum adgnoscens superiorem. TREUER.

(f) *Nam apud multos*]. De cætero facile quis etiam illam probationis partem admiserit, nam pœna divina non statim urget, præterea in multis conscientia vel plane deficit, vel affectuum intemperie vincitur, quæ Auctor hic inculcat, ut illorum quidem consideratio homines securos præstare non possit.

2. Hæc est Pufendorfii sententia, quæ, licet scriptoribus recentioribus plerumque probari soleat, mihi tamen rationi & veritati parum convenire videtur; nam *primo* eadem sententiæ, ab initio rejectæ, si hæc recte intelligatur, non est contraria; qui enim hominem natura ad societatem civilem ferri docent, illi objecta externa, naturam moventia, non excludunt, sed potius præsupponunt, vid. Jacob. Thomas. *Phil. Pract. tab* 39. *n.* 4. 5. dum igitur ista Pufendorfius enucleatius tradere vult, tantum abest, ut sententiæ Peripateticorum contradicat, ut potius eam magis explicet. illi bonum, quod naturam hominis ad civitatem impulerit, in genere allegant, Auctor illud in specie nominat, inter quæ nullam esse contradictionem facile liquet.

3. Sed *secundo*, tota illa Philosophia, quæ universalem aliquam ac uniformem causam impellentem adstruit, ac eo nomine metum, indigentiam vel simile quid allegat, a veritate abire videtur, nam præsupponit, quasi ingens hominum multitudo convenerit, ac de construendis civitatibus deliberaverit, tandemque post maturam deliberationem decreverit, civitates esse erigendas, eam ob causam, quod alias vita parum secura vel culta sit futura. Atqui talis hypothesis ab omni verisimilitudine est aliena, cum omnia instituta humana a tenuibus oriri soleant initiis, & solennis ejusmodi conventus probari nequeat, imo nec primi homines, etiamsi illos congregatos fuisse, concedas, exactam civitatis & bonorum vel malorum, eam comitantium, cognitionem habuerint, utpote quæ longa experientia hominibus, post constitutas civitates, demum advenire solent, negata vero illa notitia, decretum quoque, eam præsupponens, corruit.

4 *Tertio*, quod metum in specie attinet, nolim quidem eum negare, contra quod disputat Auctor *d. l.* VII. *c.* 1. §. 7. hoc tamen contendo, eum non fuisse tantum, ut ideo necessario in civitates fuerit coëundum, nam ab hominibus, vel fortuito concurrentibus, vel pacto aliquo consociatis, mala, quæ metuebantur, inferri debuerunt, hinc non apparet ratio, quare eadem ab hominibus, simili nexus genere conjunctis, non potuerint repelli, & quare adeo fœdera securitatem hominibus in statu naturali ante civitates præstare non potuerint, de quo supra §. 8. lit. (*b*). jam dictum; licet enim Imperium Civile paciscentes ad servanda fœdera non adegerit, attamen utilitas valide satis eos impellere potuit, cum illa fœdera sanctissime servari soleant, quæ mutua utilitate sanciuntur, ceu ipse Auctor *d. l.* VII. *c.* 1. §. 9. recte do-

cet.

incedere; inde pravis mortalium præbetur occasio (g), ad alias causas impiorum mala referendi, præsertim cum sæpe videant, improbis affatim adesse, queis vulgus felicitatem metitur. Accedit, quod stimuli conscientiæ, quæ facinus antecedunt, non ita validi videantur, quam qui idem subsequuntur, quando id, quod factum est, infectum amplius fieri nequit. Enimvero pravis cupi-

cet. Facile igitur liquet, illos, qui metum pro causa impellente venditant, ejusmodi mala, quæ a civitatibus bene compositis inferri possunt & solent, in oculis habere, eademque ad illum generis humani statum, in quo civitates nondum erant, transferre, quo ipso Philosophiæ hujus inconcinnitas apparet.

5. Magis serio igitur si de causa impulsiva constitutarum civitatum philosophandum sit, dicerem, homines natura ad societatem civilem ferri, ob *appetitum boni*, quæ est sententia Peripateticorum, bonum vero, neque certum, neque uniforme, quoad omnes homines, nominari posse, sed hunc hujus, illum alterius consideratione fuisse permotum, ut in civitatem concederet, quare is etiam, qui per vim imperio subjectus fuit, appetitu boni permotus dici potest, nam pro isto rerum statu, maluit esse civis, quam mori, aut graviora mala pati, seu ex duobus malis minus elegit.

6. Quodsi tamen magis definite pronunciandum sit, non improbabile est, si prima civitatum initia ab *ambitione* repetas, dum callidi & ambitiosi, coadunatis utcunque hominibus, simpliciores & imbelles oppressere, in eosque dominatum sumserunt, hoc enim ex indole hominum, quid scilicet illi appetere vel aversari soleant, imo ex certaminibus, quæ circa imperia constituta occurrunt, non male forsitan colligas.

7. Jactis ita fundamentis, alii variis de causis accessere, aut etiam nova corpora civilia condere, vel evitando dominatui Respublicas polyarchicas institue-re cœperunt. Postquam vero unum & alterum ejusmodi corpus validum inter homines exstitit, tum non abnuerem, alios *metu malorum* præcipue fuisse impulsos, ut in similia corpora coirent, ne ab aliis, arctiori vinculo conjunctis, opprimerentur, sed quod metus prima fuerit causa, quæ magnum hominum numerum, ad solennem deliberationem ac civitatis constituendæ decretum ejusque exsecutionem compulerit, id utique fabulosum videtur.

8. Illud interim manifestum est, quamcunque demum causam constitutarum civitatum adstruere velis, quod civitatum existentia hominum *naturam ex parte malam* præsupponat, nam vel a malitia, vel in remedium malitiæ, illæ sunt introductæ, quod si autem hominum natura penitus *recta* & *integra* foret, tum nihil esset, quod civitatem homini facere potuerit appetibilem. Titius.

(g) *Præbetur occasio*]. Non quod divina providentia in culpa sit, quæ arcana ratione procedit: sed quod homo vix attendens ad ea, quæ in sensus incurrunt, judiciorum divinorum arcana consilia non deprehendat, nec providentiæ metho-

cupidinibus reprimendis præsentaneum, & ad indolem hominum probe attemperatum remedium in civitatibus reperitur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* I. §. 12.

thodum introspiciat. Ea propter plurima argumenta, quæ providentiam DEI in lumine naturæ demonstrant, obscuriora supra diximus, quoniam ex iis observationibus desumta sunt, de quibus impios ex ratione convincere non possumus; quod non aliis caussis præter solam operationem divinam sint adscribenda. Theologia tamen naturalis habet nonnulla argumenta, quibus luculente conservationis & cooperationis DEI necessitas & efficacia declaratur. TREUER.

C A

Caput VI.

De Interna Civitatum structura.

Summaria.

I. *Securitati optime consulitur per homines alios,*
II. *Bene multos,*
III. *Ad eundem finem conspirantes,*
IV. *Et voluntates sub una potestate unientes,*
V. *Cui singuli suam voluntatem subjiciunt,*
VI. *Itemque suas vires.*
VII. *Civitas ergo tribus coalescit,* 1. *Pacto singulorum cum singulis,*
VIII. 2. *Decreto de forma regiminis,*
IX. 3. *Pacto inter cives & imperantem.*
X. *Inde civitas unam personam moralem constituit,*
XI. *Cujus voluntas se exserit, vel per unum hominem,*
XII. *Vel per concilium paucorum, aut omnium.*
XIII. *Constat imperante & civibus, originariis & adscititiis.*
XIV. *Est tamen sano sensu a Deo.*

I. **Avertendis malis utilis conjunctio hominum.** PROXIMUM est (*i*), ut investigemus, qua ratione Civitates sint exstructæ, earundemque INTERNA COMPAGES cohæreat. Ubi illud primo ma-

§. I. Materia civitatum remota est hominum multitudo, proxima autem sunt Imperantes & subditi. Licet enim capite præcedente negatum fuerit, homines perinde natura ad civitatem, atque aves ad volandum, impelli & trahi; haud tamen diffitemur, eos, tum ob usum rationis, tum propter manus ad omnis generis arma fabricanda & tractanda habiles, solos esse aptos ad vim repellendam: id quod Auctor, remotione trium aliorum non sufficientium, ostendit. (a) Enim *loca* munita sunt carceris instar, & arces, tanquam libe-

manifestum (*k*) est, adversus mala, ab hominum pravitate imminentia, singulis hominibus neque locum aliquem, neque arma, neque animantia bruta (*l*) commodius & efficacius præsidium potuisse suppeditare, quam ALII HOMINES. Eorum autem vis (*m*) cum in longa distantia non feratur,

liberorum hominum compedes, a multis olim spretæ sunt, & nunc spernuntur. (b) Ab *armis* pauci sibi opem non possunt polliceri, adversus plures. (c) *Brutorum* denique satellitium idoneum non esse, exemplo elephantorum, Robertus Knox *de Insul. Ceylon. II. c.* 1. ostendit. (2) Recte igitur Solon apud Lucianum *de Gymnasiis* ait, civitatem non esse muros mutos, aut conjunctionem tectorum, delubris distinctam, sed omnem vim atque auctoritatem ejus in civibus & junctis eorum viribus sitam esse. Ἄνδρες πόλις, καὶ οὐ τείχοι, Nicias apud Thucydid. dixit VII. 14. cui simile est illud Themistoclis apud Justinum II. 12. *Patriam municipes esse, non mœnia; civitatemque non in ædificiis, sed in civibus positam.* (3) Juvenalis denique XV. *vs.* 154. arma & turres cum multitudine virorum conjunxit: *Tutos vicino limite somnos ut collata daret fiducia: protegere armis Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere civem, Communi dare signa tuba, defendier isdem Turribus, atque una portarum clave teneri.* OTTO.

(*i*) *Proximum est*]. Pergit Auctor ad civitatum *structuram*, sed debebat præcedere disquisitio de *aptitudine coëuntium*, vid. c. 5. §. 1. h. l. lit. (*k*) de qua paucis ita dicendum. Homines ad civitates sunt apti, ob *usum rationis*, quo structuram civitatis intelligunt & efficere possunt, vid. *l.* VII. *c.* 1. §. 3. Deinde ob *residuam naturæ bonitatem*, cui si accedat debita cultura, homines utique animalia politica aut boni cives esse vel evadere possunt. TITIUS.

(*k*) *Ubi illud primo manifestum*]. Circa civitatum structuram spectari poterit *materia* & *forma*, illam constituere homines facile liquet, nec opus est, ut ex metu malorum cum Auctore hoc repetamus §. 1. *h.* add. *l.* VII. *c.* 2. §. 1. IDEM.

(*l*) *Neque animantia bruta*]. Ea bona, quæ homo per remotionem illorum malorum exspectat, singulis provenire nequeunt; sed a sola societate proficiscuntur. Tria autem sunt: solamen contra solitudinem, adjumentum in negotiis & protectio contra injurias. Vid. VERULAMIUS *de augm. scient. l.* VIII. *c.* 1. *pag.* 206. sive ut alii exponunt: vivere, justitia frui & beate vivere. Quæ tamen omnia in statu naturali per conjunctionem familiarum sine unione civili obtineri poterunt. PICCART *ad Arist. polit. l. III. c.* 6. *p.* 381. & HERT. *elem. prud. civ. p. I. sect.* 4. *p.* 51. TREUER.

(*m*) *Eorum autem vis*]. Forma consistit in legitima hominum conjunctione, cujus necessitatem Auctor hic iterum ex sua de metu hypothesi repetit, sed non opus est, ut ad causam impellentem præcise respiciamus, cum finis, vel ultro, vel variis de caussis assumtus, illa omnia determinet. Id potius observandum, quod unio voluntatum moralis, quæ consensu fit, dupliciter fieri possit: vel enim plures ita uniuntur, ut maneant æquales, ac singulis competat potestas de iis quæ ad utilitatem totius cœtus necessaria existimantur, statuendi, vel ita, ut sublata æqualitate, uni saltem, vel quibusdam, illa facultas, cum impe-

tur, necessum erat CONJUNGI, per quos finis iste obtinendus erat.

J. N. & G. l. VII. c. 2. §. 1.

II. Neque eorum paucorum, Nec minus constat (*n*), ejusmodi securitatem adversus alios homines præstare non posse duorum vel trium consensionem. Quia facile est, ut ad

perio in reliquos, competat; prior nexus doctrinæ gratia dici poterit *simplicis obligationis*, posterior *imperii*: Homines *pacto* & *imperio* connecti docet Auctor *l.* VII. *c.* 4. §. 9. sed inter hæc non est justa oppositio. Conf. *Specim. Jur. Publ. Romano-German. l.* VI. *c.* 7. §. 13. 14. 15. Titius.

§. II Si civitas ex suis initiis antiquis æstimetur, vel quindecim homines liberi civitatem & populum efficere possent; aut sane tres familiæ, si eas tam locupletes, quam Ælia familia Romæ fuit, ponamus. Val. Max. IV. *c.* 4. *n.* 8. Apulejus *in Apologia*: *Quindecim liberi homines populus sunt: totidem servi familia: totidem vincti ergastulum.* Omnium enim regnorum historia nos docet, parvas olim, sed multas, Respublicas fuisse, quæ ex una ampla gente, vel ex paucis familiis compositis adoleverant. Europa certe pro hodiernis regnis infinitas olim respublicas in Græcia, Gallia, Britannia & Germania ante Romanorum dominationem numeravit. Atque hæc est *vetus Germaniæ libertas* democratica apud Tacitum XI. *Ann* 16. & *Germanum bonum*, uti Lucanus vocavit VII. *vs.* 435. (2) Quod si vero civitatem nunc condendam intelligas, postquam regna majora ex variis rebuspublicis coaluerunt, majore multitudine adversus vim hostium opus est: Plinius quidem XXXV. 2. *familiæ populum*, & Justinus X. 1. quinquaginta fratres magnum *populum*, sed per metaphoram appellarunt: Ulpianus vero in *l.* 4. §. 3. *D. de vi bon. rapt.* decem aut quindecim homines, rectius *turbam*, quam populum vocavit. (3) Numerus ille civium præcise non potest definiri; quia natura nullam nobis dedit cognitionem horum finium, sed res omnis metienda est comparatione potentiæ vicinorum, ut eorum injuriæ repelli possint. Hoc ipsum Plato V. *de Leg.* jam observavit, sed quorundam judicio nimiam multitudinem 5040. civium communiter requisivit; certe non satis pie adjecit, procreationem liberorum, si nimis affluat in civitate, prohiberi posse. vid. Observat. Halens. *tom.* IX. *Obs.* 1. ubi Bodini doctrina I. *de Rep.* 2. quinque scilicet personas ad familiam, & tres familias ad civitatem constituendam sufficere, rejicitur. (4) Hippodamus Milesius altero tanto majorem numerum, quam Plato, & decem millia civium postulavit, auctore Aristotele II. *Pol.* 8. & III. 2. nec tamen ille nimius est respectu imperiorum magnorum: nam Romæ, regnante Tiberio, censa legimus quinquies ac decies millies centena millia, præter tot pæne toto orbe dispersos cives, provinciales, socios, servos & ancillas. vid. *l.* 2. §. 9 *D. de orig. jur.* Lips. III. *de Magnit. c.* 3. & Isaac Voss. I. *Obs.* 6 Otto.

(*n*) *Nec minus constat*]. Requirit porro Auctor ad civitatem *homines multos* §. 2. *h.* add. *l.* VII. *c.* 2. §. 2. sed ex sua iterum hypothesi, quæ ob metum malorum

ad paucos hosce opprimendos tot conspirent, quot certissimam sibi de illis victoriam spondere possint; quibus spes successus & impunitatis fiduciam ad aggrediendum est datura. Igitur ad istum finem necessarium est, INSIGNEM HOMINUM MULTITUDINEM (*o*) sese conjungere; ut paucorum hominum ad hostes accessio non sit ipsis conspicui momenti ad victoriam.

sed bene multorum.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 2.

III. Per eadem media in

Inter multos istos (*p*), hoc fine coëuntes, opor-

rum, homines primo coiisse arbitratur, quam si neges, etiam hic aliter erit pronunciandum, mihi sic videtur: si civitatem ex sola autonomia æstimes, tum familia, in statu naturali exsistens, civitas est, illiusque adeo numerus ad hanc sufficit, si vero civitatem velut majus quid a familia distinguas, tum numerus, hac major, ad illam requiritur, qui deinceps ex comparatione cum Rebuspublicis vicinis amplius determinandus est. TITIUS.

(*o*) *Insignem hominum multitudinem*]. Auctor non primam civitatum originem ante oculos habuit; sed animo voluit ideam exoriturae civitatis, quæ nunc demum inter homines relicta naturali libertate condenda foret: quare non exponit auctor, quomodo exstructæ fuerint civitates, sed quomodo sint constituendæ, & quibus rationibus commodissimis cives novi id negotium absolvere possint & probabiliter sint perfecturi. Requirit ergo insignem hominum multitudinem, qua profecto non opus fuit in primis civitatibus condendis, quas parvas fuisse tot monumenta historica & ipsa Biblia loquuntur: non enim tanti exercitus hostium pertimescendi erant, quales postea reipublicæ ad summa fastigia elatæ sibi invicem opposuerunt: & quando hostes tunc temporis augebantur, minores illæ civitates potentiam suam amplificabant & muniebant per federa: id quod auctor *de l'histoire de la republique des provinces-unies t. I. p.* 21. concinne satis exponit: *Ces societés n'ont pas été fort nombreuses d'abord. Il suffisoit de les contracter entre quelques familles. Le genre humain n'étoit pas encore fort multiplié. Ainsi la necessité de s'unir en grande troupe n'étoit pas fort pressante. Peu de gens pouvoient resister à la violence exterieure. Mais dans la suite le nombre des méchans s'est augmenté. Ils se sont même unis pour avoir le moyen de pousser leur invasions plus facilement. En quoi l'on peut dire qu'ils se sont reglés sur ce, que les personnes foibles avoient fait pour leur mutuelle conservation. C'est ce, qui a donné lieu à ceux, qui se sont unis pour se defendre en commun, de fortifier leurs societés par un plus grand nombre de confederés.* TREUER.

§. III. Forma civitatis consistit in morali ac perpetua unione voluntatum & virium; qua sine corpus multorum hominum, oneri magis, quam præsidio sibi futurum, finem reipublicæ haud po-

 terit

eundem finem conspirantium. portet, ut ſit CONSENSUS (*q*) CIRCA ADHIBENDA MEDIA, AD EUNDEM FINEM IDONEA. Nam etiam multi, ni conſentiant inter ſe, ſed diſtracti ſententiis in diverſa tendant, nihil efficient. Aut licet ad tempus conſentiant, impellente aliquo affectu, mox tamen, prout mutabilia ſunt hominum ingenia & inclinationes, in diverſa abibunt (*r*). Et quamvis pacto inter ſe promittant, quod ad defenſionem communem vires ſuas ſint adplicaturi; tamen ne hoc quidem modo ad diuturnitatem iſti multitudini ſat cautum erit. Sed oportet, ut quid amplius accedat, ut qui ſemel ad pacem & mutuum auxilium, cauſa communis boni, conſenſerint, prohibeantur, ne poſtea, cum bonum ſuum pri-

terit obtinere. Cumque totidem ſtudiorum, quot hominum vivunt, ſint millia, nihil efficient voluntates diverſæ, aut vires ſingulorum disjunctæ, ad vim unitam hoſtis propulſandam; ſed opus eſt, ut *jure & officio cohæreant*, Seneca *Epiſt.* 102. Atque hoc eſt tertium illud genus corporum, *quod ex diſtantibus conſtat; ut corpora plura non ſoluta, ſed uni nomini ſubjecta, veluti populus, legio, grex*, ait Pomponius in *l.* 30. *D. de uſurpat.* Otto.

(*p*) *Inter multos iſtos*]. Ut penitus conſtet, quo nexus genere civitates conſtruantur, præſupponendum eſt, quod civitas ſit vel *ſimplex*, ſeu *una*, vel *compoſita*, quæ ex nonnullis conſtat, ac ſyſtema civitatum etiam dici ſolet. Hoc præſuppoſito Auctor recte, quoad civitatem ſimplicem, requirit *unionem*, recte etiam *nexum ſimplicis obligationis*, velut inſufficientem removet §. 3. *h.* add. *l.* VII. *c.* 2. §. 3. 4. Titius.

(*q*) *Ut ſit conſenſus*]. Hunc conſenſum in primis civitatibus metus extorſit, neceſſitas ſine prævia deliberatione elicuit, patientia taciturna confirmavit. Nec obſtat conſenſum ex metu eſſe coactum & minus validum: nam ex ſuperioribus conſtat, metum a tertio aliquo incuſſum præter culpam alterius paciſcentis, conſenſus valori non derogare. Sic qui in imperium civile dicta ratione conſenſerunt, a metu inimicorum compulſi voluntati alicujus, qui cauſſa metus non exſtitit, ſe ſubmittere maluerunt, quam eorum inſultui vel vindictæ eſſe expoſiti. Quod ſi etiam aliqua civitas poſtea per violentiam potentiorum ſit producta; principium ejus omnino violentum fuit & non liberum; ſed quod per conſenſum ſubſequentem & adprobantem confirmatum eſt: coacta enim voluntas etiam voluntas eſt. Quæ tamen auctor de hoc conſenſu profert generatim, nondum evincunt civitatis neceſſitatem: ſuppetebant enim in ſtatu naturali adminicula ad finem ſecuritatis idonea, quæ in federibus & adſociationibus familiarum inveniri potuiſſent. Treuer.

(*r*) *In diverſa abibunt*]. Ni ſc. per idoneum aliquod remedium, quale infra deſcribitur, huic incommodo obviam eatur. Carmich.

§. IV.

privatum a publico discrepare visum fuerit, iterum dissentiant.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2 § 3.

IV. Huc spectat voluntatum sub una potestate unio.

Cæterum in humano ingenio (*s*) DUO potissimum occurrunt VITIA, quæ impediunt, quo minus multi, sui juris, & abs se invicem non dependentes, diu in communem aliquem finem possint conspirare. Unum est DIVERSITAS INCLINATIONUM ET JUDICII circa discernendum, quod ad finem est utilissimum: cui in multis est conjuncta HEBETUDO ad dispiciendum, quæ sententia ex pluribus sit magis proficua; & PERVICACIA mordicus defendendi, quod semel utcunque arriserit. Alterum est TORPOR ET AVERSATIO ultro faciendi, quod utile est, ubi desit aliqua necessitas, quæ tergiversantes, velint nolint, ad officium faciendum subigat (*t*). Priori vitio occurritur, unitis in

§. IV. Vix uniri possunt multitudinis voluntates & vires, propter duo vitia humani generis, hic allata, quibus accedit naturale illud, *Negligi, quod communiter possidetur*, *l.* 2. *C. quando & quib. quarta.* Opus ergo est, ut cuncti voluntates & vires suas unius hominis, vel collegii voluntati submittant, eique facultatem conferant puniendi contumaces, refractarios, contemtores magistratuum, & quotquot salutem Reipublicæ impediunt. (2) Ex quibus simul differentia patet, inter civitates hominum & quasi respublicas, vel familias formicarum & apum; quas Salomo, Columella, & Apulejus figurate *populum*; Homerus & Virgilius *gentem* appellarunt. Licet enim apes habeant reges, prætoria, urbes & populos, ut Servius ait *ad* IV. *Georg. vs.* 8. magis tamen ex instinctu, quam consilio agunt, utque uniant voluntates suas, non habent necesse; quia neque certamen honoris, neque diversitas temperamentorum, multo minus fastidium status præsentis, aut lenocinium verborum eas turbat; omnes denique non tam de defensione mutua, quam de pabulo, erga hyemem sunt sollicitæ. OTTO.

(*s*) *Cæterum in humano ingenio*]. Recte etiam Auctor, commemoratis vitiis, quæ cœtus humanos facile solvere soleant, arctiorem nexum, quem *Imperii* diximus, requirit §. 4. *b.* ejusque indolem in *submissione voluntatum & virium, uni vel paucis facta*, consistere docet §. 5. 6. add. *d. l.* VII. *c.* 2. §. 5. 6. TITIUS.

(*t*) *Subigat*]. Quæ vitia oriuntur (1) ex antipathia animorum, sive contrarietate temperamentorum & adfectuum: (2) ex invidia, ne aliis bene sit: (3) ex nimia habendi cupidine, quæ sibi soli

in perpetuum voluntatibus omnium. Posteriori autem, si constituatur aliqua potestas, quae praesens & in sensus incurrens malum infligere possit communi utilitati reluctantibus.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 5.

V. Unio voluntatum qui obtineatur? Uniri multorum hominum voluntates nulla alia ratione possunt (v), quam si unusquisque suam

sibi omnia vindicat: (4) ex metu, ne, dum aliorum utilitati prospicimus, nostram perdamus. Treuer.

§. V. Multitudo, ex pluribus corporibus physicis, natura diductis, & singulis composita, ita non potest unire voluntates suas, ut (a) naturalis libertas volendi in singulis exstinguatur, & solus Princeps, vel sola concilii membra velint. Neque (b) ita, ut in magna illa ad dissentiendum facilitate omnes idem velle incipiant. *Putas tu, posse sententiam unam esse omnium? non est unius una*, ait Seneca *Ep.* 102. Non etiam (c) per naturam fieri potest, ut voluntates civium in animum imperantis transfundantur. (d) Moralis igitur unio, & quasi traditio per usum & patientiam hic intelligitur, cujus vis est, ut paciscentes in his, quae ad finem obtinendum faciunt, unum fiant corpus, & diversa licet sentientes id voluisse videantur, quod vel uni Regi, vel paucis Optimatibus, vel majori parti Populi placuerit. Hinc Augustinus: *Da unum, & populus est. Tolle unum, & turba est.* Hoc respectu civitas crebro à Platone, Aristotele, & Plutarcho cum animali comparatur, quod variis mutationibus secundum aetates suam non exuit naturam, nec temporis lapsu aliud fit ex alio, sed easdem semper affectiones, naturae suae consentaneas, servat, quamdiu communitas animae & corporis unitatem suam conservaverit.

(2) Ex eadem hac unitate Civitatis multa consectaria fluunt, v. c. quod subditi ex delicto rectoris teneantur; & contra, Principes participant ex delicto subditorum. Hinc foedera durant, etiam capite mutato: nec desinit populus pecuniam debere, qui Regem accepit; & rex eundem locum in conventibus occupat, quo ante missi ex populo sedebant. Non alio ex fonte manat justitia repressaliarum, & jus belli in quoscunque hostilis civitatis. Deinceps qui nascuntur, aut civitatem intrant, idem, quod priores, velle intelliguntur. vid. Grot. *l.* II. *c.* 9. §. 8. *c.* 16. §. 16. *c.* 21. & *l.* III. *c.* 2. & 4. (3) Recte idcirco Alphenus Varus philosophatur in *l.* 76. *D. de judic. Populum eundem vocari, qui abhinc centum annis fuisset, cum ex illis nemo nunc viveret*: nam in sacris & profanis libris eidem populo saepe tribuuntur, quae multis ante seculis acciderunt, *Deut.* I. *vs.* 9. *Act.* VII. *vs.* 38. & Cicero rempublicam pulchre cum olea & lauro comparavit, quarum perennis opacitas est, aliis foliis labentibus, aliis orientibus apud Augustin. XXII *de Civ. Dei* 6. vid. Hert. *Diss. de plur. hom. unam pers. sustin. sect. II.* §. 4. *& seqq.* & vita *Alpheni Vari cap.* 7. Otto.

(v) *Nulla alia ratione possunt*]. Uniri multorum hominum voluntates non posse citra constitutionem imperii, falsum omnino est: poterant enim per alias societates & se-

ſuam voluntatem voluntati unius hominis, aut unius concilii ſubjiciat, ita ut deinceps pro voluntate omnium & ſingulorum ſit habendum, quicquid de rebus ad ſecuritatem communem neceſſariis ille voluerit.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 5.

VI. Unio virium ſub aliqua poteſtate qui fiat?

POTESTAS autem talis, quæ omnibus ſit METUENDA, itidem inter multos homines nulla ratione conſtitui poteſt, quam ſi omnes & ſinguli ſeſe obligaverint, quod eo modo vires ſuas ſint adplicaturi, ſicut ille voluerit, in quem omnes virium ſuarum directionem reſignarunt. Ubi autem & voluntatum & virium unio facta fuerit, tunc demum multitudo hominum in validiſſimum corpus, Civitatem nimirum, animatur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 5.

VII. Civitas coaleſcit

(*x*) Porro ut Civitas (*y*) REGULARI MODO coaleſcat,

federa uniri, quod Germanis olim ſollemne fuit. Rectius colligere licet, unionem voluntatum ad communem ſecuritatem commodius finem ſuum adſequi non poſſe, i. e. communem defenſionem, niſi capite quodam vel concilio conſtituto, a quo communis utilitas poſſit diſpici, promteque ac opportune in actum deduci. Ubi enim ſumma ſecuritatis & defenſionis contra gentium latrocinia fuit cura; ibi non potuit non aliquid reipublicæ oriri: neque enim bella adminiſtrari niſi uno imperante poſſunt; vel ſaltem nonnullis ducibus opus erit, ubi plures reperiuntur pares prudentia. Late id de Germanis proſequitur CONRINGIUS *diſſ. de urbibus Germanicis* §. 44. *ſqq.* oſtendens, ſilentibus licet, immo amiſſis Romanorum monumentis veroſimile tamen eſſe, Germanorum ſocietatibus aliquid regii, Laconici tamen aut Æſymnetici non potuiſſe non commiſceri. TREUER.

§. VII. Viri Cl. Titius & Barbeyracus vellicant hanc doctrinam: rectius vero Hertius in *Diſſert. de modo conſtit. civit. ſect. I.* eam ſequitur, & *ſect. II.* Hobbeſium, Houtuynum & Huberum, in alia omnia abeuntes, refellit. Ut res plenius intelligatur, ſciendum eſt (1) de perfectæ reipublicæ ſtructura nos loqui, expreſſa populi volutate ſtabilita; non vero de rudi quadam & indigeſta mole, qualis initio rerumpublicarum, nondum cognitis diverſis formis, fuiſſe videtur: neque de illa,

 quam

1. Pacto ſingulorum cum ſingulis: leſcat, requiruntur DUO PACTA, & UNUM DECRETUM (z). PRIMO enim omnium illi multi, qui in libertate naturali conſtituti intelliguntur, ubi ad

quam tacita voluntas lapſu temporis introduxit. (2) Non quæri, an duo pacta cum decreto intermedio poſſint in uno pacto ſimul conjungi; ſed an non re ipſa differant, quod recte Auctor affirmat. (a) Quia ſinguli primum inter ſe de cohabitatione & mutua conjunctione paciſci, deinde univerſi cum imperante conjungi debent. (b) Primum efficit conſociationem juris & imperii; alterum relationem inter eos, qui regunt & reguntur. (c) Illo ſublato deſinit civitas, non contra. (d) Iſtud plane liberum eſt; quia nemo invitus libertati naturali renuntiat; at in ſecundo plurima ſuffragia etiam diſſentientes obſtringunt; niſi armis oppoſitis ſint valentiores. (3) In Democratia primum tantum pactum reperiri videtur, ſed tamen poſterius ei ineſt, ut majoris partis ſcitum fiat totius populi voluntas, omnesque obligentur decreto plurimorum, etſi pejus ſentientium, in comitiis facto. (4) Alius eſt modus imperii conſtituendi voluntarius, alius involuntarius, vel mixtus: quod ſi enim imperans victor ſibi facit ſubditos, ſecundum quidem deditionis pactum magis apparet, uti in formula apud Liv. I. 38. ſed huic primum ineſſe incipit, ſimul ac homagium victori præſtatur. (5) Si populus recens imperantem quærit, omnino duo adſunt pacta, neque primum, inſtar contignationum & pulpitorum, eſt temporarium, uti Titius putat: nam familia imperante exſtincta prius pactum vim ſuam quam maxime oſtendit. vid. Cl. Carmichaël *ad h. 6.* OTTO.

(*x*) §. VII. VIII. IX. Nimis hic auctor deſixit mentem ſuam in ſæcula præſentia, omnemque priſcorum temporum ſimplicitatem ac ruditatem neglexit. Nam (1) initium civitatum apud primos homines ſollemni conventu & deliberatione cœpiſſe ab omni veroſimilitudine alienum eſt, qui finem non habebant accurate cognitum, ob quem coiiſſe finguntur; nimirum civile imperium. (2) Omnium inſtitutorum humanorum tenuia & rudiſſima fuerunt initia, monente TITIO ad c. 5. h. l. §. 9. lit. (*f*). Quid? quod (3) de forma regiminis non potuerunt decernere nec paciſci, quæ iis incognita fuit: ignoti autem nulla cupido. (4) Quis tantum ſibi concipiat ordinem obſervatum ab hominibus nulla ingenii cultura gaudentibus? quis vota collegit? an per majora, an per unius eloquentiam res peracta? putasne omnia ſine contradictione ſtatuta? quis rationibus decidendi pondus adiecit? ponas centum tantum homines inculto & agreſti morum habitu imbutos, quorum quilibet ſuimet abſolutus eſt dominus, anne perſuadere tibi potes, hoſce barbaros circumſpexiſſe omnia illa conſilia, expendiſſe rationem ſtatus formandi, elegiſſe formam regiminis ſibi optime convenientem, pactisque duobus & decreto eam rem eo ordine abſolviſſe, qui cultiſſimis temporibus dignus eſt, & nonniſi ab aliquo PUFENDORFIO potuit excogitari, qui civitatum bene conſtitutarum jam fuit gnarus. TREUER.

(*y*) *Porro ut civitas*]. Non novus nexus innuitur, prout quidem videri poterat, ſed quomodo nexus Imperii antea delineatus producatur, exponitur. Nimirum, ex ſententia Auctoris, ut ſubditi Imperanti nexu imperii arctiori obſtringantur, primo quidem inter ipſos pactum, quo ſimplex obligatio producatur, intercedere debet §. 7. *b.* TITIUS.

(*z*) *Et unum decretum*]. Hic ſpecialius explicare Auctor aggreditur,

ad civitatem faciendam congregantur, inter se SINGULI CUM SINGULIS PACTUM ineunt, quod in unum & perpetuum cœtum coire velint, suæque salutis ac securitatis rationes communi consilio ac ductu administrare; uno verbo, quod velint concives mutuo fieri. In quod pactum omnes & singuli ut consentiant, necessum est; qui non consenserit, is extra futuram civitatem manet.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 6, 7.

VIII. 2. Decreto de forma regiminis:

Post isthoc pactum (*a*) oportet, ut DECRETUM

ditur, quomodo dicta modo *voluntatum*, atque adeo *virium unio* producatur. CARMICH.

§. VIII. Inter primum & secundum pactum plerumque intercedit decretum, quo multitudo illa conjuncta statuit, quam Reipublicæ formam, regularem, puram, an mixtam sequi velit. Hoc autem decretum aliquando primo pacto inclusum est, sæpe sub secundo comprehenditur, ut in lege Regia Romanorum, qua potestas populi & in populum Principi data est, *ei & in eum*, ait Ulpian. *l.* 1. *D. de const. princ.* In jure regio autem Hebræorum decreti habemus exemplum, quod ab utroque pacto separatum est, *Deut.* XVII. *vs.* 14. 1 *Sam.* VIII. *vs.* 9. (2) Diversi generis est decretum vel pactum, quo Achæi, in varias sui juris civitates olim divisi, *unum corpus & imperium* constituerunt, ut singularum pericula mutuis viribus propulsarentur, Justin. XXXIV. 1. Similiter Unio Trajectina septem Civitates, in rebus ad communem defensionem pertinentibus, *velut si una natio essent*, conjunxit A. 1579. d. 29. Jan. apud Leon. ab Aitzema, Wicquefortium & du Mont, *Corp. Diplom. t. V. p. I. p.* 322. OTTO.

(*a*) *Post isthoc pactum*]. Postquam multitudo simplici illo pacto in aliquem cœtum utcunque digesta est, facile deprehendit, unionem illam ad procurandam salutem publicam non sufficere, nec diu durare posse, hinc de arctiore conjunctione deliberat & decernit §. 8. *b.* post quod decretum sequitur secundum pactum, quo subditi voluntates & vires designato imperanti submittunt, atque ita nexum Imperii producunt §. 9. *b.* add. *d. l.* VII. *c.* 2. §. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

2. Cæterum ista Pufendorfii Philosophia, recentioribus licet nonnullis (vid. Kulpis. *Monzamb. p. II. c.* 6. §. 7. *pag.* 226. *n.* 2.) probata, partim ex falsis hypothesibus (quasi ingens hominum multitudo civitatis condendæ causa convenerit, aut omnes, vel primæ saltem civitates libero consensu constructæ sint, quarum neutra tamen veritati est consentanea) resultat, partim iis licet admissis in se falsa est.

3. Nimirum primum pactum, illudque insecutum decretum, quod Auctor loquebatur, vel ad fabulas pertinet, vel ita simpliciter non est admittendum, nam si quis imperium per vim in alios sibi sumat, (quæ civitatum origo valde probabilis est) tum manifestum est, quod primum illud pactum & decretum cessent, & licet illi cæ-

tur, necessum erat CONJUNGI, per quos finis iste obtinendus erat.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 1.

II. Neque eorum paucorum, Nec minus constat (*n*), ejusmodi securitatem adversus alios homines præstare non posse duorum vel trium consensionem. Quia facile est, ut ad

perio in reliquos, competat; prior nexus doctrinæ gratia dici poterit *simplicis obligationis*, posterior *imperii*: Homines *pacto* & *imperio* connecti docet Auctor *l.* VII. *c.* 4. §. 9. sed inter hæc non est justa oppositio. Conf. *Specim. Jur. Publ. Romano-German. l.* VI. *c.* 7. §. 13. 14. 15. TITIUS.

§. II Si civitas ex suis initiis antiquis æstimetur, vel quindecim homines liberi civitatem & populum efficere possent; aut sane tres familiæ, si eas tam locupletes, quam Ælia familia Romæ fuit, ponamus. Val. Max. IV. *c.* 4. *n.* 8. Apulejus *in Apologia: Quindecim liberi homines populus sunt: totidem servi familia: totidem vincti ergastulum.* Omnium enim regnorum historia nos docet, parvas olim, sed multas, Respublicas fuisse, quæ ex una ampla gente, vel ex paucis familiis compositis adoleverant. Europa certe pro hodiernis regnis infinitas olim respublicas in Græcia, Gallia, Britannia & Germania ante Romanorum dominationem numeravit. Atque hæc est *vetus Germaniæ libertas* democratica apud Tacitum XI. *Ann* 16. & *Germanum bonum*, uti Lucanus vocavit VII. *vs.* 435. (2) Quod si vero civitatem nunc condendam intelligas, postquam regna majora ex variis rebuspublicis coaluerunt, majore multitudine adversus vim hostium opus est: Plinius quidem XXXV. 2. *familiæ populum*, & Justinus X. 1. quinquaginta fratres magnum *populum*, sed per metaphoram appellarunt: Ulpianus vero in *l.* 4. §. 3. *D. de vi bon. rapt.* decem aut quindecim homines, rectius *turbam*, quam populum vocavit. (3) Numerus ille civium præcise non potest definiri; quia natura nullam nobis dedit cognitionem horum finium, sed res omnis metienda est comparatione potentiæ vicinorum, ut eorum injuriæ repelli possint. Hoc ipsum Plato V. *de Leg.* jam observavit, sed quorundam judicio nimiam multitudinem 5040. civium communiter requisivit; certe non satis pie adjecit, procreationem liberorum, si nimis affluat in civitate, prohiberi posse. vid. Observat. Halens. *tom. IX. Obs.* 1. ubi Bodini doctrina I. *de Rep.* 2. quinque scilicet personas ad familiam, & tres familias ad civitatem constituendam sufficere, rejicitur. (4) Hippodamus Milesius altero tanto majorem numerum, quam Plato, & decem millia civium postulavit, auctore Aristotele II. *Pol.* 8. & III. 2. nec tamen ille nimius est respectu imperiorum magnorum: nam Romæ, regnante Tiberio, censa legimus quinquies ac decies millies centena millia, præter tot pæne toto orbe dispersos cives, provinciales, socios, servos & ancillas. vid. *l.* 2. §. 9 *D. de orig. jur.* Lips. III *de Magnit. c.* 3. & Isaac Voss. I. *Obs.* 6 OTTO.

(*n*) *Nec minus constat*]. Requirit porro Auctor ad civitatem *homines multos* §. 2. *b.* add. *l.* VII. *c.* 2. §. 2. sed ex sua iterum hypothesi, quæ ob metum malorum

ad paucos hosce opprimendos tot conspirent, quot certissimam sibi de illis victoriam spondere possint; quibus spes successus & impunitatis fiduciam ad aggrediendum est datura. Igitur ad istum finem necessarium est, INSIGNEM HOMINUM MULTITUDINEM (*o*) sese conjungere; ut paucorum hominum ad hostes accessio non sit ipsis conspicui momenti ad victoriam. sed bene multorum.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 2.

Inter multos istos (*p*), hoc fine coëuntes, opor- III. Per eadem media in

rum, homines primo coiisse arbitratur, quam si neges, etiam hic aliter erit pronunciandum, mihi sic videtur: si civitatem ex sola autonomia æstimes, tum familia, in statu naturali existens, civitas est, illiusque adeo numerus ad hanc sufficit, si vero civitatem velut majus quid a familia distinguas, tum numerus, hac major, ad illam requiritur, qui deinceps ex comparatione cum Rebuspublicis vicinis amplius determinandus est. Titius.

(*o*) *Insignem hominum multitudinem*]. Auctor non primam civitatum originem ante oculos habuit; sed animo voluit ideam exoriturae civitatis, quae nunc demum inter homines relicta naturali libertate condenda foret: quare non exponit auctor, quomodo exstructæ fuerint civitates, sed quomodo sint constituendæ, & quibus rationibus commodissimis cives novi id negotium absolvere possint & probabiliter sint perfecturi. Requirit ergo insignem hominum multitudinem, qua profecto non opus fuit in primis civitatibus condendis, quas parvas fuisse tot monumenta historica & ipsa Biblia loquuntur: non enim tanti exercitus hostium pertimescendi erant, quales postea reipublicæ ad summa fastigia elatæ sibi invicem opposuerunt: & quando hostes tunc temporis augebantur, minores illæ civitates potentiam suam amplificabant & muniebant per federa: id quod auctor *de l'histoire de la republique des provinces-unies t. I. p.* 21. concinne satis exponit: *Ces societés n'ont pas été fort nombreuses d'abord. Il suffisoit de les contracter entre quelques familles. Le genre humain n'etoit pas encore fort multiplié. Ainsi la necessité de s'unir en grande troupe n'étoit pas fort pressante. Peu de gens pouvoient resister à la violence exterieure. Mais dans la suite le nombre des méchans s'est augmenté. Ils se sont même unis pour avoir le moyen de pousser leur invasions plus facilement. En quoi l'on peut dire qu'ils se sont reglés sur ce, que les personnes foibles avoient fait pour leur mutuelle conservation. C'est ce, qui a donné lieu à ceux, qui se sont unis pour se defendre en commun, de fortifier leurs societés par un plus grand nombre de confederés.* Treuer.

§. III. Forma civitatis consistit in morali ac perpetua unione voluntatum & virium; qua sine corpus multorum hominum, oneri magis, quam præsidio sibi futurum, finem reipublicæ haud po-

 terit

X. Civitatis natura & definitio ex traditis.

Civitas ita constituta (c) ad modum unius personæ concipitur, unoque nomine ab omnibus distin-

publicarum curarum suam quisque partem sustinere: quo in casu, per unum, aut certe per uniusmodi pactum perfecta *Democratia* constituitur. *Monarchiam* porro per unicum pactum, id scil. quod Monarchæ & singulis futuris Civibus intercedit, citra ullam antegressam inter ipsos Cives conventionem, constitui posse Auctor fatetur *d. l.*: qua tamen ratione ut constituatur perfecta, & ad diuturnitatem valitura Civitas, considerari debet Princeps, ut stipulans quasi in gratiam nascentis Civitatis, ab unoquoque Cive, non modo officium quod sibi imperanti, sed & quod singulis Concivibus, & integræ Civitati, ad civilis societatis finem obtinendum, præstari debuerit: quo casu illud unicum pactum, Imperanti cum Subditis initum, & primi & secundi pactorum ab Auctore descriptorum vim continet: quemadmodum omnes fatentur, in qualibet jam constituta Civitate, per unum ejusmodi pactum, seu tacite seu expresse cum Summo Imperante initum, omnes postmodum adscitos Cives, non ipsi modo Imperanti, sed & integræ Civitati, & singulis Concivibus, obligari.

Potest itaque perfecta Civitas utrovis modo ab initio formari; vel sc. per duo pacta cum intermedio decreto (quod tamen decretum potest etiam in primo pacto includi) vel per unicum pactum: illic Cives colligantur, primo singuli inter se, dein universi cum Imperante; hic singuli statim cum Imperante, simulque per eum inter se. Prior utcunque modus, saltem ubi unius vel paucorum imperium est constituendum, videtur maxime naturalis: quippe, sicut a singulis seorsum imperium paucis deferri vix potest, nisi isti pauci prævio pacto sint inter se conjuncti; ita neque facile potest intelligi Imperium a singulis seorsum delatum uni, nisi idoneum subditorum numerum vel jam habenti, vel statim habituro: si jam habere dicatur, Civitas modo constituta supponitur; nos vero hic de prima ejus constitutione quærimus: quod si subditos tantum mox habiturus supponatur; quibus in rebus, ante constitutas Civitates, ista exspectatio fundari potuerit; & quid eæ cuiquam ad civilis Imperii acquisitionem contulisse sint censendæ; rectius percipietur post sequentia notata.

Primo, Cum regularis & pacatus, vel simplicis *Familiæ*, status non ferat, ut qui in eadem degunt, lite inter ipsos orta, vi decernant; vel jura sua adversus extraneos seorsum defendant, aut prosequantur; hinc, qui societatem domesticam ineunt, sub patrefamilias in libertate adhuc naturali versante (quantumvis non tam jurium tuendorum, quam indigentiæ mutuo supplendæ causa, ista Societas ineatur) aliquid interim instar *Civilis Imperii*, patrifamilias, in se & pro se exercendum, videntur permittere: quinimo, cum una familia sibi adversus externam vim defendendæ haud sufficiat; nec Pater familias, dum alios in familiam recipit, jus suum cum iis communicare velle videatur; censentur quoque hi se subjiciendos pacisci, quamdiu in familia manserint, illi Imperio civili, cui Paterfamilias se suaque voluerit subjicere: multo magis, qui familiam civili Imperio jam subjectam ingrediuntur, vel adulti in ea manent, suopte consensu eidem Imperio se subjicere intelliguntur: sicut in omnibus etiam hisce casibus, Imperii, cui se subjiciunt, protectionem vicissim stipulantur.

Secundo, Cum dominium rerum, quale naturaliter ex originariis acquirendi modis resultat, includat fa-

ſtinguitur, atque dignoſcitur, habetque peculiaria JURA, ac RES proprias, quæ neque ſinguli, neque

facultatem de iis pro lubitu diſponendi, ita ut inſerviant uſibus ad quos Hominibus a DEO ſunt conceſſæ; is qui plenum & illibatum alicujus *Soli Dominium* obtinet, recte poteſt exigere, ne quis in iſto Solo degat, niſi ita ut ſummum ſuum Civile Imperium velit agnoſcere: quin & hoc jus, quod *Soli imperium* dicitur, poteſt Dominus, retento cæteroquin dominio, ad alterum transferre; quo facto, nec Dominus, nec alius quispiam, in iſto ſolo recte verſabitur, illudve poſſidebit, niſi ejus alterius imperio ſubjectum ſe tulerit: poteſt & is qui ex pleno jure Dominus, imperio ſibi retento, *Dominium vulgare*, quod appellant, transferre ad alios.

Atque hinc intelligimus, quomodo Civitatum firmitati, & Imperiorum civilium durationi, non obſtante ſingulorum hominum naturali libertate, ſit conſultum. Uſus ſc. Soli, cui alii aliis vinculis adglutinantur, cum civilis ſubjectionis obligatione connexus hæret; quam idcirco tacito conſenſu, quoad in illo ſolo manſerint, in ſe ſuſcipere intelliguntur, tum qui ibi nati, poſtquam adulti ſint, ibidem manent; tum qui aliunde citra hoſtilitatis profeſſionem eodem accedunt.

Ex his demum intelligi facile poteſt, tum *Familiarium numero*, tum poſſeſſorum *Fundorum amplitudine*, etiam ante majores Societates communis defenſionis gratia combinatas, potuiſſe unum Patremfamilias, præ vicinis pluribus, quaſi digito monſtrari, tanquam aptiorem, cujus ductui & imperio reliqui ſe ſubjicerent, ſuamque ſalutem, rerumque ſuarum incolumitatem, tuendam commendarent; ſi modo æqui cura eidem non deeſſet; & præſertim, ſi egregiæ quoque animi corporisque dotes accederent. Sed vix eſt, ut omnes iſtæ qualitates, quousque in ſegrege illo ſtatu ſupponi queunt, ullum unum Patremfamilias permovere potuerint, ad ſemet permanſuro civilis ſubjectionis vinculo ulli alteri ſubmittendum, priusquam pacto cautum eſſet, alios etiam, quorum beneficio civilis Societatis incundæ finis obtineri poſſet, hoc idem eſſe facturos. A veri itaque ſimilitudine haudquaquam abhorret, *in primis Civitatum fundamentis jaciendis*, *idoneum Patrumfamiliarum numerum*, *inter ſe prius colligatorum*, *illi*, *quem Imperantem adſciſcere voluerant*, *junctim detuliſſe Imperium*; hoc eſt, prima Civitatum Monarchicarum ſpecimina per duo potius quam per unum pactum, fuiſſe producta. Decretum vero, quo non tantum *Formam Regiminis*, ſed & *Hominem rectorum*, oportebat definiri, facile potuit in primo pacto includi.

Id interim unum ſatis mirari nequeo, Cl. Viros, *Titium* & *Barbeyracium*, cum haud ægre largiantur, poſt prima Civitatum initia potuiſſe, vel etiam debuiſſe novas Civitates formari, eo fere ordine, qui ab Auctore deſcribitur; inter fabulas tamen referre, quod primæ Civitates eo modo formatæ fuerint: nullum certe ego inter primas & ſequentes Civitates hac in parte diſcrimen excogitare queo; ni forte, quod in cujusvis Civitatis majore veri ſimilitudine, quam in primæ formatione explicanda, *Vim* cum Cl. Viris cauſari liceat. Ad hiſtoriarum fidem hic fruſtra provocatur; cum prima, quæ legimus, ejusmodi vis intentatæ exempla, ſatis magnas Hominum multitudines, ſub civili Imperio jam conjunctas, ſupponant.

Utcunque ſit, cum liquido conſtet, *neque Civium inter ſe*, *neque Imperantis & Subditorum*, *Obligationem*

que multi, neque adeo omnes ſimus, citra eum, qui ſummum habet imperium, ſeu cui regimen civitatis commiſſum, ſibi aſſerere poſſunt. Unde civitas DEFINITUR (*d*), quod ſit perſona moralis compoſita, cujus voluntas, ex plurium pactis implicita & unita, pro voluntate omnium habetur, ut

onem mutuam, *niſi in Conſenſu*, *expreſſo vel tacito*, *immediato vel mediato*, *ſimul vel ſucceſſive*, *adhibito*, *poſſe fundari*; illi certe operam ludunt, & merito ridendos ſe propinant, qui e rerum geſtarum monumentis, *legitimum* civile Imperium absque Civium conſenſu posſe conſtitui, probatum eunt: quippe in ſingulis, quæ adferri posſunt exemplis, neceſſe eſt, vel ſupponi patiantur conſenſum hunc, licet forte ab Hiſtoricis non notatum, revera fuiſſe qualicunque modo adhibitum, vel agnoſcant Imperium injuſte fuiſſe uſurpatum; niſi aliquem alium juſtum, in quo fundetur, titulum aſſignaverint; quod nunquam poterunt: quippe nec *Patriam Poteſtatem*, nec *Occupationem Bellicam* eſſe talem titulum, ex ſupra dictis liquet; & de hac, ex dicendis ad *cap.* 10. plenius patebit. Caute interim diſtingui oportet, *Imperium Civile* proprie ſic dictum, quod Homines reſpicit, ab *Imperio Soli*, quod ſupra diximus ejusdem dominio naturaliter ineſſe, & Domini conſenſu poſſe transferri. Confer de toto hoc Argumento *Lockii Tract. Poſt. de Imp. cap.* 8. & *Grot. lib. I. cap.* 3. CARMICH.

§. X. Civitas, in ordine ad alios, tanquam perſona moralis, dicitur naſci, vivere, mori, contrahere, litigare, poſſidere, delinquere, & puniri *l.* 56. *D. de uſufr. l.* 21. *D. quib. mod. uſuſf. amitt. l.* 22. *D. de fidej. l.* 7. *D. quod cujusque univ.* (2) Caput illius perſonæ eſt imperans, qui totam molem agitat, & per artus infuſus eodem quaſi officio fungitur, quo gubernator in navi, & mens in corpore. (3) Non inepte etiam Hobbeſius civitatem cum magno animali comparavit, cujus anima eſt imperans, artus ſunt magiſtratus, nervi præmia & pœnæ: nam veteres etiam animæ & ſpiritus vocabulis hac in re crebro utuntur. (4) Auctor ab eodem Hobbeſio *de Cive c. V.* §. 9. petiit definitionem civitatis, quam Titius more ſuo, carpit aliamque ſubſtituit in *Spec. jur. publ.* VI. *c.* 7. §. 16. alias Ariſtoteles I. *Polit.* 2. Grotius I. *c.* 1. §. 14. Huberus I. *Digr.* 13. & Hertius *Prud. civil. p. I. ſect.* 2. §. 4. dedere. Sed breviter deſcribo, quod ſit conſociatio multorum patrumfamilias, inæqualis & rectoria, per unionem voluntatum & virium, ſub eodem ſummo imperio, juris fruendi, & communis ſalutis cauſa, contracta. vid. Ciceron. II. *Offic.* 12. OTTO.

(*c*) *Civitas ita conſtituta*]. Poterit civitas conſiderari, vel in ordine ad *Imperantem & ſubditos*, vel *alios*; illo reſpectu per modum *ſtatus* concipiuntur, in quo Imperantes & ſubditi exſiſtunt, hoc vero ad modum *perſonæ moralis compoſitæ* §. 10. *h.* add. *l.* VII. *c.* 2. §. 13. TITIUS.

(*d*) *Unde civitas definitur*]. Deſumta eſt hæc definito ex Hobbeſio *de Civ. c.* 5. §. 9. nec valde laudari debet, cum civitatem & Imperantem confundat, ac licet de illa auſpicetur, in hujus tamen definitionem revera deſinat; facienda quidem in definitione civitatis mentio Imperantis eſt, ſed non ideo hic in ejus locum ſubſtituendus, quod tamen aperte heic fit. Aliam & forte meliorem definitionem dedi

ut singulorum viribus & facultatibus ad pacem & securitatem communem uti possit (*e*).

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 13.

Exserit autem sese VOLUNTAS (*f*) CIVITATIS, tanquam principium actionum publicarum; vel PER UNUM HOMINEM, vel PER UNUM CONCILIUM, prout in illum, aut hoc summa rerum fuit collata. Ubi penes unum hominem (*g*) est regimen civitatis,

XI. Regimen civitatis vel uni homini traditum.

di in *Specim. Jur. Publ. Romano-Germ. l.* VI. *c.* 7. §. 16. ubi etiam in sequentibus ostendi, in quo civitatis *perfectio* & *unitas* consistat, quæ huc transscribere non attinet. IDEM.

De accurata definitione civitatis, quam hic auctorem cum HOBBESIO *de cive c.* 5. §. 9. minus recte attulisse rationi consentaneum est, quia imperantem civitati confundit, vid. TITIUS *in specim. jur. publ. Rom. Germ. l.* VII. *c.* 7. §. 19. HERTII *elem. prud. civ. p. I. sect.* 2. §. 4. BOEHMERUS *jur. publ. univ. part. spec. l. I. c.* 3. §. 1. *p.* 187. ubi eam definit, *quod sit cœtus plurium hominum sub imperio pactis vel expressis vel tacitis unitus tutioris & tranquillioris vitæ gratia.* TREUER.

(*e*) *Uti possit*]. Gratis hanc definitionem sollicitat Cl. *Titius*, tanquam *Civitatem cum Summo Imperante* confundentem: certum enim est, voluntatem Summi Imperantis, de iis quæ ad genuinum Civitatis finem videri possunt conducere, quæque sunt intra limites Potestatis illi concessæ, pro voluntate Civitatis esse habendam; imo voluntatem Civitatis, tanquam principium actionum publicarum, per ipsum Summum Imperantem se exercere, vide §. *seq.* ut non sit mirum, voluntati Civitatis hic tribui, quod de voluntate Summi Imperantis Cl. Observator non negat esse verum. Civitas interim brevius, nec minus apte, definiri potest, quod sit. *Idonea Hominum multitudo, per voluntatum & virium sub uno Summo Imperio Unionem, ad incolumitatem mutuo tuendam conjuncta.* CARMICH.

§. XI. Civitas præterea considerari potest in ordine ad imperantes & subditos; & tunc per physicam Regis, Optimatum, vel majoris partis voluntatem totius civitatis voluntas sese exserit: unum enim Reipublicæ corpus unius hominis, vel concilii animo regendum esse, Asinius Gallus apud Tacitum dixit I. *Annal.* 12. (2) Nec tamen, quod Hobbesius & Houtuynus voluerunt, quicquid Monarchæ placuit, continuo lex est: nam placuisse ipsi debet cum ratione, & secundum leges regni, si quæ sunt, fundamentales: quicquid vero ultra eas, vel ut privatus, in negotiis, ad salutem subjectorum non pertinentibus, jubet, pro lege minime haberi potest. vid. supra I. *c.* 2. §. 8. OTTO.

(*f*) *Exserit autem sese voluntas*]. Constituta civitate, exsistunt *Imperantes* & *subditi*. Illi sunt, *per quorum voluntatem physicam voluntas totius civitatis se exserit*, seu *qui ea omnia, quæ utilitas civitatis requirit, ac quæ arbitrio humano effici possunt, facere, subditorumque actiones & vires, independenti imperio, eo dirigere possunt & debent.* TITIUS.

(*g*) *Ubi penes unum hominem*]. Si pe-

tatis, civitas velle intelligitur, quodcunque isti homini (cui sanam rationem constare praesupponitur) placuerit (*h*), & quidem circa negotia (*i*), quae ad finem civitatum spectant.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 14.

XII. Vel Concilio, ex

Verum ubi regimen (*k*) civitatis collatum est in Con-

penes unum hominem Imperium sit, tum civitas quidem per ejus voluntatem celerrime operari potest, sed non quaevis hujus voluntas pro illius voluntate haberi debet, sed tum demum, si homini illi (1) Sana ratio constet, (2) sciens & prudens ille agat, (3) circa negotia, ad finem civitatis spectantia, & quidem (4) juxta praescriptum legum fundamentalium, aliquid velit. add. *l.* VII. *c.* 2. §. 14. Sed ubi illa in tanta libertate observantur? ut facile liqueat, quanto periculo vita & fortunae subditorum, imo & vicinorum imbellium hoc rerum statu sint expositae. Idem.

(*h*) *Placuerit*]. Non quidem absolute id intelligendum, ita ut civitas imperantis voluntati omni, quaecumque etiam placuerit, se submisisse dicenda sit, uti Hobbesius & Houtuynus volunt, qui ab imperante nullam plane civibus injuriam fieri posse adserunt. Sic enim tyrannis, non civitas constituitur: sed imperans, qui jus accepit dirigendi actiones hominum subditorum, continetur (1) intra cancellos obligationis ad legem naturae, cui aeque ac ceteri homines adstrictus est: (2) intra terminos finis reipublicae, ob quem cives suas voluntates ejus arbitrio detulerunt, nimirum, ut viverent secure atque beate. Multa cives non potuerunt imperantis voluntati concedere, multa noluerunt, e. c. adsensum & dissensum suum internum respectu variarum doctrinarum, vitae generis electionem, regimen conscientiae, domesticarum rerum curas & providentiam, potestatem sibi nocendi &c. In ea itaque imperanti nulla erit potestas, nec alii principes eo extendunt suas voluntates, quam qui Machiavellismi principiis imbuti non tantum tondere pecus volunt, verum etiam deglubere. Treuer.

(*i*) *Circa negotia*]. Vid. *Obs. in praeced.* §. Carmich.

§. XII. In Aristocratia & Politia valet jus majoris partis: de quo Pragmatici Doctores late, sed minus accurate disserunt. Ita vero habendum esse videtur. (1) *Extra collegia* naturaliter aequum non est, ut pars major vincat minorem: quia argumentum pessimi turba est, neque tam bene cum rebus humanis actum, ut meliora pluribus placeant. Hinc in re communi, quod omnes tangit, ab omnibus, liberum partis suae arbitrium habentibus, debet expediri, & major ratio habenda est unius prohibentis. (2) *In collegio* autem & Senatu, v. gr. Ordinum Aristocratico, vel in Comitiis Populi Democraticis, ea non tantum pacto expressa, ut Hobbesio placet, sed etiam praesumta creditur voluntas fuisse coëuntium, ut ratio aliqua esset, expediendi negotia; haec autem non alia est, quam ut major numerus suffragiorum vincat minorem: licet namque impar sit prudentia, par tamen jus est; & disputatio abiret in infinitum, utrius partis vota sint saniora, cum unusquaeque suum optimum esse putet.

Concilium, ex pluribus hominibus constans, quorum quisque suam retinet voluntatem naturalem; regulariter illud habetur pro voluntate civitatis, in quod consenserit MAJOR PARS hominum (*l*), ex qui- pluribus collecto, commissum.

putet. (3) Si *pares* sunt sententiæ, res manet in statu quo, & in caussis *civilibus* nihil agitur; quamvis illa pars quibusdam in collegiis vincat, a qua stat Præses. In *criminalibus* vero pondus utrobique æquale, tanquam in æquilibrio, pœnam suspendit; quia in dubio præstat, nocentem absolvere, quam innocentem damnare. Paulus IV. *tit.* 12. §. 5. & *l.* 38. *D. de re jud. Inter pares numero judices, si dissonæ sententiæ proferantur, in liberalibus quidem caussis, pro libertate statutum obtinet; in aliis caussis pro reo, quod & in judiciis publicis obtinere oportet.* Idem docet Seneca pater I. *Contr.* 3. III. *Contr.* 1. & filius *Epist.* 81. *Reus sententiis paribus absolvitur, & semper quicquid dubium est, humanitas inclinat in melius.* Idem in fabula de Oreste apud Æschylum & Euripidem per famosum calculum Minervæ indicatur, de quo Bœcleri, nec non Cocceji *Differt.* exstant. (4) Inter plures sententias *discrepantes* illa prævalet, quæ singulis dissentientibus major est; licet omnibus dissentientibus, simul sumtis, sit minor: unde duriores condemnantes conjunguntur contra mitiores absolventes, & inter condemnantes illa prævalet, in quam pars major consensit: v. c. si in *numeris* est dissensus, & duo judices absolvunt, tres condemnant, unus in XV. alter in X. tertius in V. reus in decem est condemnandus; quia primus in eandem summam conspirat. Jus Romanum vero minimam summam præfert, *l.* 27. §. 3. *D. de recept. qui arb. l.* 38. §. 1. *D. de re jud.* atque ita Aristoteles II. *Polit.* 6. At si discordia in *qualitate* est, difficilior videtur inspectio: exemplum habet Plinius VIII. *Ep.* 14. unus damnat ad mortem, alter relegat, tertius absolvit. Plinius nihil hic actum esse censebat, etiam Cujacius XII. *Obs.* 16. & Grot. II. *c.* 5. §. 19. Sed cum Alciato IX. *Parerg.* 12. æquius esse putem, duos posteriores conjungi; quia hi hominem conservare nituntur. Alia exempla vide apud Gell. IX. 15. Ærodium *Pand. rer. jud.* V. *t.* 22. *c.* 6. 7. & Huber. ad *D. tit. de re judic. n.* 18. ut & de *Jure civ. III. sect.* 2. *c.* 6. *n.* 4. *seqq.* OTTO.

(*k*) *Verum ubi regimen*]. Si Imperium pluribus sit collatum, tum, quia multiplex est voluntas, per quam actiones publicæ suscipi debent, adeoque dissensus oriri potest, hinc utile est, ut plures illi *nexu Imperii* ita uniantur per leges fundamentales, quo majora valeant, ac plures conspirantes pro imperio decernere, ac pauciores dissentientes ad servandum placitum adigere queant, per quas leges ipsa etiam majoritas ejusque effectus amplius determinatur, quod Auctor §. 12. *b.* indicat, ac amplius *l.* VII. *c.* 2. §. 15. 16. 17. 18. 19. illustrat. An vero in hac aut illa Republica polyarchica majora valeant, tum quæ majoritatis ratio esse debeat, illud ex pactis fundamentalibus cujusvis civitatis repetendum est; interim si aliud expresse non sit constitutum, in Rebuspublicis simplicibus (secus in compositis) pro auctoritate majorum votorum præsumendum est, de quo pluribus egi in *Vindic. Vitriar. castigat. annot.* 299. *seqq.* TITIUS.

(*l*) *Major pars hominum*]. Sive membrorum, sive collegiorum, sive civitatum ad rempublicam pertinentium. Major illa pars est, quæ unica etiam sententia tantum alte-

quibus Concilium componitur; nisi expresse statutum sit, quota pars concilii consentiens requiratur ad repræsentandam voluntatem universitatis. Ubi autem duæ sententiæ discrepantes pares sint, nihil agetur (*m*), sed res in priori statu manebit. Inter plures sententias discrepantes illa prævalebit, quæ

alteram vicit, nisi expresse lex civilis, vel *fundamentalia* pacta aliud determinaverint, uti ostendit Boeclerus *diss. de calculo Minervæ t. I. diss. p.* 229 *seq.* Hertius *ad Puf. op. maj. l.* VII. *c.* 2. §. 15. Licet autem majoritas votorum in multis secundum rationem rectam non debeat attendi, quum plerumque imprudentum major pars esse soleat & suffragia non tam numeranda, quam ponderanda sint, Senecæque *de vita beata c.* 2. monitum sua luce radiet: *Quum de beata vita agitur, non est, quod mibi illud discessionum more respondeas: bæc pars major esse videtur: ideo enim pejor est. Non tam bene cum rebus bumanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est.* Attamen variæ subsunt rationes, cur justum esse videatur, ut majora suffragia prævaleant: (1) quia nullum aliud remedium adparet, quo plurium dissensus ad concordiam possit redigi: (2) quia negotia vel secundum unum, vel paucos, vel plures sunt decidenda, quod ultimum tantum juris naturæ: (3) quia collegium consideratur ut persona, cujus tota voluntas inclinat in id, ubi fortior ratio est: (4) quia ubi major pars, ibi regulariter quoque major perspicacia: (5) quilibet lubens pro se majora suffragia amplectitur, ergo & contra se admittere debet. Multis scriptorum testimoniis gentiumque variarum exemplis id confirmat Franc. Meyer. *pereruditæ diss. sub præsidio* Ill. Coccejι 1705. *Francof. bab.* Conf. etiam quæ contra Vitriarium disputat Titius *in vindic. Vitriar. castig.* §. 299. *p.* 236. Sunt tamen nonnulli casus, ubi suffragia numero majora non concludunt: (1) quando manifestum est, artibus fraudulentis & fallaciis captata esse majora, antequam in publicum proferantur: (2) quando a personis feruntur, quæ deliberationi interesse non deberent: (3) si ii non vocati sint, qui debuissent: (4) quando non tam per decisionem, quam in tumultu feruntur: (5) si res ad universitatem, non qua universitatem; sed ad singulos spectet, Vid. Gronovium *ad Grot. l. II. c.* 5. §. 17. Gothofr. de Jena *de rat. status diss* 15. *concl.* 1. Meyeri *diss. cit.* Treuer.

(*m*) *Nihil agetur*]. Hinc, paribus utrinque suffragiis, ubi quæstio versatur simpliciter de aliqua re agenda vel non agenda, sententia negans re ipsa quidem vincit pro tempore; non tamen habet vim Decreti, quod eandem quæstionem in eodem Concilio denuo tractari impediat. In judiciis duntaxat benigne receptum est, ut paribus Judicum sententiis Reus intelligatur absolvi; ita ut eidem actioni, vel accusationi, opponere deinceps potuerit exceptionem *Rei judicatæ*. Ex his porro intelligitur, cur, si utrumque membrum quæstionis habeat aliquid positivi, quod autem positivi est in uno, sub altero includatur; paribus suffragiis, vincat quod minus est. Vide *Dig. lib. XLII. tit.* 1. *l.* 38. In Nostradbus vero plerisque Curiis & Conciliis suffragiorum æqualitas vitatur, recepto more, quo Præses suum suffragium tam demum permittitur interponere, ubi cætera in partes æquales scinduntur. Carmichl.

(*n*)

quæ singulis dissentientibus major est (*n*); modo in eam tot conspirent, quot alias voluntatem universitatis per Sanctiones publicas repræsentare possunt.

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 2. §. 15—19.

Civitate ita constituta (*o*), ille, in quem imperium est collatum, prout est vel unum concilium paucorum, aut universorum, Monarcha, Sena- XIII. Membra civitatis, Imperans, Monarcha, Senat.

(*n*) *Dissentientibus major est*]. Utcunque omnibus dissentientibus simul sumptis sit minor. At recte monet *Grotius lib. II. cap.* 5. §. 19. diversas sententias, quarum altera partem alterius continet, conjungendas esse in eo, quo conveniunt. Quinetiam, ubi nulla sententiarum continet alteram, ne id pro Concilii decreto habeatur, quod majori parti minus placet, caveri potest, si plerisque ita videatur, quæstionem pluribus membris constantem resolvendo in plures quæstiones bimembres. Carmich.

§. XIII. Quemadmodum in arbitrio populi est, quam formam Reipublicæ velit eligere, ita idem symbola quoque imperii, titulum & epitheta imperantis sui definit: exteri vero ad honores, qui inde sequuntur, legatis præstandos, non nisi consensu expresso, vel tacito obligantur. Sic rectam capite tiaram gerere, solis olim Regibus datum esse, Seneca VI. *de Benef.* 31. & Plutarchus in *Artaxerxe*, referunt. Apud recentiores hoc discrimen observatur, quod Imperatorum diadema instar hemisphærii est clausum, Regis vero apertum, teste Anna Comnena III. *Alexiad.* (2) De verbis, dignitatem exprimentibus, exemplum novissimum est in titulo Imperatoris Russorum, de quo vide, si lubet *Dissert. meam III.* Ita Respublica Veneta *Serenissima Signoria*, & Ordines Belgii Fœderati Generales *Celsissimi & Potentissimi*: Hollandiæ vero & Zelandiæ Status *Illustrissimi & Potentes*, ex eorum decreto, compellari debent. (3) Subditi aliquando vocantur *Cives:* differunt autem, quod ipse Rex civis est, ut aquila avis, non autem subditus. Servi porro & incolæ sunt subditi, non cives; qui denique ad tempus commorantur, subditi velut *temporarii* sunt, ut Grotius appellat II. *c.* 11. §. 5. & legibus loci subjiciuntur, licet in album civium non fuerint relati. (4) Discrimen inter cives originarios & adscriptos, ut Cicero, vel δημοποιήτους, ut Athenienses appellabant apud Hebræos & Græcos, habuit suum usum, etiam hodie, in honoribus & successionibus illis in locis, ubi jus indigenatus vel albinagii viget: in plerisque vero allecti ejusdem cum originariis sunt conditionis, eadem onera ferunt, iisdemque juribus utuntur. vid. Brunn. *ad l. un. C. de priv. corp.* Otto.

(*o*) *Civitate ita constituta*]. Circa nomina Imperantium, quæ hic referuntur, illud observandum, quod Respublica sui juris uti formam, ita etiam titulum mutare, ac v. gr. Ducem liberum Regem dicere possit, eo effectu, ut a subditis pro tali haberi debeat, exteris tamen liberum quoque erit, an eundem titulum eidem tribuere velint, nec ne, licet dissentire videatur Auctor *l.* VII. *c.* 3. §. 9.

tus, aut Populus liber; & cives originarii vel adscititii.

Senatus, aut Populus liber (*p*) dicitur; reliqui Subditi (*q*) audiunt (*r*), aut Cives, vocabulo hoc latius accepto (*s*). Etsi pressius illi quibusdam duntaxat cives soleant dici, quorum coitione & consensu primo civitas coaluit, aut qui in horum locum successerunt; nempe patresfamilias. Sunt porro cives (*t*), vel originarii, vel adscititii (*v*). Illi sunt, qui vel initio (*x*) civitati nascen-

nam cum ab ejusmodi titulo major existimatio aliæque prærogativæ dependere soleant, non poterit sane quis Regii nominis usurpatione ad eas sibi tribuendas invitas gentes adigere, aut denegationem earum injuriam interpretari. Titius.

(*p*) *Populus liber*]. Sunt etiam variæ appellationes honorariæ, & epitheta, quibus quisque horum solet insigniri; & quæ, quatenus summum duntaxat ac independens notant Imperium, quilibet Summus Imperans, salvo suæ Civitatis jure, sibi potest assumere; neque de iis ita intellectis alius quispiam jure potest litem movere: quatenus vero ea certum inter vicinos Principes ac Populos ordinem, certamve dignationem his agnoscendam, innuunt, ab horum consensu, expresso vel tacito, pendere sunt censenda: absurde vero ulli uni, seu Papæ, seu Imperatori istos titulos, effectu adversus alios a se non pendentes valituro, dandi vel denegandi potestas asseritur. Carmich.

(*q*) *Reliqui Subditi*]. In Monarchia sc. omnes præter Monarcham: at in aliis Civitatibus singuli, seorsum sumpti, sunt Subditi; etiam illi qui in supremo Concilio suffragii jus habent; imo & is, qui in eodem præsidet, atque adeo præcipuum in tali Republica Magistratum gerit. Idem.

(*r*) *audiunt*]. Hos alteram personarum classem constituere, jam supra §. 11. lit. (*f*) admonui. Est autem subditus, *qui Civitati & Imperanti, quoad vitam & fortunas, subest in iis, quæ ad utilitatem Reipublicæ pertinent, ac imperio humano obtineri possunt.* Titius.

(*s*) *At cives, vocabulo hoc latius accepto*]. Civium nomen ambiguum est, poterit enim civis accipi, (1) pro subdito, (2) pro eo, cujus consensu civitas coaluit, (3) pro eo, qui de Imperio Civili participat, (4) qui jurium alicujus Reipublicæ, (5) alicujus municipii capax & particeps est, add. *l.* VII. *c.* 2. §. 20. Primus & ultimus significatus usitatissimi sunt, secundi exiguus videtur usus, tertius ad democratias pertinet, quartus olim in Republica Romana obtinuit. Idem.

(*t*) *Sunt porro cives*]. Cives, sive subditi, (1) sunt vel *perpetui*, vel *temporarii*, illi vel *originarii*, vel *adscititii* §. 13. *h.* (2) A *vario statu* & *existimatione* varie quoque distingui possunt, vid. *d. c.* 2. §. 21. 22. 23. 24. quæ discrimina ex habitu cujusvis Reipublicæ specialius cognoscenda sunt. Idem.

(*v*) *Vel adscititii*]. Hanc distinctionem recte observat *Titius* esse exigui momenti, æque ac in longæva Civitate applicatu admodum difficilem. At magis e re fuerit notasse, non ubique omnes Patresfamiliarum, qui in Civitate fortunarum sedem figunt, pro Civibus proprie sic dictis haberi, tanquam in Civium originariorum Jura adscitos: imo ad hoc plerumque aliæ requiruntur conditiones, quibus qui destituuntur, quantumvis fixam in Civitate habitationem habeant,

nascenti interfuerunt, vel qui ex hisce sunt geniti; quos etiam INDIGENAS adpellari mos est. Hi autem sunt, qui civitati jam constitutæ extrinsecus accedunt, eo fine, ut fortunarum ibi sedem figant. Nam qui tantum ad tempus, commorandi causa, in civitate versantur, etsi tantisper ipsius imperio subjiciantur, cives tamen non habentur, sed peregrini, aut inquilini vocantur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 20.

Ista tamen, quæ super origine (*y*) civitatum tra- XIV. Imperium civile quo sensu a Deo sit?

beant, vel etiam ibi nati fuerint, habentur adhuc *Inquilini*. CARMICH.

(*x*) *Illi sunt, qui vel initio*]. Sed quis hoc ostendet, post aliquot seculorum, per quæ Respublica stetit, decursum? Non opus est, ut in definiendis civibus originariis & adscititiis tam alte adscendamus, ac primas sollicitemus origines. Videtur cum hoc discrimine comparatum esse, sicut cum antiquitate & novitate, quicquid ante centum annos v. gr. novum fuit, id hodie jure optimo rebus antiquis annumerabitur, ita qui per tempus satis longum indigenatum in aliqua civitate obtinuit, ille civibus originariis adscribi poterit: sed qui nuper eum consecutus est, is ad classem adscititiorum remittendus erit. Forte etiam totius illius discriminis non magnus est usus. TITIUS.

§. XIV. Quæstio hæc theoretica maximis animi motibus agitata est, sed logomachiis magis involvitur, quam periculosis illis consequentiis laborat, quibus utraque sententia oneratur. Vid. Thomas. *Inst. jurispr. div. III c.* 6. §. 66. *seqq.*

(1) Auctor *Op. maj.* VII. *c.* 3. merito inconditam Ziegleri, Hornii, Strauchii, Bosii & Graswinkelii sententiam refellit, qui majestatem, velut ens physicum, Regibus, a populo electis, adeo immediate infundi, tanquam fidei articulum tuentur: eadem quoque Grotio displicuit I. *c.* 4. §. 7 *n.* 3. & Hertio, in *Diss. de modo const. civ. sect. II.* §. 2. & 3. ubi ad contraria respondit. Apud Germanos vero dogma illud, anno 1338. constitutione publica adversus Papam fuit firmatum, & juvari videtur auctoritatibus sacris atque profanis. Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες. *Ab Jove sunt Reges*, Homeri dictum est; eoque nomine Callimachus ceteris Diis Jovem præfert, quod, cum ex Apolline Poëtæ, ex Marte milites sint, Reges non nisi a Jove, id est, a summo Deo. Titus *Principatum fato dari* ait apud Sueton. *c.* 3. & in nummis PROVIDENTIA DEORUM legitur. Imperatores Orientis ΘΕΟΣΤΕΦΕΙΣ. Occidentis A DEO CORONATOS sese appellarunt, & hodierni se tales *Dei gratia* esse ideo profitentur, quia plebs incondita, quod non habet, non videatur dare posse. Accedit Pauli dictum *Rom.* XIII. *v.* 1. *Non est potestas, nisi a Deo, & quæ sunt potestates, sunt a Deo ordinatæ; itaque quisquis obsistit potestati, Dei ordinationi obsistit.* Denique Reges Dei vicarii

tradita ſunt, non obſtant, quo minus IMPERIUM CIVILE A DEO eſſe recte dicatur (z). Cum enim idem

ſunt; vicarius autem non ab inferiore, ſed a ſuperiore conſtituitur; unde & *Dii* dicuntur *Pſ.* LXXXII. *vſ.* 6. (2) Verum ſicut tota civitatum ſtructura clamat, eas, imbris more, de cœlo non eſſe delapſas, neque homines, Dei præcepto, ſed ambitione potentiorum compulſos, vel ſponte adductos, experimento infirmitatis, Reſpublicas, earumque formas inveniſſe, ita cives quoque paciſcentes ſunt cauſa proxima & ſpecialis ſummæ poteſtatis, tam in ſucceſſivis, quam in electivis regnis; ut vel ex Saulis hiſtoria apud Samuelem conſtat I. *c.* 8. & Divus Petrus firmat *Epiſt. I. c.* 2. *vſ.* 13. ubi imperium civile ἀνθρωπίνην κτίσιν, *humanam ordinationem* appellavit. Eodem tendit Ovidii fictio, ex honoris & reverentiæ conjugio, ſatam eſſe majeſtatem, qua mundus temperatur, V. *Faſt.* *vſ.* 25. (3) Deus vero cauſa prima dici poteſt, & univerſalis, quatenus is homines docuit in civitates coire, ejusque voluntati pacta innituntur: idem quoque tanquam Deus ordinis, ſalubre civilis poteſtatis inſtitutum ejusque collationem probat, & fidem, mutuo datam, ſancte colendam eſſe, imperat. *Nihil eſt illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia cœtusque hominum, jure ſociati, quæ civitates appellantur: harum rectores & conſervatores, hinc profecti, huc revertuntur*, ait Cicero *Somn. Scipion.* 3. Immo quoad peculiares effectus, ſumma poteſtas à Deo eſt, quatenus is providentia ſua, ad Regum conſtitutionem concurrit, dum voluntates civium in certi hominis vel familiæ favorem inclinat, & has illosve, ad iram vel amorem ſuum exercendum, per varios caſus & rerum diſcrimina ad regiæ dignitatis faſtigium evehit. Præſertim in Theocratia Judaica, in qua omnia ſuis auſpiciis peragi voluit; unde Saulum & Davidem, divino mandato unctos, ſpiritus Domini invaſiſſe dicitur, ut in alios viros mutarentur. Atque ita non modo apparet, diverſo reſpectu ſummam poteſtatem, & divinam, & humanam ordinationem eſſe, ſed cetera quoque, quæ *Exodi* III. *vſ.* 10. 1 *Sam.* IX. *vſ.* 15. 2 *Sam.* XII. *vſ.* 7. 8. *Eſa.* X. *vſ.* 5. XIV. *vſ.* 11. *Dan.* IV. *vſ.* 32. *Jobi* XXIV. *vſ.* 39. *Prov.* VIII. *vſ.* 15. & alibi leguntur, commode explicari poſſe. (4) Cauſas vero, unde opinio veterum & recentiorum, de immediata illa origine majeſtatis divina fluxerit, & magis magisque aucta fuerit, Cl. Treuer *ad h.* §. ab aſtutia conqueſtorum, ab artibus ſacerdotum, a plebis inadæquato venerationis ſtudio, & maxime ex prava S. Scripturæ explicatione derivandas eſſe, pulchre monſtravit. (5) Denique fruſtra Petrus de Marca II. *de concord. regn. & ſacerd. c.* 2. ad pietatis prætextum confugit, quod noſtra *ſententia libertatem Regum aliquo pacto imminuit, dignitatem violat, factionibus vires ſubminiſtrat, immo in ipſas ſacras ſcripturas peccare videtur, quia Deo imperium uniuscujusque Principis adſcribit.* Ex contrario autem, in alteram partem ſævior, Pufend. *l.* VII. *c.* 3. §. 3. omnes convelli clamat conventiones, & leges fundamentales, quæ inter Regem & ſubditos circa adminiſtrationem imperii ineuntur, everti exiſtimat. OTTO.

(y) *Iſta tamen, quæ ſuper origine*]. Inter Imperantem & ſubditos eſt nexus moralis reciprocus, *illi* inhæret jus & obligatio publicam promovendi utilitatem, quibus in *his* obligatio ac jus reſpondet. Jus Imperantis notiſſimo

vere

idem legem (*a*) naturalem ab omnibus hominibus exerceri velit; & vero post multiplicatum genus

termino *Majestas* dicitur, de cujus *origine* varie disputatur. Titius.

(z) *Imperium civile a Deo esse recte dicatur*]. Triplice ratione *Imperium Civile*, præeunte ipsa natura rerum, ad Deum *Auctorem* refertur. 1. Quatenus Deus naturalia ista Jura, quorum exigua parte ad Imperantem translata Imperium constituitur, Hominibus concessit. 2. Quatenus idem, per naturam rerum, interveniente rectæ rationis dictamine, eosdem docuit, ad decus, pacem, ac incolumitatem, Humani Generis in multitudinem aucti, necessario pertinere, ut, libertate naturali aliqua ex parte circumscripta, in Civitates coirent, & Imperio Civili se subjicerent; atque adeo hoc, tanquam medium iis finibus subserviens, ipsa Naturæ Lege injunxit. 3 Denique, quatenus idem Deus eâdem Lege definivit obligationes ex Civili Imperio stabilito inter homines resultantes; atque fidem sancte colendam imperat, in primis circa mutua Imperantium & Subditorum officia; utpote a quibus Humanæ Societatis salus ac incolumitas præcipue pendent. His, inquam, tribus respectibus, Imperium Civile Auctori Deo recte tribuitur, etiam dum ab Hominibus immediate constituitur; estque simul, ut uni atque alteri Apostolo nuncupatur, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ, *Epist. ad Rom.* XIII. 2. & Ἀνθρωπίνη κτίσις, 1 *Pet.* II. 13. Sin quis cum *Titio* malit dicere, Deum esse Summi Imperii immediatam causam *efficientem*, Pactum vero esse causam *sine qua non*, vel *occasionalem*; res eodem redit: illa enim efficientia, quæ in Legis jussu, tertio loco a nobis jam notato, consistit, non alio sensu, fatente Cl. Viro, Deo tribuitur circa *Imperium*, quam circa aliud quodvis *Ens morale*; quatenus omne *jus*, omnemque *obligationem*, sive ex pacto, sive ex lege humana, sive ex alio quocunque capite, suboriatur, in *Legis Divinæ* jussum ultimo oportet resolvi; ut jam supra notavimus, *Suppl. I.* §. 19.

Imperite obiiciunt nonnulli, non posse Summum Imperium, eodem modo quo alia jura ab Hominum pactis resultare; quia, *quod quis non habet, id non potest in alterum conferre*; ast, neque singuli Homines, inquiunt, neque multitudo dissoluta habuit *Majestatem*, sive summam Potestatem civilem. Ultro quidem concedimus, neque ullum unum Hominem, neque universos, antequam aliquo pacto unirentur, summam hanc Potestatem habuisse *junctim*, seu per modum *unius personæ moralis*, prout in Summo Imperante existit: tuto nihilominus affirmari potest, in singulorum *naturali Libertate*, velut dispersa latuisse semina istius potestatis, quæ per pactum, unum vel plura, ad Summum Imperantem delata, atque in eo unita, *Summi Civilis Imperii* venit nomine: quod manifestius fiet, ex specialiore consideratione variarum Summi Imperii partium, quas *seq. Cap.* recenset Auctor. Carmich.

Opinio illa de immediata a Deo origine majestatis sive summi imperii vetustissima est & ex arcanis dominationis subnata: ii enim, qui imperium constituebant vel adfectabant inter ethnicos, omnem movebant lapidem, ut Deorum auctoritate id sibi concessum esse ostenderent, seque in omnibus Deorum jussa immediate exsequi persuaderent, quo aptius jugum divinitus quasi acceptum hominibus injicere possent. Quod pluribus inlustravit Naudæus *consil. polit. sur les coups d'estat cap.* 4. Ea pro-

nus humanum tam horrida vita inter homines pro-ventura fuerit, ut legi naturali vix ullus relinque-

re-

propter Anglus quidam morti proximus aſpero ſtilo, ſed ſignificantiori dixit: *Les Rois ne doivent pas s'imaginer, qu'ils tiennent leur autorité immediatement de Dieu même; ni que cet être bon & ſage ait tiré du neant les hommes tout ſellez & tout bridez, pour être galoppez a n'en pouvoir plus par deux ou trois.* Burnet. *hiſt. des dernieres revolutions d'Angleterre l. 4. p.* 674. His fraudibus acceſſerunt artes ſacerdotum, qui non tantum principum & conqueſtorum præmiis excitati hanc ſententiam populo egregie inculcabant, ſuisque oraculis, teſtimoniis, unctionibus, conſecrationibus firmabant; ſed etiam ad auctoritatis & jurisdictionis amplificationem referebant. Cui rei non parum roboris addidit, quod plebs eam opinionem imbibiſſet, ſacerdotes immediate a Diis conſtitui, nec non arctiſſima cum iisdem habere commercia: quamobrem ſacerdotia cum ſummo imperio apud multas gentes conjuncta fuiſſe non miramur. Inde enim colligebat populus, majeſtatem per ſacerdotes a diis in principes conferri, immo principes per conſecrationes divinitatis participes reddi. Unde plurimi eorum in Deos abierunt, quos cæcum vulgus idolatrico cultu proſequebatur. Eadem ratione clerus Romanus manibus pedibusque in eamdem deſcendit ſententiam, ut vicario ſcilicet Dei pontifici Romano jus conferendi majeſtatem adſereret eique poteſtatem in imperantes omnes vindicaret: quod multa hiſtoricorum turba obſervavit, & ſcriptores etiam religioni Romanæ addicti multifariam teſtati ſunt. Alii porro in hanc ſententiam delapſi ſunt ex inadæquato venerationis ſtudio in imperantes, quod putarent, hoc dogmate illorum imperia & auctoritatem firmari: quæ tamen dogmatibus obſcuriſſimis nec ulla ratione explicabilibus parum apud ſaniores roborantur, potius infringuntur. Alii mala dictorum biblicorum interpretatione adducti tanto fervore cauſſam immediatæ originis propugnarunt, ut articulum fidei tueri ipſique ſoli majeſtatis acerrimi vindices eſſe viderentur: quum tamen iſta dicta nil aliud notent, quam Deum approbaſſe majeſtatem & confirmaſſe, ut & providentia ſua peculiariter circa ſummum imperium verſari. Ad rem ipſam quod attinet, eam Hertius *de modo conſtit. civit. ſect. II.* §. 3. Vitriar. *inſtit. jur. publ. l. III. tit.* 13. § 9. Thomasius ſcriptis contra Masium. & *inſtit. J. D. l. III. c. 6.* §. 66. *ſqq.* Boehmerus *jur. publ. univ. l. I c.* 2. §. 24 *ſqq. p.* 181. Noodt *orat. de jure ſummi imperii & lege regia* diſcuſſerunt. Tantum vero abeſt, ut ii, qui majeſtatis immediatam a Deo originem defendunt, principum auctoritatem auctum eant, ut potius ejus fundamenta vera diruant & fictitia ſubſternant. Multi enim perſpicacioris ingenii homines pervidere facile poſſunt, modum originis immediatæ nullum, nullum argumentum vel indicium adferri poſſe, præter conjecturas credulorum & ſuperſtitioſorum; vel placita callidorum hominum ad decipiendam plebem adaptata: cogitabunt ergo facile, totam rem ad fraudes ſpectare & fundamento deſtitui. Quod ſi etiam certi eſſe nequeant cives, Deum immediate majeſtatem alicui conceſſiſſe, præſertim ſi quis per ſcelera viam ad ſummam poteſtatem ſibi paraverit, eamdemque nefarie adminiſtret: populos exinde imperanti obſequia ſua juſto quaſi titulo ſubtrahendi & ad minimum juſtiſſimam dubitandi rationem deprome-

ri

retur locus; cujus tamen exercitium per institutas civitates egregie promovetur; ergo (cum qui jubet finem, jubere etiam censeatur media, ad finem necessaria) Deus quoque mediante dictamine rationis antecedenter præcepisse humano generi multiplicato intelligitur, ut civitates, quæ summo imperio velut animantur, constituerentur. Quarum ordinem quoque (*b*) in divinis literis

re poterit, ei majestatem a Deo concessam esse. Præterea tot rerumpublicarum historia docet, summos magistratus non e cœlo demissos esse, sed communi civium consensu impositos. Concludimus ergo cum Noodt *l. c. p.* 770. *b. Imperia quum* Deo *deberi dicuntur*; *non ei alio imputantur sensu*, *quam leges*, *quam cetera*, *quæ ab hominibus ratione facta aut sublata*, Dei *voluntate fieri aut tolli intelliguntur. An unquam fando audivimus*, *reges aut principes*, *aut quocumque tandem titulo summi honos magistratus eminet*, *primo de cælo demissos esse*, *non hominum placito aut consensu electos? an non res loquitur*, *unam esse naturalem rationem*, *illam veram ac divinam*, *quæ prima hominem homini conjunxit*, *atque eam societatem*, *quia sine legibus & imperiis haberi nequit*, *legibus atque imperiis firmari jussit? quidni igitur a* Deo *constitui aut mutari dicantur imperia*, *quæ ab hominibus ad tuendam societatem ratione*, *i. e. divina voluntate aut constituuntur*, *aut abrogantur.* Plura dixi in notis *ad L. B. de* Schroedern *diss. von absoluten Fürsten Recht.* Treuer.

(*a*) *Cum enim idem legem*]. Auctor censet, eo sensu Imperium Civile esse a Deo, quod *ejus constitutionem antecedenter Deus præceperit*, sed uti hoc non adeo liquidum, certe non generale est, nec ad omnes civitatum formas, multo minus ad Imperii Civilis abusum, pravis Imperantibus usitatum, pertinet, ita, licet suo modo admittatur, ad rem tamen nihil facere videtur, cum Deus ita saltem sit causa *moralis* Imperii Civilis, non autem *efficiens*, de qua tamen unice quæstio est. Titius.

(*b*) *Quarum ordinem quoque*]. Deinde, *quod constitutum approbet*, add. *l.* VII. *c.* 3. §. 2. Sed ita non est *originis*, sed *approbationis* saltem divinæ. Alii censent, Majestatem eo sensu esse immediate a Deo, quod idem eam velut ens aliquod physicum creet, ac Regi, voluntate populi designato, infundat, quas nænias solide & eleganter refellit Auctor *l.* VII. *c.* 3. §. 3. 4. *seqq.* add. Thomas. *J. J. D. l.* III. *c.* 6. §. 66. *seqq.* Vitriar. *J. J. P. l.* III. *tit.* 13. §. 9. *in fin.*

2. Non difficile erit, veram Majestatis originem ostendere, modo pueriles conceptus ac parasitorum principia seponas. Nimirum sicut alia jura, occasione pacti, per Legem Naturalem constituuntur, ita quoque Majestas, juxta mensuram pacti, inter Imperantem & subditos initi, de quo supra not. ad §. 8. lit. (*a*). *n.* 6. voluntate divina illi tribuitur, ac simul subditis obligatio, Imperio respondens, imponitur. Est igitur Majestas ad modum aliorum jurium, seu entium moralium, immediate a Deo, ut non intercurrat intermedia causa *efficiens*, pactum vero præcedens est *causa sine qua non*, vel *occasionalis*, qua remota, Deus illud jus non largitur,

teris expresse adprobat, ejusque sanctimoniam peculiaribus legibus sancit, sibique illud peculiariter curæ esse testatur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 3.

gitur, in quem sensum Philosophia Auctoris *d. l.* VII *c.* 3. §. I. etiam accipi potest, utut terminis, aliter paulo se habentibus, eam proponat. IDEM.

CA-

Caput VII.

De Partibus Summi Imperii.

Summaria.

Quæ Partes (*c*) sint summi imperii (*d*), & quibus modis ejusdem sese vis in civitatibus I. Partes summi Imperii variæ.

§. I. Summum imperium vulgo *Majestas* dicitur, quæ vox tamen magis dignitatem notat, ex magnitudine summi, quam comitatur, imperii oriundam. Trebellius Pollio *in Gallienis cap.* 14. *Constat de dignitate imperii, vel, ut cœperunt alii loqui, de Majestate.* Rectius *summa potestas, summa rerum,* & *regimen in omnia civitatis* vocatur. Describi potest, quod sit facultas eminens, ordinandi civitatem ad suum finem, sic ut actus ejus, humanæ voluntatis arbitrio, per modum imperii, non possint infirmari. Dividitur (1) *in Ordinarium* & *Extraordinarium*, quod ob necessitatem, in materia infelici expressum. Aliis *Ratio status,* & *Imperium* vel *Dominium supereminens* dicitur. (2) In *perpetuum* & *temporarium*, quale erat vafræ Semiramidis, quod ex diurno diuturnum factum. (3) In *usufructuarium* & *patrimoniale*, quod inter vivos & mortis causa alienari potest. vid. infra *c.* 9. §. 7. Vitiosa autem divisio Majestatis est (4) in *delegantem* & *delegatam*; quia hujus acta priori subsunt, & ab illa possunt infirmari; id quod naturæ *summi* repugnat. (5) Nec melior est monarchomachorum, in *realem* & *personalem*, vel *regni* & *regis*; sicut enim in una linea duæ non dantur summitates, ita duplex summum imperium, alterum Principis, alterum civitatis, concipi nequit; quia hæc potestate sua se abdicavit, nec duo summa per rerum naturam esse possunt. *Quod summum est, adjectionem non recipit:* *quid*

bus exserat, ex natura & fine earundem liquido potest colligi (*e*).

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 4. §. 2.

In

quid enim supra summum erit? ait Seneca *Ep.* 85. (6) Nec tamen negamus, in omni civitate, subjectum *commune* summae potestatis esse Rempublicam, sive populum; *proprium* vero personam unam pluresve, pro cujusvis gentis moribus: imperium namque, quod Principi, ut capiti datum, manet in populo, ut in toto, cujus pars est caput; ideoque unus Rex caput esse potest plurium regnorum; & extincta domo regnatrice, populi est summa potestas; eaque durante, flumina, portus ceteraeque res publicae recte populi dicuntur, licet Princeps in eas imperium exerceat. vid. Grot. I. *c.* 3. §. 7. II. *c.* 9. §. 8. *c.* 16. §. 16. & Huber. *de Jur. civ. I. sect.* 3. *c.* 1. §. 11. *seqq.* Otto.

(*e*) *Quae Partes*]. Partes nimirum *potestativae*, quae jura majestatis, jura summi imperii, regni & regalia dici solent. Scriptorum de iisdem optimus censeri debet decandatissimus tr. Casp. Zigleri *de juribus majestatis Witteb. denuo* 1710. *ed.* 4. *Cui jungi potest* Huberus *de jure civitatis* cum notis Thomasii. Lock. *sur le gouvernement civil. c.* 7. Treuer.

(*d*) *Sint Summi Imperii*]. Majestas est *summa & independens potestas, ob mutuum futuri Imperantis & subditorum consensum, Lege Naturali Imperanti tributa, qua ad obtinendam beatitudinem civilem quosvis actus cum exteris suscipere, subditorumque actiones & vires dirigere potest*, quam definitionem pluribus exposui in *Specim. jur. publ. l.* VI. *c.* 8. §. 14. *seqq.*

2. Mensura igitur Majestatis est *utilitas civitatis*, ex hoc adeo fine singulas etiam partes posse & debere judicari, Auctor recte dicit §. 1. *h.* De caetero planissime Majestas pro *complexu variorum jurium* habetur, quorum singula partes ejus constituunt. Alii censent, Majestatem esse rem indivisibilem, quae circa quodvis objectum tota occurrat, & pro ratione peculiaris objecti peculiare saltem sortiatur nomen, vid. Vitriar. *J. J. P. l. I. tit.* 7. §. 5. Sed manifestum est, quod illa doctrina ex ignorantia rerum moralium oriatur, seu sit falsae hypotheseos, qua Majestas ens aliquod physicum esse existimatur, consectarium, ut mirer, ab illa Philosophia sibi non temperasse Auctorem *l.* VII. *c.* 4. §. 1.

3 Dicuntur etiam partes Majestatis *Regalia*, quae in *majora* & *minora*, ut & in ea, quae *pacis* aut *belli* tempore obtineant, aut *utrique* sint communia, a nonnullis discernuntur, vid. Thomas. *J. J. D. l.* III. *c.* 6. §. 144. Sed incertae & parum constantes sunt illae divisiones, hinc optime Majestas distinguitur in *immanentem*, quae Rempublicam ipsam, & *transeuntem*, quae exteros respicit, vid. Jacob. Thomas. *Philos. pract. tab.* 49. *ibique annot.*

4. Immanens Majestas summatim *libertate* & *imperio* constat, ac vel circa *sacra* vel *profana* occupatur, ab objectis vero magis specialibus specialius distinguitur, quod in hypothesi ostendi in *Specim. Jur. public. l. III. c.* 1. §. 2. Transiens vero *libertas* saltem est, ac in *pacificam* & *bellicam* discernitur: illa, si mediate exerceatur, *jus legationum* dicitur, quod circa *negotia concilianda*, *foedera pangenda* ac *civilitatem explicandam* summatim occupari videtur, qua de re iterum in hypothesi nonnihil explicatius egi *d. tr. l.* III. *c.* 4.

5. Circa singulas autem Imperii

Civi-

In civitate omnes (*f*) suam voluntatem submiserunt voluntati imperantium circa negotia ad salu

II. 1. Potestas ferendi leges.

Civilis partes obligatio occurrit, qua Imperans earum exercitium ad utilitatem civitatis referre tenetur, hoc igitur quo recte exequatur, probitate & prudentia politica opus est, quæ ex accurata, tum propriæ, tum vicinarum civitatum, cognitione advenit. Titius.

(*e*) *Potest colligi*]. Cl. *Lockius*, *Tract. Post. de Imperio cap.* 12. omnes Summi Imperii partes haud inconcinne reducit ad tres, *Legislativam* (ut vulgo, licet improprie, dicitur; vide supra *Observ. in lib. I cap* 2. §. 16.) *Exsecutivam* & *Fœderativam*. Ad potestatem *Legislativam* pertinet, non modo præcipere, quid sit faciendum, quid omittendum, &c. sed & quæ pœna, illud omittenti, vel hoc facienti, sit infligenda; ut huc pertineant §. 2. & 3. Potestas *Exsecutiva*, quæque ejus exercitio subservit, judicaria, explicantur §. 4. *Fœderativa* denique §. 5. Sed & potestas Magistratus & Ministros constituendi, de qua Auctor §. 6. sponte se refert, vel ad Exsecutivam, vel ad Fœderativam, prout hujus, vel illius, subordinati actus Magistratibus aut Ministris iis demandantur. Porro, quod ad sumptus attinet §. 7. eorum indictionem ad potestatem Legislativam, actualem vero exactionem ad Exsecutivam, facile retuleris. Circa doctrinas denique §. 8. utramque istam potestatem posse occupari, satis est manifestum.

Sed & hasce *omnes Summi Imperii partes a consentiente Subditorum voluntate hauriri*, facile ostenditur. Potestas enim Civilis, quatenus præcipiendo aut prohibendo, mulctam pecuniariam indicendo, sententiam judicialem ferendo, vel denique cum exteris paciscendo Cives *obligat* ad ista facienda, omittenda, vel patienda, quæ in statu naturali, omittere, agere, vel prohibere, integrum iis fuisset, manifeste fundatur in consensu eorum, *adversus quos* exercetur: idem enim jus de actionibus suis, atque adeo de rebus, quatenus ab actionibus pendent, disponendi, quod, dum in naturali suo subjecto manet, vocatur *Libertas*; idem, inquam, Jus cujusque consensu, quoad Civilis Societatis finis postulat, ad Summum Imperantem translatum evadit *Imperium*. Potestas Civilis contra, quatenus Civium *Jura exsequitur* adversus seu Concives, seu Exteros, oritur a consensu eorum, *in quorum gratiam* exercetur: est enim re ipsa illud Jus, quod singulis in statu naturali, ad ea, quæ sua sunt vel sibi debita afferenda, competebat, eidem Imperanti, civilis pacis causa, delatum. Atque ad posterius hoc genus pertinet facultas *corporaliter puniendi* nocentes; nisi quod hæc, cum naturaliter conveniat omnibus (vid. *Observ. in lib I cap.* 5. §. 17.) non tam Summo Imperanti *delata* dici debeat, quam eidem *restricta*, dum reliqui Cives ejus usu sibi interdicunt. Carmicii.

§. II. Objectum summæ potestatis est complexus universorum reipublicæ jurium, quæ vulgo *jura majestatis*, sive imperii; ab Anglis *prærogativa regia*; ab Italis & Germanis ambigua voce *Regalia*, vel barbare *Regalia* appellantur II. F. 56. (2) Horum alia sunt *majora*, quæ in ipsa potestate regendi territorium; vel *minora*, quæ in mediis; vel *minima*, quæ in emolumentis consistunt. Duo priora, tanquam essentialia majestatis, hoc proprium habent, quod a summo imperante non possunt avelli. Varie autem dispescuntur: nam aliæ atque aliæ partitiones sunt Aristotelis IV *Pol.* 14. Dionysii IV. 20. Grotii *l.* I. *de J. B. & P. c.* 3. §. 6 Pufendorfii *l* VII. *c* 4. § 1. Lockii *de Imperio c.* 12. & Hertii *Prud. civ. p. I. sect.* 6. §. 18. (3) Opti-

salutem civitatis facientia, quod velint facere, quidquid illi voluerint (*g*). Hoc ut fieri possit, necessum est, ut IMPERANTES CIVIBUS SIGNIFICENT, QUÆ IPSORUM CIRCA TALIA SIT VOLUNTAS. Istud igitur faciunt, non solum PER MANDATA, AD SINGULOS directa circa negotia particularia; sed etiam PER GENERALES REGULAS, unde omnibus in perpetuum de agendis omittendisve constet. Per quas etiam definiri solet (*h*), quid cuique suum, quid alienum censeri debeat; quid in civitate pro licito, quid pro illicito (*i*), quid pro honesto aut inhonesto habendum (*k*); quid cuique ex liber-

Optima vero divisio est in jura majestatis *immanentia*, & *transeuntia*: illa in ipsos subjectos, intra fines civitatis per ecclesiasticam, legislatoriam & judiciariam potestatem; hæc cum exteris Principibus & Rebuspublicis, in negotiis belli, pacis, fœderum & legationum exercentur. (4) Magnus utriusque classis est numerus, quæ Bocerus, Sixtinus, Arnisæus, Gentilis, Einsidel, de Jena, Cramerus & Jargow, sed plenissime Caspar Ziegierus *de juribus majestatis*, explicuerunt. Auctor septem tantum, hoc capite, exempli causa, proponit. eaque infra latius *cap.* 11. 12. & *seqq.* illustrat. (5) Primo *jus legum condendarum* ad eum solum pertinet, in quem summa potestas est collata; quia tota Reipublicæ conformatio legibus inest, quæ faciunt, ut multitudo in populi unius corpus convalescat, quarumque imperia potentiora sunt, quam hominum, ut Livius tradit l. c. 8. 11. & 12. Cicero eandem legum, quæ Regum constituendorum, causam fuisse, ait II. *Off.* 12. quo cives, dignitate dispares, æquales fiant, & cum omnibus una voce loquantur. (6) Est autem potestas illa, intra cancellos legis naturalis & divinæ, utilitatis civium & pactorum fundamentalium coërcenda; nam omne honestum & turpe ab arbitrio Principis suspendere, crassiorem Hobbesii Philosophiam sapit *de Cive c.* 6. §. 9. Otto.

(*f*) *In civitate omnes*]. Auctor promiscue nonnullas Imperii partes recenset, quæ tamen neque totam Majestatem exhauriunt, neque accurate satis ubique sibi opponuntur. Primo occurrit *potestas legislatoria*, quæ recte pro parte habetur, quatenus normam agendi subditis præscribit. Titius.

(*g*) *Quidquid illi voluerint*]. Vel illimitate, vel limitate secundum pacta conventa. Treuer.

(*h*) *Per quas etiam definiri solet*]. Sed illa facultas definiendi intelligenda est, *salvis legibus divinis*, nam utut Auctor crassioris Philosophiæ Hobbesianæ, omne honestum & turpe a legis humanæ definitione suspendentis *de Cive c.* 6. §. 9. 16. verba usurpet, hoc tamen eum sano sensu fecisse, existimandum est, cum ex aliis locis hoc satis appareat, add. *l.* VII. *c.* 4. §. 2. *l.* VIII. *c.* 1. §. 2. *seqq.* Titius.

(*i*) *Quid pro illicito*]. Ex iis, nimirum, quæ Divina Lege, nec in universum sunt præcepta, nec vetita. Carmich.

(*k*) *Aut inhonesto habendum*]. Legum ferendarum potestas primarius majestatis character est: no-

bertate naturali superſit, aut quomodo quisque uſum ſuorum jurium ad tranquillitatem civitatis temperare debeat; quid denique & quo modo quisque ſuo jure ab altero exigere queat. Hæc omnia enim liquido definita eſſe, ad decus & tranquillitatem civitatis plurimum facit.

dict. §. 2.

Is porro potiſſimus (*l*) civitatum finis eſt, ut homines mutua conſpiratione & ope tuti ſint adverſus damna & injurias, quæ ab hominibus invicem inferri poſſunt & ſolent. Id ut obtineatur ab

III 2. Jus determinandi atque infligendi pœnas.

notat enim voluntates omnium in una voluntate majeſtatis eſſe unitas, qua perfecte obligari intelliguntur. Illa vero poteſtas non ita concipienda, ac ſi nullis finibus eſſet comprehenſa, omneque juſtum & honeſtum in ſe dicendum ſit, quod imperantis eſſe voluntas declaratur. De *facto* quidem in ea civitate, ubi regulas præſcribendi jus exercet imperans ſecundum externum juſtitiæ & honeſtatis valorem & effectum, omnia imperantis placita propter vim imperii coactivam vim juſti & honeſti obtinent, bonique cives præmiisque digni cenſentur, qui eadem obſervant: at vero rei natura eam ob cauſſam non mutatur, nec relatio ejus ad leges divinas non tollitur; ſed placita illa internam ſæpe involvunt turpitudinem, & injuriam civibus inferunt. Hobbesius ergo, qui *de Cive c.* 6. §. 9. & 16. tantum juſtum & honeſtum ex externo effectu in civitate dijudicat, in eo non peccat, quod eo ſenſu juſtum & honeſtum ab imperantis voluntate pendere adſeruerit; ſed in eo minus accurate proceſſiſſe dicendus eſt, quod nullam aliam juſti & honeſti ideam in cive ſuo admiſerit. Regulæ enim, quæ in republica præſcribuntur, intra cancellos legis naturæ, civium utilitatis pactorumque fundamentalium ſe detinere debent. Conf. Houtuyn *politica contracta* §. 27. *ad* 35. Treuer.

§. III. Ad tutelam civium internam pertinet *jus vitæ & necis*, quod alias major animadverſio *l.* 11. *D. de off. proc.* ſumma & major poteſtas *l. un. D. de off. præf. præt.* ἀλληγορικῶς jus ferri Lucano V. *vſ.* 312. & poteſtas gladii vocatur *l.* 6. *pr. D. de off. proc. l.* 70. *D. de R. J. Rom.* XIII. *vſ.* 4. (2) Ut vero quies reipublicæ obtineatur, metu pœnæ opus eſt ad ſceleſtorum malitiam reprimendam, quæ coëundo in civitatem ab illis non exuitur. Quotusquisque enim reperiretur, qui impunitate omnium propoſita abſtinere poſſit injuria? Nonne alter alterum vivus deglutiret? ut in Hebræorum proverbio erat. Vinculis igitur & carcere fatigandi ſunt, quos Numinis metus non terret. *Valeria lex nihil ultra, quam improbe factum, adjecit. Id (qui tum pudor hominum erat) viſum, credo, vinculum ſatis validum legis, nunc vix ſerve ita minetur quisquam*, ait Liv. X. 9. (3) Atque hoc eſt, quod Solon dixit, Rempublicam præmio & pœna contineri; ejusque imitator Ulpianus,

ab hominibus, quibuſcum in eandem ſocietatem conjungimur, non ſufficit, ut mutuo inter ſe paciſcantur de injuriis non inferendis: neque etiam ut nuda Superioris voluntas civibus innoteſcat: ſed opus eſt METU POENÆ, ET FACULTATE EANDEM REPRÆSENTANDI (*m*). Quæ pœna, ut huic fini ſufficiat, ita eſt temperanda, ut aperte majus malum ſit leges violaſſe, quam obſervaſſe (*n*); utque adeo pœnæ acerbitas voluptati aut lucro, quod ex injuria capitur aut ſperatur, præponderet. Nam non poſſunt homines non ex duobus malis minus eligere. Licet autem multi per imminentem pœnam ab injuriis non reprimantur, id tamen inter minus frequentia habendum eſt; quæ plene evitare conditio humana non patitur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 4. §. 3.

IV. Quia etiam ſæpe (*o*) controverſiæ ſuper recta legum

8\. Poteſtas civium li-

nus, veræ & non ſimulatæ Philoſophiæ munus eſſe, ait *bonos non ſolum metu pœnarum, verum quoque præmiorum exhortatione efficere*, in *l.* 1. §. 1. *D. de J. & J.* & Conſtantinus in *l.* 3. *C. Th. de numerar. Vel laus eos & dignitas honorabit, vel ſi in culpa fuerint deprehenſi, pœna comitabitur.* Adde ſupra *ad l. I. c.* 2. §. 8. Otto.

(*l*) *Is porro potiſſimus*]. Deinde *poteſtas puniendi* adducitur, quam ita exercendam eſſe, ut ſcopum propoſitum, in quantum indoles vitæ humanæ hoc admittit, illa asſequatur, Auctor hic præcipit, add. *l.* VII. *c.* 4. §. 3. qua de re *c* 13. amplius diſpiciendum erit. Titius.

(*m*) *Et facultate eandem repræſentandi*]. Lex omnis ſine pœnæ repræſentatione, vel etiam ſine poteſtate puniendi fulgur eſt ex pelvi. Exempla in lege Cincia & Valeriana adſert Boehmerus *de jur. publ. univ. part. ſpec. l. II. c.* 3. *p.* 404. *not. p.* Metu opus eſt in civitate, in qua cives malitiam ſuam non amiſerunt, quibus eam ob cauſſam mala ſunt opponenda, in quæ incidant, niſi mores ad utilitatem & tranquillitatem reipublicæ componant. Conſtat etiam ex eo: leges obligare debent: obligationis autem natura non tantum ſpem boni, ſed & metum mali requirit. Treuer.

(*n*) *Ut aperte majus malum ſit, leges violaſſe, quam obſervaſſe*]. Sed eſtne malum leges obſervare? Eſt, non juxta *rei veritatem*, ſed *delinquentis opinionem*, quæ hic reſpicitur, cum per pœnam ſit corrigenda. Titius.

§. IV. Judicia pertinent ad jus privatum, ſed eorum conſtitutio eſt jurispublici ac Majeſtatis. Recte enim Cicero, poſt Herodotum & Ariſtotelem, dixit II. *Off* 12. *juſtitiæ fruendæ* cauſa, in civitates coitum eſſe, & Plato ait, ſine ju-dic

legum adplicatione ad facta singularia oriri solent, ac multa accurate expendenda occurrunt, si quid contra leges factum esse dicatur: inde, ut inter cives tranquillitas constet, summi imperii est, LITES CIVIUM COGNOSCERE ET DECIDERE (*p*), singulorumque facta, quæ legibus contraria arguuntur, examinare, ac pœnam, legibus convenientem, dictitare & exsequi.

tes cognoscendi ac decidendi.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 4. §. 4.

V.

Ut autem, qui in civitatem coiverunt, adversus extraneos tuti sint, summi imperii est, CONGRE-

4. Jus belli & pacis ac fœderum.

diciis non esse civitatem. Enimvero cum inops multitudo ab iis premeretur, qui majores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant, qui præ ceteris justitiæ, sapientiæ & virtutis fama florebat, ut injuria tenuiores prohiberet, & & æquitate summos cum imis retineret. (2) Solent autem Imperantes tres judicii partes, facti cognitionem, juris ad illud applicationem, & exsecutionem aliis mandare, tum ratione territorii, tum ratione causarum; sic tamen, ut ultimam provocationem sibi reservent: nam ut nulla ratione possit provocari, cum persona subditi pugnare, ait Grot. *l. II. c.* 4. §. 13. (3) Veterum plerique, ut sanctitati judiciorum magis prospiceretur, in magna reliquorum ignorantia sacerdotes iis præfecere, Cæsar VI. *de B. G. c.* 13. Tacit. *de M. G. c.* 7. Ælian. XIV. 34. ibique Cl. Perizon. *in not.* OTTO.

(*o*) *Quia etiam sæpe*]. Ulterius sub Imperio Civili continetur *potestas judiciaria* §. 4. Jus *belli* & *pacis*, nec non *fœderum* §. 5. (sub quo jus *guarantiæ*, *neutralitatis*, similiaque jura comprehenduntur) *Mediationis* & *civilitatis publicæ exhibendæ* (quæ tria jura, mediate exercita, nomine *Juris Legationum* venire, supra §. 1. lit. (*d*). *n.* 4. jam dixi) denique *Jus constituendi ministros & magistratus* §. 6. ac *Jus exigendi sumtus publicos* §. 7. add. *d. l.* VII. *c.* 4. *seqq.* TITIUS.

(*p*) *Lites civium cognoscere & decidere*]. Potestas judiciaria, quæ legum vim in civium caussis manifestat, penes solum imperantem est, qui, ut eo aptius jus dici possit, judices peculiares constituit & subordinat. Tribus autem ea absolvitur: (1) facti cognitione: (2) juris adplicatione, vel dictione, qua de facto cognito judicatur: (3) imperio sive exsequutione ejus, quod de facto statutum est. Vid. BOECLERI *diss. polit. X. de jurisdict. & judic.* TREUER.

§. V. Ad defensionem civitatis adversus injurias exterorum pertinet Bellum; id, quod ut jure gentium solenne sit, non nisi ab iis, qui jus totius habent, suscipi potest; quia universa civitas, ipsaque sceptra & coronæ in discrimen vocantur. Apud Romanos in crimen Majestatis incidebat, qui injussu Principis bellum gessisset, *l.* 3. *D. ad L. Jul. maj.* & *l. un. C. ut armor. usus.* Juris belli autem latissimi sunt fines, quia conscriptionem & hospitationem militum, armamentaria, castella,

ab

GREGARE, UNIRE ET ARMARE, aut ejus loco conducere, quod pro incerto numero, & viribus hostium ad communem defenſionem opus viſum fuerit; rurſusque, ubi expedierit, pacem facere (*q*). Cumque & belli & pacis temporibus inſerviant FOEDERA, ut & commoda diverſarum civitatum meliùs communicari poſſint: & validior hoſtis junctis viribus repelli, aut in ordinem redigi queat; penes ſummum quoque imperium erit; utrique tempori inſervientia fœdera inire, univerſosque ſubditos ad ea ſervanda obſtringere, ſimulque exinde redundantia commoda in civitatem derivare.

J. N. *&* G. *l.* VII. *c.* 4. §. 5.

VI. 5. Poteſtas creandi Magiſtratus.

Cum etiam civitatis amplæ negotia, tam belli quam pacis tempore occurrentia, ab uno homine ſine MINISTRIS & MAGISTRATIBUS exſecutioni dari nequeant; opus erit, ab ſummo imperio conſtitui

arces, claſſes, guarantiam, pacem, neutralitatem, fœdera & legationes comprehendit. vid. *c.* 16. & 17. OTTO.

(*q*) *Pacem facere*]. Jus belli & pacis, quod hic innuitur, neque civitati, neque magiſtratui inferiori; ſed ſoli majeſtati competit ordinarie: niſi ſumma neceſſitas ad arma præcipitanti conſilio capienda impellat, vel civitas a principe ſuo deſerta ſit. vid. BOECLER. *ad Tacit. annal. l. I. c.* 10. *n.* 3. GROTIUS *lib. I. c* 3 *n.* 5. BERNEGGER. *ad Tacit. quæſt.* 187. TREUER.

§. VI. Adminiſtrare rempublicam ſummi imperantis eſt; ſed quia is ubique eſſe nequit, multos oculos, aures, manus & pedes, ad tenendam ſummæ reipublicæ molem, ſibi comparare debet: tales autem ſunt Legati, Conſiliarii, belli Duces & Magiſtratus. (1) Priores ipſum Principem repræſentant, ejusque negotia publica, in aulis exterorum, vel in ſanctiore concilio, expediunt. Olim *Patres*, *Amici* & *Comites* Regum vocabantur. Hi vero ſunt miniſtri, cum facultate quadam imperandi, a republica conſtituit. Vellejus Paterculus II. *c.* 127. *Magna negotia magnis adjutoribus egent: intereſtque Reipublicæ, quod uſu neceſſarium & dignitate eminere, & utilitatem auctoritate muniri.* (2) Illud certum eſt, præſtare mali Principis bonos Conſiliarios, quam boni malos; ſed plerumque *qualis eſt judex populi, tales etiam ſunt miniſtri ejus*, Eccleſ. X. *vſ.* 2. Symmachus IV. *Ep.* 7. *Summis imperii moderatoribus pia & decora ſuadentes inſtrumenta ſunt boni ſæculi. Eſt quidem Rectori noſtro divini fontis* ingeni

ſtitui homines (*r*), qui ipſius vice controverſias civium examinent, vicinorum conſilia explorent, milites gubernent; opes civitatis colligant, & diſpenſent, ac denique utilitati civitatis undique proſpiciant. Quos ipſos ſummus imperans ad officium faciendum compellere, geſtorumque rationes poſcere poteſt ac debet.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 4. §. 6.

VII. 6. Jus imperandi tributa & vectigalia.

Quia porro nec belli nec pacis tempore civitatis negotia ſine SUMTIBUS geri poſſunt, ſummi imperii eſt adigere cives, ut eosdem ſuppeditent (*s*). Id quod variis modis contingit; puta, ſi vel cives aliquam bonorum aut proventuum regio-

ingenium, & omnium virtutum promta natura. Sed ut imagine uti liceat, optimos gubernatores haud mediocriter etiam remigum manus juvat. OTTO.

(*r*) *Conſtitui homines*]. Jus conſtituendorum magiſtratuum ſoli majeſtati competit: (1) quia populus a majeſtate vult regi; cui ergo liberum erit de regiminis miniſterio ſtatuere: (2) ſummus imperans, ſive per ſe velit, ſive per alios agere, hoc perinde eſt, modo ſua voluntate id fiat: (3) magiſtratus ſunt exſequutores legum; quod munus immediate ex majeſtatis fonte promanat. Vid. BOECLER. *diſſ. polit.* 9. TREUER.

§. VII. Ut quies Reipublicæ interna & defenſio adverſus exteros comparetur, juſtum eſt, ut civis, qui commodis civitatis frui cupit, etiam ad ſumtus belli & pacis concurrat. Neque enim quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt, auctore Tacito IV *Hiſt.* 74. Ulpianus ait: *In tributis Reipublicæ nervos eſſe, nemini dubium eſſe* in *l.* 1 §. 20. *D. de quaeſt.* Quintilian. *Decl.* 341. *Neceſſaria eſſe vectigalia civitati; exercitus ſtipendium accipiunt, &c.* (2) Ad aulam quoque Principis cum ſplendore quodam ſuſtentandam opus eſt certis reditibus & bonis; quæ hodie *Demanialia*, *Cameralia*, vel *Menſalia* appellantur. Uſum illorum antiquiſſimum apud Ægyptios & Spartanos, Diodorus Siculus & Xenophon prodidere. De Latinis Servius ad illa IX. Æneid. *vſ.* 274. verba: *Et campi, quod Rex habet ipſe Latinus*, notat: *Mos fuerat, ut viris fortibus, ſive Regibus, pro honore daretur aliqua publici agri particula, ut habuit Tarquinius Superbus in campo Martio, quod ſpatium ab Homero τέμενος dicitur.* Add. infra *c.* 15. §. 3. & 5. OTTO.

(*s*) *Ut eosdem ſuppeditent*]. Jus tributorum majeſtati ſumme neceſſarium: ſine iis ceſſant media defenſionis; ceſſat auctoritas reipublicæ; ceſſat tranquillitas: ſine eo imperium diſſolvitur, neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt; quæ verba ſunt TACITI *l.* IV. *hiſt.* 74. *n.* 2. ad quæ prolixe de tribu-

gionis, abs ſe inſeſſæ, partem ad hos uſus ſeponant, vel ſinguli cives de ſuis bonis conferant, ſimulque, ubi opus ſit, operas ſuas præbeant; vel ſi vectigalia imponantur mercibus, quæ importantur & exportantur, (quorum illud tamen magis cives, hoc exteros onerat,) aut ſi de pretio rerum, quæ conſumuntur, modica pars decidatur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 4. §. 7.

VIII. 7. Poteſtas conſtitu- Denique cum ſingulorum (*t*) actiones a ſua cujus

tis explicuerunt commentarii. vid. præterea Barclajum *Argenid. l.* IV. *c.* 10. Thysius *memorab. veterum rerump. c.* 18. *p.* 598. 687. Berneggerus *quæſt* 81. Treuer.

§. VIII. Ad imperium civile quoque pertinet cura Scholarum & Religionis. Quamvis enim privata liberorum educatio in patris ſit arbitrio, neque civitates ſacrorum cauſa ſint conſtitutæ, ex voto tamen optimarum felicitas conſiſtit in eo, ut cives, animo ſcientiis exculto, ſecundum virtutes operentur, quas inter præcipua eſt pietas, baſis & fundamentum omnis honeſtatis. (2) Quumque teſtæ diu retineant odorem, quo ſemel recentes ſunt imbutæ, ſuprema inſpectio in ſtudia imperanti competit, ne porticus ſolæ legibus ſint impletæ, ſed ut juſtitiæ ſtudium penitus animis civium inſeratur. Hunc in finem opera danda eſt, ut in Academiis, recte dotatis & exornatis, vera ſanaque doctrina promoveatur; noxia vero, ſeditioſa & impia excludatur; utque rixis eruditorum modus ſit, a ſtulta ambitione communiter profectis. Recte ait Hobbeſius *de Cive c.* 1. *n.* 5 non conſentire alicui eſſe erroris eum tacite accuſare; in multis abire, eſſe eum pro ſtulto habere; hinc bella literaria inter Sabinianos & Proculejanos, Legiſtas & Decretiſtas, ſed acriora inter Theologos, quia Dei cauſa agitur. Mitto vetus dictum, inter horologia facilius quam inter Philoſophos convenire. Cohibendi ergo ſunt turbulenti, inſulſi & latrantes iſti, ut pruritum laceſſendi bilemque, in exitium Academiarum vergentem, abjiciant: alii monendi, ut deſerant inane ſtudium ſupervacuorum, ac quæſtiones, nulli profuturas, quæ ſpecioſa vanitate ita quosdam detinent, ut negligant neceſſaria: quamadmodum ſuo tempore Seneca *de Brevit. vitæ c.* 13. & in aurea *Epiſt.* 88. Juvenalis VII. *vſ.* 234. aliique graviter inculcarunt; quibus Cl. Buddei *Diſſertatio de cultura ingenii* jungatur. (3) Majoris momenti eſt jus Imperantis *circa Sacra:* quod vulgo, ſed perperam, *jus Epiſcopale* vocatur. Quemadmodum omnia collegia in civitate, ſic etiam univerſitas, quæ cultum religionis publice exercet, & certis juribus fruitur, imperio ſubjacet *l.* 1. §. 1. *D. de colleg. l.* 2. *D. de extr. crim.* ne ſpecie religionis turbæ, ſcelera & bella oriantur, quorum exempla ſunt apud Livium XXXIX. *c.* 8. *ſeqq.* Plutarch. *de Iſide c.* 58. & Juvenalem XV. *vſ.* 35. Nulla enim res efficacius multitudinem regit, quam ſuperſtitio & plebs, alioqui impotens, ſæva, mutabilis, ubi *vana religione capta eſt, melius vatibus*

jusque opinione regantur; plerique autem de rebus ita soleant judicare, prout assueverunt, & prout communiter judicari vident; paucissimi proprio ingenio vera & honesta dispicere queant: inde endi publicos Doctores.

itibus fuit, quam ducibus paret, Curt. IV. 10. (4) Si quæris, quousque jus illud circa Sacra se extendat. Separanda est religio naturalis a revelata, & gentilis a Christiana, tum quoque cavendum, ne omnia Principi, nec ab altera parte Papæ aut Clero subjiciantur. Apud gentiles omnis de Diis doctrina ad rationes Reipublicæ particulares, & retinendam in obsequio plebem accomodata erat, nec mirum ergo, quod idem *Rex dux belli erat, Judex controversiarum, & dominus ceremoniarum erga Deos*, ut ait Aristot. III. *Polit.* 11. & Servius *ad Virg. III. Æneid. vs.* 80. (5) Religio autem Christiana, quatenus cultum *internum* & credenda continet, sub imperio civilis potestatis non continetur: ea enim officia erga Deum, ac internam felicitatem hujus & futuræ vitæ pro scopo habet: Respublica autem circa officia hominum erga homines, & externam securitatem occupatur. Neque subjecti mentes suas Imperanti subjecerunt, quarum Rex solus Deus est: neque religionis est cogere religionem, quæ sponte suscipi debet; neque arma hujus militiæ carnalia sunt; uti Lockius, Werenfelsius, Baylius, Saurinus & Noodtius professa opera ostenderunt. (6) *Externi* autem religionis actus arbitrarii, & media, quæ cultum internum promovent, & personæ, sacris præfectæ, imperio civili non modo subjectæ sunt, secundum Pauli illud: *Omnis anima Magistratibus subjecta esto, Rom.* XIII. *vs.* 1. sed & officium Principis Christiani est, Ecclesiam visibilem alere, tutari & curare, ut omnia in ea ordine & decenter fiat. *Reges erunt nutritii tui, Esa.* XLIX. *vs* 23 (7) Totum ergo jus circa Sacra partim in directione, partim in defensione consistit, & circa publicum religionis exercitium, disciplinam & ordinationes ecclesiasticas, Ministros, Synodos, Consistoria & bona ecclesiarum versatur, de quibus Imperatores Constantinopolitani in utroque Codice compiures constitutiones dederunt. (8) Henricus autem Valesius *ad Euseb. de vita Constant. III. c.* 51. Constantinum culpavit, quod vix catechumenus doctorem egerit, & Petrus Faber III. *Sem.* 22. acrius reprehendit Justinianum, quod a Canonibus discesserit, sibique plus in Ecclesiasticis vindicarit, quam laïco Principi conveniret. Alemannus in *præf. ad Procop p.* 4. eum idcirco *infaustum Ecclesiæ monstrum*, Conringius in *anis pag.* 35. *berilis ingenii Cæsarem* appellavit; sed vide, quæ dixi ad Böckelmanni *Diff. jur. civ. & can. c.* 15. §. 4. & adde Grot. *de Imp summ. pot. circa sacra*, Pufend. *de habitu relig. Christianæ ad vitam civilem*, Thomas. *vindic. jur. maj. circa sacra*, & *de jur. princ. Evang in controv. Theol.* nec non Oration. meam *de jure imp. & stat. imp. circa Sacra*. Otto.

(1) *Denique cum singulorum*]. Ad Imperium etiam pertinet *Jus scholarum & cura religionis*. Sub illo continetur (1) *jus instituendi scholas*, (2) *promovendi veram sanamque doctrinam, noxiamque excludendi* §. 8. *b.* (3) *impediendi, ne diversæ sententiæ in odia & rixas erumpant, ac pacem civilem turbent*, add. *l.* VII. *c.* 4 §. 8.

2. Cura religionis involvit (1) *jus prospiciendi, ne prætextu religionis socialitas turbetur, ac vel Respublica, vel singuli, in juribus suis, immerito lædantur*, quod Imperantes magna sollicitudine exercere

inde civitati expedit, ut publice ejusmodi DOCTRINIS personet (*v*), quæ cum recto fine & usu civitatum congruunt, simulque animi civium a puero istis imbuantur. Ejusmodi igitur doctri-

cere debebant, sed eo fere res rediit, ut in ejus neglectu, vel usu contrario, salutem suam contineri existiment. Quoad ipsam religionem, (2) *non habet Imperans jus religionem comminiscendi, imperandi, aut ob non admissam, vel rejectam puniendi.* Posita vero religione vel *consensus*, vel *dissensus* adest: illo casu, (3) *habet jus ea omnia agendi, quo religio debite instituatur & conservetur*, ex quo varia jura specialia fluunt.

3. In casu dissensus habet (4) *jus dissentientibus emigrationem injungendi, citra ullam tamen læsionem, aut eos non recipiendi*, quod facilius procedit: non minus tamen ipsi competit (5) *jus eos recipiendi vel tolerandi.* Posita autem tolerantia, amplius habet, (6) *jus a suæ Ecclesiæ cœtu dissentientes excludendi*, fidei formulis eo fine compositis, ad quas tamen non temere ruendum, (7) *Conciliationem tentandi* per amicas collationes sine ulla vi, vel directa vel indirecta, (8) *cultum publicum circumscribendi*, vel *plane prohibendi*, denique (9) *cultum publicum admissum dirigendi*, in quantum id indoles religionis, conscientia Imperantis & eorum, qui religionem istam sectantur, admittit. De cætero pro diversitate dissensus hoc jus aliquando sibi asserunt Imperantes, aliquando negligunt, ac curam religionis ordinandæ dissentientibus ipsis relinquunt.

4. Quæ autem de receptione, vel tolerantia dissentientium dicta sunt, illa procedunt, si ipsorum religio non sit insociabilis, nec statui Civili repugnet, alioquin non consultum fuerit, hostes in Rempublicam recipere, vel in eadem tolerare. Sed illa delibasse sufficiat, nam ex generalibus illis principiis, rite probatis, speciales conclusiones deducere, ac quomodo hypocritæ conscientiarumque tortores contra eas peccare soleant, ostendere, id instituti angustia prohibet. TITIUS.

(*v*) *Personet*]. Huc itaque pertinet (1) jus circa sacra, & quidem vel circa cultum, vel circa personas ad sacra necessarias, vel circa bona ecclesiastica: (2) jus circa scientiarum permissionem & promotionem in republica: (3) jus circa dogmata ipsa & sentiendi libertatem. De primo vid. eruditissimum librum ANT. DE DOMINIS *de republica ecclesiastica.* BESOLDUM *de religionis jure.* GROTIUM *de imperio summæ potest. circa sacra.* RECHENBERG. *diss. P. II. D.* 21. *an cujus regio ejus sit religio.* CONRING. *diss. de majestatis civilis auctoritate & officio circa sacra.* JÆGER *de concordia imperii & sacerdotii.* De tertio ANT. COLLINI *discours sur la liberté de penser* variis occasionem præbuit investigandi jus principum circa sentiendi libertatem. Conf. quoque RAPIN. *rest. sur la philosophie p.* 356. Malim tamen jus circa sacra & religionem deducere ex principis jure supremæ inspectionis in quasvis societates, quævis collegia civium, quo præcavet, ne ullum reipublicæ præjudicium exinde pronascatur. Sicuti enim singuli cives subjecti sunt principis imperio: ita quoque cives in societates coaliti, vel integra civium corpora eamdem obsequii obligationem sustinent. Jus vero illud principis vel magis vel minus ad res societatis dirigendas se extendit, prout vim ea habent & exserunt in rempublicam. Non opus hic est, ut fingamus jura principis *collegialia* juribus majestatis contradistincta; nihil est in prin-ci-

ctrinas qui publice doceant, summi imperii est constituere (*x*).

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 4. §. 8.

Sunt autem istae partes summi imperii naturaliter IX. Quae imperii par-

cipis imperio, quam majestas: nihil in majestate, quam complexus jurium summi imperii, quae si adplicare necesse sit ad interiorem alicujus collegii constitutionem; exinde non aliam induunt indolem, nec jura dici possunt a juribus majestaticis diversa: quod viro magnifico Pfaffio *in origin. jur. eccles. p.* 193 200 regerendum esse puto. Ecclesia vero est coetus civium Deum publice colentium: insignem ille vim habet in animos hominum & per eorum motus in ipsam rempublicam. Quare principis est ita dirigere totius ecclesiae externum habitum & jura illuc pertinentia, ne securitati reipublicae & saluti detrahat. Ubi vel insignes doctorum ecclesiae abusus vel ceterorum membrorum corruptio se apertius manifestant, ibi princeps supremum inspectionis jus etiam latius in ecclesiae externam constitutionem extendit & limitibus eam circumscribit, quibus opus est ad evitandam societatis & reipublicae corruptionem. Conf. *Caroli Francisci* Buddei *Untersuchung des wahren Grundes, aus welchem die höchste Gewalt eines Fürsten über die Kirche herzuleiten ist. Hale* 1719. 8. Auctor hujus libri sanioribus principiis insistit, & juris publici universalis praecepta hac in parte egregie ordineque concinno enucleat. Adde Böhmerum *jur. publ. univ. part. spec. l. I. c.* 4. 5. Treuer.

(*x*) *Summi imperii est constituere*] Huc pertinet potestas erigendi *Academias*, easque Legibus firmandi & Privilegiis ornandi, quam inter *Jura Majestatis minora* (majora enim sunt partes Summi Imperii essentiales, ab Auctore descriptae) censere solent Scriptores Politici. Hoc interim, ut & alia pleraque Jura Majestatis quae *minora* vulgo audiunt (qualia sunt, *Dignitates conferendi*, *Monetam cudendi*, *Nundinas & Ferias concedendi*, *Liberos legitimandi*, *Famam restituendi*, *Veniam aetatis largiendi*, *Solennia Legum remittendi*, *Debitoribus inducias dandi*, &c.) ubi reperiuntur, ad Potestatem *Executivam* sponte se referunt: horum tamen jurium aliqua subordinatis Magistratibus quandoque permittuntur; aliqua, salva Civitatis & Imperii Civilis constitutione, possunt prorsus deesse. Alia vero Jura, quae ad hoc idem genus referuntur, ut *Mulctas Fisco acquirendi*, *res nullius exclusis aliis occupandi*, &c. non tam sunt partes Summi Imperii, quam Jura utilia, variarum Civitatum Legibus Summo Imperanti, ad dignitatem ejus sustinendam, concessa.

Quod si vero, quae ab Auctore hic praecipiuntur, ad Doctores Ecclesiasticos intelligantur pertinere, ducunt ad quaestionem vexatissimam, de *Jure Summorum Imperantium circa Sacra*: quae quidem, sive respiciat istum Sacrorum cultum, cui Leges civitatis favent, moderandum; sive dissentientes ab eodem, supprimendos aut tolerandos; quaestio est, utroque respectu, altioris & subtilioris indaginis, quam ut eam hic vel leviter attingere instituti nostri ratio permittat. Carmich.

§ IX. Summum imperium unum quiddam est & indivisum, quod intellectu magis partes habet, quam corpore, & ex diversis ope-

tes natura sunt indivisae. ter ita CONNEXAE (y) ut, siquidem regularis forma civitati constare debeat, omnes & singulae penes

rationibus cognoscitur. Tanta etiam partium illarum est conjunctio & nexus, ut majestas coronae assimiletur, quae, parte circuli amissa, nomen suum amittit. Hinc Auctor *Op. maj. l.* VII. *c.* 4. §. 9. *seqq.* multis rationibus post Bodinum & Hobbesium evincere conatur, mixtas Respublicas non dari, atque ita Tacitus IV. *Annal.* 33. *Cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut singuli regunt; delecta ex his & constituta Reipublicae forma laudari facilius, quam evenire, vel si evenit, haud diuturna esse potest.* (2) Verum licet Majestas regularis sit indivisa, vix etiam ex tribus formis mixtura fieri possit, & si populo ea arriserit, compages civitatis irregularis, nec satis concinna, inde exsurgat; tamen quia levior ille morbus est, prae malis, quae ex abusu partium majestatis conjunctarum, sub pravis imperantibus, proficisci possunt; hinc populis quibusdam placuit divisio, & nihil vetat, quo minus summum imperium dividatur vel per partes *subjectivas*, ut plures Imperantes regalia pro indiviso exerceant, & talis regni species ad Aristocratiam inclinat; vel per partes *potentiales*, ita ut jus belli & pacis Rex solus exerceat; tributa autem, & rerum gerendarum nervus a populi concilio dependeant. Exempla antiqua reipublicae Hebraeorum, Macedonum, Romanorum & Atheniensium, Grotius attulit *l. I. c.* 3. §. 17. & 19. recentiora in Germania, Suecia, Polonia & Hierachia Romana, Hertius laudavit *Prud. civ. p. I. sect. XI* §. 8. (3) A mixtis autem his, sive irregularibus, differunt respublicae *temperatae*, in quibus Regis partes ubivis primae sunt, sed populus in quibusdam, tanquam causa sine qua non, concurrit, ut in magna Britannia: aut imago libertatis proceribus vel populo, in administratione, relinquitur. v. c. si Rex nolit, leges vel donationes valere, nisi a Senatu approbentur; ut in Gallia: vel si Optimatum reipublicae simulacrum Regis adjiciatur; cujus exemplum est in duce Venetorum, *un veritable fantome & un ombre d'un Prince*, ait Didier. *p.* 2. *de la Ville & Rep. de Venise* Otto.

(y) *Sunt autem istae partes summi Imperii naturaliter ita connexae*], Nempe ex hypothesi finis intenti, si enim illi, qui civitatem constituunt, felicitatem Civilem intendunt, naturale utique est, ut Imperium Civile ita efforment, quo habeat omnes partes, ad producendum illum finem necessarias, easque ita dispositas, ut operatio publica commode possit suscipi. Titius.

Majestatem non posse dividi, communis olim fuit sententia partim ex adulatione, partim ex superstitione enata: quod majestatem immediate instar sancti habitus animis principum e coelo infundi crediderint, qui non possit communicari cum aliis; sed indivisim tamquam qualitas divinitus immissa possideri. Nil vero obstat excusso illo errore, quo minus majestatem in partes abire posse putemus, ita, ut penes unum jus sacrorum, penes alterum jus belli & pacis, penes alios jus legum ferendarum adesse queat. Non obstat majestatis natura, quae est complexus omnium jurium, quae ad summum imperium pertinere judicamus: illa vero dividi commode possunt non tantum mente, sed etiam praxi civili. Nec est, ut finem civitatis hac ratione obtineri non posse adfirmemus: experientia loquitur contrarium, & saepe e re civium est, ut ne omnia jura in uno resideant capite. Nihil quoque monstri alit ejusmodi partitio, qua licet facta, jura tamen

nes unum radicaliter esse debeant (z). Nam si una vel altera (a) plane abfuerit, mancum erit imperium, nec ad finem civitatis procurandum idoneum. Sin autem istæ dividantur (b), ita ut quædam radicaliter sint penes unum, reliquæ penes alium, irregularem rempublicam & male cohærentem emergere, necessum est.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 2. §. 1, 11—14.

men omnia in una civitate remanent, tamquam in corpore: respublica enim perpetuum majestatis subjectum manet, quacumque ratione ejus jura distribuantur. Conf. Zigl. & Gronovium *ad Grot. l. I. c.* 3. §. 17. ipsumque Grotium, ubi varios ejus rei exponunt modos & exempla. Lampad. de republ. Rom. Germ. *p. I. th.* 60. 61. Besold. *op polit. l. I. c.* 8. *p.* 278. *sqq.* Furstenerium *de suprematu c.* 11. *p.* 48. Treuer.

(z) *Omnes & singulæ penes unum radicaliter esse debeant*]. Tunc radicaliter & independenter penes unum omnes Imperii Civilis partes sunt, si in subjecto, vel *physice uno*, vel *nexu imperii unito*, existant, si autem pluribus ita concedantur, vel divisim vel indivisim, aut illi *simplici saltem obligatione* sint conjuncti, tum penes plures independenter & radicaliter reperiuntur. Titius.

(a) *Nam si una vel altera*]. In se igitur partium Majestatis separatio vel divisio non est impossibilis, sed si fiat, operatur saltem vel Imperium mancum, vel Rempublicam male cohærentem, quod Auctor *h.* recte agnoscit, quamvis *l.* VII. *c.* 4. §. 9. *seqq.* divisionis possibilitatem penitus negare videatur, nisi forte ita accipiendus est; *unius partis distractionem non esse possibilem*, vel *divisionem sæpe jactari, ubi tamen revera omne Imperium sit penes unum, ejus vero exercitium aliis delegetur*, vel *divisionem in universum esse inutilem*, de quo alii curatius dispiciant. Idem.

(b) *Dividantur*]. Evitari sane vix potest, quin rationibus ab Auctore allatis de *J. N. & G. h. t.* §. 10. & *seqq.* largiamur, incommodam & male cohærentem fore Civitatis compagem, ubi variæ Summi imperii partes ponuntur subjectis adæquate diversis: in eo tamen nihil est incommodi, quod Princeps, aut Senatus, nonnullas quidem Summi imperii partes possit solus exercere, ut Executivam & Fœderativam; aliam vero, nempe Legislativam, non nisi adhibito Ordinum consensu. Vide infra *cap.* 9. §§. 5. & 6. Carmich.

Caput VIII.

De Formis Rerumpublicarum.

Summaria.

I. *Formæ Rerumpublicarum.*
II. *Aliæ regulares, aliæ irregulares.*
III. *Regulares tres: Monarchia, Aristocratia, Democratia.*
IV. *Monarchia præ ceteris commoda.*
V. *Vitia civitatis,*
VI. *Alia sunt hominum in Monarchia,*
VII. *Aristocratia,*
VIII. *Democratia,*
IX. *Et quavis forma Reipublicæ:*
X. *Alia Status.*
XI. *Unde Tyrannis, Oligarchia, Ochlocratia.*
XII. *Respublicæ irregulares variæ.*
XIII. *Systema civitatum*
XIV. *Aliud ex communi Rege,*
XV. *Aliud ex perpetuo fœdere.*

I. Formæ Rerumpublicarum variæ.

Summum imperium (*c*), prout vel in uno homine, vel in uno concilio, ex paucis, aut

§. I. Exposita interna civitatum structura, & partibus summi imperii generaliter definitis, nunc Auctor ordine ab Aristotele III. *Polit.* servato civitatum discrimina ratione formæ exponit. Forma autem est dispositio reipublicæ externa, secundum quam Imperantes & subditi connectuntur. Quemadmodum vero Patresfamilias in ædibus exstruendis non semper leges architecturæ observant, & commode tamen habitant, sic idem accidit in structura rerumpublicarum: quarum aliæ (1) sunt *Simplices*, in quibus unus homo, vel unum Concilium, vel unus Populus, in comitiis congregatus, imperat; aliæ *Compositæ*, ubi diversæ Respublicæ systema efficiunt, (2) simplices sunt vel *Regulares*, de quibus §. *seqq.* vel Ir-

AUT UNIVERSIS CONSTANTE, reperitur, diversas Formas Rerumpublicarum producere solet.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 3.

(*d*) Sunt autem FORMÆ (*e*) CIVITATIS, vel REGU- II. Regulares vel irregulares.

Irregulares, de quibus *ad* §. 12. OTTO.

(*c*) *Summum Imperium*]. Postea expenditur Majestas, quatenus civitatem format, nimirum, pro diversitate *Subjecti proprii*, cui illa inhæret, diversam, in Republica simplici, producit *formam essentialem* §. 1. *b.* antequam igitur subjectum illud proprium adsit, civitas perfecta non adest, quod contra Kulpisium pluribus ostendi in *Specim. jur. publ. l.* VI. *c.* 7. §. 20. *seqq* Quod si Majestas bene vel male in actum deducatur, exinde oritur diversa *forma accidentalis*. Idem contingit, si Imperii Civilis exercitium vel arbitrio & conscientiæ Imperantis relinquatur, vel legibus fundamentalibus circumscribatur, vid. *l.* VII. *c.* 5. §. 1. TITIUS.

(*d*) §. II. & III. De forma reipublicæ cujusdam judicari nequit, nisi aliquis administrationem jurium majestaticorum in eadem republica probe habeat cognitam, & nexum intimum, quo partes reipublicæ inter se sunt unitæ, perfecte noverit. Decipimur facile in iis discernendis, quando ad ea tantum attendimus, in quibus regna tanquam in tertio similitudinis conveniunt, & inde formæ *identitatem* colligimus: vel quando temporum & rerum vicissitudines non attendimus; sed semper eamdem esse arbitramur: vel quando verborum politicorum pompa inducimur, ut rem adesse putemus, cujus titulo respublica insignitur. Nec de irregularitate reipublicæ specialis statim constat; quum de regula, secundum quam judicandum, clara & distincta idea plerumque non formetur, nec statim irregulare dicendum, quod huic vel illi reipublicæ bene ordinatæ non convenit. Regula itaque, secundum quam civitatum regularitas judicanda est, consistit in perfecta unione & connexione omnium partium summi imperii cum salute civitatis. Regularitas enim vel pulcritudo societatis potissimum quærenda est in convenientia suorum membrorum totiusque status cum fine felicitatis. *La societe*, inquit *la* CROSA *tr. du beau p.* 51. *fleurit & les particuliers, qui la composent sont heureux a proportion, qu'il y a entre eux plus de liaison: c'est même la un de leurs premiers devoirs. Ils sont dans l'obligation de rendre des offices mutuels & le cœur doit être le principe de ces utilités reciproques, qu'ils tirent les uns des autres La beaute de leur conduite roule sur sa convenance avec ce but, auquel elle doit se rapporter.* Eo perfectior itaque respublica, quo magis vis summi imperii & præstatio obsequii tendunt & uniuntur ad finem salutis publicæ sive totius societatis. Male quæritur regularitas in sola unione perfecta jurium summi Imperii ad promtiorem exsequutionem voluntatis summi imperantis: absoluta ejusmodi majestas fini reipublicæ sæpissime male consulit. Si ab angelis purissimis regeremur; ea forte summam reipublicæ pulchritudinem constitueret: sed ut homines præsunt gentibus, qui absoluta potestate abuti possunt, ea rectum regularitatis fundamentum non constituunt. Magis id quærendum esse puto in rebuspublicis temperatis, ubi pactis prudentissimis

GULARES, vel IRREGULARES. Illæ ſunt, ubi imperium (*f*) ſummum in uno ſubjecto (*g*) ita eſt unitum, ut illud indiviſum & inconvulſum ab una voluntate per omnes civitatis partes atque negotia ſeſe diſpenſet. Ubi hoc non deprehenditur, irregularis forma civitatis erit.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 2, 3.

III. Formæ regulares: Civitatis REGULARIS TRES ſunt FORMÆ (*h*). Prima,

mis ſaluti publicæ proſpicitur, & ſummi imperantis iis adſtricti ſunt: quo congruentiora in iis continentur adminicula ſalutis, quo magis temperant imperandi ambitionem populique licentiam ad ſtabiliendam ſalutem totius civitatis, eo pulcrior erit respublica, eo regularior dicenda. Conf. quæ fuſius dixi in notis ad *B. de* SCHROEDERN *abſoluten Fürſten-Recht. p.* 130. *ſqq.* Ubi tamen bene diſtinguenda ſunt inter ſe irregularis reip. natura, & conſtitutio, & perverſa ejusdem adminiſtratio. Interdum in civitate ad regulam ſtatus bene ordinati in ſe quidem optime compoſita morbi ſubnaſcuntur ex corruptisſima ejus adminiſtratione, ubi vel imperantium, vel miniſtrorum ſtatus, incuria, ferocia, voluptas regna diſperdit & graviſſima mala toti civitati contrahit. TREUER.

(*e*) *Sunt autem formæ*]. Hæc doctrina hactenus eſt reſtringenda ad Respublicas *ſimplices*, de his enim hucusque actum eſt, de cætero tamen diſcrimen Reipublicæ regularis & irregularis etiam ad *compoſitas* pertinet, ut mox videbimus. TITIUS.

(*f*) *Illæ ſunt, ubi imperium*]. Hæc Reipublicæ regularis definitio, add. *d. l.* VII. *c.* 5. § 2. nimis generalis eſt, nam quando Imperium *ita unitum* cenſeri debeat, ut *indiviſum & inconvulſum ab una voluntate exerceatur*, id oſtendendum erat. Mihi ſic videtur: Civitas *perfecta*, *una* & *regularis* (ut hæc conjungam) eſt, *ubi a ſubjecto, vel phyſice uno, vel nexu Imperii unito, tota Majeſtas, per veram poteſtatum ſubordinationem, in eundem cœtum, aut nomine ejus, erga exteros exercetur*, vid. *Specim. jur. publ. l.* VI. *c.* 7. §. 26. 31. IDEM.

(*g*) *In uno ſubjecto*]. Hoc eſt, vel in uno Homine, vel in uno Concilio, nexu Imperii unito. Vide *præc.* §. CARMICH.

§. III. Regulares civitates a ſumma poteſtate vulgo dividuntur in Monarchiam, Ariſtocratiam & Democratiam. Æſchines contra Timarchum: *Conſtat inter omnes, tres eſſe formas rerumpublicarum, principatum unius, poteſtatem paucorum, & populare imperium. Ac duo priora genera eorum arbitratu geruntur, qui rerum potiuntur, liberæ autem civitates uſitatis legibus.* Breviter Cicero III. *de rep.* apud Auguſtinum: *Rempublicam eſſe rem populi, cum bene aut juſte geritur, ſive ab uno Rege, ſive a paucis Optimatibus, ſive ab univerſo populo.* (2) Bodinus vero, *Meth. hiſt. c.* 6. ridet eos, qui de vera Ariſtocratia diſputant; ut quæ nusquam reperiatur, cum ex paucis, abſolute bonis & virtute præditis, conſtet. Quinimo Ariſtoteles pauca admodum de Ariſtocratia tradidit; quod rara eſſet, & in Oligarchiam, ſive paucorum dominationem facile abiret, quæ germanæ Ariſtocratiæ aberratio eſt. vid. ejus IV. *Polit. c.* 7. (3)

ma, quando summum imperium est penes unum hominem; & dicitur MONARCHIA Altera, quando summum imperium est penes concilium, ex selectis duntaxat civibus constans; & vocatur ARISTOCRATIA (*i*). Tertia, quando summum imperium est penes concilium, ex universis patribusfamilias constans; & appellatur DEMOCRATIA (*k*). In prima is, qui rerum potitur, dicitur MONARCHA, in secunda OPTIMATES, in tertia POPULUS. Monarchia, Aristocratia, Democratia.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 4—9.

IV. Monarchiæ præ aliis commoditas.

In omnibus hisce formis potestas quidem est eadem

(3) Neque Democratia accurate tertia Reipublicæ species constitui videtur, quia vitium indicat; ideoque Isocrates & Aristoteles hanc formam *Politiam*, sive *Rempublicam*, per excellentiam, vocarunt. At nobis cum Auctore aliisque recepta vocabula retinere licebit. OTTO.

(*b*) *Civitatis regularis tres sunt formæ*]. Monarchia, si revera talis sit, semper est regularis; subjectum enim Majestatis physice unum est, adeoque arctius uniri nequit, sed Aristocratia & Democratia, pro diverso unionis modo, regularis & irregularis est, add. *Op. maj. l.* VII. *c.* 5. §. 3. TITIUS.

(*i*) *Aristocratia*]. Hujus formæ nobilissimum apud Veteres exemplum præbuit *Lacedæmoniorum*, apud hodiernos *Venetorum*, Respublica: de simplicibus Rebuspublicis hic est Sermo. CARMICH.

(*k*) *Democratia*]. Hæc forma præcipue fuit conspicua in vetere *Atheniensium* Republica: de Romana vide *Obs.* in §. 12. Ejus vero Exempla, quæ hodie exstant, sunt fere in angustioribus quibusdam Civitatibus, præsertim apud *Germanos*: in quibus etiam rarius convocatur Populus, pleraque Senatui ac Magistratibus, licet dependenter exercenda, committuntur. Singularum apud *Batavos* Provinciarum non esse Democraticum Imperium, testantur ipsorum Jurisconsulti. IDEM.

§. IV. Auctor VII. *c.* 5. §. 4. cum Hobbesio *c.* 7. *de Cive* §. 8. Democratiam antiquissimam facit, repugnante historia, tam sacra, quam profana, & natura segregum familiarum, in quibus uni Patrifamilias, tanquam Regi, assueti erant primi mortales. Sic Abrahamus jus sacrorum, belli & fœderum suo modo exercuit, *Gen.* XIV. *vs.* 13. XVII. 23. eamque ob caussam a Nicolao Damasceno & Justino *Rex* vocatur: *Abraham & Israhel Reges fuere* XXXVI. *Hist. c.* 2. (2) Barbaricas autem gentes, & omnes Græciæ civitates veris Regibus paruisse, Isocrates & Dionysius prodidere. In universum Sallustius, *Catilin. c.* 2. *Regium in terris nomen imperii primum fuit.* Et Cicero II. *de LL c.* 2. *Omnes antiquæ gentes Regibus quondam paruerunt.* (3) Bene Auctor Monarchiæ prærogativam tribuit: nam licet illa longius recedat a naturali libertate, est tamen firmissima, magis durat, facilius gubernatur, consilium habet in promtu

&

dem (*l*). Sed in eo insignem (*m*) habet COMMODITATEM Monarchia præ reliquis formis (*n*), quod in ea ut deliberetur & decernatur, id est, ut imperium actu exerceatur, non opus sit temporibus & locis condictis, sed quovis loco & tempore deliberari & decerni possit; sic ut Monarcha semper in proxima sit potentia ad actus imperii exercendos. Sed ut Optimates & Populus, qui non sunt una persona naturalis, decernant, necessum est, ut certo loco & tempore conveniant, ibique super

& celerrimam executionem; si modo populus bonum Principem nanciscatur, sine quo regnum est instabile, & in latrocinium convertitur. Seneca I. *de Clem.* 19. *Natura*, ait, *commenta est Regem: quod & ex aliis animalibus licet cognoscere, & ex apibus, quarum Regi amplissimum cubile est, medioque ac tutissime loco.* Plura de regni præstantia Lipsius cumulavit II. *Polit. c.* 2. & *Monit. polit.* II. *c.* 1. (4) Sicut nihil in hac vita est perfectum, ita omnes formæ sua incommoda habent & commoda, de quibus facundus orator in utramque partem splendide disserere potest; nec magna tamen ejus disceptationis est utilitas: nam optima forma est, quæ cum genio populi cujusque quam maxime convenit. (5) Est quoddam genus natura factum ad Herum recipiendum, aliud ad Regem, aliud Reipublicæ aptum & æqualitatis amans, uti constat exemplis, ab Aristotele allatis VII. *Pol.* 7. (6) Veteres autem passim libertatem pro libera Republica posuerunt. Seneca *de Tranq. anim. c.* 3. *Ejus libertatem libertas non tulit*, & Lucanus III. *vs.* 145.

— *libertas populi, quem regna coërcent,*
Libertate perit. OTTO.

(*l*) *In omnibus hisce formis potestas quidem est eadem*]. Ex tribus illis speciebus, Democratia habetur pro antiquissima, *d. c.* 5. §. 4. sed ex hypothesi dubia, quod libera voluntate civitates sint constitutæ, hinc, si sequaris id, quod not. ad c. 5. §. 9. h. l. lit. (*f*) n. 6. adstruxi, pro Monarchia potius pronunciandum erit, est tamen hujus disquisitionis nulla vel exigua utilitas. De cætero non minus in Aristocratia ac Democratia, quam Monarchia verum Imperium Civile occurrere recte dici videtur, ac amplius asseritur, *d. c.* 5. §. 5. TITIUS.

(*m*) *Sed in eo insignem*]. De habitu singularum specierum, ex generalibus principiis, c. 6. §. 8. h. l. lit. (*a*) *n.* 2. *seqq.* inculcatis, judicandum est, add. *d. l.* VII. *c.* 5. §. 6. 7. 8. 9. Quæ autem de prærogativa Monarchiæ, quoad celeritatem operandi, heic dicit Auctor, illa pertinent ad Monarchiam *absolutam*, non *limitatam*; præterea non evincunt, quod ideo Monarchia cæteris civitatum formis præferri debeat. IDEM.

(*n*) *Præ reliquis formis*]. De formarum reipublicæ prærogativa multa quidem, sed inutilis est controversia: de iis enim æque ac de gustibus non est disputandum: dum pari soliditate & opinionum verosimilitudine ab omni parte disceptari solet. Omnes habent sua commoda: laborant quoque omnes incommodis suis. Formæ præstantia præ reliquis patet ex majori con-

per negotiis publicis deliberent & decernant: cum alio modo voluntas Senatus ac Populi, quæ ex conſpirantibus majoris partis ſententiis reſultat, cognoſci nequeat.

dict. §. 9.

V. Vitia civitatis, alia hominum, alia ſtatus.

(*o*) Cæterum uti circa alia jura (*p*), ita & circa ſummum imperium contingit, ut id alicubi bene,

convenientia cum communi ſalute, quæ diſpici nequit, niſi ex multorum contentis, quibus innititur. Nec eſt, ut auctor commoditatem monarchiæ in ſui prærogativam hic urgeat: verum eſt, monarchiam non tantum expeditione promta, ſed etiam belli negotiis efficaciter & opportune gerendis ceteras formas ſuperare: attamen hæ vice verſa non tantum libertatis ſenſu jucundiſſimo, ſed quoque pacis artibus fini civitatum magis proximantibus monarchiæ prævalent. Nulla enim forma alienior eſt a naturali hominis libertate ac ipſa monarchia: quin & celeritas operandi monarchiæ tantum abſolutæ competit, quam nonnulli ad respublicas irregulares referunt. Vide ſis Lemnii *diſſ. de certamine præſtantiæ inter formas reip. Witteb.* 1705. Treuer.

§. V. Hæc diviſio ad formam accidentalem pertinet; quemadmodum enim homo æger a ſano non differt ſpecie, ſic morboſæ Respublicæ non minus Respublicæ manent; etſi morbi illi, ob ſpeciem ſanitatis, vel priſtini ſtatus umbram, aut mala inveterata, non ſemper tam facile cognoſcantur. (2) Difficilius de illorum remediis eſt judicium: ſæpe enim illa ex ambitione, vel avaritia perverſe applicantur; aliquando etiam medicina vehementior eſt morbo; ut in hiſtoria Gracchorum, & lapidei Hippolithi a Lapide conſilio, quo *carnificem*, *non medicum agit*, judice Monzambano *c.* 8. §. 3. (3) Dantur & morbi utiles, & quædam ſanitas eſt inutilis; quodque uni Reipublicæ prodeſt, ſæpe nocet alteri. (4) Nec tamen officio boni civis repugnat, Reipublicæ morbos inveſtigare; quin ſæpe conducit, juſto loco & tempore, ſcapham ſcapham appellaſſe; quum morbi illi non ſemper imperantibus imputari poſſint. (5) Ceterum ſub Hippolithi a Lapide nomine latere Boguslaum Philippum Chemnitium, Martini Theologi, nepotem, Sueciæ Hiſtoriographum, & olim centurionem, Conringius in *anis pag.* 39. & Cel. Heumannus *Conſp. reip. lit. c.* 6. §. 37. monuerunt. Otto.

(*o*) §. V. & ſequentes ad X. Vitia imperantium & morbidarum civitatum difficulter adgnoſci ſolent: (1) quia id, quod vitium eſt in altera, in altera propter civitatis populique diverſam naturam ad perfectiones pertinet: (2) quia de ſpeciali forma civitatis non ſtatim conſtat, adeoque judicari nequit, quid ei conveniat, qui ejus naturæ adverſetur: (3) quia communiter id, quod utile primo intuitu non videtur, vitium eſſe ſtatuitur, adeoque perfectiones & vitia ex utilitate & paſſione plerumque dijudicantur; quum tamen dentur vitia utilia & perfectiones inutiles, ſi ex cortice res æſtimare velis: (4) quia ab externa rerum politicarum diſpoſitione & actionum habitu interna earum ſtructura & ratio toto cœlo differt. De iſtis vitiis legi meretur

Box-

ne, alicubi prave & imprudenter administretur. Unde fit, ut aliæ civitates SANÆ, aliæ MORBIDÆ & CORRUPTÆ dicantur: etsi propter istiusmodi morbos peculiares formas aut species rerumpublicarum comminisci, necessum non sit. Eorum autem morborum, quibus civitates infestantur, alii IN HOMINIBUS, alii IN IPSO STATU hærent. Inde alia VITIA HOMINUM, alia VITIA STATUS audiunt.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 10.

VI. Vitia hominum in Monarchia.

VITIA HOMINUM IN MONARCHIA sunt, si qui solium obtinet, regnandi artibus destituitur, nullaque aut non sufficiente reipublicæ cura tangitur, eamque pravorum ministrorum ambitioni aut avaritiæ lacerandam prostituit; si sævitia & iracundia idem est terribilis; si etiam citra necessitatem rempublicam in casum dare gaudet; si quæ ad tolerandos sumtus reipublicæ conferuntur, luxu, aut per inconsultas largitiones dissipat; si pecunias, civibus extortas, præter rationem accumulat; si contumeliosus, si injustus est; & si quæ

BOXHORNIUS *instit. polit. l. II. c.* 4. 7. 10. TREUER.

(*p*) *Cæterum uti circa alia jura*]. Omnes illas species, modo esse sanas, modo morbidas, heic satis deducitur, add. *d. c.* 5. §. 10. 11. Nos duo saltem adjicimus, (1) Morbos illos magis ab Imperantibus quam subditis dependere; nam illi, ob summam libertatem, limites officii sæpe & enormiter transiliunt, (2) Vitia status, quæ in ipsa civitatis structura occurrunt, de quibus §. 10. *in fin.* cum irregularitate coincidere. TITIUS.

§. VI. Omnia vitia commode referri possunt ad Principum voluptates, fastum, avaritiam, crudelitatem, ætatem immaturam, imperitiam, vel nimium studiorum amorem, quæ omnia eleganter Hertius illustravit *Prud. civ. p. II. sect.* 4. (2) Vellejus Paterculus II. *c.* 82. monuit, vitia illa pleraque tribus caussis ali: *facultatibus, licentia & adsentationibus.* Prudenter Seneca I. *de Clem. c.* 3. *Illius demum Principis magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam pro se esse; quam supra se sciunt; cujus curam excubare pro salute singulorum atque universorum cottidie experiuntur. Quo procedente, non, tanquam malum aliquod, aut noxium animal e cubili prosilierit, diffugiunt: sed tanquam ad clarum & beneficum sidus certatim advolant; objicere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi, & substernere corpora sua ad salutem.* OTTO.

§. VII.

quæ sunt alia, per quæ mali nomen Principis comparatur.

dict. §. 10.

Vitia hominum in Aristocratia sunt, si per ambitum pravasque artes via in Senatum patet viris improbis aut ineptis, exclusis melioribus; si optimates factionibus distrahuntur; si plebe, tanquam mancipiis, abuti, & bona civitatis, augendo privato patrimonio, intervetere student. VII. Vitia hominum in Aristocratia.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 10.

Vitia hominum in Democratia sunt, si inepti & turbulenti homines turbulenter & importune sententias suas tueri solent: si egregiæ & reipublicæ non prægraves virtutes opprimuntur; si per levitatem leges temere figuntur atque refiguntur, & VIII. Vitia hominum in Democratia.

§. VII. *Aristocratia* per optimos regitur; iique communiter per intervalla moriuntur, neque omnes facile mali fieri possunt; regimen ejus quoque uno tenore procedit, nec tam crebri in ea tumultus metuuntur. (2) Premunt eam autem factiones & tardæ consultationes; flagitia procerum manent inulta; plebs afficitur injuria, per superbiam, commune nobilitatis malum; & unus denique crebro exsurgit, qui assentando omnia potest. (3) In malis hisce eorumque remediis explicandis, diligentissimus fuit Aristoteles V. *Polit.* 7. 8. Machiavellus ad Livium III. 36. 65. & IV. 56. (4) Itaque *ubi patres pollent, Senatus & Optimatium ingenia, qui maxime perdidicerunt, callidi temporum & Sapientes creduntur*, auctore Tacito IV. *Annal.* 33. add. Bodin. II. *de Rep.* 6. Boecler. *Diss. de Ingeniis Optimatum.* & Hert. *Prud. civ. p. II. sect.* 6. Otto.

§. VIII. In Statu *Democratico* quilibet paterfamilias habet jus comitiorum, quod omnes reddit æquales, & simulacrum libertatis repræsentat, *Populi imperium juxta libertatem*, Tacitus vocat VI. *Ann.* 42. (2) Sed obest ejus felicitati stultitia plebis, otiosæ præsertim, & male educatæ, quæ perverse libertatem definit; eamque in licentiam commutat, ut ex Atticis Oratoribus, Sallustio *Catil.* 27. Livio XXXIV. 25. & Nepote *in Chabria c.* 3. liquet. Nec desunt turbulenti tribuni & flabella plebis; accusationes item crebræ, & æmulationes cum divitibus; unde Politiæ facile in Aristocratiam vel Oligarchiam convertuntur, uti Venetorum, Luccensium & veterum respublicæ (3) *Plebe valida, noscenda vulgi natura, & quibus modis tem-*

& quæ modo placuerunt, mox citra rationem displicent: si sordidi & inepti homines rebus gerendis præficiuntur.

dict. §. 10.

IX. Vitia hominum in quavis forma.

Vitia hominum, quæ in quamvis civitatis speciem cadunt, sunt; si, quibus imperii administratio incumbit, officio suo negligenter aut prave funguntur, & si cives, quibus sola obsequii gloria relicta est, frænum mordent.

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 5. §. 10.

X. Vitia status nonnulla notata;

Ast Vitia Status sunt, ubi leges, aut instituta civitatis non sunt attemperata ad genium populi, aut regionis; aut ubi eadem cives disponunt ad turbas internas, aut ad justa vicinorum odia incurrenda; aut si eosdem ineptos reddunt ad obeundas functiones, quæ reipublicæ servandæ sunt necessariæ; puta, si per leges civitatis non possint non in imbellem segnitiem resolvi, aut inidonei ad pacem ferendam reddi; aut si leges fundamentales ita sint dispositæ, ut per eas negotia publica non possint non tarde aut difficulter expediri (*q*).

dict. §. 10.

XI. Tyrannis, Oligar-

Morbidis ejusmodi rebuspublicis multi peculiaria

temperanter habeatur, ait Tacit. *dict. cap.* 33. Otto.

§. IX. Ad vitia hominum quoque pertinet, si nulla religionis aut justitiæ habetur cura; aut mala educatio civium fovetur, & cultus animorum, ad herile imperium obtinendum, impeditur; vel si nimia peregrinorum multitudo ad honores evehitur; si monumenta non struuntur, aut uni præter imperantem nimis tribuitur; vel si proceres temere injuria & contumelia afficiuntur. Otto.

§. X. (*q*) *Expediri*]. De vitiis illis pluribus vide Hertium *elem. prud. civ. P. II. sect.* 1. *sq. sect.* 25. *sqq.* Treuer.

§. XI. Tres reipublicæ formas regulares, in totidem vitiosas, ut de-

ria quoque vocabula adplicant; ita ut VITIOSA MONARCHIA vocetur TYRANNIS; VITIOSUS STATUS PAUCORUM OLIGARCHIA; VITIOSUS STATUS POPULARIS OCHLOCRATIA. Etsi frequenter contingat, ut multi per isthæc vocabula NON TAM MORBUM REIPUBLICÆ, QUAM SUUM AFFECTUM, AUT DISPLICENTIAM in præsentem statum, imperantesve exprimant (*r*). Sæpe enim, cui vel Rex, vel Status Monarchicus displicet, Tyrannum aut Dominum solet vocare etiam legitimum & bonum Principem, præsertim ubi is leges severe exsequitur. Sic & cui dolet, Senatu se excludi, cum tamen aliis Senatoribus inferiorem sese haud quidquam arbitretur, per contemtum & invidiam ὀλίγυς illos vocat, quasi dicas paucos quosdam, qui cum nulla re cæteros emineant, in pares tamen aut meliores, non sine fastu, imperium exerceant. Denique superbo homines ingenio, & quibus æqualitas popularis invisa est, ubi in Democratia pari omnes jure de Republica suffragia ferre vident, cum tamen in quavis civitate plebis maximus sit nu-

chia, Ochlocratia. quæ?

dominatum unius, paucorum & turbæ vulgaris, facile degenerare, Polybius VI. *Hist.* 1. jam observavit. Hobbesius vero negat, per vitia illa naturam potestatis in se variari; sed verum est, tyrannidem non esse monarchiam, quia jus mutat in injuriam, &, meliore parte civitatis offensa, dominationem non delatam exercet. (2) Tyranni vox ab oratoribus Græcis adeo invisa est facta, olim vero Regem notavit, a τυραννέω, regno, Serv. *ad* VII. *Æneid. vs.* 266. (3) In liberis civitatibus omnes & habebantur, & dicebantur tyranni, qui perpetua potestate essent, licet civium voluntate delata, Nepos *Miltiad. c.* 8. Postea incubatorem imperii notavit: & denique Regem, potestate abutentem, in perniciem civitatis, Senec. I. *de Clem.* 12. (4) Difficillimum est, hujusmodi tyrannum aliquem probare, nec pessimi caruerunt patronis; uti Isocrates Busiridem, Lucianus Phalaridem, Buddeus Tarquinium Superbum, Cardanus Neronem, & Thomasius Wenceslaum defendendos susceperunt. OTTO.

(*r*) *Exprimant*]. Difficillimum est presse designare tyrannum ob varias rationes, quas adduxi in *apologia pro Johanne Basilide II. Viennæ* 1711. *ed. in* 4. Hinc Busiris ab ISOCRATE, Phalaris a LUCIANO, Nimrod a BOULDUCCO, Tarquinius superbus a BUDDEO, Tiberius a BOCCALINI, Nero a CARDANO & SCHUPPIO, Henricus IV. Imp. a WALTRAMO, Wenceslaus a THOMASIO peculiaribus encomiis & dissertationibus a tyranni nomine liberati sunt. TREUER.

numerus, Ochlocratiam id vocant, quasi dicas statum, ubi vilis turba rerum potitur, nec egregiis viris, quales ipsi se ducunt, aliqua prærogativa relinquitur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 11.

XII. Respublica irregularis. Ejus variæ species.

Respublica Irregularis est, in qua (*s*) non ita perfecte unio illa, in qua essentia civitatis consi-

§. XII. Respublicæ dicuntur irregulares, vel a fine civitatis, vel a fine summæ potestati, vel a forma mixta. Hobbesius, Bodinus & Huberus, posteriore sensu, irregulares non agnoscunt, & Kulpis. ad *Monz c.* 6. §. 9. miratur, homines privatos id sibi auctoritatis sumere, ut respublicas regulares faciant, vel irregulares. Verum divisio illa, non ex cerebrina Philosophia, sed ex arcta aut laxa unione reipublicæ petita, omnino retineri debet; quia in irregularibus partes imperii non semper sunt apud unum hominem, vel unum Optimatum concilium, aut comitia populi, sed quædam Rex, alia Optimates, & quædam Populus sibi vindicat. Exempla sunt in Imperio Romano Germanico, Britannia, Suecia, Polonia, & in Hierarchia Papali. v. Grot. I. *c.* 3. §. 17. (2) Nec labem semper aut vitium adspergit Reipublicæ, quod irregularis est: nam uti Polybius, Plato & Aristoteles II. *Polit.* 4. tripliciter temperatas, paci ac bello maxime idoneas esse judicarunt: ita ubi vera mixtura duarum adest, sæpe minor sit populo injuria; divulsa autem Majestatis jura, vitio hominum, infirmiorem reddunt Rempublicam, sive id ignoretur, sive dissimuletur. Tacitus IV. *Annal.* 32. *Cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut singuli regunt: delecta ex his & constituta Reipublicæ forma laudari facilius, quam evenire, vel si evenit, haud diuturna esse potest.* (3) Ad temperatas & ex tribus formis modice confusas pertinet, quod Cicero II. *de Rep.* apud Nonium, scribit: *Statuo, esse optime constitutam Rempublicam, quæ ex tribus generibus illis, Regio, Optimatum & Populari confusa modice, nec puniendo irritet animum, immanem ac ferum, nec omnia prætermittendo, licentia civeis deteriores reddat.* Exemplum est in Britannia Monarchica, sed Optimatium & Populi consensu, in quibusdam temperata, de qua Cominæus scribit V. 18. inter omnes Principatus, sibi notos, excellere Angliæ, ubi Respublica optimo loco habeatur, minusque fiat populo injuriæ. (4) Mixtæ autem, in fine §. descriptæ, exemplum Auctor, sub ficto Monzambani nomine, proposuit *c.* 6 §. 9. *Germaniam esse irregulare aliquod corpus, & tantum non monstro simile, siquidem ad regulas scientiæ civilis aliasque Respublicas exigatur, & cujus simile in toto terrarum orbe non extat.* Quam sententiam deinde, in *Dissert. de Republica irregulari*, adversus Schoockium, Oldenburgerum, Bruggemannum aliosque tuitus est. Habet sane Germania formam imperii irregularem & innominatam, quæ fluctuat inter monarchiam & systema fœderatorum, satis autem bonam, & ad genium populi accomodatam, si secundum leges administretur. v. Hert. *Prud. civ. p.* I *s.* 12. §. 9. Otto.

(*s*) *Respublica irregularis est, in qua*]

sistit, deprehenditur: idque non per modum morbi (*t*), aut vitii, in administratione reipublicæ hærentis; sed ut publica lege aut consuetudine ea, velut legitima, sit recepta. Cum autem aberrationum (*v*) a rectitudine infiniti esse modi queant, non possunt etiam irregularium rerumpublicarum certæ & definitæ species constitui (*x*). Indoles tamen ejus ex uno aut altero exemplo plane potest intelligi. v. g. Si in aliqua Republica Senatus & Populus summo utrinque jure negotia publica tractent, ita ut neuter alteri obnoxius sit (*y*). Aut si in regno aliquo (*z*) procerum potentia ita inva-

gua]. Cum Auctor non satis ostenderit naturam Reipublicæ regularis, de quo, supra §. 2. lit. (*f*). actum, ideo per ejus remotionem irregularitas quoque non satis explicatur, nec solidius quid proponitur, *d. c.* 5. §. 14, 15. Paucis sic dicendum: Respublica simplex tum est *irregularis, si Majestas pluribus, simplici saltem obligatione connexis, divisim vel indivisim competat*, vid. *Specim. Jur. Publ. l.* VI. *c.* 7. §. 31. 32. 33. TITIUS.

(*t*) *Idque non per modum morbi*]. Respublica irregularis & morbida sunt synomyma: quæcumque enim civitas a vera unione civitatis cum salute publica, id est, regula abit; vitio status laborat, adeoque morbida adpellanda: sive ille defectus adgnoscatur, sive ignoretur, sive atro notetur lapillo in republica, sive velut legitimum quid receptus sit. Conf. THOMASIUM *ad Monzambano cap.* VI. *p.* 340. & *inst. jur. div. lib. III. c.* 6. §. 40. & HERTII *elem. prud. civ. p I. sect.* 11. TREUER.

(*v*) *Cum autem aberrationum*]. Non penitus vaga irregularium Rerumpublicarum natura est, nam in universum irregularitas vel occurrit in civitatibus *simplicibus*, vel *compositis*, de qua mox dicemus, in illis vero semper consistit in *defectu nexus Imperii*, diversa tamen hujus defectus possunt esse exempla. TITIUS.

(*x*) *Constitui*]. Species diversas irregularium rerumpublicarum, quas auctor constitui posse negat, distincte HERTIUS *elem. prud. civ. p. I. sect.* 11. & 12. designavit, & quidem secundum declinationes (1) a fine civitatum, quando vel latam dominationem, vel divitias, vel luxum pro scopo primario habent: (2) a summæ potestatis fine: unde sunt heriles, quæ in imperio unius, dominatus; in paucorum, oligarchiæ nuncupantur: (3) a summæ potestatis subjecto: unde διαρχίαι & respublicæ, quæ communiter reguntur a principibus externo potentatu subnixis: (4) a summæ potestatis forma: unde mixtæ: (5) a modo habendi summam potestatem: unde sunt patrimoniales & aliæ, quæ post mutationem civitatis emergunt. TREUER.

(*y*) *Obnoxius sit*]. Hujus irregularitatis in exemplum adduxit Auctor Rempublicam *Romanam*, in dissertatione selecta, quæ iuscribitur, *De Forma Reipublicæ Romanæ*. CARMICH.

(*z*) *Aut si in Regno aliquo*]. Hoc exemplum, quod, specialiori Reipublicæ Germanicæ exemplo, amplius illustrare voluit Monzambano, huc non quadrat, sed perti-

 net

valuerit, ut Regi deinceps non alio modo, quam inæquales fœderati, subsint (*a*).

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 5. §. 13–15.

XIII. Systema civitatum duplex: (*b*) Systemata civitatum (*c*) vocamus (*d*), ubi plures perfectæ civitates aliquo peculiari vinculo ita connectuntur, ut ipsarum vires fere pro unius civitatis viribus haberi queant. Exsurgunt autem systemata duplici potissimum modo; uno per communem Regem, altero per Fœdus.

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 5. §. 16.

Me-

net ad Rempublicam compositam irregularem. Titius.

(*a*) *Subsint*]. Hujus generis irregularitatem in Imperio *Germanico* se prodere, jam dudum Auctor docuit in Tractatu *de Statu Imperii Germanici* in lucem misso sub simulato nomine *Severini de Monzambano*; ibique traditam doctrinam defendit in dissertatione selecta, quæ inscribitur *de Republica irregulari*. *Titius* vero contendit, Imperium illud non esse simplicem Rempublicam, sed *Systema* potius *irregulare*. Carmich.

§. XIII. Hactenus simplices civitates vidimus, nunc duplicis generis compositæ sequuntur. Varie enim populi vi, consensu vel mixtim, & modo homogeneo, vel heterogeneo ita coalescunt, ut vel una Respublica fiant, vel maneant diversæ, sed arctissimo fœdere colligentur, quod genus Strabo *σύστημα* appellavit IV. *pag.* 420. (1) Descriptio ejusmodi Systematis, & hic, & in *Op. maj.* VII. *c.* 5. §. 16. allata, obscurior est: ideoque Titius in *Specim. jur. publ.* VI. *c.* 7. §. 34. & in notis ad *h.* §. meliorem adfert. (3) In causas, commoda & incommoda horum Systematum Bœclerus in *Dissert, de Concilio Amphictyon.* & Pufendorfius noster late inquirit in *Differt. de Systematibus civitatum* §. 10. & *seqq.* Otto.

(*b*) §. XIII. XIV. XV. De civitatibus systematicis & Achaicis v. Pufend. *diss. de systematibus civitatum*, Hertii *elem. prud. civ. p. II. sect.* 16. 19. Treuer.

(*c*) *Systemata civitatum*]. Vide Auctoris Differt. select. *de Systematibus Civitatum*. Carmich.

(*d*) *Vocamus*]. Hactenus de Rebuspublicis simplicibus, vid. c. 6. §. 3. h. l. lit. (*p*). Circa compositas, vel civitatum systemata, id initio statim observandum, quod sint etiam vel *regularia*, vel *irregularia*. Illa hic definire voluit Auctor, add. *l.* VII. *c.* 5. §. 16. sed iterum definitio nimis generalis est, nec formam conjunctionis systematicæ satis exprimit. Mihi, in *Specim. jur. publ. l.* VI. *c.* 7. §. 34. sic visum est: Systema civitatum est *Corpus civile, ex pluribus civitatibus ita compositum, ut unaquæque civitas summum, ac plerumque etiam plenum, Imperium habeat, sed ita limitatum, ut quædam ejus partes conjunctim ab omnibus sint exercendæ*. Exinde facile differentia civitatis simplicis & compositæ apparet. Titius.

§. XIV.

MEDIANTE COMMUNI REGE (e), SYSTEMA emergit, quando plura separata regna vel ex conventione, vel ex occasione matrimonii, hæreditatis, aut victoriæ, unum (*) & eundem habent Regem, ita tamen ut ideo in unum regnum non coalescant, sed singula juxta suas leges fundamentales à communi Rege administrentur. XIV. Aliud emergens ex communi Rege:

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 17.

ALTE-

§. XIV. Quinque diversæ species distinguendæ sunt, in primis: (1) Si ex duabus Civitatibus unus fit Reipublicæ contextus, & σύγχυσις πολιτείας, confusio civitatum in unam, uti Sabinorum cum Romanis, Lithuanorum cum Polonis, & Scotorum cum Anglis. (2) Altera alterius sit appendix, uti Provinciæ Romanæ, & utriusque Indiæ accessio: & de his Auctor non agit. Verum (3) si altera alterius pars sit, sed suis legibus regenda; uti regnum Italiæ cum Germania, & olim regnum Arelatense. Vel (4) si uno sub capite plura regna, vel ditiones conjunguntur; uti Hungaria cum Germania, Polonia cum Saxonia, & Magna Britannia cum Electoratu Hanoverano, Systema regnorum & terrarum emergere existimat. (5) Sed quia Princeps sic duas tantum personas sustinet, ideo Ill. Heineccius *Elem. J. nat.* II. *c.* 6 §. 118. tunc demum duo regna in Systema coalescere ait, quum icto fœdere, voluntates viresque eorum ad communem defensionem sunt unitæ. Talis quoque unio stricte est explicanda, ne una civitas ad alterius debita, vel onera singularia teneatur. vid. Grot. II. *c.* 9. §. 9. OTTO.

(e) *Mediante communi Rege*]. Mediante eodem capite, plures civitates, varia occasione, in systema posse coalescere, certum est, add. *l.* VII. *c.* 5. § 17. sed non statim id factum censeri debet, hinc tres casus videntur esse distinguendi: vel (1) una Respublica alteri subjicitur, aut simpliciter duæ pluresve civitates conjunguntur, unoque regimine summo administrantur, hoc casu, non fit systema, sed civitas una: vel (2) plures Respublicæ unum saltem habent caput, ut tamen rationes earum prorsus maneant separatæ, tum nulla conjunctio, ne quidem systematica, adest, vel (3) ita sub uno capite coalescunt, ut unaquæque juxta leges suas fundamentales administretur, omnes tamen in exercitio nonnullarum Imperii partium concurrant; hoc casu, demum systema adest. TITIUS.

Hujus generis exemplum Auctori, cum modo allegatam Dissertationem scriberet, suppeditabant Regna *Britannica*. Sed ut systema fiat per communem Regem, necesse est, hic liberum habeat exercitium potestatis *Belli & Pacis*, quo alterius Regni viribus ad alterius jura defendenda & prosequenda uti possit. At si Rex omnes Summi Imperii partes suo arbitrio possit exercere; facile est, ut ejusmodi Systema in unum Regnum degeneret. CARMICH.

(*) *Unum & eundem*]. Minus commode talia regna uno capiti subjecta systema constituere dicuntur: nihil enim inter se habent unionis, nihil imperii: nec conspirant in unum eumdemque finem. Quod cuivis in oculos incurrit: nam

XV. Aliud ex plurium perpetuo fœdere.

Altera species (*f*) systematum provenit, quando plures civitates vicinæ perpetuo foede-re

nam quid negotii est Germaniæ cum Hungaria, regno Neapolitano, Sicilia, Brabantia &c. licet unum idemque caput in imperatore adgnoscant. Treuer.

§. XV. Exempla antiqua præbent fœdus Amphictyonicum universæ Græciæ, & arctius Ætolicarum ac Achaicarum nationum: illarum singulas non desiisse statum perfectæ Reipublicæ obtinere; apud Achæos vero summum imperium fuisse penes Concilium commune, Polybius II. 37. Aristoteles II *Polit.* 20. Strabo IX. Justinus XXXIV. 1. & Ubbo Emmius *Vet. Græc. tom.* 3. docuerunt. (2) Recentiora sunt in Belgio fœderato, & laxius cohærente Helvetia: singulæ enim Provinciæ propriam Rempublicam constituunt, & regalia *immanentia*, leges, judicia & tributa suo more regunt; in regalibus vero *transeuntibus*, ut in pace, bello, fœderibus ceterisque, quæ ad communem defensionem pertinent, sunt conjunctæ; uti de Belgis Grotius in *Apolog.* & de Helvetiis Guilimannus III. 14. probavit. (3) Vitia horum Systematum sunt, si vinculum commune incertum est, aut nimis laxum, quod ex virium disparitate & modo conjungendi facile resultat, v. Pufend. *de System. civit.* §. 16. Morbi singuli & remedia apud Hert. *Prud. civ. d. p. II. sect.* 16 19. & III. Bynkershoekium II. *quæst. jur. pub. c.* 24 videantur. Otto.

(*f*) *Altera species*]. Expresso fœdere in systema coire solent Respublicæ vicinæ & minus validæ, vid. *l.* VI. *c.* 5. §. 18. Est ejusmodi pactum regulariter *expressum*, *perpetuum*, ac *simplici saltem obligatione membra systematica*, *ad communis Imperii exercitium*, *connectit*, vid. *d. c* 5 §. 19. 20 21. sed illa omnia salva systematum essentia a pacto systematico abesse possunt.

2. Systemata irregularia sunt, quando *majoris alicujus Reipublicæ*, *in primis Monarchicæ*, *vinculum sensim ita laxatur*, *ut provinciæ sui juris fiant*, *sub antiquis tamen schematibus*, *ut civitates sociæ*, *tam cum suo capite*, *quam inter se*, *utcunque connectantur*, de quo plusculа adduxi in *Specim. jur. publ l.* VI. *c.* 7. §. 38. *seqq.* Irregularitas vero consistit, tum in *pravo provinciarum habitu*, quo sæpe nec sibi ipsis sufficiunt, nec ad sufficiendum validum systema aptæ sunt, tum *in vinculi communis incertitudine & laxitate*, quæ ex *modo conjungendi* & ex *habitu corporum conjunctorum* resultat, de quo itidem plenius paululum egi in *d. Specim. l.* VI. *c.* 7. §. 46. *seqq. c* 9. §. 26. *seq.*

3. Sunt, qui distinctionem civitatum *regularium* & *irregularium* plane rejiciunt, quibus respondi in *d. Specim. l.* VI. *c.* 7. §. 62. 63. Circa terminos tamen majori jure quid moneri potest, ceu ostendi, *d. c.* 7. §. 53. 54. sed, quoties res ipsa admitti debet, in terminis faciles nos esse oportet. Multi etiam adferunt Respublicas *mixtas*, de quibus Auctor in *Op. maj. l.* VII. *c.* 4. §. 13. *c.* 5. §. 12. 13. sed eo nomine nullam novam Reipublicæ formam, hactenus expositis addendam, significari in *d. Specim. l.* VI. *c.* 7. §. 55. *seqq.* forte probavi. Quomodo autem generalia illa de formis Rerumpublicarum principia ad hypothesin transferri, seu ad hoc vel illud civitatis individuum applicari debeant, illud in *d Specim. c.* 4. §. 64. *seqq.* pluribus deduxi.

4. Utra autem Reipublicæ forma alteri præferenda sit, disputari etiam solet? Plerosque pro Monarchia calculum ponere ait Auctor *l.* VII. *c.* 5. §. 22. Ex comparatione commodorum & incommodorum, quæ singulas formas comitantur, heic esse formandum judicium facile liquet, ex hoc vero prin-ci-

RE (*g*) ita connectuntur, ut aliquas partes summi imperii, quæ præcipue defensionem contra extraneos spectant, non nisi consensu omnium exercere velint, salva manente de cætero singularum civitatum libertate, & independentia (*h*).

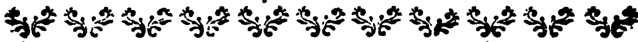
J. N. & G. *l.* VII. *c.* 5. §. 18–20.

cipio, pro Rebuspublicis polyarchicis, contra Imperia absoluta pronunciandum esse plane arbitror. TITIUS.

(*g*) *Perpetuo fœdere*]. Hujus generis exempla obvia habemus, in Provinciis *Belgii* fœderatis, & fœderatis *Helvetiorum* Pagis. CARMICH.

(*h*) *Independentia*]. Scoti a. 1707. circa unionem Angliæ & Scotiæ distinguebant barbaris quidem, veris tamen vocabulis inter unionem incorporativam & federalem: illam, qua regna in unum reipublicæ corpus uniuntur, dicebant libertati esse noxiam & fatalem, matremque duræ servitutis: hanc vero regnorum juri nihil detrahere. unde a quodam presbytero contra istam publica oratione disputabatur occasione dicti *Apocal.* III. 11. *Halt, was du hast: dass niemand deine Krone nehme*: quod in Scotiæ statum trahebat. vid. *Neuen Agenten IX. dep. p.* 788. *sq.* Conf. VERULAMIUM *diss. de felici Scotiæ cum Anglia unione opp. p.* 1325. 1331. *sqq.* TREUER.

Caput IX.

De Affectionibus Imperii Civilis.

Summaria.

I. *Imperium civitatis summum est,*
II. *Et, qui illud habet,* ἀνυπεύθυνος,
III. *Legibusque civilibus superior.*
IV. *Summum imperium sanctum est,*
V. *Alibique absolutum:*
VI. *Alibi limitatum.*
VII. *Regnum aliud in patrimonio, aliud in usufructu.*

Grot. *de* J. B. & P. *l.* 1. *c.* 3. §. 7–20.

I. Imperium Civitatis summum est.

(*i*) HABET hoc omne Imperium (*k*), quo universa aliqua civitas regitur, in qualibet Reipublicæ forma, ut sit SUMMUM (*l*), id est, in sui

§. I. Attributa imperii civilis, ut substantia concepti, sunt tria sequentia: (a) est summum (b) legibus civilibus solutum (c) sanctum & adversus injurias munitum. Summitas, alias suprematus, *Souverainité* dicta, consistit in facultate perfecta imperandi omnia, quæ salus Reipublicæ postulat. Eius duo sunt effectus, (1) quod actus imperantis a nemine, *tanquam à superiore*, irriti reddi possunt; licet illi, ob clausulam cassatoriam, legi fundamentali, vel Capitulationi insertam, aliquando nulli sint, aut rescindantur. (2) Quod summus nemini, *ut superiori*, ad rationes reddendas, vel ad pœnam, qua talem, teneri queat; quia non habet superiorem: propter injurias vero, aliis imperantibus illatas, bello peti, vel ab iis, qui guarantiam susceperunt, ad rationes reddendas compelli potest; ipse etiam, peracto in propria causa judicio, quandoque ad amoliendam sinistram suspicionem rationes ultro per Legatos, in aulis exterorum commorantes, vel per manifesta publicata, vel actis editis, exponit, uti Fredericus Placidus in causa Kauffungi, apud Weckium, *Descr. Dresdæ pag.* 124. Otto.

(*i*) §. I. & II. Summi imperii idea tam varie solet accipi, ut cautissime circa eam determinandam versandum sit. Prout enim homines summitatis exemplar animo comprehendunt & summi fastigii decus

sui exercitio a nullo homine, tanquam superiore (*m*), dependens, sed ex proprio judicio & arbitrio

decus secundum proprias animi cupiditates metiuntur; idea ejusdem describi solet. Plerique sub titulo summi imperii Caligulæ notionem complectuntur, eamque intelligunt potestatem, cui omnia in omnes licere arbitrantur. Hinc paria principi & tyranno adscribunt jura: *cum his*, ut verbis Noodtii utar, *de jure summi imperii & lege regia opp.* 769. *nihil æque contrarium sub hominis æstimationem cadere possit. Alter enim volentibus, alter invitis imperat: alter reipublicæ, alter sibi consulit: alter legibus servit, alter insultat: alter a cujusque vita, libertate, bonis tamquam a rebus sacris manus, oculos mentemque abstinet; alter eas res sui juris atque arbitrii esse opinatur: alter igitur* Deo *proximus ejusque exemplo de humano genere bene merens, domi forisque carus, sanctus & venerabilis habetur; ad eumque omnes velut ad suæ caussam salutis non eunt, sed ruunt, obstinati se devovere pro illo, cujus spiritu se conjungi, regi ac valere sentiunt: alter publico natus malo, nullis utilis bonis, omnibus perniciosus & ideo fœtus, dirus & exsecrabilis quocumque procedit, tamquam si bellua aliqua fera & immanis e latibulis se moverit, omnia longe lateque terrore, fuga, vastatione complet.* Hac ratione confunditur summitas imperii ratione effectus cum summo imperio ratione juris. Priorem significatum auctor hic exponit, quo aliquis omnes supereminet, ita ut ejusdem actus a nemine irriti reddi possint, neglecto posteriore sensu, quo summum imperium facultatem involvit omnibus legitime imperandi & ea agendi, quæ ad legis naturæ normam civitati salutaria esse colliguntur. Nec hic misceri debet id, quod summum & quod vulgo absolutum est: summum est imperium, licet limitatum sit pactis fundamentalibus; nec is superiorem nanciscitur princeps, qui utilitati civium se adstringit; qui salutem populi legem sibi constituit; qui pactis satisfacit, quæ finem, ob quem ad summum fastigium evectus est, egregie confirmant. Absolutum vero & despoticum, quod dicunt, imperium divinis tamen legibus circumscriptum est, a quibus qui libidinis, dominationis, ferociæ æstu abripitur, næ ille tyrannidis omni jure accusandus. Treuer.

(*k*) *Habet hoc omne Imperium*]. Majestas, quatenus notat jus subditis imperandi, vel cum exteris, civitatis nomine, agendi, per modum *substantiæ* concipitur, hæc vero *attributa* sua, vel *affectiones*, quoque habet. Titius.

(*l*) *Ut sit Summum*]. Summitas, seu independentia, non hoc notat, quasi Imperium Civile a voluntate humana non habeat originem, sed quod semel constitutum a nemine, velut superiore, dependeat ejusque nomine exerceatur, add. *l.* VII. *c.* 6. §. 1. Aliquando per summitatem intelligitur summa existimatio, quæ Imperium Civile comitatur, adeoque recte etiam pro ejus attributo habetur. Idem.

(*m*) *Tanquam superiore*]. Istas voces, *a Superiore*, non frustra tam sollicite Auctor inseruit. Quippe Summum Imperium est quidem a Civium consensu oriundum; sed ita, ut semel delatum, reddat eum cui delatum est, Civibus reliquis, non modo singulis, sed & universis, vere superiorem. Unde facile sequitur, Summi Imperantis actus a nemine, *tanquam superiore, irritos* posse *reddi:* nec tamen hoc impedit, quo minus recte quandoque possint *haberi irriti*; si forte Imperans Potestatis sibi delatæ terminos, vel ipsa Civilis Imperii indole, vel fundamentalibus Legibus definitos, manifeste excesserit. Carmich.

trio sese exserens, sic ut ejusdem actus à nemine, tanquam superiore, queant irriti reddi.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 6 §. 1.

II. Et nemini ad rationes reddendas obstrictum.

Inde etiam est, quod idem imperium sit *ἀνυπεύθυνον* (*n*), seu NEMINI MORTALIUM OBSTRICTUM AD

§. II. Monarchomachi hunc effectum summi imperii negant, & quemlibet imperantem ad rationes populo reddendas obligari, serio contendunt; bella ratione, scilicet, quod constituens superior sit constituto. Verum hac de re *ad* §. 4. agemus. (2) Alii dubitant, an imperium, per pacta limitatum, aut temperatum, summum maneat: hi vero similibus, a marito, qui futuræ uxori, vel a domino, qui famulo aliquid promittit, petitis refelluntur. (3) Rursus alii discrimen summi imperii, aut summo minoris, ex delatione imperii per electionem, aut successionem petunt; quos, a Grotio licet notatos l *de J. B. & P. c.* 3. §. 10. *n.* 5. Hobbesius secutus est in *Leviathane c.* 19. Verum aliud est regnum, aliud habendi modus; nec universaliter id dici posse, vel unico Imperatorum Romanorum exemplo constat. Sub horum enim prioribus, propemodum hereditariis, multum libertatis populus retinuit: posteriores vero, a militibus electi, absolutam potestatem exercuere. Solent tamen hereditarii Reges adductius imperare. Sedes etiam Romana hereditarios præfert, eosque *Potentissimos*, electos tantum *Serenissimos* vocat: quem morem ceteræ aulæ Europææ sequuntur. vid. Grot. *Ep.* 839. & 899. & Jacob. Gothofred. *de Jure præced.* OTTO.

(*n*) *Inde etiam est, quod idem Imperium sit ἀνυπεύθυνον*]. Hæc affectio ex prima resultat, si enim superior non adest, nemini etiam, velut superiori, ratio reddi potest. Simplex tamen ad rationes reddendas obligatio cum Imperio Civili consistere potest, vid. *l.* VII. *c.* 6. §. 2. quanquam, cum illa obligatio ad excludendum Imperii abusum pertineat, pravis Imperantibus dubio procul futura sit molestissima.

2. Cæterum, cum dubio procul Imperium Civile sit nomen legitimum, nec adeo notet jus quævis patrandi flagitia, sed saltem ea faciendi, quæ utilitas civitatis requirit, hinc quæri potest: *an, salva Imperii summitate in casu delicti Imperans judicem habere queat?* Videtur hoc dicendum, nam delinquens extra metas Imperii constitutus est, adeoque, non ut Imperans, sed ut delinquens, judicatur.

3. Sed mihi tamen distinguendum videtur inter *delicta leviora ac dubia*, & *atrociora ac evidentia*, (quæ ostendere, non sane est impossibile) illorum respectu Imperium Civile judicem non admittit, nam, hoc admisso, de quibusvis actionibus dubiis ratio reddenda foret, atque ita necessario summitas destrueretur: licet igitur Imperium Civile non involvat jus, etiam modice saltem delinquendi, attamen, cum inter homines nihil sit perfectum, ac lubrica actionum humanarum æstimatio, hinc indoles rerum humanarum exigit, ut sub ejus velut clypeo licentia modice delinquendi tuta sit.

4. Ast in delictis gravioribus habere judicem ipsi Imperio Civili non repugnat, fatendum tamen est, quod, utut natura Imperii eum admittat, attamen in Rebus-

AD REDDENDAS RATIONES, eo cum effectu, ut si eas alteri non adprobaverit, pœnis humanis aut coërcitioni, velut a superiore (*o*) profectis, eo nomine sit obnoxium.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 6. §. 2.

Cui conjunctum est (*p*), ut idem summum impe- III. Legibusque civilibus superius.

bus publicis *simplicibus* judex constitui nequeat, neque enim id minus vel populo vel extraneo deferri morali rerum æstimatione potest. At in *compositis*, quoad singula membra systematica, judex occurrere potest & solet, quo respicit Philosophia, quam in *Specim. Jur. Publ. l.* VI. *c.* 8. §. 34. *seqq.* proposui.

5. Interim cum ejusmodi Judex regulariter desit, ac pravi Imperantes graviter & impune delinquant, hinc, præcinente parasitorum choro, eo fere deventum est, ut verum Imperium Civile libidine peccandi tantum non vulgo metiantur. Titius.

(*o*) *Velut a superiore*]. Summus Imperans, pœnis humanis, aut coërcitioni, velut a *Superiore* profectis, non est obnoxius: nec habet, cui ut tali rationes reddat: imo Imperii actus *immanentes*, h. e. qui intra ipsam Civitatem terminantur, præsumptio fere justitiæ, ubi ea contrariis indiciis non manifeste eliditur, debet comitari: nulla certe *Potestas* in Republica, supremæ Potestati, citra repugnantiam dici potest præpollere, aut æquipollere. Nec tamen eo minus tenetur Summus Imperans, ita Imperium administrare, ut nulla Subditis ratio suppetat existimandi, vel a publica eum utilitate deviare, vel legitimæ Potestatis terminos excedere: unde, si ejusmodi deviationis, aut excessus, vel apparentiam aliquam publica necessitas aliquando extorserit; erit istius apparentiæ, primo quoque tempore, exponenda ratio. Multo magis actuum Imperii *transeuntium*, quibus Civitas cum Vicinis Bello, saltem offensivo, colliditur, idoneæ omnibus patefieri debent causæ justificæ; cum in his ea, quam diximus, præsumptio justitiæ cesset. De coërcitione & pœnis erit dicendi locus ad §. 4. Carmich.

§. III. Omnis imperans legibus naturalibus*, divinis & fundamentalibus, seu pactis conventis, omnino tenetur; tum quia homo manet, tum quia Princeps est. Quapropter scelerata vox fuit Juliæ, quæ cum Caracallam, privignum suum, renitentem, ad stuprum sollicitaret, dixisse fertur: *Si libet, licet. An nescis, te Imperatorem esse, leges dare, non accipere?* Longe sapientius e contrario Dionysius matri inverecundæ respondit: *Se quidem, vi tyrannidis legibus civitatis solutum esse, naturæ vero legibus vim inferre non posse.* v. Cl. Buddeus *Dissert. de Principe, legibus humanis, sed non divinis soluto.* (2) Legibus autem mere civilibus & humanis summus quisque Princeps solutus est, tam quoad vim directivam, quam coactivam; nec solum quoad juris solennia, sed & reliqua, quæ in jure naturæ fundamentum non habent. Quemadmodum enim supremus nullum superiorem judicem, aut legislatorem humanum supra se agnoscit, ita fieri nequit, ut quis se ipsum obliget, sibive legem det, a qua discedere non possit: idque Romani satis firmant *l.* 31. *D. de le-*

perium LEGIBUS, ut talibus, SIT SUPERIUS (*q*). iisdemque adeo directe non obstringatur (*r*). Istæ enim leges a summo imperio tam in origine, quam in duratione, dependent. Inde fieri non potest, ut per istas idem obligetur; cum alias idem se ipso superius foret. Etsi ubi summus imperans quæ-

legib. l. 23. *D. de leg. III. l.* 3. *C. de testam* (3) Quo quis autem melior est Princeps, eo magis, quicquid præscripsit aliis, sibi quoque præscriptum putat, ut omnes facilius obedientes habeat: nam *Digna est vox majestate regnantis, legibus alligatum se profiteri, quibus solutus est*, §. *f. Inst. quib. mod. test. inf. l.* 4. *C. de legib. l.* 3. *C. de Testam.* Rationem dedit Plinius, *Paneg.* 56. *Vita Principis censura est, eaque perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur, nec tam imperio opus est, quam exemplo.* Latinus Pacatus in *Paneg. Theod. c.* 14. *Exasperat homines imperata correctio.* & Claudian. IV. *Cons. Hon. vs.* 297.

— *Tunc observantior æqui*
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit, ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis. OTTO.

(*p*) *Cui conjunctum est*]. Imperium Civile legibus Civilibus quoque solutum esse, facile patet, add. *l.* VII. *c.* 6. §. 3. Nihil autem aliud hoc involvit, quam Imperantem, in actionibus suis, decreta Legis Civilis non debere observare, minime vero, eum legum vim, quoad actus subditorum jam susceptos, pro lubitu elidere posse. De cætero Imperans legibus positivis uti *potest*, aliquando etiam, vel ex præscripto Juris Naturalis, vel Prudentiæ, *tenetur*. 2. Quæ de summitate Imperii Civilis dicta sunt, illa dubio procul ad Monarchias quoque pertinent, nam si Rex, in exercitio juris sui, a populo, velut superiore, dependeret, tum revera non Rex, sed, sub splendido nomine Regio, Magistratus esset, quamobrem si veram Monarchiam constitui placeat, verum utique & summum Imperium Regi tribuendum est, cum alias constituentes sibi ipsis contradicant, ut hactenus distinctio Majestatis personalis & realis locum haut inveniat. vid. *l.* VII. *c.* 6. §. 4. 5. 6. cum summo tamen Imperio etiam hic posse consistere ea, quæ §. 2. lit. (*n*) diximus, arbitramur. TITIUS.

(*q*) *Sit superius*]. Legibus quidem positivis solutus est summus imperans; norma tamen agendi a civibus pacto constituta non semper immunis, quæ exinde vulgo lex *fundamentalis* dicitur, licet legis naturam non sustineat. Conf. quæ NOODT l. c. ARNISÆUS *de jure maj. l. I. c.* 3. ZIEGL. *de jur. majest. l. I. c.* 1. §. 26. *p.* 17. *sqq.* & scriptores politici passim hac de re adnotarunt. TREUER.

(*r*) *Non obstringatur*]. Cum Summus Imperans in quaque Civitate nec Superiorem habeat, a quo obligatio ei imponatur, nec se ipsum per modum *Legis*, id est, per modum *Superioris*, possit obligare; satis constat, ejus actiones directioni Legum Civilium, qua talium, subesse non posse. Hoc interim non obstante, 1. non est dubium, quin Summus Imperans obstringatur *Legibus Divinis*, tum naturalibus, tum etiam positivis, modo hæ sint ei promulgatæ; idque non tantum, quatenus est *Homo*, ad officia ei cum aliis homini-

quædam civibus lege injunxerit, quorum materia in ipsum quoque cadit, decorum sit, & ad auctoritatem legi addendam proficuum, ut ad eadem iste ultro sese componat.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 6. §. 3.

IV. Sanctumque, cui resistere nefas.

Habet denique & peculiarem SANCTIMONIAM (*s*) sum-

nibus communia; sed & quatenus est *Summus Imperans*, ad Imperium juxta illas Leges administrandum. Unde 2. tenetur etiam *Pacto*, quo Imperium ei delatum est, & ab eo acceptum, id Imperium eo modo exercere, quo Populi salutem & incolumitatem tueri, ejusque utilitatem promovere possit efficacissime: quod si huic pacto ab initio inserti fuerint, vel postea, Imperantis & Subditorum mutuo consensu, addantur speciales articuli, de certa ratione qua, & limitibus intra quos, Summum Imperium est exercendum, quales articuli *Leges fundamentales* vulgo audiunt; his etiam Summus Imperans tenetur, non ut *Legibus* a superiore profectis (licet publici ejusmodi Civitatis aut Summi Imperantis actus, quatenus agendorum normam figunt, *Legum* nomine crebro venire soleant) sed ut *Pactis* ab ipso initis: quinimo, licet nullam ab ipso Imperante (quod tamen satis esset absurdum) contractam obligationem, sed Imperandi jus, quale offerebatur, simpliciter acceptum, fingeremus; non tamen recte Imperans, ultra Juris sibi concessi limites Imperium suum extenderet. 3. His consonum est, ut teneatur Summus Imperans de *actibus Subditorum*, eorumque effectibus definire, secundum *Leges* tum temporis *in Civitate vigentes*: quod extendi debet etiam ad eos Imperantes, qui liberum Potestatis Legislativæ habent exercitium; cum Leges novæ futuris, non præteritis casibus sint applicandæ. 4. *Privatorum Actuum*, qui a Summo Imperante exercentur *tanquam quolibet*, efficacia æstimanda est secundum Leges de talibus actibus in Civitate receptas; nisi ipse declaraverit, vel circumstantiæ ostendant, Imperanti placuisse, suum actum ab illis Legibus immunem facere: ut recte notavit *Grotius l. II. c.* 14. §§. 2. & 5. 5. In omnibus Legibus civilibus, quæ ad bonos mores in Civitate fovendos pertinent, & quarum materia in ipsum quoque Imperantem cadit, locum habet utilissima cautela ab Auctore in fine hujus §. inculcata. CARMICH.

§. IV. Sanctitas illa oritur ex pacto civitatis sanctione gravissima munito: per parasitos vero aulicos, & characterem divinitatis, unctione sacra impressum, augetur. Quin illa imperantem reddat inviolabilem, si officio suo recte fungitur, aut malos castigat, vix dubitari potest. Verum an Rex, qui officia hominis, vel Principis violat, morte vel aliter puniri possit, ardua quæstio est. (1) Machiavellus & Hobbesius eam indistincte *negant*; quia Princeps subditis injuriam inferre nequeat: hæc vero sententia non modo repugnat canoni vulgato, *Ubi jus desinit, ibi incipit injuria*, sed & Principes facit tyrannos, & subditos in extremam servitutem detrudit. vid. *Op. maj.* VII. *c.* 8. §. 2. (2) E contrario Monarchomachi, ut Stephanus Junius Brutus, sive, qui sub eo nomine latet, Hubertus Lan-

summum imperium, ut non solum ejus jussis legitimis resistere nefas sit; sed & ejusdem asperitas, non secus atque a probis liberis parentum moro-

Languetus in *Vindiciis contra tyrannos*, Buchananus, Hotmanus, Pareus, Milton, Sidney & Mariana eam *affirmant*; sed quotquot horum sunt, post decantatas libertatis laudes, & exaggerata tyrannidis facinora, in fatale carmen desinunt, Reges esse magistratus, & eum, a quo aliquis constituitur, superiorem esse constituto. vid. Grot. I. *c.* 3. §. 8. *n.* 13. 14. Hert. *Diss. t. I. An summa rerum semper sit penes populum*, & Obs. Halens. *t. VI. Obs.* 1. ubi historia Machiavellistarum & Monarchomachorum exponitur. Scripta vero Monarchomachorum Buddeus, in *Hist. jur. nat.* §. 52. recensuit. (3) Alii *distinguunt* inter regnum absolutum & limitatum: at Regi absoluto, ut hosti, resisti, eumque regno privari posse, non est dubium; cum & in regno herili exemplum sit apud Huberum *de jure civ.* 1. *sect.* 2. *c.* 8. §. 23. (4) Optime Grotius I. *de J. B. & P. c.* 4. distinguit primum inter Reges vere tales, & qui regium tantum nomen gerunt; deinde inter injurias dubias & manifestas, tolerabiles & atroces, singulis vel universis illatas. Injuriæ *modicæ* veri Regis patienter tolerandæ sunt; non ob malum Principem, cujus imperium ne vel modice delinquendi facultatem involvit, sed boni publici causa, ne civitas dissolvatur: id enim indoles imperii, ejusque finis, communis nimirum securitas, mores gentium, doctrina Apostolorum & exemplum primæ Ecclesiæ jubet, *Rom.* XIII. *vs.* 2. & 1 *Petr.* II. *vs.* 17. 18. Tacitus IV. *Hist.* 74. *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala, ita luxum & avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: sed neque hæc continua, & meliorum interventu pensantur.* (5) Quod si vero injuriæ sint *intolerabiles*, & Phalaris aliquis, Caligula, aut Nero civium vitam, religionem, libertatem & jura publica animo hostili invadat, vel in præsens discrimen conjiciat, non modo ex intentione eorum, qui in civitatem coivere, sed etiam ex jure necessitatis & defensionis, res redit ad statum naturalem, & immani ejus sævitiæ resistere licet; postquam omnium, vel plurium consensu, quorum interest Rempublicam salvam esse, declaratus est imperio excidisse: consistere enim simul non possunt voluntas imperandi, & voluntas perdendi. Seneca I. *de Clem* 12. *Quid interest, inter tyrannum & regem? Species enim ipsa fortunæ & licentia par est, nisi quod tyranni voluptate sæviunt, Reges non nisi ex justa causa & necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? sed quoties id fieri publica utilitas persuadet: tyrannis sævitia cordi est.* (6) Populus autem, & pars populi, multoque magis singuli parcere debent personæ Regis; quia is Dei in terris vicarius est; & hostes Regibus capitis parcunt; ac pater, etsi legum contemtor, pater manet. Deus quoque vetuit *tangi Christos suos*, 1 *Par.* XVI. *vs.* 32. David dicebat; *Absit, ut mittam manum in Christum Domini*, 1 *Sam.* XXIV. *vs.* 7. & 2 *Sam.* 1. *vs.* 14. & Cicero *pro Dejot. c.* 1. inusitatum vocat ac pæne inauditum, ut Rex sit capitis reus. De Carolo I. anno 1649. d. 30. Jan. decollato, vid. Bochart. *Diss. de jure reg. t. II. Op. p.* 904. Salmas. *Defens. regia*, Ziegleri *Exercit. de Regicidio Anglorum*, & *Essai sur le gouvern. civil c.* 14. Idem in Senatu Aristocratico Procerum valet vid. Graswinkel *de Summa potestate Ord. Holl.* OTTO.

(1) *Habet denique & peculiarem sanctimoniam*]. Sanctitas & inviolabilitas hoc efficit, ut Imperans a

morositas, a civibus sit patienter ferenda. Quin & ubi atrocissimas (*t*) injurias (*v*) intentaverit, sin-

a subditis non sit lædendus, non tantum si suo recte fungatur officio, vid. *l.* VII. *c.* 8. §. 1. sed etiam si in subditos, vel ut homo, vel ut Imperans, sit injurius, *d. c.* 8. §. 2. 3. 4. nam sub clypeo Imperii ejusmodi peccandi licentiam tutam esse debere, supra §. 2. lit. (*n*). *n.* 3. diximus, conf. *d. c.* 8. §. 5. TITIUS.

Sanctitatis titulus in summo imperio triplicem videtur habere originem, & impositus esse (1) ob inviolabilitatem: sanctum enim & inviolabile synonyma esse ostendunt BECMANN. *orig. latin. pag.* 730. STRYCK. *de sanctitate residentiarum*, ALEX. AB ALEXANDRO *p.* 354. BESOLDUS *polit. l. I. c.* 12. *p.* 429. BOEHMER. *jur. publ. univ. D. spec. l. I. c.* 4. *p.* 240. Exempla congessit SCHURTZFLEISCH *diss. hist. t. I. diss.* 1. (2) Ob divinitatis characterem, quem sustinet summum imperium: inde enim est, quod divorum, divinorum, numinis, sanctitatis &c. tituli imperatoribus Romanis & Græcis tributi fuerint, quibus adulatio obstetrices manus præbuit. (3) Ob consecrationem & inaugurationem sacram communissimamque opinionem, majestatem sive summum imperium immediate a DEO proficisci. Hinc sacri nomen clerus callide satis in res civiles sollicito studio transtulit, ejusque adpellationem fovit omni cura, ut sua opera imperia constitui exinde constaret, sacrique adpellatio ostenderet, a quibus manibus diademata regia sint profecta. vid. celeberr. LUDEWIGS *Erläuterung der güldenen Bulle t. I. p.* 32. De ipsa adpellationis ratione copiosa testimonia & illustrantia argumenta congesserunt BECMANN. *syntagm. dignit. illustr. diss. I. c.* 4. §. 6. & 7. BOECLER. *de auspicio regio t. I. diss. p.* 154. *sqq.* TREUER.

(*t*) *Quin & ubi atrocissimas*]. Quod si vero Imperans hostilem penitus animum, vel erga singulos, vel totam Rempublicam, induat, tum ei velut hosti, posse resisti, ex indole factæ delationis facile liquet, vid. *d. c.* 8. §. 5. 6. 7. 8. sed in Regnis absolutis, miseros subditos spes & facultas exequendi destituit, at in limitatis citius improbum Imperantem amoliri illi possunt. Illud dubium non habet, quin Principi, officii metas transilienti, preces & rationes opponere liceat, & debebant sæpe Reipublicæ Proceres officii sui, isto rerum statu, esse observantiores, quam quidem fieri solet, nec dubitandum, quin his mediis, cordate & unanimiter adhibitis, ad saniora consilia Imperans revocari queat, cum crebro non propria, sed aliena libidine in Reipublicæ perniciem animetur. TITIUS.

(*v*) *Injurias*]. Nulla injuria jure naturæ solvere videtur obsequium civium, nisi ea talis modi sit, quæ penitus tollit finem, ob quem voluntates civium in principem delatæ sunt. Sic enim tota ratio delati imperii cessat, adeoque non iniquum erit, ut tota civitas, vel iis, qui eamdem repræsentant, preces suas, admonitiones, consilia imperanti exponant, quibus frustra adhibitis nonnulli putant, abdicationem imperii justissime addi posse: uti inter recentiores PALTHENIUS adstruit *diss. de dethronisatione, Gryphisw.* 1704. NOODT *l. c. p.* 782. ubi confidenter & in tanta re audacter nimis pronuntiasse videtur: *Jam si ea sit principis atrocitas, ut ad totius populi aut majoris partis læsionem pertingat: & hic, quæ, quanta, quam multa ei populus & belli metu & otii dulcedine non indulgeat? Quamquam si extrema patiatur crudelitatis aut superbiæ exempla, quis culpet eum, qui consumta omni patientia, non ea ignavia sit, ut exspectandum sibi putet,*

singuli (*x*) potius fuga sibi consulent, aut quantam-

tet, donec de cœlo descendat Deus, *in humani generis hostem sua missurus fulmina? immo quis non eum laudet, quod aliquando se circumspiciat & a* Deo *reprimi putet, qui naturæ lege, i. e. divina voluntate coërcetur? Præstat tamen, aliquam esse rempublicam, quam nullam: præstat pacem esse, quam bellum. Quasi respublica sit, in qua leges nomen sunt, judicia jacent, omnia vi aut factione, nihil ratione, nihil æquo jure decernitur. Et paci studendum. An, ut tu me jugules aut expiles, ego interim digitum non moveam? Hanc si tu pacem vocas, quid bellum erit? quin ut abstineam bello, ne mihi inferto bellum: ut pacem servem, pacem mihi præsta: non enim civem ab hoste natura & loco, sed animo factisque distinguo, nec mea interest, si spolier, si torquear, si discerpar, si denique misere & injuste occidar ac lanier, cujus sævitia fiat, utrum hostis aut latronis, an ejus, qui se meum civem aut principem ferat; non enim res mutatur, sed nomen: res eadem est: tantum ad augendam sceleris atrocitatem pertinet, quod ille, a quo adversus hostes aut latrones defendi debebam, ipse mihi importunissimus & crudelissimus hostis aut latro factus est.* Verum quoque est, inculpatam tutelam, quam jus naturæ in summa necessitate singulis hominibus concessit, per pactum civitatis & obsequii toti populo non esse ademtam, qua omnino in tyrannum uti potest, qui pacta securitatis ipse dissolvit: non principi resistitur, sed tyranno. Ea, quæ contra adferri solent, privatorum magis jus impugnant, quam totius civitatis: temerarium resistendi ausum magis improbant, quam extremam justamque se defendendi necessitatem, nec satis inter resistentiæ efficaciam & jus distinguere solent. Absit tamen, ut sic in castra monarchomachorum descendamus, quorum placita toto animo exhorrescimus: manet enim principum sanctitas æque inviolabilis, ac tyrannorum injuria exsecrabilis dicenda. Perplacet Burneti sententia *hist. des dernieres revolutions d'Angleterre l.* 3. *p.* 571. *J'avois de tout temps été dans le principe, que lors qu'un prince foule aux pieds les loix & travaille a renverser ces remparts sacrés de la liberté & de la sûreté publique, ses sujets ont droit d'employer la force, pour se guarantir de l'esclavage & de l'oppression. Mai j'ai aussi toujours été du sentiment, qu'il faut quelque chose de plus que des traits communs d'injustice de sa part, que des ombrages & des craintes ordinaires, pour autoriser une prise d'armes.* Plurimi cum auctore patientiam & fugam suadent & consulunt, quum res hæc difficillime possit decidi: (1) deficit enim judex competens, an major pars civium læsa sit? an princeps destruat finem reipublicæ? quæ, quanta quam multa in populum mala contulerit? nam plebs & populus id judicare nequeunt: nec alterius populi judicium hic habebit auctoritatem. (2) Publicæ injuriæ cum privatis facillime confunduntur: nec ex querelis publicis judicandæ. (3) Jus deponendi imperantem est jus cogendi: juri cogendi renunciarunt subditi, & effectu destituitur, nec exerceri poterit coactio. Hinc (4) si aliquis existat princeps omnem finem civitatis disperdens, ille tandem erit hostis reipublicæ, quocum bellum geri possit, non ut cum principe, non a subditis, sed cum injusto invasore, nexu civitatis soluto; quibus tamen omnibus multa pro jure totius civitatis resistendi vero tyranno regeri possunt, quæ non judicis partes ea in re sustinet, sed paciscentis, cui jus competit contra atrocissimas injurias ex læsione pacti resultantes se defendendi. Ast & hic de belli justitia in applicatione & ipso exemplo res difficillimæ erit disceptationis. Plura monuerunt Gundlingius *otiis t. II. c. 6.* ubi contra Pas-

tamcumque calamitatem sustinebunt, quam ferrum

PALTHENIUM disputat æque ac BOEHMERUS *l. c. pag.* 654. *seq.* TREUER.

(*x*) *Singuli*]. *Singulos* hic distinguit Auctor ab *Universis*, aut majore Populi parte: sed & de *singulis* hic traditam doctrinam températ de *J. N. & G. l. VII. c.* 8. §. 7. & *Grotius* ibi citatus *l. l. c.* 4. §. 7. nisi quod hic Jus natura concessum Christiana morum disciplina ablatum esse innuat: quod non immerito displicet Cl. *Hubero* de *Jure Civitatis l. I sect. IX. c.* 3. §. 83, 43. & *seqq.* Add. Cl. & Rev. Viri *B. Hoadleii*, postea *Beniensis*, nunc *Herefordiensis* Episcopi, Tractatus Anglice editus, cui titulus, *the Measures of Submission to the Civil Magistrate consider'd.* De re ipsa hoc videtur certum, ut nullius Hominis adversus alium Hominem Jus est infinitum, ita, *ubi Jus desinit, ibi incipere Injuriam*, & cum ea *Jus resistendi*, si solam justitiam *expletricem* respiciamus, & quidem illius intuitu, qui injuriam intulit: Confer *Lockii* tractatum sæpius laudatum §. 202.

At non est in his casibus unice cogitandum, quid, illæso jure ipsius Imperantis, potestatis sibi delatæ terminos manifeste excedentis, possit fieri; sed quid obligatio erga *Patriam*, & cura, si non suæ, saltem innumerorum innocentium Civium, saluti & incolumitati debita, fieri permittat. Unde improbum simul atque stolidum esset, ob injuriam, licet atrocissimam, ab uno vel paucis arcendam, Civitatem belli civilis calamitatibus velle involvere: eo certe tendentem *resistentiam* non videtur quisquam sanæ mentis facile moliturus, nisi qui majorem Civium vim suis partibus fauturam speraret; quod quidem sperare vix posset, aut certe vana spe delusum se inveniret, qui in tali casu injurias causaretur, vel tolerabiles, vel quæ nondum, exemplo saltem, majorem Populi partem affecissent. Vide *Lock. d. tr.* §. 208.

Quod si per injurias a Summo Imperante illatas, non tam *propria* singulorum *Jura* invadantur, quam *publica*, ea sc. quæ a singulis, civilem societatem ineuntibus, ad Civitatem translata intelliguntur; ut si Rex legibus circumscriptus se gerat ut absolutum; cum de his penes ipsam Civitatem sit disponere, non prius eo nomine opponenda est violenta resistentia, quam manifesta indicia suaserint, id Populum, aut majorem ejus partem, velle: ubi *Populi* nomine *Cives* intelligo eminentiore sensu ita dictos, quales fere Auctor descripsit supra *cap.* 6. §. 13. eos sc. quorum immediato consensu, & conventione cum ipso Summo Imperante inita, Imperium est primo constitutum, aut qui in eorum jura, ad publicum statum pertinentia, successeruut Hoc autem numero qui sint censendi (nam non semper tales esse omnes patres familiarum monuimus *Obs.* 3. in *d.* §.) ex cujusque Civitatis Legibus fundamentalibus & Moribus est colligendum; ex quibus etiam definiri oportet, utrum hi Cives viritim sint numerandi, an vero secundum certas divisiones, sub quibus in Comitiis publicis per Legatos suffragii ferendi jus habent. Nec tamen, ut horum, in tali casu, resistendi voluntas innotescat, necesse est semper, eos in Comitiis congregatos ita censuisse; quandoque enim accidit, ut citra violentam resistentiam prius oppositam, Comitia, in quibus genuina Civitatis voluntas regulari modo se prodat, non possint haberi; quo casu necessitas efficit, ut ex aliis indiciis, quæ haud ægre solent occurrere, publica illa voluntas sit conjectanda: quemadmodum res se habuit in Regnis *Britannicis* A. D. MDCLXXXVIII, cum felix sub propitio DEO harum Insularum

rum in durum quidem, sed tamen parentem patriæ stringent.

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 8. Add. *c.* 3. §. 1, 2.

Præ-

Liberator, tantum non devoratam prædam Papalis Tyrannidis faucibus eriperet.

Quod si cum gravibus illis caussis, quæ publicam resistentiam justam ac necessariam reddunt, concurrat dolosa pertinacia, tendens manifeste ad similes injurias, quoad res & occasio permiserit, in posterum moliendas; non tenetur Populus Jurium suorum custodiam illi amplius permittere, qui factis suis eorundem Jurium se hostem aperte declaravit: nihil enim est absurdius, quam Jus imperandi cum imperandi fine collisum ire: imo quisquis munere in aliorum gratiam suscepto, vel dictis vel factis declarat se nolle fungi, intra eum modum sub quo; & in ordine ad finem, cujus causa est delatum, re ipsa ei renunciare est censendus.

Nec tamen, etiam in hujusmodi casibus, Imperium semel legitime stabilitum, fas est a singulis, ante solenniter declaratam Civitatis voluntatem, excuti penitus & ejerari: quamvis enim solutio obligationis erga Imperantem, non tam a Populi decreto sit petenda (quasi per hoc solum, ut Magistratui inferiori per decretum superioris, ipsi Summo Imperanti potestas auferri posset) quam ab ipsius rei evidentia, quod sc. Summus Imperans, potestatis sibi delatæ terminos notorie & pertinaciter egressus, ea ad Civitatis perniciem sit abusus, & in posterum abutendi animum satis declaraverit; tamen isto abusu, qui per se manifestus esse debet, supposito, penes Civitatem est judicium, quo potissimum modo adversus eum in posterum caveri publice expediat; utrum sc. Imperantis vires circumscribendo, an vero ipsum Imperium alteri deferendo. Singulis itaque, etiam in extremis istis casibus qui extraordinarium remedium maxime postulant, nihil aliud censeri debet permissum, quam præsentem vim vi repellere, & efficere, ut Civitati adversus commune periculum communi consilio cavendi sit copia.

Multo minus singulis fas est, Summum Imperantem, utcunque delinquentem, punire. Quamdiu certe Imperium retinet, hoc non licere, est manifestum; imo, in plerisque Monarchiis, Lege aut More est receptum, ut *Persona Regis* habeatur *Sacrosancta*: quod si Imperio exciderit; hoc tum ad Civitatem devolvitur; penes quam solam idcirco de re adeo gravi, ac est pœna ejus, qui Summum nuper Imperium gessit, statuendi est facultas. Quin & de pœna ab ipsa Civitate, vel ab eo, qui in Imperium succedit, hoc in casu infligenda, quæstio est, ut agnoscit Cl. *Huberus* (vide *lib. I. de Jure Civitatis sect. IX. cap.* 4. §. 40. & *seqq.*) difficilis & periculosa in primis. Eum quippe, qui regnum semel legitime quæsitum tenuit, ab iis, qui sibi subditi fuerant, in judicium adduci, ad caussam cogi dicendam, condemnationem denique ac pœnam subeundam, in hypothesi, ut idem monet, videtur absurdum; neque Hominum indignationem potest non movere; imo est ab omni ævo inauditum, præterquam in exemplo quod proxime elapso seculo edidit in hac Insula furiosa Factio, quæ ipsam prius Civitatem armata violentia oppresserat. Sed & in ejusmodi casu clam necare, vel nocendi viribus jam exutum populari impetu

Præterea ſummum imperium (y), in Monarchiis

V. Summum imperium alibi abſolutum:

petu opprimere, non minus immanem ſceleris habet ſpeciem. Unde merito concludit modo laudatus Auctor rectius eos conſulere, qui ulteriore pœna adverſus regno dejectum abſtinentes, exilio tantum, vel perpetua cuſtodia, publicæ ſecuritati cautum volunt. Sed & damna, ab eo Civitati vel ſingulis injuria illata, ex ejusdem bonis recte ſarciri, non eſt dubium.

Quod ad ſeptem Caſus attinet a *Grotio* recenſitos, *lib. I. cap.* 4. §§. 8——14. utrum ſub iis, vel ullo eorum, prout ab ipſo egregio Viro intelliguntur, directe contineatur reſiſtentia ſuperius probata, & qualis in horum Regnorum felice Revolutione fuit adhibita, ambigi quidem poteſt: ex eorum tamen nonnullis eam ipſam reſiſtentiam ob parem manifeſte rationem poſſe defendi, nullus dubito. Neque enim is ſolus in *Populi exitium ferri, ejusque perdendi animum habere*, eſt cenſendus, vide §. 11. qui totius Populi hoſtem ſe aperte profitetur; ſed & is, cujus adminiſtratio notorie & pertinaciter ad Populi perniciem tendit: confer *Lockii d. Tract.* §. 210. Quin & Imperium, plane ut Matrimonium, in *commiſſi* cauſam poteſt cadere, vid. §. 12. ubi eſſentialia pacti, quo fundatur, capita ſunt violata, ejusque conſtituendi finis eſt fruſtratus; licet *Clauſula commiſſoria* expreſſe adjecta non fuerit. Sic & qui jus adverſus ſe intra certum modum & in ordine ad certum finem alteri confert, non eget addere, *licitum ſibi fore reſiſtere*, vid. §. 14. ſi id forte, quod præſcriptum modum aperte excedit, vel a propoſito fine manifeſte abit, alter exegerit. Unde in primis, ſi Regis Imperium hoc expreſſo limite ſit circumſcriptum, ut *nullas ei Leges immutare, aut novas condere liceat, niſi conſentiente Populo*, per ſe, aut per delegatos ſuos in comitiis congregatos; cum hæc conſtitutio, ſive juxta mentem *Grotii* dicenda ſit *diviſio Summi Imperii inter Regem & Populum*, vid. §. 13. ſive non, includat ſaltem jus Populo competens, ne ad Legum, quibus non conſenſerat, obſervantiam adigatur; includit etiam facultatem reſiſtendi violentiæ, qua quis hoc Populi jus violare, id eſt, talium Legum obſervantiam exigere, easve in non obſervantes exequi, molitus fuerit: neque enim ullum aliud *Jus perfectum*, magis quam *Imperium*, intelligi poteſt ſine *facultate illud* jus *tuendi*; neque hæc facultas, circa alia Jura, magis quam circa Imperium, per Evangelium ſublata cenſeri debet. Non igitur ſine cauſa, doctrinam hujus §. 13. caſui, de quo hic eſt ſermo, applicandam cenſuit Nobiliſſimus Vir, Pacisque juxta ac Belli artibus Clariſſimus, (cunctis *ille Bonis flebilis occidit*) *Stannopius* in Judicio publico adverſus *Sacheverellum*.

Sed ſentio longius progreſſam, quam Inſtituti noſtri ratio ferebat, hanc disquiſitionem; quam tamen haud vereor, ne æqui arbitri inopportunam duxerint, ſub imperio Optimi Regis, cui nulla a Subditis fuit unquam, aut eſt, metuenda reſiſtentia, niſi ab Aſſertoribus doctrinæ omnem indiſcriminatim reſiſtentiam damnantis; quorum conatus hactenus profligati ut tandem aliquando ceſſent, vel ſemper ſint irriti, faxit Gentium *Britannicarum* Religioni & Libertati propitius Deus. Carmich.

§. V. A modo imperandi laxo vel adducto, imperium dividitur in abſolutum & limitatum: illud ſine conditionibus expreſſis defertur, hoc vero pactis circumſcribitur. Itaque ut limites iſti accurate cognoſcantur, formula delati imperii diligenter inſpicienda eſt, ne cum vulgo ex vocabulis & ſymbolis externis, ex promiſſione generali, vel e comitiis convocatis, omnia regna eodem modulo me-

chiis potissimum & Aristocratiis, alicubi ABSOLUTUM, alicubi LIMITATUM (z) deprehenditur. ABSOLU-

metiamur. vid. Grot. I. c. 3. §. 10—21. (2) Hobbesius omne regnum facit absolutum, Leibnitius omne limitatum: neuter accurate! Aliæ enim gentes molliore via haberi volunt, aliæ duriore, quæ libertatis dulcedinem nondum sunt expertæ, ut Ægyptii apud Herodotum II. 147. Cappadoces, oblatæ libertatis munus abnuentes apud Justinum XXXVIII. 2. & Armenii apud Tacit. XIII. *Annal.* 34. Præterea sicut privatus quisque in veram se conjicere potest servitutem, ita populus, ut major Principis sit auctoritas, & minor facultas seditionum faciendarum, libertati suæ civili renunciare, aut ejus partem sibi recipere potest; quandoque etiam vi bellica subactus eam in Principem conferre debet. Antiqua absoluti imperii exempla Grotius dedit I. c. 3. §. 8. n. 8. recentia in Gallia, Hispania & Dania habemus. Neque vero (3) absolutum imperium accipimus, quasi nullos habeat limites juris naturalis & divini: id enim a natura rei alienum est. Salus populi in eo suprema quoque lex est, media autem eo tendentia solus eligit Princeps. Neque (4) despoticum & herile intelligimus, uti apud Turcas, Russos & Persas; quorum παμβασιλείαι non sunt injustæ, si volentibus sic imperatur. (5) Libertas naturalis sub absoluto, sed civili imperio, non amittitur, Claudian. II. *Cons. Stil.* 113.

Fallitur, egregio quisquis sub Principe credit
Servitium: nusquam libertas gratior extat. OTTO.

(y) *Præterea Summum Imperium*]. Exserit se aliquando Imperium Civile sub habitu eodem, quo penes Imperantem existit, tum *forma* & *modus administrandi* conspirant; aliquando sub diverso, tum *forma* & *modus laudatus* differunt. Ista omnibus simplicis Reipublicæ formis accidere possunt, sed si Imperium ad unum, vel paucos, administratio vero aliquando ad ipsos, aliquando ad plures pertineat, evitando Imperii Civilis abusui, cum hæc specialior diversitas discrimen Regni *absoluti* & *limitati* producit, quod ad Monarchias & Aristocratias tantum quadrat. TITIUS.

(z) *Alicubi Limitatum*]. Sedulo hic est cavendum, ne cum multis hac in parte hallucinantibus ea confundamus invicem, quæ sunt diversa. Quippe Imperium *limitatum* ab una parte non desinit esse *Summum*: nec *Monarchia* idcirco *limitata* confundenda est cum mero *Principatu*: illic enim, Princeps revera habet *Summum Imperium*, licet id non nisi intra certos limites in delatione Imperii stabilitos, vel forte unam aut alteram ejus partem non nisi consentiente populo possit exercere: hic vero Princeps est illustris tantum *Magistratus*, cujus actus a Senatu vel Populo, vi superioris Potestatis, possunt infirmari. Nec Imperium *Absolutum*, ab altera parte, ubi *Civile* duntaxat intelligitur, confundi oportet cum *Despotico*. Omne enim *Civile* Imperium est potestas tantum alios regendi ad communem eorum, qui reguntur salutem, & Libertatis eorundem atque rerum conservationem: neque *Absolutum* aliter differt a *Limitato*, quam quod Imperans, hic intra certos præscriptos limites, aut adhibito, ad media certi generis usurpanda, aliorum consensu, illic ex proprio judicio, per media, quæ ipsi videntur optima, ad istos fines collineet. Imperium vero *Despoticum* est potestas aliorum operis vel rebus utendi pro lubitu, ad utilitatem ipsius Impera-

solutum imperium (*a*) Monarcha habere dicitur, qui illud administrare potest proprio ex judicio, non

rantis: quale Imperium in universum aliquem Populum jure acquiri, & per succedentia secula continuari posse non putaverim: supra enim ostendi *Obs.* 1. *in h. lib. c.* 4. §. 4 causam servilis conditionis Hominibus invitis imponendæ, non nisi ad paucos, nunquam ad integrum Populum, qui nunc est, atque adeo multo minus ad futura ejus individua, se extendere: & in eam certe conditionem qui ultro consentire velint, sunt longe pauciores. Sed neque usus Soli, cujus beneficio Imperium Civile in perpetuum stabiliri supra diximus *Obs. in h. lib. c.* 6. §. 9. cum subjectionis servilis obligatione potest connecti: nam Dominus quidem de re sua jure potest disponere pro lubitu; sed ita, ut ea res inserviat naturalibus usibus, quorum causa est Hominibus a Deo concessa: unde non potest Dominus amplioris alicujus Soli, plurimis Hominibus, imo Familiis, ad habitationem sufficientis, recte exigere, ne quis in eo Solo degat, nisi qui Despotici sui Imperii jugum velit subire; neque talis conditionis imponendæ jus ad alium quempiam potest transferre: iniqua enim ista, nec Hominibus toleranda, conditio, tenderet ad effectum Divinæ benignitatis, qua Telluris superficies Humano Generi ad habitationem est concessa, eatenus intervertendum.

Potest nihilominus Imperium *Civile*, non *limitatum* modo, sed & *absolutum*, in integros Populos, imo & *despoticum* in certos quosdam Homines, jure stabiliri. Imperium vero assumptum ab eo, cui jure non convenit, vel ab eo, cui convenit intra certos limites, notorie & pertinaciter extra eos limites exercitum, dici solet *Tyrannicum*: unde Imperium limitatum, si exerceatur ut absolutum, absolutum civile Imperium, si exerceatur ut despoticum, imo ipsum despoticum, si per intolerabilem & brutalem in servi corpus sævitiam exerceatur, *Tyrannidis* stigmate est notandum. Patet quippe ex dictis, omne Humanum adversus alios Homines Imperium suos habere fines atque limites; adeoque nullum esse, quod non admittat certos abusus, quibus justa resistentia possit opponi. Quod ad jus attinet, aliquem occidendi ex causa Delicti capitalis; hoc (quod in statu naturali cuivis promiscue convenire supra docuimus) non nisi improprie admodum diceretur *Imperium*; & tamen illi ipsi quem quis occidendi jus haberet, posset intentare injurias, quibus is non modo licite posset, sed deberet resistere: ut ne hoc quidem casu, homini adversus hominem licentia competat in infinitum.

Divinare non possum, quo consilio D. *Spavan* in Epitome *Anglicana* Operis *Pufendorfiani* de Jure Naturæ & Gentium, illustrata Notis, ut ipse ait, e *Barbeyracii* penu petitis, ad hæc Auctoris verba allegandum censuit (cujus apud *Barbeyracium* nulla est mentio) paragraphum e *Mackenzii* nostratis *Jure Regio* descriptum, qui ab his verbis inchoatur, *Neque non valde laudare Majores nostros, qui prudenter adeo Monarchiam absolutam elegerint*, &c. quibus an non sibi ipse contradixerit *Mackenzius*, Monarchiam absolutam hic a Populi electione repetens, quam alias ab ipso Deo & Natura constitutam solicite inculcat, omitto quærere; quod vero, nulla addita cautela, absolutam prædicet Monarchiam *Scotorum*, apud quos neque Leges condere, neque tributa indicere, nisi consentientibus Regni Ordinibus, penes Regem unquam fuit, non æque potest ferri; cum ita constitutum Imperium Scriptoribus

non ad normam certorum ac perpetuorum statutorum, sed prout præsens rerum conditio videtur exigere, quique adeo proprium ad arbitrium salutem

bus Politicis non absolutam sed limitatam dici Monarchiam, satis constet. Ad ratiunculas vero quod attinet, quibus idem loco citato & passim in eodem libro notissimam Patriæ suæ constitutionem conatur vellicare, hæ, cum ipso fatente non plus ponderent, quam Auctoritas decretorum, a Patronis ejus [*Oxoniensibus*] paulo ante editorum, dignissimæ erant quæ iisdem flammis in fumum veherentur. [Vide dicti Libri Epistolam Nuncupatoriam, & confer *Judicium adversus Sachaverellum*, in fine.] Quod tamen ita acceptum nolim, quasi non bene multas propositionum istis decretis damnatarum ipse æque detestarer; aut quasi antiquissimæ & celeberrimæ Academiæ, justissimæ, quam apud omnes Literarum cultores obtinet, existimationi, quidquam ego detractum irem: illa, ut omnigenæ eruditionis laude semper floruit; ita justæ libertatis causæ asserendæ aliquando non defuit, nec ei adversantes sententias in perpetuum, ut speramus, est fotura. Carmich.

(*a*) *Absolutum Imperium*]. Hoc satis Auctor explicat, eleganterque amplius illustrat *l.* VII *c.* 6. §. 8. 9. ex quo patet, absolutum Imperium non dici, quasi *nullos habeat limites*, sed quod *peculiaris administrandi ratio* expresse non sit præscripta. Titius.

Hoc quam alienissimum est a libertate hominis, quam natura intendit, nec rationi convenit, se absolute alicuius hominis potestati relinquere, de cujus sapientia & virtute certi esse non possumus, quod omnia ex utilitate & securitate nostra sit expensurus. Nec permissum est, suæ conservationi renunciare, eamque absolutæ voluntati hominis committere. Vid. *tr. du pouvoir des rois de la grande Bretagne p.* 29. *sqq* Rich. Steele *crisis p.* 8. *in Beylagen bey dem vereinigten Gross-Britannien.* Nec possibile esse arbitror, ullum hominem tantæ esse insaniæ, ut cujusdam hominis arbitrio ita se subjecerit, ut potestatem habeat de vita sua p o lubitu disponendi, juribusque humanitatis se exeundi, utcumque placuerit. Absolutum igitur imperium, i. e. ut vulgo concipitur, jus nullis plane limitibus finitum dirigendi actiones civium ex solo arbitrio est merum non-ens, quod quidem a potentissimo quovis prætenditur, sed plerumque cum ipso facto & usurpatione regiminis absoluti confunditur. Hobbesius quidem *de cive c.* 6. absolutum ejusmodi imperium stabilire satagit, sed incidit in politicam cerebrinam, qua monente Furstenerio *de supremata princ. Germ. p.* 49. *ea omnia, quæ incommoda trahere possunt, nullo non modo ferenda existimat: quod tamen alienum est a natura rerum.* Idcirco *p.* 51. addit: *imperia Hobbesiana neque apud moratiores gentes neque apud barbaros exstare arbitror, neque possibilia, neque optanda censeo, nisi illi, penes quos summa rerum esse debet, angelicis virtutibus polleant: tamdiu enim homines retinendam judicabunt propriam voluntatem, suæque saluti, prout optimum videbitur, consulent, quamdiu de rectorum summa sapientia & potentia persuasi non erunt, quod ad perfectam voluntatis resignationem necesse est. Locum ergo demonstrationes Hobbesianæ in ea tantum republica habent, cujus rex* Deus *est: cui soli tuto per omnia confidi potest.* Vid. quæ tot. *c.* 5 *l. I. part. spec. jur. publ. un. contra* Hobbesii doctrinam disputat Boehmer. Nec hic servitutis rationem, nec dominium objicere licebit: quæ omnia diligenter expedivit Noodt l. c. & Biel-

lutem Reipublicæ, prout ejusdem tempora postulaverint, procurat.

J. N. & G l. vii. c. 6. §. 7.

Verum quia unius hominis (*b*) judicium ab errori- VI. Alibi certis limiti-

Bielfeld *diss. de imperii alienatione*, *Lugd. Bat.* 1710. *ed. c.* 1. §. 12. Treuer.

§. VI. Leges fundamentales, improprie pro pactis publicis acceptæ, frequentius vulgo jactantur, quam intelliguntur. Nemini autem dubium esse putem, in fundando imperio populum constituere posse, secundum quæ Respublica exerceatur: idque bifariam: (1) Ut regnum sit *Temperatum*, ubi populus cum Rege in exercitio unius vel plurium regalium concurrit, vel (2) *Mixtum*, si summum imperium per partes potentiales dividitur, ut quædam populus, vel Proceres, sine Rege gerant. Utriusque generis limitatio in regnis *successivis* fit per leges fundamentales; qualis est *Magna Charta*, Augustissimum Anglicanæ libertatis diploma, & Corpus privilegiorum, sub Henrico III. devotione horrendi carminis sancitum, apud Rapin. *Hist. Angl. t. II. l.* VIII. *p.* 344. In regnis autem *electivis* fit per Capitulationes; uti apud Germanos & Polonos. (3) Hobbesius *de Cive c.* 7. §. 17. negat, Monarchas, nisi volentes, obstringi, si quid jurato vel injurato promiserint, propter quod summum imperium per consequens exerceri non possit. Displicet id Hubero *de Jur. civ. I. sect.* 3. *c.* 4. nec sane ad Capitulationes rumpendas valere potest; quia Reges electi, quum privati erant, aut eligentibus æquales, conditiones, si displicerent, recusare poterant; id quod quum factum non fuerit, plus sibi, quam est delatum, arrogare nequeunt. *Voluntatis est suscipere; necessitatis consummare*, ait Paulus in *l.* 17. §. 3. *D. commod.* Maxime, quia Regibus fides jurisjurandi ante omnia alia ponenda est, ut Guntherus cecinit, *Ligur. III. vs.* 511.

Nudo jus & reverentia verbo
Regis inesse solet, quovis juramine major.

(4) Neque juvabit illos argumentum, ex Jure Regio, 1 *Sam.* VIII. *vs.* 11. desumtum: id enim Deus soli Hebræorum populo, in pœnam spreti divini imperii, dictavit, nec quicquid sub vetere Testamento impune fuit, in novo Testamento est licitum. vid. *Hos.* XIII. *vs.* 10. Præterea non una de illo *Mispat Hammelech* virorum eruditorum est sententia: (a) Salmasius, Zieglerus, Bœclerus & Pufendorfius verum jus regium intelligunt; quod ex dominio eminente & absoluto Regum Judaicorum imperio proficiscatur. (b) Ex Scaligeri, Clerici, Huberi, & Schultingi mente, merum factum & consuetudinem pravam imperantium notat; etiamsi vocabulum Hebraicum non per *mos*, sed per *jus* reddatur, quod ipsum & pravum morem significat, ut in *l.* 5. *D. de leg. pomp. jure latronis interficere.* (c) Grotius I. *c.* 4. §. 3. & Sam. Bochartus *t. II Op. pag.* 1006. facta illa Regum injusta quidem fore, iuris tamen effectum habitura, ajunt; pariter ac Prætor jus dicit, etiam cum inique decernit, & servus impune a domino, filius a patre male habetur. Atque hæc verior est explicatio: nam sicut Moses officium Regis *Deut.* XVII. *vs.* 14. describit, ita Samuel populum hic mo-

bus circumscriptum. roribus non est immune, & voluntas in prava flexilis, in tanta cumprimis libertate; quibusdam populis consultum visum, ejus IMPERII EXERCITIUM CERTIS LIMITIBUS CIRCUMSCRIBERE. Id quod factum (*c*), dum ad certas leges (*d*), circa administrationem partium imperii, in delatione regni,

moneat officii sui; non aliter ac Petrus Apostolus subditis praecipit, ut subjecti sint cuivis humanae ordinationi propter Dominum; & famulis, ut pareant dominis, non solum bonis & aequis, sed etiam pravis I. *Epist.* 2. *vs.* 13. & II. *Ep.* 2. *vs.* 9. Otto.

(*b*) *Verum quia unius hominis*]. Evitando Imperii Civilis abusui, exercitium certis limitibus circumscribi solet, unde oritur *Regnum limitatum*, quod licite fieri posse, contra insulsas nonnullorum rationes satis ostenditur *d. l.* VII. *c.* 6. §. 9. Titius.

(*c*) *Id quod factum*]. De caetero non quaevis Regum promissa limitationem ejusmodi involvunt, sed ea demum, quibus expresse & adaequate illa constituitur, vid. *d. c.* 6. §. 10. pro diversitate autem negotiorum, vel pactis perpetuis, vel adjuncto concilio, exercitium Imperii Civilis circumscribitur, *d. c.* 6. §. 11. 12. sed nisi mascula prudentia excessibus tempestive occurratur, illa omnia callidis hominibus eludere haut fuerit difficile.

2. De caetero, uti falsus est Hobbesius, quando discrimen Regni absoluti & limitati in dubium vocat, aut non plus cautionis ab Imperii abusu esse, sive hoc, sive illud concedatur, contendit, vid. *d. c.* 6. §. 13. ita ex hactenus dictis constat. Regna absoluta & limitata non differre *potestate legitima*, quae utrobique eadem est, sed *modo eam exercendi*.

3. De caetero praestat quidem Regnum absolutum limitato, quoad *celeritatem operandi*, sed cum haec in abusus nimis pateat, ideo inde ejus praerogativa non est asserenda, sed dicendum potius, quod limitatum rebus humanis melius conveniat, ut forte asserendum sit, nunquam Regnum aliquod absolutum libera voluntate, nisi forte ab aliquo Arcadici ingenii populo esse constitutum, sed ejus generis Imperia violentis & callidis machinationibus esse introducta. Idem.

(*d*) *Ad certas leges*]. Non esse has *Leges* proprie sic dictas, seu praecepta quasi a *Superiore* profecta, sed *Pacta*, vel *Articulos* potius *Pacti fundamentalis* quo Imperium defertur, intelligi potest ex observatis ad superiores hujus Capitis paragraphos: unde etiam facile colliguntur sequentia Consectaria. 1. Imperium Civile, etiam ubi est amplissimum, dicitur *Absolutum*, non *simpliciter*, sed *secundum quid*, i. e. non quasi excludens *omnes* limites, sed limites tantum *specialiter expressos*, quique ex ipso Civitatis constituendae fine sua natura non fluunt. 2. Non modo *generales*, sed & *speciales limites* Imperii possent esse validi, etiamsi Imperans nullam in se *Obligationem* supponeretur suscepisse: ut enim quis non ultra certos limites obsequium debeat, sufficit, quod ipse se ulterius non obligaverit. Et tamen a Civilis Imperii constituendi fine prorsus abhorret, ut vel universi, vel singuli, illud in se gerendum alicui credantur deferre, quem non intelligunt vicissim ad illud gerendum obligari, idque ad fines, quorum intuitu, & intra limites, sub quibus, est delatum: quae certe obligatio, quatenus positivos actus respicit, non

gni, Regem adstrinxerunt; & si quando negotia, summam rerum spectantia, quæque in antecessum definiri nequeunt, inciderent, voluerunt ea suscipi, non nisi præsciente & consentiente populo, aut

non aliter quam pacto potest constitui. 3. Neque *Pactum*, neque *speciales* Imperii *Limites* pacto constituti, (ne quidem si iis caveatur, ut certos Imperii actus sine Populi consensu Imperans exercere nequeat) *Populo*, ab Imperante contra distincto, ullum *Imperium*, nedum in ipsum Regem exercendum, tribuunt. 4. Ut justa dicatur, quæ Imperanti in extremis quibusdam casibus opponitur, *Resistentia*; neque opus est ad *Pactum*, quo ipse Imperans sese obligavit, confugere, neque *speciales* Imperii *Limites* supponere, multo minus *Imperium* ejusve partem ipsi *Populo* asserere: sufficit, manifeste excedi illos limites, qui ex ipso Civitatis constituendæ fine satis intelliguntur. Nec tamen inficior, multo facilius procedere hoc judicium, & longe promptiora suppetere tuendæ Libertatis media, ubi speciales Imperii limites, positiva aliqua constitutione, vel uniformiter recepto more, sunt stabiliti; ut non sit dubium, quin publicæ Saluti multo melius cautum sit, in Monarchia vel Aristocratia limitata, quam in absoluta. 5. Locum habet regulariter, quod monet Auctor, de *J. N. & G. l.* VII. *c.* 6. §. 7. *in fine*, in omni Civitate proprie dicta existere *Imperium absolutum*, saltem *habitualiter*, si non semper *exercitio*; cum id quod *Regi*, vel *Senatui*, in ulla Civitate, ad absolutum Imperium deest, intelligatur esse penes *Populum*, & ab eo suppleri posse: nec enim facile usu venit, ut *singuli*, dum civilem statum ineunt, speciales limitationes sive exceptiones addant Pacto, quo voluntatem suam subjiciunt voluntati universorum: quas tamen si constaret fuisse additas, validas fore non est dubitandum. Hinc a ratione haudquaquam abhorret, ut duæ *integræ Civitates*, si in unam coire velint, certa *peculiaria Jura*, Imperii Civilis dispositioni alioquin obnoxia, singulæ excipiant, ut quæ, nec Principis, nec universæ Civitatis ex duabus unitis conflandæ, arbitrio subjiciunt. Hujusmodi *Reservationes* absurde quis occineret. esse leges tantum priores, quibus per posteriores posset derogari; cum manifestum sit, per illas, alteri unitæ Civitatis parti acquiri, aut potius retineri, aliquod *Jus*, quod ei nolenti recte eripi non potest; velle autem ea pars non censetur per voluntatem universorum, sive majoris partis, in eo quod majoris partis arbitrio expresse exemptum voluit. Jura itaque in ipsa coalitione Civitatis isthoc modo reservata, æque sunt valida, & propter eandem rationem (internam sc. qualitatem consensus quo Imperium defertur) alteri parti Civitatis adversus totam; atque Jura in delatione Monarchiæ limitatæ reservata, ipsi Populo valida sunt adversus Regem. Sed & in hoc casu aliqualiter sustineri potest supra-recitata Auctoris nostri doctrina: Si enim, quod Regi ad absolutum Imperium deest, non sit penes Populum per modum Universitatis, ut communi Populi decreto possit suppleri; saltem, quod Regi & universo Populo deest, est penes Populi partes seorsum sumptas, ut a consentiente singularum partium voluntate suppleri posset: Civitatem quippe supponimus perfectam, atque adeo a nulla externa voluntate pendentem. Non tamen in his, pro consensu alterutrius partis, haberi debet consensus Delegatorum ejus par-

aut ejusdem deputatis, in comitia convocatis (*e*), ut eo minor occasio Regi præbeatur a salute regni aberrandi.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 6. §. 8—13.

VII. Regna habentur in

Solet denique (*f*) in regnis occurrere aliquod dis-

tis ad Concilium ex universis: Hi enim in iis tantum, quæ illi Concilio definienda sunt relicta, eorum, a quibus delegantur, voluntatem repræsentant. Carmich.

Minus recte limites illos leges appellaveris; quum neque a superiore proficiscantur, neque legis naturam contineant; sed potius pactorum *fundamentalium* nomine appellandi sint, & pacti ac promissi ingenium præ se ferant: ideo in prooemio *capitulationis*, quam vocant, *Cæsareæ* ponuntur illa: *Regem Romanorum ante electionem consensisse in appositos articulos ad modum pacti.* Vid. Hornius *l. II. de civit. c.* 10. §. 6. Schwedeer *introd. in jus publ. G. c.* 2. *p.* 23. *sq.* Treuer.

(*e*) *In comitia convocatis*]. Quorum voluntas in iis, de quibus ut deliberent sunt jure convocati, quæque adeo in eorum mandato, seu speciali, seu generali, continentur, pro voluntate Populi habetur. Carmich.

§. VII. Auctor hujus divisionis in regna patrimonialia & usufructuaria est Grotius I. *de J. B. & P. c.* 3. §. 12. quem Huberus *de jure civ. l. I. sect.* 3. *c.* 2. & Hert. *Prud. civ. p. I. sect.* 11. §. 9. sequuntur. Hotmanus vero *Ill. quæst. c.* 1. Feldenus & Henniges *ad Grot.* acriter eam impugnarunt, & Thomasius *ad Hub. d. l.* ac *Inst. Jurisprud. div. III. c.* 6. §. 133. rem sic magis implicari, quam extricari contendit: denique Cel. etiam Heineccius *Elem. jur. nat. II. c.* 7. §. 148. regnum, quod sit in patrimonio, desinere esse Rempublicam & in familiam degenerare, existimat. (2) Verum si tollas logomachiam, idem est, quam si dicas, alia regna civilia alienari posse, alia non item. Neque enim *patrimoniale* regnum hic notat, in quo omnia subjectorum bona sunt in patrimonio Principis, qualia apud barbaros Indos, in imperio Habessiniorum & magni Mogolis reperiuntur. Nec quale Ægypti regnum olim fuit, ex pacto civium cum Pharaone, *Genes.* XLVII. *vs.* 13. Non denique herile & despoticum, ut Turcarum, Russorum & Persarum; sed in quo jus imperandi, ex pacto civium vel jure victoriæ, a Rege dividi, & inter vivos vel mortis caussa alienari potest. (3) Vox autem *usufructus* minime in strictiore juris Romani sensu ita est capienda, ut populus proprietatem majestatis, Rex usumfructum imperii habeat: verum sicut fructuarius, cedendo extraneo, nihil agit, similiter Rex de successore nihil disponere valet. (4) In patrimonio igitur est imperium Sinensium, cujus Princeps ex domo regnatrice, vel ex civibus suis, successorem eligit, auctore le Comte *de Statu Chinæ*, *ep.* 9. Eodem quodammodo pertinent regna Hispaniæ, Mauris erepta; quæ crebro paternis testamentis, sed heredibus legitimis, raro extraneis, nisi populi vel Procerum accedente consensu, delata fuerunt, uti Cabotius, variis ex Vasæo, Roderico & Marinæo collectis exemplis, ostendit *Var. jur. disp. I. c* 10. (5) Contra in regnis, populi volun-

tate

discrimen, circa MODUM HABENDI regnum (g), qui non in omnibus æqualis deprehenditur. Quidam enim Reges dicuntur regnum suum habere IN PATRIMONIO, ita ut illud pro lubitu dividere, alienare, transferre possint, in quemcunque voluerint. Quod potissimum contingit illis, qui armis

patrimonio, vel usufructu.

tate delatis, quamvis absoluta sint & hereditaria, alienatio vel divisio imperii in liberos homines, velut in privata servitia, Regi non permittitur: quapropter Caroli M. & Ludovici Pii testamenta, in quibus regnum inter liberos divisum erat, Proceribus firmanda oblata sunt. vid. Eginharti *Vita Car. M. cap.* 30. ibique Cl. Sminckius *in notis*. Atque ita, nisi fallor, omnia tranquilla erunt, quæ fluctus ciere videbantur: etiam Seneca nobiscum sentiet VII. *de Benef. c. 6. Cæsar omnia habet, fiscus ejus privata tantum, ac sua: & universa in imperio ejus sunt in patrimonio propria. Quid ejus sit, quid non sit, sine diminutione imperii quæritur: nam id quoque, tanquam alienum, abjudicatur, aliter illius est.* OTTO.

(*f*) *Solet denique*]. Quoad *modum habendi* Regna, sic breviter dicendum. Quidam habent Regnum in patrimonio, id est, cum *libera alienandi potestate*, ut qui bello eadem sibi acquisiverunt (nisi pace secuta aliud actum sit) vel in quos ea lege illa sunt collata, quod tamen non facile præsumendum, quidam sine *alienandi jure*, idque iterum vel *ad tempus*, vel *quamdiu vivunt*, & hoc vel simpliciter *intuitu personæ suæ*, vel cum *jure transmittendi ad posteros*, vid. *l.* VII. *c.* 6. §. 14. 15. 16. 17. Omnibus illis casibus, verum quidem adest Imperium, sed diversum habendi modum illius auctoritatem ac splendorem intendere vel elevare, certum quoque est. TITIUS.

(*g*) *Circa modum habendi regnum*] Hujus discriminis ratio, quæ possit esse, & vulgo prætenditur, intelligi potest ex supra observatis in *cap.* 6. §. 9. Ubi enim totius Regionis dominium ipsi Regi semel quæsitum intelligitur, atque ab hoc demum ad Subditos derivatum, quicquid illi juris habent in singulis ejus partibus; illic erectum præsumitur Regnum *Patrimoniale*, idque *uno* fere *Pacto*, quo singuli Cives, in ista Regione sedem figentes, se, suosque in ejusdem terræ dominio utili, vel usu qualicunque, successores, dicti Regis, justorumque ejus Successorum, supremorum ejusdem terræ Dominorum, Civili Imperio subjiciunt; ejusdem Imperii protectionem, cum usu juris in Solo sibi quæsiti, vicissim stipulantes. Illic contra, ubi Regionis, cujus singulæ partes sunt in dominio singulorum, commune Imperium a Dominis ad Regem defertur; erectum censeri debet Regnum *non Patrimoniale*; quod plerumque fit per *secundum Pactum*, ab originariis puta Civibus, singulorum fundorum Dominis, *priore Pacto* jam ante in unum perpetuum cœtum conjunctis: qui, cum in Imperio huic deferendo ipsius personæ consideratione permoti intelligantur, ne quidem ad posteros ejus illud transmittendum concedere sunt putandi, nisi id expresse dixerint; quo casu eorundem est Successionis ordinem definire. Atque hanc Civitatis & Imperii Civilis constituendi rationem, ejusdem naturæ atque fini maxime consonam esse, res ipsa clamat. Quo jure, quave injuria illud universale Regionis dominium, in quo Imperium Patrimoniale fundari supponi-

mis regnum sibi quæsivere (*b*), ac suum sibi populum ipsi fecerunt. Reliqui autem Reges, qui ultro a populo sunt adsciti, etsi summo jure imperium exerceant; regnum tamen pro lubitu dividere, alienare, aut transferre nequeunt; sed in eo ad successores demittendo legem fundamentalem, aut

nitur, ab uno acquiri possit, paulo inferius inquiretur. Hic interim notamus, etiam tali dominio supposito, non hominum Civile Imperium esse *in Patrimonio*, sed Regionem, atque adeo Jus uberiora illa, quæ Dominium consequuntur, emolumenta ex ea percipiendi: quod jus, utcunque cum Civili Imperio hic conjunctum, cum eo tamen minime est confundendum: illud enim propriam Imperantis, hoc omnium & singulorum, utilitatem respicit: singulorum quippe jura, licet forte hic angustiora quam sub aliis quibusdam Imperii formis, non tamen minus sunt valida, aut Imperanti minus religiose tuenda: imo nemo Civilis Imperii idoneum est objectum, nisi quatenus certa habet jura adversus omnes mortales valida: adeo longe Imperium *Civile*, quantumvis absolutum, distat a *Despotica*. Carmich.

(*b*) *Qui armis regnum sibi quæsivere*]. Vide sequentis Cap. §. 2. cum Observatione. Idem.

(*i*) *Cum usufructuariis*]. Reges, de quibus hic est Sermo, si tantum ad vitæ terminum regnum teneant, non ad suos transmittendum, eatenus comparantur cum *Usufructuariis*: si vero illud juxta certum ordinem possint ad suos transmittere; hæc habent communia cum *Feudatariis*, quod nec suo arbitrio Regnum alienare, nec succedendi ordinem mutare, nec denique Regni Successorem, qua talem, privatis suis debitis onerare, valeant: quippe, sicut illic a *Superiore*, ita hic a *Populo*, succedendi ordo est stabilitus: non tamen ulterius extendi oportet hanc analogiam, quasi Regii Imperii Summitati & Dignitati quidquam per hoc detraheretur, quod non habeatur *in Patrimonio*. Idem.

Incommode hunc terminum a Grotio adhiberi *de J. B. & P. l. I. c.* 3. §. 11. Grotiique vestigia legisse auctorem nostrum monet Titius ad h. l. eam ob caussam, quod exinde colligi liceat, regni usumfructum penes principem, proprietatem penes populum manere, populumque hac ratione rege esse superiorem. Pufendorfius quidem *diss. de interregnis* §. 2. *p.* 283. illam ipsam observationem proponit, & addit, ita simile hujus termini ultra tertium extendi, *Grotiumque non dicere, reges, qui constituuntur voluntate populi, habere dumtaxat usumfructum summi imperii, aut imperium non esse ipsorum., sed populi, ipsosque alienæ potestatis gerere administrationem: sed ista locutione modum habendi imperium dumtaxat imminutum innuere, dum non, sicut qui regna sua in patrimonio habere dicuntur, regnum possunt alienare & pro lubitu in quemvis transferre.* Si tamen dicendum, quod res est; tota illa divisio regni in patrimoniale, ubi imperans dicitur habere facultatem alienandi imperium, manet ambigua & inadæquata, nec non ad specialissima facta populorum pertinet: non vero ex pacto, quo imperium & obsequium constituitur, per se resultat. Quod enim principes jus habeant alienandi, id de nullo regno probari poterit, nisi ubi expressa conventio ea de re fuerit adjecta, cujus præter Ægyptiorum cum Pharaone pactum vix ullum occurret exemplum, adeoque nec in

t consuetudinem, in populo receptam, sequi tentur; eoque a quibusdam certo respectu cum ᴜsᴜfʀᴜᴄᴛᴜᴀʀɪɪs (*i*) comparantur (*k*).

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 6. §. 14—17.

dubio præsumitur. Sed quod :mpla alienationum, quæ omni ıpore facta esse clamat histo- ? Illa omnia citra juris intuitum · usurpationem imperantium pa- ta fuisse quivis intelligit, qui n celeb. Cocceio *diss. de testa- ntis principum c.* 2. §. 17. per- ıdit, alienationis talismodi vel :ctum non habuisse, vel con- fu populi tacito vel expresso :as, aut postea tacite saltem ırobatas fuisse, vel etiam vim in iis prævaluisse. Vid. omnino Tʜᴏᴍᴀs. ad Hᴜʙᴇʀ. *de civit. l. I. sect. III: c.* 2. *p.* 69. & quæ infra ad *cap.* 15. §. 6. dicentur. Tʀᴇᴜᴇʀ.

(*k*) *Comparantur*]. Tertium comparationis in eo consistit, quod sicut usufructuarius jus suum alienare nequit, ita nec talis Rex Imperium. Eo usque autem comparatio non est extendenda, ut populum proprietatis velut jure frui, adeoque Rege esse superiorem, contendamus. Tɪᴛɪᴜs.

Caput X.

De Modis adquirendi Imperium, in primis Monarchicum.

Summaria.

I. *Modus acquirendi imperium duplex:*
II. *Violentus per occupationem,*
III. *Ultroneus per electionem,*
IV. *Quam praecedit interregnum.*
V. *Successio dupliciter constituitur,*
VI. 1. *a Monarcha in regno patrimoniali.*
VII. *Quid praesumatur, ubi is nihil disposuit:*
VIII. 2. *a Populo in usufructuario.*
IX. *Qualis in regno hereditario.*
X. *Successio linealis,*
XI. *Cognatica, vel agnatica.*
XII. *Lites de successione a quo dirimantur?*

Grot. *de* J. B. & P. *l.* II. *c.* 7. §. 12—37. *l.* III. *c.* 8.

I. Imperium adquirendi duplex modus: QUANQUAM ad quodvis (*l*) Imperium legitimum constituendum CONSENSUS subjectorum

§. I. Fundamentum imperii legitime acquirendi est consensus liberorum hominum, tacite vel expresse, ultro vel mixta voluntate declaratus; quia omnis imperans pacto constituitur, ut supra vidimus *c.* 6. §. 9. Atque hoc ita in Aristocratiis, maxime vero in civitatibus Monarchicis obtinet, ut rubrica capitis indicat. In Politia vero Imperantes & subjecti non physice, sed moraliter distinguuntur. Otto.

(*l*) *Quanquam ad quodvis*]. Acquisitionis fundamentum est *Consensus*, qui tamen non eodem semper modo se habet, hinc diversi acquirendi modi distingui solent. Est autem modus ille non tantum *ultroneus* & *violentus*, quod §. 1. *b.* in-

rum requiratur; is tamen non ubique pari modo elicitur. Interdum enim PER VIOLENTIAM BELLICAM (*m*) aliqui adiguntur in victoris imperium consentire; interdum ULTRO ad aliquem Principem constituendum cives accedunt.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 7. §. 1, 2.

Modus adquirendi imperii VIOLENTUS (*n*) solet vo- II. Violentus per occu-

inculcatur, sed & *mixtus*, quando Imperanti sceptrum vi quidem excutitur, novus vero Imperans libera voluntate a populo assumitur.

2. Cæterum non quævis Maiestas, in Republica constituta, istis modis acquiritur, quod velut, per modum prolegomenorum, paucis hic tractare liceat. Quod igitur attinet Majestatem *Democraticam*, illa, istis modis præsupposita Democratia, non obtinetur, quia ejus subjectum est perpetuum & invariabile isto rerum statu, sed præsupposita Aristocratia, non Monarchia, acquiri eadem potest *modo ultroneo*, si Optimates aut Monarcha populo Imperium resignent, nec non *mixto*, si Optimatibus, vel Rege, vi expulsis, Democratia introducatur, quæ libertas democratica legitima est, si vis fuerit justa, vel prior Imperans in amissionem sui juris consenserit, vid. *l.* VII. *c.* 7. §. 5. non etiam *violento*; neque enim populus in se ipsum vi Imperium acquisivisse dici potest *d. c.* 7. §. 1. licet aliter sentire videatur Dn. Thomas. *J. J. D. l. III. c.* 6. §. 92.

3. Majestas *Aristocratica*, præsupposita Aristocratia, regulariter etiam perpetua est, nec de successione quæritur. Poterit tamen locum aliquando habere modus *ultroneus*, si optimatibus omnibus extinctis alii eligantur; *violentus*, si prioribus pulsis, alii per vim in populum sibi Imperium arrogent, & *mixtus*, si prioribus per vim ejectis victores ultro a populo assumantur. Præsupposita autem Democratia, locum aliquando invenit modus *ultroneus*, populo optimatibus Imperium deferente; *violentus*, si aliqui per vim sibi Imperium afferant, non etiam *mixtus*, nam idem populus non potest simul cogi & libere agere. Præsupposita denique Monarchia, locus est nonnunquam modo *ultroneo*, si Monarcha, populi consensu, Optimatibus Imperium deferat, *violento*, si Monarcha per vim ejecto in populum eodem modo aliqui sibi Imperium acquirant & *mixto*, si Imperante pulso ultro a populo victores assumantur, add. *d. c.* 7. §. 2. sed cum successio in Democratiis plane locum non habeat, in Aristocratiis rara sit, præterea rarissime aliæ civitates in Democratias aut Aristocratias mutentur, ideo quæ de acquisitione & translatione Imperii Civilis docentur, potissimum ad Majestatem *Monarchicam* pertinent. Titius.

(*m*) *Per violentiam bellicam*]. Hæc distinctio (ut recte monet Auctor de *J. N. & G. b. t.* §§. 1. & 2.) non ad Imperia *Democratica*, quod ad primam eorum constitutionem, sed ad *Aristocratica*, & præcipue *Monarchica*, pertinet; licet Democratiarum quoque incrementis eam applicari nihil vetet. Carmich.

§. II. Occupatio victoris differt ab occupatione rei nullius pacifica,

pationem, ejusque titulus: vocari Occupatio (*o*), quando scilicet aliquis, justa bellandi causa subnixus, favente vi armorum ac

ca, quod titulum, sive justam bellandi causam requirit, vi cujus victis consensus extorqueatur. Attamen raro admodum, si justitiam internam spectes, ejusmodi victor sibi imperium, pœnæ, damni aut cautionis nomine, vindicare potest. vid. Cl. Carmichaël *h.* §. (2) Victoria autem sola non est justus imperii acquirendi titulus, uti Ill. Coccejus in *Diss. de Jure victoriæ*, contendit: sed deditio accedat oportet: idque mos probat omnium victorum, qui nihil prius habent, quam pacatos armis in verba sua adigere. (3) Qui in Politia, vel Aristocratia summum imperium gerit, *tyrannus* dicitur: qui Regnum, vel Rempublicam vi injusta invadit, si civis est, *Perduellis*; si extraneus, a jure armorum instructus, *Hostis*; si eo destitutus, *Invasor* appellatur. (4) Cædes illorum, qui populum oppressum tenent, licita est; quamdiu pactio nulla secuta est, & lex publica, vel qui verum jus regnandi habent, id permittunt. *In reos majestatis & publicos hostes omnis homo miles est*, ait Tertullian. *Apol. c.* 2. vid. Grot. I. *c.* 4. §. 16. 17. (5) Vitium invasoris purgatur, quamprimum populus democraticus, discordiis civilibus fessus, in ejus imperium civile consentit. In Aristocratia vero & Monarchia, non nisi Imperantes quoque legitimi, eorumque heredes sint extincti, aut nullum recuperandi conatum edant, aut paciscantur: eaque promissio, propter metum, in irritum deduci nequit. (6) Si jus victoris dubium est, ut in Galliam Eduardi III. in Lusitaniam Philippi II. tutissimum est, ut cives possessori homagium præstent, quod rebus tantum sic stantibus eos obligat, & parti adversæ, si victor evadat, similiter, sine peccato præstari potest. vid. *Matth.* XXII. *vs.* 21. (7) Vetus aulæ Romanæ mos est, ut eum, qui civitatis occupatæ possessionem tenet, pro Rege habeat, ejusque legatos admittat, quem Reges quoque ceteri & Respublicæ imitantur. vid. Grot. *Epist.* 1437. Wicquefort *de l'Ambass.* 1. *sect.* 3. Ossat. VI. *Ep.* 276. Coccej. *de Regim. usurpat.* Otto.

(*n*) *Modus acquirendi Imperium violentus*]. Acquirendi ergo Imperium Monarchicum (1) Modo *violento*, seu *occupatione*, quæ quidem ex hypothesi belli justi titulus legitimus est §. 2. *h.* de cætero differt ab occupatione, qua res nullius acquiruntur, *d. c.* 7. §. 3. Nihil autem refert, sive civitas Democratica, Aristocratica, an Monarchica occupetur. Quod si autem injustus invasor Democratiam opprimat, Imperium ejus non, nisi habili populi consensu, fit legitimum, vid. *l.* VII. *c.* 7. §. 4. si vero Aristocratiam, aut Monarchiam, invasionis iniquitas demum purgatur, si pristini Imperantes extincti sint, vel eo nomine transegerint, interim populus injusto invasori, etiam contra antiquos dominos, parere posse videtur, vid. *d. c.* 7. §. 4. *l.* VII. *c.* 8. §§ 9. 10. (2) Modo *mixto*, qui juxta priorem doctrinam, titulus legitimus est, & quadrat ad Aristocratiam & Monarchiam; de injusto autem invasore eadem hic dicenda, quæ proxime diximus. Titius.

(*o*) *Solet vocari Occupatio*]. De hac Imperii acquisitione multa vulgo jactitantur, quæ penitius egent perpendi. Constat ex supra dictis, quicquid victori, etiam justo, a victis debetur, ultra id quod bello causam dederat, deberi vel nomine *damni pensandi*, vel *cautionis* in posterum præstandæ, vel *pœnæ*. Ut ab hac incipiamus, *Pœnæ* nomine soli tenentur *nocentes*: Civilem quippe conjunctionem, quæ est inter Summum Imperantem & Ci-

ac fortuna, populum aliquem eo redigit, ut ipsius deinceps imperio sese subjicere cogatur. Cujus im-

Cives, non efficere, ut ob Imperantis delictum in foro humano puniri possint Cives innocentes, recte notavit *Grotius l. II. c.* 21. §. 17. Confer etiam *l III c.* 11. §. 2. Ad injustum vero bellum, a qualibet Civitate, id est, a Summo Imperante & militibus ejus Imperium secutis, gestum, plerumque Civium pars multo maxima nec ope nec consilio quidquam contulerant: hi idcirco ejus belli, quantumlibet nefarie gesti, nomine pœnæ haudquaquam sunt obnoxii. Prima itaque ratio, quæ ab Auctore adfertur, violentæ acquisitionis Imperii, quod sc. *Victor, si rigore Belli voluisset uti, vitam plane victis adimere potuisset*, ad exiguam duntaxat devictæ Civitatis partem pertinet; si modo per rigorem belli intelligatur non id, quod a victoribus immanibus & injustis fieri solet, sed quod jure fieri potest: hostibus quippe debellatis non alio, quam *Pœnæ* nomine vita potest adimi; sicut vicissim in Statu naturali non alia quam corporalis pœna recte infligitur. Omitto quærere, ecquam pœnæ in gregariis Militibus etiam ex capite Justitiæ, moderationem suadeant, tum auctoritas Summi Imperantis, a quo ad bellum impulsi, si non etiam vi coacti, fuerant; tum, etiam speciosæ causæ, quæ injustis bellis haud raro prætexuntur: nec non, utrum digne satis de civili Imperio sentiant, qui ad illud pœnæ loco admittendum extrema supplicia meritos urgendos putant.

Quod ad *Damni pensationem* attinet, hæc nobis videntur certa. 1. Raro aut nunquam usu venit, ut damnum ab aliquo Populo terram satis cultam habitante alteri Populo vel Principi injuria factum, æquet æstimationem ullius notabilis partis Regionis, a Populo damnum inferente possessæ; aut sit ejusmodi, ut illud hic non & possit, & ubi alterum duorum est eligendum, velit, aliter pensare, quam cessa ulla suæ Regionis parte: quo in casu, hujus sub jugo retinendæ injuriam passo nullus est prætextus; & multo quidem minus innocentium Civium libertatis opprimendæ. 2. Quicquid damni illati nomine Victori debeatur; non videntur innocentes Cives teneri ad illud ita luendum, ut priventur insuper continuato usu & beneficio istius *Imperii Civilis*, cujus causa supponuntur obstricti. Obligationis enim, qua Cives ad restituendum tenentur ob delictum publicum, non alia videtur esse ratio, quam quæ in jure privato substernitur Actionibus *Noxalibus* & de *Pauperie*; quod sc. æquum putetur, ut *qui certa suæ utilitatis aut voluptatis procurandæ media sibi adsciverunt, ex quibus alii sine sua culpa damnum sunt passi, vel damnum sarciant, vel rem suam, quæ alteri evasit damnosa, læso dedant*: juxta quam regulam, (quæ tamen quomodo ad strictiorem æquitatem sit temperanda, dixi supra *Obs. in l. I c.* 6. §§. 11. & 12.) Princeps, vel Populus, qui ab alterius Populi *Imperio Civili* damnum sensit, si aliam pensationem utcunque obtineat, non potest vendicare *Imperium*; si *Imperium* obtineat, non potest ab innocentibus Civibus aliam pensationem exigere. 3 His consonum est, ut nihil amplius Victor, in bello quantumlibet justo, a victi Populi Civibus (si forte, quod tamen vix unquam contingit, aliam damni pensationem obtinere nequeat) jure possit vendicare, quam *Imperium Soli*: quod non impedit, quo minus Cives innocentes, cæteroquin omnia sua jura habeant salva; sive in Territorio manere, & Imperio illic stabilito subjectos se ferre malint, sive cum rebus suis alio abire.

Quod si Victor, præter rem ab ini-

imperii legitimus titulus non inde solum deducitur, quod victor, si rigore belli voluisset uti, vitam

initio debitam, damni dati pensationem in rebus mobilibus ipse ceperit; vel si ea in Pacis tractatu ei offeratur; patet ex dictis, ad ipsius *Soli*, vel ullius ejus partis, seu *Dominium*, seu *Imperium*, illi afferendum, non sufficere ejus occupationem jam bello factam: quamvis enim supra dictum sit, ubi de violenta Juris prosecutione egimus ad *l. I. c.* 5. §. 17. quamlibet rem Hostis a nobis apprehensam in compensationem debiti nostram posse fieri; id tamen *salvo Innocentium jure* intelligendum esse, ibidem expresse monuimus: unde, cum cujusque Civitatis, & singulorum Civium (quorum plurimos in tali casu merito supponimus innocentes) manifeste intersit, indivulsum conservari *Imperium Soli*; pensatio damni, aut cujusvis similis debiti solutio in mobilibus est admittenda; saltem ubi Imperium non est Patrimoniale.

Quod denique ad *Cautionem* attinet, manifestum est, ut pro damno hactenus dato satisfieri, ita læso satis in posterum caveri, plerumque posse, etiamsi hic, nec in Populum a quo læsio provenerat, nec in Regionem quidem ab eo habitatam Imperium permittatur assumere.

Neque his obstat altera violentæ occupationis Imperii ratio, ab Auctore allata; quod sc. *cum altero in bellum descendens, quem ipse antea læserat, & cui æquam satisfactionem præbere renuit, omnes suas fortunas aleæ Martis exponat*, &c. Quantumvis enim speciose hoc forte urgeri possit, adversus eum qui nullo juris prætextu, sed sola armorum vi fretus, debilioris cujusque jura invadere molitur, vel eludere; ægre tamen videtur admittendum adversus eum, qui profitetur, idque forsan ex vero se justam putare suam causam, & bellum gerere, non fiducia virium, sed animo juris sui tuendi, aut prosequendi; præsertim cum nemo velit in conditionem ab Auctore suppositam consentire, nisi & Hostis in eandem consentiat; in quam tamen, fatente ipso Auctore, consentire non præsumitur, qui justam & necessariam ob causam, frustra tentatis mollioribus juris sui tuendi vel obtinendi mediis, in bellum descendit. Confer *J. N. & G. l.* VIII. *c.* 8. §. 1. ubi Auctor in hoc casu, ad oppositum vergit extremum; ut notabo infra ad *c.* 16. §. 17.

Ex his constat, raro admodum contingere, ut Victor in bello etiam justissimo, Regionis devicti Populi Imperium, nedum absolutum Dominium, jure sibi vendicet; nunquam vero, ut Civium Innocentium personalem libertatem recte infringat; eosve, subacta Patria, sive illic manere sive alio migrare malint, res suas sibi salvas habere prohibeat. Unde sequitur, nec posse illum jure, intentatis extremis malis (ut vult Auctor de *J. N. & G. b. t.* §. 3.) hos ut in Imperium ejus consentiant adigere. Confer hic in primis supra laudatum Cap. XVI. *Lockii Tract. Post. de Imperio.*

Quod si autem Victor injusta vi (quæ etiam in bello justas ob causas inchoato nimis sæpe adhibetur) istiusmodi consensum extorserit; non esse hunc plane irritum, supra innuimus *Obs.* 2. *in l. I. c.* 9. §. 15. Imo potest quilibet Civis, manente cæteroquin prioris Imperantis, ut & reliquorum Civium jure, promisso per extremam violentiam extorto Invasori valide se obstrinxisse, quo minus illi in gratiam legitimi Imperantis vim opponat: at nullo in casu illi adversus hunc licite potest parere; cum ne quidem legitimo Principi in causa injusta sit serviendum. Celebrata apud *Anglos*

tam plane victis adimere potuisset, atque sic, dum minore istos incommodo defungi patitur, clementiæ

ples Lex *Henrici* VII. externam duntaxat impunitatem præstat.

Quinimo, cum promissi in gratiam injusti Invasoris facti materia sit odiosa; illud neque est extendendum, neque citra manifesta indicia omnino intelligendum subesse: non itaque pro Consensus obligatorii indicio habenda est mera intermissio resistentiæ, in Civibus ad eam redactis conditionem, ut ne linguam quidem sine præsentissimo periculo contra movere queant: quæ tamen ipsa resistentiæ intermissio hunc habet effectum; quod arma haud temere denuo assumi debeant, nisi cognita voluntate Populi, aut ejus, qui imperandi jus habet; nec citra novam Hostilitatis indictionem. Hostilitatis autem exercitio cessante, licet salvum maneat prioris Imperantis, imo & ipsius Populi jus adversus invasorem Imperii, tenentur tamen singuli Cives publicæ utilitatis causa & ob præsumptam ipsius legitimi Imperantis & totius Civitatis voluntatem, Imperii possessori interim obtemperare in iis, quæ ad quotidianam pacem attinent, & controversum imperandi jus non attingunt.

Sed & ab altera parte, non raro evenit, ut is, qui injusta vi Imperium invasit, illud ea deinceps æquitate administret, ut universi Cives eundem animitus velint Imperantem, suumque genuinum in ejus Imperium consensum, repetitis ultroneis indiciis, identidem declarent: quo in casu acquisitionis vitium purgatur; modo prioris Imperantis jus non impediat, utpote morte, aut derelictione expressa vel tacita sublatum.

Cum interim, juxta Auctoris doctrinam *praecod. cap.* §. *ult.* Regnum habere in Patrimonio *illis potissimum contingat, qui armis regnum sibi quæsivere, ac suum sibi Populum ipsi fecerunt*; ex dictis inferre licet, *raro unquam Regna Patrimonialia justum habere initium*; præsertim, cum quæ bello occupata tenentur (si forte justa sit, quod rarissime contingit, acquisitionis causa) Victoris *Populi* plerumque magis quam *Principis* patrimonio quæsita censeri debeant; non modo ob rationem, quam rejicit *Grotius l. I. c.* 3. § 12. *n.* 3. quod sc. *Civium sanguine & sudore sint parta*; sed præcipue quod *alicujus alterius juris, Populo magis quam Principi competentis, explendi causa acquiruntur*. Hæc fateor, pariter atque altera, a *Grotio* rejecta, ratio, non semper obtinet: raro tamen alterutra deficit, nisi aliud aliquod Regnum in Victoris Patrimonio jam ante habitum fuerit.

Inficiandum quidem non est, fieri posse, licet hoc rarissime contingat, ut aliis quam violentis mediis, & alio quam alterius juris explendi prætextu, Regnum Patrimoniale stabiliatur; si nimirum unus quispiam per servos, aliosve a se conductos, vacuum aliquod Solum, justæ Civitatis habitationi sufficiens, occupet, in quo deinceps, imposita inter alias conditiones, *Civilis Subjectionis* lege, idoneum incolarum numerum recipiat; vel si alio quovis oblato commodo futuros Cives in Societatem a se pendentem invitet; vel denique, si Rex (quod ægrius evenit) in singulorum Civium bona immobilia succedat. Patet interim, si Regi in istiusmodi casibus Regnum non *alienandi* modo, sed & *dividendi* facultas concedatur, eo ipso deesse intelligi firmam illam Civium inter se *Conjunctionem*, ab actuali Imperio independentem, quam ad justam stabilemque Civitatem requiri supra monuimus *Obs. in c.* 6. §. 9. quamque ibidem notavimus, regulariter quidem prævio pacto constitui,

tiæ insuper laudem nanciscatur: sed & quod cum altero in bellum descendens, quem ipse antea læserat, & cui æquam satisfactionem præbere renuit, omnes suas fortunas aleæ Martis exponat, sic ut jam in antecessum tacite consenserit in quamcunque conditionem, quam eventus belli ipsi est assignaturus (*p*).

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 7. §. 3—5.

III. Consensu, per ele- ULTRONEO autem CONSENSU (*q*) populi paratur re-

tui, sed & posse per unicum pactum, cum ipso Summo Imperante initum, stabiliri. Fatemur nihilominus, ubi per unicum pactum, cum Rege initum, prima Civitatis fundamenta jaciuntur, Cives non tam per illud inter se unitos plerumque intelligi, quam Summo Imperanti ita subjectos, ut ab hujus arbitrio, si nullum ulterius vinculum intervenerit, futura eorum unio pendeat: qua ratione imperfecta tantum Civitas constituitur; cujusmodi fere sunt quæ usquam occurrunt Regna Patrimonialia. CARMICH.

Hæc ab occupatione, cujus *l. I. c.* 12. §. 6. facta fuit mentio, bene distinguenda: (a) illa adquirit res nullius; hæc res & personas sub dominio & imperio existentes. (b) Illa nititur jure utendi creaturis: hæc jure belli hostem debilitandi. (c) Illa pacifica est; hæc violenta. (d) Illa ex necessitate vivendi; hæc ex necessitate defendendi enata. TREUER.

(*p*) *Assignaturus*]. Non tamen solum jus belli involvit jus inferendi imperii: quod enim quis habeat jus se defendendi contra injurias intentatas, eo ipso non habet potestatem moralem alterum sibi subjiciendi: satisfactio etiam, quam a lædente urget, eo usque non porrigitur, ut lædentem ad obsequium obligare possit: præstari quippe potest satisfactio sine nexu civitatis constituendo. Res ergo recidit ad pacta mutua, quibus victi consentiunt in imperium victoris: & jus belli occasionem tantum præbet inferendo imperio, non jus suppeditat. IDEM.

§. III. Electio imperantis ultronea fit vel a populo *constituendo*, si pactum primum secundo includitur, vel a *constituto*, si civitas pacto jam perfecta evasit; vel si ex Aristocratia fit Monarchia, aliusve in locum Regis mortui surrogatur. (2) Est vel *Generalis*, qua tota simul posteritas Regis eligitur, de qua §. 5. vel *Specialis*, quando in locum cujusque deficientis novus surrogatur. (3) Hæc rursus vel *libera* est, ut in Polonia: vel ad certam familiam, sexum, nationem, aliamve qualitatem *adstricta*: sic Pontifex Romanus non nisi ex Cardinalium numero eligi potest ex constitutione Stephani IV, auctore Anastasio. (4) Jus eligendi competit omnibus: sed frequentius est, ut Proceres, vel pars populi, aut ex ejus approbatione legiones eligant. vid. Gronov. ad Grot. II. *de J. B. & P. c.* 9. §. 11. (5) Generalis vero, an specialis electio melior sit, in utramque partem ex regulis prudentiæ disputari potest, nec ubique iisdem moribus vivitur. vid. Lips. *Monit. polit. II. c.* 3. & Barclaj.

regnum, interveniente ELECTIONE (*r*) qua populus constituendus, aut jam constitutus (*s*), ultro certum hominem, suo judicio imperii capacem, designat; cui quando decretum populi fuerit significatum, idque ille acceptaverit, promisso populi obsequio imperium confertur. ctionem, a populo factam.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 7. §. 6.

Ele-

clai. *Argen. l. I.* Illud commodum insigne est Electitii regni, quod optimi possunt eligi, & electi arctioribus vinculis, prout tempora postulant, adstringi. *Loco libertatis erit, quod eligi cœpimus*, ait Galba apud Tacit. I. *Hist.* 16. Successivum vero quoscunque genitos, malos, inutiles, & pueros admittit, partus etiam in eo exponuntur, & filiæ extraneis nubunt. v. Machiavellus *ad Livium I.* 10. OTTO.

(*q*) *Ultroneo autem consensu*]. Denique Imperium Monarchicum acquiritur (3) Modo *spontaneo*, seu *electione latius supposita*; hæc autem est vel *specialis*, qua una saltem persona, vel *generalis*, qua persona cum sua posteritate, imo aliquando etiam exteris, successive admittendis, eligitur. TITIUS.

Ultroneus Consensus cum hic dicatur, qui adhibetur a *Populo constituendo, vel constituto*, opponitur non tantum consensui *vi extorto*; sed & ei, qui *elicitur a singulis* intuitu Imperii in Solum, ubi sedes illi vel fixas habent, vel figere incipiunt, Regi prius acquisiti, atque adeo usus ejusdem sub ista demum conditione ab eo Civibus permissi, vel cujuscunque similis utilitatis, qua in Civilem Societatem ab eo pendentem invitentur, ab eodem singulis oblatæ. CARMICH.

(*r*) *Interveniente electione*]. Ex electione speciali oriuntur *Regna electitia*; cum toties repetenda sit, quoties subjectum proprium mutatur. In genere autem respicit illa vel civitatem *constituendam*, vel quod frequentius est *constitutam*, §. 3. *b.* ubi quidem Democratia, Aristocratia (in Monarchiam scilicet per electionem convertendæ) & Monarchia (electione continuanda) præsupponi possunt; sed ultimus casus præcipue huc pertinet: præcedentes enim rarissimi sunt. add. *l.* VII. *c.* 7. §. 6. TITIUS.

(*s*) *Aut jam constitutus*]. Populum *constitutum* intellige, qui erecto Civili Imperio in perfectam evasit Civitatem; *constituendum* vero, qui primo tantum pacto in aliquod Civitatis rudimentum coaluit; in quem tamen statum etiam Civitas Monarchica relabitur, (ut monet Auctor §. *seq.*) ubi Rege priore defuncto, novæ electioni locus est. Aliter vero, a Populo *constituto* fieri dici potest electio, quæcunque fit a Civibus vel primo pacto jam ante conjunctis; a Populo autem *constituendo*, quæ in ipso primo pacto includitur; quod posse contingere diximus supra ad *cap.* 6. §. 9. CARMICH.

Si populus constituendus sit, opus est, ut singuli de consensu suo interrogentur: quisque enim sui dominus est, & in statu naturali considerandus: si vero populus jam constitutus sit, potiora vota concludent. Quod ad electionis modum attinet, ille vel nondum determinatus est, vel pactis sive consuetudinibus gentis illius definitus: prius si accidat, electio pro lubitu & ex decisione plurium erit instituenda; si determina-

 tus,

IV. Interregnum, ejusque incommodum. Electionem, in civitate jam constituta (*t*) siquidem illa suscipiatur, Rege priore defuncto (*v*), antecedere solet INTERREGNUM (*x*). In quo licet ad imperfectam (*y*) formam (*z*) recidat civitas, dum

tus, moribus antiquis peragenda. Ceterum præter generalia ejusmodi monita jus naturæ neque de electionis subjecto, neque modo, neque electoribus nil determinat, sed illa arbitrio & prudentiæ populorum relinquit. TREUER.

§. IV. Istud vero maximum regni electitii incommodum est, quod Principe moriente, abdicante, aut remoto, interregnum exoritur; id quod in successivo tantum extra ordinem, extincta stirpe regnatrice, metuendum est. Tunc vero Respublica Aristocratiæ, vel potius Democratiæ temporariæ, certe status extraordinarii indolem præ se fert, summo Imperio ad popolum reverso. Hic autem continetur pacto primo & decreto, vel sane ipso facto continuat civitatem, ne in anarchiam delabatur. Multa interregni mala Bodinus VI. *de rep. c.* 5. & Hert. *prud. civ. p. II. sect.* 22. enarrarunt: justitia enim & lege silente vis & licentia valent. His autem occurri solet, si (1) caveatur, ne Rex sine consensu populi regno se possit abdicare (2) si Cæsar, vel Rex Romanorum vivo Imperatore creatur, (3) aut Ordines & Proceres Regno interim præsunt, ut in Suecia, (4) vel Interreges & Vicarii, ut in Germania Palatinus & Saxo, in Polonia Archiepiscopus Gnesnensis, lege constituuntur. Horum potestas, quatenus non est circumscripta, ad omnia sese extendit, etiam ad ea, quæ moram patiuntur. vid. Pufendorf. *Diss. de Interregnis*, & Cl. Gribner. *de jurib. vicar. Imp. t. II Opusc.* OTTO.

(*t*) *Electionem, in civitate jam constituta*]. In Monarchia constituta, si in eventum Regis deficientis successor non jam sit electus, Rege deficiente, existit *Interregnum*, id est, status civitatis extraordinarius, in subsidium, saltem ad certum tempus, duraturus. TITIUS.

(*v*) *Rege priore defuncto*]. Potest enim suscipi, licet hoc minus arridere soleat, sub completa Monarchia; sive electiva in specie sic dicta, in eventum mortis præsentis Regis; sive hæreditaria, in eventum extinctæ familiæ regnatricis: potest etiam suscipi, quamvis & hoc raro contingat, in perfecta Civitate Aristocratica, vel Democratica, per electionem mutanda in Monarchiam, absque ulla actualis Imperii intermissione; ut nihil dicam de electione ea, quæ fit in civitate per primum pactum imperfecte constituta, in qua nondum actuale Imperium fuerat stabilitum. CARMICH.

(*x*) *Interregnum*]. Interregna sunt vel extraordinaria, vel ordinaria: hæc sunt in regnis electivis stricte sic dictis: caussas enarrat PUFEND. *diss. de interregnis p.* 285. illa oriuntur in regnis successivis exstincta domo regnatrice, aut ubi controversa vel dubia est successio. HARTKNOCH. *l. I. de Polonia c.* 2. easdem ideas exprimit distinguendo interregna in politica & historica, sed vocibus inadæquatis, vid. HERTII *elem. prud. civ. p. I. sect.* 12. §. 13. TREUER.

(*y*) *In quo licet ad imperfectam*]. De forma civitatis interregni tempore quæritur. Non repræsentat interregnum *statum dissolutæ multitudinis*, cum vel sola cohabitatio continuata aliquam conjunctionem innuat, vid. *l.* VII. *c.* 7. §. 9. sed, si de subjecto Majestatis vicario nihil in antecessum constitutum sit, *civitatem imperfectam*, in qua simplici saltem obligatione cives connectuntur, ac per corpora mino-

ri,

dum cives primo tantum pacto inter se connectuntur: multum tamen firmitatis ei adhuc addit nomen & affectus communis patriæ, civiumque plerorumque fortunæ isti loco fere affixæ, quæ bonos cives subigunt, ut ultro tantisper pacem inter se colant, & quantocyus ad plenum imperium in-

ra, in quæ antea distributi fuerunt, utcunque agunt, dantur tamen causæ, quæ vinculo isti eo rerum statu firmitatem addant, §. 4. *h.* add. *l.* VII. *c.* 7. §. 7. Cæterum uti casus ille rarissimus erit, tum tanta socordia, qua nihil in eventum Regis deficientis, quoad formam administrationis, caveatur, in aliqua gente non temere occurrat, ita eo posito non approbamus *primum pactum*, quod Auctor loquitur, nam hoc frustra asseri, not. ad c. 6. §. 8. h, l. lit. (e). ostendimus. Dicendum igitur, quod tempore interregni tale pactum demum expresse vel tacite, & ipso facto ineatur, non autem ex veteri formula supersit. Titius.

(z) *Formam*]. Quæ sit forma Civitatis durante Interregno, & quibus ea vinculis contineatur, fuse exponit Auctor in *Dissertationum Selectarum* ista, quæ inscribitur *de Interregnis.* Frustra hic dissentit Cl. *Titius*, contendens, Unionem Civium in Interregno, ubi in antecessum constitutum non fuerat, penes quos solio vacante interim Reipublicæ administratio esse debeat, non nisi prævio pacto, sed novo, quod expresse vel tacite initur ipso Interregni tempore; hoc enim si admittas, jam Civitas, contra quam vult Cl. Observator, ipso morientis prioris Regis momento abit in multitudinem dissolutam: neque obstat cohabitatio continuata; quippe quæ sola moralem conjunctionem haud infert, quantumvis ei instaurandæ occasionem forte præbere possit. Rectius itaque cum Auctore *Civilem Unionem* in Interregno dicemus conservari vi *originarii Pacti*, quo illa ab initio stabilita fuerat; eamque non *simplicem* duntaxat inter Cives *Obligationem* includere, ut vult *Titius*, sed & *nexum Imperii*; cum certum sit, ubi est libera Potestas de Imperio disponendi, illic pro eo tempore esse *eminenter* ipsum *Imperium*; adeo recte pronuntiavit Auctor *J. N. & G. h. t.* §. 7. *Interregna indolem Democratiæ alicujus temporariæ præ se ferre*; quam Populus pro suo arbitrio vel in perpetuum potest stabilire, vel in aliam quamlibet Imperii formam mutare. Nec refert, quod de administratione Imperii post Regis obitum nihil forte prius definitum fuerit: quippe in hoc casu, velle præsumitur Civitas, ut Magistratus, qui tum præsunt, Pacis tantisper conservandæ causa, muneribus suis fungi perseverent; & qui inter eos maxime eminet, primo quoque tempore Cives convocet ad consulendum Reipublicæ. Carmich.

Rege defuncto civitas non plane exspirat, neque ad anarchiam aliquam recidit; sed nexus aliquis manet inter cives, non quidem, quod primum pactum remaneat, cujus obligatione teneantur conjuncti; quum civitas ita non semper orta sit: sed quod habeant voluntatem continuandi perfectam civitatem, in quam hactenus semel coierant. Servant ergo statum istum civilem, in quo degunt, usque dum convenerint in novo imperante, quem sibi denuo præficiendi habent animum. Treuer.

de successione disponit. ubi abs aliquo regnum fuerit conditum, ac partum (*g*). Ubi licebit ipsis, si placuerit, regnum inter plures liberos dividere, etiam filiabus non exclusis; imo & heredem instituere filium adoptivum, naturalem, aut qui nulla plane cognatione ipsi est junctus.

dict. §. 11.

VII. Si nihil disposuerit, quid præsumendum? Verum ubi ejusmodi Rex super sua successione nihil peculiariter disposuit, PRÆSUMITUR: Primo, eum nequaquam regnum suum secum exspirare vel-

possunt principum testamenta, quibus successores in imperio sibi constituerunt: sed illa omnia ad res facti spectant, non vero evincunt, principes ex juris naturæ placitis id fecisse, testamentaque imperantium naturaliter justa esse & obligare. Pertinet illa consuetudo ad imperantium mores, a quibus testamentaria res ex legibus Romanis positivis ob varias utilitates variisque artibus fuit recepta & publica praxi confirmata: in primis, quum populo ob metum potentiæ contradicere non licuerit, vel e re civitatis & cleri maxime fuerit ea approbare. Vid. auctores supra citatos. Interim posita semel hypothesi testamentaria jus naturæ dispicere potest, quid justum sit circa eamdem; quid injustum. TREUER.

(*g*) *Ac partum*]. Atque adeo jus Successionis non sit ad Agnatos aliosve ab antiquiore aliquo Regni possessore derivatum. CARMICH.

§. VII. Si Rex de regno patrimoniali non disposuit, ex adfectione naturali præsumitur voluisse, ut (1) in regnum succedant liberi legitime nati, non naturales, quorum matrem justo affectu non erat prosecutus. (2) Ut sit indivisum, quia unus illud uni delatum acceptavit, unus est potentior, partitio frangit opes, & discordiæ eo sunt acriores, quo magis exardent inter propinquos; hinc proverbium: *Nec tædæ, nec regna socios ferunt.* Exempla sunt in Ludovici Pii filiis, Principibus Silesiæ, & Ducibus Saxoniæ, de quorum divisione Barclajus lepidam historiam narrat, in *Icon. anim.* 5. Justinus XXI. 1. *Firmius futurum esse regnum, si penes unum remansisset, quam si portionibus inter plures filios divideretur.* (3) Mas præferatur, quia ei tam natura, quam Dei beneficio & præcepto, Evæ dato, plus virtutis, consilii atque adeo judicii plerumque inest; is quoque tum ad expeditiones militares, tum ad alias imperii partes, foris obeundas, magis est idoneus; feminæ contra, corpus infirmius sortitæ, ad opera & curationes domesticas magis factæ censentur; & sive indigenæ, sive extraneo nubant, Rempublicam periculis exponunt: denique pauca bonarum Reginarum exempla plurimis malis refelluntur. In subsidium vero masculis deficientibus, succedunt; nec pœnitet Anglos Elisabethæ suæ, nonnullis Regibus præferendæ fortitudine & lumine virtutis. v. Lips. *Monit. Polit. II.* 2. Freinshem. *ad Curt.* X. *c.* 1. §. 37. Gruterus *ad Liv. I. c.* 3. & Huber. *de Jur. civ. I. sect.* 7. *c.* 6. *n.* 37. *seqq.* (4) Inter mares jus naturæ non pr-

velle, ſed ut omnino in liberos ſuos, propter communem mortalium affectum, id devolvatur (*h*). Dein ut poſt ipſum Monarchica forma conſervetur, quippe quam ipſe ſuo exemplo comprobavit. Tum ut regnum maneat indiviſum; quippe cum diviſio cum regni juxta & familiæ Regiæ convulſione ſit conjuncta. Præterea, ut inter pares gradu mas præferatur fœminæ, primogenitus deinceps genitis Denique, ut, liberis deficientibus, ad proximum quemque ſanguine regnum devolvatur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 7. §. 11.

VIII. In regno uſufructuario ſucceſſionem definit Populus.

In illis autem regnis (*i*), quæ ab initio ultronea populi voluntate ſunt conſtituta, ORDO SUCCESSIONIS ORIGINARIE AB EJUSDEM POPULI VOLUNTATE de-

præcipit, ut primogentitus fratres excludat, neque prohibet: ratio enim ex una parte æqualitatem inter liberos commendat, nec fortuitus naſcendi eventus uni jus præcipuum dare poteſt. Ex altera autem parte primogentitus inter fratres æquales ætate prior & judicio perfectior eſt; ad regiam quoque fortunam magis educatus eſſe ſolet; hinc *juri gentium* ejus prærogativa tribuitur apud Livium XI. 9 Juſtin. II. 10. XVI. 2. XXI. 1. & XXXIV. 3. Artobazanes, Darii filius apud Herod. VII. 2. *Tanquam lege inter univerſos homines* ait *eſſe conſtitutum, ut maximus natu obtineat Principatum.* Apud populos Chriſtianos eundem morem lex divina promovit *Geneſ.* XLIX. *vſ.* 3. & 1 *Reg.* XI. *vſ.* 22. vid. Budd. *Diſſert. de Succeſſ. primog.* in *Selectis juris nat.* OTTO.

(*h*) *Devolvatur*]. Omnes hæ præſumtiones de voluntate regis demortui naturaliter fictitiæ ſunt, nec ullum habent fundamentum in juris naturæ præceptis. Præſumtus enim conſenſus non tantum valore ſuo deſtituitur in ſe; verum etiam præſumta de mortuo voluntas ad obligationes inferendas plane nullius ponderis eſt: ut ſilentio prætermittam; ſecundum jus naturæ non poſſe ea præſumi, de quibus jus naturæ penitus tacere videmus, qualia ſunt, monarchiam eſſe conſervandam; marem in ſucceſſione præferendum feminæ; primogenitum ceteris liberorum, & quæ ſunt reliqua, de quibus jus naturæ nil determinat. Supponunt ea omnia ſucceſſionis apud Europæos receptæ hypotheſin, quæ ex moribus gentium profecta, non ex præceptis juris naturæ. TREUER.

§. VIII. Populus, qui imperium fudavit, vel major Princeps, qui feudum contulit, jus ſuum exercet (1) *immediate* per legem expreſſam fundamentalem, vel tacite conſuetudinem probando, (2) *mediate* per Regem, cui ultimo Regiæ ſtirpis facultatem diſponendi conceſſit. Hujus autem diſpoſitio, ſi regno ſit noxia, a populo improbari poteſt: & hac in re in-

pri-

dependet (*k*). Qui ubi in Regem, una cum imperio, jus quoque ſucceſſoris conſtituendi contulerit, ſuccedet, quem hic voluerit. Ubi hoc non fuit factum, id jus populus ſibi reſervaſſe intelligitur. Cui ſi placuit, in electum Regem hereditario jure regnum conferre, ORDINEM SUCCEDENDI, vel SIMPLICIBUS HEREDITATIBUS CONSIMILEM, quantum ſalus Regni admittit, effecit, vel PECULIARI ipſum RATIONE temperavit.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 7. §. 12.

IX. Succeſſio in regno hereditario qualis? Ubi SIMPLICITER POPULUS REGEM JUSSERIT HEREDITARIO JURE REGNUM OBTINERE, nec quid peculiariter addiderit, voluit quidem, ut regnum eo ordine devolvatur, quo privatæ hereditates (*l*), ſed

primis differt regnum uſufructuarium a patrimoniali, in quo populus improbare non poteſt. Multa de hac ſucceſſione inſtitutiva Huber. *de Jure civ. I. ſect.* 7. *c.* 7. OTTO.

(*i*) *In illis autem Regnis*]. Si penes populum eſt jus ſucceſſores deſignandi, tum vel illud *Regi concedit*, quo caſu obtinent, quæ modo dicta ſunt, vel *immediate exercet*. Qua ratione autem ordo ſuccedendi conſtitui queat, Auctor hic innuit, & amplius declarat *d. c.* 7. §. 12. 13. 14. Cæterum ſi illa, lege expreſſa, vel conſuetudine, in aliqua Republica probata ſint, tum res bene ſe habet, alias privatæ ſpeculationes nullius erunt efficaciæ, imo, uti circa leges expreſſas nonnunquam etiam dubia incidunt, ita jura certiſſima vis bellica ſæpe turbat. TITIUS.

(*k*) *Dependet*]. Arbitrio populi ſucceſſionem, quam HUBERUS *inſtitutivam* appellat, in imperio poſſe conſtitui, nullum eſt dubium: fas enim eſt populo, non tantum uni homini, ſed etiam certæ & integræ cuidam familiæ jus imperii deferre, vel imperanti facultatem concedere determinandi ſucceſſorem: idque vel libere conferre poteſt, vel certis modorum limitibus circumſcribere: ſiquidem populo, cui jus eſt de ſubjecto ſummi imperii ſibi proſpicere, liberum jure naturæ relinquitur ſuo juri renunciare, idque in alium transferre. TREUER.

§. IX. Hæc a Grotio II. *c.* 7. §. 14. petita, ſi hiſtorias conſulimus, in plerisque regnis obſervata fuiſſe, ex Juſtin. XXI. 1. Curt. X. 7, Liv. XL. 11. & ex illis, quæ Hert. *ad Op. maj.* VII. *c.* 7. §. 12. annotavit, abunde conſtat. Largimur etiam, quod ille ſuccedendi modus hodie prudenter attendatur: quod ſi vero lege, vel conſuetudine non fuerit firmatus, potentior illi ſeſe non ſubjiciet, ſed qui in poſſeſſione eſt, obtinebit; quamobrem ad bella vitanda, linealis ſucceſſio introducta eſt. OTTO.

(*l*) *Privatæ hereditates*] Cavę-

ſed non ſine aliquo temperamento. Nam in hiſce fere, ut a privatis hereditatibus diſcedat ſucceſſio in regnis, ſalus civitatum requirit, I. ut regnum ſit individuum: II. ut ſucceſſio ſtet intra eos, qui a primo Rege deſcendunt: *nec ad ejus collaterales devolvatur*: III. ne ſuccedant, niſi qui nati ſunt ſecundum leges patriæ; non nothi tantum, ſed & adoptivi: IV. ut in pari gradu mares præferantur fœminis, etiam majoribus natu: V. ut ſucceſſor regnum agnoſcat tanquam beneficium populi, non tanquam beneficium anteceſſoris.

dict. §. 12.

X. Succeſſio linealis in quo conſiſtat.

(*m*) Verum quia facile inextricabiles controverſiæ oriri poterant, uter ex familia regnatrice nuper de-

ve, ne hereditatis & juris hereditarii notionem ex jure privato ad hanc diſciplinam transferas: illa enim multis cautelis circumſepta eſt, quæ in naturæ jus non cadunt: quemadmodum monent HUBERUS *de jur. civ. l. I. ſect. VII. c.* 7. §. 19. & THOMAS. ad HUBER. *p.* 28. Non quoque jungenda ſtatim ſunt ſucceſſio hereditaria & facultas alienandi: populus enim, qui imperium cum ſucceſſione hereditaria imperanti confert, non ſtatim conſentit in alienationem, ut imperans pro lubitu libereque de ſe & regno collato diſponere queat: duo enim plane diſtincta ſunt imperium & dominium: quod verbis THOMASII illuſtrari poteſt *ad Huberum p.* 70. *Dominium natura ſua & ex conceptu proprietatis infert poteſtatem alienandi, niſi per conventionem adimatur; & imperium tamquam jus dirigendi cum poteſtate cogendi actiones ſubjectorum, natura ſua non infert poteſtatem alienandi, niſi per conventionem addatur.* TREUER.

§. X. Ex ſimplicitate naturali, qui gradu proximior eſt, ſuccedit. Verum lege publica quarundam populorum placuit *linealis ſucceſſio*, quæ in eo conſiſtit, quod liberi, a primo acquirente deſcendentes, totidem lineas perpendiculares, primogenitus primam, ejus fratres ſecundam, tertiam &c. ita conſtituunt, ut quamdiu ex linea prima aliquis ſupereſt, is in infinitum ceteros in reliquis lineis, licet proximiores, excludat. Neque enim gradus hic numerantur, neque juri repræſentationis aut exheredationi eſt locus. Linea primogeniti extincta primus ex linea ſecunda ſuccedit, quamvis in linea tertia aliquis ſtirpi gradu propinquor reperiatur. vid. Grotius II. *c.* 7. §. 22. & Huber. *de jure civ. I. ſect.* 7. *c.* 7. OTTO.

(*m*) §. X. & XI. Controverſias & deciſiones huc ſpectantes. vid. apud GROTIUM *l. II. c.* 7. §. 28. *ſqq.* BOECLERUM & TESMARUM ad eumdem. ARNISÆUM *relect. polit. l. II.*

defunctum proxima cognatione contingeret, ubi ab auctore stirpis longius discessum fuerat: inde multos apud populos Successio Linealis introducta est (*n*). Quæ in hoc consistit; ut prout quisque ab auctore stirpis regnatricis descendit, ita lineam velut perpendicularem constituat; & inde quilibet ad regnum vocentur, prout ipsorum linea alias præcedit, nec de una linea in alteram fiat transitus, quoad ex priore aliquis adhuc supersit; licet forte existat, qui propiore gradu proxime defunctum Regem attingat.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 7. §. 13.

XI. Ejus species duæ, cognatica & agnatica.

Successionis linealis usitatissimæ sunt species Cognatica, & Agnatica. In illa fœminæ non excluduntur, sed postponuntur maribus in eadem linea;

l. II. sect. 10. *sqq.* Huberum *de jur. civit. l. I. sect.* 7. *c.* 7. *p.* 278. *seqq.* Treuer.

(*n*) *Introducta est*]. Hæc sane, in Regnis ultronea Populi voluntate constitutis, videtur maxime naturalis; atque hoc habet peculiare, quod per eam idem semper cuique novissime defuncto Possessori, atque primo stirpis Auctori, ex superstitibus proximus sit Successor. Carmich.

§. XI. Successio linealis *cognatica* est, ubi feminæ, masculis deficientibus, in subsidium admittuntur maresque secundæ lineæ excludunt. Hæc *Castiliana* vocatur, quia ad exemplum successionis in vetus Castiliæ regnum, a Carolo V. Imp. A. 1558. ejusque filio, Philippo II. lege fundamentali per omnia regna Hispanica A. 1598. introducta est auctore Thuano *l.* 120. (2) *Agnatica* vero, quæ feminas & ex feminis natos excludit, *Francica* dicitur: eaque non ex ipsa naturæ lege, uti Puteanus, *des Justes pretensions pag.* 139. neque ex lege Salica, de terris Saliorum & allodii specie loquente; multo minus ex dicto Christi, *Lilia non nent*; sed ex antiquo more Francorum descendit, teste Agathia *l. II.* Henricus autem III. in Comitiis Blæsensibus A. 1576. eam firmavit, & ex hoc capite Eduardus III. excludebatur tanquam ex femina natus. vid. Bodin. VI. *de Rep. c.* 1. Cabot. I. *Disp. c.* 16. & Cl. Ludewigii *Opusc. t.* II. *de Jure Anglor. in Galliam.* (3) Si filia Infans apud Hispanos, aut filius Regis apud Gallos successioni renunciaverit, parentis factum liberis natis haud nocet, quia jus proprium ex lege habent; nascituris obest, quia jus illis non est quæsitum: maxime si renunciatio ab Ordinibus solenniter fuit confirmata. vid. Grot. II. *c.* 7. §. 26. Obrecht *Excerpt. de Nat succ. Hisp.* & Cl. Buddeus, *de Testam. summ. imp.* Otto.

(*o*)

linea; ita ut etiam ad ipsas fiat regressus, si mares potiori aut pari gradu defecerint. Hæc autem fœminas, & ex hisce natos etiam mares in perpetuum excludit (*o*).

dict. §. 13.

Ubi super successione (*p*) in regno patrimoniali con- XII. Lites super suc-

(*o*) *In perpetuum excludit*] *Agnatica* Successionis in Regno (in minoribus enim dignitatibus crebro occurrit) singulare exemplum suppeditat *Gallia*: in reliquis fere hæreditariis Regnis obtinet *Cognatica*; non quæ Juris Romani Interpretibus ita dicitur, quæ sc. Fœminas, juxta atque Mares, tum in descendendo admittit, tum in ascendendo; sed quæ, ut est individua, descendendo Fœminas post Mares in eadem linea admittit, &, si ad aliam lineam sit transeundum, per easdem personas ascendit, per quas descenderat. Carmich.

Nec desunt exempla, ubi successio cognatica agnaticæ substituitur, & certa ratione miscetur. Lex regia Danorum id illustrat *art.* 28. *sqq.* *In successione rite designanda linearum ratio habetur, ita ut ob ætatem nunquam transeatur de linea in lineam, sed filius statim subeat in locum patris, & quamdiu in prima masculæ stirpis linea masculus ex masculo superstes, ex secunda linea nemo ad sceptrum vocetur, & sic deinceps linea post lineam. Deficiente demum lineali successione agnatica linealem cognaticam substituimus. Quumque ita ad femineum sexum rerum summa devolvitur; primo femineæ lineæ, quarum a nobis per filios nostros stemma descendit, & tandem his deficientibus ad ultimum, quæ a nobis per filias nostras stemma deducunt, succedunto, linea post lineam, primogenituræ æternum observato jure, ita quidem, ut mares ex maribus semper antecedant; ut masculo sexui sua perpetuo prærogativa constet; & deinde inter pares eadem lineæ & sexus jure major natu semper minorem præcedat.* Treuer.

§. XII. Ut Arbitri super regno *patrimoniali* sumantur, non est adspernendum tanquam consilium; sed quia illi non faciunt jus perfectum, & vix omni exceptione majores reperiri possunt; ideo gladius potentis eos communiter vel adspernatur, vel eorum sententias eludit. In *fructuariis* autem recte Grotius II. *c.* 7. §. 27. distinguit inter regnum & principatum, tum inter Regem vivum, aut mortuum, de cujus successore quæritur. Rege defuncto, si neuter competitorum est in possessione, populus hanc litem decidit, non velut pro tribunali, sed (1) quia sui juris est, quantum sufficit ad hanc litem: idem (2) omnibus cognatis æqualiter favere, ac (3) modum succedendi, lege olim definitum, optime interpretari posse videtur. (4) Multum denique ejus assensus, & auxilium prodest parti, cui accedit. Optimum vero est, ut legibus fundamentalibus judicium Procerum hoc in casu definiatur; quia aliorum populorum exempla non sufficiunt, & quilibet de acquirenda per militem possessione est solicitus; prorsus ac olim Ennius cecinit, VIII. *Annal.*

Tollitur e medio sapientia, vi geritur res.
Spernitur Orator bonus; horridus miles amatur;
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis.
Miscent inter sese inimicitias agitantes.

V Non

cessione a quo dirimendæ? controversia oriatur, optimum fuerit ad arbitros (*q*) ex familia Regia iri. Si successio fuerit vo-

Non ex jure manu consertum; sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi. Otto.

(*p*) *Ubi super successione*]. Quis Judex sit, orta circa successionem controversia, illud ex indole liberæ gentis facile apparet, add. *l.* VII. *c.* 7. §. 15. sed ut plurimum vis bellica ejusmodi judices aspernatur, aut sententias latas eludit. Quod si, orta lite, neuter sit in possessione, tum etiam in Regnis successivis est interregnum, add. *d. c.* 7. §. 10. Quod si stirps Regia deficiat, tum populum plane fieri sui juris, ad eoque vel sine Rege deinceps agere, vel generali aut speciali electione aliud caput sibi imponere posse, manifestum, sed popularis illius libertatis circulos ut plurimum etiam arma turbare solent. Titius.

(*q*) *Ad arbitros*]. Quoniam plerumque hostilis est de regno controversia; bello magis, quam arbitris ea decidi solet, in primis, quum vix arbitros invenire liceat in tanto negotio, qui non aliqua utilitatis aura ducantur. Sæpius singularium bello & particulari certamini res tota commissa fuit, ut apud Livium *l.* XXVIII. *c.* 21. Nonnumquam sorti id negotium reliquerunt & a fortunæ arbitrio decisionem exspectarunt, quod non omnimode improbandum esse censent Bernegger. *quæst ad Tacit. Agric. c.* 6. *n.* 3. *quæst* 178. Boecler. *t. III. diss. p.* 437 *sq* Recentioris ævi controversias de successionibus committi sæpe videas JCtorum calamis & deductionibus, quibus in utramque partem ventilantur: ab iis tamen caussæ nonnullis esse videntur, cur firmæ & negotium conficientes decidendi rationes non exspectari queant, partim ob errores communes, qui foventur de regno patrimoniali & valore testamentorum in successionibus regiis; partim ob ceteras caussas, quas exponit Thomasius *ad Huberum p* 286. *JCti non difficulter possunt rationes invenire pro quacumque responsione ad quæstiones propositas: quum rationes in utramque partem fere non desint, non quidem magni ponderis, sed tamen nequaquam exemplis & auctoritatibus destituta. Modo enim alii quæstiones ejusmodi definire voluerunt ex jure Justinianeo; modo ex moribus aut jure recepto illius populi in hereditatibus privatis, de cujus successione agitur; modo ex exemplis præcedentibus successionis in eodem regno, effectu non carentibus; modo ex exemplis regnorum; modo ex æquitate cerebrina aut cerea & facile flexili. Quæ omnia non magni sunt momenti, si princeps, cujus caussa agitur, careat potentia: at si hac polleat; pleni sunt libri JCtorum ejusmodi locis communibus, unde defensor cujuscumque caussæ plurima argumenta colligere poterit per potentiam principis, cujus caussa agitur, multum roboris acceptura.* Ferro itaque res decidenda, ubi justitia ex utraque parte verosimillima est: nec ad arbitros jure stricto obligantur principes litigantes; sed tantum jure imperfecto & decori regulis, quod, ut tutiores viæ prius tententur, optimo consilio suadere solet. Treuer.

(*r*) *Declaratio populi*]. Non per rationem decisionis, quæ superioritatem aliquam significet, qua populus non vacante penitus imperii sede gaudere nequit: non per declarationem, quæ habeat vim interpretationis authenticæ: hæc enim majestati competit: sed per declarationem conventionalem, qua populo tamquam paciscenti jus est interpretandi pacti contenta secundum indolem & intentionem negotii, de quo fuit initum. Idem.

(*s*) *Dubium tollet*]. Certum est, non

luntate populi constituta, declaratio populi (r) dubium tollet (s).

J. N. & G. l. VII. c. 7. §. 15.

non posse assumi hoc in casu aptiorem Arbitrum quam Populum; utpote qui, cum moraliter idem habeatur, qui alio quovis sæculo fuerat, mentem suam haud satis liquido ut supponitur, prius significatam, optime novit explicare: non tamen ejusmodi declaratio magis naturam habet Sententiæ judiciariæ (ut recte monet Auctor, de J. N. & G. h. i. §. ult.) quam si Donator obscura aut ambigua sua verba interpretatus fuerit.

Enimvero licet de naturali ordine Successionis nulla moveatur controversia, si tamen constet eum cui nascendi sors favet, ea mente esse præditum, a qua non possit non procedere ejusmodi Imperii administratio, quæ publicam Salutem sit pessundatura; cum ob talem administrationem actu susceptam & pertinaciter continuatam, Regem etiam jure potitum Imperio Populus ab eodem recte possit deturbare (ut supra ostensum) non quidem per modum Juris dicendi, sed medii ad conservationem suam necessarii adhibendi; poterit & eodem jure, ob similem administrationem per manifesta indicia a se prævisam, nascendi forte designatum hæredem a Successione repellere: qualia inter indicia nullum est manifestius, quam Professio *Religionis*, si qua sit, cujus instituta ad sacra & civilia Civium jura evertenda, omnemque versus eos Obligationis conscientiam radicitus evellendam, collineant.

Quem porro manifestus Imperii abusus a Solio deturbandi, vel voluntarium, quale modo descripsimus, vitium, a Successione excludendi causam suppeditat, ejusdem simul omnes posteros, saltem post datam ejusmodi causam nascituros, a Successione pariter excludit: habet enim utrumque eandem vim ac *Renunciatio*; cum nihil intersit, sive quis omnino imperare nolit, sive nolit ita imperare, ut Imperii finis obtineatur. Atqui, licet jus Successoris in Regno non Patrimoniali haud ita a Decessoris arbitrio pendeat, ut hic quemquam possit hæredem instituere; vel etiam exhæredare, eo cum effectu, ut exhæredatus Populo invito a Successione repellatur; tamen, cum succedendi jus, quatenus adversus ipsum Populum valet, ab eo, cui primo Regnum delatum est, ad remotiores posteros, non nisi per personas in recta linea intermedias transmittatur; potest quilibet, seu Regni Possessor, seu in certo casu linealis Successor, Jus suum Populo id volenti remittere, eique in ejus gratiam renunciare, cum hoc effectu, ut Populus ab omnibus renunciantis Posteris, post renunciationem saltem nasciturus, successionem jure possit avertere (adstipulante *Grotio Lib. II. Cap. VII.* § 26. *in fine*) sed ita, ut *Hæredibus collateralibus nulla fiat noxa*; utpote ad quos non per renunciantem, sed per suos in recta linea Majores succedendi jus transmittitur: quod idem *Grotius* aliique cautum volunt in gratiam *Descendentium* ipsius renunciantis, jam *ante renunciationem* factam *Natorum*; utpote quibus, quamprimum existere cœperunt, suo ordine succedendi jus quæsitum supponitur: sed, ut verum dicamus, nulla ratio suadet, per ipsam nativitatem absque ullo subsequente actu jus nato acquiri adversus consentientem eorum voluntatem, qui consensu suo illud jus nascituro potuissent præripere.

De ante natis interim quidcunque statuatur, cum pateat ex dictis, *voluntariam*, qualem supra descripsimus, *inhabilitatem*, *Juris* etiam *ad Posteros transmissionem* impe-

pedire; sequitur, in quocunque Regno *Religionis reformatæ* Professio Legibus est firmata, ad quarum perpetuo futuram stabilitatem jus sibi perfectum Populus quæsivit; illic *Pontificiæ Religionis* Professionem efficere, ut non modo qui eam gerunt singuli, quocunque ordine nascendi sorte designati Regni Successores, sed & eorum Liberi, saltem post contractam istam inhabilitatem nati, eorumque descendentes in infinitum, a Populo, suæ Religionis ac Libertatis ut par est studioso, recte possint Successione prohiberi: quo in casu proximo in linea collaterali, cui nulla objici potest inhabilitas, Imperium, ad Posteros etiam transmittendum, recte defertur.

Salutari itaque nec minus Juris universalis principiis conformi consilio, Gentes *Brittannicæ*, exclusis quotquot Romano Pontificatui se mancipaverant, Imperii apud se Successionem detulerunt Illustrissimæ illi Familiæ, iis ab interitu vindicandis quasi Cœli digito monstratæ, quæ Serenissimum Regem *GEORGIUM*, nobis hodie feliciter imperantem, dedit, quæque piorum Regum Propaginem est datura, si *Brittanniæ* vota valuerint, cum Sole & Luna duraturam. Carmich.

C A-

CAPUT XI.

De Officio Summorum Imperantium.

SUMMARIA.

I. *Officia summorum Imperantium:*
II. *Quid sui officii sit, probe novisse,*
III. *Salutem populi supremam legem habere,*
IV. *Cives bonis moribus imbuere,*
V. *Leges commodas ferre,*
VI. *Executionem procurare & punire,*
VII. *Pœnas temperare,*
VIII. *Injurias civium mutuas prohibere,*
IX. *Idoneis ministris uti,*
X. *Tributa recte exigere & collocare,*
XI. *Facultates civium promovere,*
XII. *Factiones præcavere*
XIII. *Et securitati civitatis prospicere.*

I. Officia Summi Imperantis.

QUIBUS præceptis (*t*), Officium (*v*) Summorum Imperantium constet, ex indole ac fine civi-

§. I. Officia Imperantium sunt multa, & valde molesta, si ex fide debeant observari; continent enim *curam salutis alienæ*, ut bene ait Ammianus Marcellinus XXIX. *c.* 2. Seneca imperium Principum *servitutem* vocat I. *de Clement. c.* 8. & Tiberius *quasi coactus ac querens*, *miseram & onerosam sibi injungi servitutem*, *recepit imperium*, auctore Suetonio *c.* 24. (2) Officia autem illa sunt cognitu facillima, quia officiis pastorum & patrumfamilias præclare comparantur apud Xenophont. VIII. *Cyrop.* *pag.* 210. Seneca pater II. *Nat. Quæst. c.* 43. omnibus, qui potestatem aliquam inter homines adepti sunt, Jovis imitationem proponit: alter autem I. *de Clem. c.* 1. eos *Deorum vice* in terris fungi monet. Sunt enim vicarii Dei optimi maximi, qui omnia ordine dispensat, anni tempora, fruges, fructus, parcit, punit, ut pater generis humani. (3) Ex eadem causa *Patris patriæ* appellatio ad bonos Imperatores, Augustum, Hadrianum & Pertinacem fuit translata; & Pausanias *in Arcad.* sive

vitatum, nec non expensis summi imperii partibus perspicuo colligitur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 1.

II. Ante omnia quid

Ubi ante omnia requiritur (*x*), ut Imperantes ipsi

VIII. *c.* 43. de Antonino scribit: *Hunc Romani Pium appellarunt, quod omnium religionum studiosissimus fuerit: sed opinione mea Cyri etiam majoris cognomen promeruit, ut scilicet communis* hominum pater *diceretur.* Patent illa quoque ex fine Reipublicæ, de quo ad §. 3. & ex iis, quæ Petrus Faber III. *Sem. c.* 16. *& seqq.* profusa eruditionis copia exposuit. Otto.

(*t*) *Quibus præceptis*]. De officio Imperantium minime implicata est tractatio, nam eos ex fide data obligari, quo universum Imperium & singulas ejus partes ad utilitatem civitatis referant, manifestum est: de cætero tamen officiorum illorum expositio, solertissime licet instituta, excessibus, qui hic frequentissimi sunt, mederi nequit, nisi quatenus illi ex ignorantia dependent: add. *l.* VII. *c.* 9. §. 1. Titius.

(*v*) *Officium*]. Facillime circa imperantium officia miscentur inter se, quid sit justum, honestum, decorum & prudenter actum, quæ ab ipso auctore nostro minus recte secernuntur. Treuer.

§. II. Socrates stultum esse censuit, non posse quemquam præstare in vilissimis artibus illiberalibus, nisi magistros idoneos nactus fuerit; nec clavum unquam committi nautæ, nisi vadorum brevia declinare didicerit; nec equum regere posse, nisi rei equestris peritum; hominis vero, animalis multorum capitum, in officio continendi, & gubernandæ civitatis prudentiam sponte sua hominibus obvenire, eamque tuto illis posse credi, qui nullam rerum civilium peritiam sibi compararunt. Opus ergo est, ut futuri imperantes mature ducantur ad virtutem & prudentiam. (2) *Virtutum* primæ sunt: pietas, probitas, justitia & clementia, quas, velut magna sidera, reliqua lumina comitantur. *Prudentia* late fusa est, & in togatam ac militarem; togata in divinam & humanam dividitur. Fontes ejus sunt notitia regni, Regum, populi & vicinorum; quæ ex historia & regulis prudentiæ civilis acquiritur inprimis, uti Lipsius in *libris Politicorum*, Bæclerus in *Historia, Principum Schola* & Cl. Barbeyrac. *ad Op. maj.* VII. *c.* 9. §. 1. egregie ostenderunt. Cicero III. *de L.L. c.* 18. *Nosse Rempublicam late patet, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos Respublica habeat socios, quos amicos, quos stipendiarios; qua quisque sit lege, conditione, fœdere: tenere consuetudinem decernendi, nosse exempla majorum* &c. (3) In studiis autem vitandum est, ne scholæ, sed vitæ discant, adeoque imitari debent Agricolam: *qui studio scientiæ flagrantem animum coërcuit, tenuitque, quod est difficillimum ex sapientia, modum*, Tacit. *ej. vita c.* 4. Maxime vero illa solide doceri debent, quæ ad imperandum pertinent, uti de Augusto Dio Cassius scribit; eumque in finem lectissimis viris tradendi sunt, qui & *sapientissimi*, & *justissimi*, & *temperantissimi*, & *fortissimi*, uti de Regum liberis apud Persas, Plato in *Alcibiade* testatur. (4) Plinius III. *Ep.* 18. *Præcipere, qualis debeat esse Princeps, pulchrum quidem, sed onerosum ac prope superbum* vocat; sed Erasmus, Osorius, Mariana & Balzacus *de Regis Institutione*,

ipsi deligenter DISCANT, QUÆ AD PLENAM EJUS OFFICII COGNITIONEM pertinent; cum nemo laudabiliter exercere possit, quod non probe didicit. Unde Principi sequestranda illa studia (y), quæ ad huncce finem nihil faciunt. Circumcidendæ quoque voluptates, oblectationes, vanæque occupationes, quatenus istum finem intercipiunt. Ideo & in familiaritatem admittendi viri cordati, rerumque

sui officii sit, bene novisse.

tione, multa præclara præcepe-runt. Prudens quoque Grotii consilium, Carolo Gustavo datum, refert Pufend. VII. *Hist. Car. Gust.* §. 3. OTTO.

(x) *Ubi ante omnia requiritur*] Primo igitur Imperans nosse debet, *qua ratione utilitatem Reipublicæ promovere queat*, quæ notitia ex accurata Reipublicæ propriæ & vicinarum cognitione resultat, quæ autem, ad illam acquirendam, Principi facienda vel omittenda sint, Auctor cordate ostendit *h.* add. *d. c.* 9. §. 2 TITIUS.

(y) *Unde Principi sequestranda illa studia*] Totus hic §. ad politicam spectat, non ad jus naturæ, quod non disquirit, quomodo princeps sit instituendus, sed quomodo erga cives se juste gerere debeat. Si tamen de studiis literariis principum hic loci judicandum sit; princeps AGRICOLAM apud TACITUM *c.* IV. *n.* 6 imitaturus, studio scientiæ flagrantem animum coërceat, teneatque, quod est difficillimum, ex sapientia modum. Eruditus sit princeps; ea vero eruditione, quæ principem decet. Risum sane movet CAMPANELLA, qui in civitate solis regem suum metaphysicam doceri vult; BARLÆUS in methodo studiorum præscripta ducibus Megapolensibus, qui prædicamenta & prædicabilia cum syllogismo & alia iis commendat: sic alii plures hallucinati sunt. Rectius monuit GROTIUS CAROLUM GUSTAVUM, tunc Rheni Palatinum, postea regem Sueciæ, sciscitantum de studiis principi tractandis: *Ejus fastigii homines non diu literis incumbere, sed rebus gerendis se dare oportere*, de quo vid. PUFEND. *rerum a Carolo Gust. gestarum lib. VII.* §. 3. *fol.* 603. & MAZARINUS optime consuluit LUDOVICO XIV. *a lire & a apprendre son grand metier de Roi. Memoir de Mad. de* MOTTEVILLE *T. V. p* 30. Ii, quibus principum rationes perspectæ esse possunt, in principe erudito requirunt, ut notitiam patriæ, reipublicæ & domus sibi adquisiverit, illarumque jura, statum & necessitates probe cognoverit: ut historiam recentissimorum temporum habitumque finitimarum aularum non ignoret: ut belli pacisque jura & artes non ex schola, sed orbis politici negotiationibus & historia intelligat & æstimare possit:

Tu regere imperio populos, Romane, memento:
Hæ tibi erunt artes: pacique imponere morem,
Parcere subjectis & debellare superbos.

Ad desiderata doctrinæ politicæ pertinet vera solidaque principis instruendi methodus: scriptorum quidem ea in re magna seges est, sed vel ad suæ ambitionis ambitum principis doctrinam metiuntur & inepta consilia suppeditant, quæ vitium *pedantismi* incurrunt; vel generalia subgerunt monita, quibus viri honesti idea magis exprimitur, quam speciatim principis. Si qui consulendi sunt hac in

que humanarum periti: adulatores, nugatores, & qui præter inania nihil didicerunt, procul arcendi. Enimvero ut generalia prudentiæ rectricis præcepta rite adplicare norit, quam penitissime ipsi conditio sui status, subjectique indoles populi est cognoscenda. Illisque præterea virtutibus (z) cumprimis studendum, quarum usus in tantæ molis administratione maxime conspicitur, moresque ad tanti fastigii dignitatem componendi.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 2.

Ge-

in materia, eos commendandos esse sentio, qui vel ipsi ad gubernacula sederunt suisque filiis imperio destinatis institutionis modum præscripserunt, vel qui educationi principum præfecti viam, quam ipsi instituerunt, distinctius monstrare conati sunt, propiusque a nostrorum temporum ratione genioque absunt. Non tamen semper & ista rem acu tetigerunt: FERDINANDI III. *princeps in compendio*, quamvis a LAMBECIO mirifice laudetur, virtutes christianas multis modis commendat, sed principem non efformat. *Donum regium* JACOBI I. politicæ prudentiæ principis magis consulit & ad specialiora descendit; in nonnullis tamen adfectum singularem auctoris prodit e. c. circa tolerantiam ecclesiasticam puritanorum & fanaticorum. FR. HILDESHEIM in vita JOACHIMI II. MScpta JOACHIMUM I. electorem Brandenb. NANNONIS cujusdam *præcepta astrologica* in Germanicam linguam ex latina transtulisse narrat filioque suo inscripsisse, præmisso prooemio satis longo, quo filium ad doctrinam & virtutem cohortatur: sed ipse liber ostendit, qualem de studiis principi necessariis sibi formaverit ideam. Interim cum fructu legi possunt *le rosier de guerres de* LOUIS XI. *Instruction de l'Empereur* CHARLES V. *a* PHILIPPE II. *& de* PHILIPPE II. *au prince* PHILIPPE *son fils par* TEISSIER. *Jo. Schroed.* SKYTTE informatoris GUSTAVI ADOLPHI *informatio brevis, quibus artibus virtutibusque oporteat instructum esse & exercitatum principem.* Harduini *de* PEREFIXE *institutio principis. Parisiis* 12. 1647. BOSSUETI *epist. ad* INNOCENTIUM XIII. *de institutione* LUDOVICI XIV. *le Telemaque par* FENELON *de Salignac.* Vid. VARILLAS *Prattique de l'Education des princes. Amst.* 1691. 8. SAAVEDRÆ *emblemata. Essais de* MONTAIGNE *L. I c.* 39. TREUER.

(z) *Illisque præterea virtutibus*] Virtutes, quæ huc præcipue pertinent, a Cl. *Barbeyracio* in *J. N. & G. h. t.* recensentur sequentes. 1. *Pietas erga DEUM.* 2. *Justitia & æquitatis amor.* 3. *Fortitudo prudentia temperata.* 4. *Taciturnitas.* 5. *Moderatio cupiditatum.* 6. *Bonitas, & Clementia.* 7. *Liberalitas.* Quas singulas, ut & complura monitorum, quæ ab Auctore in hoc Capite inculcantur, illustrat eruditus Annotator aptissimis reflexionibus, tum suis, tum ex aliis solertissimi ingenii Scriptoribus mutuo sumptis; inter quos eminent *Montanus Charron*, *Bruyerus*, & præcipue sagacissimus Auctor nobilis Fabulæ *de Rebus gestis Telemachi*; quæ sane tota, a capite ad calcem, elegantissima est & copiosissima in hoc caput commentatio. Vide etiam *Buddei* Philos. Pract. *Part.*

Generalis lex Summorum (*a*) Imperantium est hæc: SALUS POPULI SUPREMA LEX ESTO (*b*). Ea enim intentione in istos imperium est collatum, ut per id procuraretur finis, ob quem civitates sunt institutæ. Inde credere iidem debent, nihil sibi privatim expedire, quod non idem expedit civitati. III. Salutem populi summam legem habere.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 3.

Ad internam Civitatum (*c*) tranquillitatem requiritur, ut voluntates civium ita temperentur, & diri- IV. Disciplinæ publicæ cives assuefacere.

Part. III. Cap. V. Sect. III. & seqq. CARMICH.

§. III. Finis Reipublicæ non est otium & splendor Principis, sed tutela populi & salus civitatis. Docet id auctoritas Divina, *Deut.* XVII. *vs.* 19. & Sapientum consensus. Socrates apud Xenophont. III. *Memorab. pr.* Cicero I. *de Off.* 25. & pulchre *ad Att.* VIII. *Epist.* 11. *Ut gubernatori cursus secundus, Medico salus, Imperatori victoria, sic huic moderatori Reipublicæ beata civium vita proposita est; ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. Hujus enim operis, maximi inter homines atque optimi, illum esse perfectorum volo.* Quod autem finis ille tam raro obtinetur, luxus, adulatio & artes ministrorum efficiunt, quibus privata stimulatio est, & vile decus publicum. Plura de optimo fine Reipublicæ dabit Bodinus l. *de rep.* 1. & Lipf. *Monit. Pol. II.* 7. OTTO.

(*a*) *Generalis lex summorum*]. Deinde *mediis habilibus utilitatem Reipublicæ promovere debet*, add. *d. c.* 9. §. 3. sed praxis aliter servat, dum ad utilitatem Imperantis & ministrorum omnia referuntur, eaque verus civitatum scopus esse existimatur. TITIUS.

(*a*) *Salus populi suprema lex esto*]. Exinde duplex datur imperantium obligatio erga cives, ut sunt homines, ut sunt cives. Utraque pendet ex jure naturæ: posterior quoque pendet ex fine, ob quem cives coierunt in civitatem. Utramque innuit PLINIUS *in panegyr. Trajani p. m.* 3. de quo hoc inter laudes recenset: *Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat: nec minus hominem se, quam hominibus præesse meminit.* TREUER.

§. IV. Ex generali officio, §. *præced.* proposito, salutem populi primam sibi dicere legem, plura fluunt specialia, quorum primum est, curare Disciplinam, ut cives sint boni, honesti, religiosi, &, quantum fieri potest, fugiant mendacium, ebrietatem, otium, luxuriem, atque alia id genus vitia. (2) Romæ Censorum munus fuit turpiter viventem Senatu movere; probroso Equiti equum publicum adimere; plebem inhonestam in Cæritum tabulas referre. uti Val. Max. IV. *c.* 1. *n.* 10. Asconius *in Divin. Cic.* Gellius IV. *c.* 12. 20. & Plutarchus *in Paulo Æmilio*, testantur. Sub occupata autem Republica Cæsar Præfecti morum titulo usus est; Augustus vim & potestatem Censoriam in se traxit; ejusque successores, licet odioso vocabulo abstinerent, omne morum regimen tenuerunt, Suet. *Jul. c.* 76. *Claud. c.* 16. Cl. Thomas. in *Diss. de Judicio, sive censura morum.* (3) Hodie vero Prin-

dirigantur, prout saluti civitatis expedit. Inde summorum imperantium est, non solum idoneas ei fini LEGES præscribere: sed & PUBLICAM DISCIPLINAM ita sancire, ut non tam metu suppliciorum, quam assuetudine cives ad legum præscripta sese componant. Ad quem finem quoque facit, curare, ut doctrina Christiana (*d*), pura illa & sincera,

cipem optimum dicemus Censorem, qui subjectis exemplo præit in calcanda virtutis via, & sequentes præmiis ornat: quique serio simul alit literas & promovet religionem Christianam, omnis virtutis, caritatis & obedientiæ magistram; qui denique disciplinam ecclesiasticam rite administrari curat. Vid. Pufendorf. *Dissert. de Concordia veræ Polit. cum relig. Christ.* & Buddei *de Concordia relig. Christ. statusque civilis.* (4) Aurea est vox Valentiniani, de hominibus domus Augustæ: *Legibus serviant, quibus tenentur & Principes*, in *l.* 2. *C. Th. de conduct. & hom. dom. Aug:* Idem quoque exemplum suum præfert in *l. ult. C. Th. de Censu* & *l.* I. *C. Th. Si per obrept.* ubi: *Quo lubentius adquiescant, proprio æquanimitatem docemus exemplo* &c. vid. Jac. Gothofredi *Orationem*, cui *Ulpiani* titulum fecit, & supra *ad. c.* 9. §. 3. OTTO.

(*c*) *Ad internam civitatem*]. Ex illo interim principio generaliori plura specialia fluunt. Debet scilicet Imperans efficere, quo subditi *animalia politica & socialia, imo etiam*, quantum fieri potest, *religiosi Dei cultores evadant.* Ad hunc finem facit, si *solidam doctrinam iis proponi*, ac, *juxta eam, bonis moribus, per viros probos & cordatos, ab ineunte ætate, eos imbui curet*, in primis vero, si *virtutes alat, aut saltem non contemnat, atque vitia præferat*, ne recte in juventute egisse olim quem pœniteat, add. *d. c.* 9. § 4. TITIUS.

(*d*) *Ut doctrina Christiana*]. Jus naturæ de religione Christiana nil novit, nec judicat: quapropter cura ejus ad officia imperantium jure naturæ præcepta pertinere nequit. Quid? quod cura religionis naturalis, quæ finem civitatis primario non attingit, non ex principiis justi, sed honesti deducenda & imperanti observanda est: religio enim res est conscientiæ & a civibus libero imperantis arbitrio non commissa, sed sibimet ipsis reservata. Imperans ergo in externum religionis usum jus quidem habet temperandi eumdem ad civitatis salutem & tranquillitatem: non tamen religionem ipsam, rem mere divinam, pro lubitu imperare poterit. Quod ad religionem Christianam attinet, in ejus societate princeps consideratur, ut imperans in civitate, vel ut membrum primarium ecclesiæ, neutro respectu absolutum jus in religionem ei tribui poterit: sed omnia recidunt ad directionem religionis externam. Hoc tamen ratio etiam, si adplicetur ad religionis Christianæ placita, adgnoscit, eam neque civitati, neque imperantibus, neque juri naturæ ulla in parte adversari: quidquid BÆLIUS *t. IV. respons.* 26. 27. in contrarium adferat, putans, religionem Christianam respubl. evertere, quum vindictam, fraudes, ambitionem, avaritiam acerrime prohibeat: quod exemplo Romanorum sub CONSTANTINO M. & Germanorum sub CAROLO M. illustrat. Conf. SECKENDORFS *Christen-Staat.* PUFEND. *diss. de concordia veræ politicæ cum religione christiana, & de habitu religionis ad statum.* RECHENBERG *diss. de*

tam

ra, in civitate vigeat; ac in scholis publicis (*e*) talia dogmata (*f*) tradantur, quæ cum fine civitatum conveniunt.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9 §. 4.

concordia imperii civilis & christianismi p. I. diss. 16. Quid principem deceat circa civium religionem, egregie docuit GER. NOODT *diss. de religione ab imperio jur. gent. libera opp. adjecta. Vid. bibl. chois. de Mr.* CLERC. *t. XI. p.* 231. *seqq.* TREUER.

(*e*) *Ac in scholis publicis*]. Imperantium magni interest, curam scholarum & educationis suscipere, qua mediante non tantum animi ad vitam civilem recte instituendam præparantur, sed etiam principia statui & imperanti convenientia imprimi possunt. Pontificum Romanorum id loquuntur instituta circa scholas & academias, quæ non leve momentum ad stabiliendam pontificis auctoritatem & introducenda ejus jura & juga contulerunt. Vid. PUFENDORF. *Geistl. Monarchie des Stuhls zu Rom.* §. 34. Cura autem illa non ad decipiendas hominum mentes, & occæcandas, sed ad vitam civilem & tranquillam promovendam tendere debet: quod principia honesti imperantibus injungunt, & de quo uberius explicarunt MAYFARTUS *Erinnerung von hohen Schulen.* WINCKELMANN *Bedencken von Erziehung der Jugent &c.* IDEM.

(*f*) *Talia dogmata*]. Quid juris principi sit circa dogmata, non potest distincte explicari, nisi videamus, qualis ei potestas sit in veritatem nostrumque adsensum, quem ei præbemus. Veritas ad præcepta justi res est indifferens, ejusque vel propalatione vel suppressione alterius juri detrahi potest: quod & ratione reip. dicendum, cujus status veritatis disseminatione æque servari potest, quam turbari. Adsensus noster pendet ab evidentiæ persuasione, quam vel vere vel apparenter in ideis nostris conjungendis vel disjungendis deprehendimus. Sæpe in nostra potestate non est: velimus, nolimus, adsentiendum est veritatibus evidenter cognitis, & a nobis impetrare non possumus, ut eas falsas esse reputemus. Intellectus ea quoque in re multoties potentia necessaria est, & ne quidem a nostro, multo minus ab aliorum arbitrio dependet. Principi ergo nullum jus est neque in veritatem ipsam, neque in intellectum, neque in ejus adsensum internum: cogi nescit & potentiæ cujusvis vim adspernatur. Falsa proinde est sententia, magistratum civilem intellectui imperare posse: ad quod sententiæ monstrum in academia quadam non ita pridem in lucem protractum obstupuit PFAFFIUS, steteruntque comæ & vox faucibus hæsit in *origin. eccles. p.* 196. Habet tamen princeps potestatem cohibendi veritatis usum & adsensum externum: habet jus coërcendi libertatem sentiendi non internam, sed externam & prohibendi, ne ea, quibus adsensum præbemus, publice doceamus, explicemus, disseminemus. Non omnes veritates cuivis populo salutares sunt, nec cuivis reipublicæ: turbæ insignes totius status conversionem minitantes oriri possunt ex incauta veritatis alicujus doctrina: nec omnes scientiæ rebuspublicis sine discrimine conveniunt. Quæ ergo dogmata, quæ scientiæ admitti queant, princeps ex usu & necessitate reipublicæ æstimare potest & determinare. Plura disputavi

V. Leges claras, nec nimis multas, ferre.

Ad eundem finem expedit (*g*), perscriptas habere LEGES PERSPICUAS ET PLANAS (*h*), circa negotia, quæ frequentissime inter cives versari solent. Non tamen plura legibus civilibus sancienda sunt, quam ad bonum civitatis & civium conducunt. Nam cum de eo, quod facere vel non facere debent, sæpius per rationem naturalem, quam per scientiam legum homines deliberare soleant; ubi plures leges sunt, quam ut facile memoria comprehendi queant, & per eas prohibeantur ea, quæ ratio per se non prohibet: necesse est, ut per ignorantiam, sine ulla prava intentione, incidant in leges, tanquam in laqueos. Quo ipso civibus per imperantes supervacuum incommodum conciliatur; quod est contra finem civitatum.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 5.

Quia

tavi ea de re a. 1714. in *diss. de limitibus libertatis cogitandi* contra *Anton.* COLLINI *discours sur la liberté de penser.* IDEM.

§. V. Quemadmodum juvenes in scholis erudiuntur, ita adulti Legibus regendi sunt, quæ frenum quasi injiciunt nimiæ libertati, & cives formant, ut vere liberi esse possint. Hoc est, quod Demaratus apud Herodotum II. *c.* 104. Xerxi dicebat: *Lacedæmonii sunt liberi, sed non per omnia: quippe quibus præest domina lex, quam multo magis metuunt, quam tui te.* (2) Leges vero secundum regulas prudentiæ legislatoriæ condi debent, paucæ, justæ & honestæ: breves instar oraculi; simplices, ut imperia patrumfamilias; perspicuæ, in lingua vernacula & intellectu faciles; genio populi, formæ, & statui Reipublicæ accommodatæ; immotæ; de rebus possibilibus, & a lege naturæ non procul discedentes; quæ dubitationis minimum, litium vero celerrimam compositionem habeant, & denique majori parti & in summam prosint. *c. crit. Diss.* 4. Isocrat. *in Areop.* Liv. XXXIV. 3. (3) Ex ejusmodi certe legibus incolumitas Reipublicæ, æterna libertas, gloria decusque perpetuum legislatori nascitur. vid. Ant. Augustin. *de LL. Disp. gen. c.* 4. & Lips. *Mon. polit. II. c.* 10. OTTO.

(*g*) *Ad eundem finem expedit*]. Cives adulti *legibus regendi sunt*, ubi quidem hoc agendum Imperanti, quo Leges Naturales fundamenti loco supponantur, iisque leges positivæ, planæ, præter necessitatem haut accumulatæ, ad conservandam pacem idoneæ, genioque populi convenientes addantur, add. *d. c.* 9. §. 5. contra hoc officium per imperitiam sæpe peccatur, & fatendum est, quod ob lubricam harum rerum æstimationem exacta ejus observantia sperari nequeat. TITIUS.

(*h*) *Leges perspicuas & planas*]. Addit *Barbeyracius*, & accommodatas

Quia autem frustra (*i*) feruntur leges, si impune eas violari tolerent Summi Imperantes; igitur horum est, Executionem earundem procurare, utque quivis suo jure potiatur, citra lentas moras, elusiones atque vexationes, efficere: Poenas quoque sumere, pro cujusque facti conditione, transgressorisque intentione & malitia: nec sine sufficiente causa veniam indulgere; cum iniquum sit, & ad irritandos civium animos efficacissimum, æqualiter meritos, cæteris paribus, non æqualiter tractare. VI. Executionem, etiam per pœnas, procurare.

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 9. §. 6.

Ut autem nihil pœnis est sanciendum, quod non ad usum civitatis facit: ita Poenæ quoque sunt VII. Pœnas ad usum civitatis temperare.

datas statui Civitatis, & genio Populi, cui præscribuntur. Carmich.

Præter legum claritatem & paucitatem requiritur etiam (3) necessitas, (4) utilitas, (5) possibilitas, (6) constantia: de quibus politici scriptores copiosius. In primis vid. Boxhornii *instit. polit. not. ad l. I. c.* 9. Treuer.

§. VI. Non equidem illis assentior, qui putant, leges esse condendas, ut earum metu humana malitia coërceatur: potius laudamus Persarum instituta, cum Xenophonte, quod multo magis cavebant, ut ne crimina apud eos reperirentur I. *de Cyri vita.* (2) Ne vero impunitas scelerum augeat cupiditatem delinquendi, opus est, ut sanctio exécutioni mandetur: nil enim interest, non condantur Leges, an non observentur, & quid Leges sine moribus vanæ proficient? quærit Horatius III. *Od.* 24. (3) Neque legum violatoribus venia temere est indulgenda, quod Stoici, misericordiam vetantes, indicare voluerunt apud Senecam II. *de Clem.* 7. Media sane inter severitatem & clementiam via hic est tutior, quam Jurisconsulti commendant, *l.* 19. *D. de Off. Præf.* & *l.* 11. *D. de Pœn.* vid. infra *ad c.* XIII. §. 16. Otto.

(*i*) *Quia autem frustra*]. Leges autem latæ *executioni dandæ* sunt, quod fit, si mediis habilibus, scopoque suo sufficientibus, refractarii ad faciendum officium adigantur, si pœnis a violatione legum deterreantur, aut etiam nonnunquam exemplo ad eas servandas alliciantur, add. *d. c.* 9. §. 6. 7. Titius.

§. VII. Homines delinquunt, proposito, impetu, aut casu: his ignoscitur; istorum vero facta, dicta, scripta, aut consilia prava puniuntur; ut tamen septem illa consideremus: causam, personam, locum, tempus, qualitatem, quantitatem & eventum, secundum *l.* 16. *pr. D. de Pœn.* eæque sunt septem circumstantiæ, trito versiculo comprehensæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* (2) Omnia peccata non sunt

ſunt temperandæ, ut ad finem iſtum proportionem habeant, utque adeo cives non plus afflictionis, quam Respublica utilitatis, inde ferant. De cætero ſi ſcopum ſuum debent obtinere pœnæ, adparet, eas eousque eſſe intendendas, ut acerbitas earundem præponderet lucro & delectationi, quæ ex facto, legibus vetito, redundare poteſt.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 7.

VIII. Civium inter ſe injurias prohibere.

Quia porro hoc fine (*k*) in civitatem coiverunt homines, ut ſecuritatem adverſus injurias aliorum

ſunt paria, nec iisdem pœnis debent coërceri, ut Draco & Plato exiſtimarunt. Quamobrem iſtius leges, impendio acerbiores, ac ſanguine magis, quam atramento ſcriptæ, Athenis tacito illiteratoque conſenſu ſublatas eſſe, Gellius ſcribit XI. *c.* 18. Platonis vero legiſlatio, ut ſummum ſtultitiæ exemplum, traducitur a priſcis, & abiit in proverbium, *Nihil frigidius lege Platonis.* vid. Ampl. Bynkersh. I. *Obſ.* 3. & infra *cap.* 13. Otto.

§. VIII. Cicero III. *de LL.* Republica conſtituta, nihil minus civile & humanum eſſe, dixit, quam quicquam agi per vim; quia tota juris vis dependet à judiciis, nec civitas eſt civitas, niſi judicia recte fuerint conſtituta: cives enim jus decidendi lites ſuique tutelam detulerunt Imperanti; ultio autem crimen imitatur, & aſſiduæ ſcelerum cauſæ ſeſe refellunt, ſi quisque doloris ſui vindex ſit. vid. pulchras *l.* 13. *D. quod met. cauſ.* & *l.* 14. *C. de Judæis.* Quintil *Decl.* XIII. & Struvius *de Vindicta privata* Otto.

(*k*) *Quia porro hoc fine*]. Amplius ad officium Imperantis pertinet, quo injurias civium prohibeat, earumque occaſionem tollat, §. 8. *b.* probis miniſtris utatur, illorumque actiones diligenter obſervet, §. 9. tributa modice & æqualiter exigat, eademque bene collocet, §. 10. facultates civium augeat, §. 11. factiones aliasque machinationes, civitati noxias, impediat, §. 12. contra vim externam vires comparet, §. 13. add. *d. c.* 9. §. 8. *ſeqq.* & ſi quæ alia hujus generis ſunt, de quibus multa dicere non attinet, cum in ſe ſatis quidem certa ſint, ut plurimum autem peſſime ſervari ſoleant.

2. Illud liquet, Imperium Civile eſſe rem moleſtiſſimam, ſiquidem juxta obligationis concurrentis præſcriptum idem exercendum ſit, ſed quia hoc vulgo negligitur, Imperiumque otio, luxu, ac voluptate fere æſtimatur hinc tanta contentione ab hominibus, in hos affectus nimium quantum proclivibus, ambiri ſolet.

3. Impediendis exceſſibus varia inter gentes recepta ſunt remedia, prolixæ ſcilicet multisque articulis diſtinctæ promiſſiones, juramenta, clauſula commiſſoria, reſervata reſiſtendi facultas, præſcriptus adminiſtrandi modus, & ſi quæ eius generis alia adhuc occurrunt, ſed niſi cordatis rationibus ac animo imperterrito iniquioribus machinationibus tempeſtive obviam eatur, illa omnia coërcendæ tantæ libertati ſunt media

rum obtinerent; Summorum Imperantium eſt, eo ſeverius CIVIUM INTER SE INJURIAS PROHIBERE (*l*), quo faciliorem perpetua cohabitatio occaſionem ad lædendum præbet. Nec diſcrimina ordinum ac dignitatum eo valere debent, ut potentiores tenuioribus pro libidine inſultare poſſint. Sed & ſcopo ſummi imperii adverſatur, ut cives, quas ſibi factas arbitrantur injurias, privata violentia exſequantur (*m*).

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 8.

IX. Miniſtros ac judices aptos & prudentes adhibere.

Præterea quanquam ad omnia civitatis amplioris negotia immediate obeunda unus Princeps non ſufficiat, ſic ut neceſſario MINISTRI in partem curarum ſint vocandi: tamen ut hi omnem a ſummo

dia inefficacia, & tantum non leves aranearum telæ, quas graviores muſcæ facile perrumpant. TITIUS.

(*l*) *Civium inter ſe injurias prohibere*]. Ex hoc jure reſultat jus civile univerſale ſive jus naturæ, quod privatorum inter ſe injurias in civitate prohibet. Ejus principium in eo conſiſtit: quidquid in republica pacem externam civium inter ſe turbat, id omittendum eſt: & quidem vel a principe, vel a civibus. Exinde non tantum legum civilium indoles & juſtitia, ſed etiam juſtitiæ adminiſtrandæ & obtinendæ ratio tanquam ad lapidem lydium examinanda. Multa ejus capita enuclearunt EISENHART *inſtit. J. N. c.* 15. BOHMERUS *jur. publ univ. part. ſpec. l. c.* 3. 7. 8. HEDINGERUS *in appendice ſcilimentorum philoſophiæ juris*, qua occaſione inſtitutionum Juſtinian. juris naturæ placita exponit. Compendium ejus exhibuit GRIBNERUS *principiorum jurisprud. natur. l.* 4. TREUER.

(*m*) *Exſequantur*]. Rationes ſunt: (1) quia cives jus decidendi lites ſuas & tuendi ſeſe detulerunt imperanti: (2) quia ſtatus naturalis per civitatem ſublatus eſt, in quo privatæ violentiæ locus erat: (3) quia ſecuritas publica, rerumpublicarum finis, obtineri non poſſet. Et licet princeps civibus privatam concedere poſſit violentiam vel vindictam ſano ſenſu acceptam; hoc tamen non niſi incorruptis rebuspublicis locum inveniet. Conf. STRUVIUM *de vindicta privata*. TREUER.

§. IX. Miniſtrorum requiſita Lipſius III. *Pol.* 3. Silhon in *Miniſtre d'état*; & Naudæus in *Arcan. polit.* quantum ſatis eſt, explicarunt: ut ſint fidi, rerum hominumque periti, non nimis acuti, ut Machiavellus, non exteri, impii, ſenes potius, quam juvenes, quia conſilia ſenum, haſtæ juvenum ſunt. (2) Caveat quoque Princeps, ne miniſtris fiat obnoxius, ut Reges Franciæ Majoribus domus; alii aliis Miniſtriſſimis. vid. *Hiſtoire des Favorits.* (3) Porro, ne munera vendendo, aut exigua nimis ſalaria

mo Imperante poteſtatem mutuantur; ita & bene & male ab ipſis geſtorum imputatio ultimo demum in iſtum redundat. Quam ob rationem, & quia, prout miniſtri ſunt, ita recte aut prave negotia expediuntur, Summi Imperantes tenentur (*n*), ad munia civitatis adhibere viros probos, & idoneos, & in eorum acta ſubinde inquirere; eos denique, prout rem geſſiſſe deprehenduntur, præmiis vel pœnis mactare, quo cæteri intelligant, non minore fide ac diligentia publicam, quam propriam rem tractandam. Sic & cum pravi mortalium ad ſcelera perpetranda ſpe impunitatis alliciantur, quæ ipſis præbetur facillima, ubi JUDICES corruptionibus patent; Summorum Imperantium eſt (*o*) in ejusmodi judices, tanquam fautores ſcelerum, queis ſecuritas ci-

ria conſtituendo, ſordibus det anſam. *Neceſſe eſt, ut qui emit, vendat*; olim Severi vox erat apud Lamprid. *c.* 49. Ambitus quoque honorum, ut malum acre, a priſcis perſtringitur, cui bonus Princeps reſiſtere debeat. v. Caſaubon. *ad Suet. Cæſ. c.* 19. & Bernegg. *ad Sueton. Aug. c.* 25. (4) Denique imperanti inculcanda eſt aurea Conſtantini *lex* 4. *C. Th. de accuſat.* in qua omnibus cujuscunque loci aditum concedit, qui probare poſſint, quemcunque Judicum, Comitum vel Palatinorum non integre munere ſuo functum eſſe: *Interpellet me. ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam: & ſi fuerit comprobatum, ipſe me vindicabo de eo, qui me usque ad hoc tempus ſimulata integritate deceperit; illum autem, qui hoc prodiderit & dignitatibus & rebus augebo.* Vulgatum quoque eſt illud Martialis VIII. *Ep.* 15.

Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos. OTTO.

(*n*) *Summi imperantes tenentur*]. Tenentur principiis decori & prudentiæ, ut miniſtros ſibi eligant a genere, a probitate, a prudentia: repræſentant enim ſæpiſſime perſonam ſummi imperantis, quæ digne ſuſtinenda eſt; & ſunt inſtrumenta reipublicæ, cujus finis eorum miniſterio obtinendus. Conf. LIPSII *polit. l. III. c.* 10. *Le miniſtre d'état de Mr.* SILHON, Germanic. Lipſ. 1688. 12. ed. BESOLDUM *de conſilio.* REINHARTI *theat. prud. ad Lipſii l. c* TREUER.

(*o*) *Summorum imperantium eſt*]. Severe animadvertendum non tantum principi in judices avaros & fautores ſcelerum, ſed ſtudioſe cavendum, ne ipſe princeps hiſce abuſibus occaſionem præbeat: quod fieri ſolet, ſi munera cariori pretio veneant, adeoque juſtitiæ adminiſtratio, quæ emta eſt, rurſus vendatur: ſi princeps ſalaria adeo exigua miniſtris conſtituat, ut inter exercitia juſtitiæ vel fame pereundum, vel vita admiſſis corruptionibus atque præmiis injuſtitiæ & nimii favoris ſuſtentanda ſit: ſi judiciis præſides ineptos, rudes, ava-

civium abrumpitur, severe animadvertere. Praeterea licet ordinaria negotiorum expeditio ministris credenda sit: Summi tamen Imperantes querelis ac desideriis civium patienter aurem praebere nunquam detrectabunt.

J. N. & G. *l.* vii. *c.* 9. §. 9.

X. Tributa ad necessitatem imperare & adplicare.

Cum ad Tributa & alia onera ferenda cives nullo alio nomine teneantur, quam quatenus ista necessaria sunt, ad sumtus civitatis belli pacisque tempore tolerandos; igitur summorum heic Imperantium officium erit (*p*), non plus extorquere, quam necessitates, aut insignes Reipublicae utilitates requirant; &, quantum fieri potest, ita onera temperare, ut quam minime cives iisdem affligantur. Deinde ut justa in proportione describan-

avaros praeficiat: si praesentiam suam summis judiciis subtrahat, neque justitiae administrationem ulla attentione dignetur. Vid. *Leopolds des grossen Leben und Thaten. Lips.* 1709. 8. *p. I. pag.* 128. *seqq. Testament de* Colbert *c.* 13. Ea in re peccatur in jus naturae: competit enim subditis civibus jus perfectum postulandi administrationem justitiae, ad quam obtinendam juri se ipsos tuendi renunciarunt, idque imperanti detulerunt. Idem.

§. X. Nummos homini extorquequere, in quibus vita & sanguis, & vitam ei adimere, paria videntur: hinc aspera vox tributi est in auribus civium, licet summa ejus sit aequitas, ut, qui commodis defensionis vult frui, idem onus ferat. (2) Opus itaque est moderatione & prudentia in eorum indictione & dispensatione; quia aerarium Principis tutissimum est arca civium: sique onera necessitatibus respondent, & tributim exiguntur, & in usus publicos impenduntur, frequentia populi attrahitur. *Boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere*, ajebat Tiberius apud Sueton. *ej. vit. c.* 32. (3) Optimum genus vectigalis ex *l. f.* §. 7. *D. de publican.* disci potest. vid. Lipsius IV. *Polit.* 6. & salubria monita apud Forstner. ad Tacit. IV. *Annal.* Pie Carolus M. II. *Capit.* 22. *Admonendi sunt domini subditorum, ut circa suos pie & misericorditer agant, nec eos, qualibet injusta occasione condemnent, nec vi opprimant, nec illorum substantiolas injuste tollant, nec ipsa debita, quae ab ipsis subditis reddenda sunt, impie ac crudeliter exigant.* Otto.

(*p*) *Imperantium officium erit*]. Officium summorum imperantium circa tributa & exactiones utilitatem insignem in eos ipsos confert: (1) reditus sic servantur, augentur & certiores redduntur: (2) reipublicae vires semper florent, viresque imperantium & auctoritatem sustentant: (3) frequentia populi attrahitur reip. eaque redditur copiosa: quod illustrat uberius

bantur, nec aliquibus civibus immunitates concedantur; in fraudem & oppressionem reliquorum. Tum quæ collecta fuerunt, in usus Reipublicæ impendantur: non per luxuriam, largitiones, superfluam ostentationem, aut inania dissipentur. Denique providendum, ut erogationes reditibus respondeant, & qua hi non pertingunt, a parsimonia & circumcisis sumtibus, non necessariis, subsidium petendum.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 10.

XI. Rei familiari civium providere.

Quanquam autem Summi Imperantes subditos alere non teneantur, (nisi quod eorum, qui per immeritam aliquam calamitatem se ipsos sustentare non possunt, peculiarem curam agere caritas jubeat;) tamen quia non solum ex bonis civium colligendi sunt sumtus, civitati conservandæ necessarii; sed etiam robur civitatis in virtute & opibus civium consistit: igitur illis, quantum in se, providendum erit, ut RES FAMILIARIS CIVIUM gliscat (*q*). Ad hunc finem facit, cives dispone-

re,

rius VAUBAN *project. d'une dixme royale p. II. c.* 11. in quo libro proportio quoque illa, quæ in tributis observanda & multis urgetur difficultatibus, accuratius exponitur. Tondere pecus quidem decet, sed & justitia imperat non deglubere. TREUER

§. XI. Accurate Auctor tres civitatis opulentæ venas, Agriculturam, Artificia & Mercaturam, conjungit; quibus concurrentibus, nihil uberius est; nam multa undique permutantur, & divitiæ in agros, & possessiones sese diffundunt. Cicero I. *Off.* 42. 43. (2) Legum sumtuariarum exempla, quibus conviviis & convivarum numero modus impositus est, habet Cicero VII. *Fam. ep.* 26. Ælian. III. 34. XIV. 7. Macrobius II. *Sat.* 13. Gellius II. 24. & Ammianus XVI. 5. Mox vero illæ iterum desiere, & luxus moderatus ferendus fuit, ut plebs haberet unde. (3) Principis parsimonia quanti sit, exemplo Vespasiani docuit Tacitus III. *Ann.* 55. vid. Pufendorfii nostri *Dissert. de Legibus Sumtuariis* ad epistolam Tiberii ad Senatum scriptam apud eundem Tacitum *d. l. III. c.* 53. OTTO.

(*q*) *Res familiaris civium glifcat*]. Pertinent hæc ad politicam doctrinam, quorsum facit L. B. de SCHROEDERN *Fürstl. Schaz- und Rent-Kammer*, & qui ejus compendium dedit, auctor *der Fürstl. Macht-Kunst*. LEIBS *Proben von Verbesserung Land und Leute*. TREUER.

(*r*)

te, ut, quantum fieri potest, uberem proventum ex terra & aquis capiant; ut, quæ apud ipsos proveniunt, materiis industriam adhibeant, aut quem ipsi commode laborem obire possunt, ab aliis non redimant: quod fit, siquidem artes mechanicæ foveantur. Maximi quoque est momenti, mercaturam, & in regionibus maritimis navigationem excolere. Nec ignavia solum proscribenda (r), sed & ad parsimoniam revocandi cives per leges sumtuarias (s), queis superflui sumtus prohibeantur, in primis illi, per quos opes civium ad exteros transferuntur. Etsi majorem heic, quam quævis leges, efficaciam obtinent summorum Imperantium exempla (t).

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 11.

Quia

(r) *Nec ignavia solum proscribenda*]. Hunc in finem imperantes variis sæpe utuntur adminiculis, caute dijudicandis, ne otio torpeant cives: (1) bello externo eos implicant; parum tamen juste. Vid. JUSTIN. *l. II. c.* 17. PLUTARCHUM *in Camillo c.* 6. THOLOSANUM *de rep. l. XXIII. c.* 7. (2) Otiosos vel nulli artium vel scientiarum generi addictos ad militiam cogunt: (3) vel opificiis adhibent in nosocomiis &c. vel pœna adficiunt: quemadmodum Amasis rex Ægyptiorum pestem otiosorum hominum ab Ægypto longissime repulit; quum lege lata sanctissime cavisset, ut otiosi homines, qui nihil haberent, quod suum dicere possent, capitali supplicio, quasi prædones, adficerentur. BODINUS *de rep. l. V. c.* 2. in fine: (4) vel exactionibus cives premunt, ut ad labore quærendam pecuniam fiant attentiores: (5) vel ingentia ædificia exstrui curant, ne plebs sit otiosa, quod a Pharaone cum Israëlitis, a regibus Ægypti in exstructione pyramidum &c. observatum esse legimus: de Herode idem vid. in JOSEPHO *l. XV. c.* 13. Conf. SEPTALIUM *de rat. status l. V. c.* 13. IDEM.

(s) *Per leges sumtuarias*]. Legum ejusmodi apud veteres exempla exhibent MACROBIUS *Saturnal. III.* 17. GELLIUS *noct. Attic. II.* 24. Recentiora deprehendes in ordinationibus politicis rerumpublicarum. Cave, ne eas confundas cum judicio seu censura morum, qualis apud Romanos recepta fuisse legitur: in quem errorem BESOLDUS *colleg. polit. class.* 2. *diss.* 3. *cap.* 4. *p.* 17. BODINUS *l. VI. de rep. c.* 1. CHOCKIER *thesaur. pol. lib. V. c.* 19. lapsi sunt. Censura enim morum inutilis & ratione civium notandorum, censorum, modi, finis &c. tot difficultatibus urgetur, ut cum commodo reipublicæ vix stabiliri possit: leges autem sumtuariæ suis gaudent fructibus: & imperantis est, quævis vitia pœnis publicis subjicere, si reipublicæ nocere videantur eiusque statum offendere. De quibus omnibus consulendus

XII. Omnis generis factiones præcavere.

Quia etiam sanitas, ac firmitas interna civitatum ex UNIONE CIVIUM (v) provenit, quæ quo accuratior fuerit, eo majore cum efficacia vis imperii per universum sese civitatis corpus dispensat: igitur Summis Imperantibus incumbit providere, ne in civitate factiones oriantur (x); neve quidam cives inter se peculiaribus pactis (y) connectantur; neve omnes aut aliqui ab ullo alio, sive intra, sive extra civitatem constituto, sub quocunque obtentu sacro (z) aut profano magis

dus THOMASIUS in *diss de judicio sive censura morum* 1702. *Halæ* IDEM.

(t) *Summorum imperantium exempla*]. Memorabilis hac de re locus in CICERONE *l. III. de legibus c.* 14. *Ut in corporibus; sic in imperio gravissimus est morbus, qui a capite aut membris principalibus diffunditur: quamque pauci atque admodum pauci honore & gloria amplificati vel corrumpere mores civitatis vel corrigere possint, maximumque compendium bene instituendi & reformandi rempublicam sit rite instructa aula: omnes ergo principes & optimates periculum scandali evitent bonisque moribus studeant. Plus enim exemplo, quam peccato nocent, nec tam malum est peccare principes, quantum illud, quod permulti imitatores principum existunt.* Conf. BESOLD *l c.* LIPSIUM *instit. polit. l. II. c.* 9. & magnum auctorum numerum, quos adduxit REINHARTUS *theat. prud. hum. ad istum locum Lips. pag.* 1587. IDEM.

§. XII. Machiavellus putavit, factiones ad æmulationem proficere, idque praxis in Aristocratiis probat. Principibus item placuit dudum; *Divide & impera.* Sed quia facilis ex factionibus in seditiones & bella civilia est lapsus. magis placet Livii judicium IV. 9. *Factiones fuisse & fore pluribus populis magis exitio, quam bella externa, fames morbive, quæque alia in Deum iras, velut ultima malorum publicorum vertunt.* Coërcendi ergo sunt turbulenti tribuni & sacerdotes; illicita collegia solvenda; exemplo Romanorum, qui ea ad crimina extraordinaria retulerunt. *tit. D. de Colleg. & corp.* Sueton *August. c.* 32. & Ill. Heinecc. *Diss. de Collegiis.* OTTO.

(v) *Ex unione civium*]. Sed ex ea demum, quæ ad eorum commune bonum collineat. CARMICH.

(x) *Ne in civitate factiones oriantur*]. Sæpius ex discordia civium salutem civitatis dependere historiæ docent: sed civitatis corruptæ hoc est indicium, morbumque arguit imperii. Imprimis id observare licet (1) in monarchia herili & imperio tyrannico, cujus interest, ne cives uniantur: (2) si quidam opibus factionibusque emineant in republica, qui dividendi. Vid. *testament. polit. de* COLBERT. *c.* 2. (3) quando nationis indoles ita est comparata, ut semper turbis immixta esse velit, quæ ab ipso imperante & salute reipublicæ per remedia extraordinaria everunt avertendæ. Vid. FORSTNER *ad Tacit l. II annal. p.* 347. *seq.* BOECLERUM *not. ad Vell Paterc. l. I c.* 11 *n.* 6. *p.* 48. CONRING. *ad Machiavell. princ. c.* 20. §. 4. & 5. IMHOFS *Staats Reguln. reg.* 4. TREUER.

(y) *Peculiaribus pactis*]. Iis sc. quæ ad publicam pacem perturbandam, aut ad quidquam justæ Imperantis potestati detrahendum faciunt. CARMICH.

(z) *Sacro*]. Sub sacro religionis

gis dependeant, quam a legitimo suo Principe, & in nemine plus sibi præsidii, quam in eodem repositum arbitrentur.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 12.

Denique cum status civitatum inter se sit pax satis infida; summorum Imperantium est cura re, ut VIRTUS CIVIUM, PERITIAQUE ARMORUM alatur (*a*), & omnia, quæ ad vim repellendam requiruntur, mature parentur; munita loca, arma, milites, & rerum gerendarum nervus, pecunia. Ultro autem, etiam posita justa belli caussa, nemo lacessendus, nisi tutissima arriserit occasio, XIII. Armis securitati civium prospicere.

nis obtentu in civitatibus, ubi pontificiorum vigent placita, imperantium jura multis modis circumscribuntur, temnuntur, eluduntur: non una, sed duplex adesse videtur potestas summa, & cives in rebus sacris non tantum, sed multis aliis, quæ per fraudem ad sacra detrahuntur, ab alio, quam summo imperante, dependent. Pro arbitrio itaque cleri turbæ excitari poterunt, & tranquillitas reipublicæ non absolute est in imperantium potestate. Superiora secula multis exemplis id confirmarunt, & principum interfuit, artes politicas excogitare, quas gliscenti pontificis Romani potentiæ opponerent & ad muniendam majestatem suam adhiberent. TREUER.

§. XIII. Ultimum officium speciale est, alere militem, eum exercitare, & duces peritos ei præficere; idque tempore pacis, priusquam Hannibal sit ante portas. Distinguendum vero est inter Respublicas, quæ gloriam bellicam pro scopo habent, & quæ divitias ex commerciis quærunt. Refert quoque, an populus sua natura sit Martius, tunc enim potius peritiæ armorum obex ponendus est. Tria belli requisita, pecuniam, commeatum & arma, optime Lipsius V. *Polit.* 6 illustravit. OTTO.

(*a*) *Alatur*]. Distinguendæ tamen hic sunt respublicæ (1) ratione finis specialis, quem quæque sibi præfixit, qui sæpe a peritia armorum alienus: (2) ratione interni status, qui non permittit, ut peritia armorum excolatur; vel saltem indicat, non adeo esse necessariam: (3) ratione indolis nationis, que nimio impetu jam in arma fertur, cuique stimulus eam ob caussam non erit addendus. Suadendum quoque principi, ne in sola armorum peritia civium & reipublicæ salutem conlocet, solaque militum copia delectetur, quo militari pruritu sæpe invidia vicinorum excitatur, odia contrahuntur, opificiorum frequentia & ubertas impeditur, commercia destruuntur. Egregie id edocuit MOLESWARTH *Etat du Danemarck. c.* 10. *p* 220: *Cette pernicieuse coutume des princes d'estimer les soldats, comme leurs seules veritables richesses, a commencé & a été établi par le Roi de France & est enfin devenue generale, par le soin, qu'il apris de cultiver ce sentiment dans*

casio, & conditio civitatis commoda id ferat. Eundem quoque ob finem consilia & molitiones vicinorum accurate exploranda & observanda sunt; nec non amicitiæ & fœdera prudenter contrahenda.

J. N. & G. *l.* VII. *c.* 9. §. 13.

dans l'esprit des princes allemans, desquel il voit, que les pauvres pais seront bientôt ruinez par ce moien: c'est a quoi il vise principalement, & il a mis les affaires a un tel point, que la guerre & la destruction sont devenues absolument indispensables: car comme les gens, qui amassent des tresors croient n'en avoir jamais assez, ainsi ceux, qui regardent les soldats comme leurs richesses, ne cessent jamais d'en accroitre le nombre, jusqu'à ce qu'ils sont forcés pour les faire subsister ou d'en venir aux mains avec leurs voisins ou de faire naitre des animosités entre les autres princes pour trouver les moiens d'être employés & d'en recevoir de l'argent en s'interessant dans leurs querelles. Quelle sera la fin de cela, Dieu le sçait & est le seul, qui puisse prevenir les malheurs apparents, dont nous sommes menacez, a sçavoir, la misere universelle & la saccagement de l'Europe. TREUER.

C I-

CAPUT XII.

De Legibus Civilibus in specie.

SUMMARIA.

I. *Leges Civiles quid.*
II. *Civiles dictæ, vel respectu auctoritatis, vel originis.*
III. *Juri naturæ dant vim & efficaciam,*
IV. *Adjecta sanctione pœnali,*
V. *Concessa actione,*
VI. *Facta adplicatione & explicatione:*
VII. *Actionibus, in se liberis, dant formam:*
VIII. *Obligantque in conscientia.*
IX. *Jussa peculiaria Imperantis quo usque obligent ad actiones, civi proprias, & executionem actionum Principis.*

Add. GROT. *de* J. B. & P. *prolegom.* §. 15.

DISPICIENDUM quoque jam restat (*b*) de partibus Summi Imperii in specie, & quæ circa eas peculiariter observanda occurrunt. Ubi pri- I. Legum Civilium descriptio.

§. I. Leges naturales a civilibus differunt origine, promulgatione, fundamento, subjecto & attributis, sed juris civilis sunt fundamentum: adeo ut, qui aliter, quam ex fonte naturæ, jus hauriunt, non tam justitiæ, quam litigandi tradant vias auctore Cicerone I. *de LL.* 6. & II. *de LL.* 24. *Hæc habemus in XII Tabb. sane secundum naturam, quæ norma legis est.* (2) Nec tamen merum jus naturæ sufficere videtur Rebuspublicis, tum quia natura humana post lapsum est infirma; tum quia illa, etiamsi recta, multum prudentiæ nostræ permittit; tum quia malitia humana, non nisi addita sanctione pœnali & suppliciorum metu proposito, refrenari potest. Hinc pleræque leges Mosaicæ sunt positivæ, & aliarum gentium scita, secundum genium cujusque populi & formam civita- eis,

primum locum occupant Leges Civiles, quæ sunt decreta summi Imperantis civilis, per quæ civibus injungitur, quid in vita civili facere, quidve omittere debeant (c).

J. N. & G. l. VIII. c. I. §. I.

II. Leges Civiles aliæ respectu auctoritatis; aliæ respectu originis.

Dicuntur autem Leges Civiles duplici potissimum respectu, vel respectu auctoritatis, vel originis. Priori sensu leges civiles vocari possunt omnes leges, juxta quas in foro civili jus redditur,

tis, jubendo, prohibendo, permittendo, omnia inflexerunt ad civium utilitatem, *l. 7. D. de LL.* quo sensu non male Horatius cecinit I. *Sat. 3. vs. 98. Utilitas prope justi mater & æqui est.* (3) Patet sic quoque, quanta sit necessitas juris civilis! hoc enim sublato, judices, in infinitis illis, quas natura quotidie edere properat, formis, & in tanta Rerumpublicarum necessitudine & varietate, quid bonum æquum, melius pejus, prosit obsit, non videbunt, sed, prout lubet, sententias, in cujusque gratiam vel odium contrarias, laturi sunt. *Qui jus civile contemnendum putat, is vincula revellit non modo judiciorum, sed etiam civitatis vitæque communis*, ait Cicero *pro Cæcin. c.* 25. Otto.

(*b*) *Dispiciendum quoque jam restat*]. Indolem & varietatem Legum Civilium, quam Auctor, §. 1. 2. *b.* attingit, add. *d. l.* VIII. c. 1. §. 1. supra ad *l. I. c* 3. § 13. lit. (*t*) *n.* 17. *sqq*: explicavimus. Hoc loco exponendum, quali cum moderamine potestas Legislatoria in actum sit deducenda, ubi illud liquidum, nihil posse Imperantem jubere vel prohibere, quod a voluntate subditorum non dependeat, hinc potestas Legislatoria tantum versatur circa actiones *voluntarias* & *possibiles*, hæ autem a legibus Divinis vel præcipiuntur aut prohibentur, vel permittuntur, ideo Imperans simul occupatur vel circa leges Divinas *obligantes*, vel *permittentes*. Titius.

(*c*) *Quidve omittere debeant*]. Leges civiles sunt remedium malitiæ humanæ, cujus occasione sunt enatæ, adeoque bonum sunt extraordinarium, homini corrupto conveniens. Treuer.

§. II. Leges aliæ civiles sunt, ratione *auctoritatis*, aliæ, ratione *originis*: ad illas pertinent, quæ in ipso dictato rectæ rationis habent fundamentum, sed a Summo Imperio repetitæ & comprobatæ, majus robur acceperunt, v. c. præstationes in contractibus juris gentium, & coërcitiones delictorum. Cicero III. *de Off.* 17. id vocat jus civile, *ductum a natura, ex optimis naturæ & veritatis exemplis.* (2) *Hæ* vero, pro legislatoris arbitrio, res quam maxime indifferentes determinant, nec juri naturæ adversantur, quamvis ex eo deduci non possint. v. c. lex vetustissima, de bove aratore non mactando: Spartanorum, de barba non alenda: Atheniensium, ut piscium venditores starent in foro: Romuli, qua temetum matronis negavit. Quod Prætori aut legato nihil in provincia licuit emere, nisi mancipium in demortui locum, Cicero IV. *Verr.* 5. Senatori navem maritimam non alere, nec ædificare, quæ plus quam trecentorum

tur, undecunque demum illæ originem suam trahant. Posteriori sensu leges civiles dicuntur, quæ primo a voluntate Summi Imperii civilis profectæ sunt, atque circa ea versantur, quæ jure naturali ac divino definita non sunt, sed ad peculiarem utilitatem singularum civitatum faciunt.

dict. §. I.

Cæterum uti legibus (*d*) civilibus nihil est sanciendum, quod non AD COMMODUM REIPUBLICÆ re- III. Legi naturali addunt vim & efficaciam:

rum amphorarum haberet, idem V. *Verr.* 18. & Liv. XXI 63. Atque hoc jus Theophilus ad §. 1. *Inst. de J. nat.* τοπικὸν καὶ χρειώδες vocat, *locale & utile*, quia loco circumscribitur ejusque utilitati consulit. (3) Idem quoque, cessante ratione, sæpe mutatur, ideoque Solon νόμους μεταινικητὰς, *leges mutabiles* appellavit; quia nulla Societas leges habere potest perpetuas. Tertullianus *Apolog. cap* 4. *Nonne & vos experimentis, illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam veterem & squallentem legum silvam, novis Principalium rescriptorum securibus, truncatis & cæditis? Nonne vanissimas Papias leges* &c. (4) Ob quasvis vero utilitates lex non debet mutari; quia vix mutando tantum consequimur boni, quantum nocet consuetudo non parendi, & novitas perturbat. Aristot. II. *Polit.* 8. Unde Charondas sanxit, ut auctor legis abrogandæ guttur laqueo insertum haberet, Diod. Sic. XII. 17. (5) Pariter ac quævis lupata cuivis equo non conveniunt, ita quod uni civitati conducit, alteri aliquando nocet. Sic Athenis naucleris, qui frumentum inveherent, immunitas portorii erat concedenda, ne cives inopia, in solo tenui, laborarent: contra Alexandriæ id ridiculum fuisset. Athenis peregrinis statuta erat misericordiæ ara: Spartæ vero peregrini sunt repulsi, ne civium mores corrumperentur, auctore Josepho *contra Apion.* 2. Hinc Xenophon Rempublicam Lacedæmoniorum admiratur, quod Lycurgus contrarias multas leges ferendo iis efficit, ut ejus patria ceteris felicitate præstaret. OTTO.

§. III. Facile est legislatoribus, juri naturæ vim impertiri; quia id civitati convenit, & facere id debent, quoniam lex naturalis pœnas non determinat. (2) Fallitur autem Hobbesius *de Cive c* 14. §. 10. quod ante legem civilem nihil justum esse putat, & imperantem posse definire, quid sit furtum, homicidium & adulterium: id quod ex falsa hypothesi fluxit, quasi ante civitates nihil proprium fuerit, sed cuilibet in quælibet potestas. vid. *Op. maj.* VIII. *c.* 1. §. 2. 3. 4. & Gribnerum *de Furti apud Lacones licentia.* (3) Non magis probo, quod ait, leges civiles juri naturali repugnare non posse: multa enim talium exempla Grotius dedit II. *c.* 7. §. 1. *c.* 14. §. 2. *c.* 20. §. 33. III. *c.* 23. §. 5. Haud ergo subditos obligant leges stultæ, injustæ & illicitum jubentes, ut lex Cabadis, Persarum Regis apud Procopium, aliæque supra ad I. *c.* 2. §. 8. relatæ. Bene Cicero III. *de Offic.* 17. *Quod civile, non idem continuo gentium; quod autem gentium, idem civile esse*

referatur; ita cum vitæ civilis decori & tranquillitati maxime expediat, legem naturalem a civibus probe obſervari, hinc Summis Imperantibus incumbit, iſti vim atque efficaciam legis civilis impertiri (*e*). Nam apud plurimos mortalium tanta deprehenditur malitia, ut neque manifeſta legis naturalis utilitas, neque metus divini Numinis ei reprimendæ ſufficiat. Quo igitur utcunque vitæ civilis honeſtas (*f*) ſervari queat, Summum Imperium efficere poteſt, legibus naturalibus vim legum civilium tribuendo.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* I. §. I.

Con-

debet: ſed nos veri juris germanæque juſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus: umbra & imaginibus utimur. Eas ipſas utinam ſequeremur: feruntur enim ex optimis naturæ & veritatis exemplis. Otto.

(*d*) *Cæterum uti legibus*]. Quoad leges Divinas *obligantes*, efficere debet Legiſlator, quo in vita civili obſerventur, §. 3. *b.* add. *d.* *c.* I. §. I. quod fit, ſi ſanctione pœnali eas muniat, §. 4. *b.* media coactiva, quibus refractarii ad faciendum officium adigi queant, introducat, §. 5. *b.* ac prava conſuetudine forte obliteratas in uſum revocet.

2. Mutare autem illum iſtas leges non poſſe, ex indole Imperii Divini facile liquet, hinc Leges Civiles, Juri Naturali contrariæ, irritæ ſunt, quo loco tamen cavendum, ne apparens mutatio vel contrarietas, dum Imperans ſtatum, quem Lex Naturalis præſupponebat, juſtis ex cauſis quandoque mutat, adeoque efficit, ne Juri Naturali locus ſit, nobis imponat Hobbeſius inepte contendit, (1) Legem Civilem Naturali non poſſe repugnare, (2) Imperantem poſſe definiri, quid ſit furtum, homicidium, adulterium aut injuria, (3) Præcepta decalogi eſſe præcepta Civilia, (4) ante Leges Civiles nihil juſtum fuiſſe, quos errores Auctor refellit *l.* VIII. *c.* I. §. 2. 3 4. 5. Titius.

(*e*) *Impertiri*]. Nec repugnat hoc juri naturæ, quod duplicem obligationem ſuſtinere poteſt: nimirum naturalem & civilem: & præcepto legis præceptum obſervationis in civitate addi poteſt. Nam (1) civitati per omnia convenit: (2) leges civiles maximam partem exinde oriuntur: (3) voluntas principis voluntati naturæ atque Dei innixa ſic eo firmior ſubſiſtet: (4) honeſtatis ratio in republica major habebitur. Non tamen ſolius juris naturæ præcepta ſufficerent: (1) ob infinitos caſus, de quorum deciſione ex J. N. non conſtat: (2) ob infinitas neceſſitates reipublicæ, quibus peculiaribus legibus ſubveniendum: (3) ob æquitatis cerebrinæ cum jure naturæ facilem confuſionem, quæ controverſias nonnumquam difficiles eſſet motura. Vid. *Ludewigi orat. de emendanda Germaniæ jurisprud. Halæ* 1713. *hab. p.* 7. Treuer.

(*f*) *Honeſtas*]. Principia juſti non tantum, ſed etiam principia honeſti & decori, quæ norma ſunt virtutis, lege poſitiva poſſunt firmari & in leges civiles auctorita-

te

Consistit autem vis legum civilium in hoc ut præceptis de faciendo vel omittendo addatur Sanctio Poenalis (*g*); sive ut definiatur, quæ pœna in foro civitatis sit mansura eum, qui facienda omiserit, aut fecerit omittenda. Qua sanctione pœnali quæ destituuntur leges naturales, in foro IV. Per adjectam scil. sanctionem pœnalem;

te publica commutari. Hac tamen ratione virtus non producitur, sed vis legis civilis, quæ iis superadditur, officium tantum externum operatur, vitiis occasionem rescindit, & ad exercendam virtutem viam munire solet. Idem.

§. IV. Legislatoria potestas aliter versatur circa leges naturales *obligantes*, aliter circa *permittentes*: ut illas observent subjecti, Princeps speciales juris naturæ conclusiones clarius proponit, easque munit sanctione, ad vigorem publicæ disciplinæ vindicandum. Sanctio enim illa, comminatione pœnæ terribilis, quasi legis est consecratio, & perfectio, ut Macrobius ait *Somn. Scip. II.* 17. (2) Lex naturæ sæpe lapidosam chiragram aliasque id genus pœnas naturales delictis comites dedit, cum mala conscientia conjunctas; sed lex civilis, ad homines pravos deterrendos eorumque cupiditatem comprimendam, ex læsione Reipublicæ majore vel minore atque ex delicti frequentia vel raritate, illis interdum pœnas certas adjungit, ut gratiæ vel odii suspicionem a judice amoliatur. (3) Aliquando lex, in quantum religioni judicantis ex causa vel persona æquum videbitur, pœnam minatur, *l. ult. D. de Injur. l. ult D. de extr. cogn.* Otto.

(*g*) *Sanctio pœnalis*]. Legum *Civilium* (quod idem de *Naturalibus* dici potest, quatenus ad certas propositiones verbis enunciatas reducuntur) duo fere sunt genera: aliæ scil. expresse *præscribunt*, quid sit *faciendum*, vel *omittendum*, addita sæpe diserte *Sanctione pœnali*; quæ tamen haud raro tacite intelligenda relinquitur (vid. *Obs. in lib. I. cap.* 2. §. 7.) aliæ simpliciter *definiunt*, quid cujusque *suum* sit, quid *alienum*; quo pacto quodque *jus constituatur*, *transferatur*, *aut aboleatur*, *&c.* quales leges nihilominus, cum omni *juri* aliqua ex adverso respondeat *obligatio*, per consequentiam aliquid præcipiunt aut vetant (vid. *Obs. in lib. I cap.* 2. §. 2.) licet expressum *præceptum* non contineant; multo minus *sanctionem pœnalem*; cujus loco fere in his est concessio *Actionis* & *Executionis* civilis, quibus cuique jus suum prosequendum est & consequendum. De civili Legum Naturalium corroboratione in *priore* genere agit Auctor h. §. in *posteriore* §. *seq.* Et a *priore* quidem genere Judicia *Criminalia*, a *posteriore Civilia*, descendunt. Carmich.

Sanctio pœnalis, licet expresse non sit addita legi civili; ad minimum tamen subintelligi debet in omni lege superioris, cujus arbitrio pœna transgressionis suæ voluntatis relinquitur. Additur tamen plerumque: (1) quia metu sic terrentur animi ex persuasione potestatis non tantum, verum etiam voluntatis malum inferendi peccantibus: (2) auctoritas legi conciliatur: (3) lex deinde magis punire videtur, quam imperans, qui hac ratione amoris odiique suspicionem a se amolitur. Nonnumquam pœna expressa adjicitur, quæ malum proprium & positivum infligit: interdum pœna additur sub metu nullitatis, qua actus tantum irritus redditur & pronunciatur. Id inprimis observare licet, quando lex civilis actio-

ro humano impune violantur (*h*), ſalva tamen vindicta tribunalis divini.

dict. §. I.

V. Et accommodatam ad eam actionem in foro.

Præterea quia vitæ civilis indoles non fert, ut, quod quisque ſibi deberi arbitratur, propriam per violentiam exigat: inde & in eo legi naturali ſubveniunt leges civiles; quod ad ea, quæ ex illa debentur, hæ ACTIONEM (*i*) accommodant (*k*), cujus

actionibus humanis certum modum, certa ſolemnia præſcribit & conſtituit.

(*b*) *Violantur*]. Eæ leges civiles, quæ tantum notant, delinquentem turpiter vel inhoneſte egiſſe, dicuntur imperfectæ. v. BRUMMER. *ad leg. Cinciam c.* III. *n* 2. *ſqq.* & ſupra ad cap. VII. §. III. dicta ſunt. TREUER.

§. V. Legislatoris quoque eſt, remedia coactiva introducere, quibus refractarii ad civilia officia adigantur. Hæc autem vocantur actiones judiciales, quas tanquam motu divino & ſubtiliſſimo animo inventas, ut, cum incorporales ſint, effectum corporalem ederent, Juſtinianus miratur in *l. fin C. de Præſcr. longi temp.* (2) Scelera & delicta graviora leges vindicant, & pericula minantur, ne vaga proſiliat frenis natura remotis, Horat. II. *Sat.* 7. *vſ.* 74. pleraque autem vitia ad vindices Deos remittenda ſunt; inprimis ea, quæ tranquillitatem publicam non ſemper lædunt; ut ebrietas, mendacia, ſuperbia aliaque, de quibus infra ad *cap.* XIII. §. 14. agendum. (3) Norma juſti aut injuſti a lege, honeſti vero & inhoneſti à Philoſophia morali eſt petenda: latius quoque patet officiorum, quam juris regula, & lex civilis magis actiones boni civis, quam hominis dirigit. Seneca. II. *de Ira c.* 27. (4) Hinc Athenis ſeparatum fuit Magiſtratus genus, quibus decem numero, de ſingula tribu lectis, curæ erant juvenum mores, ne in vitia effunderentur. (5) Prætor Romanus juſtitiæ rationem, non ex quantitate, ſed ex ſuis regulis æſtimabat; nec tamen lapſos in integrum reſtituebat, niſi res eſſet alicujus momenti, *l.* 3. *l.* 4. *D. de Reſtit. in int. l.* 9. *& ſeq. D. de Dol. mal.* imitatus Medicos, qui ad cauteria non procedunt, niſi ex gravi cauſa. (6) Poſtremo de minutis officiis honeſti & decori non apud Prætorem, ſed apud Cenſorem quærebatur. Varro V. *de LL.* & Perſ. V. *vſ.* 94. vid. Cl. Noodtii *Julium Paulum. c.* 10. OTTO.

(*i*) *Hæ actionem*]. Vid. *Obſerv. in præced.* §. CARMICH.

(*k*) *Accommodant*]. Actio quando accommodatur nonnullis actionibus in civitate; non putandum eſt, ut vulgus plerumque arbitratur, eas ceteris eſſe turpiores, & reliquas, quibus actio conſtituta non eſt, tanta turpitudine non laborare, e. c. Furtum, blasphemia, perjurium vulgo creduntur majora, ſceleſtioraque eſſe vitia atque delicta, quam ipſa impietas, atheiſmus, ſcortatio, ebrietas, avaritia &c. in quæ civitas non ſemper animadvertere poteſt. Sed quam falſa ejusmodi ſint præjudicia, cuivis patebit, qui vitiorum naturam expendit, & ſecum reputat, civitatem, quando actionem nonnullis concedit, non tam vitiorum internam turpitudinem re-

jus vi ista in foro civili per subsidium magistratus exigi possunt. Quam vim quæ per leges civiles non acceperunt, ab invitis extorqueri non possunt, sed solo debentium pudore & conscientia stant. Solent autem leges civiles illis potissimum obligationibus actionem accommodare, quæ per expressa pacta (*l*) inter homines contractæ sunt. Cæteris, quæ ex indefinito aliquo officio legis naturalis debentur, fere actionem denegarunt, ut esset materia (*m*), qua virtutem suam exercerent probiores mortalium; insignemque pararent laudem, si citra coactionem recte fecisse viderentur. Sæpe etiam tanti non fuit visum negotium, ut ideo Prætor fatigaretur.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* I. §. I. add. §. 3.

Cum

respicere, quam effectum, quem habent in statum publicum ejusque tranquillitatem. Lex ergo civilis actiones civis magis, quam hominis respicit; externas magis quam internam turpitudinem. TREUER.

(*l*) *Per expressa pacta*]. Nec tamen eo minus in omnibus fere Civitatibus accommodantur actiones illis obligationibus, quæ ex *Quasi Contractibus*, aut *Delictis*, nascuntur. CARMICH.

(*m*) *Ut esset materia*]. An leges civiles hoc umquam intendant, quando actionem denegarunt officiis quibusdam, ut eo liberius virtus exerceatur; hoc magis ad præsumtiones pias pertinet, quam ut veram caussam designet: hæc enim in eo potissimum quærenda, quod talia officia parum tangant reipublicæ statum, adeoque civilem inquisitionem non requirant. TREUER.

§. VI. Quæ indefinite in jure naturæ jubentur, lex civilis specialius determinat; quæque obscuriora sunt, definit: nam licet jus naturæ per se satis evidens sit, si dictamen rationis attendatur, tamen præjudicia infantiæ & auctoritatis, tum superstitio, abusus juris Civilis & Canonici & mille negotiorum circumstantiæ obscuritatem gignunt, maxime in casibus necessitatis. (2) Quemadmodum igitur Deus Opt. Max. in Theocratia Judaica, gradus prohibitos in matrimonio, aliaque capita clarius explicuit; sic & Legislator humanus appendicem quasi juri naturæ addere debet, qua tempus, modus, locus, aliæque circumstantiæ definiantur. (3) Aliquando etiam juri naturæ efficaciam denegat, dum vel actionem ex pacto nudo, aut ex credita filiofamilias pecunia, non largitur; vel actus pravos petulantis, ingrati & perjuri non punit, aut per fictionem materiam legi subducit. Huc pertinet distinctio inter æquitatem naturalem & civilem in *L.* 31. *D. Depos.* & quod Ulpianus, in *l.* 6. *D. de J. & J.* scribit: ubi aliquid addimus vel detrahimus juri naturali, jus civile nascitur, quod ab illo non

in

VI. Legem naturæ applicant, & explicant.

Cum etiam multa (*n*) lege naurali indefiníte præcipiantur, adplicatione in cujusvis arbitrio relicta: inde lex civilis ad decus & tranquillitatem civitatis ejusmodi ACTIONIBUS TEMPUS, MODUM, LOCUM, ET PERSONAS assignare, aliasque circumstantias determinare, quandoque & præmiis homines ad eas suscipiendas allicere solet. Si quid etiam in lege naturali (*o*) obscuri sit (*p*), legis civilis est EXPLICARE. Quam explicationem in agendo sequi cives tenentur (*q*); utut fortasse privata ipsorum opinio in diversum abeat.

Cum

in totum recedit, nec per omnia ei servit. OTTO.

(*n*) *Cum etiam multa*]. Quo recte intelligatur, quid circa Leges Divinas *permittentes* Imperanti liceat, observandum, ex iis varia jura hominibus competere, puta libertatem, inviolabilitatem, dominium, & simrlia. Quæri igitur potest, an Legislator humanus Legem Divinam permittentem ac inde orta jura tollere queat? quod quidem eatenus asserendum, quatenus subditi in id revera consenserunt. Libertatem itaque quod attinet, quemadmodum ejus ex parte facimus jacturam, quando in civitatem concedimus, ita superstitis, juxta utilitatem publicam restringendæ, potestatem Imperanti quoque damus: hinc idem sæpissime libertatem in obligationem sua lege mutare solet, in specie hoc accidit libertati, quæ circa executionem præceptorum naturalium occurrit §. 6. *b*. TITIUS.

(*o*) *Si quid etiam in Lege Naturali*]. Hoc monitum ad legem Naturalem in genere pertinet, de cætero facultas illa explicandi debet referri ad dictamina obscura & dubia, v. gr. quid in casu necessitatis licitum vel illicitum censeri debeat, in qua materia quæstiones dubiæ non plane cessare solent. IDEM.

(*p*) *Si quid etiam in lege naturali obscuri sit*]. Nulla inest obscuritas legi naturæ per nostram rationem sufficienter a DEO pomulgatæ, uti supra ad *lib. I. c.* XVII. §. 1. ostensum: obscuritas ergo illa intelligenda partim ratione civium, qui non attendunt ad naturæ placita, ideoque legis rationem non habent perspicue cognitam, & vel ad legis officia referunt, quod iis non comprehenditur, vel a lege eximunt, quod ad ejus moralitatem referendum, partim ratione adplicationis legum naturæ ad res civitatis: quæ quomodo instituenda sæpius non liquet ob intricatas reipublicæ necessitates; partim ratione circumstantiarum, quæ in lege universali non ita determinatæ sunt: a lege civili ergo determinantur. Quod autem lex naturæ tenebris & difficultatibus circumdata fuerit, & nunc quoque connullis tenebricosa esse videatur, exinde provenit, quod superstitio, conscientia erronea, præjudicia auctoritatis, subtilis & occultus probabilismus, passionum dominantium imperium apud multos normas regulasque agendi designent & præceptis juris naturæ admisceant; quod jura divina, civilia & canonicum legi naturali confundantur, & per neglectum studii moralis doctrinæ non accurate secernantur. TREUER.

(*q*) *Cives tenentur*]. Quatenus

sc.

Cum etiam plurimæ actiones (*r*) per legem naturalem cujusque judicio & arbitrio sint relictæ, quas tamen in civitate uniformi modo temperari, tranquillitatis & decoris publici interest: inde leges civiles ejusmodi actionibus & negotiis CERTAM FORMAM solent assignare (*s*); uti contingit in ultimis

VII. Negotiis per se liberis formam dant.

sc. continetur in ista facultate, quam ii, quorum interest, Summo Imperanti concesserant adversus se. Confer *Obs. in Lib. I. Cap.* 2. §. 9. *in fine*. CARMICH.

§. VII. Circa leges naturæ *permittentes* & actiones per se licitas, jus civile libertatem circumscribit, dum vel necessitatem illis imponit, vel eas tollit, restringit, aut formam negotiis assignat: uti in stipulatione, hierologia, oppignoratione, vel resignatione judiciali, testamentis, insinuatione donationis, formulis actionum & occupatione ferarum. Reliqua vero jura permittentia, quæ humana societas requirit, quæque vitam, corpus, vel opes, respiciunt, Imperanti non licebit civibus adimere, nisi ob delictum vel evidentem utilitatem civitatis. (2) Ea, quæ per se turpia sunt, ita lege civili mutari non possunt, ut interna menti tranquillitas præstetur; at quæ pacis causa, in rebus indifferentibus, constituuntur, etiam in conscientia justa sunt, ut vel ex juribus mulierum, minorum & filiorumfamilias patet, ac majus esse civilis æquitatis, lege probatæ, quam naturalis, per legem infirmatæ, vinculum, Connanus I. *Comm. c.* 11. Robert. III. *sent. jur. c.* 12. Huber. *Disp. fund.* 54. *de jur. civ.* III. *Sect.* I. *c.* 3. & Titius in *Disp. de Obligat. ex testamento imperfecto*. præclaris exemplis docuere. OTTO.

(*r*) *Cum etiam plurimæ actiones*]. Porro ostendit Auctor, quomodo in mere licitis libertas Lege Civili circumscribi soleat, quod ex principio antea posito facile intelligitur. Quod autem reliqua jura, vitam, corpus vel opes respicientia, quæ antea innuimus, attinet eorum adimendorum potestatem regulariter Imperanti haud dedimus, hinc eadem etiam pro lubitu auferre nequit, sed tum demum hoc ei licet, si vel delictum admissum sit, vel utilitas evidens hoc postulet. TITIUS.

(*s*) *Solent assignare*]. Videtur Auctor hic & in *præced.* §. eadem duo Legum genera præ oculis habere, quæ discrevimus modo, *Obs.* in §§. 4. & 5. Sicut enim in illis ostendit, quomodo in utroque genere Legibus Naturalibus civile robur addatur; ita in his docet, quomodo Leges Naturales per Civiles specialius determinentur; in priore genere §. 6. in posteriore h. §.

Pertinet ad hunc locum celebris Quæstio, nec sane levis momenti, utrum Leges Civiles, quæ juris & injuriæ limites alios constituunt, quam qui ipsis Legibus Naturalibus constituti fuerant, ejus, cui favent, *Conscientiæ* immunitatem præstent, in eo exigendo, quod Jure Naturali non debetur, vel non præstando, quod eodem jure est debitum. Ubi, ut alios sileam, partem *negantem* propugnat *Amesius* de *Conscientia Lib.* V. *Cap.* 41. §. 10. &c. *affirmantem Huberus* de *Jure Civitatis*, *Lib.* III. *Sect.* I. *Cap.* 3. Nobis si liceat, inter eximium Theologum & eruditum Jurisconsultum, mediam hic viam capessere, agnosco, per illum actum, quo quis Civilem intrat Societatem, concivibus eum jus facere, in rebus ad patrimonium spectantibus, & intra probabilem modum, illud a se exigen-

mis voluntatibus; in contractibus, & multis aliis. Ob eandem causam etiam leges civiles exercitium eorum jurium, quæ naturaliter competunt, circumscribere sueverunt.

VIII. Leges civiles in Debent autem cives (*t*) legibus civilibus, quatenus

igendi, quod Leges Civitatis fecerint debitum, ut & illud sibi non præstandi, quod eædem leges debitum non fecerint; hujusque juris beneficio posse quemque recte uti, *ni specialis causa obstet*, qui idem cæteris concessit adversus se: contendo tamen occurrere posse rationes, ab *Æquitate*, *Humanitate*, aut *bona Fide*, petitas, quæ, cum *Justitiæ expletricis* rigorem ipsa lege naturali definitum, quandoque temperandum suadeant, in Legum Civilium rigore mitigando non minus debent valere: præsertim vero *fidei datæ*, licet per actum, qui civili obligationi producendæ non sufficit, religiose habenda est ratio; nisi aliqua obstet exceptio, qualis etiam in statu naturali promissionis imperfectæ vim eliderer. Atque ex his rite applicatis, fieri potest judicium de officio Hæredis ab intestato circa testamentum jure civili invalidum impugnandum, vel secus; Filiifamilias circa SCtum *Macedonianum*, & Mulieris circa *Velleianum* opponendum; Minoris circa petendam *Restitutionem*, &c. Confer hic in primis elegantes Cl. *Barbeyracii* Orationes *gallice* editas, de *Permissione & Beneficiis Legum*. Carmich.

Forma quando neglecta est; pœna inriti solet infligi negligentibus: qui quidem, nisi temerarius subsit legis contemtus, nulli injuriam inferunt, sed se ipsos tantum lædunt. Excusandi itaque sunt sæpius, quod per ignorantiam difficulter vincibilem negotii indolem & adfectum solemnia illa neglexisse dicendi sint: idcirco alter quidem, si principiis justi rigorose insistere velit, nullitatem negotii contra eos recte urgere poterit: æquitatis tamen nonnumquam erit & normæ virtutis conveniens, obligationem servare & nullitati negotii renuntiare. Quam in rem celeb. Boehmerus: *Alia: inquit quæstio est, an ille, qui defectum sollemnium adlegat & a negotio resilire vult, quandoque contra regulas decori & honestatis agere possit; dum quidem alteri haud facit injuriam, qui sibi imputet, quod non debito modo egerit: sed propterea non semper in conscientia tutus est: Id quod ex ejus intentione æstimandum. Volunt enim communiter, eum, qui non observatis debitis sollemnitatibus, aliquid promisit. esse naturaliter obligatum. seu inspecto solo jure naturali, ex quo JCti Romani varias deduxere conclusiones. Jur. publ. univ. part. spec. l. II. c.* 3. §. 49. *not. p.* 8. Peccare possunt sæpius legislatores nimia sollemnitatum pompa in regulas justi, qua actiones alioquin facile expediendas reddunt difficillimas, & cives tot inutilibus agendi formis inlaqueant, ut cautissimo sæpe impingendum sit. Justissima hinc caussa excidere potest civis, quod in observanda agendi forma intricata indiligentior fuerit: qua sollemnitatum copia civium inter se rixæ augentur magis, quam sopiuntur, & administratio justitiæ redditur anceps & difficilis. Exemplo esse potest materia testamentaria & substitutionum in jure Romano, in cujus caussis expediundis Baldus respondendo plus quindecim millia aureorum lucratus fuisse legitur. Vide Panciroll um *de claris legum interpretibus L.* 2. *c.* 70. *p.* 166. Treuer.

§. VIII. Aliud est intrinseca *obligatio*, aliud *puritas* interna: illa oritur

tenus aperte juri divino non repugnant (*v*), OBTEMPERARE, non velut ex nudo pœnæ metu, sed ex intrinseca obligatione (*x*), per ipsum jus natu- conscientia obligant.

tur ex submissione voluntatis, & sponsione totius civitatis: nam licet Principi nullum jus sit in civium conscientiam, dum tamen omnes, qui civitati nomen dedere, expresse vel tacite promiserunt, se secuturos, quod summa potestas constituit, pacto stare debent, *non solum propter iram*, sed etiam propter *conscientiam*, ait Paulus *Rom.* XIV. *vs.* 5. & Petrus: *Subjecti estote cuivis humanæ ordinationi, propter Dominum, & propter conscientiam Dei molestias sufferte*, I *Ep.* 2. *vs.* 13. 19. vid. *l.* 52 § 5. *D. de Obl. & act.* & Merill. VI. *Obs.* 36. At vero *puritatem* illam internam legislator civilis non valde requirit, (1) quia civitatis non interest, virtutis amore, an formidine pœnæ cives abstineant a malo, (2) Solæ externæ actiones imperio civili sunt subjectæ, (3) Legislatores & JCti non voluntatem, sed implementum desiderant; nec personam debitoris, sed rem attendunt. Aristot. V. *Ethic. c.* 7. (4) Sæpe sub pœna nullitatis lex aliquid præscribit, & tunc, qui v. c. solennia non adhibuit, haud peccat in conscientia, nec ulli facit injuriam, sed sufficit, ex actu illo, imprudenter suscepto, nullum effectum oriri *l.* 5. *C. de LL.* vid. Grot. II. *c.* 5. §. 16. & supra *ad I. c.* 2. §. 7. OTTO.

(*t*) *Debent autem cives*]. Effectus Legum Civilium permittentium est *jus* obligantium, *obligatio* proprie dicta, de quorum indole ex doctrina generali judicandum, vid. *lib. I. c.* 2. §. 3 lit. (*x*). Non tamen obligant Leges Civiles ad puritatem internam, cum enim actiones internas Imperans ignoret, ex ejus sane consideratione nulla, quoad illas, oriri potest obligatio, Lex tamen Naturalis Legem Civilem internis quoque actionibus observari jubet, & hinc vulgo Leges Civiles per indirectum in conscientia obligare dicuntur. TITIUS.

(*v*) *Quatenus aperte juri divino non repugnant*] Imo, si revera repugnent, licet forte non adeo in propatulo, & extra omnem dubitationis aleam, posita sit repugnantia, non debent Cives iis obtemperare: omnis quippe de Legis divinæ nobis promulgatæ sententia dubitatio est in foro DEI ad minimum culpabili cuidam imbecillitati tribuenda. Confer quæ notavimus supra ad *lib. I. cap.* 1. §§. 5. & 6. Si vero quæstio sit, de eo quod durante ejusmodi dubitatione tutius possit fieri; non videtur ulla alia generalis regula hic posse urgeri, quam amplectendam esse eam partem, pro qua graviores rationes militant, & in qua minus apparet pecandi periculum. Quod si hæ rationes, etiam in computum adhibita Civilis Imperantis auctoritate, & rationibus, quas illa secum ducit (quæ non semper in his casibus præponderant) utrinque pares appareant, vide quid ipse Auctor statuerit *d. Cap I.* §. 6. Absurdissimum vero est *Hobbii* Commentum, *Leges Civiles in iis saltem, quæ Hominum jura respiciunt, Legi Naturali repugnare non posse;* quasi Homines, dum jura sua tuendi causa Civili Imperio se subjiciunt, omnia illa jura, non adventitia modo, sed & naturalia, & possent & vellent Imperantis lubitu disponenda relinquere. CARMICH.

(*x*) *Ex intrinseca obligatione*]. Hoc præceptum ad ethicam spectat, non ad justitiæ regulas: nam an ex intrinseca obligatione cives obtemperent; legis civilis non est inquirere, nec id imperare: sufficit civili imperio, quatenus tali, ut cives obsequium præstent ejus voluntati, sive id metu pœnæ fiat, sive amore legis & virtutis. TREUER.

§. IX.

turale confirmata, quippe inter cujus præcepta quoque est, legitimis Imperantibus esse parendum.

IX. Peculiaria jussa Imperantis quousque sequenda, in actione

Denique non minus PECULIARIBUS (y) JUSSIS summorum Imperantium, quam legibus communibus cives obtemperare debent. Ubi tamen observandum est (z), utrum summus Imperans civem quid

§. IX. An jussos Principis singulares, pariter ac leges, universis latæ, obligent, nemo dubitat, si recta jubeat: sin prava, Auctor inter actionem propriam, & nudam actionis alienæ executionem distinguit: verum doctrina illa, si verum fatemur, etsi in *Op maj.* VIII. *c* 1. §. 6. plenius inculcata, ambigua est, neque mentem ejus recte explicat. Potius videndum, (1) an moralitas facti sit *dubia*, ejusque nuda executio injungatur militi, legato, vel carnifici; & hi, injusta exsequentes, excusationem merentur. vid. Grot. II. *de J. B. & P. c. ult.* At judex, cui imperatur, ut reum inauditum condemnet, contra conscientiam dubiam agere nequit. (2) An res sit *evidens*, ut occidere innocentes, cum matre concumbere; & tunc sine crimine iussus perfici non potest; licet Princeps in casum negati obsequii mortem minetur; quia in hac collisione præceptorum illud fortius est, quod fieri vetat, & Deo magis est obediendum, quam hominibus vid. *Act.* IV. *vs.* 19. & V. *vs.* 29 Juvenal. *Sat.* VIII. *vs* 81 & Plinius III *Ep.* 9. Exemplum sit in Papiniano, quem adversus Bodini reprehensionem, quod mori, quam conscientiam vulnerare maluerit, Grotius defendit *in notis ad* II. *c* 7. §. 1. Add. Papinianum meum *c.* 16. & supra ad *lib.* I. *c.* 1. §. 24. Otto.

(y) *Denique non minus peculiaribus*]. Jussus speciales perinde obligare ac leges generales, certum est, modo sint justi, si autem vel leges, vel mandata specialia injusta sint ac legibus Divinis repugnent, tum eorum nulla est obligatio, an vero *subditus sine peccato eadem possit exsequi?* alia quæstio est, ad quam Auctor hic respicit, licet mentem non satis expresserit. Mihi distinguendum videtur inter injustitiam *dubiam*, hoc casu nulla labe contaminari videtur subditus, ex quo capite milites, in bello injusto operam præstantes, plerumque excusari possunt, vid. *l.* VIII. *c.* 1. §. 6. 8. & *evidentem*, v. gr. si quis innocentem occidere, vel cum matre aut bestia concumbere jubeatur: Hoc casu, si quis promte mandatum exsequatur, dubio procul crimine se polluit, sed quid dicendum, si Imperans in casum negati obsequii mortem vel aliud grave malum minetur? Titius.

(z) *Ubi tamen observandum est*]. Auctor distinguit, utrum a cive requiratur *actio propria*, an *nuda actionis alienæ executio*, hanc licite suscipi, non illam, censens. Verum illa distinctio *d. l.* VIII. *c.* 1. §. 6. 7. etiam inculcata, vel ambigua, vel inanis & falsa est, nam si per *actionem propriam* intelligas *actionem promte susceptam*, per *executionem actionis alienæ* vero, *actionem minis extortam* (quorsum nonnulla in *d.* §. 7. collineant) tum distinctio quidem in se vera, sed ambigua est, nec decidendæ quæstioni sufficiens. Si autem distinctionem ad eundem casum, quo scilicet vis subdito intentatur, de quo unice quæritur, referas, tum est inanis, nam qua tandem formula actio subdito injungatur, ejus tamen voluntas qua-

quid jubeat facere, tanquam ACTIONEM CIVI PROPRIAM; an vero mandet, suscipere nudam EXECUTIONEM ACTIONIS, quæ propria Imperantis esse debeat (*a*). Nam posteriori casu, necessitate ab Imperante adhibita, citra proprium peccatum potest aliquid agere civis, quo patrato, ipse Imperans peccat (*b*). Sed ut civis, velut proprio nomine, Civi propria & executione actionis Principis.

qualis qualis concurrit; hinc aut omni casu actio erit ei imputanda, aut nullo. IDEM

(*a*) *Quæ propria Imperantis esse debeat*]. Auctoris distinctio non tantum obscura est; sed si etiam clare & distincte cognosceretur; rei explicandæ parum est adcommodata, mentique nulla ratione sufficit. Nam quid sit actio civi propria, quamvis ab imperante ei demandata, quomodo exsequutio actionis injustæ civi imputari non possit, licet nomine publico suscepta fuerit, non constat: quum civis non se habeat instar instrumenti vita sensuque destituti; sed instar caussæ instrumentalis, quæ intellectu prælucente & decernente voluntate utitur, adeoque de actionis moralitate judicare potest & debet. Quando nonnulla præcepta principum cum præceptis juris naturæ conlidi videntur; comparatio obligationum erit instituenda, & quæ hic locum inveniat, quæ laxior vel arctior, perpendendum: major sic DEO, quam principi, debetur obligatio. Subdito quidem civi difficillimum est judicare de principis mandato, an divinæ repugnet voluntati; quum ejus caussæ & rationes sæpissime non sint manifestæ; nec civis sit, scrupulosas disquisitiones ea de re instituere, e. c. de belli injustitia: in iis tamen, ubi certissime constat, jussa supremæ potestatis pugnare cum justitia naturali, boni civis erit obsequium iisdem detrahere, & vel precibus id declinare, vel si id impetrare non liceat, minarum periculo experiri; alias in foro quidem civili istorum principum, non in foro conscientiæ & divino, neque aliorum hominum judicio excusabitur. Conf. ABBADIE *defense de la nation Britannique p.* 156. *seqq.* GROT. *L. II. c.* 26. §. 3. BARBEYRAC, *ad Puf. op. maj. L.* VIII. *c.* 1. §. 6. *not.* 4. HOCHSTETTERI *colleg. Puf. p.* 105. RECHENBERG *diss. de ministerio, quod crimen est.* TREUER.

(*b*) *Quo patrato ipse Imperans peccat*]. Quin multa possint recte fieri ab Inferioribus, quæ a Superioribus perperam, ut pote adversus prudentiæ vel humanitatis legem, imperantur, nullus dubito; præsertim cum judicium de his ferendum sæpe pendeat a singularibus factis, quæ Superiores perspecta præsumuntur habere, Inferiores vero invincibiliter ignorant. Contendo nihilominus, ut actio, quocunque nomine ab inferiore patrata, si modo hic in ea patranda suæ voluntatis Imperium interponat, eidem imputabilis esse non desinit; ita nullum Superioris præceptum efficere, ut licite ab inferiore suscipi possit ulla istarum actionum, quas dixi *Obs. ad Lib. I. Cap.* 1. §. 24. secundo coactionis genere excusari non posse. Confer *Obs.* 1. in ejusdem *Cap.* 1. §. *ult.* Unde etiam constat, quid sit sentiendum de exemplo ab Auctore adhibito Civis in bello injusto arma gerentis; de quo & *Grotium* vide Auctore nostro multo religiosius philosophantem, *Lib. II. Cap. ult.* Imperite occinitur, hac de re judicium fieri non posse, nisi ab iis, qui arcanis Principis consiliis intersunt: Belli enim *Justitia* æstimanda est, non ex caussis

mine, peccatum, legi naturali & divinæ repugnans, perpetret, fieri recte non potest. Inde est, quod si (*c*) in bello, etiam injusto, civis jussu summi Imperantis arma gerat, non peccet. Sec si ejusdem jussu aliquis innocentem damnet, falsum testimonium dicat, calumniam alicui intentet utique peccat (*d*). Nam civis militat nomin publico; sed proprio nomine judicat, testatur accusat.

J. N. & G *l.* VIII. *c.* I. §. 6–8.

suasoriis, quæ quidem arcanæ esse possunt; sed ex caussis *justificis*, iis puta, quæ ad suscepti Belli justitiam asserendam universo mundo declarantur. Carmich.

(*c*) *Inde est, quod si*]. Uti distinctio est nullius momenti, ita ejus applicatio quoque male se habet, quis enim credat, militem nomine publico, sed judicem testem & accusatorem proprie agere, quando, quoad omnes jussus superioris adest? non nego, militem citius cæteris esse a peccato absolvendum, sed ratio diversitatis dependet a diversitate mandati, dubie vel evidenter injusti.

2. Hæc cum ita sint, existimabit forte quis, subditum a peccato simpliciter esse immunem pronunciandum, vel quod actio mixta non imputetur, quo inclinat Auctor *l. I. c.* 1. §. 24. *b.* vel quod ob necessitatem cesset prohibitio, adeoque actio patranda licite suscipiatur. Verum neutram rationem recte se habere, ad *l.* 1. *c.* 1. §. 24. lit (*c*) *l.* 1. *c.* 5. §. 23. lit. (*z*). *n.* 7. *seqq* §. 27. lit. (*m*). ostendimus.

3. Nihil igitur superest, quam ut dicamus, subditum, vi licet intentata, actiones ejusmodi, salva conscientia, suscipere non posse, licet in foro Civili eum excusandum ac graviori pœna absolvendum esse, facile quis concesserit. Quod si is, quem actio illicita respicit, in eam consei tiat, quando penes eum consei tiendi est arbitrium, tum licite i la poterit suscipi, quemadmodu etiam nihil vetat, quo minus sul ditus, occasione delicti, ab ip Imperante patrati, actum indiff rentem paragat, v. gr. orationen defendendo crimini ab aliis conf ctam, simpliciter recitet; vid. VIII. *c.* 1. §. 7. conf. Thom *J. J. D. l.* II. *c.* 1. §. 174. T TIUS.

(*d*) *Utique peccat*]. Horum xemplorum justitia vel injusti pendet ab evidentia moralita rei, prout eadem civibus app ret, vel manifesta esse pot Si enim civi mandatum princi non clare & distincte ob ocul versetur; neque fas sit, in e justitiam inquirere & princi actionem ad suum tribunal e care; quia vel captum su transcendit, vel ad arcana st pertinet, nemini nisi imper cognita; boni civis est, dicto e esse obedientem Si vero res n nifesto sceleris notam præ se fer neque ulla ratione dubitare lic de injustitia facinoris perpetr di, qualia sunt falsum testin nium dicere, innocentem dam re &c. sane nullum erit dubiu quin bonus civis omni jure ob quium suum principis mand subtrahere non tantum possit, & debeat. Treuer.

CAPUT XIII.

De Jure Vitæ ac Necis.

SUMMARIA.

I. *Jus Imperantis in vitam civium.*
II. *Aliud indirectum est, quo illam belli periculis exponit,*
III. *Aliud directum, quo illam adimit pœnæ causa.*
IV. *Pœna quid sit?*
V. *Imperans habet jus puniendi,*
VI. *Propter utilitatem*
VII. *Triplicem,*
VIII. *Peccantis,*
IX. *Læsi*
X. *Et omnium.*
XI. *Pœnis humanis eximuntur actus interni.*
XII. *Lapsus minutissimi,*
XIII. *Quorum castigatio turbatura esset civitatem;*
XIV. *Et communis hominum corruptio.*
XV. *Venia quibusdam, & quare danda.*
XVI. *Delicti gravitas unde æstimanda.*
XVII. *Pœnæ genus & quantitas ab Imperante determinatur.*
XVIII. *Perpensa persona peccantis.*
XIX. *Ob delictum alienum nemo puniendus,*
XX. *Etsi occasionem incommodi præbere possit innocenti.*

GROT. de J. B. & P. *l.* II. *c.* 20. & 21.

I. Jus Imperantis in vitam civium:

SUMMO Imperio civili (e) in VITAM CIVIUM DUPLICI MODO JUS competit; INDIRECTE vel DIRECTE: illud quidem AD DEFENSIONEM CIVITATIS, hoc autem AD COMPESCENDA DELICTA.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 2. §. 1.

II. Indirectum, belli periculo eam exponendi;

Cum enim sæpe vis exterorum (*f*) per vim sit repellenda, aut jus nostrum violenter ab ipsis vindicandum; licet utique summo Imperio cives ad hoc

§. I. (*e*) *Summo Imperio Civili*]. Ad partes Imperii Civilis quoque pertinet jus vitæ & necis, licet enim hic præcipuus civitatum sit scopus, ut omnium & singulorum civium vita cæteraque bona in tuto sint collocata, attamen sæpe ea incidunt vel tempora, vel casus, ut ejus, quod singulis gratum & utile est, non possit haberi ratio, sed ex duobus malis minus sit eligendum, ut adeo indoles vitæ humanæ & societatum Civilium utique jus aliquod durius, singulisque parum gratum, etiam involvat. TITIUS.

§. II. Scopus civitatis est communis defensio, & securitas; hæc vero obtineri nequit sine mediis, quorum præcipuum est, ut vis vi repellatur. Imperans ergo vitam civium pro salute Reipublicæ periculo vitæ exponere potest; quoniam illi in omnia, sine quibus finis ille obtineri non potest, in pacto civitatis consensisse videntur. (2) In Rebus publicis, ubi militia non mercenaria, sed ex civibus delecta obtinet, ad arma compelli possunt omnes, ut tamen Doctores & clerici, quamdiu alii adsunt, immunitate fruantur; uti de Levitis Josephus III. *Antiq.* *c.* 3. de Clericis Capitularia Caroli M. & Ziegler. *de Cler. mil.* Id vero Grotius monet, intelligendum esse cum exceptione summæ necessitatis, I. *c.* 5. §. 4. (3) Civibus non licet truncatione membrorum sacramenta militiæ effugere; ut Murci olim, pollicem sibi præcidentes, *l.* 4. §. 12. *D. de Re mil.* & Menagius *c.* 3. *Amœn.* neque fugam cum summo Reipublicæ periculo capere; aut alio quovis modo militiam detrectare. Hinc grave ἀστρατείας crimen Athenis; & apud Judæos *Maledictum habitatoribus, qui non venerant ad auxilium Domini*, *Jud.* v. *vs.* 23. Charondas militiæ desertores, eosque, qui pro Republica arma ferre recusassent, muliebribus vestimentis indutos in medio foro sisti voluit, actore Diodoro, XII. *c.* 16. Similiter scutum reliquisse apud Romanos & Germanos summæ infamiæ fuit. Tacit. *de M. G. c.* 7. Denique obsidum munus invito civi imponi potest, quia summum imperium continet jus in actiones subditorum. vid. Schilter. *de Jure obsid.* & Grot. III. *c.* 20. §. 52. OTTO.

(*f*) *Cum enim sæpe vis exterorum*]. Competit igitur Imperanti jus in vitam subditorum propter defensionem civitatis, nam in hoc quivis subditorum consentire potuit & consensit, cum socialitati heic cedere debeat philautia. De cætero tamen illud jus non promiscue, aut saltem non eodem modo, omnes subditos afficit, vid. *l.* VIII. *c.* 2. §. 1. 2. TITIUS.

(*g*)

hoc negotii compellere (*g*), ubi de industria non id agitur, ut cives vitam amittant, sed duntaxat periculo mortis eorum vita exponitur. Qualibus in periculis (*h*) ut strenue & dextre sese cives gerere possint, summum Imperium exercere eos & præparare debet. Nulli autem civi ejus periculi metu ad munia militaria sese inutilem reddere licet. Et qui militiæ est adscriptus (*i*), haudquaquam assignatam stationem ex formidine deseret, sed ad extremum potius spiritum pugnabit: nisi intelligat Imperantis voluntatem esse, ut potius vitam, quam locum conservet; aut locus iste tanti non sit civitati quam vita istorum civium (*k*).

dict. §. 1–4.

Di-

(*g*) *Cives ad hoc negotii compellere*]. Pertinet hoc ad dominium supereminens, quo data necessitate vita civium probabili periculo exponenda. Non tamen primarius finis imperantis est vitæ civium amissio, sed eorum opera ad finem civitatis adsequendum, in civis præstatione eventus incertus est, adeoque non minus ad spem vitæ conservandæ, quam ad metum ejus amittendæ via patet. An autem civis innocens ad evitandum civitatis excidium hosti ad necem tradi possit, dubitant nonnulli: adfirmandum tamen puto cum Grotio *L. II. c.* 25. *n.* 3. (1) Si ipse velit & consentiat civis, quale exemplum vid. in Frossardi *hist. L. I.* & nonnulla alia in Gronov. *ad loc. cit. Grotii.* (2) Si certo constet, hac ratione civitatis excidium evitari. (3) Inprimis, si periculum vitæ sit incertum. Conf. Rechenberg. *diss. P. II. p.* 105. *seqq.* Boecler *diss. T. I. p.* 836. Osiander *ad Grot. loc. cit.* Jægeri *Observ. p.* 516. Treuer.

(*h*) *Qualibus in periculis*]. Ob illum finem subditi debent admittere exercitia militaria, juxta gradus tamen obligationis, qua quisque tenetur, per hæc autem exercitia, in vitæ periculum civis adducere, inhumanum est, vid. *d. c.* 2. §. 1. Porro civibus haud fas est, ad operas militares sese ineptos reddere, vid. *d. c.* 2. §. 3. Titius.

(*i*) *Et qui militiæ est adscriptus*]. Porro ex illo jure consequitur, quod civibus pro patriæ salute strenue sit pugnandum, *h.* add. *d. c.* 2. §. 3. Hæc omnia recte se habent, si utilitas civitatis ista exposcat, sed sæpe improbi Imperantes ex mera ambitione ac avaritia bella movent, miserosque subditos, utilitatis publicæ prætextu, ad insana decreta, vel exsequenda vel defendenda, adigunt, eosque hosti trucidandos imprudenti consilio objiciunt, vel fame aliisque calamitatibus consumunt, quæ nemo bonus probaverit.

2. Si civis ob delictum proprium deditio postuletur, illa a civitate licite suscipi posse videtur. Sed civem innocentem stolido & crudeli hosti de-

III. Directum, adimendi Directe autem vitam (*l*) civibus adimere potest summum Imperium ob atrocia delicta, & per modum

dedere nefas est, vid. *l. c.* 2. §. 6. Obsidum munus inviti etiam cives suscipere tenentur, quos tamen hostis neque occidere aliove malo afficere potest, neque civitas dedens perfidia sua efficere debet, quo illi inhumanius ab hoste tractentur. IDEM.

(*k*) *Quam vita istorum Civium*]. Hoc loco quæri solet de potestate Civem *Hosti dedendi*, aut tanquam *Obsidem tradendi.* Nocentem quidem dedendi facultas sub iure puniendi continetur; innocentem vero dedere, hoc est, invitum hosti, a quo ad necem vel similem injuriam poscitur, in manum tradere, nullo in casu fas esse putaverim: potest tamen extrema necessitas efficere, ut miserum Civem, ab hoste potentiore ad exitium postulatum, Civitas recte non amplius protegat, sed suæ saluti jubeat alias consulere. *Obsidum* sortem, quo prætextu Cives, quibus ab Imperante ea est necessario imposita, declinare possint, non video; modo non sit caussa metuendi, vel hostem acceptis obsidibus abusurum ad novas injurias Civitati intentandas; vel ipsam Civitatem fide sua violata, Obsides irati Hostis sævitiæ esse objecturam: quod tamen si fiat, non recte occiduntur, allove quoquam irreparabili malo afficiuntur Obsides innocentes. CARMICH.

Egregie hoc inlustrat insigne exemplum præfecti militum PANVINI, qui cum duabus militum legionibus castello leviter munito præerat, quod aggeris observandi & tuendi caussa fuerat exstructum. Quum autem A. 1672. Gallicus exercitus, qui aquis omnibus gelu rigido induratis in Hollandiam inruperat, glacie inopinato exsoluta, reditum per illum ipsum aggerem adproperaret; PANVINUS de resistentia tantis copiis hostilibus facienda desperans castrum deseruit, inque vicinam urbem se recepit: quam ob fugam Galli, qui mora alioquin interjecta intercipi potuissent omnes, feliciter elapsi sunt: *S'il y etoit reste*, inquit BURNET, *toute l'armée auroit necessairement eté prise, comme dans un filet, & la guerre etoit finie.* Et paullo post de decreto judicii militaris: *On passa par dessus sa remontrance: Vous etiés present vous meme, lui dit-on, au conseil de guerre, qui a fait batir le fort: Vous sçaviés, qu'on n'en avoit point pretendu faire une place capable de tenir contre une armée, mais seulement d'amuser l'ennemi pour quelque jours dans un besoin extraordinaire. Vous ne deviez donc pas abandonner votre poste, sous pretexte du danger, que vous aviez a craindre. Le dégel commençoit & c'etoit une raison pour vous, de voir ce, que ce nouvel evénement pourroit produire. En un mot, vous etiés là par ordre du prince & votre devoir etoit, de n'en sortir, que par son commandement exprés. De toutes ces raisons l'on forma un arret de mort.* BURNET *hist. des derniers revolut. d'Angleterre ad A.* 1672. *p.* 348. TREUER.

§. III. Omnis delinquens tenetur, tum ad damnum læso resarciendum, tum etiam ad pœnam Reipublicæ. Fundamentum ejus est, quod cives in pacto civitatis actiones suas subjecerunt voluntati Imperantis, qui ex natura Imperii leges pœnales, ad quietem publicam obtinendam, ferre, easque in recalcitrantes executioni mandare potest; sive id ipse faciat, sive per Magistratus, qui ideo gladium gerere dicuntur, *Rom.* XIII. *vs.* 4. Sive per patresfamilias, qui Romæ ex Romuli instituto *Judices & magistratus domestici* erant ac dicuntur apud Senec. II *Contr.* 3. & III. *Benef. c.* 11. OTTO.

(*l*) *Directe autem vitam*]. Deinde

dum Poenæ (*m*); quæ tamen & in alia hominis bona cadit. Quo loco de natura pœnæ quædam in universum erunt exponenda. per modum pœnæ.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3 §. 1—3.

Est igitur Poena (*n*) malum passionis, quod infli- IV. Pœna quid? Ejus rationem

inde etiam jus in vitam subditorum Imperanti competit, ob delicta, qua occasione Auctor de pœnis in genere, loco tamen forte non satis congruo, agere voluit. Summatim duo spectanda, (1) *Delictum*, & (2) *Pœna*. De actionibus malis, seu delictis, diximus, *l. I. c.* 2. §. 11. lit. (*g*) & §. 15. lit. (*z*). In quam varias autem formas delicta se componere soleant, illud ex integra Jurisprudentia colligendum. Heic ejus facienda mentio ob *effectum* quem in vita civili habet; Nimirum delicto admisso oritur *obligatio ad damnum*, si quod datum est, *restituendum*, de qua passim in præcedentibus actum est, deinde ad *malum aliquod excipiendum*, quod *pœnæ* nomine venit. Titius.

(*m*) *Per modum pœnæ*]. Quantis difficultatibus subiaceat doctrina de pœnis; rationibus nonnullis edocuit Thomasius *ad Huberum p.* 500. Cumprimis origo juris pœnarum capitalium anxios tenuit JCtos, qui ex variis fundamentis parum sufficientibus id deducere adlaborarunt. Multi ad proportionem delictorum pœnarumque; alii ad satisfactionem justitiæ; saniores ad jus cogendi consensu civium Imperanti delatum provocarunt: ex quibus momentis tamen non sequitur, in pœnis imperantem ad vitam adimendam juste progredi posse. Mea quidem sententia jus imperantis cives delinquentes capite plectendi ita derivandum esse videtur: Homines, antequam civitatem inirent, habebant jus bello persequendi quemvis injustum invasorem & propellendi injurias cum cæde lædentis. Hoc jus se ipsos tuendi violenter detulerunt in summum imperantem, ut belli loco vindictam justitiæ interponeret, & injurias civibus illatas vel singulis vel conjunctim sumtis cum internecione lædentium ulcisceretur: jus ergo vitæ & necis, majestati adnexum per modum pœnæ, cessit in locum juris in statu naturali se cum cæde defendendi; & quod quisque exercere antea poterat, princeps omnium consensu per potestatem judiciariam solus in omnium securitatem exercet. Prout aliquod delictum vel singulorum juribus vel securitati totius corporis detrahit; mortis pœnæ juste subjici potest, legibusque decernendum, qua in re violentur jura civium & reipublicæ: illud enim in civitate quavis non ejusdem est indolis: multa impune committi possunt in hac republica, quæ in alia tranquillitatem multis modis essent turbatura. Quare lex exponit reipublicæ necessitates pœnisque superadditis injurias verendas coërcet. Treuer.

§. IV. Grotii hæc definitio, II. *c.* 20. §. 1. non mage, quam sequens Auctoris, vel Ulpiani, qui noxæ vindictam, *l.* 131. *pr. D. de V. S.* aut Cujacii, qui delicti æstimationem ex *l.* 41. *D. de pœn.* vocavit, est plena. Potius definiri potest, malum, quod a superiore propter delictum ad securitatem & tranquillitatem civitatis internam infligitur. Nihil enim interest, an malum illud agendo, an

Quænam habere possint.

fligitur ob malum actionis (*o*); seu malum aliquod molestum (*p*), quod per modum coactionis & pro imperio (*q*), intuitu antegressi delicti, alicui im-

an patiendo sentiatur, à damnatis ad remum, ad operas publicas, ad metalla, vel in antliam, apud Sueton. *Tib* c. 51. & *Ner.* c. 31. (2) Recte Grotius II. c. 20. §. 1. n. 2. ait, summam potestatem non obligari ad delinquentes puniendos, si interna civium quies aliter haberi posset: alias vero ipse Deus, pœnas constituens, præivit, & abominabilis dicitur, qui impium absolvit. (3) Auctoris doctrina VIII. c. 3. §. 4. de delinquente ad pœnam non obligato vera est, si de spontanea ad pœnam oblatione, vel propria ejus executione capiatur. At jus eam exigendi, & necessitas subeundi ex consensu illius, saltem conditionato, nascitur, vel ex re factoque illicito: hinc nostri delictum malum contractum, *l.* 52. *D. de Re jud. l.* 1. *C. Si adv. del.* & Aristoteles conventionem invitam appellavit, vid. *Nicom.* c. 2. Paulus ait, hæreticos à se ipsis damnatos esse, *Tit.* III. *vs.* 11. Vid. Schilter. *Ex. ad Pand.* 24. §. 46. & Thomasius *Inst. Jurispr. div.* III. c. 7. §. 98. qui Auctorem refellunt. Otto.

(*n*) *Est igitur pœna*]. Hæc Grotii definitio *l.* VIII. c. 3. § 4. etiam adducta, nimis generalis est, nam non exprimit (1) Personam punientem, nec (2) Delinquentis obligationem, nec (3) Pœnarum finem, nec (4) Puniendi modum, præterea (5) Pœnam a damni reparatione non distinguit. Titius.

(*o*) *Ob malum actionis*] Utraque hic adhibita definitio peccat in eo, quod omittat illum *finem* pœnarum ab Hominibus infligendarum (de istis enim solis hic est sermo) quo *Pœna* proprie sic dicta distinguitur a *castigatione paternali*, *reparatione damni injuria dati*, *privata cautione in futurum*, & *malis bellicis*; nam & hæc postrema directe inferri non debent nisi *delinquentibus*, i. e. Jus nostrum invadentibus, aut nostræ ejus consecutioni se opponentibus. *Pœnam* itaque *humanam* rectius forte definiveris, *Malum quod delinquenti ob delictum perpetratum jure infligitur, ad securitatem Humanæ Societatis præstandam, adversus similia delicta, ab eodem, vel ab aliis ejus exemplo, deinceps perpetranda.* Cum porro, in eo, qui pœnas exigit, esse debeat *Jus* eas exigendi; certum est, hoc ipso poni in eo, a quo exiguntur, *Obligationem* si non aliquid eo pertinens agendi, saltem pœnæ jure intentatæ non resistendi. Neque obstat, quod pœna invitis sit imponenda: potest enim ipsam pœnam, ut sibi gravem & dolorificam, aversari etiam is, qui ex conscientia moralis obligationis eidem se subjicit. Carmich.

(*p*) *Seu malum aliquod molestum*]. Nec hæc Auctoris definitio mensuram bonæ definitionis implet, nam itidem (1) Omittit finem pœnarum, (2) Male negat obligationem delinquentis, (3) Modum puniendi non docet, nec (4) A reparatione damni pœnam distinguit. Mihi igitur sic videtur. *Pœna* intuitu fori humani est *malum*, *quod ob delictum præter damni reparationem delinquenti obligato, ad securitatem & utilitatem societatis humanæ ab Imperante legitime imponitur*, quam occasione eorum quæ Auctor amplius tradit, illustrabimus. Titius.

(*q*) *Et pro imperio*]. Non ubique requiri ad pœnam, ut pro imperio exigatur, intelligi potest ex observatis ad *lib. I. cap.* 5. §. 17. & locis *Grotii* & *Lockii* ibi allegatis. Carmich.

(r)

imponitur (*r*). Licet enim sæpe alicui (*s*) pœnæ loco imperentur quædam actiones; in iis tamen spectatur id, quod laboriosæ, & facienti molestæ sint, quodque agenti passio quædam per eas inferatur. Invitis autem pœna est infligenda (*t*), quia alias

(*r*) *Alicui imponitur*]. Pœna ergo requirit (1) delictum in legem commissum: (2) superiorem sive imperantem, legis auctoritatem pœnæ ex arbitrio suo vindicantem: (3) malum invito inlatum, quod eum molestia adficere & emendare possit. In statu ergo naturali non datur proprie pœna: omnes enim pares sunt: nulla lex civilis existit: nulla crimina committuntur; omnia ad injuriam spectant; omnia ad bellum referenda. Neque in societate paterna pœna dari potest, ubi proprie non imperium existit, non lex, non subditus, non delictum; sed omnia ad disciplinam pertinent, qua infantes ad suammet utilitatem dirigendi. Neque dantur pœnæ conventionales: res enim inter pares transacta est: nulli invito hic pœna infertur; neque ex lege, sed ex pacto molestias subeunt, de quibus conventum est. Quomodo pœna differat a vindicatione injuriæ, sive defensione sui violenta, ostendit Beyer *delin. J. N. c.* 31. §. 7. *sqq.* Thomasius *inst. J. D. L. III. c.* 7. Treuer.

(*s*) *Licet enim sæpe alicui*]. Dicimus pœnam (1) *malum*, ubi nihil refert, sive illud vitam, corpus, existimationem vel bona afficiat, licet utique per regulas justitiæ non minus, quam prudentiæ, tale malum sit eligendum, quod cum fine pœnarum congruit. Porro nihil interest, sive agendo, sive patiendo quis malum sentiat. Auctor, dum pœnam dixit *malum passionis*, ad aliquam objectionem respondere debuit, quo labore supersedere possumus. Dico (2) *quod ob delictum*: ergo mala, quæ sine prævio delicto quis sentit, pœnæ rationem non habent, de quo mox iterum; (3) *præter damni reparationem*: hoc ideo, non quasi nunquam pœna imponatur, nisi damni reparatio præcesserit, hanc enim sæpe vel natura delicti, vel delinquentis egentia excludit, sed ut constet, pœnam a damni reparatione esse revera distinctam, interim certum est, quod ipsa etiam damni reparatio, perinde ut pœna, delinquentibus molesta sit ipsisque dolorem afferat. Titius.

(*t*) *Invitis autem pœna est infligenda*]. Amplius dicimus, (4) *delinquenti obligato*; quod *delinquentibus* tantum pœna sit imponenda, postea dicetur, jam de *obligatione* saltem quæritur. Ubi arbitramur, delinquentem proprie ad pœnam sustinendam obligari hactenus, ut ei deprehenso ob delictum punibile & legitime probatum illa in debita quantitate citra injuriam queat imponi: cum enim permissa impunitas aliis animum sit datura, atque ita publice nocitura, hinc merito coercendis delictis pœna infligitur, quamobrem sanctio pœnalis ex justis caussis oritur, adeoque delinquentem ad pœnam sustinendam omnino obstringit, ut ille queri non possit secum inique esse actum.

2. Auctor heic fluctuat, nam aliquando eo inclinare videtur, quod delinquens proprio velut jumento pœnæ malum sibi attrahere non debeat, vid. *d. l.* VIII. *c.* 3. §. 4. verb. *sed illa nimis imperita foret*: quo sensu sententia se non male habet: verum aliquando omnem delinquentis obligationem negat, ut *b & d.* §. 4. verb. *proprie dici non posse ad pœnam*

alias illa non obtineret finem suum, qui est, acerbitate sua hominis a peccatis deterrere: quem effectum non habent, quæ quis lubens admittit. Denique pœnæ rationem (*v*) non habent mala, quæ in bello pugnave inter repugnandum inferuntur; quia non pro imperio (*x*): neque quæ per injuriam (*y*) quis patitur; quia non intuitu antegressi delicti inferuntur.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 4.

Si-

nam aliquem teneri: quo sensu utique falsa est ac infirmo argumento nititur.

3. Nimirum *invitis est pœna imponenda*, *cum alias finem suum non obtineat*, nam in hoc argumento *Minor* falsa & neutiquam probata est, cum perinde pœna suum obtineat finem, sive invitus, sive volens, quis eam excipiat, id quod inductio facile ostendit, imo emendatio delinquentis citius sperari queat, si lubens ille se pœnæ submittat; Præterea in *Majore* nulla est connexio, a reluctantia enim ad negationem obligationis non valere consequentiam, tam ex hujus indole, quam debitorum morosorum exemplo patet, plane si reluctantiam lex requirat, vid. Thomas. *J. J. D. l. III. c.* 7. §. 98. tum ab ea ad obligationis negationem inferri posse videtur, sed qua ratione quis antecedens probaverit? Ex dictis etiam concludendum, quod obligatio delinquentis, quoad ultimum actum, qui dolorem proxime infert, adsit, nam, nisi hoc asseras, punire est injuriam inferre, ut non sit ferenda distinctio Scholasticorum, qui actus remotos & proximos, quoad delinquentis obligationem separare voluerunt, add. Thomas. *d. c.* 7. §. 69. *seqq.* Idem.

(*v*) *Denique pœnæ rationem habent*]. Pergimus in definitione, (5) *ad securitatem & utilitatem societatis humanæ*, nam legitimus pœnarum finis est bonum aliquod futurum, ut scilicet delicta cessent, atque ita homines securi sint: cæterum sicut iste finis aliquando obtinetur citra pœnæ impositionem, ita nec hæc, nec consuetus ejus imponendæ modus semper est necessarius, de qua postea iterum; (6) *ab Imperante*: huic enim puniendi jus tantum competit, hinc mala bellica pœnæ rationem non habere recte dicit Auctor *h.* & omnino errant Grotius & Seldenus, quando pœnam ab æquali etiam infligi posse censent, vid. *d. c.* 3. §. 4. Neque vero nomen saltem pœnæ, sed etiam ipsa res negatur, privato enim aut pari non competit judicium de fine pœnarum; adeoque nec jus puniendi. Inter pares igitur tantum obtinet bellum, & mala bellica, ob alterius resistentiam regulis pœnalibus haut sunt adstricta. Denique (7) *legitime imponitur:* nempe pœna sine pravis respectibus ad legitimos fines dirigenda, ac delicto rite attemperanda est. Idem.

(*x*) *Quia non pro imperio*]. Mala, quæ in bello pugnave inter repugnandum inferuntur, *Pœnæ* rationem non habent, non quia non inferuntur *pro Imperio* (vide *Obs. præced.*); sed quia non directe infliguntur *ad Securitatem in posterum Humanæ Societati præstandam*; sed

ut

Sicuti autem libertas (z) naturalis hoc habet, ut qui in ea constitutus, præter Deum neminem habet superiorem, divinis tantum pœnis sit obnoxius (a); ita cum introducto inter homines impe- V. Imperanti competit jus puniendi.

ut necessaria media juris ipsius læsi adversus invadentes vel ejus expletioni se opponentes, defendendi aut prosequendi. Carmich.

(y) *Neque quæ per injuriam*]. De hoc jam diximus supra lit. (t). n. 2. Pœna præsupponit delictum, hinc mala per injuriam illata, morbi divinitus immissi, add. *l.* c. 3. §. 2. 4. mala fortuita, aut pœnæ conventionales, quas vocant, rationem veræ pœnæ non habent. Titius.

§. V. Imperantibus vi Summi Imperii jus puniendi subjectos suos competit; male vero Grotius II. c. 20. §. 40. bellum punitivum statuit in pares: nam etsi injuriam vindicare, & populo oppresso auxilium ferre liceat; par tamen in parem non habet imperium, & solus Deus omnium supremus eorum judex est, qui in statu naturali vivunt. *Tibi soli peccavi*, ajebat David. Ipse etiam Grotius hoc dogma paci turbandæ aptissimum, mitigavit ad *Matth.* V. *vs.* 40. Otto.

(z) *Sicuti autem libertas*]. Postea nonnulla capita, quæ hactenus tetigimus, distinctius sunt considerenda. Possunt itaque, ceu modo diximus, pœnæ tantum imponi in civitate, vi Imperii Civilis. Accepit autem Imperans potestatem puniendi ex pacto ipsius delinquentis, in eventum delicti, in hoc consentientis, hinc quod quis puniri possit, id est *a delicto*, quod ab hoc homine vel concilio, id dependet *a pacto*, quæ duo probe distingui debent. Auctor potestatem illam recte quidem Imperanti asserit §. 5. *b.* sed ejus originem, *d. l.* VIII. c. 3. §. 1. male explicat, dum non *a consensu delinquentis*, sed *reliquorum civium, non delinquentium*, eam derivat, nam horum consensus vires quidem Imperanti tribuit, sed non Imperium in alium, ad quod proprius consensus utique requiritur. Non tantum autem Imperans *potest*, sed & *debet* punire, obligatur enim Deo & Reipublicæ; non tamen simpliciter, sed obligatio ex utilitate civitatis æstimanda est, nisi Deus lege universali pœnam præcise imponi jusserit, tum enim arctior obligatio aderit, add. *l.* VIII. c. 3. §. 6. 7. 13. Titius.

(a) *Divinis tantum pœnis sit obnoxius*]. Novi equidem Grotium *l. II. c.* 20. & qui eum sequuntur, Hennigium, Kulpisium, a Felde, Lockium *du Gouvernement civil tr. II. c.* 2. §. 7. & Barbeyracum *ad Puf. op. maj. l.* VIII. c. 3. §. 4. *n.* 3. *p.* 372. defendere in statu naturali inter pares pœnæ quoque locum esse; sed tota illa controversia ad logomachias pertinet, & ejus cardo tandem in eo versatur, an is, qui naturæ legem quacumque ratione transgreditur, bello a quovis homine jure peti possit eam ob caussam, & an illud bellum possit dici pœna. *Quand quelqu'un viole*, inquit Barbeyrac *p.* 373. *les loix de la nature, il temoigne par la, qu'il foule aux pieds les maximes de la raison & de l'équité, qui sont les regles, que dieu a prescrites, aux actions humaines, pour la sureté commune des hommes, & ainsi il devient dangereux au genre humain. Comme donc chacun est en droit de pourvoir a ce, qui regarde la conservation de la societé humaine, il peut en suivant les lumieres d'une raison tranquille, infliger a un tel homme des peines capables de produire en lui du repentir & de l'empecher de retomber dans la même faute ou même d'intimider les autres par son exemple. Lors qu'un homme en tue un autre de propos deliberé, il merite d'être de-*

perio (*b*) hoc quoque imperantibus salus societatum attribuit, ut ipsi malo repræsentato malitiam sub-

detruit comme les lions, les tigres & les autres bêtres feroces, avec lesquelles il ne sauroit y avoir de societé, ni de surité. Quiconque me rencontrera, me tuera: c'est la voix de la nature, que les remords de la conscience arrachoient a Cain, après qu'il eut tué Abel, Genes. IV. *vs* 14. *Par la même raison on peut hors de toute societé civile punir la moindre infraction des loix naturelles autant que dans un Etat, si cela est necessaire pour le but, que l'on doit se proposer en infligeant des peines.* Sed regerendum hic esse puto: (1) quavis læsione legis naturæ non læditur generis humani salus & conservatio: illius itaque non ubivis interest: nec (2) si vel maxime illius interesset, exinde cuivis homini jus enascitur bello petendi alterum. *Universalis enim*, ut recte monet ZENTGRAVIUS *de jure gentium pag.* 158. *hæc humani generis, quæ sit sub divino imperio, consociatio inter cœtus, in quos humanum genus dividitur, non ad invicem introducit jus rectorium, sed æquatorium, quod pro injuste oppressis quidem intercedere, eosdem in tutelam & clientelam contra vim iniquam suscipere, auxiliumque efflagitantibus submittere concedit; non vero acceptas injurias illorum nomine ulciscendi jus sibi adrogare: aut pœnas ab illorum hostibus in jus naturæ & gentium iniquis poscere imperat aut permittit.* Si enim rectoria esset societas; vel soli DEO, tanquam generis humani directori supremo, jus puniendi competeret, vel quem aut ipse, aut genus humanum delegasset: (3) deinde cuivis homini jure stricto id potissimum incumbit, ut pacem externam & securitatem suam servet, ex quo generis humani tranquillitas necessario promanat: paci vero externæ turbandæ aptissimum hoc est principium: ergo minus justum. Vid. quæ JOSEPH. a COSTA *de procuranda Inderum salute lib. II. c. 5. pag.* 163. *sqq.* hanc in rem commentatur: *Quod si magistratus aut res publica barbarorum suo muneri non facit satis: habet judicem Deum, non rempubl. aut principem externum. Alioquin, quum gravissime peccent interdum principes aut magistratus nostri; licebit vel Gallo, vel Italo, vel Anglo Hispaniensis reipublicæ peccata castigare & jus dicere, ut vicissim inter se principes hac auctoritate fungantur: quo neque ineptius, neque rebus humanis exitialius quidquam dici potest.* Posito itaque hoc principio, genus humanum infinitis rixis, turbis, bellis expositum foret: neque ulla speranda securitas, quies, pax; quum quotidie nova & justa belli caussa oriretur: quotidie enim in legem naturæ peccatur. (4) Quod ad CAINI exemplum attinet, illius vox erat vox adfectus animi dominantis, non vox naturæ: nec ille dixit, qui me inveniet, jus habet me occidendi, vel juste me occidet; multo minus dixit, quemvis habere jus se puniendi: ideoque parum facit ad roborandam contrariam sententiam: contra quam plura disputat JOAN. SCHMIDIUS *profess. Lipsiensis meritiss. diss. de bello punitivo Lips.* 1714. *hab.* TREUER.

(*b*) *Inter homines imperio*]. De jure pœnarum in statu naturali exigendarum, vid. *Obs.* 2. in §. *præced* De origine porro Potestatis, in Civitate Imperanti Civili competentis, circa pœnas corporales a sontibus exigendas, diximus supra ad hujus Libri *cap.* 7. §. 1. Recte quidem Auctor de *J. N. & G. l.* VIII. *c.* 3. §. 1. hanc Imperii partem, quatenus adversus quemque delinquentem exercetur, deducit a consensu, non tam ipsius delinquentis, quam reliquorum Civium: hujus tamen consensus indoles, atque effectus non satis explicatur, dum dicitur ibi-

subjectorum coërcere queant, quo plures homines securi invicem possint vivere.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 3. §. 6—7.

Etsi autem in eo (*c*) nihil videatur iniqui, ut malum patiatur, qui male egit: in pœnis tamen humanis non simpliciter respiciendum est, quodnam malum sit perpetratum; sed & quæ Utilitas ex poena possit provenire (*d*). Sicuti & nequa-

VI. In pœnis humanis respicienda utilitas.

ibidem esse actus, *quo singuli sese obligant, quod non solum non defendere velint, sed & si opus sit, vires suas accommodare contra eum, quem Rector Civitatis supplicio est affecturus;* simulque singulis in statu naturali puniendi jus negatur competere: per hæc enim ratio redditur, non ipsius *Juris puniendi*, quod Summo Imperanti, & ab eo delegatis, in Civitate conveniat; de quo tamen præcipue hic quæritur; sed *Facultatis*, quæ isto jure supposito competit, *aliorum viribus ad pœnam* exigendam *utendi.* Nec video, quomodo hæc res aliter expediri queat, quam dicendo, jus pœnæ atrocibus Legum naturalium violatoribus infligendæ, tanquam necessarii medii, quo Humani Generis saluti caveatur, esse quidem in statu naturali omnibus, saltem non pariter nocentibus, commune; sed ab illis, qui Civili Imperio se subjiciunt, ad Summum Imperantem, pro iis exercendum, devolvi. Frustra dixeris cum *Titio*, quod quis puniri possit, id esse *a Delicto*; si nemo sit ante ipsius delinquentis *Pactum*, qui pœnam delicto convenientem possit infligere: hoc vero si in statu naturali singuli possint; jam non magis in jure puniendi, quam in aliis juribus, nocere potest pactum, ejus, adversus quem illud jus est validum, iis, quibus naturaliter competit, quique nullo suo pacto jurium suorum exercitium eidem Civili Imperio submiserunt. Non igitur ab ipsius delinquentis, ut vult Cl. Observator, sed a reliquorum Civium, consensu est petendum, quod delinquens a solo Magistratu puniri debeat: hoc unum adversus Exteros præstat *Imperium Soli*, quod ab iis, qui intra ejus fines versantur, nec pœnam, nec aliud quodquam debitum, vel *Extranei* recte possint vi exigere, nisi implorata prius *Civilis* in isto Solo *Imperantis* cognitione; ne sc. non necessaria violentia publica pax turbetur. Carmich.

§. VI. (*c*) *Etsi autem in eo*]. De fine pœnarum recte pronunciat Auctor, quod ob solum delictum præteritum pœna non sit imponenda, §. 6. *b.* hoc enim nihil aliud est, quam malitiam delinquentis imitari, quare sicut hic delinquendo simpliciter peccat, ita qui ob solam præteritam delinquentis malitiam puniunt, in eo contra leges socialitatis agunt, quod sine spe utilitatis malum inferant, quo sensu erga delinquentem etiam injurii sunt, add. *d. l.* VIII. *c.* 3. §. 8. Grot. *de J. B. & P. l. II. c.* 20. §. 4. 5. Titius.

(*d*) *Sed & quæ utilitas ex pœna possit provenire*]. Si pœna nullum alium habet finem, quam se ipsam, sive malum illud passionis, quod infligitur; inhonesta quidem erit; non tamen semper injusta: inhonesta; quod animus punientis non tam-

quaquam eo fine pœnæ exercendæ, ut læsus animum pascat, & voluptatem capiat ex dolore & supplicio lædentis, quippe cum hæc voluptas plane sit inhumana, & socialitati repugnans.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 8.

VII. Aut peccantis, aut

(e) Genuinus poenarum humanarum finis (f) est

tantum solum finem inferendi mali sibi proposuit: sed etiam voluptatem ex dolore alterius capere videtur. Vid. Senecam *de Ira lib II. c.* 12. & *c.* 32. Justa tamen esse potest, quia legibus satisfacit, & delicta meritis pœnis prosequitur; adeoque officium legis externum implet, & pacem externam conservat. Justitia actionis, non personæ, hic deprehenditur, eaque finem pœnarum per accidens sæpissime obtinet. Sic pœna cruentissima, qua Cambyses injustum judicem adficiebat, ad voluptatem tantum explendam exercebatur: justa tamen erat in se & ratione delicti spectata, atque deterrebat malos judices ab injustitia, licet Cambysis intentio alia plane fuerit. Treuer.

§. VII. Finis pœnarum non est, ut male faciamus delinquenti: id enim foret malitiam ejus imitari; neque ut ultionem exerceamus; cujus vanus est triumphus, postquam factum infectum fieri nequit. Sed summus & generalis finis est securitas & tranquillitas civitatis; hæc autem promovetur emendatione delinquentis, securitate læsi, & territione aliorum. (2) Plerique veterum tres fines pœnarum statuerunt, quos Grotius late explicat II. *c* 20. §. 6. & *seqq.* Plato autem, summæ auctoritatis vir, *in Gorgia* primum & tertium solos, vel præcipuos agnoscit; Taurus aliique Philosophi, apud Gell. VI. 14. loco secundi, τιμωρίαν, quasi honoris luitionem, substituerunt; quæ magis ad privatam actionem injuriarum pertinet: Seneca deinceps I. *de Clem.* 22. paullo aliter causas puniendorum criminum dividit, ut tamen Principi spectandum esse moneat, ut eum, quem punit, emendet, utque sublatis malis, ceteri securiores vivant; quas causas etiam JCti & Impp. prodiderunt *l.* 16. §. 2. *l.* 20. *D. de pœn. l.* 1. *C. ad L. Jul. repet.* (3) Seldenus vero I. *de J. N. c.* 4. addit tres alios; qui vel ad tribunal divinum, aut ad Rempublicam Judaicam pertinent. Otto.

(e) §. VII. sqq. ad X. Tres hic fines pœnarum proponuntur, quos appellant νουθεσίαν sive emendationem peccantis, τιμωρίαν sive compensationem vel satisfactionem, & παράδειγμα sive exemplum. Vid. Gellium *noct. Attic. l. V. c.* 14. Grot. *l. II. c.* 20. §. 6. *seqq.* Huberum *de jur. civit. l. III. sect.* 2. *c.* 5. *p.* 641. Quibus nonnulli addunt expiationem atque cautionem, sed illa jam utilitate omnium includuntur. Vid. Ziegl. ad Grot. *pag.* 432. Si tamen dicendum, quod res est; omnia ad unicum finem recidunt. Quando enim delicta puniuntur, quæ pacem externam in republica turbarunt vel turbare possunt; non tantum læsis ab imperante omnis damni compensatio impetratur: quod non ad pœnam, sed ad defensionem civium pertinet, cujus jus cuivis in statu naturali competens in imperantem fuit delatum: sed etiam præterea lædenti pœna infligitur eum in finem, ut cives reliqui

est præcautio læsionum & injuriarum; quæ provenit, si vel in melius emendetur, qui peccavit, aut alii ejus exemplo, ne deinceps velint peccare; vel si ita coërceatur, qui peccavit, ut non possit deinceps nocere. Id quod etiam ita potest exprimi: quod in pœnis respiciatur vel utilitas ejus, qui peccavit; vel ejus, cujus intererat, non fuisse peccatum, quique adeo per peccatum læsus fuit; vel indistinctim quorumlibet (g). læsi, aut omnium.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 9.

Primum igitur in sumenda pœna respicitur UTILITAS EJUS, QUI PECCAVIT, dum dolore pœnæ ipsius animus emendatur, & peccandi libido per eundem exstinguitur. Quale genus pœnæ etiam in plerisque civitatibus in suos domesticos exercere patribusfamilias relictum. Eo solo tamen fine ad mortem procedi posse non videtur; cum qui mortuus est, emendari nequeat.

VIII. Quomodo per pœnam promoveatur utilitas peccantis?

dict. §. 9.

Dein-

liqui absterreantur ab ejusmodi delictis, & pacis reipublicæ turbatio in posterum impediatur. Omnis itaque finis pœnarum in eo consistit, ut impediatur, quo minus in posterum reipublicæ tranquillitas simili delicto impetatur: quod fieri solet vel impediendo delinquentem, aut morte, aut carcere, aut aliis adflictionibus, vel deterrendo reliquos cives. De ceteris, qui hic urgeri solent, finibus; ut animi hominum emendentur, ira DEI avertatur, virtuti exercendæ via sternatur; principia justi non dispiciunt, sed ea omnia ad principia honesti & decori spectant. Vid. THOMASII *inst. J. D. l. III. c.* 7. §. 32. *seqq.* & *not. ad* HUBERUM *de J. C. l. II. sect.* 6. *c.* 1. BEYER. *delin. J. N. c.* 31. §. 17. TREUER.

(*f*) *Genuinus pœnarum humanarum finis*]. Postea legitimum pœnarum finem Auctor recenset §. 7. *seqq.* add. *l.* VIII. *c.* 3. §. 9. 10. 11. 12. Videtur res commodissime sic proponi posse: finis pœnarum principalis est *Securitas*, subordinati fines, *Emendatio*, *Extinctio*, aut *Enervatio delinquentis*, pro ratione delicti admissi, ac *aliorum territio*. TITIUS.

(*g*) *Vel indistinctim quorumlibet*]. Vide *Grotium l. II. c.* 20. §. 6. & *seqq.* ubi *triplex* hic pœnæ finis fuse explicatur. At ex supra dictis *Obs.* 1. in §. 4. intelligi potest, ultimum ex tribus finibus hic memoratis esse eum, qui pœnam proprie

IX. Quomodo utilitas læsi?

Deinde in pœna versatur UTILITAS EJUS, QUI LÆSUS FUIT, ne tale quid in posterum ab eodem aut aliis patiatur. Quorum prius obtinetur, si vel tollatur, qui peccavit, vel vires nocendi, salva vita, ipsi adimantur; vel si malo suo dedoceatur delinquere. Posterius autem obtinetur pœna aperta & conspicua, cujusque adparatus ad terrorem aliis incutiendum aptus sit.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 11.

X. Quomodo utilitas omnium?

Denique in pœna UTILITAS quoque OMNIUM quæritur, dum nempe id agitur, ut ne, qui uni nocuit, aliis deinceps noceat, vel ut exemplo territi cæteri a similibus patrandis abstineant. Quod pari modo atque prius obtinetur.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 12.

XI. Pœnis humanis ex-

(*h*) Quod si porro (*i*) tum fines pœnarum, tum

prie sic dictam, de qua hic est sermo, præcipue distinguit ab istis malis, quæ licet ex causa delicti infligantur, ob finem tamen, quo proxime collineant, angustiorem, *Pœnæ* accurate sic dictæ rationem non obtinent. CARMICH.

§ XI. In scholis Theologorum & Philosophorum cupiditas peccatum morale est; quia Deus obsequium, etiam internum, jure suo exigit, docente Christo *Matth.* V. *vs.* 28. Gentiles quoque Philosophi, a Grotio ibi laudati, ex lumine rationis didicerunt, scelera mente metiri, quos inter Juvenalis *Sat.* XIII. *vs.* 209. cum facti crimen habere ait, qui scelus ullum intra se cogitat. (2) In foro autem humano cogitationum pœnas nemo patitur *l.* 18. *D. de pœn* neque enim illæ subiacent actibus legum civilium, quia cogitans nemini facit injuriam, & nosse cogitationes solius est omniscii Dei. vid. Gell. VII. *Noct. Att.* *c.* 3. Grot. *d. c.* 20. §. 18. & 20. Cujac. VIII. *Obs.* 22. & XV. *Obs.* 25. Bynkersh. III. *Obs.* 10. (3) Quod si vero cogitatio in actum & conatum externum erupit, videndum est, an crimen gravius sit, an peccans ultro abstinuerit, an longius in conatu fuerit progressus. vid. Tabor *de Conatu*. & Matth. *de Crim. Proleg. c.* 1. *n.* 5. & *de Sicar. c.* 3. *n.* 10. (4) Aliquando & sola luxuria, provocatio & petulantia, cum lædendi proposito & insidiis conjuncta, punitur. Juvenal. *Sat.* III. *vs.* 278.

Ebrius ac petulans, qui nullum forte cecidit,
Dat pœnas. OTTO.

(*i*)

tum conditionem generis humani consideremus, adparet, NON OMNIA PECCATA ESSE EJUSMODI INDOLIS, UT IN FORO HUMANO EA PUNIRI omnino conveniat. Inde pœnis humanis eximuntur ACTUS MERE INTERNI, id est, cogitatio delectabilis de peccato aliquo, cupiditas, desiderium, destinatio citra effectum (*k*); etsi postea per subsequentem confessionem ad notitiam aliorum perveniant. Nam cum ejusmodi motu interno nemini noxa inferatur: nullius quoque hominis interest, ut ob eundem quispiam puniatur. emti actus interni:

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 14.

XII. Et lapsus minutissimi: Durum quoque nimis foret, pœnis humanis subjicere

(*h*) §. XI. & XII. Quod in foro humano nonnulla peccata vel puniantur vel non puniantur, non ex ipsius peccati indole morali, sed politica, sive ex nexu illius cum civitatis detrimento, & ex periculis, quæ in rempublicam exinde redundare possent, dependet. Sic destinatio rebellionis vel criminis læsæ majestatis citra effectum, vota iniqua mente concepta, merum silentium & minutissimi lapsus pœna digni censentur, quando reipublicæ ob varias necessitates interest, ut ab effectu ipso, vel graviore lapsu ceteri sic deterreantur. Sic Carthaginenses capite plectebant eum, qui Græcis litteris operam daret; Thurii illum, qui gladiatus in senatum veniret: sic imperatores bellici rebus minutissimis gravissimam injungunt pœnam. Vid. GRONOVIUS *ad Grot. l. II. c.* 1. §. 14. TESMARUS *ad Grot. l. II. c.* 20. §. 18. ubi exemplum Jo. CASTEL. & GUINARDI, item Volsciorum adducitur. BECMANNUS *polit. parall. c.* 15. §. 4. TREUER.

(*i*) *Quodsi porro*]. Omnia delicta ab hominibus puniri non possunt aut solent, qualia §. 11. *seqq.* recensentur, add. *d. c.* 3. §. 14. In primis jus puniendi cessat, quoad *falsam religionem* & *irreligiositatem*, nam uti hæ sæpe tales revera non sunt, sed saltem a nonnullis existimantur, ita pro delictis inter homines in universum haberi nequeunt, cum societatem humanam non turbent: præterea religio, utpote in animo consistens, ab hominibus nequeat imperari. Quod si tamen impietas in externum Dei contemtum, aut alia facinora, societatem civilem turbantia, erumpat, vel sub prætextu religionis socialitas lædatur, tum pœnæ recte adhibentur. TITIUS.

(*k*) *Citra effectum*]. Hoc est, quæ in nullum externum actum erupit: nemo enim ignorat, etiam consilium atrocioris alicujus facinoris perpetrandi, cum aliis agitari cœptum, vel externo ad id exequendum apparatu proditum, licet effectu caruerit, a legum animadversione haudquaquam esse exemptum. CAMICH.

§. XII. Lapsuum tres sunt species: casus, error & flagitium: prioris judex debet misereri, secundum corrigere, tertium ulcisci.

jicere MINUTISSIMOS LAPSUS, quos in isthac naturæ conditione non datur effugere, quantamcumque attentionem quis adhibere instituat (*l*).

dict. §. 14.

XIII. Et quæ ferre jubet civitatis tranquillitas;

Præterea multos actus dissimulant leges humanæ OB TRANQUILLITATEM CIVITATIS, AUT ALIAS OB RATIONES; puta si splendidior futurus sit actus, ubi ex intuitu pœnæ non videatur susceptus, aut ubi operæ pretium non sit, judices inquietari, aut si obscurissimæ res sit disceptationis, aut si inolitum plane malum citra convulsionem civitatis tolli nequeat (*m*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 14.

XIV. Aut communis ho-

Denique & a pœna humana eximi necesse est illa

scl. Errores intelligo, qui alias *quotidianæ incursationes* vocantur, & plerumque ex rusticitate, vel stupido ingenio manant. Sufficit autem damnum restitui, neque opus est, ut cum Romanis ex levissima culpa privatum delictum legis Aquiliæ singamus. Vid. Cl. Thomasii *Disp. Larva Legi Aquiliæ detracta*. In veris etiam delictis error aliquando, si non in totum excusat, pœnam tamen lenit, quum animi destinatio respicitur *l.* 12. *D. l.* 4. & 18. *C. ad Leg. Jul. de adult.* v. gr. si quis per errorem cognoverit non suam Ovid. III. *Metam. vs.* 142. *Quod enim scelus error habebat?* Communiter vero prætextus erroris, si vis vel cædes facta, non relevat, nec veritas rerum erroribus gestarum vitiatur, *l.* 6 §. 1. *D. de Off præs. l.* 3. *C. de Apost* Perrenon. II. *Animadv.* 9. Quique Mævium occidit, cum Titium vellet, habuit occidendi animum & occidit, ideoque gladio punitur, arg. *l.* 18. §. 3. *D. de Injur. l.* 5. §. 1. *D. de Serv. corr.* Matth. *de Crim. lib.* XLVIII. *tit.* 5. *c.* 3. §. 12. OTTO.

(*l*) *Adhibere instituat*]. Vide, quæ annotavimus supra ad *lib. I. cap.* 1. §§. 4. 10. & 17. CARMICH.

§ XIII. (*m*) *Tolli nequeat*]. Graviores enim (1) exinde turbæ oriuntur sæpius, quam si vitia adulta non puniantur; (2) imperans ostendet se imparem esse vitio & malo supprimendo: hinc metui desinet: (3) malo illi accedet auctoritas, quod potentius remedio esse videtur. Breviter, contemnitur auctoritas imperantis, obsequio non reportato maloque non sublato. Vid. exempla in FORSTNERI *not. ad Tacit. l. III. annal. p.* 496. *sqq.* BOXHORN. *instit. pol. l. I. c.* 9. *not. p.* 132. RECHENBERGI *diss. de vitiis, quibus civitas impar. p. II. diss. hist. polit. p.* 47. *seqq.* TREUER.

§. XIV. Quemadmodum in dubio

illa VITIA ANIMI, EX CORRUPTIONE MORTALIUM COMMUNI RESULTANTIA (*n*), quæ ita frequentia reperiuntur, ut defuturi essent, quibus imperaretur, si severis ista pœnis plectere velis, quousque in enormes actus non eruperunt: uti est ambitio, avaritia, inhumanitas, ingratus animus, hypocrisis, invidia, superbia, iracundia, simultas, & similia. minum corruptio

dict. §. 14.

Neque tamen, si quæ (*o*) peccata sint patrata, pœ- XV. Venia quibus casibus recte fiat?

bio ad jus imperfectum petendum nulla actio competit; ita otium, prodigalitas, ambitio, voluptas, ingratus animus, bibacitas, aliaque id genus vitia melius in scholis ope Philosophiæ moralis, quam virgis corriguntur; (1) quia vitiosus, si non turbat societatem, aut invidus, rebus aliorum opimis macrescens, nulli facit injuriam. (2) Ex omissione virtutis nulla nascitur pœna humana, sed præmium virtutis. v. c. homini irreligioso negatur. (3) Virtus ceu animi perfectio coactionem respuit. (4) Deus ad talia vitia noscenda solus est omniscius, ad expendenda æquissimus, & ad vindicanda potentissimus. Non tamen negamus superiorem ex officio legem facere posse, si salus Reipublicæ id exigat: nam prodigos Lucani, ingratos Macedones, otiosos Athenienses, & gentes quædam Germanicæ inhospitales & inhumanos adversus peregrinos mulctarunt: sed jus naturæ non præcipit, ut illud fiat, nec semper id fieri conducit. Seneca V. *de Ben.* 21. *Multa legem non habent, nec actionem, ad quæ consuetudo vitæ humanæ, lege omni valentior, dat aditum.* OTTO.

(*n*) *Resultantia*]. Quia quidem delicta sunt moralia, sed non statim delicta civilia. Degenerare tamen possunt quævis vitia in detrimentum reipublicæ; & principis interest, ea pœnis civilibus exinde subjicere. Apud Athenienses Draco otiosos morte, Solon infamia mulctavit: aliæ gentes idem fecerunt. Vid. MENAGE *not. ad Diog. Laërt. l. I* § 55. *p.* 31. Apud eosdem adversus ingratos actio constituta est. VALERIUS MAX. *l. V. c.* 3. §. 3. Persæ idem vitium aliaque multa legibus publicis damnarunt. BRISSONIUS *de regno Persarum l. II.* TREUER.

§ XV. Bene Grotius II. *c.* 20. §. 21. ostendit, & ante legem pœnalem, & post eam ignoscere licere: nam jus naturæ non dictitat pœnam certam, neque novit delicta per se capitalia; nec finis pœnæ cessat, si uni aut alteri venia delicti concedatur: Parricidæ vero *naturæ legibus* vivere non licere ait Capitolin. in *Antonin. c.* 8. (2) Injurius autem Grotius quodammodo, & magis noster *Op. maj.* VIII. *c.* 13. §. 15. est in Stoicos: qui non prorsus eradicatam volebant misericordiam, affectum maxime humanum, sed anilem & otiosam reprehendebant. Seneca litem de verbis esse docuit II. *de Clem.* 5. *De verbo quæstio est, de re quidem convenit.* vid. Gataker. *ad Marcum Antonin. I* § 15. & *II.* §. 13. (3) Populus Romanus sub-

pœnis humanis idonea, semper necessum est, pœnam exigi. Quin aliquando contingit, ut delinquentibus recte peccati Venia fieri possit (*p*). Id quod tamen citra graves causas fieri non debet

libera Republica reis sæpe ignovit, & damnatos restituit ob merita singularia, vel multitudinem delinquentium, Cicero II. *Philipp.* 23. postea solus Princeps, quum supra leges positus, legibus solvere poterat, *tit. C. de Sent. pass.* unde Themistius *Orat.* 19. eleganter ait: *Solius Principis esse, ex inferorum vestibulo homines reducere in lucem.* (4) Magistratus non habent jus aggratiandi, quia legibus non sunt soluti, nec leges tollere possunt: nisi summa potestas hoc eis concesserit, ut fieri solet in levioribus. vid. Carpz. *Pr. crim. p. III. qu.* 150. *n.* 75. 100. (5) Omnes fere negant Principi facultatem gratiæ faciendæ contra legem divinam, *Genes.* IX. *vs.* 6. ceteri vero, qui negant leges divinas positivas universales, aliter sentiunt cum Seldeno *de jure nat.* IV. *c.* 1. & Thomasio *de jure aggrat. Princ. Evang. in homicidio.* Otto.

(*o*) *Neque tamen si quæ*]. Quando autem delictum punibile ac puniri solitum adest, tum Imperans delinquenti deprehenso pœnam condignam imponere tenetur. Aliquando tamen veniam concedere potest, quod frustra Stoici negarunt, vid. *l.* VIII. *c.* 3. §. 15. 16. 17. Requiritur tamen, (1) ut lex sit dispensabilis, (2) ut justæ adsint causæ, §. 15. *b.* inter quas justissima est, si lex sit nimis dura, & delinquens, vi velut majori adactus, deliquerit, quod exemplo militum delinquentium intelligi potest. Titius.

(*p*) *Peccati venia fieri possit*]. Jus veniæ dandæ sive adgratiandi extra omne dubium soli imperanti competet: arbitrium enim vel voluntatem mali infligendi delicto nemo mutare potest, vel e medio tollere, nisi qui ejus auctor sit, & cui potestas ea fuerit concessa. Imperans igitur in foro juris naturæ sive naturaliter in omnibus promiscue delictis jus veniæ dandæ exercere poterit: (1) nullum enim crimen jure naturæ capitale est; utpote quod pœnam nullam decernit, nec ulli crimini determinat; sed imperantium prudentiæ & conscientiæ relinquit. Cadit ergo distinctio consueta in delicta natura sua capitalia & capitalia ex lege: nullum enim natura sua capitale est, sed ex imperantium arbitrio redditur. Nimis dictatorie Becmann. *polit. parall. c.* 15. §. 6. *p.* 589: *Sic atheismus*, inquit, *delictum natura sua capitale est: atheus enim turbat universæ societatis creaturarum vinculum, & consequenter vita indignus est. Pactum explicitum cum Satana itidem delictum natura capitale est: transit enim delinquens in castra hostis* Dei, *eoque quidquid cultus divini est, turbat: unde inter homines tolerandus non est. Inter delicta homines propius attinentia crimen læsæ majestatis capitale est: delinquens enim universam rempublicam turbavit. Sodomia eodem loco habenda: homo talis enim sua sponte se infra humanum statum abjecerat: cur alii ergo eum inter homines paterentur? Incestus eodem referendus, observantque scriptores rerum moralium, delinquenti ejusmodi, etiamsi millies in hisce terris revivisceret, nihilominus moriendum esse ob indignitatem ipsi perpetuo adhærentem. Homicidiorum quoque prorsus eadem ratio: licentia eorum enim totum statum humanum in periculum abducit.* Sed multa ex his ad oratorios flosculos perdunt: cuilibet enim notum est, jus naturæ ignorare pactum cum satana expressum, quod est

bet (*q*). Inter quas ſunt (*r*), ſi fines pœnarum in certo caſu non videantur neceſſarii; aut ſi venia majorem, quam pœna, producere utilitatem ſit idonea; aut ſi fines pœnarum alia via commodius obtineri poſſint. Item ſi qui deliquit, alleget ſua aut ſibi conjunctorum eximia in Rempublicam merita, peculiari præmio digna; aut ſi ab alia quapiam inſigni re commendetur, puta a raro aliquo artificio; aut ſi ſpes ſit, fore, ut peccatum illud egregiis factis eluatur: præſertim ubi aliqua ignorantia, licet non plane inculpabilis, intervenerit, aut ſi particularis ratio legis in aliquo facto ceſſaverit. Sæpe quoque ob multitudi-

ad figmenta imaginationis pertinet: atheismum ad forum ethicum ſpectare: inceſtum non eſſe contra jus naturæ: licet illa omnia nefanda vitia ſint, & propter varia circumſtantia momenta in crimina injuſtiſſima converti poſſint. Unde ergo natura erunt capitalia? Manifeſtum quoque eſt, pacem externam non abſolute requirere, ut quivis juris naturæ transgreſſor ſceleratiſſimus, e. c. ſicarius, prædo, homicida, morte adficiatur: ſtare enim ea poteſt cum vita eorum, qui in leges deliquerunt, & conſervari poteſt, ſi vel maxime uni vel alteri ob graviſſimas cauſſas venia concedatur. (2) Finis pœnarum non amittitur, ſi imperans cujusvis delicti veniam interdum prudenter largiatur: unius actus enim condonatio non ſtatim omnem excutit metum pœnæ, nec pari ſceleri in futurum veniam pollicetur. (3) Imperans naturaliter non abſolute obligatus eſt, ut puniat promiſcue; ſed ut pœnis utatur in ſalutem & tranquillitatem civitatis: quæ ſi veniam dandam requirat: requirit autem multoties; imperans jus adgratiandi exſequi poterit. Conf. Thomasii *diſſ. de jure adgratiandi principis evangelici in cauſſis homicidii*, *& ejus not. ad Huber. l. c. p.* 643. Beyer *delin. J. N. c.* 8. *not. ad* §. 91. *p.* 60. *&* *c.* 31. *p.* 193. Boehmer. *jur. publ. univ. part. ſpec. l. II. c.* 8. §. 12. *p.* 534. Treuer.

(*q*) *Citra graves cauſas fieri non debet*]. Conf. quæ ſupra dicta ſunt ad *l. I. c.* 2. §. 9. Idem.

(*r*) *Inter quas ſunt*]. Certum eſt, in rationibus hic memoratis plurimum eſſe momenti ad delicti pœnam vel mitigandam, vel quandoque plane tollendam: ſunt tamen quædam crimina, in quibus vix eſt ut ulla harum rationum impunitatem præſtare debeat. Cæterum *Grotius d. cap.* §. 25. recte diſtinguit cauſas liberandi aliquem a pœna legis in *internas*, & *externas*. Ad *poſteriorem* claſſem ſpectant pleræque rationum *h.* §. memoratarum; ad *priorem* vero pertinent *Ignorantia*, & *ceſſans legis ratio particularis*; præter alias cauſas, quæ ex antitheſi rationum delicti gravitatem intendentium, prout hæ *ſeq.* §. recenſentur, facile poſſunt intelligi. Confer etiam *Suppl. I.* §. 14. *& ſeqq.* ubi quæ diximus, licet forum divinum præcipue reſpiciant, poſſunt tamen & ſolent, quatenus ad trutinam facile exigi queant, in foro etiam humano ſpectari, quoties non de da-

dinem peccantium venia est danda, ne suppliciis civitatis exhauriatur (s).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 15—17.

XVI. Delicti gravitas unde sit æstimanda; GRAVITAS (*t*) autem DELICTORUM (*v*) æstimatur ex objecto, in quod peccatum fuit, prout illud nobile & pretiosum habetur: item ex effectu, prout multum aut parum damni in Rempublicam inde

damno pensando agitur, sed de delicto puniendo. CARMICH.

(*s*) *Exhauriatur*]. Veniæ dandæ generales rationes desumi solent (1) ab objecto vel delicti qualitate: (2) a subjecti peccantis adfectionibus: (3) a necessitatibus reipublicæ, quæ vel pœnam vel indulgentiam requirunt: (4) a viribus imperantis, an sint ipso delicto inferiores: (5) a multitudinis & civium dispositione, quibus sæpe in pœna aliqua neque exemplum statuitur, neque scandalum tollitur, sed augetur, quando e. c. peccatum in vulgus hactenus non fuit notum, & satius est ignorare istud virtutis negotium, quam divulgare peccatum per pœnam manifestandum. TREUER.

§. XVI. Quantitas delicti civilis, seu eius æstimatio, uti vocatur in *l.* 41. *D. de Pœn.* non secundum leges Reipublicæ Judaicæ, neque semper secundum proportionem Geometricam fieri debet, ut Aristoteles V. *Eth.* 6. voluit a Bodino VI. *de Rep. c. ult.* notatus: neque illa ad paucas regulas contrahi potest, sed præter ea, quæ Auctor hic attulit, genius populi, frequentia delinquentium, delicti facilitas & varius voluntatis influxus diversas sanctiones pœnales postulant. Sic apud Thurios cum armis in concionem venisse capitale fuit Diod. Sic. XII. 12. Carthagini Græcis literis studere. Justin XX. 5. (2) Grotius II. *de J. B. & P. c.* 1. §. 14. negat, legem jus necis habere in omnes cives ex quovis delicto, sed demum ex tam gravi, ut mortem mereatur: hinc *in notis* redarguit leges, quæ venantes rusticos morte puniunt; & acerbius ad *Matth.* V. *vs.* 40. Quamvis enim, si ad solum animum & contemtum legislatoris respicias, omnia peccata paria sint; Draco etiam non minorem iis, qui brassicam & poma abstulissent, quam sacrilegis, pœnam dictaverit; attamen sana ratio vetat, quod scutica dignum est, horribili flagello sectari, Cicero *pro Mur. c.* 29 & Horat. I. *Sat.* 3. *vs.* 115. (3) Generaliter sufficit, reprimendam esse peccandi libidinem, & fugiendam ab altera parte nimiam acerbitatem, ubi quies civitatis non valde turbatur; ab altera vero nimiam lenitatem, quia mali deteriores fiunt impunitate, & crescentibus delictis, exasperandæ sunt pœnæ. (4) Habenda est ratio personarum & majore pœna dignus est dux, quam miles gregarius; vir prudens & vitam austeram professus, quam stupidus & rudis, Juven. VIII. *vs.* 140. Hinc Atejus Capito referente Tacito III. *Ann.* 70. insignior infamia fuit, quod juris humani & divini sciens egregium publicum dehonestaret, & Hieron. in *Ezech. II. Grandis dignitas sacerdotum, sed major ruina, si peccant.* (5) Nulli gentium mitiores, quam Romanis, placuisse pœnas Livius gloriatur I, 28. & tamen leges eorum flammas,

inde redundat, & denique ex pravitate intentionis, quæ ex variis indiciis colligitur; puta, si facile potuit resistere causis, quibus quis ad peccandum fuit impulsus; aut si, præter communem rationem, peculiaris quædam accessit, quæ a peccando debebat absterrere; aut ubi circumstantiæ singulares factum aggravant; aut si animum quis habuerit idoneum ad resistendum peccatorum illecebris. Sed & considerari solet, primus quis, an aliorum exemplo seductus, semel, an sæpius, & post consumtas frustra admonitiones quis peccaverit.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 18–22.

(x) Quod tamen POENÆ GENUS (y) & QUANTUM

XVII. Unde definiendum.

mas, cruces, culleos, bestias aliaque atrocia minantur; quia multis grassantibus, exemplo erat opus, & acerbitas ulciscendi bene vivendi fuit disciplina. (6) Aliquando pœnarum atrocium inventa in ipsos auctores recidisse Perilli exemplo Valer. Max. IV. *c.* 2. 9. docet. Otto.

(t) *Gravitas*]. Quantitas delicti duplex est, moralis & civilis: moralis ex principiorum actionis humanæ cum ea connexione pendet, an intellectu prælucente & decernente voluntate vel magis vel minus peccatum fuerit, ex declaratione voluntatis imperantis, prout delinquenti vel clarius innotuit, vel severius injuncta est, ex subjecti charactere, capacitate, munere, adjunctis, ex circumstantiis loci & temporis æstimanda. Quantitas vero civilis, quæ moralitatem criminis prærequirit, superaddit aliud momentum: pendet nempe ab effectu in tranquillitatem reipublicæ exinde redundante. Hinc accidit, ut delictum, quod morali æstimatione leve dicendum, civili quantitate ingens crimen esse judicetur, prout status & quies reipublicæ ab eo læsa esse intelligitur. Treuer.

(v) *Gravitas autem delictorum*]. Pœnæ nomine imponitur malum, quod (1) ad finem pœnarum producendum aptum, ac (2) delicto conveniens esse debet, quæ posterior æstimatio satis lubrica, ac in vita civili valde corrupta est. Interim ad proportionem illam inveniendam observanda est delictorum *indoles*, vid. *d. c.* 3. § 18. & *quantitas*, quæ ex *circumstantiis* oriri dicitur §. 16. *b.* add. *d.* §. 19. 20. 21. 22. sed accurate loquendo illa existit a *diverso voluntatis influxu*, ac a *legum*, quæ violantur, *diversitate*, quæ duo fundamenta circumstantiæ vulgo laudatæ innuunt, vid. *l. I. c.* 2. §. 15. lit. (z). *n.* 4. Titius.

§. XVII. Delictis inæqualibus eadem regulariter pœna sine vitio imponi non potest; quia pœna delicto non proportionata scopum non consequitur. Hanc ob rem quædam gentes per eadem membra plectere solebant, per

pœnæ, genus & quantitas? TUM præcise singulis peccatis sit infligendum, penes summum Imperium civile est definire, quod heic unice utilitatem Reipublicæ præ oculis habere debet. Unde fieri potest & solet (z), ut eadem pœna imponatur duobus delictis inæqualibus. Nam quæ æqualitas judicibus circa reos observanda

per quæ quis crimen commisisset. vid. Cujac. VII. *Obs.* 13. P. Faber III. *Sem.* *c.* 19. & Forner. III. *Sel* *c.* 28. (2) Attamen si homicidium pœna pecuniaria in medio ævo. & hodie gladio, sed furtum laqueo punitur, etsi gladio perire honestius sit, & bonam mortem vocet Lactantius *de Mort. persec.* *c.* 22. laqueum autem informe lethum, *c.* 30 ibique Cuperus *in notis.* Unde Leibnit. in *not. ad tom. I. Script. rer. Brunsvic. pag.* 79. queritur, nihil magis incongruum esse, quam caballi furtum capite puniri, at viri nobilissimi cædem pecunia lui. Sed ubi opes in armentis sitæ, *quid salvum esset, si furari liceret!* quærit Justinus II. *cap.* 2. (3) Disparitatis ratio igitur partim consistit in delicti unius præ altero frequentia; partim quod occasio delinquendi pœnam vel auget, vel minuit; partim in defectu majoris pœnæ, partim in opinione vulgi, mortem, si non sit naturalis, sed βιαθάνατος & violenta, pœnam gravissimam esse. At vita longa ac misera damnatorum ad remos, in ergastula, vel ad opus publicum, longe est gravior, & Romani ad mortem damnatos virgis prius fere ad necem verberarunt; quia dolor & mora mortis plus pœnæ habet, quam mors ipsa, Seneca *lib.* VI. *Quæst. Nat* *c* 32. *Mors naturæ lex est: mors tributum officiumque mortalium.* & Junior *Consol. ad Marc.* *c.* 16 *Mors nec bonum, nec malum est.* Idem *Epist.* 69 imperitissimi verbum vocat: *Bella res est, mori sua morte.* vid. Victor. XII. *Var.* 8. (4) Magistratus observet illud Marciani, in *l.* 11. *D. de Pœnis: Perspiciendum est judicanti, ne quid aut durius aut remissius constituatur, quam causa deposcit: nec enim aut severitatis aut clementiæ gloria affectanda est, sed perpenso judicio, prout quæque res expostulat, statuendum est. Plane in levioribus causis proniores ad lenitatem judices esse debent, in gravioribus pœnis severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi.* Otto.

(*x*) XVII. & XVIII. Quantitas pœnæ infligendæ determinanda est (1) ratione quantitatis delicti & moralis & civilis: malum passionis enim malo actionis æquiparandum est: (2) ratione passionis, pertinaciæ vel mollitiei ceterorumque adjunctorum delinquentis: gravior enim interdum pœna lenis esse potest ratione subjecti patientis, & vici versa: id enim, quod grave est voluptuoso, ne molestum quidem est ambitioso &c. (3) ratione spectaculi & exempli, prout illud vividius & cum majori horrore & aversatione secundum dispositionem status reipublicæ & civium imprimendum est. Communiter vero in pœnæ quantitate error committi videtur, ubi mors gravissima pœna esse statuitur, fortiusque reliquos emendare creditur: quum tamen vita misera & per longas molestias tracta multo gravius sit malum passionis, inferis etiam destinatum, & diutius in sensus ceterorum incurrat. Pessima hinc delicta vulgo puniuntur morte, quæ memoriam alicujus notat: minora adficiuntur damnationis pœna ad labores gravissimos, vel turpissima ejectione e republica, quæ homines ad bene

da præcipitur, illa intelligenda eſt de reis, qui idem ſpecie delictum commiſerunt, hactenus, ut quod in uno vindicatur delictum, alteri citra graviſſimam cauſam, condonari non debeat. Etſi autem, quantum (*a*) fieri poteſt, homo in hominem lenior eſſe debeat: interdum tamen pœnas exaſperari, ſalus civitas & ſecuritas civium jubet: puta, ſi contra gliſcentia vitia aſperiore medicina opus ſit, aut ubi delictum aliquod Reipublicæ ſit pernicioſiſſimum. Id autem omnino obſervandum circa magnitudinem pœnarum, ut illæ tantæ ſint, quantæ ſufficiant (*b*) ad reprimendam libidinem mortalium, qua feruntur in peccatum, in quod pœnæ conſtituuntur. Tum etiam, ne exigantur (*c*) graviores pœnæ, quam legibus

ne agendum ineptos delicta vero atrociora redit, eademque magis amovet, quam punit. TREUER.

(*y*) *Quod tamen pœnæ genus*]. Poſtea etiam pœnæ ſeu mali imponendi *quantitas* recte eſt definienda, quam definitionem juxta utilitatem publicam fieri debere, Auctor innuit *h.* add *d. c.* 3. §. 23. 24. ſed hæc ultima norma eſt, proxime igitur in pœna determinanda debet conſiderari (1) Delictorum quantitas, (2) Delinquendi conſuetudo ac facilitas, ac (3) Delinquentis perſona. Juxta legem Moſaicam particularem, vel talionem definitio pœnæ præciſe non eſt facienda, *d. c.* 3. §. 26. 27. TITIUS.

(*z*) *Unde fieri poteſt & ſolet*]. Specialis quæſtio eſt, an eadem pœna duobus delictis inæqualibus queat imponi. Auctor ita cenſet, ejus tamen ratio non adeo concludit, ſed potius id, de quo quæritur, ſupponit, hinc regulariter, quæſtio neganda videtur, aliquando tamen affirmari poterit, (1) ob *defectum majoris pœnæ*, ſic multa delicta inæqualia morte coërcentur, (2) ob *lubricam delictorum & pœnarum æſtimationem.* Plane aliquando delicta non tantum in ſe, ſed etiam regulariter, quoad quantitatem, ſunt quidem diverſa, quæ tamen pro ratione temporis aliarumque circumſtantiarum æqualia nonnunquam cenſeri poſſunt; hæc igitur, ſi eadem pœna coërceantur, id ad quæſtionem non pertinet. IDEM.

(*a*) *Etſi autem, quantum*]. Juxta fundamenta antea allata, & pœna recte deſinienda, & nonnunquam exaſperanda vel lenienda eſt, qua in re, uti propter lubricam horum æſtimationem facile impingi poteſt, ut nimia accuratio heic exigi nequeat, ita negari tamen non poſſe videtur, quin crudelitas & vitioſa προσωποληψία ſæpius genuinæ normæ limites conſulto tranſiliat. IDEM.

(*b*) *Quantæ ſufficiant*]. Hunc in finem, ubi atrox aliquod delictum eſt ejuſmodi, ut difficulter quis ejus convinci poſſit; ne ſpes impunitatis ad peccandum alliciat, evadendi facilitatem, pœnæ convicto infligendæ gravitate, æquum eſt penſare. CARMICH.

(*c*) *Tum etiam, ne exigantur*],

Hæc

bus definitæ ſunt; niſi atrociores circumſtantiæ factum aggravent.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 23, 24.

XVIII. In hoc attendenda perſona peccantis. Quia tamen eadem pœna (*d*) non omnes æque afficit, adeoque apud omnes non parem effectum producit circa reprimendam peccandi libidinem; inde

Hæc minus appoſite dicta ſunt, pertinent enim ad Magiſtratus inferiores, qui pœnas, legibus conſtitutas, ſimpliciter ad delicta evenientia applicari debent, hic vero eſt quæſtio de pœnis, a Summo Imperante in uſum Reipublicæ legitime conſtituendis. Titius.

§. XVIII. Romæ impuberes, pubertati proximi, Prætoris arbitratu, verberabantur tergoribus anguillarum, Plin. XVIII. 3. & in omnibus judiciis pœnalibus ætati, pariter ac imprudentiæ, ſuccurrebatur. Ulpianus ait, impuberes ſervos terreri tantum ſolitos, & habena vel virgula cædi, *l.* 1. §. 33. *D. de Scto. Silan.* Exempla tamen impuberum pœna capitali propter enormem malitiam, quæ ætatem ſupplebat, affectorum habet Struvius *Obſerv. crim.* 19. *n.* 2. & Brunnem. *Cent.* IV. *Deciſ.* 2. (2) Opificii quoque & virium habenda eſt ratio; quia pictori manus magis eſt neceſſaria, quam cantori; & homo robuſtus ſine diſpendio vitæ plures ictus excipere poteſt, quam teneræ ſtaturæ & dubiæ valetudinis homuncio. (3) Dignitatis præterea & qualitatum diſcrimen habetur in *l.* 45. *D. de injur. l.* 1. *D. de abig. l.* 1. §. 5. *D. ad L. Corn. de ſic. l.* 12. *D. de incend. ruin.* Grot. vero II. *c.* 20. §. 33. culpat, in legibus Romanis ſæpe id non fieri ἄνευ προσωποληψίας, a quo vitio longiſſime abſit lex Moſis. In pœnis certe capitalibus omnibus vita æque cara eſt; at in damnis famæ, pecuniæ & civitatis nimia æqualitate nihil foret inæqualius. Ideoque Prætor æſtimatoriam introduxit, quum L. Veratius pro delectamento haberet, os hominis liberi manus ſuæ palma verberare 25. aſſibus ſolutis. Gell. XX. 1. vid. Lectius *ad l.* 20. *D. de Pœn. t.* I. *Theſ. p.* II. *p.* 113. Otto.

(*d*) *Quia tamen eadem pœna*]. In determinanda pœna, ad perſonam delinquentis etiam eſſe reſpiciendum, jam ſupra §. 17 lit. (*y*) *n.* 3. diximus, & hic recte inculcatur. Eſt tamen, ut alibi, ita hic etiam caute incedendum, quædam perſonarum diſcrimina ſat evidenter diverſum doloris ſenſum operantur, adeoque merito diverſam pœnam exigunt, modica mulcta inopi ſat gravis eſt, quæ tamen in divite ne minimum quidem dolorem excitaret. Homo robuſtus gravem corporis coërcitionem ſine ſalutis diſpendio ſuſtinet, ſed ætatis teneræ vel dubiæ valetudinis homuncionem illa conſumeret. Ad obſervandam igitur æqualitatem opus eſt inæquali pœnæ determinatione, nam hæc demum, quoad dolorem excitandum, æqualis eſt. Sed an v. gr. ejectio ex civitate magis urat honoratum, quam plebejum, id non adeo liquet; hinc ad introducendam pœnæ inæqualitatem perſonæ hactenus non recte habetur ratio, quando autem ſola dignitas minuendæ pœnæ ſufficere exiſtimatur, in humiles vero impune ſævitur, eam non juſtam eſſe pœnæ æſtimationem, ſed corruptiſſimam προσωποληψίαν.

ad

inde, tam in generali pœnarum designatione, quam earundem ad singulos adplicatione, respicienda est PERSONA IPSIUS DELINQUENTIS, & in eadem illæ qualitates (*e*), quæ sensum pœnæ augere vel minuere possunt; puta, ætas, sexus, status, opes, vires & similia.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 25.

Porro uti ob alienum delictum (*f*) in foro humano, pœna proprie dicta nemo potest affici: ita si XIX. Ob delictum alienum nemo puniendus;

ad prava instituta, evertendæ humanæ amicitiæ introducta, sustinenda pertinentem, cordati facile intelligunt, add. *d. c.* 3. §. 25. TITIUS.

(*e*) *Et in eadem illæ qualitates*]. Pœna sc. corporali imbecilliores magis afficiuntur quam robustiores; mulcta pecuniaria magis premuntur inopes quam locupletiores; pœna denique quæ existimationem tangit, magis uruntur Nobiles quam Plebeji. CARMICH.

§. XIX. Universitas non delinquit, nisi Optimates, vel Magistratus cum plebis Tribunis iverint in consilium, vel populi primores maleficium ratihabuerint, vel lucrum in rem collegii fuerint conversum. Tunc vero sontes ab insontibus, puta pueris & feminis, sunt separandi, & inter illos decimatio forte instituenda, ut timor ad omnes, pœna ad paucos perveniat. Aliquando sufficit, solos auctores puniviſſe; uti unde orta est culpa, ibi pœna consistat Grotius III. *c.* 11. §. 5. Sæpe municipiis adimuntur privilegia, *l.* 37. *D. de reb. auct. jud.* vel infamia inuritur, *l.* 9. *C Th. de indulg. crim.* aliquando etiam aratro inducto urbs deleta fuit, *l.* 21. *D. quib. mod. usufr.* quam P. Faber I. *Sem.* 8. 9. antiquis, & Mornacius *ad d. l.* 21. Pictavii & Tarvenæ recentioribus exemplis illustrarunt. OTTO.

(*f*) *Porro uti ob alienum delictum*]. Delinquentem tantum esse puniendum, non alios, licet iis cum delinquente arcta intercedat conjunctio, ex regulis socialitatis facile liquet. Pœna tamen pecuniaria in alios nonnunquam ob consensum transmittitur, quemadmodum etiam non est infrequens, ut quis occasione alieni delicti damnum sentiat, sed est vel damnum fortuitum, vel voluntarium, adeoque non inique accidit, quod exemplo innocentium Universitatis delinquentis membrorum, §. 12. liberorum & fidejussoris, §. 20. declaratur, add. *d. c.* 3. §. 28 *sqq.*

2. Modus imponendi pœnam in his summatim consistit. (1) Hoc agit Imperans ejusque subordinatus Judex, quo delinquentem in suam redigat potestatem, quod carcere, custodibus, ac aliquando salvo conductu, obtineri potest. (2) Postea de eruenda delicti veritate sollicitus esse debet; hinc omnia legitima probandi media adhibenda sunt, ad quæ etiam tortura, recte instituta, referri potest. Quod si de delicti veritate constet, tum (3) Pœna conveniens dictanda, ac legitime sepositis pravis respectibus executioni danda est, Reo tamen, quoties

si AB UNIVERSITATE ALIQUA (*g*) DELICTUM SIT ADMISSUM (*h*), eo non tenebitur, qui in id non consenserit (*i*). Atque inde isti dissentienti nihil poterit eripi, quod nomine & beneficio universitatis non obtinebat. Etsi ex occasione punitæ universitatis & innocentes incommodum sentire soleant.

ties æquitas postulat, defensio indulgeri debet.

3. Sic igitur delinquens ad pœnam certo modo obligatur, hanc igitur obligationem si expleat, *justus* dici potest, sed est justitia non valde splendida, & justior est, qui illum exercendæ justitiæ casum evitat. Porro Imperans & Judex quoque ad pœnas legitime imponendas obligantur, quam obligationem si impleant, sensu satis splendido *justi* sunt. An vero, in imponenda pœna, Commutativa, Distributiva, vel nescio quo elogio mactanda Justitia observetur, ea inepta ac Grotio & Pufendorfio (vid. *d c.* 3. §. 5.) indigna quæstio est. Quod si autem illam obligationem negligant, tum sunt injusti; cujus injustitiæ species solent esse *nimia levitas*, hacque frequentiores, *crudelitas*, *avaritia*, & προσωποληψία. TITIUS.

(*g*) *Ab universitate aliqua*]. De pœnis Universitatum, difficilis & perplexa est tractatio. Quamvis enim ab una parte satis expeditum sit, quod ait Auctor, ob delictum publicum non posse dissentienti privatam pœnam imponi, atque adeo nec quidquam eripi, quod nomine & beneficio Universitatis non tenebat; haud tamen ab altera parte æque constat, quo jure ipsa Civitas, qua talis, (nam & Civitates in hac doctrina sub *Universitatum* nomine continentur) possit omnino pœnæ esse obnoxia. Quippe cum *meritum*, aut *demeritum* fatente *Grotio* & post eum Auctore nostro sit ex eorum genere, quæ de universitate dicuntur, non primo & per se, sed per derivationem a singulis, plane quemadmodum *doctam* aut *fortem* dicimus universitatem, quæ plurimos habet tales; cumque hanc ipsam ob causam fatente etiam utroque extinctis iis, quibus consentientibus & cooperantibus publicum delictum fuit patratum, ipsum quoque delictum, atque adeo pœnæ debitum, extinguatur; his consonum videtur, ut pœnam proprie sic dictam non ab ipsa universitate sed a singulis delinquentibus dicamus deberi. Accedit, quod præcipuus pœnarum inter homines exigendarum finis, *Terror* sc. *exempli*, hic locum non habeat; cum malefici, metu malorum sibi ipsis, non universitati, cujus sunt membra, infligendorum, a delictis deterreri soleant. Sufficerit igitur ut plurimum, ubi publicum delictum est patratum, puniri singulos nocentes, ab ipsa vero Civitate damnum sarciri, & læso caveri in posterum; Universitatis jure cæteroquin innocentibus integro relicto. Nec tamen diffiteor, ubi Civitas aliqua, non uni aut alteri, sed omnibus promiscue nocendi, saltem quibus nullo peculiari fœdere conjuncta esset, voluntatem prodidit, quasi sceleris causa fuisset consociata; posse talem Civitatem, si nocentes ab innocentibus separari nequeant, ob communem Humani Generis securitatem, recte dissociari.

Quod vero subordinatæ Universitates, ob delicta communi consilio admissa, vel officia omissa, certis privilegiis, vel quandoque ipso *Universitatis* jure, privari soleant, id indolem videtur habere

Pe-

leant. Exſpirant quoque delicta univerſitatum, quando nemo amplius ſupereſt eorum, queis conſentientibus & cooperantibus illud delictum fuit patratum (*k*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 28—30. 33.

Id

Pœnæ conventionalis; cum ſub ea lege, expreſſa vel tacita, a ſummo Imperante conſtitutæ ſupponantur. CARMICH.

(*b*) *Delictum ſit admiſſum*] Peccat univerſitas, ſi convocatio & forma quædam univerſitatis vel communione conſilii, vel incitamenti in ipſo delicto fuerit obſervata: ſi enim pars aliqua ſine conſilii communicatione & præcedente convocatione in leges delinquat; univerſitas non poteſt dici obligari ex delicto; ſed membra ejusdem particulari auſu motuque ſuo peccaſſe cenſenda ſunt. vid. BESOLDUM *op. polit. l. I c.* 12. *n.* 68. Idem dicendum, ſi major pars deliquerit ceteris vel contradicentibus vel ignorantibus: pœna enim manet auctores ſuos. Si capita univerſitatis deliquerint invitis reliquis univerſitatis membris; pœna ad illa ipſa pertinebit: ſi vero primores deliquerint facto ſecundum pacta conventa univerſitatis inſtituto; tota ſocietas culpam ſuſtinet. Pro adminiſtratorum delictis pœnam ſubire univerſitas non debet, niſi eorum facta approbaverit vel ratihabuerit. Si vero univerſitas delictum committat, veramque omnes ſuſtineant culpam; pœna rigoroſe omnibus infligi poteſt ſecundum regulas juſti: quod tamen a præceptis decori & prudentiæ temperatur. Conf. GUNDLINGII *diſſ. de univerſitate delinquente ejusque pœnis. Halæ* 1724. TREUER.

(*i*) *Id non conſenſerit*]. Tenetur tamen ſæpe innocentiſſimus quoque, propter difficultatem modi puniendi multitudinem, ubi vel aleæ teſſerarumque jactui committitur vita multitudinis, vel decimatione militari ad pœnam rapiuntur innocentes: qui modi ita caute inſtituendi, ne juſtitiam & prudentiam lædere queant. Hinc BOECLERUS monet *not. ad Tacit. annal. l. I. c.* 9. *p.* 171. *Si de innocentia alicujus plane conſtet; ſi compertus eſt repugnaſſe ceterorum ſceleri, & illud, quantum in ſe erat, prohibuiſſe; non ſolet utique plecti, ſed abſolvi: at vero ſi diſtinctio criminis, non dicam ſubtilis ac difficilis, ſed plane impoſſibilis eſt; tum videt judex culpam, quæ puniri; videt juſtitiam, quæ vindicari poſtulat; videt etiam in adplicatione pœnæ & vindictæ ad perſonas non omnia ad liquidum perduci poſſe; videt denique ex his, ſatius eſſe pœnam aliquid ex iniquo trahere, quam juſtitiam iniqua indulgentia prorſus negligi, præſertim ſi utilitas publica magnis exemplis juvari poteſt aut deſiderat. Tum valet Caſſianum iſtud: Mixtura iniquitatis in minimis, quæ vitari non potuit, rependitur utilitate publica.* Conf. BODINUM *de rep. l III c.* 7. *n.* 338. ARNISÆUM *de republ. l. III. ſect.* 4. *n.* 2. IDEM.

(*k*) *Delictum fuit patratum*]. In delictis enim non datur ſucceſſio; ſed culpa & pœna ſequitur ſuos auctores, qui bene ſecernendi ſunt a reliqua turba innocente. Mortuis delicti auctoribus ceſſat ſubjectum reatus; nemini ulterius aliquid imputari poteſt: injuſtum igitur foret aliquem pœna adficere. IDEM.

§. XX.

XX. Etsi id occasionem incommodi innocenti præbere possit.

Id tamen frequenter contingit, ut ALIENUM DELICTUM OCCASIONEM PRÆBEAT, ex qua in alios incommodum proveniat (*l*), aut bonum antea speratum intercipiatur (*m*). Sicuti bonis parentum ob delictum confiscatis ad paupertatem rediguntur etiam innocentes liberi. Et reo aufugiente fidejussor exsolvere mulctam cogitur, non ex delicto, sed quia in talem eventum ultro sese obligavit.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 3. §. 31. 33.

§. XX. Apte Cl. Barbeyracus *h.* §. jungit parti §. præcedentis, (2) sed Auctor malum illud, quod ex contactu personæ delinquentis in alios sæpe redundat, incommodum recte vocat: nam ubi demeritum non est, ibi pœna esse non debet, *Ezech.* XVIII. *vs.* 20. *Deut.* XXIV. *vs.* 16. *l.* 22. *C. de Pœn.* (3) Effectum autem pœnæ alios sentire, aliquando non est injustum: v. c. amissio bruti, quocum Sodomia commissa est, *Levit.* XX. *vs.* 15. quodque liberis reorum perduellionis, quæ sunt civilia & nondum quæsita adimuntur, ut amor eorum parentes amiciores faciat Reipublicæ, *l.* 5. *C. ad L. Jul. Majest.* Grotius II. *c.* 21. §. 13. 15. (4) Quod autem de fidejussore hic adfertur, non satis aptum est; quia is non ex delicto, sed ex sponsione sua convenitur, nec punitur, sed obligationi, sponte susceptæ, satisfacere debet. v. Grot. II. *c.* 21. §. 11. OTTO.

(*l*) *Incommodum proveniat*]. Non vero pœna: alienum enim delictum in nos redundare nequit, nisi aliquo modo in nostra fuerit potestate, & a nobis dependerit. Incommoda ergo illa oriuntur occasione delicti, non vero caussa delicti, naturamque pœnæ hac ratione non induunt. Meretur hic legi GROTIUS *l. II. c.* 21. cum suis commentatoribus & BECMANN. *medit. polit. c.* 15. *n.* 11. *sqq.* TREUER.

(*m*) *Intercipiatur*]. Sive ad quod perfectum jus, aut nondum quæsitum, aut alia ratione amissum, fuerat; sive in cujus jacturam eo casu sustinendam quis consenserat. At ex nulla harum caussarum defendi potest crudelis Constitutio *Arcadii* & *Honorii*, *Cod. l.* 9. *tit.* 8. *l.* 5. §. 1. Cæterum *h.* §. recte jungit *Barbeyracius* cum priore parte præcedentis, in ultimum locum remissis, quæ illic subjiciuntur de delictis & pœnis Universitatum. CARMICH.

CA-

CAPUT XIV.

De Existimatione, & de Jure Summorum circa eam Imperantium.

SUMMARIA.

I. *Existimatio quid.*
II. *Duplex in duplici statu.*
III. 1. *Simplex α. in libertate naturali*
IV. *Eaque vel integra,*
V. *Vel diminuta,*
VI. *Vel exstincta:*
VII. *β In civitate,*
VIII. *Ubi deficit, vel ex mero statu,*
IX. *Vel ex delicto.*
X. *Naturalis non subest arbitrio Imperantis.*
XI. 2. *Intensiva, itemque honor.*
XII. *Varia hic consideranda.*
XIII. *Fundamentum existimationis intensivæ.*
XIV. *Jus imperfectum & perfectum ad honorem.*
XV. *Jus ad præcedentiam inter Principes.*
XVI. *Gradus dignitatis civilis designandi à Summo Imperante.*

EXISTIMATIO in genere (*n*) est valor persona- I. Existimatio in genere quid.
rum (*o*) in vita communi, secundum quem
aptæ

§. I. Hæc materia in jure privato ad *tit. D. de his qui not. inf.* tractatur; sed quia Imperans jus habet circa existimationem civium; hinc ea inter partes Summi Imperii hic refertur, ut constaret, quid Imperanti in eam liceat. (2) Quemadmodum valor rerum ex comparatione & idea relativa alicujus præstantiæ exsurgens *Pretium* dicitur, ita valor personarum *Existimatio* audit, quæ homines, natura æquales, morali æstimatione & civili facit inæquales. Alias Opi-

aptæ ſunt aliis perſonis exæquari aut comparari; eisque vel antehaberi, vel poſtponi (*p*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 1.

II. Duplex in duplici ſtatu. (*q*) Dividitur illa (*r*) in SIMPLICEM & INTENSIVAM.

Opinio bona, illibata & integra vocatur; quia ex hominum opinione provenit. *l.* 7. *D. quemadm. teſt. ap. l.* 13. *C. ex quib. cauſ. inf. l.* 7. §. 6. *C. de Curat. fur.* Senec. *Epiſt.* 102. *Claritas iſta bonorum virorum ſecunda opinio eſt*, & *Epiſt.* 113. *Nec dubitaveris, bonam vitam quam bonam opinionem, malle.* (3) Quod ſi ea opinio a pluribus agnoſcitur, *Famam* & *Celebritatem* vocamus. Si & ſigna agnitionis accedunt per verba, *Laudem*; per facta, *Honorem* dicimus: & denique *Gloriam*, ſi agnitio late ſpargitur. vid. Differt. Auctoris *de Exiſtimatione*, Freherus *de Fama & Infamia*, & Thomaſii *Diſſ. de Exiſtimatione, fama & infamia.* OTTO.

(*n*) *Exiſtimatio in genere*]. Inter partes Imperii Civilis eſt etiam jus determinandi ſubditorum exiſtimationem, qua occaſione Auctor in genere de hac materia ſibi differendum eſſe exiſtimavit, vid. *l.* VIII. *c.* 4. §. 8 ſed locus illi rei non ſatis aptus eſt. Quoad rem ipſam, certum quidem eſt, quod homines, quoad phyſicam corporis quantitatem, ſint ſæpe diſſimillimi, quemadmodum vice verſa hactenus æquales cenſeri poſſunt, quod omnes anima & corpore conſtent. Sed de his iam non eſt quæſtio, ſolent inſuper in hominibus *aptitudo agendi*, nec non *ipſæ actiones*, ut & *imperium*, *pacta* ac *legum diſpoſitiones*, eo ſine factæ, conſiderari, ac inde diverſus eorum valor r.peti, de quo hic agitur. TITIUS

(*o*) *Eſt valor perſonarum*]. Exiſtimatio ſine dubio jus eſt, ſed quia homines certo modo *quantos* efficit, ideo ab effectu & objecto *quantitas moralis*, vel *valor*, audit perinde ac pretium, quod hominum intuitu utique etiam jus eſt, add. *d. l.* VIII. *c.* 4. §. 1. IDEM.

(*p*) *Poſtponi*]. In omni exiſtimatione diſtinguendus valor hominis in ſe ipſo ſpectati tamquam fundamentum exiſtimationis & ipſa exiſtimatio ſive adgnitio illius valoris: qui adgnoſci ſolet vel ab homine ipſo, qui ſe æſtimat; vel a paucis, & dicitur exiſtimatio ſtricte ſic dicta; vel a pluribus, & dicitur fama. Hanc exiſtimationem ſequi ſolet externus honor ſive ſignificatio adgnitionis. Sic multis ineſt certa præſtantia; ſed vel ipſi eam non adgnoſcunt ob nimiam diffidentiam: quale exemplum vid. in CHARMIDE ex *Socratis memorabilibus* a XENOPHONTE *deſcriptis l. VI. c.* 7. vel ab aliis quoque temnitur. Quibusdam nullus ineſt valor, quos tamen bona fama gaudere videmus. Exiſtimatio itaque cum pretio rerum ita convenit, ut itidem ſit idea relativa; quæ in mente hominum producitur ex comparatione alicujus præſtantiæ & perfectionum. Ad quam materiam conferantur PUFENDORFI *diſſ. de exiſtimatione* THOMASII *diſſ. de exiſtimatione, fama & infamia extra rempublicam* 1709. *Halæ hab.* TREUER.

§. II. Exiſtimatio *Simplex* naturalis eſt, & cuivis, non malo & ſceleris puro, competit: ſive is pauper, ſive dives ſit. Nulla ergo hic inæqualitas inter opificem & miniſtrum Principis, militem gregarium & ducem: nam ſanctitas morum non dictat ordinibus. Plinius V. *Epiſt.* 3. *Intenſiva* vero eſt

ad-

VAM. Utraque consideratur, vel inter eos, qui IN NATURALI LIBERTATE, vel qui in STATU CIVILI invicem degunt.

dict. §. I.

EXISTIMATIO SIMPLEX (*s*) INTER EOS, QUI IN NA- III. Simplex in libert...

adventitia, & publicis Senatorum vel Consulum annexa muneribus, hominum ordines quosdam inæquales constituit. (2) Prior consistit in præsumtione bonitatis; ut vero altera obtineatur, animo exculto & bene meritis opus est. (3) Illa ab Imperante nec dari, nec propter meritum inæquale adimi potest; sed ad jura cuiusvis hominis naturalia pertinet. Hæc vero pro fundamento habet honorem, lege vel pacto alicui tributum. (4) Priori opponitur *infamia*; quæ est existimationis, indeque pendentium jurium, privatio ob violatam turpibus factis morum honestatem inducta. OTTO.

(*q*) §. II. III. IV. Existimatio secundum principia justi in statu naturali id tantum æstimat & respicit in homine, quod ab eodem ad pacem externam confertur. Simplex ergo existimatio in statu naturali in eo consistit, ut aliquis habeatur pro tali, qui nondum per malitiosum facinus sciens volensque dolo malo pacem nostram externam violavit. Perinde est, an habeat animum lædendi, nec ne? modo eumdem perversitate actionum non manifestaverit, sed quovis modo intra cancellos interni desiderii continuerit. In statu ergo naturali existimatio simplex est, haberi non quidem pro bono, sed pro non-malo, qui pacem externam nondum turbavit: qui enim ita se gerit, jus exinde sibi adquisivit se aliis hominibus æquiparandi & iisdem gaudendi juribus, quæ cuivis homini bonæ & simplicis existimationis competunt, de quo nihil mali novimus. TREUER.

(*r*) *Dividitur illa*]. Divisio hæc ex fundamentis ad §. *præc.* lit. (*n*) laudatis resultat, nam uti hæc gradibus discernuntur, ita existimationem quoque per gradus esse distinguendam, inde consequitur. Quando autem Auctor ait, quod existimatio possit vel intuitu status Naturalis, vel Civilis, expendi, tum hoc est intelligendum, vel de statu naturali, qui inter diversas Respublicas, aut diversarum civitatum subditos occurrit, vel quatenus ille etiam in civitatibus adhuc superesse censetur, dum homines abstrahendo a conditione Civili consideramus, nam alio sensu inter homines status Naturalis non existit. TITIUS.

§. III. Perperam Hobbesius, omnes in statu naturali viventes præsumit malos: nam quia probitas hominum *Externa* in omissione delictorum consistit, merito ea etiam in Regibus præsumitur, donec contrarium per facta probetur. *Interna* autem hominis bonitas in quovis homine, natura corrupto, desideratur. (2) Nescio vero, cur Auctor de existimatione simplici Summorum Imperantium inter se, qui jus naturæ non violarunt, & magis sunt extra virtutes, quam in virtutibus, tam prolixe differat; quum æqualis in æqualem cum effectu juris nullum habeat judicium, & regulæ prudentiæ satis moneant, quod caute sit agendum cum illis, qui fidem fœderum & pacis, vel semel, nulla satisfactione læsis oblata, violarunt. (3) Is vero populus, cujus existimatio per habitum peccandi est consumta, pro hoste haberi potest; quia quilibet vicinus facile præsumere debet,

te naturali in quo sita? NATURALI LIBERTATE VIVUNT (*t*), in hoc potissimum consistit, ut quis talem se ferat, & pro tali habeatur, quocum agi queat, tanquam cum viro bono, & qui cum aliis ad præscriptum legis naturalis vivere sit paratus.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 2.

IV. Manet integra, quamdiu abstinetur a criminibus.

Atque isthæc INTEGRA (*v*) tamdiu habetur, quoad quis nondum per malitiosum aut enorme facinus sciens volensque, dolo malo, legem naturæ adversus alios violavit. Inde & naturaliter quilibet pro bono viro habetur, donec contrarium probetur.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 3.

V. Diminuitur facinoribus.

(*x*) Eadem existimatio (*y*) DIMINUITUR (*z*) per

illum eodem animo contra se fore, quo sese gessit contra alios. v.c. Algerienses, Tripolitani & Tunitani, sceleris causa sociati. OTTO.

(*s*) *Existimatio simplex*]. Hæc est *valor ex proba humanitate*, seu *legum observantia*, *ad communem mortalium modum facta*, *ortus*. eam consequitur *bona fama*, add. *d. c.* 4. §. 2. TITIUS.

(*t*) *In naturali libertate vivunt*]. Confer. *Obs.* in *Lib. I. Cap.* 9. §. 1. ubi *Existimationem simplicem*, quatenus ea in Statu Naturali se exserit, inter *Jura* cujusque Hominis *Naturalia* recensuimus. CARMICH.

§.IV. (*v*) *Atque isthæc integra*]. Juxta hanc existimationem homines, qui leges observant, sunt *æquales*, eademque tamdiu durat, quamdiu leges non enormiter violantur, cumque communis hominum probitas fere in omissione delictorum consistat, hinc illa merito tamdiu præsumitur, donec horum susceptio, quæ facti est, probetur, add. *d. c.* 4. §. 3. Aliquando ex indiciis parum idoneis delicta præsumuntur, aut etiam per mendacium ab hominibus malefeiatis afferuntur, inde oritur *sinistra opinio*, cui soli tamen homines cordati nihil tribuere solent. *Simplici* isti *existimationi* respondet in aliis *obligatio perfecta*, qua eam agnoscere ac per injuriam violare non debent. TITIUS.

(*x*) §. V. & VI. Existimatio simplex amittitur non quovis vitio, sed quavis injuria, quæ aliorum pacem externam turbat eosque lædit. Is ergo, qui impie, intemperanter, immodeste vivit citra aliorum læsionem, vituperandus omnino est: at vero existimationem simplicem in statu naturali non amittit: hinc leno apud TERENTIUM *adelph. act.* 2. *sc.* I. *Leno sum*, *fateor*, *pernicies communis adolescentium*, *perjurus*, *pestis*: *tamen sibi a me nulla orta injuria*. Ceterum de gradibus infamiæ simplicis conf. THOMASIUM l.c. TREUER.

(*y*) *Eadem existimatio*]. Quia proba humanitas existimationis simpli-

per facinora enormia contra legem naturalem malitiose patrata; quæ efficiunt, ut majore circumspectione opus sit, si quis cum tali agere velit. Ea tamen macula elui potest, præstita ultro damni dati reparatione, & edito seriæ pœnitentiæ documento.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 4. §. 4.

Consumit eamdem penitus vitæ genus & institutum directe spectans ad aliis promiscue nocendum, & rem ex manifestis aliorum injuriis faciendam. Cujus farinæ homines, quamdiu resipiscere nolunt, tanquam communes hostes possunt tractari ab omnibus, quos ipsorum malitia ullo modo potest tangere. Reparare tamen hi existimationem possunt, ubi præstita refusione damni, aut obtenta condonatione, honestum vitæ genus, vitioso ejurato subierint.

VI. Exstinguitur scelerato vitæ genere.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 4. §. 5.

Existimatio simplex (*a*) intra civitates degen-

VII. Simplex in civitate quæ?

plicis causa est, hinc necessario consequitur, quod illa cessante, hæc quoque deficiat, qui defectus nomine *infamiæ naturalis*, vel *facti*, recte exprimitur; de cætero mera privatio est, ac emendato vitæ genere, evanescit, non secus ac redeunte sole tenebræ dissipantur, add. *d. c.* 4. § 4. 5. Titius.

(z) *Diminuitur*]. Huius existimationis defectus est *Infamiæ Naturalis*, sive *Facti*, quæ vulgo dicitur. Carmich.

§. VII. Existimatio simplex in Civitate iisdem innititur fundamentis, quibus in statu naturali; nisi quod simul ad leges civiles respiciendum sit; qui enim contra has nihil commisit, nec statum iis improbatum elegit, integræ existimationis esse censetur. (2) Sicut ergo probra quædam natura turpia sunt, quædam civiliter & quasi more civitatis *l.* 42. *D de V. S.* ita Cl. Thomasius *d. Diss.* existimationem Moralem & Politicam distinxit, aliamque in Monarchiis, aliam in Democratiis reperiri, exemplis probavit. Cl. etiam Beyerus *Them. Exerc.* VII. *n.* 1. existimationem naturalem cum valore monetæ interno, civilem cum externo, qui variat in singulis civitatibus, comparavit. (3) Quantum hac in parte instituta gentium discrepent, vel unus Nepos *in Præfat.* & in *Epaminond. c.* 2. monstravit. Callistratus idcirco in *l.* 5. §. 1. *D. de Extr. cogn.* existimati

gentium (*b*) eſt, qua quis juxta leges & mores civitatis pro vitioſo ejusdem membro non fuit declaratus, & aliquo *civium* numero eſſe intelligitur.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 4. §. 6.

VIII. Ea deficit, vel ex mero ſtatu.

Iſthæc in civitate (*c*) deficit, vel ex mero ſta-

mationem recte definit, quod ſit *dignitatis illæſæ ſtatus, legibus & moribus comprobatus.* Otto.

(*a*) *Exiſtimatio ſimplex*]. Adhuc in civitate exiſtimatio ſimplex ex proba humanitate oriri dicenda eſt, nam conditio civilis ad eam non requiritur, ſed illa ad intenſivam quid conferre poteſt. Titius.

(*b*) *Intra civitates degentium*]. Exiſtimatio ſimplex in civitate ſecundum principia juſti in eo conſiſtit, ut aliquis ſit non malus civis; nec leges moresque civiles deſtinato conſilio & enormi facto violaverit. Quum autem leges moresque civiles infinite varient; exinde clarum eſt, exiſtimationem illam civilem multis modis variare, ita ut, qui non malus civis in hac republica dicendus eſt, in altera ſæpe contemtiſſime habeatur ob diverſitatem ſtatus & legum civilium. Treuer.

§. VIII. Servi loco exiſtimationis pretium habebant, uti de rebus diximus, & Romæ brutis æquiparabantur: per ſe autem minime erant turpes, ſed magis commiſeratione digni. (2) Liberi autem homines, in hoc §. viles magis quam infames deſcribuntur, ut tamen vilitas ſuos habeat gradus: nam lenones & meretrices communis ſunt pernicies adoleſcentum, & gravi macula, nec tamen per ſe juris infamia, laborant, ſi in civitate tolerantur: vid. Terent. *Adelph. II. ſc* 1. Pollux *Onomaſt.* VI. *c.* 31. (3) Levis notæ macula laborant ſpurii, inceſtuoſi, & adulterini, ob infelicem nativitatem. vid. *Deuter.* XXIII. *vſ.* 2. *l.* 27. *C. de Inofficioſ. teſt.* & Theoph. Schol. ad §. 1. *J. Eodem.* (4) Ob ſordidum vitæ genus averſamur carnificem; qui Romæ extra portam habitabat; Athenis accola aggeris erat; apud Rhodios urbem intrare non audebat: licet enim juſtitiæ eſſet miniſter, nec faceret quicquam inhoneſti & vetiti, horror tamen vulgo ſic injiciendus erat, ut metus & odium ſuppliciorum augeretur, vid. Salmaſ. *de Uſur. c.* 18. & Rupertus *ad Pompon. l.* 2. §. 30. *D. de O. J.* Otto.

(*c*) *Iſthæc in civitate*]. Amiſſio exiſtimationis ſimplicis in civitate evidentius ſic repræſentari poſſe videtur: Amittitur illa vel ita, ut aliquis *ne quidem pro homine habeatur*, id quod accidit mancipiis, quæ loco exiſtimationis pretium habent, ac brutis comparantur, certo tamen modo: De cætero illa privatio nullam involvit turpitudinem, ſed commiſerationem potius ejusmodi homines merentur, imo ablationem illam regulis ſocialitatis non convenire, *c.* 4. §. 6. h. l. (*e*). *n.* 3. 4. exiſtimavimus: Vel ut *honeſtorum hominum numero quis non cenſeatur*, id vero accidit, vel *ob ſordidum vitæ genus, aut infelicem nativitatem*, ut in ſpuriis, excoriatoribus ſimilibusque perſonis, qui defectus non male *levis notæ macula* dicitur, vel ob *delictum*, quod vel *toleratur*, ut delinquentes peculiarem quaſi ſtatum efficiant, ceu in quibusdam civitatibus circa lenones & meretrices contingit, vel *non tolerv*

statu, vel ex delicto (*d*). Prius contingit duplici modo; vel ut status ille in se naturaliter nihil turpe habeat (*e*); vel ut cum vitio, aut saltem ejus opinione sit conjunctus. Illud contingit in quibusdam civitatibus, ubi servi nullo numero sunt. Hoc circa lenones, meretrices, & similes obtinet; qui quamdiu publice tolerantur in civitate, communi quidem defensione fruuntur honestorum tamen hominum consortio excludendi. Quod idem contingit quibusdam circa fœda aut vilia licet naturaliter non vitiosa occupatis (*f*).

dict. §. 6.

IX. Vel ex delicto, per

Ex delicto autem (*g*) eadem plane deficit, quan-

leratur, ubi in specie ob delictum existimatio amitti dicitur. Titius.

(*d*) *Ex delicto*]. Infamia simplex in civitate pendet a morum legumque civitatis violatione: quorum quum ingens sit diversitas; infamia, ut jamjam monui, diversimode in rebuspublicis determinatur. Carnificis officium apud veteres Germanos a sacerdotibus, apud Romanos a consulibus, apud Russos ab imperatoribus exercebatur: & nunc quoque pro diversitate morum hinc & inde infamia vel minore, vel majore, vel nulla notari solet. De fœneratoribus & usuris, liberis spuriis &c. idem observare licet: nec non de pœnis cum infamia conjunctis, quæ pro civitatum moribus mirum in modum differunt. Treuer.

(*e*) *Nihil turpe habeat*]. Ut propter statum qui nihil habet moralis turpitudinis, Existimatio simplex in civitate cuiquam deficere censeatur, inhumanum est, & a ratione alienum. Carmich.

(*f*) *Occupatis*]. Viles in republica homines, in quorum statu nihil vitiosi occurrit, non carent existimatione simplici: tantum enim abest, ut sint vitiosa civitatis membra, ut potius necessarii sint, iisque supersedere nequeat respublica. Manent cives non mali, licet vilissime tractent; & jus habent postulandi ea omnia, quæ civi non malo in republica competunt & promissa sunt. Fœdum quoque quid sit, in civitate a determinatione civili pendet, non ab opinione vulgi: & in rebuspublicis hic multa reperitur diversitas. Romulus artes omnes sellularias interdixit Romanis, eos bellicosos redditurus. Dionysius *Halicarn. L.* II. & IX. De Ceylanensibus vid. Behrs *itin. p.* 86. *Wiewol ein Bauer viel hoeher bey ihnen, als ein Silber- und Gold-Arbeiter, geachtet wird. Sonsten findet sich auch auf ofstbelobter Insul Ceilon ein überaus verachtliches Volck, mit welchem auch zu reden fast iedweder Scheu traeget; seynd die, so zu naschen pflegen. Hingegen sind Scharf-Richter bey ihnen in so hohen Aestim, dass sie sich zu den fürnehmsten, ja selbst zum Koenig naehern und mit ihm reden dürfen.* Treuer.

§. IX. Ex delictis, quæ non to-

notam infamiæ. quando quis juxta leges civiles ob certum delictum Infamia notatur (*h*); idque ut vel morte simul plectatur, & sic memoria ejus notetur, vel ut civitate expellatur; vel ut in civitate retineatur, tanquam infame & putridum membrum.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 4. §. 7.

X. Naturalis honestas, Id autem manifestum est (*i*), existimationem sim-

lerantur, vera sequitur infamia, eaque aliquando privat existimatione mera, & *facti*, sive naturalis infamia vocatur; quia multa virorum gravium, & bonorum judicio in Republica relinquenda sunt *l.* 22. *D. l.* 13. *C. Ex quib. caus. inf. l.* 27. *C. de Inoff. test. l.* 2. *C. de Dignit.* eoque quædam notæ Censorum pertinebant, Cicero *pro Cluentio c.* 42. 43. vid Freher. *de Existimat.* III. *c.* 1. 22. *seqq.* & Hilliger. *ad Donell.* XVIII. *c.* 6. (2) Alia autem est macula *juris* positiva, quæ vel ipso jure in delictis manifestis, vel prævia sententia, in occultis & dubiis inuritur, nec vitæ emendatione elui potest. Atque in hac existimationis pœna infligenda Romani fuerunt faciliores, quam populi hodierni; uti ex actione injuriarum, depositi, tutelæ &c. liquet. vid. Huber. *Eunom. ad l.* 1. *D. de His qui not.* Otto.

(*g*) *Ex delicto autem*]. Amissio existimationis, quæ vel ob delictum, vel statum ex delicto ortum accidit, *infamia* dicitur §. 9. *h.* De cætero vel notat *meram existimationis privationem*, quæ emendato vitæ genere cesset vel *maculam positivam*, quæ vitæ emendatione elui nequeat. Illa vulgo dicitur *Infamia facti*, hæc *juris*, quæ usitatum quidem, sed absurdum puniendi genus est, quatenus vivos afficit, cum delinquentes non emendet, sed ad bene agendum ineptos efficiat, add. *d. c.* 4. §. 6. 7. Titius.

(*h*) *Infamia notatur*]. Hæc dicitur *Infamia Juris.* Carmich.

§. X. Delictum contra leges naturales & civiles commissum unice operatur infamiæ stigma, quod nulli sine gravi causa ab Imperante inuri potest, quia tanta potestas ei non est concessa; nec fieri potest, ut sine scelere aliquis scelestus evadat. *Quanta dementia est vereri, ne infamis ab infamibus?* ait Seneca *Epist.* 92. (2) Externa autem integræ famæ emolumenta aliquando iis, qui non peccarunt, ut liberis reorum majestatis, ob Reipublicæ utilitatem negantur; aliquando etiam insonti, per errorem aut tyrannidem virgis cæso, vel in exilium acto, adimuntur; ut tamen ictus fustium infamiam non impertet, sed causa, propter quam id pati meruit, & probata innocentia cesset effectus. vid. *l.* 22. *D. de His qui not.* (3) Qui ad duellum provocatus non prodit; vel in ludo perditum non solvit; aut injuria lacessitus gladio se non defendit; quique injuste quæstioni subjectus, haud est infamis. Otto.

(*i*) *Id autem manifestum est*]. Ad veram igitur infamiam requiritur delictum, hinc sequitur, (1) Infamen non fieri, qui injuriam inultam relinquit *d. c.* 4. §. 8. (2) Imperantem pro lubitu existimationem simplicem subdito auferre non posse, non tantum quod illa potestas ei non sit concessa, ceu

simplicem, seu NATURALEM HONESTATEM, NON POSSE ALICUI ERIPI EX MERO ARBITRIO summorum Imperantium. Cum id nullo modo ad utilitatem civitatis facere, adeoque in ipsos nullo modo collatum intelligi possit. Sicuti nec vera infamia (*k*) videtur contrahi posse, dum quis jus civitatis per modum nudi ministri exsequitur (*l*). arbitrio Imperantis non subest.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 8, 9.

EXISTIMATIO INTENSIVA est (*m*), secundum quam XI. Existimatio intens.

ceu Auctor *h.* praecipit, add. *d.* *c.* 4. §. 9. sed &, quod ei concedi non possit, nam, sine scelere scelestum esse contradictionem involvit, per tyrannidem tamen insons emolumentis externis existimationis simplicis privari potest. TITIUS.

(*k*) *Sicuti nec vera infamia*]. Sic etiam docetur *d. c.* 4. §. 10. sed verius est, quod minister turpe Imperantis mandatum exsequens omnino apud cordatas gentes infamiae notam incurrat. Auctoris sententia videtur ex falsa hypothesi, quasi executio plane ad executorem non pertineat, dependere, quam rejeci ad *c.* 12. §. 9 lit. (z). & lit. (c). IDEM.

(*l*) *Exsequitur*]. Vide quae notavimus supra ad *cap.* 12. §. *ult.* CARMICH.

Quum homines non sint instrumenta malitiae mortua sensuque destituta, sed ratione polleant ad ponderanda negotia sibi exsequenda; omnino in ministros malitiae nota infamiae redundabit, si ea ad oculum pateat, & scienter ac volenter suscipiatur. Conf. quae ad *cap.* 12. §. 9 dicta sunt. TREUER.

§ XI. Existimatio *intensiva* intendit & auget existimationem simplicem; & est valor personarum propter praestantiam vel dignitatem competens, vi cujus unus alteri praeferri debet. (2) Titius eam distinguit in *absolutam*, quae abstrahendo à statu naturali vel civili in virtutis agnitione consistat: & *hypotheticam*, seu civilem, ex pacto vel lege, quae respiciat statum naturalem vel civilem, & externos in vita civili effectus producat. Sed vid. Cl. Carmichael. *h.* §. (3) Nemo praeter Quakeros, dubitaverit, honores inaequales à Rectoribus civitatum institui posse & debere, eosque a contemtu vindicari posse: licet homines vere virtuosi de honore sibi exhibendo non valde sint solliciti, cum ille ultro virtutem, velut umbra corpus, comitetur. Plin. IX. *Epist.* 5. *Discrimina ordinum dignitatumque si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius.* OTTO.

(*m*) *Existimatio intensiva est*]. Haec definitio, *d. c.* 4. §. 11. etiam relata, definitum non satis explicat; nam existimatio intensiva non semper facit homines inaequales, nec ejusmodi fundamenta praesupponit, quae ad exhibendum honorem alios permovere propria virtute possint aut debeant. Ego arbitror, duplicem existimationem intensivam esse asserendam, *absolutam*, quae inter homi-

sìva, itemque honor. quam personæ, alias, quoad existimationem simplicem, æquales, sibi invicem præferuntur, prout uni præ altero insunt, queis aliorum animi ad exhibendum honorem permoveri solent (*n*). Est autem HONOR (*o*) proprie significatio judicii nostri de alterius præstantia.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 11.

Hæc

mines sine societatis Civilis consideratione obtinet, & *hypotheticam*, quæ societates Civiles consequitur, adeoque ex hypothesi illarum introductarum locum invenit. De utraque destincte agendum erit; illa est *valor ex præstantia, legibus attemperata, seu sublimiori virtutis exercitio, ortus*. TITIUS.

Intensiva dicitur, quia intendit valorem simplicem, quo mediante aliquis ceteris æqualis esse iisdemque juribus frui intelligitur: per hanc autem reliquis hominibus redditur quodammodo inæqualis, dum jus habet se iis præferendi. TREUER.

(*n*) *Permoveri solent*]. Sollicite hic inculcat *Titius*, duplicem distingui debere Existimationem intensivam; aliam sc. esse *Absolutam*, sive *Ethicam*, quæ consistit in vera præstantia legibus vel attemperata vel attemperanda, quæque sincerum honoris affectum vendicat; aliam esse *Hypotheticam*, seu *Civilem*, quæ ex pacto vel lege orta, externos tantum in vita civili effectus producit. Hæc quidem duo esse diversa, nec pari semper passu procedere, nemo ignorat: nec tamen civilis existimationis abusus, eousque cum originario ejus usu & scopo est confundendus, ut eam cum vera præstantia nihil commune habere quisquam putare debeat. Nobis ita videtur habendum. Naturale est, ut præ cæteris pluris habeantur, & majoribus insigniantur honoribus, qui ad humanæ Societatis commoda & ornamenta promovenda plus censentur conferre: de hac vero prærogativa applicanda, & externis Honoris insignibus juxta eam dispensandis, si ex ipsa re judicium esset ferendum, fieri vix posset, quin Homines inter se dissentirent; atque ex isto dissensu graviora mala, Hominumque Societatem magis perturbatura, pullularent, quam ex omni ejusmodi prælatione prorsus neglecta: istis itaque vitandis est moribus introductum, sæpe etiam inter Concives legibus, inter extraneos pactis firmatum, ut ea res, quatenus ad externos quosdam in vita humana effectus pertinet, per externa & in sensus incurrentia criteria definiatur: qua ratione factam discretionem non ad amussim cum rei veritate congruere nemo mirabitur, qui rerum humanarum indolem non penitus ignorat: quod vero adeo in immensum a vero abeat, insigni mortalium pravitati & corruptelæ est tribuendum; cujus tamen hac in parte effectus oportet tolerari, quatenus citra graviora incommoda corrigi non possunt. CARMICH.

(*o*) *Est autem honor*]. Honor vel accipitur pro ipsa *existimatione*, quo sensu est in honorato, vel pro *existimationis agnitione*, tum existit in honorante. De cætero in eodem explicando non consentiunt: vid. *supr. l.* I. *c.* 4. §. 6. Hobbes. *de Civ. c.* 15. §. 9. Breviter dici potest, *honorem esse utriusque existimationis intensivæ*, si-

Hæc exiſtimatio (*p*) intenſiva conſiderari poteſt, vel INTER EOS, QUI IN NATURALI VIVUNT LIBERTATE, vel INTER CIVES EJUSDEM REIPUBLICÆ. Deinde expendenda ſunt (*q*) ejusdem FUNDAMENTA, & quidem prout producunt, vel APTITUDINEM duntaxat ad honorem, ab aliis exſpectandum, vel JUS STRICTE DICTUM, quo idem ab aliis tanquam debitus poſtulari queat. XII. Varia ad ejus intelligentiam notanda.

dict. §. 11.

FUNDAMENTA INTENSIVÆ (*r*) EXISTIMATIONIS in genere cenſentur omnia illa, quæ inſignem perfectionem & præſtantiam habent, aut eandem judicantur arguere, & quidem talem, cujus effectus cum fine legis naturalis aut civitatum congruit. Uti XIII. Fundamenta intenſivæ exiſtimationis quæ?

abſolutæ & hypotheticæ agnitionem. Definitio Auctoris ad exiſtimationem abſolutam referenda eſt, nam in genere honor alterius præſtantiam non præſupponit: add. *l.* VIII. *c.* 4. §. 11. 13. Quod ſi honor late ſpargatur, nomen *gloriæ* aſſumit. TITIUS.

§. XII. (*p*) *Hæc exiſtimatio*]. Tota ſequens doctrina juxta diſtinctionem exiſtimationis, modo datam, nobis interpolanda videtur. Quæ igitur hic Auctor docet, ea ſic mutanda eſſe cenſeo: Primo conſideranda eſt exiſtimatio *abſoluta*, quæ a ſtatu Naturali & Civili abſtrahitur, in utroque tamen occurrere poteſt: Deinde *hypothetica*, idque vel ratione ſtatus *Naturalis*, vel *Civilis*. IDEM.

(*q*) *Deinde expendenda ſunt*]. Non recte fundamenta ratione unius exiſtimationis conjungun tur, cum experientia doceat, ſine illis, conjunctim ſumtis, ſæpe hanc adeſſe, hinc potius dicendum, quod alia ſint fundamenta exiſtimationis *abſolutæ*, alia *hypotheticæ*, quæ adeo diſtincte conſiderari mereantur. IDEM.

§. XIII. Præſtantia illa non omnis eodem loco eſt habenda: alia enim *vera* eſt, alia *falſa*, alia *indifferens*. Veræ exempla locat Auctor in exercitio virtutum moralium & dotibus ingenii; ſi ad bonum finem, id eſt, ad juvandam ſocietatem generis humani & Rempublicam adhibeantur. (2) *Falſa* cernitur in ſtrenuis potatoribus, ſaccularIis &c. qui inter ſuos tantum laudem habent. (3) *Indifferens* in bonis corporis & fortunæ, v. c. in pulchritudine, juventute, ſenecta viridi, nobilitate, vel divitiis conſiſtit, quæ malorum æque ac bonorum inſtrumenta eſſe poſſunt. OTTO.

(*r*) *Fundamenta intenſivæ*]. Hæc doctrina tantum ad exiſtimationem abſolutam pertinet: Hujus ſcilicet fundamentum in genere eſt *animi vel corporis præſtantia*, *legibus vel attemperata*, *vel attemperanda*. Sola præſtantia in ſe ſpectata indifferens eſt, ſi malo ſine adhibeatur, non laudem, ſed vituperium meretur, add. *d. c.* 4. §. 12. TITIUS.

Uti sunt perspicacia mentis (*s*), & capacitas varias scientias & artes addiscendi, acre judicium in rebus gerendis, animus firmus & per externa inconcussus, illecebrisque ac terroribus superior, eloquentia, forma & dexteritas corporis, bona fortunæ (*t*), & in primis res egregie gestæ.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 12.

XIV. Jus imperfectum

Hæc tamen omnia (*v*) non producunt, NISI JUS

(*s*) *Perspicacia mentis*]. Non eodem loco sunt habendæ omnes, quæ hic recensentur qualitates: aliæ sc. per se sunt laudis materia; ut *Virtutes morales*, earumque exercitium: aliæ Hominem commendant. quatenus aut non citra laudabilem industriam acquiruntur, aut certe eum, cui insunt, ad bene agendum reddunt aptiorem; quo pertinent *Dotes intellectuales*: aliæ denique non aliam Homini dignationem tribuunt, quam quod Humanæ Societatis commoda efficacius promovendi media vel occasiones suppeditent; quo in genere ponimus *Corporis & Fortunæ Bona*. Atque ex his patet, quæ qualitates ad sincerum honoris affectum apud cordatos excitandum maxime valeant: in externis vero ejus indiciis dispensandis, eorum quæ in sensus incurrunt, & præcipue bonorum fortunæ, major fere ratio solet haberi; neque hoc vi pactorum duntaxat ac legum, ex quibus ad ista indicia jus perfectum nascitur, ut *seq.* §. dicitur, sed & prævalentium morum, quibus sæpe fundatur jus qualecunque imperfectum, quod citra rusticitatis notam negligi vix potest, sive inter Concives, sive inter eos, qui in libertate invicem naturali degunt. CARMICH.

(*t*) *Bona fortunæ*]. Hic bene distinguendum inter veram solidamque existimationem intensivam, & inter falsam & adparentem. Bona animi & corporis, quorum hic fit mentio, tantum abest, ut per se intendant existimationem, ut potius infamiæ fundamenta fieri possint, si in malum finem adplicentur: sunt enim in se indifferentia, & eorum rectus usus justaque adplicatio, i. e. virtus demum existimationem adauget. In statu naturali itaque intenditur fama, quando virtutibus, quas jure imperfecto debemus, bonitatem animi declaramus, &, quum hactenus pro non malis habiti fuerimus, nunc pro re vera & ipso actu bonis habemur. Quando itaque aliorum commoda vel indirecte, vel directe promovemus, humanitatis officia generalia præstamus, cum nostro etiam incommodo alteri inservimus, immo in ejus gratiam gravissimas molestias, vitæ quoque pericula non detrectamus; videre licet, quomodo variis gradibus existimationi augmenta addi possint. TREUER.

§. XIV. Ex dotibus animi vel corporis moralis existimatio & aptitudo intenditur, quia quicquid excellit, naturaliter justam habet venerationem: non tamen illæ pariunt jus ad perfectum honorem; quia alii eadem vel majora fundamenta urgere possunt, & recte facti merces est, fecisse. Omnis etiam agnitio existimationis voluntaria esse debet, nec cogi potest. Denique virtutis omnis præmium in ipsa est, eaque, non indiga laudis divitiisque suis contenta, studet humilitati, uti Claudianus de

JUS IMPERFECTUM, seu aptitudinem ad habendum ab aliis honorem & venerationem. Unde si quis eundem aliis, etiam bene meritis, denegaverit, non injuriam facit, sed duntaxat ob inhumanitatem & velut incivilitatem male audit (*x*). Sed JUS PERFECTUM (*y*) ad habendum ab altero honorem, aut ejus

& perfectum ad honorem.

de Consul. Mallii Theodori pr. cecinit. (2) Jus vero perfectum oritur nunc ex *imperio*, quod quis in subditos, cives aut milites exercet; nunc ex *pacto* familiæ, ut Senior in domo Anhaltina: nunc ex *lege*, quæ Magistratibus majoribus, Collegiis & eorum membris prærogativam largitur. v. Jac. Gothofred. *de Jure praecd.* OTTO.

(*v*) *Hæc tamen omnia*]. Ex fundamentis antea laudatis oritur quidem existimatio intensiva, sed nulla præ aliis prærogativa aut præcedentia, quod tamen *h.* doceri videtur. Nam (1) alii similia fundamenta opponere, atque ita æqualitatem urgere possunt, vid. *d. c.* 4. §. 14. (2) Ea, quibus aliis præstamus, sæpe a nostra voluntate non dependent, aut si inde dependeant alii quoque ea efficere possunt, (3) vera virtus, quæ hujus existimationis unicum est fundamentum, infirmitatis humanæ semper est memor, humilitati studet, nec ob lubricam ejusmodi præstantiam extolli cupit.

2. Nihil amplius igitur hæc existimatio tribuit, quam jus ad *simplicem ejus agnitionem*, quæ honoris & gloriæ nomine recte etiam venit, ceu supra §. 11. lit. (*o*). innui. Sive autem illud jus perfectum, sive imperfectum dicere velis, hactenus nihil refert, nam natura objecti coactionem aliquam excludit, ac omnis illa existimationis nostræ agnitio debet esse voluntaria, ac ex sincero affectu proficisci, nam existimatio ex vera oritur virtute, quod hic supponimus, ergo non alium quoque quam verum honorem desiderat, hujus autem fundamentum cum sit affectus internus, quem dirigere non est penes alios; hinc liquet, coactionem aliaque ejus generis media eliciendo honori non recte adhiberi.

3. Ex quibus etiam patet, homines vere virtuosos de honore vel gloria consequenda, seorsim & specialiter non debere esse sollicitos. Recte agendum est; si gloria sequatur, bene est, si non, defectum illum æquo animo ferre oportet. Quod igitur *ingenia maxime vivida & erecta amore gloriæ duci* a nonnullis existimentur, (vid. *Op. Maj. l. II. c.* 4. §. 9) id eatenus admittendum videtur, quatenus iis multum stultitiæ & superbiæ humanæ adhærere solet. Qui igitur laude propria, emendicatisque vel coëmtis suffragiis, aut captata aura populari, ad gloriam contendunt, illi vel solido gloriandi fundamento destituuntur, vel in modo ambiendi aliquid humani patiuntur. TITIUS.

(*x*) *Male audit*]. Idcirco nemo cogi potest; nemo bello peti, ut officia humanitatis præstet, honoremque virtuti debitum significet: nam (1) honor alterius ex amore virtutis & perfectionis profluit, ad quem nemo cogi potest: (2) virtus ipsa id non poscere videtur: honoris enim non est cupida, sed modesta: (3) virtutibus iis, quæ nonnullis insunt, æqualitas naturalis hominum iure perfecto non tollitur: (4) multi quoque dantur, qui in ipsis illis virtutibus æqualitatem urgere possunt. Vid. TIT. *ad h. l.* THOMAS. *diss. cit.* §. 62. TREUER.

(*y*) *Sed jus perfectum*]. Hæc cum

ejus insignia provenit, vel ex imperio, quod quis in istum obtinet; vel ex pacto cum eodem ea super re inito; vel ex lege per communem dominum lata autem approbata.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 13, 14.

XV. Jus ad precedentiam inter Principes unde? INTER PRINCIPES autem (z) & integros populos pro eminentia & PRÆCEDENTIA solet allegari potissimum antiquitas regni & familiæ; amplitudo &

cum præcedentibus non recte conjunguntur, nova potius nunc incipit tractatio. Hactenus scilicet de existimatione *absoluta*, quam etiam *virtutis*, vel *ethicam* non male dixeris, actum est, nunc de *hypothetica*, quæ etiam *Civilis* vel *Politica* dici potest, videndum. Nimirum ex hypothesi societatum Civilium introductarum necessario aliqua inæqualitas inter homines fuit introducenda, hinc exorta est memorata existimatio, quæ nihil aliud est, quam *valor ex Imperio conventione speciali aut legis dispositione ortus, juxta quem homines in conversatione Civili, quoad actus externos, æquales aut inæquales habentur.*

2. Debebat quidem existimatio illa per media indicata juxta existimationem virtutis, quantum fieri potest, id est, probis & bene meritis vel mereri aptis (non optimis & maxime meritis, hoc enim factu est impossibile) tribui, sed id adeo non observatur, ut sæpe pessimi, ac cordatorum judicio infames homines summa gaudeant dignitate, hinc nimis simplex fuerit, si quis fundamenta, §. 13. laudata quoad existimationem Politicam, ad quam tamen Auctor vel unice, vel principaliter respexit, semper adesse existimare velit. TITIUS.

§. XV. Omnes in statu naturali sunt æquales, nisi pactum expressum vel tacitum uni præ altero suffragetur. Hinc Reges se invicem *fratres* appellarunt olim, & nunc appellant, licet non sint consanguinei I. *Reg.* XX. *vs.* 31. Ammian. Marcellin. XVII. *c.* 5. ibique Valesius *in notis*, ut & Mabillon II. *de re dipl. c.* 2. *n.* 15. (2) Male Hobbesius in *Leviath. c.* 20. potentiam nocendi perfectum venditat fundamentum præcedentiæ, cui etiam Furstenerius *Suprematum*, & Lynckerus *Potentatum* superstruxere. Sane in praxi multum momenti habet multitudo legionum, quæ etiam suadet, ut honos potenti exhibeatur: minime vero est justa causa honorem postulandi; quia potentia terrorem injicit, terror odium generat, & ab aliis sæpe idem, ab aliis major, a Diabolo maximus injici potest: affectibus vero internis aliorum Principum movendis non est idoneus. (3) Quid de antiquitate regni vel familiæ, de splendore titulorum & modo regnum habendi dicendum sit, Auctor *Op. maj.* VIII. *c.* 4. §. 15. Jac. Gothofr. *de Jure præced.* & Zwantzig in *Theatr. præced.* excusserunt. OTTO.

(z) *Inter Principes autem*]. Inter Principes liberasque gentes existimatio Politica a conventione, vel expressa vel tacita, dependet. Ab hac si abieris, cætera omnia inania sunt, magnamque gentium, a quibus illa allegantur, non retorquentur, superbiam & corruptionem arguunt §. 15. *h.* add.

& opulentia ditionum, & potentia; qualitas potestatis, qua quis imperium in suo regno obtinet, & splendor tituli. Quæ tamen omnia per se non pariunt jus perfectum ad præcedentiam adversus alios Reges populosve, nisi pacto aut concessione (*a*) horum istud quæsitum fuerit.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 4. §. 15–22.

Inter cives autem (*b*) Gradus Dignitatis designare summi imperantis est (*c*); qui tamen heic XVI. Gradus dignitatis civilis desi-

add. *d. c.* 4. §. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. Titius.

(*a*) *Aut concessione*]. Sive concessio ea fuerit tacita, sive expressa. vid. Zentgrav. *de orig. jur. gent. art.* 3. §. 10. *p.* 159, *seqq.* Cæsarinus Furstenerius sive Leibnizius ὁ πάνυ *de jure suprematus*, principum dignitatem, suprematum & jura ex sola amplitudine territorii & potentiæ, quando exercitus educi & non nisi bello coërceri possunt, æstimat; sed id magis ex communi usu & praxi rerumpublicarum, quam ex juris doctrina deduxisse videtur. Id quoque hic notandum, non esse in regum & potentissimorum principum potestate, ut tamen vulgo credi solet, aliquo pacto pro lubitu concedere principi cuidam honores atque prærogativas, & alteri pari jure utenti negare: licet enim princeps aliquis non jus habeat perfectum honores petendi; nullo tamen quoque jure tenetur inæqualitatem publicam pati: id, quod pluribus Furstenerius *l. c. c.* 34. *p.* 155. evincit. Momenta, quæ ad prærogativam principum adduci solent, expendit uberius Stieven *Europaeisches Hof-Ceremoniel Lips.* 1715. 8. *ed. p. V.* Conf. Jaysii *diss. sub præsidio celeb.* Cocceji *hab. A.* 1700. recusam de præcedentia. Exempla fusa exhibet Zwantzig *theat. praced.* 1709. *Lips.* *2da vic. ed. in fol.* Treuer.

§. XVI. In civitate Imperantis existimatio est tanta, quantam Respublica ei dedit, vel ipse, pro absoluto, quod habet, imperio, ut paterfamilias domesticis suis præscripsit. (2) Subditorum autem dignitas a lege, pacto, & voluntate Imperantis pendet, qui quidem bene meritis tantum & probis existimationem intendere debebat, sed quidam insignia virtutis aliquando sine virtute consequuntur. Fato Metelli Romæ fiunt Consules. Otto.

(*b*) *Inter cives autem*]. Id civitatibus existimatio oritur ab *Imperio*, vel pactitio vel naturali, vid. *d. c.* 4. §. 15. 23. ut & quoad subditos *Lege Civili*, dum Imperans, vel dato munere vel seorsim, dignitatem, vel personalem vel transmissibilem, subditis tribuit, quod late Auctor persequitur *d. c.* 4. §. 23. *seqq.* Denique etiam a *pacto*, nam subditos inter se de existimatione, quatenus est privati arbitrii, pacisci posse indubium est. Titius.

(*c*) *Imperantis est*]. Existimatio intentiva in civitate plerumque a voluntate & passionibus imperantium dependet, & sæpe exinde promanat, quando ea peregimus, quæ imperantibus grata fuerunt & accepta. Multum quoque hic confert consuetudo in civitate

rei

gnandi a summo Imperante. heic recte cujusque præstantiam, & ad conferenda in Rempublicam merita aptitudinem respicit. Quem autem iste (*d*) civi dignitatis gradum assignaverit, eum

recepta: quæ quum itidem falsis communiter principiis innitatur, & rationi parum conveniat; colligere licet, existimationis intensivæ fundamentum in republica non omnino quidem, sed maximam partem esse opinionem hominum. Verum tamen ejus fundamentum in eo positum est, quando quis de republica bene meretur: dignus ergo, qui ceteris præferatur. Treuer.

(*d*) *Quem autem iste*]. Acquisitæ dignitati respondet *honor*, quem alii signis, inter gentes receptis, (vid. *d. c.* 4. §. 13.) exhibere tenentur, hinc dignitas ab aliorum contemtu recte vindicatur, ac exhibitio honoris, modo fastus absit, urgetur. Id in primis observandum, existimationi Politicæ non respondere honorem sincerum, ex serio amoris & venerationis affectu profectum (qualem circa ethicam exegimus, supra §. 14. lit. (*v*).) cum enim ipsa existimatio virtute & meritis præcise non nitatur, hinc satis est, si illa honore externo, coacto, frigido & tantum non mortuo excipiatur, quamobrem etiam de hujus generis honore litigari potest, id quod in primis certamina gentium, quibus sæpe de inani titulo vel ceremonia, & cujus præstatio irrisionis magis, quam honoris rationem habet, acriter contenditur, ostendunt.

2. Quod si de existimatione Politica iudicium ferendum sit, tum ex dictis quidem satis constat, quod a societatibus humanis illa penitus abesse non possit, circa eam tamen majores partes habere stultitiam & malitiam, quam probitatem & prudentiam, non minus certum videtur. Debebat illa hominibus *probis & cordatis* per *legitima media* tribui, ac obtenta ad *utilitatem proximi* adhiberi. Sed quid notius est, quam quod illa sine ulla meritorum aut probitatis consideratione, hominibus ineptis & improbis, imo scelerum manifestis reis tribuatur? Dispensatio dignitatis provido consilio haud peragitur, sed per largitiones ac imposturas honores obtinentur. Denique, quod gravissimum est, acquisita dignitas non ad utilitatem proximi adhibetur, sed tota fere in vanitatem & stultitiam effunditur, jam enim superbia in immensum se inflat, ac in titulis, ceremoniis aliisque ejus generis inanibus commentis introducendis, nullum servat modum, adeo ut ineptiarum illarum dudum aliqua exstiterit disciplina; jam dignitas non alio fine introducta censetur, quam ut otio, luxui, gulæ & libidini servire, quicquid moderatum probumque est, velut indecens, aversari, ferociæ indulgere, alios proterve ac impune insultare, propriæque libidini obnoxios habere, ac horum omnium vanitatem & improbitatem, compendiario acquisitæ dignitatis titulo, deinde tegere queas, ut concludendum videatur, existimationem Politicam esse maximam partem injustæ tyrannidis fœtum, ac graviter vulneratæ, imo oppressæ, socialitatis argumentum.

3. Quid ergo homini probo & prudenti in ista corruptione faciendum? Videtur ipsum necessitas excusare, si aliquando dignitatem, sine non adeo bono introductam, etiam mediis regulariter non probandis ambiat, quatenus scilicet stationem suam alias vix tueri, ac animi dotes explicare ei licet. Dignitate vero obtenta prudenter & juste utetur, procul omni vanitate, fastu & malitia, imo ex persona aliorum etiam ea, quæ levitatem vanitatemque redolent, tueri poterit & debebit, cum ei ista mutare integrum non sit.

eum recte hic contra concives suos tuetur, nec minus eodem ipse adquiescere debet (*e*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 4. §. 23—32.

sit. Sed quis heic accurate servabit modum, ac malitia & stultitia triumphantibus, ab ista labe sibi penitus cavebit. Titius.

(*e*) *Adquiescere debet*]. Rarissime tamen adquiescunt, partim quia nemo dignitati suæ & existimationi de se ipso aliquid derogari patitur; partim quia nemo jure suo, quod alias obtinuit, cedere vult; partim quia plurium sæpe interest, quibus præjudicare nolumus; partim quia variis adfectibus & privatis vel amicitiis, vel inimicitiis in illa determinatione præcedentiæ locus relinquitur, & imperantium genius vel inclinatio singularis, vel superstitio hic utramque facit paginam, ita ut modo quæstoribus, modo militibus, modo sacerdotibus, modo eruditis prærogativa soleat concedi. Illud itaque negotium pertinet ad vitia civium, quibus civitas impar. vid. Rechenberg *p. I. diss.* 6. *p.* 145. & *p. II. diss.* 3. *p.* 59. Principes ergo huic malo medelam adlaturi usi sunt partim *alternationis* medio, partim sortis remedio, partim honorum divisione, partim injunctione absentiæ: sed malum gravius esse solet omni remedio. Treuer.

C A-

CAPUT XV.

De Potestate summi Imperii in Bona Civitate contenta.

SUMMARIA.

I. *Jus Imperantis* 1. *in bona civium triplex:*
II. (α) *Leges ferendi de eorum usu,*
III. (β) *Tributa eis imponendi,*
IV. (γ) *Dominium eminens.*
V. 2. *In Fiscum & ærarium.*
VI. 3. *In Rempublicam alienandam.*

Add. GROT. *de* J. B. & P. *l.* I. *c.* I. §. 6. *l.* II. *c.* 14. §. 7. *l.* III. *c.* I. §. 15. *c.* 19. §. 7.

I. Jus Imperantis in bona civium triplex. QUEMADMODUM ubi Bona (*f*) abs Summis Imperantibus in cives profecta sunt, in istorum arbitrio est (*g*), quid hi in ea juris obtineant: ita in ea bona (*h*), quæ cives propria sibi

§. I. Jus in bona civium oritur ex Dominio, vel ex Imperio. Dominium bonorum, quæ a subditis possidentur, regulariter non est Reipublicæ; nisi victor agros in subditos, vi subactos, vel in novos colonos reservata sibi proprietate more Romanorum in provinciis distribuerit; vel subditi agros suos Imperanti obtulerint, uti Ægyptii tempore famis, *Genes.* XLVII. *vs.* 13 *seqq.* vel in herilibus Rebuspublicis Asiaticis & Africanis, in regno Magni Mogolis, Siamensi, & Imperio Habessiniorum; uti Auctor *Op. maj.* VIII, *c.* 5. §. I. ibique Hertius, multis testimoniis firmarunt. (2) In civilibus autem Rebuspublicis rarius est, quod Hobbesius *de Cive c.* VI. §. 15. nimis large Monarchiis tribuit, ut bona subjectorum peculii profectitii naturam referant: quia dominia privata segregum familiarum antiquiora sunt civitate, neque coeuntes juri suo renunciasse est verisimile. Dominium ergo rerum ad singulos, potestas & imperium ad Principes pertinet, ut Seneca ait VII. *de Benef. c.* 4. (3) Ita quoque accipi debet, quod Theophilus in §. 7. *Inst. de Jure nat.* scripsit: Principem, non mo-

do

ſibi induſtria, aut alio modo modo plene quæſiverunt, TRIPLEX potiſſimum Jus, ex indole civitatum

do fortunarum noſtrarum, ſed etiam corporum noſtrorum dominum eſſe; quaſi diceret, ſi Principi ex unione virium jus competit in civium vitam, ſi id urgeat neceſſitas, quanto magis in eorum bona. Ambroſius *Epiſt.* 14. *Imperatorem jure ſuo uti, quod in poteſtate ejus eſſent omnia.* Iſocrates ad Nicoclem: *Bona omnia urbem inhabitantium ad Reges pertinent bene imperantes.* (4) Ne quidem in magna illa gentium migratione, ubi multitudo quædam, ſub auſpiciis ducis ſui magnos terrarum tractus occupavit, dici poteſt, dominium agrorum mox diſtributorum Regis manſiſſe: neque Saxones a Francis ſubacti proprietatem rerum ſuarum, niſi ſub conditione defectionis, Regi permiſerunt. Annal. Fuld. *A.* 737. (5) Pleraque autem in ſingulos non diviſa, communiter Reipublicæ ceſſiſſe credendum eſt, cujus caput vaſallos ſuos fideles iterum de iis inveſtit. vid. ſupra *ad cap.* 12. §. 6. OTTO.

(*f*) *Quemadmodum ubi bona*]. Poteſtas Imperantis vel reſpicit *bona ſubditorum*, vel *ipſius civitatis*. Prior vel ex *dominio*, vel *Imperio* reſultat. Nimirum ſi civitas omnium & ſingularum rerum dominium originarie habeat, eoque jure ſe non penitus abdicet, utut bona inter ſubditos diſtribuat, aut ſi ſubditi res ſuas, in quibus plenam habent proprietatem, civitati & Imperanti ultro offerant, ab iisque certo modo eas iterum recipiant, tum manifeſtum eſt, quod jus civitati & Imperanti in bonis ſubditorum competens ex dominio fluat. Quicquid igitur juris vel illis, vel his adſcribendum ſit, id omne ex conceſſionis modo judicandum; nam poterit civitas dominium illibatum ſibi retinere, ac in ſubditos nihil, niſi precariam poſſeſſionem, cum jure percipiendi alimenta transferre, vel etiam dominium partiri, ac ſubditis utile concedere, vid. *l.* VIII. *c.* 5. §. 1.

2. De cætero tale civitatis dominium regulariter negandum eſt, finis enim Rerumpublicarum id non exigit, imo parum utilitatis illud habet, vid. *d. c.* 5. §. 1. *in in fin.* hinc temere conſtitutum cenſeri non poteſt. Specialius hoc ita probari poteſt: cum incerta ſint civitatum initia, hoc tamen probabile videtur, dominia privata Imperio Civili eſſe antiquiora, quod ſi adeo eos, qui civitatem conſtituerunt, dominio rerum ſuarum jam inſtructos ſupponas, nulla apparet ratio, quare illud in civitatem & Imperantem eos transtuliſſe, exiſtimare debeamus, ſi vero ponamus caſum rariorem, quo multitudo certum terræ tractum occupaverit, adeoque dominium prius penes civitatem, quam ſingulos, fuerit, veriſimile tamen eſt, bona in hos ita eſſe deſcripta, ut a civitate amplius dependere, quoad dominium rerum poſſeſſarum, illi non debeant. Ex quo illud etiam conſequitur, proprietatem penes privatos eſſe illibatam, licet quis per vim Imperium acquirat, nam ad hoc acquiſitio merito reſtringitur. Juxta hæc igitur non opus eſt, ut de caſibus, quibus dominium penes ſubditos ſit, valde ſimus ſolliciti, vid. *d. c.* 5. §. 2. cum hoc potius tamdiu præſumendum ſit, donec probetur contrarium, id quod non niſi in ignavæ indolis nationibus, & quæ dominatum facile pati queant, accidere arbitrer. TITIUS.

(*g*) *In iſtorum arbitrio eſt*]. In prima ſc. conceſſione: poſtquam enim conceſſerunt, non ideo precarium cenſeri debet jus Subditorum, quod ab Imperantibus initio ſit derivatum. Nec tamen ex eo, quod in ſolo ab univerſitate

tum reſultans, & ad harum finem neceſſarium, ſummis Imperantibus competit (*i*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 1—3.

II. *a.* Leges ferendi circa eorum uſum; Primum jus (*k*) in eo conſiſtit, ut civibus iſti poſſunt LEGES PRÆSCRIBERE circa uſum eorundem

aliqua junctim occupato, prædia Summi Imperantis diplomate concedi ſoleant, ſtatim inſerendum eſt, univerſam Regionem fuiſſe olim in dominio ipſius Principis: quippe naturale eſt, ut in tali caſu Princeps, potius tanquam caput Civitatis de publicis rebus, quam tanquam Dominus de ſuis, præſumatur ab initio diſpoſuiſſe. CARMICH.

(*b*) *Ita in ea bona*]. Regulariter igitur Imperantis jus in bona privatorum tantum ex *Imperio Civili* debet repeti, cujus tres partes a diverſo fine non male aſſeruntur. De cætero ejus vis merito, quoad omnes, qui in Republica reperiuntur, tamdiu aſſeritur, donec reſtrictio ac nonnullorum exemtio doceatur. TITIUS.

(*i*) *Competit*]. Principi jus competit in bona: (1) quia perſonæ & vita civium ejus voluntati ſunt ſubjectæ: multo magis bona perſonarum: (2) quia neceſſitatibus reipublicæ alias ſuccurri, & ſalus civium obtineri non poſſet: (3) quia cives commoda & bona illa ſibi maxime compararunt per ipſam civitatem, & quatenus in civitate vivunt: quare æquum eſt, ut rurſus bona illa ſubſint voluntati imperantis ad utilitatem reipublicæ. Non enim jus prorſus abſolutum & illimitatum eſt; ſed ordinarie princeps tantum habet juris in bona civium, quantum ex iis ſufficit ad ſecuritatem publicam cum internam, tum externam tuendam. Neque enim imperium civile ſtatim involvit jus proprietatis in civium bona: neque pacto reipublicæ cives dominio privato renunciarunt. Opus eſt expreſſa conventione, qualis in deſpoticis imperiis ſubeſſe debet, ut intelligamus, cives bona ſua omnia in imperantem tranſtuliſſe. TREUER.

§. II. Imperium civile uſum bonorum moderatur, dum modos acquirendi, conſervandi, vel amittendi dominii, & diſponendi licentiam inter vivos vel mortis cauſa circumſcribit: commercia dirigit, inſtituit nundinas, pretia rerum, pondera & menſuras definit; modum ponit poſſeſſioni agrorum, aut legibus ſumtuariis ſubditos ad frugalitatem & parſimoniam vocat; cujus rei exempla in jure prodigorum, aleatorum & foro cedentium in jure Romano occurrunt: eoque lex Fuſia Canini de manumiſſionibus, Falcidia de legatis, & Cincia de donis & muneribus pertinent: intereſt enim Reipublicæ, ne quis re ſua male utatur, §. 2. *Inſt. de his qui ſunt ſui.* OTTO.

(*k*) *Primum jus*]. Primo Imperium Civile *uſum bonorum privatorum moderatur*, ex quo varia fluunt. (1) Aliquando *legibus ſumtuariis ſubditos ad parſimoniam, frugalitatem & laborem revocat*, ſed ut plurimum illarum legum eſt exigua vis, dum exempla contraria luxum ſuſtinent, ac ex hoc lucrum capitur: (2) *Res corrumpi vetat*; intereſt enim Reipublicæ, ne quis re ſua male utatur: (3) *Subditis occaſionem lucrandi ſuppeditat*, inſtitutis commerciis, vel artibus mechanicis: (4) *Modum adminiſtrandi res ſuas iis præſcribit*, dum

dem ad utilitatem civitatis adtemperandum (*l*); aut circa modum qualitatemque possessionum; uti & rationem transferendorum in alios bonorum (*m*), & quæ sunt ejus generis alia.

dict. §. 3.

Alterum jus (*n*) in hoc consistit, ut possit particulam aliquam de ipsorum bonis TRIBUTI aut VECTI- III. β. Decerpendi de eis vectigalia & tributa.

dum rationem acquirendi, conservandi & alienandi bona determinat: (5) *Bona Reipublicæ subtrahi probibet*, ex quo capite noxia commercia, divitias civitatis ad exteros transferentia, ut & superstitiosas donationes impedit: (6) *Abusus inveteratos tollit*, unde fluit fecularisatio bonorum, a clero callide civitati subtractorum, & si quæ alia ejus generis adhuc sunt, add. *l.* VIII. *c.* 5. §. 3. TITIUS.

Jus illud specialius per sex membra deduxit TITIUS *ad h. l.* TREUER.

(*l*) *Adtemperandum*]. Huc pertinent *Leges Sumptuariæ*; de quibus vide Auctoris *Dissertationem* inter *selectas* eo titulo insignitam; quæ elegans est commentatio in epistolam *Tiberii* ad Senatum, relatam a *Tacito Annalium lib. III. capp.* 53. 54. Huc etiam spectant Leges, quæ res corrumpi vetant; quæque artibus mechanicis, & Reipublicæ utilibus commerciis fovendis, & noxiis coercendis consulunt. CARMICH.

(*m*) *Bonorum*]. Hujus generis sunt Leges, quæ *Contractibus*, *Testamentis*, &c. moderantur. IDEM.

§. III. Tributa a subditis, vi imperii & virium unitarum, rerum, quas habemus, vel personarum nomine, tributim conferenda sunt, ut miles adversus hostium incursus alatur. Vectigalia vero & a civibus, & a transeuntibus pro rebus invehendis vel evehendis, vel fungibilibus emtis, ob securitatem viarum, commoditatem fluminum, & libertatem commerciorum exiguntur. Cicero III. *Ep.* 8. *Optime meritis militibus promissa solvantur, quod sine tributo fieri posse non arbitror.* Quintilian. *Decl.* 341. necessaria esse civitati vectigalia, ita demonstrat; *quia exercitus stipendium accipiunt, bella quotidie geruntur adversus barbaras & bellicosissimas gentes, defendimus ripas & flumina & litora: huc adjice & illud, templa exstruuntur; multum impendiorum sacra ducunt, aliquid & spectacula.* Similiter Theoph. *ad* §. 40 *Inst. de rer. div.* tributa ideo indici ait a Principe, *quod is magnos alendis exercitibus sumtus faceret.* Augustinus denique contra Faustum: *Ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendia præbeantur.* (2) Vi imperii quoque bona caduca patrimonio publico adducuntur, alia ab indignis fisco vindicantur, vel de bonis emigrantium portio aliqua detrahitur; tum quia illa catastro eximuntur, cui jus erat quæsitum; tum etiam in grati animi significationem, quod bona in illa civitate acquisita fuerunt. De caducis hereditatibus & legatis Romæ primum ad heredes suos, deinde ad ærarium & postremo in fiscum delatis vid. Cel. Heinecc. *ad L. Jul. & Papiam lib.* 3. (3) Varia etiam discrimina inter Tributa & Vectigalia Petitus II. *Var. lect.* 1. Lipf. *de Magnit. Rom.* II. 2. Perrenon.

tum resultans, & ad harum finem necessarium, summis Imperantibus competit (*i*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 1—3.

II. *a.* Leges ferendi circa eorum usum; Primum jus (*k*) in eo consistit, ut civibus isti possunt Leges praescribere circa usum eorundem

aliqua junctim occupato, praedia Summi Imperantis diplomate concedi soleant, statim inferendum est, universam Regionem fuisse olim in dominio ipsius Principis: quippe naturale est, ut in tali casu Princeps, potius tanquam caput Civitatis de publicis rebus, quam tanquam Dominus de suis, praesumatur ab initio disposuisse. Carmich.

(*b*) *Ita in ea bona*]. Regulariter igitur Imperantis jus in bona privatorum tantum ex *Imperio Civili* debet repeti, cujus tres partes a diverso fine non male asseruntur. De caetero ejus vis merito, quoad omnes, qui in Republica reperiuntur, tamdiu asseritur, donec restrictio ac nonnullorum exemtio doceatur. Titius.

(*i*) *Competit*]. Principi jus competit in bona: (1) quia personae & vita civium ejus voluntati sunt subjectae: multo magis bona personarum: (2) quia necessitatibus reipublicae alias succurri, & salus civium obtineri non posset: (3) quia cives commoda & bona illa sibi maxime compararunt per ipsam civitatem, & quatenus in civitate vivunt: quare aequum est, ut rursus bona illa subsint voluntati imperantis ad utilitatem reipublicae. Non enim jus prorsus absolutum & illimitatum est; sed ordinarie princeps tantum habet juris in bona civium, quantum ex iis sufficit ad securitatem publicam cum internam, tum externam tuendam. Neque enim imperium civile statim involvit jus proprietatis in civium bona: neque pacto reipublicae cives dominio privato renunciarunt. Opus est expressa conventione, qualis in despoticis imperiis subesse debet, ut intelligamus, cives bona sua omnia in imperantem transtulisse. Treuer.

§. II. Imperium civile usum bonorum moderatur, dum modos acquirendi, conservandi, vel amittendi dominii, & disponendi licentiam inter vivos vel mortis causa circumscribit: commercia dirigit, instituit nundinas, pretia rerum, pondera & mensuras definit; modum ponit possessioni agrorum, aut legibus sumtuariis subditos ad frugalitatem & parsimoniam vocat; cujus rei exempla in jure prodigorum, aleatorum & foro cedentium in jure Romano occurrunt: eoque lex Fusia Canini de manumissionibus, Falcidia de legatis, & Cincia de donis & muneribus pertinent: interest enim Reipublicae, ne quis re sua male utatur, §. 2. *Inst. de his qui sunt sui.* Otto.

(*k*) *Primum jus*]. Primo Imperium Civile *usum bonorum privatorum moderatur*, ex quo varia fluunt. (1) Aliquando *legibus sumtuariis subditos ad parsimoniam, frugalitatem & laborem revocat*, sed ut plurimum illarum legum est exigua vis, dum exempla contraria luxum sustinent, ac ex hoc lucrum capitur: (2) *Res corrumpi vetat*; interest enim Reipublicae, ne quis re sua male utatur: (3) *Subditis occasionem lucrandi suppeditat*, institutis commerciis, vel artibus mechanicis: (4) *Modum administrandi res suas iis praescribit*, dum

dem ad utilitatem civitatis adtemperandum (*l*); aut circa modum qualitatemque possessionum; uti & rationem transferendorum in alios bonorum (*m*), & quæ sunt ejus generis alia.

dict. §. 3.

Alterum jus (*n*) in hoc consistit, ut possit particulam aliquam de ipsorum bonis Tributi aut Vecti- III. β. Decernendi de eis vectigalia & tributa.

dum rationem acquirendi, conservandi & alienandi bona determinat: (5) *Bona Reipublicæ subtrahi prohibet*, ex quo capite noxia commercia, divitias civitatis ad exteros transferentia, ut & superstitiosas donationes impedit: (6) *Abusus inveteratos tollit*, unde fluit secularisatio bonorum, a clero callide civitati subtractorum, & si quæ alia ejus generis adhuc sunt, add. *l.* VIII. *c.* 5. §. 3. Titius.

Jus illud specialius per sex membra deduxit Titius *ad h. l.* Treuer.

(*l*) *Adtemperandum*]. Huc pertinent *Leges Sumptuariæ*; de quibus vide Auctoris *Dissertationem* inter *selectas* eo titulo insignitam; quæ elegans est commentatio in epistolam *Tiberii* ad Senatum, relatam a *Tacito Annalium lib. III. capp.* 53. 54. Huc etiam spectant Leges, quæ res corrumpi vetant; quæque artibus mechanicis, & Reipublicæ utilibus commerciis fovendis, & noxiis coercendis consulunt. Carmich.

(*m*) *Bonorum*]. Hujus generis sunt Leges, quæ *Contractibus*, *Testamentis*, &c. moderantur. Idem.

§. III. Tributa a subditis, vi imperii & virium unitarum, rerum, quas habemus, vel personarum nomine, tributim conferenda sunt, ut miles adversus hostium incursus alatur. Vectigalia vero & a civibus, & a transeuntibus pro rebus invehendis vel evehendis, vel fungibilibus emtis, ob securitatem viarum, commoditatem fluminum, & libertatem commerciorum exiguntur. Cicero III. *Ep.* 8. *Optime meritis militibus promissa solvantur, quod sine tributo fieri posse non arbitror.* Quintilian. *Decl.* 341. necessaria esse civitati vectigalia, ita demonstrat; *quia exercitus stipendium accipiunt, bella quotidie geruntur adversus barbaras & bellicosissimas gentes, defendimus ripas & flumina & litora: huc adjice & illud, templa exstruuntur; multum impendiorum sacra ducunt, aliquid & spectacula.* Similiter Theoph. *ad* §. 40 *Inst. de rer. div.* tributa ideo indici ait a Principe, *quod is magnos alendis exercitibus sumtus faceret.* Augustinus denique contra Faustum: *Ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendia præbeantur.* (2) Vi imperii quoque bona caduca patrimonio publico addicuntur, alia ab indignis fisco vindicantur, vel de bonis emigrantium portio aliqua detrahitur; tum quia illa catastro eximuntur, cui jus erat quæsitum; tum etiam in grati animi significationem, quod bona in illa civitate acquisita fuerunt. De caducis hereditatibus & legatis Romæ primum ad heredes suos, deinde ad ærarium & postremo in fiscum delatis vid. Cel. Heinecc. *ad L. Jul. & Papiam lib.* 3. (3) Varia etiam discrimina inter Tributa & Vectigalia Petitus II. *Var. lect.* 1. Lips. *de Magnit. Rom.* II. 2. Perrenon.

VECTIGALIS nomine decerpere (*o*). Cum enim civium vita & fortunæ per civitatem sint defendendæ, oportet, ut hi conferant, unde sumtus, ad eum finem necessarii, tolerentur. Sic ut valde impudens sit, qui defensione quidem & commoditate civitatis frui vult, & tamen nihil operæ aut rei ad eandem servandam conferre. Etsi heic merito prudentes sese Rectores ad querulum vulgi ingenium (*p*) adtemperent, & ut quam minimo cum sensu ista corrogari queant, laborent; in primis æqualitatem observando: & modica potius, ac varia, quam grandia ac uniformia exigendo.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 4–6.

Ter-

II. 30. Bulengerus *libro sing.* qui Besoldo *de Ærario* adjectus est, & Ampl. Bynkershoek II. *qu. jur. publ.* 22. excusserunt. OTTO.

(*n*) *Alterum jus*]. Postea Imperium Civile ex *bonis subditorum perpetuorum, vel temporariorum patrimonium publicum colligere potest*, quod non tantum sit per tributa & vectigalia, ut Auctor *h.* docet, sed & alia media, nempe si in pœnam bona confiscentur, ut caduca patrimonio publico subjiciantur, vel de emigrantium bonis aliqua portio detrahatur, quamvis illa omnia tributi generalius accepti nomine comprehendi queant. De cætero Imperans in exigendis oneribus publicis prudenter & juste versari, ac exacta ad civitatis utilitatem adhibere debet, si secus faciat illosque limites transiliat, tum non legitimum Imperium exercet, sed animi libidini indulget, ac subditos bonis spoliat, add. *d. c.* 5. §. 4. 5. 6. TITIUS.

(*o*) *Vectigalis nomine decerpere*]. Huc etiam non abs re *Titius* refert jus ob crimina *damnatorum bona confiscandi, caduca percipiendi, &c.* CARMICH.

(*p*) *Vulgi ingenium*]. Mensura tributorum sunt necessitates reipublicæ; non avaritia, non luxuria imperantium. Circa tributa itaque videndum, (1) an caussa non tantum tributi exigendi justa sit; quæ solet esse necessitas quædam reipublicæ, sed etiam, an justa sit proportio inter necessitatis & tributi quantitatem, & longe major summa extorqueatur, quam ad rempublicam sublevandam requiritur: (2) an non tantum determinatio tributi & ejus quantitas justa sit; verum etiam, an exactio sit justa sive modus colligendi, qui sæpe iniquissimus est; (3) an tributum non tantum juste imponatur & exigatur; sed an quoque utiliter & prudenter id fieri possit. Interim si civis ansam dubitandi habeat de justitia & necessitate tributi; non tamen jus accipit resistendi & denegandi tributum. Necessitas publica non semper ad oculum patet, neque civi manifestanda est: succurritur eidem aptius, si nonnumquam dissimuletur & alio coloretur prætextu. Vid. JÆGERI *obs. ad Grot. p.* 527. FORSTNER. *not. ad tacit. l.* IV. *annal. p.* 639.

Tertium jus (*q*) est DOMINIUM EMINENS (*r*), quod in eo consistit, ut urgente Reipublicæ necessitate, bona subditi cujuspiam, quibus præsens tempus maxime opus habet, ad usus publicos arripi & adplicari queant; licet ista longe superent ratam partem, quam is ad sumtus Reipublicæ conferre tenebatur. Ob quam tamen rationem isti civi, quod excedit, de publico, aut ex collatione

IV. γ. Casu necessitatis ad usus publicos applicandi, sive Dominium eminens.

p. 639. ubi egregie de hac materia disserit: BARCLAII *Argenidem l.* IV. *c.* 10. TREUER.

§. IV. Dominium illud eminens re ipsa agnoscunt Leyserus, Feldenus & Zieglerus, sed vocabulum, tanquam nimis ambitiosum, damnant; quasi id Principi facultatem grassandi in bona subditorum permittat. Sed nobis perinde est, cum illis *imperium* appelles, an *dominium eminens*, cum Grotio, qui hujus appellationis est auctor, quia eminet super dominia privatorum l. *de J. B. & P. c.* 1. §. 6. II. *c.* 14. §. 7. & III. *c.* 20. §. 7. (2) Fundamentum ejus non est Vicariatus Dei, aut jus Regium Samuelis, sed quod Respublica unam personam & commune quasi patrimonium refert, quapropter omnes viribus communibus vel singularibus utilitatem publicam promovere debent. (3) Dividi illud potest in *Ordinarium* & *Extraordinarium*: illius exempla jam *ad* §. 2. & 3. in legibus, tributis, pace, bello &c. vidimus. *Extraordinarium* autem, tempore necessitatis, quæ legem non habent, in subditos eorumque bona obtinet, v. gr. si urbes muniendæ, vel defendendæ, aggeres struendi, vel fossæ ducendæ sint, licebit agros, eam in rem necessarios, hortos & domos possessoribus adimere & destruere, sed intra tres cancellos sequentes, (α) ut adsit necessitas publica, vel utilitas civitatis evidens & par necessitati. (β) Cessante necessitate imperium istud cesset; & (γ) damnum uni civium illatum a ceteris resarciatur. vid. *l.* 14. §. 1. *D. quemadm. serv. l.* 9. *C. de oper. public.* Tacit. I. *Ann.* 75. (4) Minime vero is sensus est, quasi Principi liceat absque causa, ut Achabus Nabothum, spoliare; vel res subditorum amœnitatis publicæ, aut voluptatis propriæ causa invadere; vel cum alterius detrimento quicquam alteri largiri; id quod leges etiam Romanæ vetant, *l.* 2. §. 10. & 16. *D. Ne quid in loc. publ. l. pen. & ult. D. de nat. rest. l.* 3. *C. de resc. vend. l.* 3. *C. unde vi.* Suet. *Aug. c.* 56. (5) Scripta eristica huc pertinentia Cl. Buddeus in *Hist. jur. nat.* §. 53. recensuit. v. Bœcleri & Crusii *Diss. de dom. emin.* Gribnerus *Princ. Jurispr. nat. l.* II. 4. Rad. Foro. V. *Rer. quot.* 26. & III. Bynkershoek II. *Quæst. jur. publ.* 15. OTTO.

(*q*) *Tertium jus est*]. Tandem Imperio Civili jus est *ob utilitatem Reipublicæ omnia bona, vel eximiam eorum partem subditis auferendi*, add. *d. c.* 5. §. 7. de cujus justitia uti positis requisitis dubitandum non est, ita ea scrupulose observari in tanto Imperii Civilis abusu quis credat? TITIUS.

(*r*) *Dominium eminens*]. Nata est superiori seculo de dominio eminente controversia inter HORNIUM & LYSERUM Wittebergenses, quorum ille defendit, hic impugnavit dominium eminens: sed magis de nomine, quam de re disceptarunt. Eorum scripta una cum aliis recensuit BUDDEUS *sel. J.*

ne cæterorum civium, quantum ejus fieri potest, refundi debet (*s*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 7.

V. 2. Jus Principis in fiscum atque ærarium.

Præter hæc tria jura (*t*) in multis civitatibus dantur peculiaria Bona publica, quæ patrimonium Reipublicæ aut regni solent appellari. Quod ali-

J. N. & G. in historia J. N. §. 53. *p.* 79. *sq.* Conferri meretur hic de dominio eminente diss. Boecleri, quæ est *in t. I. diss. ejus n.* 28. *p.* 825. Treuer.

(*s*) *Refundi debet*]. Quin & eandem restitutionem deberi putaverim, ubi aliquis Civis ob controversiam publicam insigne aliquod damnum citra suam culpam ab hoste est perpessus, non ex causa commercii aliave simili: quæ enim ejusmodi damna mercatoribus contingunt, majore pretio pro similibus mercibus exigi solito ut plurimum pensantur. Carmich.

Puto hoc esse æquitatis officium, non justitiæ. Quando respublica in summis angustiis versatur; jure perfecto tenetur civis non tantum vita sua, sed & bonis subire pericula ad eam tuendam: quid, quod dominii eminentis vox id innuit: quo princeps bonis civium eo casu uti potest, ac suis, quæ abiicere, perdere, alienare licet pro lubitu. Vid. supra *not. ad l. I. c.* 5. §. 29. Treuer.

§. V. Alia sunt bona Principis (1) *Patrimonialia*, in quibus is exemplo privatorum dominium vel aliud jus in re habet. (2) *Domanialia*, quorum proprietas est populi, ususfructus Principis: qualia apud Gallos docente Choppino multis privilegiis lege regni sunt munita, quæ ad bona Principum Cameralia, aut ad Mensalia Episcoporum haud tuto semper applicari possunt: Lyncker. *Resp.* 2. & 80. & Leyser. *Meditat. ad D. Spec.* 50. *n.* 7. 8. 9. Generali autem omnium regnorum & quasi gentium jure obtinuit, ne domanium sine consensu Ordinum alienari possit, ut Cujacius inquit in *cap.* 33. *X. de Jurej.* & Sande III. *tit.* 4. *def.* 1. aliique a Christ. Frisio *in Jure doman.* collecti præjudiciis firmarunt. (3) *Fiscalia*, quæ pleno jure Principi ad tuendam dignitatem & aulam splendide sustentandam sunt concessa: eoque pertinent ἀδέσποτα; quæcunque enim in territorio reperiuntur, nec actu a privatis sunt occupata, universæ civitati relicta censentur. (4) Ærarii dominium directum & utile apud populum; imperium apud Principem est. Plinius *Paneg. c.* 36. *At fortasse non eadem severitate fiscum, qua ærarium cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo: in jus veni, ambula ad tribunal.* (5) De fisco memorabilis est *l.* 10. *D. de Jur. fisc.* Victor. *Epit.* 42. de Trajano: *Exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocavit, quod eo crescente artus reliqui tabescant.* Laudatissima etiam vox Pertinacis est apud Capitolin. *ej. vita c.* 7. *Sanctius est, inopem Rempublicam obtinere, quam ad divitiarum cumulum per discrimina atque dedecoris vestigia pervenire.* Otto.

(*t*) *Præter hæc tria jura*]. Circa bona publica civitati non tantum competit *Imperium*, cujus vi varia circa illa disponit, sed & *dominium proprium sic dictum*. De cæte-

alicubi iterum (*v*) distinguitur in Patrimonium Principatus, & Reipublicæ (*x*), seu in Fiscum, & Ærarium. Quorum prius destinatum est ad sustentationem Regis, ejusque familiæ: posterius ad publicas utilitates regni. Circa prius Rex habet usumfructum, & de fructibus, inde provenientibus, pro suo arbitrio disponere potest. Circa posterius autem administratoris munus obit, idemque usibus, quibus destinatum est, adplicare debet. Neutrum, nisi consensu populi, alienare potest.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 5. §. 8.

Multo minus (*y*) autem, qui regnum non habet VI. 3. In Rempublicam

tero omnes res, quæ in civitatis districtu reperiuntur, & dominum privatum non habent, nec constanti consuetudine pro rebus nullius habentur, originarie ad civitatem pertinere censendæ sunt, de quo in hypothesi non nihil explicatius egi in *Specim. Jur. Publ. l. III. c.* 3. quæ ad thesin facile referri possunt. Titius.

(*v*) *Quod alicubi iterum*]. Bonorum publicorum dominium in privatos aliquando devenire patitur civitas, idque vel simpliciter, vel reservato aliquo emolumento. Quædam verò in suo statu perdurant, quorum usus uti in genere ad civitatis utilitatem eo modo, quem rei cujusvis indoles admittit, referri debet, ita eum nonnunquam leges fundamentales specialius determinant, quod Auctor *h.* indicat, ac Imperantis circa bona illa potestatem recte declarat, add. *d. c.* 5. §. 8. 11. Ab aliis autem bonis differunt *res Principis patrimoniales*, in quibus ad exemplum privatorum dominium vel alia jura idem habet. Idem.

(*x*) *Republicæ*]. Hæc distinctio recte applicatur, non tantum rebus corporalibus, quarum Dominium est publicum, sed & juribus istis, de quibus agebatur §. 3. & *Observ.* ibidem. Confer *Grotium lib. II. cap. 6.* §. 11. & *seqq.* Carmichi.

Hæc duo differunt a bonis patrimonialibus principis, in quæ sine ullo respectu ad rempublicam jus habet ad exemplum privati. Patrimonium vero principatus debetur principi secundum jus naturæ: quum enim cives eum elegerint in imperantem; civium quoque erit illi subministrare ea, quæ ad ejus characterem, familiam & dignitatem honeste & digne sustinendam pertinent. Vid. Arnisæum *de jur. maj. l. III. c.* 1. §. 2. Conf. de cetero Boecler. *comment. Plin. c.* 9. §. 7. *fol.* 794. Conring. *de ærario constituendo*, Seckendorf *Fürsten-Staat. p. III. c.* 1. 2. 3. Treuer.

§. VI. Regulariter cives ita nomen civitati dedisse censendi sunt, ut libera sit facultas emigrandi, & *de sua cuique civitate statuendi*, *l.* 12. §. 9. *D. de capt. & postl.*

totam, vel ex parte alienandam.

bet in patrimonio, totum regnum, aut ejus partem ALIENARE potest, nisi accedat consensus populi, & posteriore casu, etiam peculiariter consensus partis alienandæ (z). Sicuti nec vice versa membrum aliquod a civitate invita sese abrum-

modo (1) non discedant gregatim magnis catervis, nec (2) Civitatis intersit, si v. gr. fiducia multitudinis bellum est susceptum, vel magnum æs alienum contractum: quia ne quidem societati mercatoriæ intempestive renunciare licet. (3) Leges non prohibeant, uti olim apud Argivos auctore Ovidio II. *Met. vs.* 38. *Probibent discedere leges, pœnaque mors posita est patriam mutare volenti*, & hodie apud Russos, Thuan. XXI. Narrat etiam Camdenus *Annal. pag.* 47. secundum antiquas Angliæ leges, nemini subditorum regno exire licere, nisi Magnati aut Mercatori, idque ex justa causa, & speciali venia petita. Belgis vero & Hispanis patriam sine ullis vinculi reliquiis derelinquere licet. vid. Grot. *App. Epist.* 670. ut & II. *de J. B. & P. c.* 5. §. 24. & Ill. Bynkershoek. I. *quæst. jur. publ. c.* 22. & II. *c.* 25. *n.* 6. OTTO.

(y) *Multo minus*]. Hæc recte quidem dicuntur; add. *d. c.* 5. §. 9. 10. sed præter scopum, nam hactenus de *Rebuspublicis* earumque *dominio* quæstio fuit; hic autem sermo instituitur de *jure imperandi personis*, eique respondente *subjectione*: de cætero verum est, quod sicut subditi Imperio se subtrahere non debent, ita vice versa Imperans proprio tantum consensu illud in alios regulariter transferre nequeat. vid. *c.* 9. §. 7. h. l. lit. (*f*). TITIUS.

Vide *Grotium d. cap.* §. 3. *& seqq.* At recte observat *Titius*, doctrinam hujus §. quamvis veram, præter scopum hic poni. CARMICH.

(z) *Alienandæ*]. Hic consensus in omni imperio requiritur, patrimoniale enim natura non datur, sed demum patrimoniale fit, quando populus principi ea conditione imperium tradit, ut ipsi liceat illud, in quemcumque placuerit, transferre: quod, ut expresse indicetur, necessum est: extra hunc casum patrimoniale imperium est non-ens. Non enim imperio tacite jam inest, quod subditi cives imperanti tradant proprietatem bonorum, imperium cum potestate alienandi, corpora in servitutem: quæ tria in omni imperio potestati imperantis tacite excipiuntur. Consensus itaque civium expressus ad potestatem alienandi constituendam summe necessarius. HOBBESIUS quidem omne imperium patrimoniale statuit *de cive c.* 9. §. 10. sed hoc exinde fieri intelligitur, quod potestatem imperantis deducat ex eo, quantum populus ipsi tribuere potuerit, sed deducendum fuisset ex eo, quantum voluerit. Vid. imprimis HUBERUM *de jure civit. l. I sect.* 2. *c.* 5. *n.* 30. *sqq. & sect.* 10. *c.* 5. *n.* 40. 41. *cum adnot.* THOMASII, & pereruditam diss. ERN. WILHELM BIELFELDT *de imperii alienat. Lugd. B.* 1710. *ed.* TREUER.

(a) *Sese abrumpere potest*]. Præsertim (1) si civitatis intersit, ut maneat, & vel lucrum, vel certa securitatis ratio eidem subducatur; si forte multa debeat in civitate: si penuria civium prematur respublica: si commerciis, opificiis derogetur: si onera reip. sustinenda sint. (2) Si periculum aliquod instet reipublicæ, in quo ejus diminutio periculosa, ut tempore belli, seditionis, pestis. (3) Si unius civis exemplo ceteri quoque

rumpere potest (*a*), nisi per vim externorum hostium in eam sit redactum conditionem, ut aliter nullo modo salvum esse queat.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 9—11.

que incitari possent ad abitum cum detrimento reip. meditandum. vid. Grotium *l. II. c.* 5. §. 24. Gronov. *ad h. l.* & diss. sub præsidio Hildebrandi. *Altdorfi* 1716. *hab. de intempestivo civium discessu cohibendo.* Treuer.

Caput XVI.

De Bello & Pace.

Summaria.

I. *Bellum necessarium prudenter movendum*
II. *Ob causas justas, tam in bello defensivo, quam offensivo,*
III. *Tentata prius amica via.*
IV. *Causæ belli injustæ.*
V. *In bello dolus licitus,*
VI. *Itemque vis, quæ tamen moderanda.*
VII. *Bellum aliud solenne, aliud minus solenne,*
VIII. *Jus belli competit summo Imperanti*
IX. *Interdum ex privata injuria.*
X. *Repressaliæ.*
XI. *Bellum pro altero quando geri possit.*
XII. *Licentia in bello quanta.*
XIII. *Res bello captæ cui cedant.*
XIV. *Imperium bello quæsitum qui fiat legitimum.*
XV. *Bellum suspenditur induciis,*
XVI. *Quæ vigent vel retento vel dissoluto belli apparatu:*
XVII. *Finitur.*

Grot. de J. B. & P. *l.* i. *c.* 2. & 3. *l.* ii. & *l.* iii. *passim.*

Quan-

QUANQUAM id legi (*b*) naturali maxime sit conveniens, ut homines pacem invicem agitent ultro ea præstando, quæ debebant; imo pax ipsa (*c*) sit status homini, quatenus a brutis distinguitur, peculiaris: aliquando tamen (*d*) ipsi

I. Bellum & justum & prudens esse debet.

§. I. Bellum est status præternaturalis, & felicitati ac paci humani generis inimicus, ad quam colendam Deus nos idoneos creavit; quicquid Hobbesius contra philosophetur, & homines, ut meros centauros, depingat. (2) *Permittitur* bellum, tanquam remedium contra malitiam extraordinarium; non vero *præcipitur*: quæque de jure defensionis, & moderamine inculpatæ tutelæ supra diximus in statu naturali obtinere, hic etiam sunt observanda. (3) Erasmus in *Milite Christiano*, & ad adagium, *Dulce bellum inexpertis*, Christianis arma interdicit; sed, ut Grotius *in Prolg. de J. B. & P.* §. 29. arbitratur, eo consilio, quo solemus in alteram partem flectere, quæ in unam exierunt. Bellum quidem belluinum est, at ubi pax haberi non potest, omnis ratio honesta est expediendæ salutis. Hinc ipse Deus bella geri jussit, & nisi hanc permissionem afferamus, injustus invasor impune quemvis aggredi, suasque res feliciter gerere posset. (4) Cicero bellum appellat certationem per vim. Grotius statum per vim certantium, qua tales sunt. Alb. Gentilis I. *de Jure belli c.* 2. justam publicorum armorum contentionem definivit. Ego describere malim, quod sit status Summarum potestatum de jure controverso certantium per vim aut dolum. vid. Ill. Bynkerh. I. *Qu. jur. publ. c.* I. Otto.

(*b*) *Quamquam id Legi*]. Occasione juris belli & pacis, quod ad partes Imperii Civilis etiam pertinet, generalis iterum de bello & pace instituitur tractatio, quanquam alio loco concinnius de hac re agi poterat. Pax est *status hominum, inter se neque litigantium, neque litigandi propositum habentium*, seu breviter, est *status mutuæ socialitatis*. Bellum autem latiori sensu est *status eorum, qui jurium causa acta vel proposito litigant*: excluditur igitur certamen brutorum, & pugna exercitii vel quæstus causa instituta. Frequentius tamen in bello concipiendo ad litigandi modum respicimus, ut strictiori magisque usitato sensu sit *status insignis hominum multitudinis per vim, vel apertam vel obliquam, propter jus controversum, certantis aut omissa, etiam ex pacto ad tempus hostilitate propositum certandi retinentis*. Excluduntur itaque tum litigia verbalia, tum duella, add. Grot. *de J. B. & P. l. I. c.* I. §. 2. Esse de cætero pacem statum hominis naturalem, bellum vero præternaturalem & extraordinarium, quicquid contra ineptiat Hobbesius, ex genuinis principiis facile liquet. Titius.

(*c*) *Imo pax ipsa*]. Sic etiam docetur *l.* VIII. *c.* 6. §. 2. sed doctrina non satis liquida est, nam potius pax & bellum hominibus sunt propria, cum ratione diriguntur; inter bruta autem, quicquid ejus generis occurrit, a solo instinctu dependeat. Idem.

(*d*) *Aliquando tamen*]. Ex intentione Dei absoluta bellum semper inter homines cessare debet, sed ex hypothesi malitiæ humanæ, socialitatem ultro abrumpentis, illud licitum, imo aliquando necessarium est, nimiam tamen festinationem & socialitas & sæpe prudentia dissuadent, add. *d. c.* 6. §. 2. Grot. *de J. B. & P. l. II. c.* 24. Illud autem recte computantibus facile apparebit, a Monar-

ipſi quoque homini bellum (*e*) ſit licitum, & quandoque neceſſarium, quando nempe per alterius malitiam noſtra ſervare, aut jure noſtro potiri, citra vim adhibitam, nequimus. In quo ipſo tamen prudentia, & humanitas ſuadet, ut ne ad arma eamus, ubi ex injuriarum noſtrarum perſecutione

narchiis pleraque bella oriri. Idem.

(*e*) *Homini bellum*]. Non eſt hic locus generalis de *Bello* doctrinæ proponendæ: ea petenda eſt ex *lib. I. c.* 5. Ubi licet Auctor de ſola *Defenſione* egerit, nos tamen ad §. 17. nonnulla ſubjecimus de violenta ſui juris *Proſecutione*, quam ibidem monuimus ad eundem locum pertinere: quæque illic de violenta ſeu defenſione, ſeu proſecutione, dicta ſunt, ex æquo locum habent, ſive inter ſingulos Homines, in ſtatu invicem naturali viventes, ſive inter Hominum multitudines, easque vel ſimplicis pacti obligatione, vel nexu Imperii, combinatas, certamen fiat: unde & ab omnibus iſtiusmodi differentiis abstrahit genuina *Belli* notio, prout id in *Juris Naturalis* diſciplina conſideratur; quod idcirco *Grotio* definitur *lib. I. cap.* 1. §. 2. *Status per vim certantium, qua tales ſunt*; ſatis quidem apte, ſi addidiſſet *Jurium cauſa*, ut excludantur certamina exercitii vel quæſtus cauſa inſtituta. *Titio* quidem, licet iſtam differentiam includenti, aliam tamen ob cauſam nimis late bellum definitur, *Status eorum, qui Jurium cauſa, actu vel propoſito litigant;* quaſi non tantum a litigantium numero, ſed & a *violento litigandi modo*, generalis Belli notio abstraheret; atque adeo lites etiam forenſes, quin & verbales contentiones extrajudiciales ſub Belli ambitu continerentur.

Cum interim Bellum natura ſua Civitatibus non ſit proprium; iſta ſola ad hoc caput proprie pertinent, quæ reſpiciunt aut Imperantis & Subditorum mutuas obligationes circa Bellum, aut obligationum eo pertinentium inter eos communicationem, aut denique privilegia Jure Gentium voluntario iis indulta, qui adhibitis debitis ſolennitatibus bella gerunt auctoritate Summorum Imperantium in Civitatibus, quæ apud vicinas Gentes pro talibus notæ ſunt atque agnitæ. Carmich.

Quæ ſupra de jure ſe defendendi contra injuſtum invaſorem & de inculpata tutela dicta ſunt, ea quoque fundamenta juris belli eſſe debent. Nulla enim differentia juris inducitur, ſive bellum publicum ſit inter reſpublicas liberas; ſive privatum in ſtatu naturali inter duos homines liberos; non jura, non defenſionis libertas, ſed vocabula differunt. Quemadmodum ergo jus naturæ non præcipit, ſed permittit, ut nos cum cæde alterius defendamus, ſi nulla alia adminicula ſubſint; ita quoque in bello res ſeſe habet: quod a jure naturæ non præcipitur, ſed permittitur; adeoque jus belli non notat legem aut præceptum; ſed facultatem moralem belli gerendi: & ſic bellum licitum eſſe colligitur: alias injuſtus invaſor impune quemvis adgredi, remque ſuam feliciter gerere poſſet; quum nemo haberet jus ei reſiſtendi ejusque violentiam violenter abigendi. Bellum itaque non eſt medium pacis ſervandæ; ſed eſt remedium injuriæ repellendæ; & conſiſtit in defenſione ſui violenta contra injuriam intentatam. Plurima, quæ hic diſputan-

tione plus mali in nos nostrosque (*f*), quam boni sit redundaturum.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 1, 2.

II. Belli defensivi & offensivi justae caussae.

JUSTAE CAUSAE, ob quas (*g*) bellum suscipi possit, huc redeunt (*h*), ut nos & nostra servemus ac tueamur contra injustam aliorum invasionem, aut ut quae nobis debita ab aliis exhibere renuuntur, asseramus, aut injuriae jam illatae reparationem & cautionem in posterum obtineamus (*i*). Ob

tantur, an bellum sit licitum, ex principiis honesti & foro conscientiae desumuntur, & magis evincunt, obligationem ad bellum a virtutis norma nullam esse, neque id praecipi jure naturae; quam ut demonstrent, bellum in foro justitiae non esse licitum. TREUER.

(*f*) *Plus mali in nos nostrosque*]. Vel etiam in Humanam Societatem, quamvis nos nostrosque peculiariter non tangat. CARMICH.

§. II. Justum bellum dicitur, (1) intuitu gerentis, qui jus armorum habet, & excludit latrones. (2) Respectu modi, quo geritur, & dividi potest in defensivum & offensivum. (3) Ratione causae. Haec vero unica est defensio adversus injuriam, sive per illam jus, nobis perfecte competens, negetur, sive malum aliquod inferatur. Hoc sensu bellum offensivum non datur; quia neminem jure naturali offendere licet. *Illa bella injusta sunt, quae sunt sine causa suscepta* ait Cicero III. *de Rep.* OTTO.

(*g*) *Justae causae, ob quas*] Bellum justum praesupponit injustam offensionem, adeoque semper *defensivum* est, quia tamen offensio illa aliquando *violenta* est, aliquando *simplex*, hinc, bellum, quod illi opponitur in specie *defensivum*, quod huic, *offensivum*, cum Auctore dicere licebit, add. *d. c.* 6. §. 3. TITIUS.

(*h*) *Huc redeunt*]. PAULUS LAYMANNUS *theol. moral. lib. II. tr.* 3. *c.* 12. *n.* 5. decem enumerat justas belli caussas: (1) contra subditos rebelles: (2) ut recuperetur provincia jure debita: (3) ad vindicandam gravem contumeliam: (4) contra eos, qui hosti injusto auxilium praebent: (5) qui poenam hominum rempublicam laedentium impediunt: (6) qui foedus violarunt: (7) qui jus gentium laedunt: (8) ad auxilium ferendum sociis: (9) ad religionem conservandam: (10) ad DEI jussa immediate exsequenda. Sed omnes hae caussae praeter ultimam, quae rationi incognita est, tribus illis capitibus in auctore adlatis vel unico momento defensionis sui contra injurias possunt includi. Conf. ROEHRENSEE *diss. de caussa belli justifica Witteb.* 1700. VERNULAEI *instit. pol. L. IV. tit.* 4. *c.* 2. *sqq.* NAUDAEUS *de studio militari lib. II. p.* 560. *sqq.* TREUER.

(*i*) *In posterum obtineamus*]. Haec continentur sub praecedente clausula, *quae nobis debita ab aliis exhiberi renuuntur, asseramus.* Omne sc. Bellum justum supponit *Injuriam;* quae vel fit (ut notavimus supra *Obs. in lib. I. c.* 2. §. 15.) per

Ob priorem causam quod geritur, Bellum Defensivum: quod ob posteriores, Offensivum dicitur (*k*).

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 6. §. 3, 4.

III. Prius semper tentanda via amicitiæ.

Neque tamen confestim (*l*), ubi quis sese læsum arbitratur, ad arma est decurrendum, in primis ubi adhuc dubii aliquid (*m*) circa jus aut factum occurrit: sed tentandum, num amica via res possit componi (*n*); puta, colloquio inter partes

per injustam actionem, qua Jus aliquod naturale aut reale violatur; vel per actionis debitæ omissionem, qua juris alicujus personalis expletio detrectatur. Confer. *Grot. Lib. II. c.* 1. *ab init.* Carmich.

(*k*) *Offensivum dicitur*]. Dicitur ita per usum vocabulorum tyrannum: re ipsa bellum offensivum secundum juris præcepta non datur: offendere enim neminem licet: nec injustus invasor, cujus vim repello, offendi proprie dicendus est. De bello punitivo, quod Grotius finxit & recentiores nonnulli recoquunt, constabit ex not. præced. *cap.* 13. §. 4. Treuer.

§. III. Dubium in bellis suscipiendis oriri solet, vel ex ignorantia facti, vel ex obscura interpretatione juris stricti, vel ex illiquida proportione utilitatum, quas ex bello suscepto vel intermisso sperare liceat, uti Cl. Treuer bene observavit. (2) Atque his in casibus non modo honestius sed etiam tutius est, tres vias molliores ex Grotio II. *c.* 23. §. 7. *seqq.* allatas, amplecti; licet manifesto læsus viam amicabilem ingredi non teneatur; quia sub petito colloquio sæpe insidiæ latent, & via compromissi a potentioribus plerumque spernitur. (3) Non etiam convenit regulis prudentiæ consilium Grotii *d. l.* §. 8. de universali tribunali constituendo, quod inter moraliter impossibilia est referendum. Simile fœdus Henricus IV. molitus esse dicitur in *Memoires du Duc de Sully t.* 11. *pag.* 413. sed alii cum Victorio Siri de eo dubitarunt. Otto.

(*l*) *Neque tamen confestim*]. Socialitatem prohibere, ne statim in bellum ruamus, satis certum est, add. *d. c* 6. §. 4. Uti tamen exinde solennium indictionum necessitas non sequitur, ita, si adversarii ambitio improbitasque satis manifesta sit, non consultum fuerit mollioribus remediis, alteri ludibrium saltem debituris, tempus frustra terere. Titius. Vide *Grotium Lib. II. c.* 24. Carmich.

(*m*) *Dubii aliquid*]. Vide *Grotium Lib. II. c.* 23. Idem.

(*n*) *Possit componi*]. Is, qui manifesto læsus est, eo ipso jus habet vindicandi injuriam inlatam vi bellica: penes ipsum ergo est aut illud jus statim prosequi, aut eidem ad tempus renuntiare. Stricto jure non obligatur ad tentandas vias amicas: honestissimum tamen esse nemo negabit, leniora adminicula prius adhibere, quam ad arma procedatur:

Nam pendere solet belli fortuna, diuque
Inter utrumque volat dubiis victoria pennis.

Quo-

tes instituto, provocatione ad arbitros facta, aut re sorti commissa. Præcipue autem hæc via tentanda illi, qui petit, quippe cum possessionem cum aliquo titulo favor utique comitetur.

dict. §. 4.

Injustæ porro bellorum causæ (*o*), vel aperte tales sunt, vel colorem aliquem, licet dilutum, admittunt. Illæ ad duo potissimum capita referuntur, avaritiam & ambitionem, seu habendi, & dominandi libidinem. Hæ variæ sunt; puta, IV. Injustæ belli causæ quæ & quales.

Quoniam autem ad officia humanitatis jure perfecto gentes non obligantur; pactis specialibus opus est, quibus se invicem perfecte obligent ad amicas vias prius tentandas, quam bello injurias vindicent. Inlustrat hoc *pacis Olivensis art. XXXV.* §. 2. 3. *Si contingat unam partem ab altera, vel plures a pluribus, gravi aliqua injuria, citra tamen vim armorum, vexari; non licebit ideo læso ad arma subito recurrere; sed ante amicabilis componendarum hujusmodi controversiarum ratio ineunda erit, videlicet, ut læsus, accepta injuria, si immediate cum lædente convenire nequeat; alios paciscentes moneat, & commissio generalis omnium paciscentium nomine instituatur ad læsi confinia, intra spatium quatuor mensium, in quo inter deputatos utrimque commissarios negotium discutiatur &, si possibile erit, intra quatuor ad summum alios menses terminetur. Si vero lædentem refractarium ad æqua, quæ proponentur, media deprehenderint; tunc læsis licebit, facta tamen prius legitima belli denuntiatione, jus suum armis prosequi, & bellum, ut supra statutum est, lædenti inferre.* Treuer.

§. IV. Distinguendum est (1) inter causas belli justificas, quibus belli justitiam in publicis manifestis peroramus, & suasorias. (2) A causis separandi sunt colores, seu prætextus, quos vocat Suet. *Cæs.* c. 30. (3) Alia sunt belli principia, seu primi partium conflictus, etsi hæc sæpe confunduntur. vid. Grot. II. *c.* 1. §. 1. & *c.* 22. §. 1. Metum sane ex potentia vicini tunc demum inter causas agnoscimus, si mediis injustis potentia augeatur: alias a posse ad esse non valet consequentia, & argumenta dissentientium eo redeunt, licere opem ferre Principi a potentiore invaso, quod extra controversiam est positum. Idem de utilitate jure destituta, & consilio novas quærendi sedes esto judicium. Otto.

(*o*) *Injustæ porro bellorum causæ*]. Injustas bellorum causas earumque colores recte satis Auctor explicat, nisi quod *denegatio eorum, quæ ex simplici aliqua virtute debentur*, aliquando justa belli causa esse queat, add. *d. c.* 6. §. 5. præterea gentibus bellicosis non desunt prætextus plausibiliores, quibus injustitia belli involvi possit. Ex his ergo liquet, quod bellum ratione *causæ* sit vel *justum*, quod injustam offensionem præsupponit, nec favore belli defensivi excidit, licet vim inferat; vel *injustum*, quod sine causa alios lædit, nec defensive jure utitur, licet vim

ne cæterorum civium, quantum ejus fieri potest, refundi debet (*s*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 7.

V. 2. Jus Principis in fiscum atque ærarium.

Præter hæc tria jura (*t*) in multis civitatibus dantur peculiaria Bona publica, quæ patrimonium Reipublicæ aut regni solent appellari. Quod ali-

J. N. & G. in historia J. N. §. 53. *p.* 79. *sq.* Conferri meretur hic de dominio eminente diss. Boecleri, quæ est *in t. I. diss. ejus n.* 28. *p.* 825. Treuer.

(*s*) *Refundi debet*]. Quin & eandem restitutionem deberi putaverim, ubi aliquis Civis ob controversiam publicam insigne aliquod damnum citra suam culpam ab hoste est perpessus, non ex causa commercii aliave simili: quæ enim ejusmodi damna mercatoribus contingunt, majore pretio pro similibus mercibus exigi solito ut plurimum pensantur. Carmich.

Puto hoc esse æquitatis officium, non justitiæ. Quando respublica in summis angustiis versatur; jure perfecto tenetur civis non tantum vita sua, sed & bonis subire pericula ad eam tuendam: quid, quod dominii eminentis vox id innuit: quo princeps bonis civium eo casu uti potest, ac suis, quæ abiicere, perdere, alienare licet pro lubitu. Vid. supra *not. ad l. I. c.* 5. §. 29. Treuer.

§. V. Alia sunt bona Principis (1) *Patrimonialia*, in quibus is exemplo privatorum dominium vel aliud jus in re habet. (2) *Domanialia*, quorum proprietas est populi, ususfructus Principis: qualia apud Gallos docente Choppino multis privilegiis lege regni sunt munita, quæ ad bona Principum Cameralia, aut ad Mensalia Episcoporum haud tuto semper applicari possunt: Lyncker. *Resp.* 2. & 80. & Leyser. *Meditat. ad D. Spec.* 50. *n.* 7. 8. 9. Generali autem omnium regnorum & quasi gentium jure obtinuit, ne domanium sine consensu Ordinum alienari possit, ut Cujacius inquit in *cap.* 33. *X. de Jurej.* & Sande III. *tit.* 4. *def.* 1. aliique a Christ. Frisio *in Jure doman.* collecti præjudiciis firmarunt. (3) *Fiscalia*, quæ pleno jure Principi ad tuendam dignitatem & aulam splendide sustentandam sunt concessa: eoque pertinent *ἀδέσποτα*; quæcunque enim in territorio reperiuntur, nec actu a privatis sunt occupata, universæ civitati relicta censentur. (4) Ærarii dominium directum & utile apud populum; imperium apud Principem est. Plinius *Paneg. c.* 36. *At fortasse non eadem severitate fiscum, qua ærarium cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo: in jus veni, ambula ad tribunal.* (5) De fisco memorabilis est *l.* 10. *D. de Jur. fisc.* Victor. *Epit.* 42. de Trajano: *Exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocavit, quod eo crescente artus reliqui tabescant.* Laudatissima etiam vox Pertinacis est apud Capitolin. *ej. vita c.* 7. *Sanctius est, inopem Rempublicam obtinere, quam ad divitiarum cumulum per discrimina atque dedecoris vestigia pervenire.* Otto.

(*t*) *Præter hæc tria jura*]. Circa bona publica civitati non tantum competit *Imperium*, cujus vi varia circa illa disponit, sed & *dominium proprium sic dictum*. De cæ-

alicubi iterum (v) diſtinguitur in Patrimonium Principatus, & Reipublicæ (x), ſeu in Fiſcum, & Ærarium. Quorum prius deſtinatum eſt ad ſuſtentationem Regis, ejusque familiæ: poſterius ad publicas utilitates regni. Circa prius Rex habet uſumfructum, & de fructibus, inde provenientibus, pro ſuo arbitrio diſponere poteſt. Circa poſterius autem adminiſtratoris munus obit, idemque uſibus, quibus deſtinatum eſt, adplicare debet. Neutrum, niſi conſenſu populi, alienare poteſt.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 8.

Multo minus (y) autem, qui regnum non habet VI. 3. In Rempublicam

tero omnes res, quæ in civitatis diſtrictu reperiuntur, & dominum privatum non habent, nec conſtanti conſuetudine pro rebus nullius habentur, originarie ad civitatem pertinere cenſendæ ſunt, de quo in hypotheſi non nihil explicatius egi in *Specim. Jur. Publ. l. III. c.* 3. quæ ad theſin facile referri poſſunt. Titius.

(v) *Quod alicubi iterum*]. Bonorum publicorum dominium in privatos aliquando devenire patitur civitas, idque vel ſimpliciter, vel reſervato aliquo emolumento. Quædam veró in ſuo ſtatu perdurant, quorum uſus uti in genere ad civitatis utilitatem eo modo, quem rei cujusvis indoles admittit, referri debet, ita eum nonnunquam leges fundamentales ſpecialius determinant, quod Auctor *h.* indicat, ac Imperantis circa bona illa poteſtatem recte declarat, add. *d. c.* 5. §. 8. 11. Ab aliis autem bonis differunt *res Principis patrimoniales*, in quibus ad exemplum privatorum dominium vel alia jura idem habet. Idem.

(x) *Republicæ*]. Hæc diſtinctio recte applicatur, non tantum rebus corporalibus, quarum Dominium eſt publicum, ſed & juribus iſtis, de quibus agebatur §. 3. & *Obſerv.* ibidem. Confer *Grotium lib. II. cap. 6.* §. 11. & *ſeqq.* Carmichi.

Hæc duo differunt a bonis patrimonialibus principis, in quæ ſine ullo reſpectu ad rempublicam jus habet ad exemplum privati. Patrimonium vero principatus debetur principi ſecundum jus naturæ: quum enim cives eum elegerint in imperantem; civium quoque erit illi ſubminiſtrare ea, quæ ad ejus characterem, familiam & dignitatem honeſte & digne ſuſtinendam pertinent. Vid. Arnisæum *de jur. maj. l. III. c.* 1. §. 2. Conf. de cetero Boecler. *comment. Plin. c.* 9. §. 7. *fol.* 794. Conring. *de ærario conſtituendo*, Seckendorf *Fürſten-Staat. p. III. c.* 1. 2. 3. Treuer.

§. VI. Regulariter cives ita nomen civitati dediſſe cenſendi ſunt, ut libera ſit facultas emigrandi, & *de ſua cuique civitate ſtatuendi*, *l.* 12. §. 9. *D. de capt. & poſtl.* re-

totam, vel ex parte alienandam. bet in patrimonio, totum regnum, aut ejus partem ALIENARE potest, nisi accedat consensus populi, & posteriore casu, etiam peculiariter consensus partis alienandæ (z). Sicuti nec vice versa membrum aliquod a civitate invita sese abrum-

modo (1) non discedant gregatim magnis catervis, nec (2) Civitatis intersit, si v. gr. fiducia multitudinis bellum est susceptum, vel magnum æs alienum contractum: quia ne quidem societati mercatoriæ intempestive renunciare licet. (3) Leges non prohibeant, uti olim apud Argivos auctore Ovidio II. *Met. vs.* 38. *Prohibent discedere leges, pœnaque mors posita est patriam mutare volenti*, & hodie apud Russos, Thuan. XXI. Narrat etiam Camdenus *Annal. pag.* 47. secundum antiquas Angliæ leges, nemini subditorum regno exire licere, nisi Magnati aut Mercatori, idque ex justa causa, & speciali venia petita. Belgis vero & Hispanis patriam sine ullis vinculi reliquiis derelinquere licet. vid. Grot. *App. Epist.* 670. ut & II. *de J. B. & P. c.* 5. §. 24. & III. Bynkershoek. I. *quæst. jur. publ. c.* 22. & II. *c.* 25. *n.* 6. OTTO.

(y) *Multo minus*]. Hæc recte quidem dicuntur; add. *d. c.* 5. §. 9. 10. sed præter scopum, nam hactenus de *Rebuspublicis* earumque *dominio* quæstio fuit; hic autem sermo instituitur de *jure imperandi personis*, eique respondente *subjectione*: de cætero verum est, quod sicut subditi Imperio se subtrahere non debent, ita vice versa Imperans proprio tantum consensu illud in alios regulariter transferre nequeat. vid. *c.* 9. §. 7. h. l. lit. (*f*). TITIUS.

Vide *Grotium d. cap.* §. 3. *& seqq.* At recte observat *Titius*, doctrinam hujus §. quamvis veram, præter scopum hic poni. CARMICH.

(z) *Alienandæ*]. Hic consensus in omni imperio requiritur, patrimoniale enim natura non datur, sed demum patrimoniale fit, quando populus principi ea conditione imperium tradit, ut ipsi liceat illud, in quemcumque placuerit, transferre: quod, ut expresse indicetur, necessum est: extra hunc casum patrimoniale imperium est non-ens. Non enim imperio tacite jam inest, quod subditi cives imperanti tradant proprietatem bonorum, imperium cum potestate alienandi, corpora in servitutem: quæ tria in omni imperio potestati imperantis tacite excipiuntur. Consensus itaque civium expressus ad potestatem alienandi constituendam summe necessarius. HOBBESIUS quidem omne imperium patrimoniale statuit *de cive c.* 9. §. 10. sed hoc exinde fieri intelligitur, quod potestatem imperantis deducat ex eo, quantum populus ipsi tribuere potuerit, sed deducendum fuisset ex eo, quantum voluerit. Vid. inprimis HUBERUM *de jure civit. l. I sect.* 2. *c.* 5. *n.* 30. *sqq. & sect.* 10. *c.* 5. *n.* 40. 41. *cum adnot.* THOMASII, & pereruditam diss. ERN. WILHELM BIELFELDT *de imperii alienat. Lugd. B.* 1710. *ed.* TREUER.

(a) *Sese abrumpere potest*]. Præsertim (1) si civitatis intersit, ut maneat, & vel lucrum, vel certa securitatis ratio eidem subducatur; si forte multa debeat in civitate: si penuria civium prematur respublica: si commerciis, opificiis derogetur: si onera reip. sustinenda sint. (2) Si periculum aliquod instet reipublicæ, in quo ejus diminutio periculosa, ut tempore belli, seditionis, pestis. (3) Si unius civis exemplo ceteri quoque

rumpere potest (*a*), nisi per vim externorum hostium in eam sit redactum conditionem, ut aliter nullo modo salvum esse queat.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 5. §. 9–11.

que incitari possent ad abitum cum detrimento reip. meditandum. vid. Grotium *l. II. c.* 5. §. 24. Gronov. *ad h. l.* & diss. sub præsidio Hildebrandi. *Altdorfi* 1716. *hab. de intempestivo civium discessu cohibendo.* Treuer.

Caput XVI.

De Bello & Pace.

Summaria.

I. *Bellum necessarium prudenter movendum*
II. *Ob causas justas, tam in bello defensivo, quam offensivo,*
III. *Tentata prius amica via.*
IV. *Causæ belli injustæ.*
V. *In bello dolus licitus,*
VI. *Itemque vis, quæ tamen moderanda.*
VII. *Bellum aliud solenne, aliud minus solenne,*
VIII. *Jus belli competit summo Imperanti*
IX. *Interdum ex privata injuria.*
X. *Repressaliæ.*
XI. *Bellum pro altero quando geri possit.*
XII. *Licentia in bello quanta.*
XIII. *Res bello captæ cui cedant.*
XIV. *Imperium bello quæsitum qui fiat legitimum.*
XV. *Bellum suspenditur induciis,*
XVI. *Quæ vigent vel retento vel dissoluto belli apparatu:*
XVII. *Finitur.*

Grot. de J. B. & P. *l.* I. *c.* 2. & 3. *l.* II. & *l.* III. *passim.*

Quan-

Quanquam id legi (*b*) naturali maxime fit conveniens, ut homines pacem invicem agitent ultro ea præſtando, quæ debebant; imo pax ipsa (*c*) fit ſtatus homini, quatenus a brutis diſtinguitur, peculiaris: aliquando tamen (*d*) ipſi

I. Bellum & juſtum & prudens eſſe debet.

§. I. Bellum eſt ſtatus præternaturalis, & felicitati ac paci humani generis inimicus, ad quam colendam Deus nos idoneos creavit; quicquid Hobbeſius contra philoſophetur, & homines, ut meros centauros, depingat. (2) *Permittitur* bellum, tanquam remedium contra malitiam extraordinarium; non vero *præcipitur*: quæque de jure defenſionis, & moderamine inculpatæ tutelæ ſupra diximus in ſtatu naturali obtinere, hic etiam ſunt obſervanda. (3) Erasmus in *Milite Christiano*, & ad adagium, *Dulce bellum inexpertis*, Chriſtianis arma interdicit; ſed, ut Grotius *in Prolg. de J. B. & P.* §. 29. arbitratur, eo conſilio, quo ſolemus in alteram partem flectere, quæ in unam exierunt. Bellum quidem belluinum eſt, at ubi pax haberi non poteſt, omnis ratio honeſta eſt expediendæ ſalutis. Hinc ipſe Deus bella geri juſſit, & niſi hanc permiſſionem afferamus, injuſtus invaſor impune quemvis aggredi, ſuasque res feliciter gerere poſſet. (4) Cicero bellum appellat certationem per vim. Grotius ſtatum per vim certantium, qua tales ſunt. Alb. Gentilis I. *de Jure belli c.* 2. juſtam publicorum armorum contentionem definivit. Ego deſcribere malim, quod ſit ſtatus Summarum poteſtatum de jure controverſo certantium per vim aut dolum. vid. Ill. Bynkerh. I. *Qu jur. publ. c.* 1. Otto.

(*b*) *Quamquam id Legi*]. Occaſione juris belli & pacis, quod ad partes Imperii Civilis etiam pertinet, generalis iterum de bello & pace inſtituitur tractatio, quanquam alio loco concinnius de hac re agi poterat. Pax eſt *ſtatus hominum, inter ſe neque litigantium, neque litigandi propoſitum habentium*, ſeu breviter, eſt *ſtatus mutuæ ſocialitatis*. Bellum autem latiori ſenſu eſt *ſtatus eorum, qui jurium cauſa actu vel propoſito litigant*: excluditur igitur certamen brutorum, & pugna exercitii vel quæſtus cauſa inſtituta. Frequentius tamen in bello concipiendo ad litigandi modum reſpicimus, ut ſtrictiori magisque uſitato ſenſu ſit *ſtatus inſignis hominum multitudinis per vim, vel apertam vel obliquam, propter jus controverſum, certantis aut emiſſa, etiam ex pacto ad tempus hoſtilitate propoſitum certandi retinentis.* Excluduntur itaque tum litigia verbalia, tum duella, add. Grot. *de J. B. & P. l. I. c.* 1. §. 2. Eſſe de cætero pacem ſtatum hominis naturalem, bellum vero præternaturalem & extraordinarium, quicquid contra ineptiat Hobbeſius, ex genuinis principiis facile liquet. Titius.

(*c*) *Imo pax ipſa*]. Sic etiam docetur *l.* VIII. *c.* 6. §. 2. ſed doctrina non ſatis liquida eſt, nam potius pax & bellum hominibus ſunt propria, cum ratione dirigantur; inter bruta autem, quicquid ejus generis occurrit, a ſolo inſtinctu dependeat. Idem.

(*d*) *Aliquando tamen*]. Ex intentione Dei abſoluta bellum ſemper inter homines ceſſare debet, ſed ex hypotheſi malitiæ humanæ, ſocialitatem ultro abrumpentis, illud licitum, imo aliquando neceſſarium eſt, nimiam tamen feſtinationem & ſocialitas & ſæpe prudentia diſſuadent, add. *d. c.* 6. §. 2. Grot. *de J. B. & P. l. II. c.* 24. Illud autem recte computantibus facile apparebit, a Monar-

ipſi quoque homini bellum (*e*) ſit licitum, & quandoque neceſſarium, quando nempe per alterius malitiam noſtra ſervare, aut jure noſtro potiri, citra vim adhibitam, nequimus. In quo ipſo tamen prudentia, & humanitas ſuadet, ut ne ad arma eamus, ubi ex injuriarum noſtrarum perſecutione

narchiis pleraque bella oriri. Idem.

(*e*) *Homini bellum*]. Non eſt hic locus generalis de *Bello* doctrinæ proponendæ: ea petenda eſt ex *lib. I. c.* 5. Ubi licet Auctor de ſola *Defenſione* egerit, nos tamen ad §. 17. nonnulla ſubjecimus de violenta ſui juris *Proſecutione*, quam ibidem monuimus ad eundem locum pertinere: quæque illic de violenta ſeu defenſione, ſeu proſecutione, dicta ſunt, ex æquo locum habent, ſive inter ſingulos Homines, in ſtatu invicem naturali viventes, ſive inter Hominum multitudines, easque vel ſimplicis pacti obligatione, vel nexu Imperii, combinatas, certamen fiat: unde & ab omnibus iſtiusmodi differentiis abſtrahit genuina *Belli* notio, prout id in *Juris Naturalis* diſciplina conſideratur; quod idcirco *Grotio* definitur *lib. I. cap.* 1. §. 2. *Status per vim certantium, qua tales ſunt*; ſatis quidem apte, ſi addidiſſet *Jurium cauſa*, ut excludantur certamina exercitii vel quæſtus cauſa inſtituta. *Titio* quidem, licet iſtam differentiam includenti, aliam tamen ob cauſam nimis late bellum definitur, *Status eorum, qui Jurium cauſa, actu vel propoſitio litigant*; quaſi non tantum a litigantium numero, ſed & a *violento litigandi modo*, generalis Belli notio abſtraheret; atque adeo lites etiam forenſes, quin & verbales contentiones extrajudiciales ſub Belli ambitu conſiderentur.

Cum interim Bellum natura ſua Civitatibus non ſit proprium; iſta ſola ad hoc caput proprie pertinent, quæ reſpiciunt aut Imperantis & Subditorum mutuas obligationes circa Bellum, aut obligationum eo pertinentium inter eos communicationem, aut denique privilegia Jure Gentium voluntario iis indulta, qui adhibitis debitis ſolennitatibus bella gerunt auctoritate Summorum Imperantium in Civitatibus, quæ apud vicinas Gentes pro talibus notæ ſunt atque agnitæ. Carmich.

Quæ ſupra de jure ſe defendendi contra injuſtum invaſorem & de inculpata tutela dicta ſunt, ea quoque fundamenta juris belli eſſe debent. Nulla enim differentia juris inducitur, ſive bellum publicum ſit inter reſpublicas liberas; ſive privatum in ſtatu naturali inter duos homines liberos: non jura, non defenſionis libertas, ſed vocabula differunt. Quemadmodum ergo jus naturæ non præcipit, ſed permittit, ut nos cum cæde alterius defendamus, ſi nulla alia adminicula ſubſint: ita quoque in bello res ſeſe habet: quod a jure naturæ non præcipitur, ſed permittitur; adeoque jus belli non notat legem aut præceptum; ſed facultatem moralem belli gerendi: & ſic bellum licitum eſſe colligitur: alias injuſtus invaſor impune quemvis adgredi, remque ſuam feliciter gerere poſſet; quum nemo haberet jus ei reſiſtendi ejusque violentiam violenter abigendi. Bellum itaque non eſt medium pacis ſervandæ; ſed eſt remedium injuriæ repellendæ; & conſiſtit in defenſione ſui violenta contra injuriam intentatam. Plurima, quæ hic diſputan-

tione plus mali in nos nostrosque (*f*), quam boni sit redundaturum.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 6. §. 1, 2.

II. Belli defensivi & offensivi justæ caussæ.

Justæ causæ, ob quas (*g*) bellum suscipi possit, huc redeunt (*h*), ut nos & nostra servemus ac tueamur contra injustam aliorum invasionem, aut ut quæ nobis debita ab aliis exhibere renuuntur, asseramus, aut injuriæ jam illatæ reparationem & cautionem in posterum obtineamus (*i*). Ob

tantur, an bellum sit licitum, ex principiis honesti & foro conscientiæ desumuntur, & magis evincunt, obligationem ad bellum a virtutis norma nullam esse, neque id præcipi jure naturæ; quam ut demonstrent, bellum in foro justitiæ non esse licitum. Treuer.

(*f*) *Plus mali in nos nostrosque*]. Vel etiam in Humanam Societatem, quamvis nos nostrosque peculiariter non tangat. Carmich.

§. II. Justum bellum dicitur, (1) intuitu gerentis, qui jus armorum habet, & excludit latrones. (2) Respectu modi, quo geritur, & dividi potest in defensivum & offensivum. (3) Ratione causæ. Hæc vero unica est defensio adversus injuriam, sive per illam jus, nobis perfecte competens, negetur, sive malum aliquod inferatur. Hoc sensu bellum offensivum non datur; quia neminem jure naturali offendere licet. *Illa bella injusta sunt, quæ sunt sine causa suscepta* ait Cicero III. *de Rep.* Otto.

(*g*) *Justæ causæ, ob quas*] Bellum justum præsupponit injustam offensionem, adeoque semper *defensivum* est, quia tamen offensio illa aliquando *violenta* est, aliquando *simplex*, hinc, bellum, quod illi opponitur in specie *defensivum*, quod huic, *offensivum*, cum Auctore dicere licebit, add. *d. c.* 6. §. 3. Titius.

(*h*) *Huc redeunt*]. Paulus Laymannus *theol. moral. lib. II. tr.* 3. *c.* 12. *n.* 5. decem enumerat justas belli caussas: (1) contra subditos rebelles: (2) ut recuperetur provincia jure debita: (3) ad vindicandam gravem contumeliam: (4) contra eos, qui hosti injusto auxilium præbent: (5) qui pœnam hominum rempublicam lædentium impediunt: (6) qui fœdus violarunt: (7) qui jus gentium lædunt: (8) ad auxilium ferendum sociis: (9) ad religionem conservandam: (10) ad Dei jussa immediate exsequenda. Sed omnes hæ caussæ præter ultimam, quæ rationi incognita est, tribus illis capitibus in auctore adlatis vel unico momento defensionis sui contra injurias possunt includi. Conf. Roehrensee *diss. de caussa belli justifica Witteb.* 1700. Vernulæi *instit. pol. L. IV. tit.* 4. *c.* 2. *sqq.* Naudæus *de studio militari lib. II. p.* 560. *sqq.* Treuer.

(*i*) *In posterum obtineamus*]. Hæc continentur sub præcedente clausula, *quæ nobis debita ab aliis exhiberi renuuntur, asseramus.* Omne sc. Bellum justum supponit *Injuriam*; quæ vel sit (ut notavimus supra *Obs.* in *lib. I. c.* 2. §. 15.) per

Ob priorem causam quod geritur, BELLUM DEFENSIVUM: quod ob posteriores, OFFENSIVUM dicitur (*k*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 3, 4.

III. Prius semper tentanda via amicitiæ.

Neque tamen confestim (*l*), ubi quis sese læsum arbitratur, ad arma est decurrendum, in primis ubi adhuc dubii aliquid (*m*) circa jus aut factum occurrit: sed tentandum, num AMICA VIA res possit componi (*n*); puta, colloquio inter partes

per injustam actionem, qua Jus aliquod naturale aut reale violatur; vel per actionis debitæ omissionem, qua juris alicujus personalis expletio detrectatur. Confer. *Grot. Lib. II. c.* 1. *ab init.* CARMICH.

(*k*) *Offensivum dicitur*]. Dicitur ita per usum vocabulorum tyrannum: re ipsa bellum offensivum secundum juris præcepta non datur: offendere enim neminem licet: nec injustus invasor, cujus vim repello, offendi proprie dicendus est. De bello punitivo, quod GROTIUS finxit & recentiores nonnulli recoquunt, constabit ex not. præced. *cap.* 13. §. 4. TREUER.

§. III. Dubium in bellis suscipiendis oriri solet, vel ex ignorantia facti, vel ex obscura interpretatione juris stricti, vel ex illiquida proportione utilitatum, quas ex bello suscepto vel intermisso sperare liceat, uti Cl. Treuer bene observavit. (2) Atque his in casibus non modo honestius sed etiam tutius est, tres vias molliores ex Grotio II. *c.* 23. §. 7. *seqq.* allatas, amplecti; licet manifesto læsus viam amicabilem ingredi non teneatur; quia sub petito colloquio sæpe insidiæ latent, & via compromissi a potentioribus plerumque spernitur. (3) Non etiam convenit regulis prudentiæ consilium Grotii *d. l.* §. 8. de universali tribunali constituendo, quod inter moraliter impossibilia est referendum. Simile fœdus Henricus IV. molitus esse dicitur in *Memoires du Duc de Sully t.* II. *pag.* 413. sed alii cum Victorio Siri de eo dubitarunt. OTTO.

(*l*) *Neque tamen confestim*]. Socialitatem prohibere, ne statim in bellum ruamus, satis certum est, add. *d. c* 6. §. 4. Uti tamen exinde solennium indictionum necessitas non sequitur, ita, si adversarii ambitio improbitasque satis manifesta sit, non consultum fuerit mollioribus remediis, alteri ludibrium saltem debituris, tempus frustra terere. TITIUS.

Vide *Grotium Lib. II. c.* 24. CARMICH.

(*m*) *Dubii aliquid*]. Vide *Grotium Lib. II. c.* 23. IDEM.

(*n*) *Possit componi*]. Is, qui manifesto læsus est, eo ipso jus habet vindicandi injuriam inlatam vi bellica: penes ipsum ergo est aut illud jus statim prosequi, aut eidem ad tempus renuntiare. Stricto jure non obligatur ad tentandas vias amicas: honestissimum tamen esse nemo negabit, leniora adminicula prius adhibere, quam ad arma procedatur:

Nam pendere solet belli fortuna, diuque
Inter utrumque volat dubiis victoria pennis.

Quo-

tes inſtituto, provocatione ad arbitros facta, aut re ſorti commiſſa. Præcipue autem hæc via tentanda illi, qui petit, quippe cum poſſeſſionem cum aliquo titulo favor utique comitetur.

dict. §. 4.

IV. Injuſtæ belli cauſæ quæ & quales.

Injustæ porro bellorum causæ (*o*), vel aperte tales ſunt, vel colorem aliquem, licet dilutum, admittunt. Illæ ad duo potiſſimum capita referuntur, avaritiam & ambitionem, ſeu habendi, & dominandi libidinem. Hæ variæ ſunt; puta,

Quoniam autem ad officia humanitatis jure perfecto gentes non obligantur; pactis ſpecialibus opus eſt, quibus ſe invicem perfecte obligent ad amicas vias prius tentandas, quam bello injurias vindicent. Inluſtrat hoc *pacis Olivenſis art. XXXV.* §. 2. 3. *Si contingat unam partem ab altera, vel plures a pluribus, gravi aliqua injuria, citra tamen vim armorum, vexari; non licebit ideo læſo ad arma ſubito recurrere; ſed ante amicabilis componendarum bujusmodi controverſiarum ratio ineunda erit, videlicet, ut læſus, accepta injuria, ſi immediate cum lædente convenire nequeat; alios paciſcentes moneat, & commiſſio generalis omnium paciſcentium nomine inſtituatur ad læſi confinia, intra ſpatium quatuor menſium, in quo inter deputatos utrimque commiſſarios negotium diſcutiatur &, ſi poſſibile erit, intra quatuor ad ſummum alios menſes terminetur. Si vero lædentem refractarium ad æqua, quæ proponentur, media deprebenderint; tunc læſis licebit, facta tamen prius legitima belli denuntiatione, jus ſuum armis proſequi, & bellum, ut ſupra ſtatutum eſt, lædenti inferre.* Treuer.

§. IV. Diſtinguendum eſt (1) inter cauſas belli juſtificas, quibus belli juſtitiam in publicis manifeſtis peroramus, & ſuaſorias. (2) A cauſis ſeparandi ſunt colores, ſeu prætextus, quos vocat Suet. *Cæſ. c.* 30. (3) Alia ſunt belli principia, ſeu primi partium conflictus, etſi hæc ſæpe confundantur. vid. Grot. II. *c.* 1. §. 1. & *c.* 22. §. 1. Metum ſane ex potentia vicini tunc demum inter cauſas agnoſcimus, ſi mediis injuſtis potentia augeatur: alias a poſſe ad eſſe non valet conſequentia, & argumenta diſſentientium eo redeunt, licere opem ferre Principi a potentiore invaſo, quod extra controverſiam eſt poſitum. Idem de utilitate jure deſtituta, & conſilio novas quærendi ſedes eſto judicium. Otto.

(*o*) *Injuſtæ porro bellorum cauſæ*]. Injuſtas bellorum cauſas earumque colores recte ſatis Auctor explicat, niſi quod *denegatio eorum, quæ ex ſimplici aliqua virtute debentur*, aliquando juſta belli cauſa eſſe queat, add. *d. c.* 6. §. 5. præterea gentibus bellicoſis non deſunt prætextus plauſibiliores, quibus injuſtitia belli involvi poſſit. Ex his ergo liquet, quod bellum ratione *cauſæ* ſit vel *juſtum*, quod injuſtam offenſionem præſupponit, nec favore belli defenſivi excidit, licet vim inferat; vel *injuſtum*, quod ſine cauſa alios lædit, nec defenſive jure utitur, licet vim

ta, metus ex opibus & potentia vicini (*p*), utilitas jure destituta (*q*), amor sedes meliores parandi, denegatio eorum, quæ ex simplici aliqua virtute debebantur, stoliditas possessoris, cupido extinguendi jus alterius legitime quæsitum, quod nobis paulo molestius videtur: & similia.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 5.

V. Dolus absque perfidia in bello licitus.

Etsi autem MODUS AGENDI (*r*) IN BELLO maxime proprius sit vis & terror: non minus tamen adver-

vim illatam repellat. Præterea bellum, ratione *modi gerendi*, justum vel injustum esse potest, quo sensu, raro omni ex parte bellum justum reperies. TITIUS.

Vide *Grotium lib. II. cap.* 22. CARMICH.

(*p*) *Potentia vicini*]. Metus ille non est justa belli caussa, si absolute spectetur: nam in ejusmodi metu, si vel maxime probabile sit, nobis periculum imminere; cautio de non offendendo prius exigi poterit: quæ præstatur obsidum datione, oppidorum castellorumque in cautionem traditione &c. quibus ita solet caveri genti, ut extra periculi aleam ponatur: vel parari possunt adminicula se defendendi sine actuali belli illatione per fœdera, per limitum munimenta, castella firmata, copiarum adparatum. Vid. hac de materia peculiarem differt. STAALKOPFII *Gryphisw.* 1711. *hab.* quam opposuit celeb. GUNDLINGIO, qui eamdem defendit diss. *de statu naturali Hobbesii &c. & t. III otiorum c.* 5. ita tamen, ut supponat, metum illum moraliter certum esse. TREUER.

(*q*) *Utilitas jure destituta*]. Quorsum pertinet ea ratio, qua adferitur, aliter pacem internam reipubl. haud constare: uti ad FRANCISCUM I dixit olim CAROLUS V: *Nos populis cholericis imperitamus: si nos non bella aliis inferamus; ipsi nostri subditi inferent nobis.* BESOLDUS *diss. de bello bellique jure p.* 9. *ex* PIERRE MATHIEU *l. I. fol.* 66. Vel ELISABETHÆ Angliæ reginæ consilium: *Son conseil lui avoit inspiré cette maxime, que pour vivre chéz elle en repos, il falloit trembler celui de ses voisins & entretenir leurs divisions. Memoire de* MELVIL. *t. I. p.* 134. IDEM.

§. V. Hostis illimitatum nocendi habet propositum, & vincula societatis abrumpit, ergo non modo vi aperta, sed etiam dolo, & strategematibus in sermone afferente, non vero in promittente, lædi potest, ut pax obtineatur. Virgil. II. *Æneid. vs.* 390. *Dolus an virtus quis in hoste requirat?* Plene hoc argumentum Grotius tractavit III. *c.* 1. §. 6. 17. & 18. Ampl. etiam Bynkershoekius I. *Qu. jur. publ.* 1. monuit, vulgo justitiam, de qua sola nos querimus, cum animi magnitudine pessime confundi, quæ a mera voluntate proficiscitur, nec ab invito exigi potest. Dissentienti Amesio, nisi fallor, satisfeci in *Differt. X. de Dolo bono c.* 2. §. 2. OTTO.

(*r*) *Etsi autem modus agendi*]. Posita justa belli causa dubitandum non est, quin quavis ratione hosti nocere liceat: in specie adeo id fieri potest per sermonem, modo status belli revera adhuc

dur

versus hostem fraude ac dolo uti licet (*s*), modo fides data non lædatur. Inde hostem licet decipere sermone assertivo, seu per fictas narrationes (*t*); nequaquam autem per promissa aut pacta.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 6.

Circa vim, quæ (*v*) in bello adhibetur adversus hostem ejusque res (*x*), distinguendum est inter id, QUOD HOSTIS SINE INJURIA PATI POTEST, & QUOD IPSI SALVA HUMANITATE NOS INFERRE POSSUMUS (*y*). Qui enim hostem sese mihi declara- VI. Vi in bello adhibendum moderamen.

raret, quod si vero hostilitas expresso vel tacito pacto sublata sit, tum sicut aliis actionibus, ita etiam sermone hosti damnum inferre nefas erit, add. *d. c.* 6. §. 6. *l.* VIII. *c.* 11. §. 5. Grot. *l.* III. *c.* 1. §. 18. quemadmodum etiam de hoste, qua tali, falsa crimina spargere illicitum putatur: vid. *l.* IV. *c.* 1. §. 19. quod tamen non simpliciter admittendum. TITIUS.

(*s*) *Fraude ac dolo uti licet*]. Stratagematibus dolosis & astu omnino uti licet: quia hostis in se mihi indulget facultatem in infinitum: (2) dolus malus tum solum fit, quum fides hosti data fallitur: (3) cum compendio, cumque salute totius exercitus pax externa commode restitui potest. vid GASSENDUM *de philos. Epicuri t. II. fol.* 126. *col.* 2. XENOPHONTIS *Cyropædia l. I.* DE LA MOTHE LE VAYER. *t. II. lett.* 37. *p.* 538. LIPSII *polit. l. V. c.* 17. MACHIAVELL. *l. III. disp.* 40. TREUER.

(*t*) *Per fictas narrationes*]. Vide quæ contra adnotavimus supra *Obs. in l. I. c.* 10. §. 9. CARMICH.

§. VI. Late Grotius III. *a c.* 4. *ad c.* 8. explicavit, quid jus belli externum in hostem permittat vastando, eripiendo, & in servitutem redigendo: neque enim mala belli magis, quam vulnera ad mensuram infligi possunt: neque dux militem ita, ac judex lictorem, cohibere potest: ac sufficit, præcepta humanitatis, & regulam de non lædendis aliis, inter hostes cessare: denique licita esse media omnia, quibus ad finem belli, id est, ad pacem venitur. Quod si autem hostis sat fractus, temperamentis opus est; inter meros etiam gladios decorum bellicum, *la raison de guerre*, observari debet; de quibus rursus Grotius III. *a c.* 11. *ad* 16. OTTO.

(*v*) *Circa vim, quæ*]. Recte ait Auctor *b.* & *d. l.* VIII. *c.* 6. §. 7. quod læsio bellica in infinitum extendi queat, habet enim hostis illimitatum nocendi propositum, ac propter ejus resistentiam bellator justus mala inferenda non perinde dirigere potest, ac judex mala pœnalia temperare potest & debet, vid. *c.* 13. §. 4. h. l. lit. (*v*). *n.* 6. TITIUS.

(*x*) *Ejusque res*]. Vide *Grotium l. III. c.* 1. *ab init.* CARMICH.

(*y*) *Inferre possumus*]. Ita non distinguit jus naturæ: hoc monitum principia honesti admiscet principiis justi, ideoque abundat in hoc capite: quilibet enim intelligit, multas dari virtutes circa hostem, multa vitia: quæ tamen hic loci tractanda non sunt; sed ad decorum spectant. TREUER.

ravit (z), cum in hoc ipſo ſit profeſſio extrema mala mihi intentandi, eo ipſo quoque, quantum in ſe, mihi indulget facultatem adverſus ſe in infinitum. Humanitas tamen jubet (a), ut, quantum armorum impetus patitur, non plus mali hoſti inferamus, quam defenſio, aut juris noſtri vindicatio, & in poſterum ſecuritas requirit.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 7.

VII. Bellum ſolenne, minus ſolenne.

Solet bellum dividi (*b*) in SOLENNE & MINUS SOLENNE (*c*). Ad illud requiritur, tum ut geratur auctore utrinque eo, qui ſummum habet impe-

(z) *Declaravit*]. Vid. *Lockium Tract. Poſt. de Imperio c. III.* §. 7. CARMICH.

(*a*) *Humanitas tamen jubet*]. Quando autem vires injuſti adverſarii ita ſunt fractæ, ut bellator juſtus mala imponenda dirigere ſere poſſit, tum leges ſocialitatis proceſſum erga delinquentes obſervandum, hic quoque præcipiunt; hinc eatenus lædi poteſt, quatenus damnum reparandum, impenſæ repetendæ, cautio exigenda, aut etiam delinquentis malitia coërcenda & expellenda, add. *l. l. c.* 5. §. 13. litt. (*o*). (*p*). (*r*). TITIUS.

§. VII. Grotius III. *c.* 3. §. 6. *n.* 1. agnoſcit, jure naturæ indictionem belli, ut ſit legitimum, non eſſe neceſſariam; ſed jure gentium interpellationem & publicam denunciationem, per manifeſtum aut feciales declaratam, in mores tranſiiſſe: atque ita Gentilis, Huberus aliique. (2) Thomaſius autem *ad Huber. de Jur. Civit. III. ſect.* 4. *c.* 4. *n.* 27. ex regulis prudentiæ, decori & humanitatis repetit, quod moratiores populi bella, ut plurimum indicta, geſſerint; neque morem hunc Achæorum & Romanorum, quo bella ſæpe injuſta tegebant, alias gentes obligare, nec belli effectus ceſſare, ſi indictio fuerit omiſſa; vid. Serv. ad Virg. IX. *Æneid. v.* 53. Briſſon. *de Form. p.* 343. (3) Plane ſi conſtat, partem adverſam, quæ noſtra tenet, ea reſtituere nolle, fruſtra denunciatio requiritur: quia ejus non alius foret fructus, quam ut is bellum parandi ſpatium nanciſceretur. (4) Alioquin vero, uti nemo vir honeſtus civem non admonitum in jus rapit, ita Imperans male morati notam incurret, qui bellum offenſivum ſuſcipiat, ſine ſpatio deliberandi conceſſo, num adverſarius cedere, an contendere malit. vid. Boeclerus *de Manifeſtis & Clarigatione*, Ziegl. ad Grot. III. *c.* 3. & Ill. Bynkershoek. I. *Quæſt. Jur. publ. c.* 2. OTTO.

(*b*) *Solet bellum dividi*]. Diviſio hæc eſt ex Jure Gentium, id eſt, ex nuda gentium conſuetudine, quæ bello juſtitiam neque conciliat, neque aufert, hinc exigui momenti cenſeri debet, add. *d. c.* 6. §. 9. Grot. *l. III. c.* 3. ſed ita agunt homines: quo magis actiones eorum corruptæ & improbæ eſſe ſolent, eo magis de externo colore & ſplendore ſunt ſolliciti. TITIUS.

(*c*) *Solenne & minus ſolenne*].

Hinc

perium, tum ut præcesserit indictio (*d*). Minus solenne est, quod denunciatum non est, aut quod

Hæc divisio magis ex consuetudinibus gentium, quam jure naturæ deducenda, quod indictionem ad bellum non requirit, & in bello in hoste tantum eam qualitatem respicit, quod sit hostis; sive sit privatus, sive summus imperans: cui nulla fit injuria, si ejus vis sine prævia denunciatione vi repellatur. vid. Thomas. *ad Huber. de J. C. l. III. sect.* 4. *c.* 4. *n.* 27. Treuer.

(*d*) *Indictio*]. *Indictio* (ut recte *Grotius* monet *l. III. c.* 3. §. 7.) vel est *conditionata*, quæ cum rerum repetitione conjungitur, & bellum gerendum aliquo temporis intervallo præcedit; vel *pura*, quæ bellum jam nunc geri incipiens comitatur. Quo casu alterutra jure naturali sit necessaria, ex utriusque fine & scopo est colligendum. *Puræ Indictionis* finis est, ut declaretur, quodnam sit illud jus, cujus tuendi vel exequendi causa bellum geritur: *Conditionatæ* vero, ut insuper innotescat, non posse citra bellicam vim illud, quod ut jure nostrum, vel nobis debitum, vendicamus, obtineri. Hinc sequitur, 1. ut recte suscipiatur defensio adversus injustam aggressionem, si vel nulla causæ declaratio præcesserit, vel ea fuerit manifeste injusta, vel tempus ad respondendum non sit datum, nullam a parte defendentis declarationem naturaliter requiri. Ubi vero Belli inferendi declarata fuit speciosa causa, utpote constans factis, quæ si vera essent, nec eorum consequentia per alia facta posset elidi, ad aggressionem justificandam sufficerent; illic teneri putaverim Defendentem, primo quoque tempore vel ista facta negare, vel alia evincere, quibus (licet ista sint vera) Aggressoris petitio elidatur. Quin & si nulla aggressionis causa declarata fuerit; tamen si defensio sit exequenda per actus offensivos, non modo adversus ipsum aggressorem, sed adversus ejus subditos, vis illatæ non participes, nec forte conscios, (qui & ipsi quo nomine teneantur, dixi supra ad *c.* 10. §. 2.) in hujusmodi casibus semper est tenendum, singulis, quibus directe vis infertur ejus inferendæ causam debere innotescere, ut & tempus concedi ad illud præstandum, quod ab iis petitur; nisi ad pœnam vis inferatur, cui Cives innocentes ob delictum publicum non esse obnoxios ex dictis patet. Sequitur, 2. ubi ipsis nocentibus ad pœnam capitalem ab iis exigendam bellum infertur, illic non requiri Indictionem conditionatam; requiri tamen puram; nunquam enim cuiquam vis inferenda est non significata causa, nisi ex ipsa re ea satis innotescat. Idem forte est dicendum de violenta occupatione ejus, qui manifestis indiciis vim nobis inferendam meditari se ostendit; hic sc. requiri Indictionem puram, quæ violentam occupationem comitetur; non conditionatam, quæ eam præcedat, si hæc rebus nostris noxia esset futura. 3. Denique sequitur, ubi ob aliam quamcunque causam bellum infertur, requiri Indictionem præviam, sive conditionatam; saltem ut ante illatam vim alteri satis significetur, quid sit id, quod petitur; atque ex omissa ejusdem præstatione innotescat ad juris isthac in parte prosecutionem necessario vim adhiberi. Neque hic excipio casum, quo quis rei suæ manum velit injicere; si forte eam injicere non possit citra noxam aliis, a quibus sc. ea res custoditur, illatam. Ubi vero expressa antecessit Indictio conditionata, illic omissa præstatione requisita, sequi Indictionem puram non est necesse; quæ tamen omni-

quod in privatos geritur. Quo etiam pertinent bella civilia.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 9, 15.

(*e*) no videtur adhibenda, ubi implicita tantum præcessit Indictio conditionata, in debiti sc. exactione involuta.

Sed hæc, quæ diximus, pertinent ad actuum bellicorum justitiam, quatenus ea *Jure Naturali* definitur. Alia est ratio *Indictionis*, quatenus ea ad Belli *Solennitatem*, atque ad Belli solennis effectus, *Jure Gentium* in specie sic dicto definitos, requiritur: unde & hic locus videtur exigere, ut de *Jure Gentium*, quatenus a *Jure Naturali*, recte an secus, distinguitur, nonnulla breviter notemus.

Juris *Naturalis* atque *Gentium* appellationes promiscue quandoque usurpantur: sæpius vero Jura, vel ex toto vel ex parte saltem, diversa intelliguntur notare: sed a variis varie explicatur ista distinctio. Nonnulli, inter quos *Hobbius*, Jus *Gentium* volunt esse alterum membrum Juris *Naturalis*; hoc sc. vel esse Naturale *Hominum*, vel Naturale *Civitatum*: quod posterius appellari volunt (nec aliud ab hoc agnoscunt) *Jus Gentium*. Plerisque vero Jus *Gentium* latius patet quam *Naturale*. Non moror eos, qui ad Jus Gentium ista omnia referunt, quæ ab omnium, vel plerarumque, vel certe moratiorum Gentium, Institutis civilibus, seu introducta, seu approbata inveniunt; cum illud solum jus Gentium sit hujus loci, quod ad *mutuam Gentium inter se Societatem* pertinet, ut loquitur *Grotius l. II. c.* 8. §. 1. Nec ab altera parte huc spectat *Ulpiani* Philosophia, illud solum pro Jure Naturali agnoscentis, *quod Natura docuit omnia Animalia*: Jus enim Naturale non ex animalium brutorum instinctu, sed e rationis dictamine esse æstimandum, omnes fere hodie consentiunt. Rectius non pauci, tum *Naturalis* tum *Civilis* Juris interpretes, Juris *Naturalis*, Jurisque *Gentium* in specie sic dicti, distinctionem explicant, secundum duas istas *Juris Gentium* definitiones, quas proponit Imperator *Inst. l. I. tit.* 2. §§. 1. & 2. Illud sc. Jus Gentium, quod definitur *d.* §. 1. *Quod naturalis ratio inter omnes Homines constituit*, quodque interpretibus dicitur Jus Gentium *Primarium*, est ipsissimum Jus *Naturale*; quod vero definitur §. 2. quod sc. *usu exigente*, & *humanis necessitatibus Gentes humanæ sibi constituerunt*, quodque iisdem interpretibus dicitur *Secundarium*, est ipsum Jus *Gentium* specialius ita dictum, *Grotio Voluntarium*.

Hac vero in parte errasse mihi videntur celeberrimi quidam Jurisconsulti, (vide *Vinnium* ad *dd.* §§. & *Huberum de J. C. l. I. sect.* 1. *c.* 5.) quod Jus Gentium *Primarium*, quod idem esse agnoscunt cum *Naturali*, restringant ad ea, quæ *immediate* innotescunt, sive intellectu, ut loquuntur, *noëtico* cognoscuntur; ad *Secundarium* referentes, quæcunque intellectu *dianoëtico*, hoc est, non sine Argumentationis beneficio, discernuntur; quasi ex principiis necessariis, & immutabilem veritatem habentibus, quæ deducuntur conclusiones, Hominum arbitrio possent esse mutabiles. Imo contra est dicendum, Principiorum moralium, atque Conclusionum ex iis fluentium, æque necessariam, æque immutabilem, esse veritatem: haud inficior, conclusiones istas sæpe certa hominum facta supponere; nec tamen eo minus necessario & immutabiliter verum est, illis factis suppositis, certa jura, & certas correspondentes

VIII. Jus bellum movendi penes Imperantem est.

(e) Jus bellum movendi (f) in civitate, uti est penes eum, qui summum habet imperium; ita istud usurpare, citra delegatam ab illo facultatem, supra mensuram magistratus est, etiam ubi hic con-

obligationes, locum habere: neque enim de iis tantum agit Naturale Jus, quæ citra voluntatem humanam existunt; sed de multis etiam, quæ voluntatis humanæ actum consequuntur; ut recte *Grotius* monuit *l. I. c.* 1. §. 10. qui idcirco, quicquid rectæ rationis dictamine, seu immediato, seu mediato, ex ipsa rerum natura cognoscitur esse a Deo præceptum aut vetitum, merito refert ad Jus *Naturale*; ad Jus autem *Gentium voluntarium* ea sola, quæ ex Gentium omnium, aut multarum voluntate vim obligandi acceperunt.

De hoc quidem *voluntario Gentium Jure* haud parum disputatur; idque tum de ejus *appellatione*, tum de *vi obligandi*. Et de *appellatione* quidem satis manifestum est. *Jus Gentium voluntarium*, cum a *Superiore* non proficiscatur, proprie accepto *Juris* nomine insigniri non posse. De ejus *Obligatione* difficilior est quæstio, an non sc. ea, quæ omnium aut certe plerarumque, aut moratiorum Gentium, invicem vicinarum, moribus sunt introducta, vim saltem habeant *Pacti impliciti*, seu inter eos, quorum interest tacite initi, & a quo nefas sit recedere. Nobis hic *media* sententia videtur tenenda, eatenus sc. singularum Civitatum Rectores ad istas consuetudines observandas adstringi, ut ab iis recedere non oporteat in fraudem aliarum Gentium, hoc est, aliis quoad ipsorum interest, non tempestive præmonitis: ulterius vero hanc obligationem non esse extendendam, ubi nulla specialior, magisve expressa conventio intercessit.

Quæ hocce voluntario Gentium jure, vel antiquitus fuerunt, vel hodie sunt recepta, non est hujus loci singula recensere. Præcipua nonnulla, utpote ad *Belli Jus* pertinentia, in primis vero ad effecta, quæ *Bello publico & solenni* plerisque Gentibus placuit tribuere, infra erit occasio obiter notandi. Ad hæc autem effecta requiritur ut *h.* §. Auctor noster monet; non tantum ut Bellum geratur, *Auctore utrinque eo, qui Summum habet Imperium*, sed ut *publice indictum*, seu denunciatum fuerit, ab altera saltem parte. Cum vero hæc *Indictio*, quatenus jure Gentium ad dictos fines requiritur, non alio collineet (ut vult *Grotius l III. c.* 3. §. 11. ubi tamen vide, quæ annotavit *Barbeyracius*) quam *ut certo constet, non privato ausu, sed voluntate utriusque Populi, aut Populi Capitum, geri Bellum*; huic consonum est, non requiri (quod idem Vir summus monet §. 13. *ibid.*) ut Indictio Bellum ullo temporis intervallo antecedat: addo: nec forte, ut speciales Belli causas exponat; licet causarum declaratio, in ista Indictione, quæ ad Belli justitiam Juri Naturali definitam requiritur, præcipue sit spectanda. Carmich.

§. VIII. Ne incidamus in logomachiam, distinguenda sunt sequentia: (1) In statu naturali quilibet sese defendere potest. (2) In civili jus belli in summam potestatem est collatum, in quantum securitas civitatis id postulat; cumque in finem jus arma parandi, militiam conscribendi, jus sequelæ, metatorum, præsidii & fortalitii ei est concessum. (3) Præsides & magistratus vim tantum arcere, non autem inferre possunt, licet justam causam habeant; nisi adversus subjectos contumaces, vel si mandatum eorum eo sese ex-

conjicit, summæ potestati, si consuleretur, placiturum (*g*) heic, & nunc bellum geri. Etsi omnibus, qui alicui provinciæ aut loco munito, cum copiis militaribus præficiuntur, ex fine muneris sui, id quoque injunctum intelligatur, ingruentem hostem quovis modo a locis sibi commissis repellere: ut tamen non temere bellum in ditionem hostilem transferant.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 10, 11.

IX. Quæ privata inju- Cæterum ut qui (*h*) in naturali libertate vivit, ob

extendat; quod in longe dissitis provinciis Gubernatoribus Hispanorum, Lusitanorum & Belgarum fieri potest. (4) Privati in casu necessitatis, & ubi judicem exspectare serum est, jus armorum habent adversus latrones, piratas & injustos invasores, quasi reviviscente statu naturali: Grotius I. *c.* 3. §. 1. *& seqq.* Otto.

(*e*) §. VIII. Conf. quæ dicta sunt ad cap. antec. VII. §. 5. Restringitur & circumscribitur illud jus vel per pacta *fundamentalia*, vel per federa. Treuer.

(*f*) *Jus bellum movendi*] In Statu Naturali quivis se defendere potest, & eo sensu unicuique jus belli gerendi competit, vid. Grot *l. I. c.* 3. §. 1. 2. 3. Constitutis vero civitatibus, ad has earumque capita illud jus translatum est; hinc Magistratui, qua tali, potestas illa non competit, nisi in quantum ei fuerit delegata. Multo minus privatis eadem tribui potest, nisi in casu necessitatis, aut ubi per intestinas calamitates in illum statum deducta est civitas, ut auxilium impertiri nequeat, vid. *d. c.* 6. §. 8. 10. 11. Id autem facile liquet, Imperantibus jus belli non aliter competere, quam quatenus leges socialitatis ac statuta, civitatibus propria, permittunt. quas restrictiones si Imperantes ambitiosi & turbulenti observarent, dubio procul pauciora inter homines forent bella. Titius.

(*g*) *Placiturum*]. Vide *Grotium lib. I. c.* 3. §. 5. Carmich.

§. IX. Quia libertas naturalis subjectis est integra, nec Imperans præstare potest, ne delinquatur; hinc ob injurias ab uno vel paucis illatas bellum ei moveri non potest; nisi ex patientia vel receptu. Ad *patientiam* requiritur scientia delicti & facultas prohibendi, tumque ab obligatione patris vel domini servum peccare non vetantis, cum vetare posset, argumentum ducitur, ut fuse Grotius II. *c.* 21. qui tamen perperam cum patre pœnam communicari scribit; quum ipse, tanquam causa maleficii moralis, puniatur, *l.* 1. §. 1. *D. Si fam. furt. l.* 50. *D. de R. J.* (2) In *receptu* interest, an recipiam noxios illustres, ut hospites privatos, an vero tanquam hostes: ut priores dedendi fiant, opus est pacto; qui vero hostilia molientem recipit, delicti se facit participem. (3) *Facinorosos* aliorsum pœnæ declinandæ causa fugientes, non licet defendere, ne delicta maneant impunita, sed puniendi sunt, vel dedendi: ut vero dedantur, magis gratum esse solet Reipublicæ, in qua

ob injurias tantum, abs se patratas bello potest peti: ita in civitate sæpe bello INVADITUR RECTOR CIVITATIS, aut TOTA CIVITAS (*i*), etsi isti auctor injuriæ non fuerit. Sed, ut recte hoc fiat, necessum est, ut injuria ista aliquo modo in illum transierit (*k*). Ac rectores quidem civitatum ex injuriis per antiquos cives, aut qui recens ad eos confugiunt, patratis participant, si PASSI fuerint eas patrari (*l*), aut si RECEPTUM præstent. Ut patientia sit culpabilis, requiritur, ut quis & sciat delinqui, & possit prohibere. Sciri autem a rectore civitatis præsumitur, quæ a civibus aperte & frequenter fiunt. Facultas prohibendi semper præsumitur, nisi ejus defectus manifeste probetur. Ut tamen, qui noxium (*m*), ad se confugientem, pœnæ

ria fundet justum bellum.

qua scelus est [illegible]tratum, quo eodem in loco, ubi scandalum datum, exemplum statuatur. Atque ita olim in vasto Imperio Romano transmissio erat necessitatis, hodie vero est humanitatis, *l.* 22. *D. de Accus. Nov.* 134. *c.* 5. (4) Civis autem vel advena aperte *innocens*, hosti postulanti non tradi, sed deseri potest, ut capite unius civis pax redimatur, *Joh.* XVIII. *vs.* 14. vid. Grot. II. *c.* 25. §. 3. OTTO.

(*h*) *Cæterum ut qui*]. Bellum geritur contra eos, qui nos lædunt, vel qui lædentibus antecedenter vel consequenter accedunt, quod qua ratione fiat, hic satis exponitur, add. *d. c.* 6. §. 12. Grot. *l. II. c.* 21. §. 2. Cæterum ut ob injurias privatas civitas aliqua bello sit invadenda, id rarius contigerit; civitas enim imbellis bellum non expectabit, sed satisfactionem offeret, contra potentem vero infelici successu id suscipietur, adeoque ejus omissionem prudentiæ dictamina facile persuadebunt. TITIUS.

(*i*) *Aut tota civitas*]. Civitatem enim ex rectoris actionibus teneri manifestum est: quia omnes voluntates civium in eum delatæ sunt; adeoque summa potestas ipsa civitas. TREUER.

(*k*) *In illum transierit*]. Id est, ut rector civitatis aut tota civitas injuriæ fuerit caussa moralis, ita, ut eidem recte injuria ista imputari possit: cujus caussæ adfectiones ex lib. I. constant. IDEM.

(*l*) *Si passi fuerint eas patrari*]. Quod supra monuimus, ad omne Bellum offensivum, dempto eo quod pœnæ capitalis infligendæ causa infertur, præviam regulariter, seu conditionatam Indictionem requiri, id præcipue est tenendum, ubi Rector Civitatis, ob injurias a Civibus patratas, utcunque ipsi imputabiles, invaditur: præsertim cum Belli, quod adversus ipsum præteritæ injuriæ Auctorem rei persequendæ gratia geritur, immediata causa, non tam sit prius illata injuria, quam præsens voluntas in ea perseverandi, hoc est, ejus pensationem non præstandi; quæ voluntas ex spreta demum Indictione conditionata colligitur. CARMICH.

(*m*) *Ut tamen, qui noxium*]. Verius

pœnæ duntaxat declinandæ causa recipit & protegit, bello peti possit, id magis ex peculiari pacto (*n*) inter vicinos & socios, quam cummuni aliqua obligatione provenit; nisi iste profugus apud nos hostilia in eam civitatem, quam deseruit, machinetur.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 12.

X. **Repressaliæ, præjudia bellorum.**

Sed & illud inter gentes (*o*) receptum, ut pro de-

rius est, quod civitas etiam sine pacto prævio ad receptum dedendum obligetur, modo is verum delictum commiserit, & videtur Auctor ex falsa hypothesi, quasi delinquens ad pœnam non obligetur, in oppositam sententiam devenisse, sed licet absolute ad pœnam delinquens non teneatur, hactenus tamen omnino tenetur, ut quicquid Imperans juxta leges socialitatis in ipsum decreverit, sine injuria ei queat imponi, ex quo jus persequendi, eique respondens dedendi necessitas etiam resultat, vid. Grot. *l.* II. *c* 21. §. 4. add. *c.* 15. §. 4. h. l. (*t*). Titius

(*n*) *Ex peculiari pacto*]. Imo licet nullum pactum intercesserit, haud tamen fas esse putaverim, adversus pœnam eum protegere, qui communia Juris Naturalis præcepta manifeste violaverit: de illis vero, qui ob simultates civiles, aut diversum Sacrorum cultum, patria sunt profugi, Auctoris sententia, prout ab ipso limitatur, tutius videtur admittenda. Confer *Grotii Lib. II. Cap.* 21. §§. 2. —— 5. Carmich.

§. X. Repressaliæ a *reprimendo*, vel a *re* & *pressa* dictæ, differunt a jure talionis, pignorationis & arresto; quia sunt executiones violentæ, auctoritate summi Imperantis, contra alterius civitatis civem, licet innocentem, ob denegatam justitiam susceptæ. (2) Grotius III. *c.* 2. §. 1. eas ex jure gentium voluntario repetit: quia naturaliter ex facto alieno nemo tenetur, *tit. C. Ut null. ex vican. Ne fil. pro patre Nov.* 52. *c.* 1. *Nov.* 134. *c.* 4. (3) Ratio autem earum partim quærenda est in habitu civitatum, quæ unam quasi personam eo usque referunt, ut factum civitatis singulis, & factum singulorum civitati imputetur, si illa suo facto, vel non facto, injuriæ se participem reddiderit. Partim etiam necessitas & utilitas eas suasit, postquam orbis in tot minutos dominos scissus est, neque expedit propter injuriam, uni nostrorum civium illatam, confestim bellum moliri, vid. Matth. *de Crim. lib.* XLVII. *tit. f. c.* 5. *n* 3. (4) Inter cives autem ejusdem Reipublicæ merito jus illud *marcæ* & *witbernamii*, ut vocant, cessat, quia aut principium aut species belli est, quod soli majestati suscipere competit, *l.* 13. § *f D. de Inj. l.* 173. §. *pen. D. de R. J. l.* 4. *C. de Exec. c. un. de Inj. in* 6. Dissentienti Bodino l. *de Rep. c.* 10. Ziegler. *de Jure maj.* l. *c.* 34. §. 8. & Hert. in *Diss. de Diff. stat. nat. & civ. sect.* 2. §. 7. satisfecere. (5) Singulæ Belgii fœderati provinciæ jus habent repressaliarum in causa propria; in communi vero omnium consensu opus est. vid. Ampliss. Bynkershoek. I. *Qu. Jur. publ. c.* 24. Otto.

(*o*)

debito civitatis proprio, aut quod justitiam requisitam non administrando in se derivavit, singulorum civium bona teneantur hactenus, ut extranei, quibus debetur, istis apud se deprehensis manus injicere queant (p): ita tamen ut civibus, quibus hoc modo sua eripiuntur, refusio sit procuranda ab illis, qui debitum contraxerunt. Quales exsecutiones solent vocari REPRESSALIÆ (q), quæ frequenter sunt bellorum præludia.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 13.

Bellum gerere potest (r) non solum QUILIBET PRO XI. Pro altero bellum gerere qui possit.

(o) *Sed & illud inter gentes*]. Licitum quoque est, contra lædentes *Repressaliis* uti, quarum indolem satis exprimit Auctor *h.* add. *d. c.* 6. §. 13 & differunt illæ ab *arrestis*, quæ ipsum debitorem ejusque bona afficiunt, ut & *talione*, qua incomodum, quo quis alterum affecit, vel afficere parat, in auctorem retunditur. De cætero non est, cur repressalias ex Jure Gentium voluntario: cum Grotio *l.* III. *c.* 2. §. 2. repetamus, cum ob consensum subditorum, ex ipsa civitatis constitutione colligendum, naturaliter facultas exercendi eas competat, modo justa causa a parte iis utentium subsit, id quod, cum cæteris capitibus jam tetigi in *Specim. Jur. Public. l.* III. *c.* 4. §. 65. *seqq.* TITIUS.

(p) *Manus injicere queant*]. Quo fundamento hoc Jus nitatur, & quomodo sit circumscribendum, dixi supra ad *cap.* 10. §. 2. unde facile colligitur, non recte id ad servitutem, seu publicam, seu privatam, innoxiis Civibus imponendam, posse extendi. Confer. *Grotii lib. III. cap.* 2. CARMICH.

(q) *Repressaliæ*]. Repressaliæ sunt exsecutiones violentæ privatorum, auctoritate imperantium susceptæ contra cives quoscumque alterius reipublicæ, quæ illis in caussa liquida justitiam denegavit, sive ut PESCHWITZ *de repressaliis cap.* 1. *p.* 12. eas describit: *Sunt detentio rei vel hominis innocentis illius provinciæ, in qua justitia adprehendenti denegata est, pro juris & debiti sui liquidi & probati, ad quod aliter perveniri nequit, conservatione, a magistratu suo permissa & usu populorum adprobata.* Jus ergo repressaliarum spectat ad solam majestatem, & nititur fundamento juris belli, ex cujus regulis omnis earum violentia dijudicari debet. Vid. ZIEGL. *de jurib. majest. l.* I. *c.* 34 SIMON *ad Grot. l.* III. *c.* 2. §. 4. ZENTGRAV. *de orig. J. G. p.* 275. *sqq.* PESCHWITZ *l. c.* EINSIEDEL *de regalibus c.* 2. *n.* 48. TREUER.

§. XI. Imperans tueri debet cives pacto Civitatis socios ex fœdere; verum ex humanitatis & prudentiæ regulis agnatis, amicis & quibuslibet, vi injusta oppressis, opem, quam implorant, ferre potest: nam sicut feræ refugium habent petram, servi aras Deorum, ita homo hominis est servator, ut dixit Euripides. (2) Si vero amicis nil promissum est, non nisi imperfecte ad auxilia obli-

pro se, ſed & unus pro altero. Quod tamen ut recte fiat, requiritur in eo, pro quo bellum geritur, juſta cauſa; in auxiliatore autem probabilis ratio, cujus intuitu pro iſto in alium hoſtilia exercere queat. Inter eos autem, pro quibus non ſolum poſſumus, ſed & debemus arma ſumere, primo loco ſunt ſubditi noſtri, non univerſi ſolum, ſed & ſinguli; modo ex hocce civitas non evidenter majoribus malis ſit involvenda. Sequuntur ſocii, in quorum fœdere id comprehenſum eſt. Qui tamen non modo civibus noſtris cedunt, ubi ipſi eodem tempore auxilio opus habent; ſed & apud eosdem juſta belli cauſa, & aliqua prudentia in bello ſuſcipiendo præſupponitur. Hos excipiunt amici, etſi peculiariter id ipſis non ſit promiſſum (*s*). Denique ubi nulla alia ratio eſt, vel ſola communis

ligatur, & nexus aliquis intercedat oportet, ut alium qui ipſum non læſit, hoſtiliter habeat. vid. Grot. II. *de J. B. & P. c.* 25. §. 4. *ſeqq.* (3) Cicero I. *Off. c.* 7. *Præclare ſcriptum eſt à Platone, non nobis ſolum nati ſumus, ortusque noſtri partem patria vindicat, partem amici: atque, ut Stoicis placet, quæ in terris gignuntur, ad uſum hominum omnia creari; homines autem hominum cauſa eſſe generatos, ut ipſi inter ſe, alii aliis prodeſſe poſſent.* Otto.

(*r*) *Bellum gerere poteſt*]. Bellum gerere poſſumus pro nobis & aliis, nempe ſubditis, ſociis, amicis aliisque innocentibus quibus ſcilicet vel ex pacto, vel ſimplici aut arctiori quadam humanitate ſumus obſtricti, ceu Auctor *h.* deducit, add. *l. c.* 6. §. 14. Recte etiam bellum pro ſubditis alienis a proprio Imperante iniqua tyrannide oppreſſis ſuſcipitur, quamvis ei, qui tale bellum eſt ſuſcepturus, probe antea circumſpiciendum ſit, quid domi agatur, ne gentibus ludibrium debeat, dum in aliis vindicare vult, cujus ipſe reus eſt. Titius.

(*s*) *Non ſit promiſſum*]. Amico, cui nihil promiſſum eſt peculiariter, nemo aliter obligatur, quam jure imperfecto: licitum itaque quidem eſt & honeſtiſſimum amico ſuccurrere: jure tamen ſtricte ſic dicto & perfecto non tenemur: nec injuriam facimus amico, cui auxilium non præſtamus. Amicitiæ forum in decoro quærendum. Ad pervidenda hæc juris naturæ placita obſervandum eſt, in quibus hominibus noſtro juri perfecto aliquid detrahatur, ſive inferatur injuria: in quocumque enim non lædimur; pro eo quoque non habemus jus violentæ defenſionis ſive belli. Non autem injuriam patimur, ſi lædatur quivis innocens, quivis amicus, quivis vicinus, ſine ullo alio vinculo perfecto nobis conjunctus: qui eos lædit, noſtro juri nondum quid derogat, nec in ſecuritatem noſtram impingit: non enim exinde ſequitur, certo nobis quoque injuriam imminere. Treuer.

(*t*)

nis cognatio sufficere potest, ut injuste oppressum, nostra auxilia implorantem (*t*), quantum commode facere possumus, defensum eamus.

J. N. & G *l.* viii. *c.* 6. §. 14.

Licentia in bello (*v*) eo usque se extendit, ut quamvis quis cædes patrando aut res vastando atque eripiendo ultra quam humanitas admiserit, sit grassatus: gentium tamen opinione (*x*) pro infami, XII. Licentia in bello quousque pateat.

(*t*) *Nostra auxilia implorantem*]. Vel etiam oblata accipientem: Hostis certe non est inquirere, quibus quis rationibus permotus, alterum, injuste oppressum, defensum aut vindicatum eat. Vide *Grotii lib. II. cap.* 25. Carmich.

§. XII. Primus belli solennis effectus est licentia, sive impunitas externa omnibus modis hostem frangendi, ut ad pacem redeat; nisi jure gentium modi quidam viles habeantur; de quibus Zentgravius *de Armis in bello prohibitis*, & Coccejus *de Armis illicitis*, plenius quam Grotius III. *c.* 15. tractarunt. Et (1) quidem videndum erit, an pacta intervenerint, vel an hostis illis utatur. (2) Venenum, & usus belluarum non magis illicita sunt jure naturæ, quam cædes, per incendium vel famem patrata; ideoque Getæ & Parthi armis venenatis usi fuerunt teste Plinio XI. *c.* 53. & Lucano VIII. *vs.* 304. Sed quia hostes similiter veneno in nos uti possent; & nimia strages fontibus venenatis ederetur; alii etiam clanculum sub persona hostis venena possent miscere, & rursus alii non hostes illis perire; ideo novum hic juris Gentium, a jure naturæ distincti, exemplum habemus, postquam Romani in primis venena abominati sunt, auctore Gellio III. *cap.* 8. Tacito II. *Ann. c.* 88. Floro II. *c.* 20. hos vero gentes recentiores sequutæ sunt, apud Alb. Gent. *de Jure belli* II. *c.* 6. vid. Bynkershoek. I. *Qu. J. P. c.* 1. & Leyserum *ad D. Spec.* 3. *n.* 1. (3) Uti stupra & adulteria, ita & immissio scortorum, lue venerea affectorum, iniqua est & indecora, quia invitat ad delinquendum. (4) Ut percussor hosti immittatur, Grotius III. *c.* 4. §. 18. non quidem injustum, sed vile vocat; minime vero hostis domesticos ad perfidiam posse sollicitari. Sane generosius est, hostem armatum palam aggredi, quam victoriam furari; & jure Gentium hodierno illud improbatur; ne nimia pericula Regum & Ducum capitibus ab utraque parte imminerent. *Nobis non placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare*, Consules Romani ad Pyrrhum scribunt apud Gellium III. *c.* 8. Otto.

(*v*) *Licentia in bello*]. Hanc in infinitum etiam Jure Naturali recte extendi, contra hostem resistentem ac illimitatum nocendi propositum habentem jam diximus supra §. 6. (*v*). quod si autem vires injusti hostis fractæ sint, tum ei parci jubet humanitas, quemadmodum insontibus vim fieri semper vetat, sed Jus Gentium, id est, consuetudo gentium bellicosarum ac ferocium, nullos lædendi limites etiam hoc respectu agnoscit, add. *d. c.* 6. §. 16. Grot. *l.* III. *c.* 4. *seqq.* Titius.

(*x*) *Gentium tamen opinione*]. Hunc *primum* Effectum, Bello publico

fami, & quem honesti viri aversari debeant, non habeatur (y). Nisi quod cultiores gentes (z) modos quosdam nocendi hostibus viles habent; puta: veneno uti (a), aut alterius cives (b) militesque in dominorum cædem corrumpere.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 6. §. 16—19.

(c)

bellico & solenni Jure Gentium voluntario tributum, inculcat *Grotius lib.* III. *cap.* 4. §§. 2. 3 & *seqq.* Istam vero licentiam, sive *Impunitatem externam*, interesset humani generis ita restringi; ut si maxime absque ullo causæ discrimine arma gerere, sine fine modoque in ipsos hostes cædibus, in universum hostilem Populum rapinis, incendiis, direptionibus, grassari, sub Belli solennis umbone militantibus non noceret; *Infantium* saltem, aliorumque manifeste *innocentium*, *voluntariæ cædes*, *violenta stupra & adulteria*, & si qua sint similia brutalis furoris & immanitatis prodigia apud moratiores, præsertim Christianas Gentes, non essent impunita. Confer *Grotii d. cap.* 4. cum *cap.* 11. item *cap.* 5. cum *cap.* 12. ejusdem Libri. Carmich.

(y) *Non habeatur*]. Hosti enim non infert injuriam, neque præcepta juris ulla ratione lædit, sed jus suum rigorose prosequitur: inprimis vastatione earum rerum, quibus hostes ad resistendum pertinaciores redderentur: infamis ergo non est ratione existimationis simplicis in statu naturali; licet infamis fieri possit per existimationis intensivæ læsionem propter enormem crudelitatem &c. Treuer.

(z) *Nisi quod cultiores gentes*]. Omissio certorum nocendi modorum non tam a cultura gentium, quam rationibus utilitatis, aut quod modi illi adhiberi omnino nequeant, dependere videtur, nam utut dentur arma venenata, attamen etiam fontes, pascua & similia venenari posse, id forte plus rumoris vulgaris, quam veritatis habet. Titius.

(a) *Veneno uti*]. Jure naturæ omnino licitum est: (1) æquale medium est venenum omnibus aliis adminiculis occidendi hostem ratione effectus. (2) Jus naturæ non determinat arma, quibus utendum sit. (3) Non venenum, sed perversa adplicatio malum est morale. (4) Hostis e medio licite tollitur: perinde est, qua ratione id fiat: jure nullo teneor, ut ipsi concedam licentiam resistendi. Contrarium defendit Albericus Gentilis. *lib. II. de jure belli c.* 7. Henricus Coccejus *diss. de armis illicitis Francof.* 1711. *hab.* quorum argumenta tamen refutat Schwartius *controvers. juris nat. & gent. specim. II.* 1711. *Altdorfi exh.* Verba Grotii id quoque dilucide exponunt *l. III. c.* 4. §. 15. *Generosius quidem est ita occidere, ut qui occiditur, sui defendendi habeat copiam: sed non debetur hoc cuiquam, qui mori meruit. At jus gentium, si non omnium, certe meliorum, jam olim est, ne hostem veneno interficere liceat: qui consensus ortus est respectu communis utilitatis: ne pericula in bellis, quæ crebra esse cœperant, nimium intenderentur. Et credibile est a regibus id profectum, quorum vita ab armis ante alios defenditur: a veneno minus, quam aliorum, tuta est; nisi defendatur juris aliqua religione & metu infamiæ.* Ad præcepta decori spectat Colberti judicium: *Le prison & l'assassinat son deux choses si basses & eloignées des sentimens, que doit avoir*

(*c*) Res mobiles in bello (*d*) tunc demum captæ intelliguntur (*e*), quando persecutionem hostilem

XIII. Res bello captæ quibus cedant.

voir un prince, qu'il n'y doit jamais recourir a moins, que de vouloir se deshonorer. Testament polit. de Colbert. *c.* 3. *fol.* 177. Treuer.

(*b*) *Aut alterius cives*]. Specialis quæstio est, *an liceat hostem injustum immissis percussoribus conficere.* Grotius distinguit, *utrum percussores*, v. gr. milites nostri, *hosti peculiariter obstricti non sint*, an vero *peculiari fide ei teneantur*, ut sunt ipsius domestici; illorum opera nos simpliciter uti posse, hos vero sollicitare aut impellere illicitum *l. III. c.* 4. §. 18. ministerium autem sponte oblatum admittere non injustum esse existimans. Auctor domesticis etiam percussoribus uti vile quidem *l.* sed non injustum esse putat *d. c.* 6. §. 18. rationes tamen sententiæ contrariæ non satis elidit. Forte dicendum, percussorem domesticum domino suo, intuitu hostis justi, qui jus occidendi habet, quod hic supponitur, non obstringi, adeoque eum hactenus nec perfidum esse, nec perfidiam in hostem derivari. Titius.

§. XIII. Alter belli solennis effectus est acquisitio bellica, velut rei nullius, aut certe ejus, in quem omnia licent. Enimvero Reipublicæ, cujus auspiciis & stipendiis bellum geritur, res mobiles pariter ac immobiles acquiruntur, sine distinctione, an actu privato, an publico illæ captæ fuerint; quia miles numquam extra ministerium est, vi mandati generalis & belli declarati. vid. Grot. III. *c.* 6. §. 12. & *Op. maj.* VIII. *c.* 6. §. 12. (2) Præda intuitu *tertii statim* cedit victori occupanti; qui illam consumere, perdere, in ærarium referre, vel militi ad acuendam fortitudinem, totam, per traditionem brevi manu velut incertæ personæ, largiri potest *l.* 5. §. 7. *D. de Acq. rer. dom.* (3) Respectu *hostis* autem, cujus res captæ sunt, possessio magis, quam dominium, durante bello, capienti acquiritur: eodemque jure ipsi, non vero tertio neutrarum partium emtori, iterum eripi possunt, donec in pace illis fuerit renuntiatum, *l.* 12. *pr. l.* 19. *l.* 28. *D. de Captiv. & postl.* (4) Quod ad eosdem hostes inter se spectatos attinet non requiritur, ut res, quæ retineri & defendi possunt, in præsidia sint deductæ: id enim ad jus postliminii Romanorum pertinet, quo cives & antiqui privati domini junctis manibus, hostem lubentius persequerentur, securi omnia se recuperaturos, quæ vel ipsi vel commilitones recepissent, antequam in præsidia, id est, in castra, portus, urbes & classes sint deductæ, quia tunc spes omnis rei recuperandæ necdum cessat. vid. Tit. *Obs. ad Laut.* 1431. *seqq.* Hodie spatium viginti quatuor horarum attendi ait Grot. *d. c.* 6. §. 3. Zoucheus *de Jur. Fec. p. II.* §. 8. *qu.* 1. & alii; sed Ill. Bynkershoek. usu illud observari nunquam animadvertere potuit, vid. ejus I. *Qu. jur. publ. c.* 4. (5) Postliminium in omnibus rebus captis & recuperatis, intuitu gentium belligerantium & subjectorum, naturali æquitate obtinere deberet; quia dominorum jura salva manent, nec per possessionem alterius exstinguuntur. quum occupatio durante bello utrinque magis in facto, quam in jure consistat. (6) Romani autem non in omnibus rebus hosti quæsitis postliminio locum dederunt, sed tantum in hominibus, rebus soli, navibus quæ in bello usum habent, mulis & equis; reliquas vero ob dominii incertum militi suo recuperanti concesserunt in prædam *l.* 2. *seq. D. de Captiv. & postl.* Cicero in *Topic.* Hodie vero mobilia omnia, quæ pleno ju-

stilem effugerunt (*f*): immobiles autem quando ita à nobis detinentur, ut hostem inde arcendi sit fa-

re hostjum sunt facta fine distinctione jure postliminii carent. Grot. III. c. 9. §. 15. Bynkershoek. I. *Obs.* 20. III. *Obs.* 6. & IV. 14. & *Quæst. jur. publ.* I. 5. & 16. Otto.

(*e*) §. XIII. & XIV. De adquirendo dominio & imperio per vim bellicam nonnulli statuunt, ipsa natura belli & victoriæ id obtineri: quam sententiam quoque fovet vir eruditissimus Henr. Coccejus: Ita enim in dissertatione *de jure victoriæ diverso a jure belli* §. 23. ea exponitur: *Certum est, jure victoriæ adquiri plenissimum imperium in victos: etsi enim de eo imperio subactore principatu nulla forte lis aut controversia initio belli inter partes fuerit; & victor aliunde jam damni, quod passus dicitur, restitutionem consecutus fuerit; adeoque hoc imperium non videatur ad reparationem juris ipsius pertinere, aut in ejus partem venire: tamen pertinet ad juris recuperati aut qualiscumque extortæ satisfactionis tuitionem ac securitatem:* (1) *non enim possessione sua securus foret victor; ni victus sub ejus potestate ac imperio esset; sed semper adhuc jure belli resistere, & bello quæsitum iterum eripere posset:* (2) *quin frustra victor occupasset territorium, si ejus jure ac imperio statim ipsi iterum cedendum esset:* (3) *& quum vincere hic sit in potestatem redigere: sequitur omnino, si jure vicit, quod justa sit ejus in victos potestas. Natura itaque victoriæ & finis belli concedunt victori omne in victos imperium.* Quibus argumentis regerendum esse puto: (1) concedendum omnino est, victorem ante consensum victorum declaratum nondum securum plane esse de sua possessione: quum jus devicti nondum penitus exstinctum sit; cui omnino licitum est, se in pristinam libertatem restituere. & vi partum vi eripere: (2) victori non statim cedendum est, nec is frustra obtinuisse territorium dici poterit: nactus enim est commodissimam occasionem imperii territoriique adquirendi; si nempe victos ad consensum præstandum adigat & disponat: occasio vero oportuna constituendi novum aliquod jus non cum jure ipso miscenda: (3) juste vincere quidem est juste in potestatem redigere: sed omne, quod juste fit, non statim dominium aut imperium involvit; & justa vi, justo terrore aliquem in potestatem redigere, vique & terrore continere, nondum imperium infert; sed ambo in statu belli manent, & violentia adhuc viget. (4) Vincere est sola violentia bellica esse superiorem: nec ullus juris vel justitiæ effectus, a jure belli distinctus, victoriæ adtribui potest. Victoria ipsa in fortuna prælii consistit: supponit jus, non constituit, nisi per accidens: & juri belli jam victoriæ actus includitur. Sola violentia, si justa sit, jus quidem involvit ad reparanda damna & vindicandam injuriam sibi inlatam: sed finis ille obtineri potest sine constitutione imperii: nec jus se violenter defendendi necessario conjunctum est cum jure inferendi imperii. Victi itaque consentire debent in jus victoris dirigendi suas actiones; sive id fiat expressis pactis; quibus se ad obedientiam obligant; sive tacite, ita ut patiantur se in ordinem reipublicæ redigi. Ex rebus hostium tantum naturaliter, etiam hoste invito, vindicatur victori; quantum sufficit ad satisfactionem pro injuria inlata: quæ non in infinitum extendi debet: alias victor justitia caussæ suæ excidit, si ultra, quam par est, satisfactionis modum urgeat. Si vero dominium bello adquisitum firmiori talo inniti debeat; opus est, ut devictorum nitatur & roboretur consensu: quod pacis con-

facultas (*g*). Etsi ut prioris domini (*h*) jus ad eas res recuperandas (*i*) plane exstinguatur, necessum

compositione plerumque fieri solet. Adgnovit id rex Galliæ LUDOVICUS XIV. qui quum Angliæ rex CAROLUS II. *Dunquercam* ei venditurus iniquum nimis pretium posceret; inter alias rationes, justiori pretio obtinendo velificantes, exposuit: *que quand j'achete Dunquerque, j'achete une place, dont le vendeur ne peut point fournir d'autre titre de possession, que la force des armes, ne se peuvant pas dire, que l'Espagne, a qui elle appartenoit notoirement, l'ait jamais cedée par aucun traité, comme elle m'a cedé les conquêtes, que j'ai faites sur elle par la paix de Pyrenées: ainsi je n'acquis, qu'un droit bien litigieux, qui me peut être tous les jours contesté, & qu'il le sera infailliblement, si jamais la monarchie d'Espagne se voit en état de pouvoir espérer, d'y rentrer: & quoique l'Angleterre doive me garantir, comme il est juste, la possession de la place, ou en tout cas l'argent, que je lui en donnerai, on ne laisse pas en ces sortes de marcher douteux d'avoir égard a n'en payer pas le même prix, que si on faisoit une acquisition qui ne manquat d'aucun titre: Memoires du Comte* D'ESTRADES *t. I. p.* 313. TREUER.

(*d*) *Res mobiles in bello*]. Circa acquisitionem bellicam hæc fere consideranda: (1) *Quid acquiratur.* Juxta Jus Naturale, debitum: quod tamen non tantum ex jure principali, sed & accessorio æstimandum esse, facile liquet, hinc contra hostem resistentem in infinitum occupatio bellica etiam naturaliter extendi potest, sed viribus ejus fractis tantum saltem recte aufertur, quantum reparando damno & cautioni futuræ requiritur. Sed Jure Gentium, nec justitia belli attenditur, nec occupationis ulli sunt limites, vid. *d. c.* 6. §. 20. de quo etiam dixi in *Observat. ad Lauterbach. Obs.* 1433. 1436. (2) *Quæ res acquirantur.* Mobiles & immobiles, ut & incorporales, seu jura ut vulgo censent, quod tamen varie temperat Auctor *d. c.* 6. §. 22. Sed sollicitudo illa videtur esse supervacanea, cum hoc unice spectandum sit, an hostis etiam objectum juris, v. gr. rem debitam in sua habeat potestate, nec ne, nam uti illo casu nulla juris ratione, rem detentam sibi auferri patietur, ita hoc ex prætensa quadam juris occupatione, illam ei ultro concedere, nimis simplex fuerit, juxta quæ adeo occupatio rerum incorporalium plane non occurrit, add. *Observ. ad Lauterb. Obs.* 1438. (3) *Quo modo fiat acquisitio.* Per actualem occupationem, nam omnis acquisitio bellica, in primis quæ ex bello injusto oritur, mera vi nititur, adeoque nihil acquisitum censeri debet, nisi quod hostis in sua habet potestate; neque quoad ipsos hostes, inter se spectatos, ad acquisitionem requirendum est, ut res occupata per aliquod tempus apud hostem sit, aut ut bellum gerentes, justæ gentis classe censeantur, quanquam illa attendi solent, quando de jure postliminii, intuitu dominorum privatorum, quæritur, de quo nonnihil explicatius egi in *Observat. ad Lauterb. Observ.* 1431. 1435. 1439. 1440. 1441. TITIUS.

(*e*) *Tunc demum captæ intelliguntur*]. *Alter* effectus Belli solennis Jure Gentium proprius, qui a *Grotio* celebratur *l. III. c.* 6. §. 2. & *seqq.* est *Rerum bello captarum acquisitio.* Quousque res Jure Naturali in Bello recte capiantur, & quousque capiendo acquiri possint, dixi satis ad *l. I. c.* 5. §. 17. neque aliis quam naturalibus istis fundamentis niti videtur jus circa res bello capiendas, retinendas aut recuperandas, quod ipsis inter se hostibus nulla specialiore conventione obstrictis intercedit. Occu-

sum sit, ut per subsequens pactum omni prætensioni renunciaverit. Alias enim vi partum vi licebit

cupationi vero, quæ fit in bello publico & solenni, certi quasi Juris effectus (*Dominium externum Grotio* dicitur) plerarumque Gentium placito alligantur; qui fere introducti sunt in gratiam vel Civitatum neutram in Bello partem sequentium, in quarum fines res publico Bello captæ delatæ fuerint; vel etiam privatorum, qui cum ipsi non sint Hostes, res alienas ejusmodi bello captas legitimo titulo sibi compararunt.

Quod ad prius attinet; cum facile fiat, ut res mobiles bello captæ, sive ab ipsis capientibus, sive ab aliis, qui ab iis aliquo titulo eas acquisiverunt, in Civitatis neutram partem sequentis fines deferantur: quæ si ibi a prioribus Dominis repeterentur, atque teneretur Rector istius Civitatis, res captas ex Hypothesi quod injuste fuissent ereptæ, jubere restitui; fieri vix posset, quin quæque Civitas, etiam invita, finitimarum Civitatum litibus implicaretur: hoc ut caveatur placuit, quodvis Bellum Summarum utrinque Potestatum auspiciis gestum, & rite indictum, eatenus utrinque justum haberi, ut qui in ejusmodi bello res occuparint, quive ab iis ita occupatas legitimo titulo quæsiverint, apud Populum quemvis, qui neutram in bello partem sequitur, si forte in ejus ditionem res delatæ fuerint, in earum possessione, tanquam jure quæsitarum, defendi debeant; nec eo nomine prioribus Dominis, eorumve Civitati, repetitio concedatur.

Sed & eundem *posterioris* causæ intuitu, capturæ bellicæ effectum, circa ejusmodi res placuit tribuere, si forte in vasto Oceano, aliove loco Imperio vacuo, deprehendantur apud eum, qui cum ipse non sit hostis, res ab hoste captas legitimo titulo quæsivit. Imo nec Romanis, aliisque Gentibus visum est absurdum, hostili occupationi, etiam intra pomœria Civitatis, cui res ereptæ fuerant, aliquam juris speciem circumponere: cujus tamen effectum ut in captis Hominibus, & in rebus immobilibus, ita in quibusdam olim mobilibus, Postliminii jus evacuavit: in cæteris, & hodie passim in omnibus rebus mobilibus, cessante postliminii jure, bellicæ capturæ jus eo usque valet, ut ejusmodi rerum publico bello captarum, vindicatio, prioribus dominis denegetur, adversus quemvis non hostem, a quo in ejusdem, vel sociæ Civitatis, fines reportatæ fuerint; seu in eodem bello hostibus denuo ereptæ, seu in alio ab aliquo tertio captæ, seu denique ex Commercii aliave privata causa quæsitæ. De hominibus captis vide §. *seq.* cum Observatione. Carmich.

(*f*) *Effugerunt*]. Quod tum demum fieri censuerunt Romani, cum res capta intra hostium præsidia esset perducta. Istius vero perductionis loco, recentiore Gentium *Europæarum* jure, valet detentio per spatium XXIV. horarum, ut testatur *Grotius d. cap.* 6. §. 3. Hæc interim definitio, cum ejus usus præcipue pertineat ad casum, quo res nobis ablata, a nostris Civibus aut Sociis est ab hoste recuperata (quo in casu inter Concives, vel belli causa fœderatos, quæstio vertitur) Legibus civilibus, aut fœderis bellici tenore, varie potest mutari. Idem.

(*g*) *Arcendi sit facultas*]. Hujus definitionis, ad res immobiles pertinentis, quis sit usus, potest non immerito dubitari. Inter ipsos quippe Hostes nihil interesse, utrum res sit plene capta, necne, omnes fatentur; cum manente bello eodem jure recuperari possit, quo prius defendebatur. Sed nec communi Gentium consensu con-

bit iterum eripere (*k*). Cæterum uti milites (*l*) auctoritate civitatis belligerant: ita quæ ipsi hostibus eripiunt, proprie civitati, non sibi, adquirunt. Etsi passim receptum, ut mobilia, præsertim quæ non sunt magni pretii, militibus, qui ceperunt, relinquantur per conniventiam, aut præmii, vel quandoque stipendii loco; aut ut alliciantur, qui citra necessitatem sanguinem suum locare velint. Quando autem res captæ (*m*) iterum hosti eripiuntur,

conventum reperio, ut deterius sit jus prioris Domini rei immobilis adversus tertium, qui ab hoste eam quocunque titulo acquisivit, quam adversus ipsum hostem; modo prior ille dominus juri suo asserendo non defuerit, ita saltem, ut derelinquendi voluntatis nulla dederit indicia. Quod si vero sub ejusdem Imperii ditionem res immobilis restituta fuerit; jam postliminio eam recipi a priore domino est indubitati juris. Rerum itaque immobilium occupatio bellica non alium videtur Juris effectum dirict̃e producere, quam quod ii, quorum non interest, si forte prædio occupato realem aliquam servitutem debeant, eam novo possessori jure possint præstare, nec idcirco a priore domino sint reprehendendi. Huic similem sed latius patentem effectum occupationis Imperii notabo ad §. *seq.* IDEM

(*h*) *Etsi ut prioris domini*]. Amplius, (4) *Quousque duret acquisitio:* Quamdiu vis urget, nisi conventio accesserit. *h.* Ex eo autem consequitur, quod, si victor victi debitores liberaverit per acceptilationem, victus, libertati suæ restitutus, debita nihilominus exigere queat, nisi conventione jus suum remiserit, nam quo jure victor debitoribus debita remittit, eodem victus remissionem non servat, quo pertinet controversia inter Thebanos & Thessalos quondam agitata, circa quam Auctor quidem *d. l.* VIII. *c.* 6. §. 23. pro his pronunciandum esse censet, sed illorum partes defendi in *Observ. ad Lauterb. Observ.* 1438. *n.* 2. TITIUS.

(*i*) *Jus ad eas res recuperandas*]. Mobiles sc. ab ipso Hoste, atque adeo ab ejus Subditis aut Sociis recuperandas; immobiles a quovis Possessore. CARMICH.

(*k*) *Vi licebit iterum eripere*]. Eodem jure procul dubio res denuo eripitur, manente bello, quo prius defendebatur: quod vero hic Jus denuo eripiendi cum jure capiendi coæquetur, intelligendum est de *Dominio externo*, supra descripto, quod in re hosti denuo erepta æque recuperatur, ac in eadem capta fuerat amissum. IDEM.

(*l*) *Cæterum uti milites*]. Ulterius (5) *Quis jus occupandi habeat?* Summi Imperantes eorumque milites, vid. *Observ. ad Lauterb. Observ* 1432. 1434. (6) *Cui res acquirantur:* Ei, cujus auspiciis bellum geritur, qui tamen militibus res mobiles concedere solet, imo sæpe debet: *h.* add. *d. c.* 6. §. 21. add. *Observ. ad Lauterbach. Observ.* 1445. TITIUS.

(*m*) *Quando autem res captæ*]. Porro (7) *Quis occupationis sit effectus:* Personæ captæ fiunt servi hostium, si hi rigore belli uti velint, ac res eorum dominio subjiciuntur: vid. *Observ. ad Lauterbach. Observ.* 1442. 1443. 1444. Denique (8) *Quando acquisitio desinat;*

untur, immobiles quidem ad antiquos dominos redeunt; nec minus mobiles debebant; etsi apud plerosque populos & hæ militibus in prædam concedantur (*n*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 7. §. 20–23, 25.

XIV. Imperium, bello quæsitum, qui fiat legitimum. Solet denique BELLO (*o*) ADQUIRI etiam IMPERIUM tam in singulos (*p*), quam in integros populos

nat: Si personæ vel moriantur, quo casu apud Romanos obtinebat fictio Legis Corneliæ, cujus inconcinnitatem in *d. Observ. ad Lauterb. Observ.* 1445. ostendi; vel ipsæ, aut res hostis custodiam evadant, nam tum postliminio redire dicuntur. Consideratur autem postliminium vel inter *ipsas gentes belligerantes*, quo sensu omnes res, simulac hosti auferenti iterum ereptæ sunt, postliminium habent, vel quoad *dominos privatos antiquos:* horum intuitu, non omnes res postliminio redeunt, seu ipsis non indistincte restituuntur, de quo fusius egi in *d. Observat. ad Lauterb. Observ.* 1446. *seqq.* conf. Auctor *d. l.* VIII. *c.* 6. §. 25. 26. IDEM.

(*n*) *In prædam concedantur*]. Vide Observationem primam in h. §. Cæterum de materia hujus §. vide *Grotium l. III. cap.* 6. & 9. & confer *cap.* 13. & 16. Consulatur in primis ejusdem Libri *cap.* 10. CARMICH.

§. XIV. Præter res mobiles & soli acquiruntur etiam res incorporales, sive jura, territorio ejusque civibus competentia, hoc effectu, ut victor, quæ hostibus aut Reipublicæ occupatæ debentur, exigere, publicare & secuta solutione debitores liberare possit. vid. Bynkershoek. I. *Qu. jur. publ.* c. 7 (2) Idem est, si victor occupatum chirographum *publicum* debitori reddidit, & acceptum tulit, uti Alexander M. Thebarum chirographum Thessalis donavit; jura autem *privata* integra manent civibus, nec Cæsar recte Flavii capiti nomen Dyrrachinis dare potuit. vid. Quintil. V. *Inst. c.* 10. Hotm. *Ill. Qu.* 5. (3) Coccejus in *Diss. de Jure victoriæ diverso a jure belli* solam violentam occupationem ad imperium sufficere putat; quia frustra occupatio facta fuisset, si iterum cedendum esset victori, cujus solus victoriæ titulus sufficere posset. Sed Auctor verius consensum expressum vel tacitum eorum, qui victi sunt, requirit: nam quod diximus de rebus, idem imperio obtinet, nec quisquam in alium jus habet, nisi ex consensu, & injustus invasor alias imperio gauderet. (4) Post fidem ergo datam, vel metu expressam statim victi fiunt subditi; verum prior Imperans jus suum retinet, donec aliud conventum, vel ejus familia fuerit extincta. vid. Cl. Treuer. *h.* §. OTTO.

(*o*) *Solet denique bello*]. Imperium quoque bello acquiritur, de quo Grotius *l.* III. *c.* 8. pluribus agit. An autem violenta illa acquisitio sit titulus legitimus, tum quando injusti invasoris Imperium reddatur legitimum, denique quid subditis invasore rerum potiente, legitimoque imperante exulante sit faciendum, de eo supra *c.* 10. §. 2. h. l. lit. (*a*) actum est. TITIUS.

(*p*) *Tam in singulos*]. Quousque capienti Jus in captos competat naturaliter, & quam parum valide

los (*q*) victos. Quod tamen ut fiat legitimum & conscientias subjectorum stringat, necessum est, ut victi victoribus fidem dederint, & hi hostilem statum animumque adversus illos exuerint.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 6. §. 24.

(*r*)

de allegetur consensus Gentium, si vel maxime eum ex pravis moribus liceret æstimare ad licentiam, quæ naturalis juris limites hac in parte excedit, defendendam, notavi satis ad *cap.* 4. §§. 4. & 5. Verum eo minoris apud nos est momenti hæc quæstio, quod antiquum istum morem bello solenni captos in servitutem ducendi, reverentia Christiani Nominis inter Christianos invicem belligerantes jamdudum obsoleverit. Quin & Christianus bello captus ab Infidelibus, licet apud eos cogatur servire, non tamen hodie in sua Civitate statum magis censetur mutasse, quam si a Latronibus esset captus. Add *Titii Obs. in Lauterb.* MCCCCXLIII. Vide etiam de integro hoc Themate *Grotium lib.* III. *cap.* 7. & confer. *cap.* 14. Carmich.

(*q*) *Quam in integros populos*]. Quid in hoc negotio videatur esse Juris Naturalis, dixi supra ad *cap.* 10. §. 2. Ad Jus Gentium quod attinet, hoc, si de Imperio in ipsos homines acquirendo sit quæstio, non magis contra universos valet, quam contra singulos: vide *Obs præced.* & confer *Obs. in cap.* 4. §. 5. *prope finem.* Si vero quæratur, de acquirendo *Imperio Soli*, sive jure exigendi, ut ne quis nisi sub civilis subjectionis lege in isto Solo maneat; ne hic quidem multo amplius valere putaverim voluntarium illud Jus Gentium, quam in acquisitione quarumvis rerum immobilium illud valere dixi supra ad § *præced.* Qualescunque etenim Gentium bellicosarum mores fuerint, qualescunque Hominum, superiori vi adulantium, sententiæ; non apparet, ullo communi consensu Gentibus inter se convenisse, quo minus Principi vel Populo victo, qui in Victoris Imperium nullo modo consenserat (& quid non sit pro ejus consensus indicio habendum? vide *dict. Observ. in cap.* 10. §. 2.) æque validum Jus esset, adversus hostem, aut alium quemvis ab eo titulum derivantem, ad Imperium recuperandum, ac prius ad illud defendendum fuerat. Imo, nec Summis Potestatibus, quæ Imperium non habent in patrimonio, quidquam in contrarium valide convenire posse, putem; utpote quod non esset aliud, quam sub certo casu Imperium transferre, & quidem in incertam Personam.

Hunc unum effectum violentæ occupationi Imperii in populum, vel Populi partem, bello solemni factæ, quin & occupationi Imperii in integrum aliquem Populum, licet factæ per intestinam seditionem, Gentium consensus videtur indubie tribuisse; ut Extranei, qui Populo, vel Universati alicui, cujus Imperium est vi occupatum, quid debent, quod legitimus Imperans Jure potuit exigere; Invasori exigenti id recte solvant, & solvendo liberentur; ita ut Princeps imperio, vel Populus libertati suæ restitutus debitum ita solutum repetere non possit: quod ob supra indicatam causam est introductum; ne sc. illi, qui neutram in bello partem sequuntur, alienis litibus nolentes implicentur: quæ ratio cum in contractibus ultro initis non obtineat; vix putem ad hos, at omnium minime ad beneficos, eundem

XV. Induciæ bellum suspendunt. (r) Suspenduntur actus bellici per INDUCIAS (s), quæ sunt conventio, per quam ad tempus, manente belli statu ac lite, ex qua bellum fuit ortum, bellicis actibus offensivis est abstinendum; quibus elapsis (t), ni interea pax coiverit, citra novam indictionem, ad hostilitatem reditur.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 7. §. 3—12.

Pos-

dem favorem esse extendendum: *Solutionis* igitur loco, haud quidquam hic sufficit *Acceptilatio*. De occupatione Imperii vide *Grotium lib.* III. *cap.* 7. & confer *cap.* 15. præcipue vero *Lockii Tract*, *post. de Imperio cap.* 16. IDEM.

§. XV. Omnia quidem juris & humanitatis officia exorto bello cessant, sed Cicero I. *Off. c.* 24. valde considerandum monet, ne quid temere, ne quid crudeliter, ne quid perfide agatur. Illa inprimis promissa servanda sunt, sine quibus mentes exulceratæ in concordiam redire non possunt, atque ideo pacta de commeatu, vulgo *Passeports*, de lytro, *Cartels*; de urbibus dedendis, *Capitulationes*; vel de armis prohibitis, sancte sunt custodienda; quia dum paciscimur, hostilem animum deponimus, nec temere admittenda est exceptio ex clausula salutari *Rebus sic stantibus* de qua Ill. Bynkershoek. II. *Qu. jur. publ. c.* 10. videatur. (a) Ex eadem ratione obligatio Induciarum est repetenda, de quibus omnia Strauchius in *Diss. de Induciis* exhausit. Circa originem vocis ab *indoitia* Grotius III. *c.* 21. §. 2. Grammaticum egit; nec satis causæ habuit, cur Pauli definitionem ab eo quod ut plurimum fit, petitam refelleret. *Induciæ sunt, cum in breve & in præsens tempus convenit, ne invicem se lacessant l.* 19. §. 1. *D. de Capt.* OTTO.

(r) §. XV. sqq. Armistitia, induciæ & pax ita differunt: illa suspendunt belli actum, sed non adparatum, ut §. XV. docetur: induciæ tollunt belli actum & adparatum; sed non caussam, quam in medio relinquunt: pax autem etiam caussas belli tollit, totamque litem componit. TREUER.

(s) *Suspenduntur actus bellici per inducias*]. Hæ accipiuntur, vel *statu pacifico*, quod denominatio germanica evidenter innuit, vel pro *conventione*, qua ille status producitur, quo sensu Auctor eas definit *h.* earumque valorem amplius ostendit *l.* VIII. *c.* 7. §. 1. 2. 3. add. Grot. *l.* III. *c.* 21. §. 1. 2. TITIUS.

De Induciis, aliisque Pactis, quæ manente bello ineuntur, vide *Grotium lib.* III. *cap.* 21. & *seqq.* sed lecto prius ejusdem Libri *Capite* 19. Rationes, quibus Auctor noster, *J. N. & G. l.* VIII. *c.* 7. §. 2. omnium pactorum inter hostes Belli statum non tollentium, naturalem obligationem videtur impugnare, adeo leves sunt, adeoque simul perniciosæ consequentiæ, utroque nomine tanto viro adeo indignæ, ut eas hic referre pudeat, multo magis iis discutiendis immorari. Vide Cl. *Barbeyracii* Observationem ad *d. l.* CARMICH.

(t) *Quibus elapsis*]. Hoc ex natura conventionis temporariæ ultro sequitur, eo facilius autem quis concesserit, nova indictione hic opus non esse, quo minus il-

illa

Possunt autem INDUCIÆ (v) DIVIDI in eas, quæ ineuntur, subsistentibus in expeditione exercitibus, retentoque utrinque bellico adparatu; quæ ad modicum fere tempus sumuntur: & inter eos, quibus adparatus bellicus utrinque dissolvitur. Hæ in satis longum tempus iniri possunt & solent; & plenæ pacis faciem gerunt, ac aliquando etiam pacis vocabulo insigniuntur, cum adjectione certi temporis. Nam alias regulariter (x) omnis pax æterna est, seu in perpetuum exstinguit controversias, ob quas bellum conflatum erat. Quæ autem solent vocari induciæ tacitæ, nullam continent obliga- XVI. Variæ earum notatæ species.

la in genere est necessaria, cum probabile sit, omnem illum indictionum apparatum a gentibus bellicosis palliandæ ambitioni & avaritiæ esse adinventum, licet aliud videatur Grotio. *d. l.* §. 3. & Auctori *d. c.* 7. §. 6. Titius.

§. XVI. Induciæ differunt à Pace, quod in hac caula belli tollitur, in illis tantum actus hostiles cessant, ideoque belli feriæ vocantur. (2) Dividuntur in expressas, seu veras. & tacitas, sive apparentes, quando hostes fessi, sine conventione, vel tempore hiemis, ultro quiescunt. (3) Veræ vel breviores sunt, manente apparatu bellico: vel longiores & pacificæ ad centum vel plures annos; illæ vulgo *armistitium* dicuntur; hæ vero in effectu a pace non differunt, quæ sæpe etiam in certos annos initur. Exempla sunt apud Diodor. Siculum XII. *c.* 60. Justin. III. *c.* 7. in Turcarum induciis aliisque apud Leonin. II. *Emend. c.* 6. Otto.

(v) *Possunt autem induciæ*]. In genere sic dicendum: induciæ sunt vel *veræ*, quæ conventionem præsupponunt, eæque vel breviores, vel longiores: vel *apparentes* seu *impropriæ*, quas fessi hostes, sine conventione nonnunquam sibi mutuo indulgent, add. Auctor *d. c.* 7. §. 7. Pertinent igitur hæ divisiones magis ad inducias pro statu quam conventione acceptas. Titius.

(x) *Nam alias regulariter*]. Licet sane terminos ita accipere, ut induciarum nomen ad solam hostilitatis omissionem, pacis vero, ad controversiam, ex qua hostilitas enata, etiam tollendam referamus, si tamen quis verbis aliter utatur, non apparet, cur valde cum eo litigandum sit, etsi Auctori aliter quodammodo videtur, *d. c.* 7. §. 4. 5.

2. Si induciæ v. gr. a Calendis Martiis usque ad Idus Julias contractæ sint, uterque terminus a quo & ad quem iis probabiliter continetur. vid. *d. c.* 7. §. 8 Grot. *d. l.* §. 4. De cætero subditos induciæ obligant a tempore scientiæ. Grot. *d. l.* §. 5. Durantibus induciis a læsione positiva dubio procul abstinendum est. Grot. *d. l.* §. 6. *seqq.* ea vero, quæ ad defensionem & securitatem nostram faciunt, suscipere licet, si induciæ generaliter & ad longum satis tempus sint initæ, si vero illæ ad breve spatium, ac certæ rei contemplatione sint contractæ, tum ea, quæ extra pactum sunt, non recte fieri, censet Grotius *d. l.* §. 10. dissentiente tamen Pufendorfio *d. c.* 7. §. 10. Dicendum videtur, non posse illa susci-

 pi

alii, in primis qui paci conciliandæ interveniunt, ejus observationem præstandam recipiunt (*f*), auxilio promisso ei, qui contra leges pacis ab altero læsus fuerit.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 7.

plane non requiritur: quum neque novam obligationem inferat, neque majorem firmatem addat; sed fortius tantum adferat, & declaret consensum paciscentium. Treuer.

(*f*) *Ejus observationem præstandam recipiunt*]. Ad *guarandiam* vel fidejussionem pro pace nulla gens cogi potest: neque mediatores ad id officium tenentur, quatenus sunt mediatores. Illi quoque, qui cautionem præstant, non statim obligantur ad pacis violationem armis vindicandam; sed ad dandam operam, ut pax sarta tectaque servetur, omniaque amica via componantur. Conf. Cocceji *diss. de guarantia pacis:* Obrecht *diss. de ratione belli & sponsoribus pacis* Idem.

C A-

Caput XVII.

De Fœderibus.

Summaria.

I. *Fœdera duplicia,*
II. *Alia amicitiæ,*
III. *Alia specialis præstationis; eaque vel æqualia,*
IV. *Vel inæqualia;*
V. *Cum, vel sine imminutione Summi Imperii.*
VI. *Singula diversos habent fines:*
VII. *Suntque alia realia, alia personalia,*
VIII. *Et conjunctas habent sponsiones.*

Grot. *de* J. B. & P. *l.* II. *c.* 15. Add. *l.* I. *c.* 3. §. 21.

Belli juxta ac pacis temporibus inserviunt Foedera (*g*), seu pacta (*h*), inter summos utrinque Imperantes inita (*i*). Isthæc intuitu ma-

I. Fœdera amicitiæ, vel specialis præstationis.

§. I. Quemadmodum conventiones privatorum de rebus suis, contractus, pacta & societates dicuntur; ita Rectores liberarum gentium, quæ de rebus publicis sibi promittunt, fœdera a fœdo, id est, sanguine effuso vocant: is enim ritus non a Theseo primum inventus est, ut Plin. VII. *Hist. nat. c.* 56. existimavit, sed omnibus antiquioribus fuit communis. vid. *Gen.* XV. *vs.* 9. *Jer.* XXXIV. *vs.* 18. (2) Hæc jure Naturæ non differunt a pactis, ratione obligationis aut interpretationis, sed tantum subjecto & objecto. Hinc pactum Regis de utilitate privata manet pactum; & contra subditi fœdera non ineunt, nisi forte deferantur, aut commerciorum causa ipsis à Summo Imperante Admiralitas permittatur. (3) Non est dubium, quin cum Turcis aliisque infidelibus civitatibus sui juris fœdus inire liceat; modo illicitæ absint conditiones, quæ vergant in perniciem purioris doctrinæ. Cum illis enim non tantum est communio juris naturalis, sed exemplis quoque Sanctorum veteris testamenti id firmatur; quia Abrahamus cum Abimelecho, David cum Hiramo, Judas Maccabæus & Hir-

MATERIÆ (*k*) POSSUNT DIVIDI in ea, quæ constituunt de aliquo officio invicem præstando, quod jam antea lege naturali præcipiebatur; & quæ officiis legis naturalis aliquid superaddunt, aut saltem eadem, ubi indefinita videntur, ad certi quid determinant.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 9. §. 1.

Ad

canus Alexandri filius cum Romanis fœdus iniverunt. Nil sane idololatria cum fœdere habet commune, & si commerciorum caussa cum illis contrahere licet, quidni & defensionis? cujus major est favor. Vid. Grammond. III. ad. A. 1618. Grot. II. *c.* 15. §. 8. & Budd. *de Rat. status circa fœd.* §. 12. (4) Crebra etiam fœdera cum barbaris Algeriensibus, Tripolitanis, Tunitanis & Zalcensibus pepigerunt Reges & Ordines Rerumpublicarum, quamvis enim injustius agant, non tamen ideo jus & nomen civitatis amittunt, quum & legati eorum recipiantur, & ad eos mittantur, habeantque curiam; consensum, ærarium atque rationem pacis & fœderum. vid. III. Bynkerb. I. *Qu. jur. publ. c.* 17. OTTO.

(*g*) *Belli juxta ac pacis temporibus inserviunt fœdera*] Horum indolem non exhaurit definitio subjecta, cum discrimen fœderum & pactorum non tantum a *subjecto*, sed & *objecto* dependere videatur, hinc *Fœdera* sunt *conventiones*, *a liberis gentibus earumque Rectoribus intuitu utilitatis perpetua*, *vel per longius tempus præstandæ*, *initæ*. Fatendum tamen est, quod pacta & fœdera distinxisse, non multum referat. TITIUS.

(*h*) *Pacta*]. Pacta & federa non differunt essentialiter, sed tantum subjectis, ita ut privatorium conventiones pacta, conventiones vero imperantium & civitatum soleant appellare federa. Nec est, ut HERTIUS *elem. prud. civ. P. I. sect.* 8. §. 4. nobis dubium moveat, fedus definiens per *statum duarum vel plurium civitatum sub pacto de amicitia colenda*, *vel auxiliis præstandis*, *vel commerciis exercendis sociatarum sine imminutione imperii:* addita ratione: quod si conventio loco generis ponatur, federis scilicet vox non stantis, sed efficientis sensu accipiatur. Sic enim nodus in scirpo quæritur; & omnis scrupulus exinde oriri videtur, quod status ex federe, sive societas federata, vulgari loquendi consuetudine fedus dicatur: proprie vero federis natura in pacto consistit, & absolvitur mutua federatorum obligatione mutuaque conditionum requisitarum præstatione. TREUER.

(*i*) *Inter summos utrinque Imperantes inita*]. Contendit *Titius*, *Fœdera* ab aliis pactis distingui, non tantum qualitate Paciscentium, qui hic sunt *Summi Imperantes*, sed & subjectæ materiæ, quam vult in fœderibus esse, *Utilitatem perpetuam*, *vel per longius tempus præstandam.* De Fœderibus vide *Grotium lib.* II. *cap.* 15. CARMICH.

Subditis quoque licet federa cum aliis gentibus pangere: (1) quando reipublicæ majestatem vel jus imperantis non violant, e. c. commerciorum caussa: (2) quando deferuntur a summo imperante ejusque auxilio destituuntur: (3) quando consensum imperantis requisiverunt. TREUER.

(*k*) *Istbæc intuitu materiæ*]. Prima fœderum divisio ab *objecto*,

Ad priorem classem (*l*) referuntur fœdera, quibus de simplici duntaxat humanitate exercenda, aut noxa non inferenda convenitur (*m*). Quo pertinent & ea, quibus simplex duntaxat amicitia citra peculiarem præstationem sancitur. Aut quibus jus hospitii, aut commerciorum, quatenus id naturali lege debetur, stabilitur.

II. Illorum præcipua quædam capita.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 9. §. 2.

Posterioris classis fœdera sunt vel ÆQUALIA, vel INÆQUALIA. Illa sunt, quæ utrinque eodem se modo habent; seu quando non solum æqualia utrinque

III. Hæc æqualia aut inæqualia & quæ illa.

cto generaliter spectato desumitur: de cætero opus est, ut nonnunquam fœdera, de communi socialitate confirmanda, ineantur, quando scilicet pravis moribus Legis Naturalis dictamina sunt obliterata, & extranei fere pro hostibus habentur; possunt autem sine turpitudine iniri ab eo, qui alias juxta Legem Naturæ vivere paratus erat. Titius.

§. II. Exempla hujusmodi fœderum, quæ nihil superaddunt juri naturali, dabit Grotius II. *c.* 15. §. 5. Omnia vero nomen fœderum non merentur, immo quædam pudenda sunt generi humano, uti Auctor in *Op. maj.* ait; contra quem Kulpisius *ad Grotium* frustra disputavit. Barbaris enim temporibus, ubi latrocinari decorum erat, & omnes peregrini pro hostibus habebantur, magis conveniunt fœdera de innocentibus non lædendis. Nisi quod (1) hodie bello finito ejusmodi pactiones tabulis pacis inferuntur, nec sine utilitate. vid. Obrecht *de Sponsor. pac. c.* 1. §. 3. (2) Cum Algeriensibus aliisque Africanis, & Indiæ Regulis crebro ineuntur (3) Quæ ex jure imperfecto vel dubio faciunt jus perfectum, ut de commerciis & hospitiis, recte nomen fœderis habent. *Formulam juris exequendi* Livius appellavit. Otto.

(*l*) *Ad priorem classem*]. Utriusque generis fœdera amplius declarat Auctor *h.* add. *l.* VIII. *c* 9. §. 1. 2. 3. 4. Sed vix attinet, discrimina illa anxie sectari, cum effectum fœderum non mutent, sed omnia potius, quæ serio promissa sunt, bona fide servari debeant: hinc in specie non valde litigandum hactenus videtur, utrum aliquod fœdus Imperium Civile imminuat, nec ne, de quo §. 5. *h.* quanquam, si de libertate Civili alicuius gentis pronunciandum sit, illa sollicitius inquiri debent. Titius.

(*m*) *Convenitur*]. Federa hæc non producunt novam plane obligationem, quæ non jam antea vi præcepti naturalis adfuisset: id tamen efficiunt, ut officium, quod jure imperfecto hactenus exigi tantum poterat, nunc jure perfecto & bello possit vindicari. Quale fedus initum esse deprehenditur anno 1452. inter regem Galliæ Carolum VII. & Helvetios: *Es sollen beyderseits Inwohner, Untertbanen. Botben, Pilgere, Edel oder Unedel, in und durch unsre Land wandelnde, sie mit ihren Lyb und Güth*

que promittuntur, ſimpliciter aut obſervata proportione virium; ſed & æquali modo, ita ut neutra pars præ altera ſit deterioris conditionis, aut alteri obnoxia (*n*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 9. §. 2.

IV. Inæqualia quando & a quibus contrahantur. Inæqualia ſunt, quando vel inæquales præſtationes invicem exhibentur, vel altera pars eſt deterioris conditionis. Promittuntur autem inæqualia vel a fœderato digniore, vel a minus digno. Prius fit, ſi potentior auxilia promittat alteri, nec reſtipuletur, aut ſi majori proportione, quam alter promittat. Poſterius contingit, ſi fœderatus inferior plura teneatur præſtare, quam ab altero recipit.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 9. §. 4.

Eo-

Güth ſicheren Wandel haben hindurch und hinwider aller Beſchwerungs halb, Worten und Wercken von männiglich hindangeſetzet. Vid. WALCKIRCH *ad h. l. Pufend.* MULLER *annal. Saxon. p.* 8. *ad* 11. *Jan. p.* 18. *ad* 10. *Oct. p.* 21. *ad* 1. *Febr.* ubi plura exempla. TREUER.

§. III. (*n*) *Aut alteri obnoxia*]. Ejusmodi federa æqualia vel fiunt belli componendi, vel ſocietatis ineundæ cauſſa, quæ infinitos fines habere poteſt: vel enim percutiuntur federa æqualibus conditionibus ad cautionem contra quoscumque hoſtes, vel ad fines firmandos, vel ad commercia promovenda, vel ad impediendos hoſtes. TREUER.

§. IV. Inæqualia ſunt (1) Ratione præſtandorum militum vel nummorum. (2) Reverentiæ, ut vela, verbi gratia, demittantur, vel ut alterius imperium & majeſtatem comiter colat, id eſt, operam det, ut ejus imperium ſit in tuto & dignitas ei conſtet, Cic. *pro Balbo c.* 16. Liv. XXXVIII. *c.* 11. (3) Ratione imperii, ne alter populus Summum Imperium pro parte exerceat. Liv. XXX. 37. Plin. XXXIV. 14. (4) Bene Grotius I. *c.* 3. § 21. *n.* 10. & Forſtnerus ad Tacit. XIV. *Ann.* monuerunt, plerumque eos, qui ſuperiores ſunt in fœdere perpetuo, ſibi imperium, vel ejus particulam arrogare; ſicut Romanorum fœderati quidam *in ditione populi Romani erant* Liv. IX. 20. XXXIV. 57. & liberæ civitates precariam magis libertatem habebant, ideoque in cives earum damnatos a Romanis animadvertebatur, *l.* 7. §. 2. *D. de Captiv. & poſtlim.* Spanhem. *Orb. Rom. II. c.* 10. (3) Ipſi vero Romani etiam barbaris ad limites habitantibus ſalvo imperio ſtipendia ſolvebant, quæ *munera* appellabant auctore Salviano *l.* 6. *de Prov.* ſed Claudianus *fœdam mercedem* vocavit. vid. Lindenbrog. ad Ammian. XXV. 6. Hert. *Elem. prud. civ. p. I. ſect.* 12. §. 12. OTTO.

§. V.

Eorum, quæ a fœderato inferiore præſtantur, quædam ſunt CONJUNCTA CUM IMMINUTIONE SUMMI IMPERII, puta ſi conventum ſit, ne inferior ſocius partem aliquam Summi Imperii exerceat, niſi cum conſenſu ſuperioris. Quædam autem SUMMUM IMPERIUM NON DIMINUUNT, licet adjunctum habeant aliquod onus tranſitorium, ſeu quo ſimul & ſemel licet defungi; puta, ſi ex fœdere pacis alter teneatur ſtipendium ſolvere alterius militibus, belli ſumtus reſtituere, certam ſummam pecuniæ ſolvere, mœnia diruere, obſides dare, naves, arma tradere &c. Imo nec quævis perpetua onera Summum Imperium diminuunt. Qualia ſunt; eosdem cum altero amicos & hoſtes habere (*o*), ſed non reciproce; ne liceat certis locis munitiones exſtruere, ne ad certa loca navigare &c. Item ſi unus ſociorum alterius ſocii majeſtatem comiter teneatur colere, ſeu reverentiam quandam ipſi exhibere, & ſeſe ad ejusdem placitum modeſte adtemperare. V. Summum Imperium aut minuunt, aut non.

dict. §. 4.

Cæterum fœdera (*p*), tam æqualia quam inæqua- VI. Fœdera politica,

§. V. (*o*) *Eosdem cum altero amicos & hoſtes habere*]. Vana illa federa forent & per ſe injuſta; ſi offendendi cauſſa inſtituerentur: nemo enim ſui juris ad quævis bella promiſcue obligari poteſt, ut cuivis vim inferat, a quo læſus non fuerit: neque par eſt, paratum eſſe ad quemvis lædendum, quem alteri invadere placuerit; ſive juſte id fiat, ſive injuſte: ſed quum mutuæ ſecuritatis & amicitiæ cauſſa federa ineuntur; nemini fit injuria. Si enim quis aliquem federatorum adgrediatur; de injuria a reliquis ſociis federis ſibi facta conqueri nequit; novit enim, eos omnes unius federis vel ſocietatis vinculis eſſe unitos, in quorum uno omnes læduntur. Tale fedus occurrit pontificis Romani & ducis Ferrarienſis cum HENRICO II. Galliæ rege apud THUANUM *lib.* XVI. *hiſtor.* *Ipſe amicos regis pro amicis, hoſtes pro hoſtibus ſine exceptione habere teneatur.* TREUER.

§. VI. Omnis materia fœderum referri poteſt ad pacis vel belli negotia, ſive illa ſint offenſiva, ſive defenſiva, ſive neutralitatis. Ad pacis fœdera pertinent, quæ commerciorum gratia ineuntur, & definiunt, quibus immunitatibus

bellica commerciorum. qualia, varias ob causas solent contrahi, inter quas arctissimam fœderum speciem producunt, quæ ad conjunctionem aliquam perpetuam plurium civitatum (q) spectant (r). Frequentissima autem sunt, quæ ad auxilia, in bello defensivo aut offensivo præstanda, aut ad commercia regenda pertinent.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 9. §. 3.

VII. Fœdera quæ realia Celebris quoque est divisio fœderum (*s*) in Realia

bus vectigalium subjecti utriusque Reipublicæ frui debeant. Exempla Marquardus *de Jure mercat.* Thomas Rimerus *Fæd. Britann.* Leibn. *in C. Diplom.* Recueil *des Traités de France.* & du Mont. *Corp. dipl.* suppeditabunt. (2) Fœderatorum autem, Belgarum & Helvetiorum Respublicæ rectius Systemata civitatum dixeris, uti Strabo & Polybius Achaicas Respublicas appellarunt, quæ similem pæne in modum ad commoda indefinita & perpetua in unum corpus politicum coaluerant. vid. J. Schildium *de Coalitione Pop. & Rerump.* & Auctoris *dissert. de System. Civit.* & supra II. *c.* 8. §. 13. Otto.

(*p*) *Cæterum fœdera*]. Altera fœderum divisio a *fine* aut *objecto speciali* desumitur, ac non tantum fœdera æqualia & inæqualia, ceu Auctor præcipit, sed & ea, quæ communem humanitatem saltem confirmant, comprehendit. Explicatius paulo sic fortassis dic potest; fœdera vel *pacem*, vel *bellum* respiciunt; *illa* pertinent vel ad *societatem Civilem perpetuam*, qualia sunt fœdera systematica, vel ad *utilitatem aliquam*, *per longius tempus*, *imo aliquando semper duraturam*; aliqua ratione commerciorum, peregrinationum, aut communis amicitiæ continuandæ iniri solent *Hæc* vero vel cum *amicis ineuntur*, qualia sunt, quæ auxilia in bello offensivo & defensivo præstanda, aut neutralitatem concernunt, vel cum *hoste panguntur*, quorsum retuleris omnis generis pacta bellica, si his quoque nomen fœderis applicari posse putes, quanquam hactenus fere aliam suppositionem sequimur, add. *l. c.* 9. §. 3. Possent hac occasione nonnulla de *Neutralitate* proponi, etsi rectius eadem in materia belli adducuntur. Tetigi summa capita in *Specim. Jur. Publ. l. III. c.* 4. §. 82. *seqq.* Titius.

(*q*) *Plurium civitatum*]. Vide supra *c.* 8 §. 15. Carmich.

(*r*) *Spectant*]. Federa stricte sic dicta differunt a systematibus civitatum sive federibus systematicis, quæ hic innuuntur: (1) quia illa tendunt in certum aliquod commodum definitum: hæc in indeterminatum: (2) quia per federa respublicæ non coalescunt in unum corpus politicum vel civitatis, uti in his fieri solet: (3) quia federa non pro fine habent unionem perpetuam, uti systemata civitatum. Treuer.

§. VII Si ambigitur, fœdera realia sint, an personalia, Grotius II. *c.* 16. interesse putat, num fœdera favorabilia sint, an odiosa: sed rectius liberas Respublicas distinguit a Regnis; (1) istarum enim fœdera plerumque realia sunt, atque durant, licet Respublica in aliam

alia & personalia (*t*). Quorum hæc sunt, quæ cum Rege intuitu personæ ipsius ineuntur, eoque defuncto simul exspirant. Illa vero sunt, quæ non tam ipsius Regis, populive rectorum, ut talium (*v*), quam Reipublicæ & regni intuitu contrahuntur, ac perdurant, istis licet mortuis, qui eorundem auctores fuerant. lia, quæ personalia.

J. N. & G. *l.* viii. *c.* 2. §. 6–8.

Con-

aliam formam fuerit mutata. (2) Quæ Reges limitati consensu Ordinum, secundum leges fundamentales, & tanquam capita populi, in usum Reipublicæ, ineunt, itidem realia sunt, eorumque successores, ex latere venientes, etiam electos, obstringunt. (3) Stabilia sunt, in quibus Rex absolutus vel patrimonialis successorum fecerit mentionem; aut si dictum fuerit, fœdus perpetuo durare debere; vel si alter contrahentium ante alterius mortem fœderis conditiones a parte sua impleverit. (4) Fœdera autem Regum, quorum potestas est restricta, ut successorem obligare nequeant, regulariter sunt personalia. (5) Omnia denique, cessante fine, exspirant, nec ad tempus inita tacite prorogantur. (6) Elegans ad hanc materiam est *l.* 7. §. 8. *D. de Pact.* ubi Pedius ait: *Plerumque persona pacto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur, cum quo pactum factum sit.* Otto.

(*s*) *Celebris quoque est divisio fœderum*]. Tertia divisio a *Subjecto* dependet, circa quam illud præcipue quæritur, quando fœdus reale vel personale dicendum sit, quæ res neque ex *persona contrahente*, nec semper ex *disertis verbis* dijudicari debet, cum potestas successores obligandi deficere queat. Dicendum igitur erit, fœdera, quæ a libero populo, velut subjecto regulariter immutabili, ineuntur, realia esse ac durare, licet in aliam formam Respublica mutetur, nisi forte primævum statum unice respiciant, si vero a Rege, velut subjecto mutabili, contrahantur realia illa censeri, si juxtra præscriptum legum fundamentalium, personalia vero, si præter illam normam inita sint, add. *d. l.* VIII. *c.* 9. §. 6. 7.

2. Personæ & materia fœderum ex dictis jam intelliguntur. Officium autem paciscentium est, ut fidem datam servent: occurrunt tamen subinde quæstiones dubiæ circa id, quod actum sit, vid. *d. c.* 9. §. 5. 9. 10. 11. quæ adeo efficiunt, ne quis semper violati officii argui queat, quamvis nec insolitum sit, ut cavillatione obligatio eludatur. Titius.

(*t*) *Realia & Personalia*]. Hæc distinctio præcipue in Monarchiis, & iis quidem non patrimonialibus, habet locum. Quæ autem Fœdera a Regibus inita, *realia*, quæ *personalia*, haberi debeant, vide Auctorem *J. N. & G. h. t.* §. 6. & *seqq.* nec non *Grotium l. II. c.* 16. §. 16. Carmich.

(*v*) *Ut talium*]. Rectores civitatum repræsentant totam civitatem: nisi ergo verba & negotii natura aperte ostendant, ad regis *personam* rem omnem pertinere; quodvis fedus a rege & imperante percussum reale erit: nam nomen paciscentis pacto inseritur, non ut pactum reddatur personale; sed ut innuatur tantum, quocum pactum

VIII. Sponsiones fœderibus conjunctæ quales.

Conjunctæ fœderibus sunt SPONSIONES (x), quæ proprie vocantur ista pacta, quæ a ministro summæ potestatis circa negotia ad eandem spectantia sine ipsius mandato ineuntur. Quibus uti Summus Imperans (y) non tenetur (z), nisi post-

pactum fuerit compositum. Videndum quoque, an imperantis potestas federis condendi expressis limitibus sit circumscripta, an vero illimitata fuerit: nam ex pactis *fundamentalibus* judicare licet, quousque rectori civitatis liceat federa publica inire, & quæ requirantur, ut fedus reddatur reale. TREUER.

§. VIII. Sponsiones dicuntur, quia duces spondent pro Reipublicæ ratihabitione, & differunt a fœderibus, quod neque jussu summæ potestatis, neque a Fecialibus ritu solenni contrahuntur. (2) Non obstringunt Rempublicam, quæ illas iniri non mandavit: neque sponsor facti incerti, quod ab aliena voluntate pendet, ultra industriam obligari videtur. (3) Neque milites, quibus sponsio profuit, quicquam promiserunt, adeoque nec obligantur, nisi quatenus eorum jussu & nomine sponsio contracta fuit. (4) Exempla duo celebriora sunt in sponsione Caudina & Numantina, circa quas Romanos, corpora Ducum spondentium dedentes, Grotius II. *c.* 15. §. 16. defendit. (5) Auctor autem in *Op. maj.* VIII. *c.* 9. §. 12. post Marianam III. *rer. Hispan. c.* 7. *seqq.* superbiæ eos accusat, quod suam magis utilitatem, quam leges honestatis, & æquitatis observarint. (6) Hoc amplius Ill. Thomasius in *Disp. Lips. de Sponf. Rom. Caud. & Num.* eos injustitiæ & ruptæ fidei reos egit; quia militum causa, & in rem populi sponsio erat facta, ideoque illos vel in furcas iterum deducendos, vel promissum servandum fuisse. Dolose etiam sponsores ipsos, pro industria promissa, contrarium suasisse. Nec Samnitium aut Numantinorum imprudentiam, qua hisce sponsoribus fisi sunt, Romanos absolvere posse. vid. *l.* 3 *D. de capt.* Liv. IX. 8. *seqq.* Flor. I. 16. & IX 18. Oros. V 5. OTTO.

(x) *Conjunctæ fœderibus sunt Sponsiones*] Harum indolem uti satis exprimit allata definitio, ita nomen Sponsionis alias generale huc applicatum videtur, vel quod promittentes pro Republica velut spondeant aut fidejubeant, vel quod promissio in hoc negotio valde notabilis sit, adeoque ab illa hæc non immerito denominetur. TITIUS.

De his vide *Grotium d. c.* 15. §§. 16. & 17. ubi duas præcipuas de Sponsionibus Quæstiones considerat, & celebribus exemplis illustrat. CARMICH.

(y) *Quibus uti Summus Imperans*]. Ante ratihabitionem expressam vel tacitam, ex sponsione Respublica & Imperans non obligatur, nec etiam ad eam faciendam tenetur, nisi utilitas publica hoc exigat, quanquam hic amplius videndum, an non ex culpa Ministri causa illa dependeat, tum enim nullius erit efficaciæ. TITIUS.

(z) *Non tenetur*]. Rempublicam non obstringi sponsionibus, ex eo patet: (1) sponsor nullum habuit jus promittendi vel paciscendi: quia sine mandato egit: (2) ex præsumto quidem populi consensu promisit, nec præter rationem; sed illius nulla est obligatio intuitu reipublicæ, nullus juris effectus: (3) quævis gens suarum rerum minus foret secura: nam in civibus suis ad quodvis intolerabile data occasione ejusmodi sponsionibus obligari posset: (4) si sponsor ratihabitionem reipu-

postquam eadem rata habuerit: ita si minister (*a*) eas ... absolute contraxerit, & ratihabitio secuta non fuerit, ipse viderit, quomodo satisfaciat illis, qui ejus fidem secuti inanibus pactis decepti sunt (*b*).

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 9. §. 12, 13.

publicæ promiserit; spem fecit eorum, quæ non sunt in sua potestate: ergo pactum est de re impossibili. Ratas habuit sponsiones gens una vel altera, partim quod e re sua fuerint; partim quod sponsores auctoritate valuerint insigni; partim quod ob merita egregia eos noluerit turpiter dare: sed ita gens egit humaniter, non ex obligatione perfecta. TREUER.

(*a*) *Ita si minister*]. Ipse sponsor primario obligatur ad eliciendam Imperantis ratihabitionem, hanc si impetrare nequeat, ad interesse tenebitur, cui quidem efficiendo vix ipsius bonorumque omnium deditio sufficiet, vid. *l.* VIII. *c.* 9. §. 12. 13. In historia Romana Sponsio Caudina & Numantina in primis celebres sunt, quas Dn. Thomasius peculiaribus disputationibus exposuit. Hodie forte rariora ejusmodi Sponsionum erunt exempla, cum major sit bellandi peritia, nec subditi casus tale quid exigant.

2. Alias circa pacta Summorum Imperantium hæc promiscue quæri solent: (1) *An in iis locum habeat restitutio in integrum.* Quod dicendum, si hoc nomine nihil aliud intelligatur, quam genuina interpretatio, qua ob necessariorum requisitorum defectum, pactum invalidum esse ostenditur, si vero, ob rationes utilitatis privatæ eo prætextu quævis obligatio paulo molesta elidatur, tum imposturæ colorem quæri facile liquet: (2) *An in pactis Regum solennia juris positivi observanda.* Quod negandum, nisi aliud sit actum, (3) *An contractus cum subditis initi subjaceant dominio eminenti.* Quod afferendum, si vera utilitas subsit, (4) *Quousque obligatio Regis in successores transeat.* Quatenus vel ejus contrahendæ arbitrium penes eum unice fuit, vel illa ex voluntate civitatis contracta est; vid. *l.* VIII. *c.* 10. TITIUS.

(*b*) *Decepti sunt*]. Vide supra *lib. I. cap.* 9. §. 19. cum Observatione I.

Ad hunc locum Auctoris *de J. N. & G.* subjungit Cl. *Barbeyracius* dissertationem ex Cl *Buddei Philos Pract. part. II. c.* 4. *sect* 5. §. 19. *& seqq.* de Jure *Legationum*: qua de re nobis breviter ita videtur habendum. Obligatio admittendi Legatos, ubi graves causæ non obstant, sed imperfecta tantum, est naturalis. Ubi sunt admissi, est procul dubio Naturalis Juris, ut nec ob controversiam publicam qualemcunque, nec ob fidem & diligentiam, qua suæ Civitatis negotia administrant, Civitatis, apud quam Legatione funguntur (modo a dolosis adversus ipsam abstineant machinationibus) animadversioni sint obnoxii. Cætera Legatorum Privilegia malim cum *Grotio l. II. c.* 18. Juri Gentium voluntario tribuere. Incolumitas vero Tubicinum, qui literas perferunt, ut & eorum, quibus commeatus est concessus in Bello etiam Civili, est Juris haud dubie naturalis.

Quia hic subjungit Auctor in *J N & G* aliud Caput *de Pactis Regum promiscuis*, confer de iisdem *Grotium l. II c* 14. CARMICH.

Nonnullis justum esse videtur, ut res in pristinum statum restituatur, si respublica sponsoris fa-

 ctum-

ctum non adprobet. Id vero praeceptis justi non requiritur: bona enim fide versatur circa illud negotium; & nihil quidquam est, quod ei possit imputari. Commodum, quod ex eventu sponsionis in eam redundavit, nullo decipiendi consilio, nullo dolo adquisitum, non factum vel caussam adprobat, quo illud fuit procreatum: nihil tamen etiam contulit ad factum perpetrandum. Gens, cui sponsio facta est, non ignoravit, ministrum reipublicae nullum habere mandatum, nullum jus promittendi: cur pactum invalidum inivit? habeat sibi, quod promissum invalidum acceptaverit, & gratis ejus conditiones impleverit. Sponsoris deditio tamen justa est; si sponsor fingens se certum esse de adprobatione reipublice, eamdem absolute promiserit: fallere enim voluisse praesumendus est: si vero nil nisi operam suam in adquirendo reipublicae adsensu promiserit; ejus deditio foret injusta; quando omnem movit lapidem, ut eumdem obtineret: mali quoque doli reus est sponsor, si reipublicae suae auctor sit repudiandae sponsionis. Posito itaque dolo malo dedendus esse videtur: homo enim noster si laeserit alterum; vel damnum a nobis sarciendum, vel homo tradendus erit. Exempla sponsionum habemus in *Caudina*, de qua LIVIUS *l.* IX. *c.* 8. in *Numantina*, de qua FLORUS *l.* II. *c.* 18. in *Lactatiana* apud POLYBIUM *l.* III. *c.* 5. in TREMOLLII cum Helvetis apud GUICCIARDINUM *l.* XII. in MENDOSAE cum Belgis apud GROTIUM *hist. Belg. l. II. ad* A. 1602. De cetero confer THOMASIUM *dissertationibus duabus Lipsiensibus, altera de sponsione Romanorum Caudina: de Numantina altera* TREUER.

C A

CAPUT XVIII.

De Officiis Civium.

SUMMARIA.

I. *Officium civis generale,*
II. *Triplex,*
III. 1. *Erga rectores civitatis,*
IV. 2. *Erga totam civitatem,*
V. 3. *Erga concives.*
VI. *Officia civium specialia,*
VII. *Consiliarii,*
VIII. *Sacri ministri,*
IX. *Doctoris scientiarum,*
X. *Judicis,*
XI. *Præfecti armorum,*
XII. *Militis,*
XIII. *Legati,*
XIV. *Præfecti rei numariæ.*
XV. *Officia civium quo usque durent.*

I. Officium vel generale vel speciale.

OFFICIUM CIVIUM (*c*) est vel GENERALE, vel SPECIALE. Illud oritur (*d*) ex communi obligatione, qua isti imperio civili sunt subjecti. Hoc

§. I. Supra II. *c.* 6 §. 13. leviter attigit civium indolem & varietatem, qui a coëundo, vel a ciendo dicti. Hi nascuntur, aut fiunt consensu expresso, vel tacito; sed multis modis differunt: nam alii magis, alii minus sunt liberi, ex forma Reipublicæ. Alii meri sunt subditi, alii simul Magistratus, & Status regni, aut provinciarum. Quidam mediate, quidam immediate sunt subjecti; & alii denique ut singuli, alii ut in collegio considerantur: (2) omnium jura sunt libertas conscientiæ & rei domesticæ, com-

Hoc vero ex peculiari munere (*e*) & functione, quæ per Summum Imperium singulis est injuncta (*f*).

§ II. Generale triplex. Officium generale civium (*g*) respicit vel RECTORES CIVITATIS, vel TOTAM CIVITATEM, vel CONCIVES.

RE-

munio legum, munerum & immunitatum: singulorum autem jura variant pro ratione muneris, ætatis, sexus & dignitatis, in qua sunt constituti, (3) officia sunt vel communia, quæ cives tanquam homines, observare debent, vel propria, eaque vel generalia, vel specialia. OTTO.

(*c*) *Officium civium*]. Alteram personarum classem in Republica constituunt *Cives*, seu *Subditi*, quorum indolem & varietatem, *c.* 6. §. 13. h. l. lit. (*r*). *seqq.* exposui, hic de officio eorum differitur, sequitur vero hoc ipsorum conditionem seu statum, cum igitur omnes in eo conveniant, quod sint subditi, hinc exoritur *officium generale*, cum porro diversis muneribus varioque vitæ genere distinguantur, peculiaribus quoque nexibus, generali subjectionis vinculo subordinatis inter se nonnulli connectantur, ac peculiaria corpora, ut municipia, vicos, pagos aliaque collegia, vel societates efficiant, hinc existit *officium speciale*. TITIUS.

Officia civium ex principiis justi multis modis auctor hic confundit officiis decori; & nonnunquam modum agendi ex prudentiæ doctrina admiscet: quæ tamen probe a se invicem sunt secernenda. Materia quoque dicendi adeo ampla est & copiosa, ut intra artos hujus capitis cancellos idea adæquata officiorum civium omnium ad præcepta justi delineari nequeat: vix eadem delibare licet. TREUER.

(*d*) *Illud oritur*]. Officium civium generale includit etiam humanum, nam hoc salvo in civitatem homines coëunt, adeoque illi Civile adjiciunt, ex quo liquet generale illud officium non unice ex subjectione oriri, sed ejus partem eximiam præsupponi, ac per hanc firmari atque augeri. TITIUS.

(*e*) *Hoc vero ex peculiari munere*]. Munus & officium possunt quidem promiscue accipi, sed hic per *illud* intelligitur statio quædam, peculiare jus agendi eique innexam ut plurimum existimationem, nec non facultatem fruendi quibusdam commodis complectens, per *hoc* vero actio molesta & necessaria, quæ illa commoda comitatur. De cætero officium speciale non tantum ex munere aliquo, publice collato, sed & ex quavis professione ac vitæ genere privato potest repeti; nam v. gr. opificum & mercatorum est etiam officium speciale; dum utilitatis publicæ præcipuam habere rationem, de cætero vero utilitati propriæ innexiæ operam dare debent. Interim frequentius ex munere publico officium speciale deducitur, quo etiam Auctor respicit. IDEM.

(*f*) *Est injuncta*]. Vel etiam ab iis sponte suscepta, quousque Leges permittunt: neque enim necessum erat ea sola hic considerari Officia, quæ publicum Statum directe respiciunt. Sed quæ hujus sunt generis, ea fere non tam egent multis verbis exponi, quam pluribus vivis exemplis illustrari. CARMICH.

§. II. (*g*) *Officium generale civium*]. Sub hoc humanum comprehendi-

tur

Rectoribus Civitatis (*h*) civis debet reverentiam, fidelitatem & obsequium. Cui conjunctum est, ut idem præsenti statu adquiescat (*i*), neque ad res novandas animum adjiciat, neque alteri cuivis adhæreat magis, eundemve admiretur & veneretur; utque bene ac honorifice de iisdem, & eorum actionibus sentiat, atque loquatur. III. Erga rectores civitatis quod.

Erga totam Civitatem (*k*) officium boni civis est, ut ejus salute & incolumitate nihil habeat IV. Erga civitatem totam quod.

tur, hoc enim juxta tres respectus memoratos occurrit: addi potest quartum, Deum ejusque cultum respiciens, quod itidem vel humanum, vel civile est, quatenus scilicet religio Imperio Civili subest. Titius.

§. III. Imperanti *reverentia* debetur, ut superiori; *fidelitas* ex pacto jurejurando firmato; *obsequium*, si justa imperat, ex natura subjectionis & pacto, vi cujus populus, abdicata sua libertate, ad præscriptum Principis agere & pati promisit. Unde cives Imperanti non resistere, neque ab aliis relaxationem vinculi petere, neque extero magis addicti esse possunt, quamvis Imperans metas officii transiliat, modo animus hostilis absit. Signa venerationis in titulis & gestibus variant pro conditione imperii herilis vel civilis. vid. Beckmanni *Not. dign. dissert.* X. & Hert. *Prud. civ. p. I. sect. 6.* §. 28. Otto.

(*h*) *Rectoribus civitatis*]. His civis obligatur, vel ut homo, ad communia socialitatis officia, vel ut subditus juxta doctrinam Auctoris. De cætero hoc officium manet, licet Imperans metas officii sui transiliat, nisi hostilem plane animum induat, quanquam de pravis Imperantis moribus libere loqui, periculosum magis, quam injustum videtur. Titius.

(*i*) *Adquiescat*]. Obligatur civis perfecte ad obsequium & patientiam; non quidem, quia homagium præstitit, quod ad uniendam civitatem non est necessarium, quum nullam novam obligationem inferat; sed tantum in signum & declarationem subjectionis adhibeatur: obligatur vero per vinculum consensus sui in imperium rectoris civitatis; adeoque perfecte tenetur ad ea præstanda, quorum hic auctor mentionem injicit. Treuer.

§. IV. Civitati, cujus membra sumus, debemus fidelitatem, caritatem & studium ejus commoda promovendi. Hinc animus & corpus ad munera Reipublicæ sunt excolenda, & tantum acquirendum est, ut ad onera ferenda aliquid supersit. (2) Si utilitas privata collidítur cum publica, hæc debet præferri; quia omnes omnium caritates patria complectitur, pro qua nemo bonus dubitare debet mortem oppetere, si ea Reipublicæ sit profuturus, ait Cicero I. *Off* 17. qui & postea III. 23. patriæ salutem ait anteponendam esse saluti patris, quod Valer. Max. confirmat V. 6. vid. Auctoris *Dissert. de Obligat. erga patriam*, & Cl. Clerici *Art. crit. p. II. sect. 2. c. 5.* §. 16. Otto.

(*k*) *Erga totam civitatem*]. Utilitas publica cum privata non semper colliditur, hinc hactenus secure huic indulgetur, si vero collisio fiat, illa utique præferenda, quo loco tamen observandum,

beat carius; ut vitam, opes fortunasque suas ad eandem servandam libenter offerat: ut ad eandem illustrandam, ejusque commoda promovenda omnes ingenii & industriæ nervos intendat (*l*).

V. Erga concives quod. Erga Concives (*m*) civis officium est amice & pacifice cum illis vivere, commodum sese ac facilem præbere; nec morositate aut pervicacia sua turbas dare; cæterorum commodis non invidere, aut eadem intervertere (*n*).

VI. Specialia officia. Eorum lex generalis. Specialia officia (*o*) vel per universam sese Rempublicam velut diffundunt, vel circa certam

dum, officia civium sese heic mutuo velut respicere, ac unius præstationem ab alterius impletione quodammodo suspendi; publico enim non consulitur, nisi unitis viribus, quod si igitur perversa illa invaluerit consuetudo, ut a plerisque privata utilitas publicæ præferatur, etiam bono alioquin civi vitio verti nequit, si se suaque inefficaci ac publico haud profutura probitate in casum dare nolit. Si vero utilitas publica prætextui saltem sumatur, ac molestæ præstationes a subditis, explendæ tantum aliorum avaritiæ, exigantur, tum nullam ad eas faciendas subesse obligationem, manifestum est. Titius.

(*l*) *Industriæ nervos intendat*]. Quæ hic recensentur ab auctore, maximam partem ad principia decori referenda sunt. Bonus civis omnino in casu necessitatis vitam, corpus, opes conservationi civitatis subtrahere nequit: sed stricto jure non tenetur quisque, ut urgente quadam reipublicæ necessitate, ipse sese statim offerat: exspectat, non quæric pericula pro republica subeunda; & sic civitati non facit injuriam. Patria ordinarie præfertur nostræ securitati, principiis honesti & secundum normam virtutis, non justitiæ: dulce & decorum est pro patria mori. Treuer.

§ V. (*m*) *Erga concives*]. Inter cives specialis conventio non intercessit, vid. c. 6. §. 8. h. l. lit. (*a*) hinc, horum erga se invicem officia tantum humana videntur, commune tamen subiectionis vinculum efficit, ut cæteris paribus, eadem potius civi, quam extraneo exhibere debeamus. Titius.

(*n*) *Aut eadem intervertere*]. Ex principiis justi officium civis est, pacem externam non turbare, & fidem datam servare: commodum & facilem se præbere, ex principiis decori desumtum. Treuer.

§. VI. Specialia civium officia, vel ut *futura*, vel ut *præsentia*, considerari possunt. Priore respectu quisque muneri, quod aliquando capesset, se præparare; præparatus per media illicita ad illud non grassari; neque plura munera, quam quibus par est, nec partem Reipublicæ, cui non est idoneus, ambire debet. Quod si enim in vilissimis artibus illiberalibus nemo aliquid præstare potest, nisi eas didicerit; merito Socrates stultum esse censuit, qui putet, gubernandæ civitatis prudentiam civibus sponte sua obvenire. (2) Nemo affectare debet munus, cui se imparem esse novit; cur autem ultro delatum non suscipiat, tantæ non sunt rationes;

tam duntaxat partem occupantur. Circa quæ omnia (*p*) hoc generale præceptum habetur: Ne quis ullum officium in Republica affectet aut suscipiat, ad quod sese ineptum deprehendit (*q*).

(*r*)

nes; quia aptitudo non consistit in puncto, & qui juvenes præ modestia desperabant de viribus suis, sæpe in senectute maximi evaserunt; neque interest adeo Reipublicæ, ut in majoribus collegiis omnes perinde sint idonei. (3) Plato Reipublicæ male constitutæ argumentum vocat, si munera publica nummis redimantur; quod enim virtute effici debebat, pecunia tentatur, & divitiæ in majore sunt pretio, quam sapientia; totaque civitas sensim fit avaritiæ dedita auctore Aristotele II. *Polit.* 9. *Necesse est, ut qui emit vendat*, Severus ajebat apud Lamprid. *c.* 49. Gallorum vero quidam magnum suorum animum ex ambitu honorum jactant, & de fisci illa industria Thuanus *lib.* CXXXII. Bodinus V. *de Rep.* 4. VI. 2. Barclay *Icon. anim. c.* 3. & Loiseau *des Off. hered.* multa dixerunt; sed Lipsius *Not. ad III. Polit.* 10. exclamat: *O Francia, quod jaces & peris, hanc habes vel inter primas causas.* Otto.

(*o*) *Specialia officia*]. Hæc omnia quidem ad civitatis utilitatem collimare debent, adeoque quoad *finem ultimum* & *generalem* illa conveniunt, sed *objecto* & *fine speciali* discernuntur; quædam enim munera, quæ proxime Imperium Civile dispensant, per universam Rempublicam se diffundunt, quædam vero illis subordinata circa partes occupantur, quæ omnia variis gradibus distinguuntur, variaque gaudent existimatione; de cætero munera specialia, vel ut *obtinenda*, vel ut *obtenta* spectari possunt. Titius.

(*p*) *Circa quæ omnia*]. Juxta primum respectum hæc præcepta observanda sunt, (1) *ne ineptus munus ambiat* §. 6. *h.* Sed ignavum fuerit, talem se existimare; innata ambitio facile potius decernit, ut quis se aliis non tantum parem, sed & sæpe sine pari, existimet! (2) *ne plura munera, quam quibus obeundis quis par sit, affectet ac suscipiat:* imo (3) *si jam suppetat, unde commode vivere possit, ne alios a munere expungat.* Denique (4) *ne in obtinendis muneribus pravis artibus utatur.*

2. Veritas harum regularum manifesta est, quemadmodum earum neglectus non minus usitatus & notus, nam ut plurimum in ambiendis & dispensandis muneribus pudor & conscientia exulant, cum nunquam securius delinquatur, quam in ejusmodi objectis generalibus, ubi quis manifesti sceleris non statim potest convinci. Impediendo abusui, delatio munerum certis legibus & statutis solet esse circumscripta, sed ut omnia humana facile corrumpuntur, ita etiam via illa ordinaria sæpe solet esse corruptissima, ut nonnunquam alicui vitio verti non possit, si manu Regia veteratores sub specie recti pravis affectibus indulgentes deludat. Idem.

(*q*) *Sese ineptum deprehendit*]. Justitiæ perfectæ regula non est, ne quis munus suscipere debeat, ad quod ineptum se esse deprehendit: sicuti enim nemo jure perfecto petere potest munus, ad quod administrandum vires sibi competere deprehendit: ita quoque nemo jure perfecto tenetur munus recusare, cui exercendo par non est: (1) ceteris enim, qui aptiores sunt, non facit injuriam: quia non habent jus perfectum ad illud munus: (2) pax externa etiam non

VII. Officia Consiliariorum Principis.

(r) Qui Consilio suo (s) rectoribus civitatum adsistunt, in omnes Reipublicæ partes aciem mentis convertant; quæ ex usu Reipublicæ videbuntur esse, dextre & fideliter, citra affectus ac pravos respectus, exponant; salutem Reipublicæ in omni-

non turbatur necessario, neque in civitate, quum aliorum consiliis in munere peragendo feliciter uti possit: uti quotidie in summis muneribus id fieri videmus, neque ratione sui, cujus securitas ea ratione non tollitur: (3) aptitudo ad munera res est difficillimæ disceptationis & infinitis confidentiæ, diffidentiæ, passionum, præjudiciorum erroribus obnoxia. Aptissimi sæpe suis viribus diffidunt, & ineptissimi quique nimium confidunt: res illa ad internam conscientiæ inquisitionem spectans forum juris externum non ingreditur: (4) munera multa reipublicæ ita sunt comparata, ut ii, qui quum præficerentur, minus idonei erant ad ea obeunda, procedente tempore & accedente exercitio felicissime iis præfuerint: de multis itaque res erit incertæ determinationis. Nullum ergo præceptum juris naturæ hic fingi debet: nec tamen ignorantiæ, nec ineptis munerum candidatis sic apologia scribitur, quorum omnino interest ex regulis honesti, decori & prudentiæ vires suas cum muneribus obeundis comparare, conscientiæ suæ rationem habere, & cavere, ne in altum tollantur, ut lapsu graviore atque turpiore ruant Treuer.

§. VII. Dotes & officia eorum, qui Regi aut Reipublicæ sunt a consiliis, Lipsius *Doctr. civ. III. c.* 8. 4. 5. Silhon in *Ministre d'Etat*, Naudæus *in Arcan stat. c.* 5. aliique plurimus descripsere. (1) Ante omnia is nosse debet initia, progressus & jura Reipublicæ; nam *ad consilium de Republica dandum caput est, nosse Rempublicam*, ait Cicero II. *de Orat.* 28. (2) Forti animo & maturo judicio, vacare muneri, atque in omnibus quietem subjectorum, salutem regni, & incrementum boni publici intendere oportet, secundum Hospitalii symbolum: *Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.* (3) Exteris nihil revelet, Imperanti nil reticeat, neque inhonesta juxta atque honesta laudando ei blandiatur. *Regum opes sæpius assentatio, quam hostis evertit*, ait Curt. VIII. 5. (4) Si eventus consiliis non respondeat, puniri nequit; quia consilium non est obligatorium, neque de futuro quisquam satis callidus satisque prudens est; quum prava æque ac bona consilia prospere eveniant auctore Sallustio *Orat. II. de Rep. Ord* vid. Ampl. Bynkershoekium II. *Qu. jur. publ. c.* 2. (5) *Eccles.* X. *vs.* 2. *Qualis est judex populi, tales etiam sunt ministri ejus, & qualis est dux civitatis, tales omnes habitatores ejus Rex rudis perdit populum suum, civitas vero intelligentia potentum habitabitur.* Otto.

(r) Justum est circa consilia, ut pacem externam non violent; nemini injuriam inferant; fidemque datam non frangant neque actionibus injustis occasionem præbeant. Cetera aliis disciplinis explicanda relinquimus: de quibus commendari meretur Besoldi egregius liber *de consilio.* Treuer.

(s) *Qui consilio suo*]. Postquam munus obtentum est, Lex Naturalis exigit, *ut quis eodem rite fungatur*, ex quo specialia præcepta affirmativa & negativa deducuntur, id quod Auctor, quoad Consilia-

omnibus consiliis pro scopo habeant, non proprias opes, aut potentiam; pravis affectibus Principum adulando non velificentur; factionibus & contionibus illicitis abstineant: nihil, quod dici oportet, dissimulent, nihil, quod taceri oportet, eliminent: exterorum corruptionibus impenetrabiles sese praebeant; privatis suis negotiis aut voluptatibus publica negotia non posthabeant.

(*t*) Qui publice constituti sunt ad Sacra obeunda, in iisdem gravitatem & attentionem adhibeant, vera de cultu Numinis dogmata proponant, VIII. Officia sacrorum ministrorum.

siliarios §. 7. Circa sacra occupatos §. 8 Doctores §. 9. Magistratus §. 10. Militum Duces §. 11. Milites §. 12. Legatos § 13. & Rei pecuniariae praefectos §. 14. declarat, quae monita in se egregia sunt, sed saepe in vita Civili negliguntur. Fallendi artes infinitae sunt, nec ego illas intelligo, nec adeo referre possum aut volo: in genere tamen illae duorum generum sunt, vel enim quis muneri suo non vacat, & salaria in otio & luxu consumit, aut etiam suae litat avaritiae, vel eodem ad alios expilandos & opprimendos abutitur. Causa ultima illius abusus non ita obscura est, ut eadem recte attendentibus non facile appareat: illud interim certum videtur, socialitatem nulla re magis, quam isto munerum abusu, affligi & opprimi. Titius.

§. VIII. Ad Sacra obeunda eligendi sunt viri probi, moribus primum, deinde facundia pollentes; qui cives ducant ad veram pietatem, sed atheismum, hypocrisin & superstitionem expellant; Christi & Apostolorum exemplo rebus seculi se non immisceant, nec Principes ad persecutionem dissentientium instigent. *Divini sacerdotii integritate lucentes non solum vitam suam proprio praestant ornamento, sed etiam subjectae plebis atque obedientis exemplo*, ajunt Imperatores in *l. 2. C. Th de Episc. jud.* (2) Optime Budd. *Theol. mor. p. II c. 3. & p. III. c. 2.* tum dotes & requisita ministrorum Ecclesiae, tum officia eorum in munere pastorali suscipiendo & administrando, in docendo, redarguendo, admonendo & increpando explicavit. (3) Impedimenta eorum varia; & duo vitia cardinalis Cleri, praesertim vero Romani, ab aliis notata sunt, avaritia & ambitio. De fastu & tyrannide Episcoporum antiquae sunt querelae apud Isidorum Pelusiotam II. *Ep* 125. & Gregorium Nazianzenum *Orat.* 21. De Leicestrianis temporibus Grotius scribit *Apolog.* 2. *Quidam prae se tulere ardentius studium religionis. quasi genuini legitimique rectores eam rem frigidius curarent: sed res docuit ambitionis & avaritiae id fuisse obtentus. Suo contentum esse, non exigua verae pietatis pars est.* Adde Cl. Barbyraci *Orat. de Magistratu, forte peccante, e suggestu non proscindendo.* Otto.

(*t*) Monita omnia, quae Auctor hic tradit, ad bonos mores & forum ethicum pertinent. Sacerdotum officia secundum principia Justi in civitate non determinanda sunt ex relatione ad Deum, uti in foro morali fieri

nant, eorum, quæ ipſi docent, populo ſeſe conſpicuum exemplar exhibeant, nec pravitate morum muneri ſuo dignationem, doctrinæ pondus detrahant.

IX. Officia Profeſſorum artium. (v) Queis publice injunctum, variarum Scientia rerum animos civium imbuere, nihil falſi aut pernicioſi doceant: vera autem ita tradant, ut auditores iis aſſentiantur, non tam adſuetudine audiendi, quam quia ſolidas eorundem rationes perſpexerunt: omnia dogmata ad ſocietatem civilem turbandam directa fugiant; omnem ſcientiam humanam inanem habeant, ex qua nulla in vitam humanam & civilem utilitas redundat.

X. Officia judicum. (x) Qui Juri dicundo præficiuntur, quibusvis faci-

ri ſolet, ſed ex relatione ad rempublicam, ubi ſacerdotibus maxime incumbit (1) jura majeſtatica imperantium nulla ratione violare, diminuere, ſibique adrogare: (2) bona civium atque reipublicæ non deglutire, nexumque rerum gerendarum infringere: (3) ſe poteſtati imperantium legibusque civilibus non ſubtrahere, nec majeſtati imperare velle: (4) nullas in republica turbas emotionibus ſermonum excitare & in imperantes dirigere: quæ quam bene obſervata ſint a clero Romano, experientia teſtis eſt. Treuer.

§. IX. Magna publicarum Scholarum ſunt commoda: alit in illis æmulatio ingenia, prudentia accenditur juvenilis, & amicitiæ perpetuo duraturæ contrahuntur, vid. Quintilian. I. *Inſt. Orat.* 2. Vulgo autem veræ eruditionis indoles aut ſpernitur, aut ignoratur; dum Philoſophia moralis, Hiſtoria patria & lingua vernacula in Academiis inculta jacet, in qua pleraque munera deinde obeunda ſunt: cauſæ & fontes doctrinarum non inveſtigantur: ſenſus honeſtatis auditoribus non inſtillatur, & parentes denique ad vota properantes cruda liberorum ſtudia in forum propellunt. Seneca *Epiſt.* 103. *Ut omnium rerum, ſic literarum intemperantia quoque laboramus: nec vitæ, ſed ſcholæ diſcimus.* vid. Poiret *de Erudit. ſolida.* Otto.

(v) Docentium eſt ſe ſuamque doctrinam legibus civilibus ita adcommodare, ne ea turbetur reſpublica: cetera ex logica & ethica perſpicienda ſunt. Treuer.

§. X. Judex publica auctoritate conſtitutus, ut civium facta ad legis regulam examinet, debet eſſe vir bonus, qui ſine affectu ſecundum legum præſcripta & conſcientiam, actis atque probatis inſtructam, ſententiam ferat; vid. *l.* 6. §. 1. *D. de Off. Præſ. l.* 4. §. 1. *D. Fam. erc. l.* 14. *C. de Judic. Levit.* XIX. 15. *Deut.* I. *vſ.* 17. XVI. *vſ.* 19. (2) Tres ſunt peſtes juſtitiæ capitales: corrupti judices, æternæ lites & Advocatorum improbitas. Vetus dictum eſt: *Dona Deos vertunt ipſos, Regesque timendos.* Sed Cambyſes Siſamni regio judici, quod injuſte ob

facilem accessum præbeant, plebem ab oppressionibus potentiorum protegant; jus æque pauperi & humili, quam potenti & gratioso dicant, lites ultra necessitatem non extrahant; a corruptelis abstineant; in cognoscendis causis diligentiam adhibeant, omnesque affectus sinceritatem judicii corrumpentes seponant; recte faciendo neminem timeant.

[*Qui causis orandis se addicunt, Justitiæ sacerdotes, portum Eloquentiæ suæ salutarem non etiam Piratis patefaciant, sed causæ maxime intuitu in Advocationem ducantur: cui susceptæ fidelem navent operam; sed ita, ut nunquam Causæ magis, quam Veritati & Justitiæ serviendum putent; neque idcirco susceptam cum*

ob pecuniam judicasset, pellem totam detraxit, eaque in lora concisa tribunal ejus intendit, filio in patris locum substituto, auctore Herodoto, vid. *c.* 25. Decemviri quoque Romæ in XII. Tabb. munus accepisse, judici capital esse voluerunt; nec quicquam sordium amatores juvat xeniorum indulgentia in *l.* 6. §. 8. *D. de Off. Proconf.* (3) Bene Callistratus in *l.* 19. *D. de Off. Præf.* monet: jus reddenti observandum esse, ut in adeundo se facilem præbeat, & utramque partem patienter audiat *l.* 3. *D. His quæ in test. del.* est enim magna pars justitiæ patientia iudicis, quam primam religioni suæ debet Plin. VI. *Epist.* 2. Seneca *Medea vs.* 199. *Qui statuit aliquid parte inaudita altera, æquum licet statuerit, haud æquus est.* (3) Pergit Callistratus: sed nec excandescere debet adversus malos, nec precibus calamitosorum illacrymari; id enim non est constantis & recti judicis, cujus animi motum vultus detegit. Vide Lamb. Goris & Ziegleri *Dissertat. ad d. l.* 19 & de ulteriore familiaritate vitanda, quam contemtus sequitur, Ill. Bynkershoek V. *Obs.* 14. (5) Vitet quoque judex, ne propter misericordiam addicat plus pauperi, eoque famæ gloriam aucupetur. Sic Moses vetuit judicem pauperis misereri *Exodi* XXIII. *vs.* 3. & Quintilian. XII. *Inst. c.* 7. *Summovendum vero utrumque est ambitus genus, vel potentibus contra humiles venditandi operam, vel illud etiam jactantius minores, utique contra dignitatem attollendi. Non enim fortuna causas vel justas, vel improbas facit.* (6) Officia Advocatorum exposuit Quintilian. *dict.* XII. *Inst. c.* 7. Eadem ex *l.* 6. *C. de Postul.* & *l.* 14. §. 1. *C. de Judic.* illustrari possunt. Secundum leges XII. Tabularum, Patronus ob fraudem clienti factam sacer erat, auctore Servio ad Virgil. *Æneid.* VI. *vs.* 609. juncto Dionysio Halicarn. II. *Ant.* 10. Otto.

(x) Boni judicis in civitate se-

cum melior videretur, litem, cognita inter dicendum ejus iniquitate, dimittere dubitent, cum prius litigatori dixerint verum: quo nec fallant vana spe litigantem, nec apud Judices injusta scientes tueantur; seu factorum veritatem pervertentes, seu de Jure id sustinentes affirmare, quod ipsi e Tribunali judicantes, vel e Cathedra docentes, pronunciare erubescerent. Qua demum Religione temperatum Advocati munus, Justitiæ administrandæ impedimento non erit, sed adjumento.

Qui ægrotis sanandis opem suam pollicentur, arti suæ cognoscendæ, magisque ac magis excolendæ, tum etiam cujusque ægrotantis casui investigando, seriam ac sedulam dent operam: ex supervacua curationis mora iniquam mercedem ne captent; sed maxime idonea singulis remedia præscribant; eadem sc. omnia, quibus ipsi in simili casu uterentur, quæve sibi conjunctissimis propinarent.] Carmich. *

XI. Officia præfectorum armorum.

(y) Quibus Armorum cura commissa, militem di-

secundum principia justi est, ita justitiam administrare, ne alicui fiat injuria; ne morbi reipublicæ crescant; nec privatæ vindictæ criminibusque asyla permittantur. Treuer.

* Nemo, opinor, ægre feret, quod duos nobiles Literatorum Ordines, in quorum alterutrum Academicæ Juventutis bona pars speratur aliquando adscribenda, noluerim in hoc Catalogo prorsus deesse: Quod causarum patronos in primis a Judicibus separandos non censuerim; quorum & officium, ne quis rigidius id hic definitum queratur, magni eorum Institutoris *Quintiliani* (Libri XII. Cap. 7.) magis quam meis verbis descripsi. Quin & ejusdem officii agnitionem ipsi, qui tamen id non semper explevit, *Ciceroni* Veritatis evidentia extorsit; cujus hæc apud *Ammianum* laudantur verba *lib. XXX. cap.* 4. Quæ Fragmentorum Collectores ad IV. *Ciceronis* de Republica Librum referunt. *Cum nihil tam incorruptum esse debeat in Republica, quam suffragium, quam sententia; non intelligo, cur qui ea pecunia corruperit, pœna dignus sit; qui Eloquentia, laudem etiam ferat: mihi quidem hoc plus mali facere videtur, qui oratione, quam qui pretio Judicem corrumpit, quod pecunia corrumpere prudentem nemo potest, dicendo potest.* Carmich.

§. XI. Quod animus est in corpore, illud dux est in exercitu; tanti ille fit, quanti Imperator, & cadente duce, cadit animus militis,

diligenter & tempeſtive exerceant, & ad tolerandos militiæ labores firment; diſciplinam militarem ſartam tectamque habeant; milites hoſti jugulandos temere non objiciant; annonam & ſtipendium quantum in ſe promte procurent, nec de eo quidquam intervertant; milites ſemper ut Reipublicæ faveant, curent nec unquam eos ſibi adverſus Rempublicam concilient.

Milites contra ſtipendiis ſuis contenti ſint; ab expilandis & vexandis paganis abſtineant; labores pro tuenda Republica libere & ſtrenue obeant; pericula per temeritatem non arceſcant, per ignaviam non defugiant; fortitudinem in hoſtem, non XII. Officia militum.

ſtris. Illius quoque contemtu diſciplina militaris hebeſcit, & melior eſt exercitus cervorum, duce leone; quam leonum, duce cervo, ut Philippus Macedo dictitabat. Sic Livius II. 39. *Ducibus validiorem, quam exercitu, rem Romanam eſſe.* Florus III. 22. *Apparuit militis Hiſpani vigor, Romano duce.* & Tacit. *de M. G. c.* 30. *Plus reponere in duce, quam in exercitu.* (2) Ducis ergo officium eſt agere dilectus, dilecto militi præire, eum exercere, commeatum curare, parcere ſanitati ſuorum, eos temere non committere fortunæ, munera, pœnas & exempla recte diſponere: *Diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam charitas liberorum*, eſt in *l.* 19. §. 7. *D. de Captiv. & poſtl.* Otto.

(y) §. XI. & §. XII. Conf. Naudæum *de ſtudio militari.* Treuer.

§ XII. Militis eſt fortiter pugnare, ſtationem non deſerere, nec ſe ſuosque commilitones in fugam conjicere turpiſſimam. Cicero I. *de Off. c.* 23. *Temere in acie verſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & belluarum ſimile eſt: ſed cum tempus neceſſitasque poſtulat, decertandum manu eſt, & mors ſervituti turpitudinique anteponenda.* (2) Scutum reliquiſſe non modo apud Lacedemonios, ſed etiam Romanos atque Germanos ſummæ ignaviæ atque infamiæ fuit, Horat. II. *Od.* 7. de ſe ipſo: *relicta non bene parmula.* Tacitus *de M. G. c.* 7. *Scutum reliquiſſe, præcipuum flagitium, nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas, multique ſuperſtites bellorum infamiam laqueo finiverunt.* (3) De prompto obſequio Tacit. I. *Hiſt. c.* 83. *Si ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat; pereunte obſequio, etiam imperium concidat.* (4) In plerisque civitatibus acuendæ virtutis gratia, utque Optimus quisque libentius Reipublicæ cauſa periculum adiret, præmia & honores iis ſunt conceſſi, qui pro Republica cecidiſſent. Plato eos τῦ χρύσυ γένυς, aurei generis; *magnos obitus* Valerius Flaccus vocat, & Juſtinianus *Illi, qui pro Republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere confſentur. pr. Inſt. de Excuſ. tut.* Omnia Ducum & militum bonorum requiſita Lipſius *Doctr. civ. lib.* V. Naudæus, *de Stu-*

non in commilitones ostentent; stationem assignatam mascule defendant; honestam mortem turpi fugæ & vitæ præferant.

J. N. & G. *l.* VIII. *c.* 2. §. 4.

XIII. Officia legatorum. (z) Quorum opera civitas apud exteros utitur, cauti sint & circumspecti, inania a solidis, vera a fabulosis discernere callidi, secretorum tenacissimi, pro utilitate suæ civitatis adversus quaslibet corruptiones obstinati.

XIV. Officia præfectorum rei numariæ. (*a*) Qui opibus civitatis colligendis aut dis-

Studio militari. Machiavellus & Hugo excusserunt. Otto.

§. XIII. Legatorum officia ex fine satis apparent; mittuntur enim a Summo Imperante, ad publica negotia caute, fideliter, stricte & ad usum Reipublicæ expedienda. (2) Mittuntur cum charactere, vel sine eo. Illi vel primi sunt ordinis, vel secundi: utrique vel Plenipotentiarii, vel Formularii: Ordinarii vel extraordinarii: negotiosi, vel officiosi. Cæsar III. *B. C.* 57. *Aliæ sunt legati partes atque Imperatoris: alter agere ad præscriptum, alter libere & ad summam rerum consulere potest.* (3) Jura legatorum adeo difficilia sunt, ut præcipuum juris gentium caput efficiant, & a Joh. Hotmano, Alb. Gentile, Paschalio, Kirchnero, Marselario, Ant. de Vera, & Wicquefortio integris libris sint explicata. Redeunt ea ad duo capita, ut, nisi gravis obstet causa, admittantur, & ne admissi violentur: de quibus ad Grotium II. 18. (4) Optime vero de Legatis, ut ceteris omnibus meritus est Ill. Bynkershoekius *de Foro Legat & Qu. J. P. II. c.* 3. *& seqq.* ubi qui recte Legatos mittant, qui recte mittantur, quid missi olim egerint & nunc agant, cum publice audiuntur; an valeat, quod contra arcanum mandatum actum est; an donum munus iis accipere liceat, & alia ejusdem argumenti, solide pariter, ac libere exponuntur. Add. Buddei *Philos. pract. p. II. c.* 4. 5. 6. §. 19. *seqq.* Cl. Barbeyrac. *ad Opus maj.* VIII *c* 2. Cl. Kemmerichii *Pas. enucl. app. c.* 23. & Obs. Halens. *t.* IX. *Observ.* 8. 9. Otto.

(z) De legatorum munere & peccatis, quibus injuriam inferant, videndi Wicquefort, Lancellot, de Marselaer, de Callieres &c. Treuer.

§. XIV Quæstores ærarii, pecuniæ publicæ colligendæ ac expendendæ præfecti, duo in primis, moderationem & æqualitatem, in exigendis tributis, adhibere, ubique cavere debent ab omni acerbitate: ne vel in periculum vitæ incurrant; vel populus ad res novandas animum impellat. Recte Tiberius apud Sueton. *c.* 32. *Præsidibus, onerandas tributo provincias, suadentibus, rescripsit: Boni pastoris esse, tondere pecus,*

Dispensandis præsunt, caveant ab omni non necessaria acerbitate, nec ob proprium quæstum, aut per petulantiam vel malignitatem animi oneris quid adjiciant; publici nihil intervertant; quibus de publico quid solvendum, illis citra moras non necessarias satisfaciant.

XV. Officium civis quousque duret.

Durat autem civium (*b*) speciale officium, quamdiu in ea functione, ex qua illud profluit, sunt constituti: qua ubi abeunt, & illud exspirat. Generale itidem durat, quamdiu cives sunt (*c*). Ci-

pecus, non deglubere. (2) Vitent quoque superbiam & avaritiam, commune malum eorum, qui ærario præsunt, uti Herodianus observavit VII. *c.* 4. Veteres eunuchis idcirco curam ejus credidere, quod liberos non haberent, qui parentes sæpe pecuniæ avidiores facere solent. Vespasianus vero procuratoribus pro spongia usus est, dum quasi siccos madefecit, & expressit humentes. Suet. *Vespas.* 16. Vehementia, sed illustria, sunt verba Catonis apud Gell. XI. 18. *Fures privatorum furtorum in nervo atque compedibus ætatem agunt. Fures publici in auro atque purpura.* Otto.

(*a*) Crimina eorum, qui opibus civitatis colligendis adhibentur, vel ærario præfecti sunt, nusquam curatius detecta leges, quam in *recueil de defenses de Mr. Fouquet*, XIII. Tomis in 12 edito. Conferri quoque merentur de eorum officiis *les memoires du Duc de Sulli* duobus tomis in fol. excusi. Treuer.

§. XV. Cessante munere cessant officia civium *specialia*, at *generalia* durant, quamdiu aliquis civis esse non desiit. (2) Definit autem vel *salva* civitate; ut emigratione, exilio, captivitate aut deductione in coloniam ejusmodi, quæ vel plene sui juris est vel civitatis matris majestatem tantum comiter veneratur, (3) vel civitate *pereunte*, si v. c. primum pactum civitatis, dispersa populo, dissolvitur; vel omnes partes tolluntur, sine quibus corpus Reipublicæ consistere non potest. Si vero pro uno imperio plura existunt, & plures evadunt civitates, ut post mortem Alexandri M. quilibet suæ tantum civis manet. (4) Non idem dicendum, si pactum secundum dissolvitur: nam civitatis *eadem species*, ut Alfenus Varus in *l.* 76. *fin. D. de Judic.* ait seu consociatio juris atque imperii manet; licet altera relatio partium inter se, quæ regunt & reguntur, sublata sit. vid. Grot. II. *c.* 9. & Auctoris *Op. maj.* VI. *c.* 3. §. 11. & VIII. *c.* 11. §. 1. Otto.

(*b*) *Durat autem civium*]. Civium officia, quatenus ex facto dependent, nec per naturam immeditate constituuntur, hypothetica sunt, adeoque statu vel conditione, quam præsupponunt, sublata cessant. Definit itaque speciale officium, munere extincto, quin tamen de ante gestis quis rationem reddere teneatur, dubitandum non est, hæc enim obligatio, ex facto præterito orta, subsistit, licet obligatio quoad actiones futuras cesset. Titius.

(*c*) *Generale itidem durat, quamdiu cives sunt*]. Quod tamen intel-

CIVES autem ESSE DESINUNT (*d*), vel si consensu expresso (*e*) aut tacito (*f*) civitatis discedant, & alibi sedem fortunarum figant (*g*): vel si ob delictum in exilium ejiciantur (*h*), sce-

telligendum de officio, quatenus Civile est, seu a facto dependet, nam humanum officium, quod sub generali alias comprehendi, diximus supra §. 2. lit. (*g*). semper durat. IDEM.

(*d*) *Cives autem esse desinunt*]. Duplici modo hoc contingit, vel *salva civitate*, ad quem casum Auctor unice hic respicit, vel *illa mutata aut pereunte*, qui casus rarior est, accidere tamen nonnunquam solet. IDEM.

(*e*) *Vel si consensu expresso*]. Salva civitate quis civis esse definit, si alio migret, quod quidem sine consensu civitatis fieri non potest, attamen hæc regulariter illud denegare nequit, cum migratio illa sit innoxia, ob justas tamen caussas consensus ille uti denegari potest: ita migraturis aliquod onus regulariter imponere non est iniquum, modo humanitatis regulæ observentur: conf *l.* VIII. *c.* 11. §. 1. 2. 3. Ex iis autem consequitur, quod civitas gregatim discessuros limittere non teneatur, licet dissentiat Auctor *d. c.* 11. §. 4. IDEM.

(*f*) *Aut tacito*]. Tacitus civitatis consensus hic semper subesse videtur, quando unus vel alter civium discedit: & exinde nullum reipublicæ damnum contrahitur; neque pax externa turbatur. Civitas tamen data occasione discessum publica lege prohibere potest: ubi dein expresso consensu imperantium opus, si civis alio se convertere velit, qui litteris dimissoriis facta juris civici renuntiatione solet declarari, maxime eo tempore, quando tales caussæ adsunt, quæ recensentur ad sup. *cap.* XV. §. 6. TREUER.

(*g*) *Et alibi sedem fortunarum figant*]. Hoc utique requiritur, ut is, qui civis amplius esse non vult, territorio antiquo excedat, nam ut quis in eodem manet, & tamen Imperio Civili subesse nolit, id quidem indoli civitatis repugnat, hinc qui tale quid sub quocunque prætextu moliuntur pro hostibus Reipublicæ haberi, ac nisi a proposito admoniti desistant, vel expellendi, vel vi in ordinem redigendi sunt. vid. *d. c.* 11 §. 3. Id tamen non præcise opus est, ut quis actu e patria discedat, nam si civis velut legatus alius civitatis in antiquo territorio toleretur, eo ipso civitatem mutasse censendus est, nec opus est aliqua fictione, cui Auctor *d.* §. 3. indulget. Vinculo autem semel legitime soluto, pristinæ civitati nihil amplius juris in civem dimissum competit, hinc nec mandatis avocatoriis eum retrahere, nec in illum, si velut minister novæ suæ civitatis admittatur, jurisdictionem exercere potest, *d. c.* 11 §. 3. Imo si justa caussa subsit, dimissus etiam contra patriam, seu veterem civitatem, operas suas recte præstabit. TITIUS.

(*h*) *Vel si ob delictum in exilium ejiciantur*] Aut etiam ob delictum alibi commissum civitati læsæ ledantur, vid. *d. c.* 11. §. 7. 9. Invitum autem civem, nullo antegresso delicto civitas non recte expellit, *d. c.* 11. § 6. Si tamen civis a religionis formula, publice probata dissentiat, tum ei emigratio, sed innoxia imponi potest, nam licet suo jure utatur, dum religionem, quam veram putat, sequitur, non minus tamen civi-

& jure civitatis priventur (*i*); vel si hostica vi oppressi (*k*) in victoris ditionem concedere adigantur (*l*).

J. N. & G. *l.* viii. *c.* ii.

civitas suo jure utitur, si civem per omnia rationibus publicis se non attemperantem, in territorio suo tolerare nolit: de cætero raro heic intra terminos æquitatis consisti, experientia quovis tempore docuit & docet. Idem.

(*i*) *Et jure civitatis priventur*]. Solum igitur exilium subjectionis vinculum non tollit; videtur igitur distinguendum, utrum *cum exilio bonorum ademtio sit conjuncta*, id quod olim in deportatione Romana contingebat, tum subjectio tollitur; an *illud solitarium sit*, hoc casu relegatus minimum quoad res in civitate remanentes subditus manet, quod si autem talis, qui omnia sua secum portare solet, ejiciatur, illum pro extraneo habere nil vetat. Idem.

(*k*) *Vel si hostica vi oppressi*]. Denique salva civitate, per vim hostilem non tantum singuli, sed & quandoque eximia subditorum pars, Imperio pristino eximuntur, nam ob necessitatem subditis sese hosti dedere fas est, add. *d.* *c.* 11. §. 8. Sola tamen violenta illa occupatione subjectionis vinculum non penitus tollitur, sed per pacem ista res demum plene definitur; hinc quamdiu hæc nondum est secuta, subditi avulsi contra veterem Rempublicam sponte nihil moliri debent.

Denique adiiciendum, quomodo civis esse quis desinat civitate mutata aut pereunte. Mutatur civitas, (1) si manente unitate ejus forma alia introducatur, vid. *l.* VIII. *c.* 12. §. 1. 2. 3. 4. (2) Si plures civitates in unam coalescant, vel una in plures discernatur, *d. c.* 12. §. 5. 6. (3) Si diversæ civitates fœdere systematico conjungantur. Interit autem (1) si omnes cives internecione deleantur, (2) multitudo dissolvatur ac dissipetur, (3) civitas alteri velut provincia subjiciatur, add. *d. c.* 12. §. 7. 8. 9. Omnibus illis casibus civis pristinæ civitatis quis esse desinit, in casu mutationis, secundum quid; interitus, absolute. Idem.

(*l*) *Concedere adigantur*]. Hoc potest contingere, vel singulis, dum bello capti patriis sedibus abducuntur; vel pluribus junctim, dum Regio, aut Urbs, in qua sedem habent, bello occupatur. At priore modo explosa inter Christianos servitute bello captorum Civitas hodie non amittitur: nec posteriore modo per meram occupationem bellicam relatio partis avulsæ ad Civitatem, cujus pars fuit, statim solvitur, sed magis in Belli exitum suspenditur. Atque omnibus modis h. §. recensitis, desinere quis potest esse Civis, ipsa Civitate salva, licet in postremo casu angustioribus finibus inclusa. Sed & desinit unusquisque esse Civis, perdita ipsa Civitate: quod, quibus modis fiat, vide apud Auctorem *J. N. & G. cap. ult.* §§. 8. & 9. & apud *Grotium lib. II cap.* 9. §§. 4, 5, & 6. Confer & *Lockium Tract. poster. de Imp.* §. 211. Cæteræ mutationes Civitatum, quæ a laudatis modo Auctoribus in iisdem capp. describuntur, civile vinculum non tollunt. Noto hic obiter, exemplum Scotorum, quo utitur *Pufend. d.* §. 8. *in fin.* speciei illic propositæ non esse accommodatum: Scotos

enim non fuisse a *Maximo* ita dispersos, *ut coire amplius inter se nequiverint*, postea docuit eventus. Carmich.

Adde adlatis modis: (4) si civitatis forma mutetur, cui civis voluntatem suam adstrinxit; nisi denuo consenserit in ejus mutationem, sive id fecerit libere, sive coacte: (5) si civitas plane intereat. Vid. Boecler. *instit. polit.* *l. I. c.* 6. Bodin. *de republ.* *l. I. c.* 6. Treuer.

APPEN-

GERSCHOMI CARMICHAËL

APPENDIX

Continens Theses Ethicas contractas, quibus Moralis Disciplinæ tradendæ ordo, ut nobis videtur, maxime naturalis succincte delineatur.

CUM *in quavis fere disciplina dogmatum tradendorum evidentia pendeat in primis ab eorum nexu inter se, & cum certis, quibus superstruuntur, principiis, atque adeo ab ordine, quo omnia invicem colligantur; priori nostrarum in præcedentem Tractatum observationum editioni subjunxi Appendicem, in qua ordinem, quem in scientia morali tenendum Natura quasi digito monstrare nobis videtur, quousque is a* Pufendorfiano *differt, rudi utcunque* Minerva *descripsi. Cum autem distinctior ejusdem idea ex aliqua, quantumlibet brevi ipsius Disciplinæ Synopsi, eodem ordine tradita colligi posse videatur; Synopsin ejusmodi qualemcumque sequentibus Thesibus complecti sum conatus; idque eo magis, quod eædem alii simul usui inservire queant, utpote quæ ad Textum* Pufendorfianum, *ut nostris observationibus auctum vel emendatum, aut ad ipsa Supplementa nostra Lectorem referentes paucis admodum verbis uberem satis materiam ordinariis Academicæ Juventutis Disputationibus suppeditent.*

Thesis I. *Ut Homo ad felicitatem, ad quam juxta fundamentalem Naturæ suæ legem semper adspirat, in singulis suis actionibus recta collineet via, necesse habet ad Amorem & Venerationem erga Summum Numen testandum eas componere; & quicquid in iis ejusdem neglectum vel odium prodere aptum sit, religiose*

 fu-

fugere; Suppl. I. §§. 1.—9. *hoc est*, *Legi divinæ conformes*, *sive moraliter bonas*, *eas præstare*. Ibid. §. 10.

II. *Legis itaque directioni sunt obnoxiæ*, *atque adeo moralis Bonitatis vel Malitiæ capaces*, *omnes & solæ actiones liberæ*, *earumve omissiones*. Suppl. I. §§. 11. & 12. *Confer Textus* Pufendorfiani cap. 1. §§. 1.—17. *Quæ actiones vel omissiones accidente demum Lege fiant actu* Morales, *atque adeo proxime imputabiles*, Suppl. I. §. 13.

III. *Quibus ex Capitibus æstimanda sit actionum nostrarum Imputatio in foro* Dei & *Conscientiæ*, *diximus* Suppl. I. §§. 14.—18. *Quæ vero actiones*, & *qui eventus tanquam cum actionibus nostris connexi in foro humano imputentur*, *tradit* Pufend. cap. 1. §. 18. & *seqq. ad finem.*

IV. *Quamvis sola Lex Divina per se obliget*, *ut in eam omnis nostrarum actionum moralitas sit ultimo resolvenda*; *haud tamen inutiliter considerari possunt*, *quæ de Lege in genere*, *atque inde desumptis actionum qualitatibus*, *in* cap. 2. *tradit* Pufend. *eaque hic loci ventilanda proponuntur.*

V. *Lex Divina*, *non solum per signa positiva*, *sed magna ex parte per ipsam rerum naturam significatur*; *quo pacto significata dicitur* Lex Naturalis; *estque hæc idcirco Lex vere divina*, *in cujus præceptis eruendis quum versetur Ethica*, *est ea re ipsa* Juris naturalis prudentia. Suppl. I. §§. 19, 20. 21.

VI. *Cum Homo debitum*, *vel indebitum*, *erga* Deum *affectum actionibus suis testari possit*, *vel immediate ac directe*, *vel mediate seu indirecte*: *Officia Lege Naturali nobis præscripta*, *alia sunt immediata*, *alia mediata.* Suppl. II. §. 1.

VII. *Officia* immediata *omnia*, *quæ specialius explicata vide apud* Pufend. cap. 4. *summatim comprehenduntur in hoc uno*, *quod &* primum *statuimus*,

Jus

Juris Naturalis praecepto, DEUM esse colendum. Suppl. II. §. 2.

VIII. *Officiorum vero* mediatorum *summa in eo consistit*, *ut* Quisque universi Humani Generis commune Bonum, &, quoad hoc patitur, proprium singulorum pro viribus procuret. *Quod vide ostensum* Suppl. II. §§. 3, 4, 5.

IX. *Cum porro ad humani generis commune Bonum spectent manifeste omnes istae actiones, quibus quis sibi, aut alii cuivis ita benefacit, ut nullius alterius utilitatem laedat; hinc sponte fluit* secundum *Juris Naturalis praeceptum*, Cuique Homini, cujusvis Hominis, & in specie (*cum quisque sibi plura, quam alii cuivis, istiusmodi commoda comparare possit, cumque aliis debita officia ex praecepto* Socialitatis *deduci semper queant*) suam innoxiam utilitatem esse quaerendam. Suppl. II. §. 6. *Confer* Pufend. cap. 5. §§. 1, 2, 3. *& adde* Suppl. III.

X. *At quia diversorum, atque adeo nostra ac caeterorum Hominum commoda non raro inter se colliduntur; ut, quid in hisce casibus humano generi in universum sit utilius, dignoscamus; advertendum est, ex indole & conditione Hominum in terris degentium (qualis ea describitur ab Auctore* cap. 3. §§. 1.–7.) *satis constare, Humano Generi, ut salvum sit, necessum esse ut sit* sociabile: *unde sponte fluit* tertium *Juris Naturalis praeceptum, idemque omnium officiorum conflictantes diversorum Hominum utilitates respicientium commune Criterium*, Cuique Homini, quantum in se, colendam & servandam esse Socialitatem. Suppl. 2. §§. 7. – 12. *Confer ipsum Auctorem* cap. 3. §. 7. & seqq.

XI. *Vitae socialis cultura* (*ut constat ex rationibus allatis* Suppl. II. §§. 13. & seqq.) *in eo consistit, quod quisque Jus suum ita tueatur, ut cujusvis Juris, secundum naturalis Aequalitatis hypothesin alii*

cuivis competentis, debitam rationem habeat. Unde colligimus, ad officii, cæterorum Hominum intuitu cuique incumbentis, limites definiendos, rectiore via nos incedere non posse, quam varia, quæ Hominibus junctim aut separatim competunt, vel competere possunt Jura, *ex quibus sua sponte innotescunt correspondentes* Obligationes, *ordine perpendendo.*

XII. *Jura vel sunt* Perfecta, *vel* Imperfecta, cap. 2. §. 14 Obs. 1. *Utraque vel sunt* singulorum Hominum (*aut Cœtuum, quæ tamen, cum ex communicatis singulorum Juribus resultent, separatim hic considerari non egent*) *vel* universi Humani Generis.

XIII. *Singulorum Hominum Jura perfecta vel sunt* Naturalia, *vel* Adventitia. *Jura* Naturalia *præcipua recensuimus* Obs. in cap. 9. §. 1. *iisque correspondentem indefinitam obligationem Auctor inculcat* cap. 6. §. 2.

XIV. *Jura* Adventitia *vel sunt* Realia, *vel* Personalia. *Inter Jura Realia eminet* (*imo ubi est illibatum, quale ex originariis acquirendi modis resultat, illa omnia complectitur*) Dominium: *de quo agit* Pufend. cap. 12. *Juribus porro realibus eandem, quæ naturalibus, indefinitam obligationem correspondere ostendit* cap. 6. §. 3. *&* cap. 13. §. 1.

XV. *Jura* Personalia (*quorum naturam & originem vide fuse expositam* Obs. in cap. 9. §. 1.) *variis modis constituuntur; sed præcipue* Pacto, *sive mutuo consensu idoneis indiciis declarato, ejus, adversus quem, & ejus cui, acquiruntur. Qua de re agit Auctor* cap. 9.

XVI. *Ad Pactorum obligationem refertur, quæ & ipsa tacito saltem pacto fulcitur, obligatio non nisi vera narrandi: de qua* cap. 10.

XVII. *Tum pactis, tum assertis gravissimum pondus accedit per* Jusjurandum: *de quo* cap. 11.

XVIII.

XVIII. *Pacta, quæ circa res vel operas in commercium venientes, adeoque certo pretio æstimabiles* (*vide* cap. 14.) *versantur, illa in primis, quæ cum crebrius occurrant, certis suis nominibus insigniuntur*, Pufendorfio *appellantur* Contractus; *de quibus* cap. 15.

XIX. *Sed & absque Pactis* (*sæpe solo facto ejus adversus quem valent*) *Jura* Personalia *constituuntur variis modis; ut* Possessione rei alienæ, cap. 13. §§. 2. & seqq.; *item ex diversis istis causis, quæ* Quasi Contractuum *veniunt nomine*, Suppl. IV.

XX. *Præcipue vero ea nascuntur ex delicto; eoque vel* præterito, *quatenus per illud damnum est datum, quod ejus reparandi* (*imo & si dolo datum sit, non raro in posterum cavendi*) *obligationem infert* cap. 6. §§. 4. & seqq.; *vel* præsente, *quatenus per hoc, vel damnum intentatur, cujus avertendi, vel debitum denegatur, cujus extorquendi causa violentia est necessario adhibenda*, cap. 5. §§. 5–17. *Consule in specie* Observ. *in dict.* §. 17. *quæ, quod ad posterius membrum, Supplementi vicem gerit.*

XXI. *Jura* Personalia (*præter ea quæ ad ultimam classem retulimus, quæ quousque durent, vide dict.* cap. 5. §§. 8. 9. 12.) *ea præsertim, quæ ex Pactis oriuntur, variis modis abolentur*, cap. 16. *recensitis.*

XXII. *Sunt etiam quædam Jura partim realia, partim personalia, sed sæpius & majori ex parte realia; quæ fundantur extra ordinem in singulari aliqua necessitate* cap. 5. §§. 18. & seqq.

XXIII. *Sunt & Jura quædam perfecta, communia* (*ut supra dictum* Th. XII.) Humani Generis *collectim sumpti, ut personæ per successiva sæcula durantis; quæque ejus gratia & nomine, singulis Hominibus in Statu Naturali, pleraque etiam in Civitate, ubi res moram non fert, a* DEO *mandantur exequenda. Qualia sunt* Jus impediendi, *ne quis se*

 ipsum,

ipsum; vel alium, licet volentem sine justa causa occidat, mutiletve cap. 5. §. 4. *ne quis illicito aut vago utatur concubitu* lib. II. cap. 2. *ne quis res humanis usibus a natura concessas, quæque aliis usui, præsertim diuturniori, esse possunt, citra necessitatem disperdat; aliove quocunque modo viventibus aut posteris manifestum damnum inferat: ne quis item mortuis debitam reverentiam violet. Jus denique contra Naturæ Legem atrociter delinquentes corporaliter* puniendi (*vid.* Observ. in cap. 5. §. 17. *&* *in* lib. II. cap. 13. §. 5.) *quod tamen in Civitate a singulis ad Imperantem devolvi diximus ad* lib. II. cap. 7. §. 1.

XXIV. *Sunt & Jura* Imperfecta, *eaque tum* Indefinita cap. 8. §. 2. *tum* Definita, *ejusdem Capitis* §. 4. & seqq.

XXV. *Cum plurima Hominum Officia aut Legibus positivis aut Pactis circumscribantur, atque adeo a recta verborum, quibus ea concipiuntur, interpretatione pendeant;* Regulæ interpretandi, *in primis quatenus Leges & Pacta respiciunt, haud immerito in Juris Naturalis Disciplina locum vendicant: quas vide explicatas* lib. I. cap. ult.

XXVI. *At præter* generalem *istam Societatem, cujus vinculo omnes inter se Homines Natura conjunxit; sunt &* particulares *quædam, eæque arctiores Societates, quibus certos Homines inter se eorum Necessitas vel Utilitas intervenientibus fere quibusdam ipsorum factis devinxit; quarumque ineundarum finis postulat, ut alter alteri imperet, hic illi vicissim obtemperet. Collineant autem hæ Societates, vel ad indigentias mutuo supplendas, vel ad præsidium adversus injurias parandum: illi fini per minores fere, & inprimis per* Domesticas *Societates consulitur; huic per majores, quæ* Civitates *vulgo audiunt: utrobique Status* Adventitius Naturali *superinducitur.* lib. II. cap. 1.

XXVII.

XXVII. *Inter particulares Societates primo loco venit* Conjugalis, *utpote quæ Generis Humani est Seminarium. Hujus Leges & fluentia inde officia describuntur* cap. 2.

XXVIII. *Ex Conjugio provenit* Proles; *interque eam & Parentes mutuæ Obligationes; de quibus* cap. 3.

XXIX. *Effecerunt quoque diversæ Hominum Conditiones, ut mutuis Pactis, quibus utriusque Partis utilitati consuleretur, in familias adsciscerentur* Servi; *dum alii etiam inviti in servilem Conditionem sunt detrusi*, cap. 4. *quorum tamen posterius quam raro jure fiat, notavimus* ibid. *ad §§* 4, 5, 6.

XXX. *Quantumvis nihil sit vel Utilitatis vel Suavitatis in humana vita expetibile, quod ex Officiorum generalium, & eorum quæ ex domestica Societate fluunt, alacri & universali præstatione obtineri non posse videatur; effecit tamen communis mortalium pravitas, ut non sine vinculis Societatum, quæ severioribus contineantur Legibus, & validiores aptæ sint producere effectus, Hominum Salus in tuto locari queat: cui idcirco per* Civitates *est consultum* cap. 5.

XXXI. *Hæ propter naturalem Hominum Æqualitatem non nisi futurorum Civium* Consensu *jure possunt iniri: hic consensus, quibus modis eliciatur, vel elici possit, explicatur* cap. 6.

XXXII. *Summa Potestas Civilis variis constat* Partibus: *quæ tamen omnes satis commode reducuntur ad tres*, Legislativam, Executivam & Fœderativam. *Nec in iis omnibus quidquam continetur, quod non ex concurrente Subditorum consensu, (in specie, vel eorum adversus quos, vel eorum, in quorum gratiam, quisque actus exercetur) manifeste potuit deduci* cap. 7.

XXXIII. Formæ *Civitatum sunt variæ; prout sita est Summa Potestas, vel in uno Homine, vel in uno Concilio, paucorum, vel universorum* cap. 8.

XXXIV. *In omnibus istis Formis, quo sensu Imperium sit Summum,* ἀνυπεύθυνον, *& Legibus superius, quo item sensu absolutum, & quousque sanctum, exponitur* cap. 9.

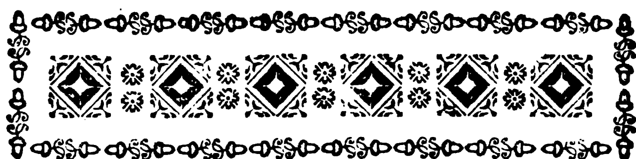
XXXV. *Circa modum fundandi, & ad Posteros transmittendi Imperii, in primis Monarchici, quæ diversitas possit habere locum, vid.* cap. 10.

XXXVI. *Potestas Leges Civiles condendi, (quarum variæ species & usus describuntur* cap. 12.) *ut & eas exequendi, se extendit ad Civium* Vitas & Corpora cap. 13. *ad eorum* Existimationem cap. 14. *& Res* cap. 15.

XXXVII. *Sub Potestate Fœderativa continetur facultas Bellum indicendi, Pacem componendi* cap. 16. *& utrique inservientia Fœdera contrahendi* cap. 17.

XXXVIII. Officia *Summorum Imperantium describuntur* cap. 11. *ut & Civium, tum generalia, tum specialia* cap. 18.

BENEVOLIS LECTORIBUS

S. D. P.

SEB. MASSON.

Excitatos esse Pufendorfianæ doctrinæ præstantia bene multos ad emittendas in præsens Compendium varii generis notas, novit vulgus, nec opus est, ut referam. An singulos par juverit fortuna, & an non in aliquos cadat, quod de nonnullis etiam GROTII Commentatoribus Ill. THOMASIUS in Programmate Germanico Jurisprudentiæ suæ Divinæ præmisso pag. 76. censet, non inquiram Constiterit per me cuique sua laus, suæ cuique fructus industriæ, propriorumque meritorum opinio. Non invasit animum, vel invadet unquam livor Academicus. Inter illos vero, qui in isto negotio vel optimam præstiterunt operam, eminere quidem singulariter virum Consultissimum celeberrimumque DN. Jo. BARBEYRACIUM, nemo, puto, non annuerit. Adfundunt eruditissimæ Ejus observationes, ut Majori PUFENDORFII Operi de Jure Naturæ & Gentium, ita & huic Libello, prioris Breviario, eximiam lucem. Plena judicii, sagacitatis,

tis, elegantiæ, usus, sunt omnia: & in iis quoque, in quibus non omnes forte consentientes habuerit, copia abundat salis & ingenii. Neque ad illustranda vindicandave a perversis quibuscumque interpretationibus, principia, quibus hoc Systema superstruitur, conferre quicquam magis poterat, quam animadversiones, quas Vir laudatissimus, infensæ Anonymi cujusdam, jam quidem omnibus noti, censuræ, pari soliditate ac modestia adposuit. Hoc saltem videbatur deesse, quod, quum Gallico Sermone hæc essent perscripta, illorum tantum usibus paterent, qui istius se linguæ non peritos modo, sed & peritiores experirentur: pluresque adeo proficua omnino lectione privarentur. Unde etiam plus semel doluit, quod, dum in qualibuscunque meis Prælectionibus Juris Naturæ & Gentium, ipse frequentius eo haberem remittendum, non paucis fore inutile præviderem. Neque tamen in mentem venerat Metaphrasin suscipere: tum quod immiscere me ultro alienis laboribus non luberet: tum quod haut tantum facile superesset otii; tum etiam maxime, quod defuncturum melius ista opera quemvis alium, si consultum quoque videretur, persuasum haberem. Inter hæc accessit Bibliopola, antiquo mihi usu cognitus, vehementi rogitans studio, ut hanc adgrederer provinciam; novamque adeo Compendii de Officiis Hominis & Civis, cujus incederet penuria, Editionem procurarem. Salva humanitate publicique commodi cura resistere tandem petito non potui. Istas itaque prælaudati DN.

BAR-

Barbeyracii obſervationes cum in Libellum Pufendorfianum, tum in Anonymi Epiſtolam Cenſoriam, prout nempe noviſſime An. MDCCXXIII. eædem prodierunt, in Latinum, communem eruditis ſermonem, tranſtuli; idque quanta per breviores conceſſi mihi temporis numeros, intermiſtasque paſſim, quod ultro forſan animadvertetur, alias occupationes, diligentia licuit. Hoc adſerere auſim, ſi non omnis ſtili nitor conſpiciatur, quod nec facile verſiones patiuntur, ſaltem expreſſum eſſe perſpicue ac fideliter Auctoris ſenſum, neque fortaſſis hoc nomine quicquam deficere. Atque hoc ipſum inſtitutum Editionem Libri in univerſum produxit, quam pluribus aliis antea uſitatis meliorem utilioremque merito crediderim: ſive ad remiſſiones marginales ad majus Pufendorfii Opus: ſive ad diſtributionem Paragraphorum, iisque adjecta ſigillatim ſummaria: ſive ad notatas peculiariter maxime obſervandas voces, propoſitiones Definitionesque (in quibus omnibus Dn. Barbeyracium ſum ſecutus): ſive denique etiam ad typum attendatur. Enimvero quod ad Paragraphorum ſummas adtinet, vix putem de illis cum ratione dici poſſe, quod de aliis in Belgio confectis nonnemo cenſuit: *ibi ſæpius mentem textus vel non perſpicue ſatis, vel non apte exprimi, neque ullam σχέσεως, qua materiæ cohærent, rationem habitam fuiſſe.* Hoc quidem ægre fero, quod, quum extraneo prelo opuſculum ſubjectum ſit, abſens, quominus in illud, præſertim vero in Notas varii errores irrepſerint, cavere haut potuerim.

cuivis competentis, debitam rationem habeat. Unde colligimus, ad officii, cæterorum Hominum intuitu cuique incumbentis, limites definiendos, rectiore via nos incedere non posse, quam varia, quæ Hominibus junctim aut separatim competunt, vel competere possunt Jura, *ex quibus sua sponte innotescunt correspondentes* Obligationes, *ordine perpendendo.*

XII. *Jura vel sunt* Perfecta, *vel* Imperfecta, cap. 2. §. 14 Obs. 1. *Utraque vel sunt* singulorum Hominum (*aut Cœtuum, quæ tamen, cum ex communicatis singulorum Juribus resultent, separatim hic considerari non egent*) *vel* universi Humani Generis.

XIII. *Singulorum Hominum Jura perfecta vel sunt* Naturalia, *vel* Adventitia. *Jura* Naturalia *præcipua recensuimus* Obs. in cap. 9. §. 1. *iisque correspondentem indefinitam obligationem Auctor inculcat* cap. 6. §. 2.

XIV. *Jura* Adventitia *vel sunt* Realia, *vel* Personalia. *Inter Jura Realia eminet (imo ubi est illibatum, quale ex originariis acquirendi modis resultat, illa omnia complectitur)* Dominium: *de quo agit* Pufend. cap. 12. *Juribus porro realibus eandem, quæ naturalibus, indefinitam obligationem correspondere ostendit* cap. 6. §. 3. *&* cap. 13. §. 1.

XV. *Jura* Personalia (*quorum naturam & originem vide fuse expositam* Obs. in cap. 9. §. 1.) *variis modis constituuntur; sed præcipue* Pacto, *sive mutuo consensu idoneis indiciis declarato, ejus, adversus quem, & ejus cui, acquiruntur. Qua de re agit Auctor* cap. 9.

XVI. *Ad Pactorum obligationem refertur, quæ & ipsa tacito saltem pacto fulcitur, obligatio non nisi vera narrandi: de qua* cap. 10.

XVII. *Tum pactis, tum assertis gravissimum pondus accedit per* Jusjurandum: *de quo* cap. 11.

XVIII.

XVIII. *Pacta, quæ circa res vel operas in commercium venientes, adeoque certo pretio æstimabiles (vide* cap. 14.) *versantur, illa in primis, quæ cum crebrius occurrant, certis suis nominibus insigniuntur*, Pufendorfio *appellantur* Contractus; *de quibus* cap. 15.

XIX. *Sed & absque Pactis (sæpe solo facto ejus adversus quem valent) Jura* Personalia *constituuntur variis modis; ut* Possessione rei alienæ, cap. 13. §§. 2. & seqq.; *item ex diversis istis causis, quæ* Quasi Contractuum *veniunt nomine*, Suppl. IV.

XX. *Præcipue vero ea nascuntur ex delicto; eoque vel* præterito, *quatenus per illud damnum est datum, quod ejus reparandi (imo & si dolo datum sit, non raro in posterum cavendi) obligationem infert* cap. 6. §§. 4. & seqq.; *vel* præsente, *quatenus per hoc, vel damnum intentatur, cujus avertendi, vel debitum denegatur, cujus extorquendi causa violentia est necessario adhibenda*, cap. 5. §§. 5–17. *Consule in specie* Observ. *in dict.* §. 17. *quæ, quod ad posterius membrum, Supplementi vicem gerit.*

XXI. *Jura* Personalia (*præter ea quæ ad ultimam classem retulimus, quæ quousque durent, vide dict.* cap. 5. §§. 8. 9. 12.) *ea præsertim, quæ ex Pactis oriuntur, variis modis abolentur*, cap. 16. *recensitis.*

XXII. *Sunt etiam quædam Jura partim realia, partim personalia, sed sæpius & majori ex parte realia; quæ fundantur extra ordinem in singulari aliqua necessitate* cap. 5. §§. 18. & seqq.

XXIII. *Sunt & Jura quædam perfecta, communia (ut supra dictum* Th. XII.) Humani Generis *collectim sumpti, ut personæ per successiva sæcula durantis; quæque ejus gratia & nomine, singulis Hominibus in Statu Naturali, pleraque etiam in Civitate, ubi res moram non fert, a* DEO *mandantur exequenda. Qualia sunt* Jus impediendi, *ne quis se*

 ipsum,

ipsum; vel alium, licet volentem sine justa causa occidat, mutiletve cap. 5. §. 4. *ne quis illicito aut vago utatur concubitu* lib. II. cap. 2. *ne quis res humanis usibus a natura concessas, quæque aliis usui, præsertim diuturniori, esse possunt, citra necessitatem disperdat; aliove quocunque modo viventibus aut posteris manifestum damnum inferat: ne quis item mortuis debitam reverentiam violet. Jus denique contra Naturæ Legem atrociter delinquentes corporaliter* puniendi (*vid.* Observ. in cap. 5. §. 17. *&* *in* lib. II. cap. 13. §. 5.) *quod tamen in Civitate a singulis ad Imperantem devolvi diximus ad* lib. II. cap. 7. §. 1.

XXIV. *Sunt & Jura* Imperfecta, *eaque tum* Indefinita cap. 8. §. 2. *tum* Definita, *ejusdem Capitis* §. 4. & seqq.

XXV. *Cum plurima Hominum Officia aut Legibus positivis aut Pactis circumscribantur, atque adeo a recta verborum, quibus ea concipiuntur, interpretatione pendeant;* Regulæ interpretandi, *in primis quatenus Leges & Pacta respiciunt, haud immerito in Juris Naturalis Disciplina locum vendicant: quas vide explicatas* lib. I. cap. ult.

XXVI. *At præter* generalem *istam Societatem, cujus vinculo omnes inter se Homines Natura conjunxit; sunt &* particulares *quædam, eæque arctiores Societates, quibus certos Homines inter se eorum Necessitas vel Utilitas intervenientibus fere quibusdam ipsorum factis devinxit; quarumque ineundarum finis postulat, ut alter alteri imperet, hic illi vicissim obtemperet. Collineant autem hæ Societates, vel ad indigentias mutuo supplendas, vel ad præsidium adversus injurias parandum: illi fini per minores fere, & inprimis per* Domesticas *Societates consulitur; huic per majores, quæ* Civitates *vulgo audiunt: utrobique Status* Adventitius Naturali *superinducitur.* lib. II. cap. 1.

XXVII.

XXVII. *Inter particulares Societates primo loco venit* Conjugalis, *utpote quæ Generis Humani est Seminarium. Hujus Leges & fluentia inde officia describuntur* cap. 2.

XXVIII. *Ex Conjugio provenit* Proles; *interque eam & Parentes mutuæ Obligationes; de quibus* cap. 3.

XXIX. *Effecerunt quoque diversæ Hominum Conditiones, ut mutuis Pactis, quibus utriusque Partis utilitati consuleretur, in familias adsciscerentur* Servi; *dum alii etiam inviti in servilem Conditionem sunt detrusi*, cap. 4. *quorum tamen posterius quam raro jure fiat, notavimus* ibid. *ad* §§. 4, 5, 6.

XXX. *Quantumvis nihil sit vel Utilitatis vel Suavitatis in humana vita expetibile, quod ex Officiorum generalium, & eorum quæ ex domestica Societate fluunt, alacri & universali præstatione obtineri non posse videatur; effecit tamen communis mortalium pravitas, ut non sine vinculis Societatum, quæ severioribus contineantur Legibus, & validiores aptæ sint producere effectus, Hominum Salus in tuto locari queat: cui idcirco per* Civitates *est consultum* cap. 5.

XXXI. *Hæ propter naturalem Hominum Æqualitatem non nisi futurorum Civium* Consensu *jure possunt iniri: hic consensus, quibus modis eliciatur, vel elici possit, explicatur* cap. 6.

XXXII. *Summa Potestas Civilis variis constat* Partibus: *quæ tamen omnes satis commode reducuntur ad tres*, Legislativam, Executivam & Fœderativam. *Nec in iis omnibus quidquam continetur, quod non ex concurrente Subditorum consensu, (in specie, vel eorum adversus quos, vel eorum, in quorum gratiam, quisque actus exercetur) manifeste potuit deduci* cap. 7.

XXXIII. Formæ *Civitatum sunt variæ; prout sita est Summa Potestas, vel in uno Homine, vel in uno Concilio, paucorum, vel universorum* cap. 8.

putationis actionum humanarum fundamentum, ac dignoscendam liquidius erroris aut ignorantiæ vincibilis indolem non parum confert. Vide infra §. 9. *not.* 1.

Id ante omnia pro certo habendum est]. Hoc manifeste adparet exemplo *Gentilium*: & disertis verbis illud comprobant ipsæ sacræ literæ. Ita enim Apostolus; *Cum gentes, quæ legem* (scriptam aut revelatam, ut Mosis) *non habent*, NATURALITER *ea, quæ legis sunt, faciunt, ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium* (i. e. cum male egerint, propria ipsos damnet conscientia dum e contrario, cum bene egerint, internam inde lætitiam experiantur; quo intelligitur, illos utique notitiam boni & mali habere.) Epist. ad *Rom. cap. II.* 15. conf. *Apolog.* Auctoris §. 21.

§. V.

Recte informatus fuerit]. Debuisset Auctor definitionem tradere *conscientiæ*. Non levis hæc omissio est. Supplementi itaque loco, observandum, quod *conscientia* sit *judicium uniuscujusque de propriis actionibus comparatis cum ideis de certa norma*, lege *dicta*, *sibi hærentibus, ita ut intrinsecus colligat, illas cum his aut convenire, aut non convenire.* Dixi, *comparatis cum ideis de lege sibi hærentibus*; non vero *cum ipsa lege*: quoniam lex actionum nostrarum norma esse nequit, nisi in quantum cognoscitur. Ex quo tamen non sequitur, licere ergo unicuique ad patrandum aliquid sese determinare, statim atque illud lege permissum esse existimat, aut præceptum, utcunque hoc in animum induxerit. Verum en duas regulas facillimas, quas vel simplicior quisque in quolibet peculiari negotio sequi omnino potest ac debet: 1. *Antequam ad sequendos conscientiæ motus se quis determinet, sedulo exploret, an ea perspicacia iisque subsidiis instructus sit, quæ exposcit præsentis causæ dijudicatio.* Hæc enim si desint: (at hoc ipsum sensus communis quemlibet ultro docuerit) citra periculosissimam maximeque culpabilem temeritatem decidi quicquam, aut etiam actu suscipi non poterit. Quod dictum tot hominibus velim, qui circa controversias Religionis, aut difficiliora problemata Moralia vel Politica, aut intricatiores lites &c. has vel illas amplecti partes sustinent. 2. *Etsi in universum quidem perspicacia ac subsidia ad præsentis causæ dijudicationem necessaria suppetant: dispiciendum porro est, an iis quis revera usus fuerit, ita ut confidenter & sine prolixiori examine id. quod suggerit conscientia, suscipere possit.* Sic e. g. in mercatura aliisve civilis vitæ negotiis, sexcentis tranquillo animo solet indulgeri technis ac fraudibus, quarum

plu-

ultro se proderet turpitudo; si liquidissima alias in universum cognita principia tantisper ad animum revocarentur.

Solet vocari]. Prout hanc conscientiæ speciem definit Auctor; vocanda melius *conscientia demonstrativa* esset: quippe cum *rectitudo* conscientiæ simpliciter ejusdem convenientiam cum lege denotet: & *conscientia probabilis* itidem, censente Auctore, per se cum lege congruat. In quo tamen falsa nititur hypothesi: & enim cum quis meris ducitur probabilitatibus, maxime levibus illis, queis in rebus practicis adquiescere maxima mortalium pars suevit: quemadmodum non nisi fere ex accidenti fit, ut veram heic & nunc adripiat sententiam; ita errare eum sæpius, quam recta incedere via, necessum est. Sic testatur experientia, vulgus, præter communes illas, pauciores quidem, vivendi regulas, mira ceteroquin falsarum sententiarum segete abundare, quæ veras numero superant quam longissime. Vide de cetero notam sequentem, qua accuratior variarum conscientiæ specierum definitio traditur.

Quippe cum paucis rerum cognoscere causas concessum sit]. Quandoquidem divisiones conscientiæ, quas heic habet Auctor, imperfectæ satis sunt, parumque accuratæ: & vero hæc materia tamen maximi est momenti: generalem itaque divisionem, iis non solum, quas instituit Auctor, sed & quas in gemina editione notarum mearum ad opus majus de *Jure Naturæ* & *Gentium* lib. I. cap. 3. §. 5. ipse proposueram, solidiorem exactioremque exhibere contendam. 1. Ergo distinguendum existimo inter judicium mentis ante actionem, & ejusdem judicium post actionem. Id quod satis commode, *conscientiæ antecedentis* & *conscientiæ subsequentis* venit vocabulis. Interdum posterius tantummodo se prodit judicium: quando nempe, quod usu venire sæpius solet, ad actionem aliquam nullo prævio examine, futurane sit bona, vel mala, acceditur. Sin autem circa unam eandemque actionem ambo producta sint *judicia*; aliquando invicem conformia deprehenduntur: id quod accidit, cum contra proprias quis notitias egit; quippe tunc vehementius adhuc post patratam actionem talis se solet inculpare: paucis existentibus, qui ita repente aut tantum adquirant luminis, ut quod turpe censuerant ante, id jam legitimum esse sibi persuadeant, aut vero sententiam suam circa factum revera legi adversum revocent. Nonnunquam etiam discrepant illa ipsa judicia; idque evenit, vel cum citra plenam & integram deliberationem, sive ex adfectu, sive ex præcipitantia, adeoque indole ac sequela actionis non rite perspecta, ad eandem quis sese determinavit: vel cum, plena licet præcedente deliberatione, leviori tamen quodam examine actum est; validius enim patrati facinoris, quam patrandi commo-

vet repræsentatio; & succedentes cogitationes examen, reperacta, jam inchoant, aut perficiunt. 2. Non attingit heic Auctor judicium actionem subsequens: singulæ ejus divisiones solum antecedens judicium respiciunt. En ergo, me judice, diversos actus aut modificationes anticipati hujus judicii, pro ratione diversorum statuum, in quibus tunc mens constituta est. *Conscientia* nempe est vel *decisiva*, vel *dubia*, pro gradu persuasionis, in qua quis versatur de actionis patrandæ qualitate. Si decisive & confidenter adferatur, hoc vel illud cum lege congruere, vel non congruere, *conscientia* est *decisiva*: quæ in *demonstrativam*, aut *probabilem* debet dividi. *Conscientia demonstrativa* est, quæ nititur rationibus demonstrativis, quantum quidem rerum moralium indoles patitur: adeoque semper *recta* aut conformis legi est. *Conscientia probabilis* vero, quæ fundatur tantum rationibus verisimilibus: adeoque aut *recta* est, aut *erronea*; prout opinio in se aut cum lege convenit, aut non convenit. Si quis contra *conscientiæ decisivæ* motus agat; aut se eo citra ullam repugnantiam hæsitationemque movet; & tunc est *conscientia mala*; quæ singularem arguit improbitatem ac *malitiam*; tametsi error forsan hæreat judicio; quemadmodum in ejusmodi rebus evenire potest, de quibus ex verisimilibus tantum rationibus firmiter persuasi sumus: aut vero impetu grati alicujus adfectus, vel metu gravis mali abripitur; & tunc *peccatum* est *imbecillitatis* vel *infirmitatis*. Quod si vice versa quis motibus *conscientiæ decisivæ* obtemperet: aut lubenti pronoque animo eo se determinat: & tunc est *conscientia bona*; etiamsi forte erretur; ceu adparet exemplo *Pauli Actor. cap.* XXIII. 1. aut contra invitus agit, repugnans, atque ita ut abstinere cuperet melius: & tunc, quamvis actio alias in se bona sit; talis nihilominus propter accedentem minus congruam dispositionem non reputatur. 3. Fundamenta *conconscientiæ probabilis*, vere talis, sunt *auctoritas* & *exemplum*, quibum vim addit confusus aliquis sensus *convenientiæ naturalis* eorum, quæ ad officium nostrum pertinent, nec non aliquando *populares quædam rationes*, quæ ex natura rerum depromtæ videntur. Cum autem singula hæcce fundamenta non ita solida sint, ut iis plane adquiescere liceat: *illis itaque insistendum duntaxat, cum melius nequeas; & qui hac reguntur conscientia, procurandum omni studio habent, quo gradus verisimilitudinis opinionum suarum magis magisque intendatur, ipsique ad conscientiæ demonstrativæ apicem, quantum fieri potest, pertingant.* 4. *Conscientia dubia*, mihi *decisivæ* opposita, est vel *irresoluta*, vel *scrupulosa*. *Conscientia irresoluta* est, quando utram amplectamur partem, ambigimus; idque propter rationes utrinque sese offerentes, sin minus plane æquales, saltem tales, ut neutrobique quicquam ita validum depre-

deprehendamus, cui certum firmumque judicium valeamus superstruere. Et heic locum habet regula, quam tradit Auctor §. 6. de *conscientia dubia*; quæ ea ipsa est, quam *irresolutam* voco, ad contradistinctionem *conscientiæ scrupulosæ*, cujus ipse non meminit. *Scrupulosa* autem hæc *conscientia* levissimis aut inanibus quibusdam difficultatibus animo subortis gignitur; dum tamen ab altera parte nulla prægnans adparet dubitandi ratio. Quum vero ejusmodi scrupuli ut plurimum non nisi ex falsa aliqua conscientiæ teneritudine, aut etiam crassiori superstitione producantur: iis liberari mox, instituto rei serio examine, haud ita difficile fuerit.

§. VII.

Non circa communia vivendi præcepta]. Videtur heic Auctor *errorem invincibilem* restringere ad meras res *facti*: at certe & circa *jus* locum habet in quibusdam caussis, & respectu nonnullarum personarum, saltem certis temporibus. Equidem generalissima Naturalis Juris præcepta, ut & illa, quæ ex iis immediato, aut non ita remoto nexu manifeste fluunt, ita sunt comparata, ut homo rationis compos circa talia in errore invincibili versari nequeat, saltem inter tantisper moratas gentes: quod si enim forte populos detur reperire, apud quos educationis vitio vis rationis ita obsurduerit, ut manifesta ejusmodi principia formare sibi, aut intelligere non valeat; plus certe de brutis habeant, necesse est, quam de hominibus: & noverit Deus, utra classe veniant collocandi. Verum quod attinet ad quæstiones, quæ non nisi longa ratiocinationum & consequentiarum serie resolvi possunt; iis, qui arte ratiocinandi non pollent, quique sibi habitum plures abstractas ideas simul, ac varios earum nexus considerandi, principiumque in omnibus suis consequentiis persequendi non conciliaverunt: iis, inquam, quum de talibus quæstionibus judicare pertendunt, vix errorem invincibilem licet effugere; & si in verum incurrant, id sane ex accidenti est. Huc pertinent quam plurimi, qui nulla prævia educatione, mature ejusmodi ingressi sunt vitæ instituta, quæ impediunt, quominus animum cum fructu valeant excolere: destituti præterea aliorum ope, per quos iis notitiis rite imbuantur, quæ suum quidem captum non superant, sed ad quas tamen manuductione opus habent. Pertinent & huc, qui præditi alioquin cum dotibus, tum subsidiis necessariis, quibus successu temporis vel subtilissimas quæstiones decidere valeant, nondum tamen ita exercuerunt facultates suas, aut tantum luminis adquisiverunt, ut post sufficiens examen jam se queant determinare. Verum etiamsi errores, in quos utrique prolabuntur, hactenus sint invincibiles, quamdiu in ea detinentur conditione; non ideo

tamen plane sunt excusabiles; atque id sedulo observandum judicaverim. Namque imperitiæ suæ ac imbecillitatis facile intelligendæ, sensu moveri ad suspendendum judicium debebant; quod quidem plane vacat periculo, quamdiu nihil est, quod consensum velut extorqueat: dum e contrario, si decidere quis sustineat, manifeste in periculum erroris ejusque effectuum incurrit. Propterea nisi prægnantissima aliqua ratio formare heic & nunc tale quale, ac, ut ita loquar, provisionale judicium cogat: patet ejusmodi homines gravissimæ se temeritatis reos reddere, maxime si vi ejusmodi sui judicii ad aliquam actionem se determinent. Ceterum ratione *conscientiæ erroneæ* quatuor emergunt quæstiones singularis momenti, de quibus tradere nonnulla haud abs re fuerit. I. Quæritur, *an errans motus suæ conscientiæ teneatur sequi?* Respondeo, quod sic, sive invincibilis sit error, sive vincibilis: ex eo enim, quod firmiter quis persuasus est, quemadmodum supponimus, aliquid præscriptum esse lege, vel prohibitum, directe obsequium Legislatori debitum violat, si contra hanc persuasionem, quamvis male fundatam, agat. II. At non inde sequitur, agentem ex conscientia erronea semper esse *excusabilem;* hoc enim tantummodo locum habet, *si invincibilis error fuerit.* III. *An homo de principio errorum alterius in rebus ad conscientiam pertinentibus judicare valeat?* Tertia est quæstio: ad quam respondeo: fieri quidem utcunque posse, ut homo intelligat an alter *mala fide* in errore versetur; id est, an de falsitate ejus, quod credit, non levis ipsi hæreat, aut hærere possit suspicio; aut etiam ipse sibi illudat, ita ut de eo, quod credere videtur, revera haud adeo sit persuasus. Verum ad ferendum tuto ejusmodi judicium, evidentissima requiruntur documenta: & vero rarissime contingit, talia suppetere. Frequentissimus, meo judicio, hic casus est, ubi hoc locum habeat: cum nempe aliqui Religionis causa alios persequuntur, ac profitentur se eo conscientiæ principio obligatos esse; dum alias moribus suis ipsi ac vitæ ratione produnt, parum sibi virtutem omnem Religionemve curæ cordique esse. Referri huc potest error ille apud *Græcos & Romanos* olim ita usitatus, eorum, qui parentibus licitum esse existimabant, liberos exponere: ut & alter ille parum absimilis error *Judæorum*, tempore CHRISTI, qui ideo eos ita redarguit *Matth. cap.* XV. 4. 5. Vix enim concipere licet, homines tam perspicua, tamque expressa *Mosis* lege super necessitate parentes honorandi adjuvandique instructos, bona fide deinde persuasos fuisse, temerario aliquo, aut potius impio voto solvi aliquem ejusmodi obligatione ac officio potuisse. Ut vero quis norit, *an error hominis bona fide errantis, vincibilis sit, an invincibilis:* confidenter adseruerim; missis generalissimis naturalis. Juris

Juris principiis; nec non illis veritatibus, circa quas *Christianis*, in plures licet sectas divisis, omni ævo convenit, reliqua omnia ita esse comparata, ut homo aut citra temeritatem ulla ratione de principio ignorantiæ vel errorum alterius judicare nequeat: aut, si in genere adserere quidem possit, esse quasdam circumstantias, quæ hunc vel illum errorem vincibilem reddant, ipsi tamen perquam difficile sit, certi quid respectu hujus vel illius personæ specialiter hoc nomine determinare; quod etiam ut suscipiat, nunquam necessum est. IV. Postrema quæstio est: *An vi judicii, quod fert aliquis de ignorantia vel erroribus aliorum in rebus ad conscientiam pertinentibus, aliquid possit suscipere adversus eos, quos versari in ejusmodi ignorantia vel erroribus existimat?* Respondeo, qualiscunque error sit, dum eo ad moliendum aut docendum quicquam legibus societatis humanæ in universum, vel peculiariter societatis civilis manifeste adversum errans non impellitur, nullum esse adversus eum legitimum consilium, nisi ut qua ex caritate, mira quidem ac pacifica institutione ad veritatem alliciatur. Quod autem eos, qui aliquid societati noxium adgrediuntur aut disseminant, punire liceat: non inde est, quod in errore versentur, tametsi quidem mala fide errarent; sed quia jus competit, tales, quocunque agant principio, coërcendi. Solius Dei est, proprie & directe errorem aut ignorantiam vincibilem punire: quemadmodum solus ipse est, qui eam recte valeat dignoscere. Vide quæ dicta sunt ad J. N. & G. *lib. I. cap.* 3. §. 11. *not.* 1. Secundæ Editionis.

Circa objectum aliasque actionis circumstantias]. Tales sunt *modus, finis, instrumentum, qualitas* actionis, quæ suscipitur &c. Sic fieri e. g. potest, ut quis alterum citra deliberatum consilium, aut quia hostis reputatur, aut exhibito ipsi veneno, quod pro salubri potu habetur, interficiat. At homicidium vel veneficium licita esse, nemo sibi innocens persuaserit.

§. VIII.

Illa est, quæ si abfuisset]. Ut ignorantia vere *efficax* sit, omnique justæ imputationis effectu liberare valeat, requiritur, ut illa cognitio, quæ abest, necessarium cum natura rei, aut agentis intentione, debito tempore concepta convenientibusque indiciis significata, nexum habeat. Alias enim, utut involuntaria ignorantia sit, cum in præsens tamen negotium non influat, nec impediat, quominus verus accedat consensus, non desinit quis de actione sua teneri. Vide J. N. & G. *lib. I. cap.* 3. §. 10. *not.* 2. nec non quæ infra *cap.* 9. §. 12. dicentur, ubi exemplum proponitur *ignorantiæ essentialis* aut *accidentalis* (sic enim eam melius adpellaveris, quam *efficacem* aut *concomitantem*) in

caufis licitis vel indifferentibus. Efto hoc aliud circa rem quidem illicitam. Ducit quis uxorem alienam, reputans illam virginem, aut nefcius vivere adhuc maritum: hæc ignorantia fane ipfam rei naturam adtingit, adeoque effentialis eft. Si is nullam rationem habuerit fufpicandi, illam fœminam maritatam effe, atque in hoc debite inquifiverit, plane excufabilis eft; tametfi forfitan ejus adfectus ita vehemens fuerit, ut illam ducere quocunque etiam titulo cupiviffet: hæc enim difpofitio, quantumvis vitiofa, neque ad actionem, neque ad ignorantiam, quam invincibilem fupponimus, quicquam contulit. Quod fi vero vel minima ipfi hæferit fufpicio, fœminam illam marito jam junctam effe; aut etiam debitam inquifitionem prætermiferit, qua intelligere aut fufpicari facile, quod ignorabat, potuiffet: tenetur de hac ignorantia ejusque effectibus; licet forte, confcientia teneriori retrahente, ejusmodi connubium fuiffet detrectaturus, fi fœminam illam pertinere ad alium refciiffet. Unde adparet, Auctoris definitionem, utut ufitatiffimam, accuratam tamen non effe.

Ignorantiam vincere nequit; fed &c]. Sola hæc pofterior ignorantiæ fpecies proprie involuntaria eft, aptaque plane excufare; cum penes nos fuerit cavere, ne in alteram incideremus.

§. IX.

Quod fibi non convenire videtur]. Duæ funt *voluntatis* determinationes, quarum primam omittit Auctor; ad quam tamen attendere haud parum refert. Altera eft *determinatio ad cogitandum aut judicandum fimpliciter*: altera, *determinatio ad agendum aut non agendum pro cogitationibus ac judiciis fuis.* Prior eft ille actus mentis, quo fe ad certas ideas fibi occurrentes confiderandas, aut non confiderandas; &, cum utcunque illas contemplata fuerit, ad adquiefcendum aut non adquiefcendum nexui inter eas fe prodenti; ac denique ad easdem, quantum fieri poteft, adfervandas, aut removendas determinat. Quare e. g. *Cafer* in culpa eft, quod Numen, de quo nihil unquam audivit, non agnofcat, nifi ideo, quia fui ipfius innumerorumque fibi quotidie occurentium objectorum ideis perculfus, eas tamen contemplari ea attentione *noluit*, quæ ipfum ad cognitionem Entis alicujus Omnipotentis, fui reliquarumque omnium ipfum circumftantium rerum auctoris, haud dubie fuiffet pertractura? Cum *Græci* ac *Romani* fibi perfuadebant, *Patri licitum effe, liberos exponere, aut etiam necare*; libertate judicii fui in eo omnino abutebantur, quod temere ac citra rationem falfo nexui inter *patriam poteftatem*, & facultatem liberos *necandi* aut *exponendi* adquiefcebant. Omnia quoque piacula, quæ non attentis officiis alias cognitis, committuntur, inde procedunt,

quod

quod quis importunas officiorum illorum ideas, quantum in se, *velit* removere.

§. X.

Saltem circa illas actiones]. Loquitur Auctor de *actionibus externis:* meræ enim cogitationes, motusque animi in actum exteriorem non prorumpentes, per se legum humanarum pœnis non subjacent; quemadmodum alibi *lib. II. cap.* 13. §. 11. tradetur. Verum *libertas* aut facultas agendi, aut non agendi, non minus in actibus externis, quam mere internis necessaria est. Unde vix percipio quo Auctoris observatio tendat: maxime cum infra §. 24. de *actionibus coactis* acturus sit; ita ut saltem monitum hoc loco sit satis supervacuum.

§. XI.

Porro quamquam voluntas bonum]. *Bonum* in genere, definiente LOCKIO, nihil aliud est, quam *quod voluptatem in nobis producere augereque, aut dolorem minuere aptum est. Malum* contra vocatur, *quidquid dolorem in nobis producere augereve, aut voluptatem minuere valet.* Utrumque aut *corporeum* est, aut *spirituale;* prout *voluptas* & *dolor* aut a solis nostris cogitationibus, aut ab impressione objectorum externorum in sensus nostros, proveniunt. Jucundi motus, quos excitat, e. g. veritatis cujuspiam inventio, atque in genere scientiarum studium, *voluptates* sunt *pure spirituales.* At si Geometer diu perquisitam demonstrationem non reperiat: aut si quis ægre ferat, se omisisse aliquid, quod facere se debuisse censet: oritur inde *dolor pure spiritualis.* Quod attinet ad *voluptates* ac *dolores corporeos:* plus nimis ii noti sunt.

Sed invicem mixta]. Si avaro, e. g. simul in ambitionem prono faciendæ sint in fastum expensæ: hæ intuitu ambitionis ipsi bonum; avaritiæ vero intuitu malum videbuntur. Hæc mixtura boni & mali provenit porro ex repugnantia; quæ inter officium aliquando ac adfectus deprehenditur; ceu exemplo *Medeæ* apud Poëtas adparet. Interdum quoque videtur quid bonum pro præsenti, malum vero in posterum, ut si gratum quis pomum comedat, colicos cruciatus excitare idoneum: aut vice versa, malum aliquid est pro præsenti, bonum vero in futurum; cum quis v. g. amarum jam insumit, at restituendæ sanitati conveniens pharmacum. Denique bonum aliquod cum majori bono comparatum, fit malum: & contra minus malum pro bono reputatur.

Ad quas solide discernendas]. In his consistit recta hæc discretio: 1. Rationi adversatur, bonum adpetere majus malum concitaturum. 2. Rationi contra quam maxime congruit, malum excipere, singulare bonum conciliaturum.

3. Majus bonum præferendum est minori bono, nullum licet malum post se tracturo. 4. Sectanda semper sunt bona præstantissima, quæ convenire nobis possunt, conformandaque propensio nostra naturæ cujusque boni. 5. Apodictica certitudine non opus est ratione prægnantium bonorum aut malorum: sufficit probabilitas & possibilitas, ut homo rationis ductum sequens, levia aliqua bona prætermittat, leviaque aliqua mala excipiat, ad adquirenda bona longe majora, ac evitanda mala longe graviora. Ex his autem regulis in sensum communem incurrentibus per liquidas consequentias pronum jam est colligere, quam præferenda reliquis omnibus virtus veniat.

§. XII.

Ut citra peccatum velut depleri queant]. Hoc in universum adferi non potest. Homo e. g. libidinosiore temperamento præditus, forsan per longum tempus ducendæ uxoris copiam non habuerit: Maritus diu ab uxore abfuerit: Uxor diutius ægra jacuerit. Via itaque, quam suadet Auctor, nonnunquam obtineri nequit; at nec utplurimum caret periculo. Cupiditas quippe habendi, libidoque alios præeminendi nunquam clamitant: satis est: sæpiusque deficit occasio illas licitis mediis deplendi; ita ut tunc facile quis stimulis in quæcunque devia ipsum impellentibus succumbat. Dicendum ergo est e contrario, tutissimam, immo unicam hac viam esse, ut quis dominantibus cupiditatibus, quas cohibere intendit, obices interjiciat. Esto præter modum avaro omne lucrandi medium suspectum: has tantum adnitatur comparare opes, quas honesta sui suorumque deposcit sustentatio: cetera decoras magis, quam lucrativas suscipiat occupationes. Ambitiosus contra honorum sedulo fugiat testimonia, utileque potius, quam decorum ambiat. Pronus in voluptates laboriosum intentumque vitæ genus ineat: amorem gloriæ superandis mollitiei ac luxuriæ illecebris idoneum contendat animo inducere. Hoc sane pacto devincentur tandem cupidines, quæ, quicquid sentiat Auctor, nunquam *ita* sunt *vehementes, ut nulla ratione reprimi possint.*

§. XIV.

Ipsorumque impetum]. Id suppununt omnes Legislatores. Vid. quæ dicta sunt ad J. N. & G. *lib. I. cap.* 5. §. 13 *not.* 6. 2dæ *Edit.*

§. XV.

Denique uti dantur certi]. Accurate loquendo, ejusmodi

morbi

morbi ut & *ebrietas*, non tam impellunt voluntatem ad certos actus, quam principium actionum humanarum plane evertunt: quum hoc quis statu quid agat, nesciat.

§. XVI.

Eligitur & suscipitur]. Vide infra §. 24.

§. XVII.

Quælibet actio directionis humanæ capax]. Hæc quidem vera est ratio, quare actio aliqua, aut omissio *ejus sit indolis, ut imputari possit*. Verum exinde solum non sequitur, *eam actu venire imputandam*; quæ duo Auctor distinguere debuisset. Posterius supponit accedentem aliquam necessitatem moralem aut *obligationem*, vi cujus faciendum, vel omittendum sit aliquid, quod fieri potest, vel non fieri potest. Exemplo rem declarabimus. Duorum eodem talento iisdemque facultatibus ac commoditatibus instructorum; at quos ad addiscendam *Algebram* nihil obligat; alter huic disciplinæ dat operam, alter detrectat. Hic omissionis, æque ac ille actionis auctor omnino est: nihilominus neutri vel laudi illud, vel vitio hoc casu verti poterit. Verum pone duos eidem studio destinatos, Theologiæ scilicet, vel Medicinæ: si alter adnitatur consummatus evadere Theologus, vel Medicus; alter e contrario superficiariæ tantum immineat doctrinæ, nec ampliori, quam qua forsan ad consequendum gradum Doctoralem opus habere sibi videatur: prior tunc quidem laude, alter vituperio dignus fuerit. Quare? quia uterque omnino *tenebatur* tantam sibi conciliare peritiam; qua proposito sibi munere quam optime deinde fungi valeret. Unde apparet, quod, cum *imputabilitas* meram facultatem agendi vel non agendi supponat; *actualis imputatio* præterea *obligationem* agendi, aut non agendi requirat. Quod ita est manifestum, ut Auctor ipse, cum de actionibus loquitur, de quibus ratio posci potest, hæc duo sæpius conjungat: *quantum quis poterat & debebat.*

§. XVIII.

Patranti soli imputabitur]. Non tenetur quis solum de actionibus illorum, qui ipsius directioni subsunt. Est præterea generalis aliqua obligatio impediendi, quantum fieri potest, ne quivis alter aliquid mali perpetret; & multo adhuc magis in illud positive non consentiendi, faciendo aut omittendo deliberato animo id, quod patrantem eo movere, aut ab

ab eodem deterrere idoneum est. Vide quæ tradentur hujus capitis §. ultimo, quem cum hoc conjungere par fuisset.

Imputari isti possunt]. Sunt heic tres conditiones omnino necessariæ, ut imputatio sit justa. 1. *Ut nexus aliquis vel essentialis, vel accidentalis, intercedat inter id, quod factum aut omissum est, & malum illud, quod inde provenit.* 2. *Ut innotuerit hic nexus, ac prævideri effectus probabiliter potuerit.* 3. *Ut aliqua adfuerit obligatio non faciendi id, quod tali effectui occasionem dedit.* Deficiente una ex his conditionibus, cessat etiam imputatio. Concurrunt singulæ eo casu, quo quis cocta calce in via regia, aut media platea, calcariam tegere asseribus, aut cancellis munire neglexerit, ne quis noctu forte illabatur, aut puer interdiu in eam prosiliat. Defectus prioris conditionis cernitur in sententia a *Cn. Pisone* lata, cujus meminit SENECA *de Ira lib. I. cap.* 16. Pertinet & huc fabula de *Lupo* & *Agno*, eodem fonte bibentibus. Deesset altera conditio casu, quo quis lata a virgine, quam ambiebat, repulsa, aut non accepta mutuo, quam petebat, pecunia, laqueo se præ mœrore suffocasset. Deficit tertia conditio, quoties utitur quis tantum suo jure; nec alias malum inde in hunc vel illum proxime proventurum conspicitur; aut etiam, ubi suspicari utcunque hoc liceat, non foret tamen valiturum ad illud præcavendum, juris sui usu abstinere. Sic si Dominus ædium in propria area calcem coxerit; & vero quis, cui nihil ibi negotii est, noctu accedens in calcariam incidat; habeat is sibi. Sic qui vinum venum habent, non ideo statim ab eo vendendo tenentur abstinere, quod probabile sit, fore, ut plures eo inebrientur, ac variis deinde vitiis temulenti indulgeant. Præterquam enim quod in antecessum non constat, qui forsan plus justo sint epotaturi: etsi maxime hoc constaret; negare iis vinum tamen supervacuum foret, patentibus quavis platea œnopoliis pluribus.

Quantum eorundem opera vel neglectus]. Sic agricolæ aut vinitori ubertas proventus, vel sterilitas imputatur, prout in colenda terra debito tempore uterque operosior fuerit, vel negligentior. Tenetur quis porro de damno per incendium dato, non tantum si ignem ipse ædibus subjecerit; sed etiam si imprudenter prope receptaculum, quo pulveris pyrii, aut horreum, quo fœni copia adservatur, emittendis pyrobolis se oblectaverit, aut calamo fumatorio ori adpenso ejusmodi loca incesserit &c. item etiam si conspecto aliquo, qui flammas ædificio subderet, non manifestaverit.

Qui alias supra humanam directionem sunt]. Sic ad preces *Eliæ* Prophetæ DEUS per tres annos & dimidium pluviam retinuit, ac deinde iterum indulsit 1 *Reg. cap.* XVII. 1. XVIII.

XVIII. 42. *Jac. cap.* V. 17. 18. conf. *Genes. cap.* XVIII. 32. XIX. 21. 2 *Sam. cap.* XXIV. 13. 17. *Jon. cap.* I. 12. seqq. Verum bene observandum est, citra liquidam ac certam revelationem constare non posse, divinum Numen in gratiam vel odium certi hominis eventum aliquem peculiariter procurasse; cauteque adeo quam maxime esse procedendum, & nec suspicionibus temere esse permittendum spatium; potissimum si qui pro causa alicujus mali in alios redundantis habendi sint. Sic Insulae *Melitensis* incolae de Apostolo *Paulo*, correpta ab vipera ejus manu, temerarium tulerunt judicium *Act. cap.* XXVIII. Sic quoque *primi Christiani* temere a *Gentilibus* pro causa succedentium tunc publicarum calamitatum venditabantur; quemadmodum omni aevo visum est, atque adhuc videbitur, vi generalium naturae legum. Vide TERTULLIAN. *Apolog. cap.* XL. ARNOB. *adversus gentes* init. *ibique* not. *Elmenhorstii*: in quo quidem *Christiani* ipsi imitati deinde sunt proh dolor! & imitantur hodienum saepius maxime coecos *Gentiles*.

§. XX.

Quae per ignorantiam invincibilem]. Circa hunc & sequentem §. vide supra §. 7. & 8. quorum heic mera sit repetitio.

§. XXII.

Ut objectum actionis]. Nempe ut materia sit agendi, atque aliquis existat, cujus respectu agere liceat. Ad hoc referuntur singula fere exempla, quae heic ab Auctore adleguntur.

Aut malo aliquo]. Addenda heic est restrictio: *nisi alias quis obire hoc periculum teneatur.* Sic e. g. ridiculus miles foret, qui jussus adire stationem, obtentu discriminis illud omitteret.

Quo non sint obeunda negotia]. Sic Consiliarius coetui, cujus membrum est, interesse nequit, si illa ipsa hora Princeps eum ad se accersiverit. Vide §. ult. capitis ultimi hujus libri.

Qui ad actionem]. Hoc casu deest materia agendi: & sic ad primum momentum istud pertinet. Brevius ac distinctius, meo judicio, quatuor hae conditiones exprimentur; si dixerimus, teneri quem de omissione aliqua 1. si adfuerint ipsi media ad agendum necessaria. 2. Et si adhibere illa potuerit citra neglectum gravioris alterius officii, aut periculum insignis alicujus mali, quod subire alias plane non tenebatur. Hoc modo regulae hujus & sequentis paragraphi ad unam revocabuntur.

Ad-

Ab eo multum repetetur]. Ita CHRISTUS disertis verbis. *Luc.* XII. 48.

Sic non possumus simul sorbere & flare]. Auctor, cui uti sæpius PLAUTO volupe erat, procul dubio heic adludit ad hos duos versus ex *Mostellaria*.

Simul flare sorbereque haud facile
Est: ego hic esse & illic simul haud potui.
Act. III. sc. 2. vs. 104. 105.

§. XXIII.

Hic enim eodem modo tractari potest]. Scilicet, non quod Legislator exigere possit, fieri impossibile, durante quidem impossibilitate, verum quod possit eos punire, qui culpa sua præstare jam non valent, æque ac si viribus agendi instructi, agere detrectarent.

§. XXIV.

Aut a faciendo abstineamus]. Videtur heic Auctor effectum posterioris hujus *coactionis* ultra, quam par est, extendere. Fateor, illa culpam valde minui, maxime coram foro humano; at non liberatur quis penitus ab omni imputatione coram tribunali divino. Simile a *gladio* aut *securi* heic nihil conficit: instrumenta enim illa sunt mere passiva; dum e contrario qui intuitu tantum imminentis gravis alicujus mali, nulla accedente coactione physica atque irresistibili, adigitur, quadam voluntatis specie agit, certoque modo ad manifeste pravam, quam exequitur, actionem concurrit. Præterea constantiam hominis non plane superat, mortem, etiam suppetente ejus declinandæ medio, oppetere. Fatetur illud Auctor ipse in Opere Majori *lib. III. cap.* 7. §. 5. Nec desunt, qui hoc aliquando propter leviores causas, quibus vehementius adficiuntur, audent. Pronum foret ostendere, Auctoris principia minus firma esse, ac cohærentia: at locus non patitur. Ex his vero colligi abunde potest, unum casum esse, quo ad evitandum malum a Superiore intentatum, ejusdem manifeste injustis jussis salva conscientia obedire liceat: nempe si ille qui injuncta illicita actione lædendus est, ipse alterum vetet, in gratiam sui renitendo subire periculum: modo tamen de re agatur, circa quam in inferendum sibi malum consentire, aut de læsione juris, cui renunciare ipsi sit integrum: etsi enim mihi e. g. quis libertatem ipsum occidendi indulgeret: non inde tamen furori ejus, qui sub gravi comminatione mihi hujus insontis necem imperat,

ci-

citra piaculum ministerium meum valeret accommodare. Vide ad J. N. & G. *lib. I. cap.* 5. §. 9. *not.* 3. 2dæ *Edit.* & *lib.* VIII. *cap.* 1. §. 6. *not.* 4. nec non quæ infra dicentur ad *cap.* 5. hujus libri §. 25.

§. XXV.

Quibus quidem citra suam culpam iste morbus provenit]. Non nisi rarissime contingere hic casus potest. Causæ quamcunque mentis alienationem producentes, valde ut plurimum sunt occultæ, atque ita comparatæ, ut prævidere eas animo integro vix liceat. Meminerunt quidem naturæ Scrutatores herbarum quarundam minus notarum, quarum succus certa copia haustus rationem turbet: item certorum fluminum fontiumque, aut etiam vaporum ex quibusdam locis exhalantium, qui eundem effectum gignant. Constat quoque composita olim esse pocula, *Philtra* dicta, quæ excitando amorem, vexabant mentem, agebantque in rabiem. Vide JUVENAL. *Sat. VI.* 610. *& seqq.* Quod si jam quis gnarus virtutis ejusmodi plantæ, aquæ, aut potus, iis nihilominus deliberato animo uteretur: locum tunc haberet, quod ait Auctor; & perinde esset, ac si ebrietatem iste sibi arcessivisset.

§. XXVI.

Cum delectatione immoratus]. Utut prava hæc sit delectatio; somnium tamen in se non desinit esse somnium; Phantasma nempe, cui effingendo intellectus & voluntas nunquam ita interveniunt, ut credere liceat, nisi talis dispositio adfuisset, non successurum ejusmodi somnium fuisse. Etsi quis exemplo *Biblis* apud *Ovidium*, optaret etiam recurrere sæpius obscœnum somnium: non suppeteret tamen certum illud procurandi medium: & pone quoque, repertam tandem ejus viam: non tamen de somnio ipso tam teneretur, quam de eo, quod vigilans egisset, vel cogitasset. De cetero vide quæ circa *somnambulos* dicta sunt ad *Opus Majus* de J. N. & G. *lib. I. cap.* 5. §. 11. *not.* 3.

§. XXVII.

Patrator principalis causa sit]. Non definit heic Auctor, neque etiam in Majori Opere, hasce tres species causarum actionis alterius: unde fit, quod vix cedere aliter potuit, ut re minus distincte percepta, aliquando ad unam classem id, quod ad alteram pertinet, referat. Supplere itaque hunc nævum adnitemur, eo quidem curatius, quod hanc materiam,

riam, utut maxime utilem, hactenus non ita recte explicitam constet. Observandum ergo statim est, agi tantummodo de *gradu influxus in actionem*; non vero de *gradu militiæ*, qui ex pluribus aliis circumstantiis deducitur, atque in causa minus principali major, quam in principali esse potest; quemadmodum exemplo hominis adparet, qui alterum tranquillo animo occidit, inductus a tertio, ita impotenti commoto adversus illum, quem interficiendum curavit, ad ulciscendam atrocem injuriam, quam sibi illatam existimabat. Distinguendum porro est inter *effectus* aut *sequelam* actionis ab altero immediate patratæ, & *productionem actionis* ipsius. Fieri enim potest, ut quis ad effectus aut sequelam plus conferat, quam alter, qui immediate patrat; nec tamen ideo actionis causa principalis fiat: ut si quis conspiciens ignem ædibus suppositum ab incendiario, qui subito effugit, non statim manifestet. Attendendum quoque, ut quis merito censeatur ad actionem alterius concurrisse, aliquid omittendo, haut necessum esse, ut certe hanc actionem impedire potuerit; sed sufficere, si probabiliter ad illam impediendam adferre aliquid momenti valuerit, atque ad hoc alias communi aliqua, vel peculiari obligatione adstrictus fuerit. Hoc posito, heic per CAUSAM PRINCIPALEM intelligendum eum esse dixerim, *qui faciendo aliquid, vel omittendo, ita in actionem, vel omissionem alterius influit, ut citra hoc alter a facto abstinuisset, aut omissum fecisset.* Causa secundi ordinis, quam CAUSAM COLLATERALEM voco, est *ille, qui faciendo, aut omittendo aliquid concurrit, quantum in se, ad actionem vel omissionem alterius; at non ita efficaciter tamen, ut præsumi possit, citra hoc alterum a facto desstiturum, aut omissum facturum fuisse.* Denique CAUSA MINUS PRINCIPALIS mihi est, *qui leviter tantum in actionem vel omissionem alterius influit, aut aliqualem duntaxat ad hoc occasionem præbet; ita ut agens jam proprio motu ad agendum, vel non agendum, ipse determinatus, hoc tantum accendatur aliquo modo, aut adjuvetur, ad exequendum facilius promptiusve pravum suum propositum.* Harum definitionum adplicatio *notis* sequentibus videbitur.

Qui alterum auctoritate]. Ratio, quare quis *causa principalis* sit actionis, quam inferior ejus auctoritate patravit, præcise non est, quod hic ipsius imperio subsit; alias enim omnia & quæcunque inferiorum gesta superiori forent imputanda: verum quod supponatur, prout quidem usu venire solet, inferiorem citra mandatum Superioris, tale quid ultro cogitaturum, aut etiam actu suscepturum non fuisse. Quilibet alter ergo, qui in actionem quandam sibi æqualium, aut quoque Superiorum, eundem influxum habuerit; pro ejusdem causa principali etiam hac ratione haberi poterit; quo-

quocunque demum medio usus fuerit, atque vel lubenti vel reluctante animo patrator sese ad id moverit, quod ipsi alias in mentem non venisset, aut ipse adgredi non sustinuisset. Ita *Pilatus* mortis CHRISTI *causa* tantum *minus principalis* fuit: (vide MATTH. *cap. XXVII.* 23. *seqq.* JOAN. *cap. XIX.* 11.) *Judaei* vero ejusdem non minus *causa principalis*, ac *David* cædis *Uriæ* (II. SAM. *cap. XI.*) & *Jezabel* oppressionis Nabothi, III. REG. *cap. XXI.* Clerici, qui principes pro auctoritate, qua apud ipsos pollent, ad vexandos eos, qui eandem cum ipsis fidem non profitentur, movent, causa principalis omnino sunt ejusmodi vexationum, ut & furoris, quo abripitur cœco impetu vulgus adversus homines, quorum opiniones, bene, an male se habeant, dijudicare haud quicquam valet.

Aut ad facinus patrandum] Hi facinus non fuissent patraturi, nisi mandavisset alter, aut conduxisset data vel promissa mercede. Sunt itaque causæ principales, non vero causæ tantum collaterales. Ut autem intelligatur brevibus, quæ exempla ad secundam hanc classem pertineant: tenendum est, eos omnes, qui per conspirationem cum auctore immediato actionis agunt, quacunque demum ratione eo conferant: item qui citra peculiarem conspirationem eidem agenti aliquod medium aut auxilium, quod aliunde etiam consequi potuisset, suppeditant: eos, inquam, omnes censendos esse causas collaterales; sive lucrum ex facto, ad quod concurrunt, capiant; sive minus. Sola conspiratione fit quis causa collateralis; tametsi positive ad actionem alterius parum, vel etiam nihil conferret. Nempe quod talis interdum nihil ipse, vel parum faciat, inde est, quod plus non videatur requiri: ad præstandum multum, si res tulerit, paratus omnino est: altum servat silentium, nec actionem, quantum in se est, impedit: hoc sufficit, ut quis censeri debeat cum eo, quicum fine quidem ac consilio unitus est, cooperari. Sic necis *Divi Stephani* & *Saulus*, custos tantummodo vestium eorum, qui ipsum lapidibus obruebant, reus fuit.

Qui adjuvant] Ita quidem, si & aliunde adjuvari patrans poterat: ut si quis publice tabulam lusoriam ministret in urbe, qua plura patent aleatoria. Verum si quis juveni in mercedem illecebrosæ juxta ac avaræ meretricis, alias in ejus libidinem non consensuræ, pecuniam, quam obtinere is alibi non valebat, mutuo det: hic creditor sane luxuriæ illius juvenis causa principalis fuerit. Hæc distinctio ad plurima exempla, cuilibet ultro concipienda, adplicari facili negotio poterit.

Qui cum opem ferre injuriam patienti possent & deberent] Ad primam classem referendum esse hoc exemplum, ex principiis supra adstructis liquidum est.

Qui consilium] Scilicet, cum quis suadet. e. g. hanc vel

illam rem peculiariter furari, indicato simul modo procedendi, tempore opportuno in ædes irrependi, loco, quo res adservatur, via evadendi &c. non vero, si simpliciter ac in genere quærere sibi rem furto, aut decipere monuerit. Vide J. N. & G. *lib. I. cap.* 5. §. 14.

Qui laudant] Modo quidem consilia, laudes, atque assentatio, ad stimulandum turpis actionis auctorem aliquid conferant; alias enim tantum de prava sua intentione quis tenebitur. *Ibid.* conf. *lib. III. cap.* 1. §. 4. *not.* 2. Observandum quoque, consiliis aliquando eam vim esse, ut alterum ad facinora, quæ alias ipse animo non concepisset, aut ad quæ sese determinare plane ausus non fuisset, moveant: & hoc casu consultor causa principalis existit. Huc pertinet *Achitophel* respectu *Absalonis*. Vide II. SAM. *cap. XVI. XVII.* Idem *de exemplo* & *commendationibus* in certis circumstantiis sentiendum.

CAPUT II.

§. II.

Ut ad istius præscriptum actiones suas componat] Hæc *legis* definitio etiam generalissime intellecta, ampla satis & accurata non est. *Lex* itaque, meo judicio, est *decretum Superioris quocunque modo sufficienter manifestatum; quo is subjectorum aut omnes in universum, aut saltem alicujus generis actiones dirigit; ita ut ratione illarum ipsis aut necessitatem certo modo agendi, vel non agendi imponat; aut libertatem pro lubitu agendi, vel non agendi relinquat.*

§. III.

Adeoque.] Sensus *obligationis* duos distinctos sensus complectitur; quorum quidem alter fluit ex altero. Prior est sensus *convenientiæ* vel *disconvenientiæ* hoc vel illo modo agendi, vel non agendi; ita ut aliter faciendo, se quis non secutum lumen rationis, vituperioque adeo dignum intelligat. Alter est *metus* vel distinctus, vel confusus *mali* alicujus nobis imminentis tali modo agentibus, vel non agentibus; & mali quidem non immerito eventuri; sive revera in illud incurramus; sive forte illud detur effugere. Dixi, *metus vel distinctus, vel confusus.* Est *distinctus* ratione actuum pœnis humano foro sancitis obnoxiorum: *confusus* vero, ratione actuum omnium pœnis humanis exemptorum: & inde procedunt terrores illi conscientiæ, omni ævo in improbis deprehensi. Ad inveniendum autem solidum horum sensuum fundamentum, necessum est, rationem *convenientiæ* aut *disconvenientiæ* involvere

vere *necessitatem* quandam *moralem indispensabilem*: quæ vero necessitas non nisi a principio externo, Ente nempe, cui *jus* competat certis regulis nos subjiciendi, & contravenientibus malum repræsentandi, imponi posse intelligitur. Vide quæ dicta sunt ad *Epistolam censoriam Anonymi* adnexam infra §. 15.

§. IV.

Sequitur ergo, ut ille obligationis sit capax, qui &c.] Hæc est causa propria ac immediata: altera est tantum conditio necessario supposita; quemadmodum ex eo adparet, quod Deus, utut intelligens ac liber infinitum in modum, capax tamen obligationis non sit.

§. V.

Introducitur obligatio in animum hominis proprie a superiore] Vide quæ dixi ad *Epistolam censoriam Anonymi* §. 19.

Cui non solum] *Vis* plane non ingreditur constitutionem juris imponendi *obligationem*: inservit tantum ad jus illud suffulciendum, atque efficax reddendum.

Rationes autem &c.] Prout concepta hæc periodus est; singula, quæ complectitur, momenta, aut separatæ invicem rationes sunt; aut confluere simul debent ad constituendum unum fundamentum juris imponendi obligationem. At heic non perspicitur, utrum prius, an posterius Auctor voluerit. In Opere quidem Majori de J. N. & G. *lib. I. cap. 6.* §. 12. ita exprimit mentem suam, ut tria priora momenta simul cohæreant, unamque adeo notionem constituant; quartum vero alteram exhibeat. Hæc quidem variatio ac confusio jam signum est rei minus liquido perceptæ: verum si ponderentur omnes rationes, quibus jus aliis imperandi superstruit: facile adparebit, nullam esse, quæ per se satis habeat validitatis. Beneficium quippe nihil aliud, quam gratitudinem deposcit; ad quam testandam vero necessum non est benefactoris se directioni subjicere. Servavit quis e. g. alteri vitam: vix ullum sane beneficium exstare majus potest: an ideo jus ille habeat exigendi, ut hic ipsius imperium agnoscat? Ex eo solum porro, quod quis alteri bene velit, & rectius etiam, quam ipse valet, eidem prospicere possit; non sequitur, illi jus accedere huic imperandi; fatente Auctore ipso, qui illud fuse ostendit in Opere Majori *lib. III. cap.* 2. §. 8. Sic & consensus, quo in alterius subjectionem quis descendit, per se obligatorius non est: prout illud testatur etiam ipse Auctor eodem Opere *lib. I. cap. 6.* §. 6. *cap.* 7. §. 13. & *lib. VIII. cap.* 1. §. 5. Hæ ergo omnes rationes obligationem non nisi vali-

 dio-

diorem ac] strictiorem reddunt: fundamentum vero juris imponendi ejusmodi necessitatem moralem aliunde petendum est. Ad hoc autem, meo judicio, redeunt reliqua omnia: nempe ad dependentiam naturalem, qua universi homines imperio Numinis subsunt, eo quod ab ipso *existentiam*, *vitam*, *&* *motum* habeant. Opifex quippe, qua talis, operis sui arbiter est, ac pro lubitu de eo potest disponere; etiamsi nil ipsi præter formam induxerit. Quod si statuarius propria virtute conficere statuas animatas valeret, ipsisque inditi intellectus verus auctor foret: hoc ipso jus consequeretur causamque abundantem exigendi, fabricatum manibus suis, dotatumque a se intelligendi facultate marmor aurumve, suæ se voluntati subjicere. Idem juris & Parentes in liberos obtinerent; siquidem in generandis illis quid præter cœca instrumenta, & causas, ut ita loquar, occasionales forent; quo deficiente, eorum quoque auctoritas ex alio fonte derivatur. At Deus cum materiæ, tum formæ partium, quibus constamus, auctor in solidum est: corpora nostra ac animas condidit, omnesque, quibus præditæ sunt, facultates ipsis largitus est. Potest itaque istis facultatibus, quos vult, limites præscribere, atque postulare, ut iisdem homines non nisi hoc vel illo modo utantur. Porro cum qui jus habet mihi imperandi, eo ipso communicare cum altero hanc potestatem valeat: sic Deus certis hominibus aut directe ac immediate hanc suam auctoritatem impertitur; ut cum Magistratus inter *Judæos*, subsistente *Theocratia*, ipse olim constituebat; aut mediate ac indirecte; vi nempe ejus, quod velle se testatus est, quocunque demum modo. Ita aliquo naturalis legis præcepto omnis inter homines legitima auctoritas niti solet, & præsertim ipso eorum consensu, qui eidem subsunt: qui vero consensus omnem suam vim inde obtinet, quod velit Deus servari, quæ pacta sunt, adeoque iis obediri, quibus promissum est, quantum quidem citra violationem legum a communi Domino latarum fieri potest. En primarium maximumque omnis officii atque obligationis fundamentum. Inde etiam nihil frequentius validiusve inculcat Revelatio, quam dogma creationis mundi in universum, ac specialiter hominum. Hoc quoque principium ipsi *Gentiles*,[1] quamvis haud ita liquido agnoverunt, taliaque præceperunt, quæ ad percipiendum honesti & officii cum voluntate supremi Entis, auctoris nostræ existentiæ, nexum recta deducebant; prout, si ferret locus, in proclivi esset illud ostendere.

§. VI.

Publice sunt constituti] Legislatori jus competit non solum *interpretandi* ac declarandi leges: verum etiam, ubi sensus legis

gis perspicuus est ac definitus, eam *adplicandi* ad hunc vel illum peculiarem casum, in quo aliquando aliquid difficultatis deprehenditur.

§. VIII.

Sive illi ipsi, sive aliis] Addenda *tertia* conditio est, nempe ut lex sit *justa*; ordini scilicet ac naturæ rerum congrua. Etsi enim certo sensu omne *justum* sit *utile*: concipi tamen *justum* potest, abstrahendo ab omni *utilitate*. Ipse quidem Deus, nullius omnino rei indigus, obnoxius, si ita loqui licet, est gloriosæ necessitati nihil præscribendi contra immutabiles ordinis regulas; quæ nihil aliud sunt, nisi emanatio infinitarum suarum perfectionum, ac sequela naturæ rerum, cujus ipse auctor est, ita ut secus agendo sibi ipsi adversus foret.

§. IX.

Interdum tamen contingit, ut ab obligatione] Hæc dispensatio tantum locum reperit in *legibus positivis:* neutiquam vero in *legibus naturalibus*, circa quas nec ipse Deus dispensare potest; quippe exempla adlegari solita dispensationem proprie sic dictam non arguunt.

§. X.

Aut tales casus prævidisset] Tradere Auctor aliquid de *duratione legum*, earumque *abrogatione* debuisset. Perpetuam esse ac irrevocabilem *legem naturæ* jam manifestum est. Verum omnes *leges positivæ*, tam humanæ, quam divinæ, ita sunt comparatæ, ut abrogare eas Legislator possit, imo aliquando debeat. Hoc autem vel *expresse* facit, vel *tacite*. Cum enim longum tempus non observari legem patitur, permittitque negotia eo pertinentia alio plane modo geri: aut vero mutatur ita rerum status, ut inutilis jam lex fiat, vel locum amplius obtinere nequeat: illa, quamvis non expresse abrogata a Legislatore, sua sponte exspirat. Hoc modo leges *Judæorum* politicæ ac ceremoniales abolitæ sunt.

§. XI.

Illa etiam licita dicantur, in quæ] Vide utrumque meum discursum *de permissione legum*, *&* *de beneficio legum.*

Quæ porro actiones cum lege] Scilicet, positive: dantur enim *actiones indifferentes*; quas nec præcipit lex, nec prohibet; sed fieri pro lubitu, vel non fieri, integrum reliquit. Vide

ad J. N. & G. *lib. I. cap.* 6. §. 15. *not.* 2. & *cap.* 7. §. 5. *not.* 5.

Si in una duntaxat] Hæ conditiones respiciunt *qualitatem* aut *dispositionem agentis*, *objectum*, *finem*, ceterasque actionis *circumstantias*. Sic etsi actio alias ex asse sententiam legis adimpleat: si ex vitiosa intentione eadem profluxerit; ceu prava, saltem coram tribunali divino, imputari potest. Quod si eam quis ex causa quidem innoxia; at non ea, quam lex imperat, suscipiat; aut ex ignorantia; id est, nescius id, quod patrat, convenire cum lege: illius tunc supremus Legislator nullam habet rationem: incassum actum est, ac mero suo damno. Nempe iterum *coram tribunali divino*: nam cum externa legum observatio ad commodum societatis, Legislatorum civilium scopum, sufficiat: hi de agentis intentione, bonane omnino ac legitima fuerit, an minus, haud adeò sunt solliciti; modo actus exterior in se cum lege conveniat. Vid. J. N. & G. *lib. I. cap.* 7. §. 3. 4. & *cap.* 8. §. 2. 3.

§. XII.

Seu in omni re] Supponit Auctor perperam, ut videtur, eos omnes, quibus habitus justitiæ universalis deest; qui non in omni re justa faciendo delectantur; nunquam actiones in se justas, nisi propter pœnas legibus humanis adjunctas, facere. Si hominum indoles bene exploretur; adparebit, ut virtutis ac probitatis; ita etiam nequitiæ ac vitiorum gradus esse. Non omnes quippe, qui non quovis respectu virtuti dant operam, aut vere probi sunt, æqua ratione depravati, omnibus vitiis dediti, aut eidem pariter vitio mancipati deprehenduntur. Homines videas, qui, prout de *Galba* Imperatore dictum est, *magis extra vitia sunt, quam cum virtutibus*, TACIT. *Histor. I.* 49. *num.* 4. & *nemo repente fuit turpissimus &c.* Itaque cum variis plane modis violari, quæ aliis debentur, possint: facile eveniet, ut dum quis certis vitiis obnoxius est, quæ ipsum ad lædendum hoc vel illud jus alterius impellunt; ipse ab aliis vitiis ad lædenda alia ejusdem jura stimulantibus immunis sit; adeoque horum respectu justitiæ etiam proposito ac motu officio suo fungatur. Sic e. g. homo in sequiorem inclinis sexum, concepto vehementiori in alienam uxorem adfectu, jus mariti, corrumpi suam conjugem vetans, vix observaverit: at furari, occidere, dolos fraudesque in contractibus adhibere, patriam aut Principem prodere &c. forsan religioni duxerit. Equidem vi ejusmodi adfectus abreptus, si alia ratione voti compos fieri nequeat, ad committendum homicidium, audendam proditionem, aliudve patrandum scelus induci poterit; verum hæc tunc non nisi ægre,

gre post vehementes animi luctas, aut impotenti jam fervore excæcatus, sustinebit. Si justi hominis, testante Auctore, *non paucæ* possunt esse per infirmitatem *actiones injustæ:* si *David*, Propheta quidem, ac *vir secundum cor Dei*, turpe adulterium, cædemque impiam committere potuit: cur injustus homo, aut qui vitii alicujus habitum contraxit, plures actiones justas, pro talibus agnitas, easque ut tales, facere non valeat: ita ut hoc respectu aliqua ipsi justitia adtribui possit? Hoc saltem desiderandum, quod tunc *imperfecta* tantum *probitas* sit; periculumque immineat, ne, quod usu venire solet, ejusmodi homines ex vitio in vitium sensim prolabantur, ac omnem denique virtutis fere sensum amittant. Verum non ideo confundendæ diversæ ideæ; aut supponendi homines deteriores, ac revera sunt. Tanta quippe est, maxime ratione nonnullorum officiorum, virtutis venustas, tantaque ejus vis in animos hominum, ut ii omnes, qui tantisper ratione utuntur, atque inter moratas gentes degunt, ea, sin minus hoc, saltem altero modo pellici soleant. Imo homines certis addicti vitiis, ipsos ad præcepta justitiæ, ratione officiorum cupiditatibus suis adversorum, proculcanda concitantibus, interdum eo promptius in aliis juste agere satagunt, quod, turbata subinde conscientiæ morsibus illa securitate, qua piacula dominantibus suis vitiis conformia committunt, expiaturos se ea utcunque, strictiori officiorum cupidinibus suis haud repugnantium observatione, existiment.

§. XIII.

Justitia autem præterea involvat respectum] At, juxta ipsam Auctoris definitionem, nonne *bona actio* etiam objectum conveniens involvit? Vide supra ad §. 11. *not.* 2. Porro, prout justitiam dividit, videtur tantum *alios homines* pro objecto ejusdem habere. Satius fuisset *bonas actiones* distinguere secundum tria objecta, erga quæ exerceri possunt, *Deum* nempe, *alios homines*, & *nosmet ipsos.* (Vide §. 13. *cap. seq.*) Illæ, quæ ad *Deum* referuntur. PIETATIS: quæ ad *alios homines*, JUSTITIÆ: quæ vero directe ad *nos ipsos*, *Moderationis* aut TEMPERANTIÆ vocabulo comprehenduntur. Hæc divisio, ut simplicissima ac facillima: ita quoque receptissima est, ac antiquissima. Vide ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 3. §. 24. *not.* 1.

§. XIV.

Quando quodcunque officium exercetur erga alios, etiam] Illa sunt, quæ non absolute ad conservationem humani generis, aut sustentationem societatis humanæ in universum requirun-

 tur;

tur; etiamsi ad reddendam eam amœniorem commodioremque inserviant. Huc pertinent commiserationis, liberalitatis, beneficentiæ, gratitudinis, hospitalitatis officia: verbo, quæcunque vulgo *humanitatis* aut *caritatis* vocabulo comprehendi solent, ad contradistinctionem *justitiæ* rigorosæ, proprie sic dictæ, cujus officia utplurimum pacto vel conventione aliqua nituntur. *Utplurimum*, inquam: etenim & citra ullam conventionem perfecte quis obligatur neminem lædere, ac damnum datum reparare; alios ceu naturaliter sibi æquales habere &c. Verum sedulo observandum, casu extremæ necessitatis *jus imperfectum* ex legibus *caritatis* ortum, mutari in *jus perfectum*; ita ut tunc per vim queant adferi, quæ extra hunc casum solo cujusque pudore ac conscientia stant. Vide J. N. & G. *lib. I. cap.* 7. §. 7. & *lib. III. cap.* 4. §. 6.

Et hæc iterum solet dividi in] Quemadmodum vitiosa est divisio *justitiæ* in *universalem* & *particularem*; quod unum membrum altero contineatur: ita subdivisio *justitiæ particularis* in *distributivam* & *commutativam* inadæquata est; quia hoc solum complectitur, quod alteri vi pacti alicujus aut contractus cum ipso initi debetur; cum tamen non pauca sint, quæ, nulla intercedente conventione, alii a nobis jure suo postulare queant. Vide *not. præced.* Mallem itaque *justitiam* dividere in *imperfectam*, aut non rigorosam; & *perfectam*, aut rigorosam: hancque deinde subdividere in illam, *quæ a pari erga parem*; & *quæ inter superiorem & inferiorem* exercetur. Prior tot habet diversas species, quot officia sunt, quæ homo a quolibet altero homine, qua tali, aut civis ab quovis altero membro ejusdem civitatis perfecte exigere potest. Altera tot includit species, quot variæ sunt societates, quibus imperant alii, alii obediunt.

§. XV.

Quod suo jure] Sicut e. g. reparatio damni ipsi dati; aut adimpletio contractus cum ipso initi &c.

Vel si auferatur, quod] Id est, bona & jura, quæ actu possidet.

Suo jure adversus auferentem] Hæc exceptio respicit summorum Imperantium jus, bona eorum, qui certa delicta commiserunt, fisco addicendi: aut etiam de bonis eorum, qui non deliquerunt, in quibusdam casibus disponendi; donec hoc vel illo modo deinde indemnes præstari possint.

Vel si malum aliquod alteri inferatur] Hæc iterum exceptio pertinet ad jus summorum Imperantium, pœnas sontibus infligendi.

§. XVI.

§. XVI.

Lex respectu auctoris dividitur in] Id est, quæ immediate auctorem habet *Deum*; namque alias ipsarum legum humanarum vis ex lege naturali, quæ vere divina lex est, promanat.

CAPUT III.

§. VIII.

Vocantur] Vide quæ dicentur infra ad §. ult. hujus capitis.

§. X.

Tamen ut eadem vim legis obtineant] Vide ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 3. §. 19. *not.* 2. & quæ monui ad *Epistolam censoriam Anonymi* heic adnexam §. 15.

§. XIII.

Tamen etiam] At hæc officia, ut & quæ ad nosmet ipsos referuntur, aliud directum ac immediatum fundamentum semoto quocunque societatis respectu, habent. Etenim homo solus in orbe, aut in deserta aliqua insula, nihilominus sane colere Deum, se ipsum conservare, facultatesque suas, quantum potest, perficere &c. teneretur. Enimvero plane necessum non est, omnia officia, quorum solo rationis lumine intelligi necessitas potest, ex una fundamentali propositione deduci. *Tria* nempe sunt primaria naturalis juris *principia*: RELIGIO, quæ omnia hominis erga *Deum* officia complectitur: AMOR SUI, ex quo quicquid erga *se ipsum* idem homo directe observare tenetur, fluit: & SOCIABILITAS, unde quæ *aliis hominibus* debentur, resultant: uberrima quidem principia; quæ etsi arctissimo inter se vinculo cohæreant, unaque ad promovendos Creatoris fines concurrant; revera tamen invicem differunt, ac prudenter temperari debent, ita ut justum inter illa, quantum fieri potest, æquilibrium servetur. Vide ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 3. §. 15. *not.* 5.

Quam quousque illa inservit] Vide quæ dixi ad *præfationem* Auctoris §. 6.

CAPUT IV.

§. I.

Inde religio naturalis constat]. Vide ad hæc singula CLERICI *Pneumatologiam sect.* 3. ut & BUDDEI *Dissertationem*, cui titulus *de Pietate Philosophica*; quæ est IV. inter ejus *Selecta Juris Nat. & Gentium.*

§. II.

Et gravissimis.] Modo quidem disseminare impietatem hanc pertendant: alias enim indoles ac finis pœnarum foro humano infligendarum, non exigit, eas adversus Atheum, ideo tantum, quod Atheus sit, exerceri. Vide ad J. N. & G. *lib. III. cap.* 4. §. 4. *not.* 1.

§. III.

Nec minus indigne de Deo sentiunt, qui eum.] Vide BAYLII *Continuationem Cogitationum circa cometam*, &c. p. 120. & *seq.*

Et sic ipsum Deum negat.] Modificationem aliquam hæc meretur consequentia: maluerintque forsan plures verba Dn. CUDWORTHII in excerptis *Bibliothecæ selectæ* Dn. CLERICI *Tom. III.* p. 21. 22. sua facere:

„ Etsi presse quidem loquendo ii tantum agnoscant Deum, „ qui ipsum omnipotentem, unicumque rerum omnium principium credunt: postulat tamen humani ingenii debilitas, „ latius hæc verba intelligi: ut inter illos, qui Numen agnoscunt, & ii comprehendantur, qui credere se Ens æternum „ atque independens profitentur; licet creasse istud materiam haud credant. Nunquam Atheismi *Epicurus* ac *Democritus* accusati fuissent: si tantum statuissent, Atomos esse „ ænernos; neque alii etiam Philosophi, qui idem ipsum contendebant: & si non negavissent, ullum existere Ens intelligens, quod ex materia universum condiderit. Conf. TITII *observationes in Pufend. de offic. Hom. & Civ.* &c. ad *lib.* I. *c.* 4. §. 3. lit. (*i*) & (*n*) Sunt & aliæ circa Numen opiniones, quarum respectu indulgere aliquid par est humanæ mentis caligini, educationis instillationibus, peculiari cujusque indoli ingenii, temporibus, locis, aliisve circumstantiis. Alias enim periculum fuerit, ne Atheismi temere insimulentur homines ab eo alienissimi; immo plures etiam sancti viri, quorum collaudatur in sacris scripturis, atque imitanda proponitur pietas; tametsi in nonnullis crudæ satis de Numine ipsis sententiæ hæserint.

§. V.

§. V.

Nullum attributum in Deum cadere, quod aliquam.] Certum quidem est, nullum Deo attributum esse adsignandum, quod ullam involvat imperfectionem: At bene notandum observationem hujus regulæ relativam esse ad captum uniuscujusque: quippe cum adscribere imperfectiones Numini quis possit, quas pro talibus non habeat; quo casu reverentiæ in illud ac honoris defectus, saltem formaliter, non proditur. Ut vero constet, an tunc quis de errore teneatur: distinguendum est inter *graviores* illas *imperfectiones*, quæ in sensus quasi incurrunt; & *subtiliores imperfectiones*, quas non nisi adhibita meditatione ac perspicacia vulgi captum superante, licet detegere. Ad priorem classem pertinebant pleræque gentilis superstitionis ac idololatriæ hallucinationes, quibus Deo hominum non solum indigentia, sed quoque infirmitates ac vitia ipsa adfingebantur. Referenda & huc eorum est opinio, qui Deum peccati auctorem constituunt: item, qui cum ita sibi concipiunt, ac si homines talia velit suscipere, quæ citra piaculum fieri nequeunt: cujus farinæ sunt fautores persecutionis ex causa Religionis. Enimvero circa Dei *omniscientiam* e. g. aut *omnipræsentiam*, & id genus alia quæ ad intimiores naturæ divinæ recessus spectant, facile est, ut falsæ quæpiam obrepant notiones; ita ut vel attentissimis perspicacissimisque, dum ultra vulgi sphæram adscendunt, non cautum sit, quominus in aliquem errorem ipsimet illabantur.

§. VI.

Honor.] At ipse Auctor in Opere Majori *lib. VIII. cap. 4.* §. 11. atque hoc compendio *lib. II. cap.* 14. §. 11. aliter *honorem* definit, hocque ipso signa externa intelligit, quibus judicium nostrum de alterius præstantia testamur. Istud revera vocabulum hocce involvit; ita ut denotando *cultui externo* potius, quam *interno*, adplicari possit. Cæterum non solum consideratione *potentiæ* & *bonitatis* Dei fundatur veneratio illa, qua absolvitur *cultus internus*: eandem pro rata ingrediuntur etiam reliquæ omnes naturæ divinæ perfectiones, in quantum nobis sunt cognitæ: in primis *sapientia* & *scientia infinita*, quarum hæc necessario ad perscrutanda corda nostra, internamque devotionem recipiendam requiritur. Porro ad *externum cultum* Auctor talia refert, quæ etiam & potissimum ad *cultum internum* pertinent, ceu adparet ex *nota* 1. §. *seq.* inter alia *admirationem*, quæ vel primo loco poni debuisset; quandoquidem ea primus utique sensus est, quem excitare in nobis consideratio perfectionum in universum apta est; dum

dum reliqui ſenſus alicui tantum, vel aliquibus earum peculiariter reſpondent.

Ei denique in omnibus humillime.] Dicit auctor ſimpliciter, *ei obſequi.* Jam vero *actuale obſequium*, prout ex eo conſtat, quod ipſe §. *ſeq.* tradit, in exteriori aliqua actione conſiſtit.

§. VII.

Ut homo Deo.] At hæ *gratiarum actiones*, æque ac *admiratio* & *preces* aliquando citra externum actum fieri poſſunt ac debent; quicquid ignorantia ac ſuperſtitio circa hæc comminiſcantur.

Ut ejus magnitudinem admiretur.] Vide *not.* præced.

Ut preces.] Vide *not.* 6. hujus §.

Per ſolum Deum juret, &c.] Vide, quæ dicentur infra *cap.* XI. hujus Libri, quo de *juramento* in genere agitur.

In ſuo genere ſit.] Sic lege *Moſis* Deus offerri ſibi victimas immunes a maculis, optimasque terræ fruges, præceperat.

Ut homo Deum non ſolum ſecreto, ſed &c] Id eſt, quantum fieri poteſt majeſtate divina profanorum ludibrio aut inſultibus non expoſita; nec arceſſito nobis ipſis gravi aliquo malo, abſtinendo a certis externis actibus, quorum omiſſio nullum contemtus ſignum involvit. Vide, quæ dixi ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 4. §. 3. *not.* 2. & *cap.* 6. §. 2. *not.* 3. 2dæ *Edit.*

§. VIII.

Enimvero id certum eſt,] Vide dicta ad *Præfationem* Auctoris §. 6.

§. IX.

Quem in vita humana.] Vide ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 4. §. 3. *not.* 4.

Tunc enim revera locum haberet.] *Cogi qui poteſt, neſcit mori.*
SENEC. *Herc. fur. verſ.* 425.

Rege vitam ſuam non ſatis caute circumſepiente.] *Pone ſeram; cohibe, ſed quis cuſtodiet ipſos Cuſtodes?*
JUVENAL. *Satyr.* VI. *verſ.* 346. 347.

CAPUT V.

§. I.

Cum enim non ſibi ſoli ſit natus homo; ſed] Officia hominis erga ſe ipſum directe ac immediate fluunt ex *amore ſui ipſius*, quem ſupra inter tria primaria juris naturalis principia conſtitui-

stituimus: quo quidem obligatur homo non solum se conservare, quantum citra violationem legum *religionis* ac *socialitatis* potest; sed etiam ita se pro viribus componere, ut omnem, cujus capax sit, felicitatem consequi valeat. Vide ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 3. §. 15. *not.* 5.

§. III.

Actionibus & eventibus humanis indispensabilem.] Omnis opinio libertati hominis adversa, doctrinæ moralis, naturalis juris, ac ipsius religionis flagellum est ac spongia. Si per impossibile quidem supponere daretur, omnes actiones humanas necessarias esse: mysterium tamen hoc foret, hominum notitiæ subtrahendum; ipsosque se in agendo liberos credere, par semper esset: alias enim ipso naturalis suæ indolis impulsu in desidiam prolaberentur, seque ineluctabilis ejusmodi necessitatis tractui pronos committerent. Sic constat quoque, eos, qui libertatem subvertere adgressi sunt, ejusdem sensum, utut suo judicio fallacem, negare haud potuisse.

Quo ipsis lucri aperiatur occasio.] Qua opinione ducuntur, qui Deum orant, ut crebris littora sua naufragiis locupletentur. Vide *Discursum meum de Beneficio Legum Part.* 1.

§. IV.

De similibus] Præcipuus hujus regulæ usus respicit casus, quibus exstimulatur quis ad judicandum dissimiliter de causis similibus, prout sua quocunque modo interest, eas justas esse, vel minus.

§. V.

Ut omnium maxime.] Ad hoc ipsum quis tenetur, non solum proprii commodi causa: (nam, ut ad benevolentiam alii ac favorem erga nos permoveantur, non sufficit, nos esse probos: requiritur præterea, ut nullum ejus hæreat illis dubium) sed etiam quia opinionem boni viri negligendo, occasio præbetur suspicandi, nobis ipsam quidem probitatem non adeo curæ esse. Hoc modo interna quis honestate videtur quasi erubescere; aliosque, dum ad eam sibi comparandam excitare deberet, inde absterret.

§. VIII.

Aut quatenus pœnitentia ob prava facinora exprimenda requiritur.] Et heic cavendum ab excessu. Perperam debilioribus animis tristitia ac dolor pro signis habentur veræ pœnitentiæ. Optima

ma resipiscentia est, emendationi dare operam: cui vero instituto haud ita conducit mœror. Ut quis officio suo fungatur feliciter, alacriter eidem incumbat, necesse est: jam autem ei vix alacriter incubuerit, qui tristitiæ se permiserit.

§. IX.

Datur præterea peculiaris animi.] Vide Dn. BUDDEI Dissertationem, cui titulus *De cultura ingenii*; quæ est V. inter ejus *Selecta Jur. Nat. & Gent.* ubi plures egregiæ circa hanc materiam observationes occurrunt.

Cultura in variarum rerum, artium & disciplinarum.] Vide Discursum meum *de litterarum ac scientiarum utilitate in civitatem redundante*, gall. Dantur *notitiæ unicuique necessariæ*: aliæ *unicuique utiles*: aliæ denique *certis tantum hominibus necessariæ aut utiles*; iis nempe, qui peculiarem aliquam artem aut scientiam amplexi sunt. Cuilibet ea omnia, quæ non universis solum hominibus, sed etiam arti suæ aut vitæ instituto addictis *necessaria* sunt, quanta fieri potest, solertia, investiganda esse atque addiscenda, extra omne dubium est. Quod vero adtinet ad *notitias utiles* sive unicuique, sive ratione artis aut scientiæ, quam quis profitetur: tantum sibi par fuerit adquirere, quantum præsens rerum conditio patitur. Quamplurima hoc circa possent edisseri: at suffecerint hæc Notæ loco, atque ad campum iis aperiendum, quibus persequi id negotii ulterius propositum fuerit.

§. XI.

Vel indignatione.] Ut si fœmina violationem pudicitiæ, postquam alias pro viribus renisa est, propria cæde declinet. Nec enim prudentiores ita violentiæ succumbentem minoris æstimaverint.

§. XVI.

Aut irreparabile.] Talia sunt, quæ in commercium non veniunt: uti membra corporis nostri, aut liber eorundem usus, pudicitia honestæ fœminæ &c. Et hoc quoque locum habet, cum quis res etiam reparabiles eo tempore nobis ereptum venit, quo cognosci is nequit, aut sperare non datur fore, ut alia via nobis satisfiat. Inde etiam variorum populorum constitutionibus, ipsaque *Mosis* lege, fures nocturnos licebat occidere.

§. XVII.

Non ideo statim meo nomine eum invadere ultro possum.] Potest quis,

quis, si vires suppetant, immo debet, cuicunque injuste ab altero oppresso præbere auxilium. Eo leges humanitatis, citra fœdus etiam, aut quemvis peculiarem nexum, obligant. Vide, quæ commentatus sum ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 5. §. 6. *not.* 3. 2dæ Edit.

§. XIX.

Nam sufficit, quod alteri.] Solidissima hæc est ratio, sufficitque ad refellendam eorum sententiam, qui cum GROTIO *de Jure Belli ac Pacis lib. II. cap.* 1. §. 9. contendunt, cessare jus legitimæ defensionis sui, si injustus invasor princeps sit, aut alter quispiam auctoritate in societate civili instructus. Enimvero statim atque magistratus, aut superior quicunque per malitiam, ac deliberato consilio, eo furoris progreditur; in statum hostilem cum eo, quem adgreditur, descendit; subjectionis vinculum abrumpitur; ab subditus aut inferior, quippe qui obligare se ad illimitatum ejusmodi obsequium nec voluit, nec potuit, eo ipso pristina sua jura naturalia omnino recuperat. Vide, quæ ex Dn. VAN DER MEULEN referuntur in *Bibliotheca universali Tom. XIII. p.* 143. *seqq.* Incassum objecerit quis commodum societatis, quæ ejusmodi resistentia iis, qui eidem præsunt, aut in administratione imperii munus aliquod gerunt, facta turbaretur. Præterquam enim quod trepidanti in tanto periculo vix talia licet ponderare: potius non substiturus hac violentia invasor, sed reliquis subditis parem, quoties libido incesserit, illaturus injuriam merito præsumitur.

Neque in me sit.] Ut si bonus princeps aut parens involuntario aliquo, quem moderari aut prævertere non potuit, motu agitatus, subdito cuipiam, aut filio, mortem intentaverit. Vide, quæ dixi ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 5. §. 5. *not.* 1. 2dæ Edit.

§. XXII.

Sed & quod pro vita, id & pro.] Negat quidem hoc Dn. BUDDEUS in *Elementis Philosophiæ Practicæ Part. II. cap.* 4. *sect.* 3. §. 14. hac adducta ratione, quod *pudicitia neutiquam vitæ hominis sit æquiparanda.* Verum nonne vel extrema ab ejusmodi libidinoso invasore imminent fœminæ? Porro pudicitia non solum irrepabile bonum est, maxime si qui vim intentat, jam junctus uxori sit; sed etiam inter cultiores gentes eodem fere, quo vita, censu venire solet. Et denique an non ejusmodi hostilis actus plenum jus praebeat, quæcunque media adversus eum usurpandi, qui, ut libidinem suam depleat, pudicitiam simul ac libertatem honestæ fœminæ adgreditur?

Ut

Ut taceam plura alia gravissima, quibus hoc modo eadem exponitur, incommoda; uti sunt ingrata, quæ marito inde excitari facile possunt, fastidia, temeraria vulgi judicia &c.

§. XXIII.

Modo res non sit] Putat citatus ante Auctor eodem loco, tum demum pro *rebus* violentam defensionem licite suscipi, *si nihil amplius, unde vivamus, nobis suppetat.* Verum non evertit Vir doctissimus Auctoris nostri principia ac rationes, fusius in Opere Majori, cujus hoc compendium est, conspiciendas *lib. II. cap.* 5 §. 16. Ceterum præterquam quod æque parvam vel minimam, quam maximam inferre injuriam licet; quod quidem in universa hac materia sedulo observandum: an constiterit, auferri tantummodo rem levioris pretii? Censetur potius fur, quantum potuit, eripere, saltem libentissime erepturus. Quin si mox hanc mihi rem impune detrahere, mox alteram, ipsi liceat: funditus tandem me exspoliatum iri, certum est.

§. XXV.

Imperium civile tam rigidam nobis obligationem injungere queat, ut] Locum hoc habet in legibus divinis, cum positivis, tum naturalibus; si earum violatio aliquem auctoritatis legislatoris contemtum, sive directum, sive indirectum, sit involutura. *Directus* est *contemtus* in *blasphemia* e. g. *perjurio*, *idololatria*, *mutatione religionis*, quæ bona, cum religione, quæ prava existimatur &c. *Indirectus* autem *contemtus* est, cum, etsi directe Numen non lædatur, is tamen, qui ad patrandum aliquid legibus divinis contrarium nos per vim sollicitat, aut formaliter intendit ad violandum officium nos permovere; aut, si alia quidem ducatur ratione, censetur nihilominus velle ad crimen nos adigere; sive quia ipsa rei natura vix aliter interpretari ejus intentionem patitur: ut si ad incestum concubitum quis compellatur; sive quia repugnantia, quam testamur, ac testari omnino debemus, efficit, ut succumbere jam violentiæ nequeamus, nisi prodito majori hominum, quam Numinis metu, quantumvis legitima cogenti forsan actio videatur: ut si princeps sub gravissima comminatione te jubeat aliquem occidere, cujus perspectam tibi exploratamque esse innocentiam professus es.

Nisi expresse, aut propter] Ut in bello; cum alicui e. g. statio aliqua periculosa adsignatur, eo mandato, ut ne inde, nisi rite evocatus, recedat.

§. XXVII.

Neque ad unum.] In omnibus iis casibus, quibus cura conservationis nostræ & aliorum collíditur, supponendæ duæ sunt conditiones meo judicio plane necessariæ, ut præferri legitime propria salus possit. I. Ut alter, qui in communi versatur periculo, ex quo eripere utrumque non datur, peculiare jus in medium a Providentia divina oblatum non habeat. Sic ad quem scapha pertinet, is ejici non debet, neque sortis subire periculum tenetur. II. Ut ille, quocum quis concurrit, non sit societati longe utilior. Sic enim in ejusmodi casibus necessitatis par fuerit, subditum e. g. vitam propriam pro principis sui, maxime boni principis, vita devovere.

§. XXVIII.

Sic in naufragio, ubi ego.] Hoc casu, jus primi occupantis excludit quamvis aliorum prætensionem, ad quos non magis, quam ad eum, qui arripuit, tabula pertinebat.

§. XXIX.

Sic si robustior mortem intentans me persequatur,] Supponendum est, viam regiam esse. Si enim infans, aut claudus in suo fundo versaretur; eo ipso jus peculiare haberet, impediens, quo minus propriam conservationem saluti alterius fugiens recte præferre posset.

§. XXX.

Si quis.] Hæc restrictio meo quidem sensu ita rigorose capi non debet, ac si semper absolute necessaria foret. Pone enim, prodigum quem fuisse, aut in rebus suis negligentem: an ideo fame eum perire passus fueris ? an commiseratio, ac beneficentia eos tantum juvet, qui ad inopiam suam nihil contulerint ? Sufficit sane, indigo propositum esse, prudentius se gerere in posterum: atque id esse ipsi consilii, pie supponendum est.

CAPUT VI.

§. I.

Vel ex certo hominum.] *Status adventitius* est, in quo facto aliquo humano antecedente quis sive in nativitate, sive post nativitatem constituitur. Talis e. g. est status, in quo invicem versantur *pater & filius*, *maritus* & *uxor*, *herus & servus*, *imperans & subditus* &c.

§. V.

Quod ex jure]. Vide supra *cap.* 2. §. 15.

§. VI.

Sed & fructus]. Nec *fructus* solum, qui *naturales* vocantur; verum etiam *fructus*, *civiles* dicti, qui non ex ipsa re proveniunt, sed occasione tantum rei capiuntur. Sic v. g. qui alterius ædes incenderit, aut negligentia sua dederit causam incendio, non solum eas instaurare tenetur, sed & reparare pensiones & reditus, qui ex illis interea poterant percipi.

Quicquid ex aliqua læsione velut naturali necessitate deinceps profluxit]. E. g. qui alterum vulneraverit, tenetur non tantum expensas in curationem vulneris factas pendere, sed & detrimentum resarcire, quod ex neglectis interea operis aut negotiis suis vulneratus sentit. Quippe hoc casu, aliisque similibus, sequela damni ita est comparata, ut prævideri aut liquido, aut saltem probabiliter potuerit; id quod ad imponendam restitutionis obligationem sufficit.

§. VII.

Quandoque omnes pari passu ambulant]. Vide supra *cap. I.* §. *ultimo.*

§. VIII.

Quantum quisque ad damnum contulerit]. Ut si plures citra conspirationem fustibus aliquem invaserint: quorum unus capiti vulnus inflixerit: alter brachium fregerit: tertius oculum excusserit &c. Quod exemplum ab ipso Auctore in Opere Majori adlegatur.

§. IX.

Si modo negotii]. Adludit heic Auctor ad nonnullos contractus, ut *Depositum*, qui ipsius ac Jureconsultorum Romanorum judicio, exactissimam diligentiam ac circumspectionem non deposcunt. Sic e. g. si is, apud quem cistella deposita est, conclave vel riscum, quo eam reconditam tenebat, ex incogitantia minus bene occluserit; atque hac occasione cistella furto ablata fuerit: a præstanda ejus æstimatione immunis est: quoniam ad tantam sese curam obstrinxisse non censetur.

Qui damnum accipit]. E. g. si quis jaculis se in loco solito exercens, nec conjiciens quenquam scopo adstare, occlamare, antequam evibraret, aut undique attente circumspicere ac-

neglexerit: ejus magis, qui læſus fuerit, quam alterius culpa verſatur.

§. XII.

Dominus]. Ad neutrum me judice obligatur: animal enim, quum ratione deſtitutum ſit, eo ipſo *damnum* proprie ſic dictum, ad reparationem obligans, dare non valet. De quo prolixius ediſſeram in notis ad GROTIUM *lib. II. cap.* 17. §. 21. ubi etiam diſtinctius videbuntur rationes, propter quas a penſando damno a ſervo dato, aut eodem dedendo, dominum non immunem reputem, quemadmodum ab hoc onere liber eſt ratione damni ab animali ſuo dati, ubi ad illud culpa ſua nihil contulerit.

CAPUT VII.

§. II.

Conſiſtit autem iſthæc hominum æqualitas]. Aut potius hæc *virium æqualitas* heic plane non attenditur, ubi de *æqualitate morali* agitur. Illud omne, quod æqualitatem phyſicam hominum in univerſum ſpectat, conſiderari tantum poteſt, ceu indicium aliquod, ex quo liceat colligere, nec voluiſſe Creatorem etiam ratione jurium homines naturaliter invicem inæquales conſtituere.

Quam alteri]. Et conſequenter, ſi quis ſe ad præcepta juris naturalis omnibus hominibus communis adverſus alios violanda diſpoſitum oſtendat: eo ipſo iſtos, ab eorundem erga ſe obſervatione, quantum in ſe eſt, ſolvit. Id quod in bello locum habet.

§. III.

Ex hacce porro æqualitate]. Duo ſunt conſectaria, quæ commemorare hoc compendio Auctor, immo primo ponere loco debuiſſet. 1. Omnes homines ad maturam ætatem provectos, naturaliter eſſe liberos, atque invicem independentes. 2. Non obſtante illa, quam conditionum diverſitas alias inducit, inæqualitate, eos, qui vel maxime aliis præſunt, inferiores ſuos, tanquam naturaliter ſibi æquales tractare ſemper poſſe ac debere, omnem faſtum ac inſolentiam deponendo; nihil præterquam quod ſibi debetur, imponendo; illudque ipſum, quod optimo quoque jure poſtulare poſſunt, benigne atque humaniter exigendo.

§. IV.

Quippe]. Vide Diſcurſum meum *de natura ſortis* §. 38.

CAPUT VIII.

§. I.

Quantum commode potest, promoveat]. Hoc officium *imperfectam* tantum *obligationem* imponit. Vide supra *cap.* 2. §. 14. *not.* 1.

§. III.

Ut ipsis ne invideant]. Quin potius colendi sunt atque adjuvandi pro viribus, qui inservire quocunque modo societati graviter contendunt: potissimum si egregiis ad hoc ipsum dotibus instructi sint.

Promotum eant]. Calcar hoc quoque addit aliis, quos ad imitanda ejusmodi exempla id ipsum excitare aptum est.

§. V.

Quibus benigne videtur fieri]. Intempestiva e. g. liberalitas fuerit, valido mendicabulo erogare, aut id genus hominibus, quos conjicere omnino liceat usuros datis, ad alendam luxuriam, ad patrandum scelus nequitiamve &c.

Quid cuique maxime necesse sit]. Quandoquidem in hisce omnibus Auctor ipsis verbis utitur CICERONIS de *offic. lib. I. cap.* 14.-18. explicari ejus mens melius non potuerit, quam si exemplum, ab ipso Oratore ac Philosopho Romano adlatum, heic referam. *Non iidem*, inquit, *sunt* semper *necessitudinum gradus, qui & temporum. Suntque*, pergit, *officia, quæ aliis magis, quam aliis debeantur: ut vicinum citius adjuveris in frugibus percipiendis, quam aut fratrem, aut familiarem; at si lis in judicio sit; propinquum potius & amicum, quam vicinum defenderis.*

Et cum contestatione benevolentiæ demus]. Par quoque, si fieri queat, fuerit, inopum prævenire necessitates: iis clam ferre opem, ac tempestive: quicquid insultationem ostentationemve redolet, evitare, &c.

§. VII.

Contra rationem fecerit]. Hoc quidem testatur, prout plerorumque mortalium est indoles, necessum fere esse, ut ad conferenda in alios beneficia spes referendæ gratiæ eos peculiariter commoveat. At sane mero benevolentiæ atque officii motu exerceri vera beneficentia debet: eique omni retributionis exspectatione multum detrahitur pretii. Auctor noster verbotenus heic exscribendo HOBBESIUM *de cive III.* 8. non adtenuit, hunc ex diversis plane principiis ra-

ratiocinari : quemadmodum ex iis adparet, quæ ipse §. sequenti tradit.

§. VIII.

Id referre negligit]. Nec etiam in statu naturali simplicem ingratitudinem armis licet vindicare.

CAPUT IX.

§. II.

Quid alteri quis]. Necessum fuit, iniri pacta & promissa non solum 1. ad producendas novas obligationes, aut imponendam alicui obligationem certas res faciendi aut omittendi, ad quas nulla alias ratione tenebatur, ceu natura sua plane liberas ac indifferentes : verum etiam 2. ad perfectas reddendas obligationes, quæ antea non nisi erant imperfectæ. Sic e. g. ubi quis in ejusmodi etiam circumstantiis versatur, quibus ex legibus humanitatis aut caritatis vendere aliis, mutuare, aut donare de suo deberet; ita ut negare minus rectum sit: hi nihilominus queri de *injuria* hactenus non possunt, donec ad præstandam sibi, quam desiderant, opem, alter sese peculiariter obstrinxerit. Verum statim atque data fides est, æque valida fit obligatio, ac quas plenissimo jure ac per vim etiam licet exigere: 3. Inserviunt quoque hæ conventiones tollendis, quæ incumbebant, obligationibus: ut si creditor expresse aut tacite liberare se debitorem testetur: 4. Denique vim conventiones habent interruptas, aut etiam penitus exstinctas obligationes instaurandi. Quod in tractatibus pacis conspicitur, quibus componitur bellum: item in illis transactionibus, quibus uxorem adulterii, aut alterius cujuspiam perfidiæ, justam divortio causam præbentis, accusatam convictamque maritus dignatur recipere.

§. IX.

Ex ipsa]. Ut si e. g. creditor debitori acceptum in securitatem crediti chirographum reddat : hoc enim ipso is sese ad nihil petendum obligat; nisi alias expressa declaratione, aut liquida quadam circumstantia adpareat, ipsi animum non esse, debitorem liberare, sed tantum ipsius arbitrio atque fidei modum aut tempus solutionis permittere, aut compensationem instituere &c. Sic quoque ex ipsa negotii natura, is e. g., qui in diversorio ad mensam accedit, ad solvendum usitatum cibi pretium consensisse intelligitur; etsi nullum cum hospite verbum circa hoc commutaverit.

Negotii natura]. Talia sunt signa quædam arbitraria, quæ

pro ratione temporum ac locorum variant. Sic e. g. si rusticus a Præfecto bellico nummum accipiat, eoque propinante, in salutem Regis bibat, militiæ nomen dedisse censetur.

Loco signi]. Hoc valet, cum is, cujus res agitur, præsens, aut alias sufficienter de negotio informatus est, cui obsistere debuisset, si quidem videri noluisset consentire: e. g. si quis se pro altero adstante tertio cuipiam hujus creditori fidejubere declaret: debitor eo ipso, quod sileat, illum fidejussorem suum constituisse censetur. Locator, qui post elapsum conductionis tempus conductorem in re locata continuare patitur, relocavisse intelligitur. Aliud exemplum vide Numeror. XXX. 4. 5.

Conditiones necessariæ sint subintelligendæ]. E. g. qui ex prædio vendito aliquam sibi particulam recipit, eo ipso viam, quæ eo ducit, tacite sibi reservat. Et vana sane subtilitas fuit, quam refert NOODTIUS *observ. II.* 27. ac si tempore *Ciceronis* ac *Labeonis* vim legis obtinuerit.

§. XII.

Tanquam conditionem supposuerim]. Supposita conditio aliquando ex ipsa negotii natura fluit: ut si quis cum fœmina, virginem se ferente, contraxerit sponsalia; aut pater tantum in dotem filiæ promiserit: ex quo enim deflorata fœmina deprehenditur, nulla fiunt sponsalia: nec validior etiam est dotis promissio, si nuptiæ secutæ non sint: quamvis de hoc casu nihil ante vel a sponso, vel a patre dictum fuerit. Verum interdum etiam conditioni cum negotii natura nullus per se nexus intercedit: & tunc, licet utcunque id significandum sit, quod supponitur; non tamen semper diserte istud fieri, necessum est. Si e. g. alteri dixerim: *duo mihi sunt hujus vel illius libri exemplaria: unum tibi dabo* : sufficit hoc, ut non tenear, si deprehenderim postea, me erravisse, nec præter unum in bibliotheca mea exemplar offenderim libri, quem promiseram, duo mihi suppetere exemplaria existimans. Quandoquidem enim heic de promissis mere gratuitis agitur: a promissore nihil aliud potest exigi, nisi ut bona fide in errore versatus sit: neque etiam is ante promissum, summa in factum, quod supposuit, inquirere diligentia tenebatur; ita ut, si alter, cui promissum erat, hoc ceu indubium exspectaverit, habeat, quod sibi imputet.

Si ex errore]. Modo quidem error circa aliquid pacto essentiale versetur; id est, cum præsentis negotii natura, aut alterutrius contrahentium intentione, tempore contractus significata, ac pro causa, citra quam contractum non fuisset, utrinque agnita, necessarium nexum habeat: alias enim error, cum in contractum non influat, neque etiam hunc irritum

ritum reddit; five fit præstitum quid, five minus: e. g. si persuasus, me equi jacturam fecisse, alium emerim, quem citra hoc emturus non fueram: recuperato forsan equo meo, venditorem deinde ad recipiendum alterum, quamvis nec traditus equus, nec solutum conventum pretium fuerit, adigere non possum, nisi inter contrahendum diserte stipulatus sim, nec solum per modum confabulationis præ me tulerim, me ideo tantum emere hunc equum, quod perditum meum supponerem. Vide, quæ dixi ad J. N. & G. *lib. III. cap. 6.* §. 7. *not.* 2. Unde nullo nititur fundamento distinctio Auctoris; *prout res adhuc integra sit, aut minus*: quoniam conventio, si aliquid essentiale adfectum sit, semper nulla efficitur: uti e contrario semper valida est, ubi error, qui ad paciscendum aut contrahendum impulit, nihil pacto aut contractui essentiale adtingit.

Non tam ob errorem]. Hæc ratio ex priori, ut liquet, sequitur: adeoque opponi invicem non debuissent.

Qui lædendus fuerat]. Pactum est nullum, si deceptus id, circa quod erratum est, præcipue ob oculos habuerit. Verum si illud ipsum non præcipue ob oculos habuerit: tametsi alias maluisset, rem talem esse, quam credidit: subsistit tamen conventio; ac jus tantum habet pensationem defectus, quem non præcaverat, exigendi. Vide quæ dixi ad J. N. & G. *lib. III. cap. 6.* §. 1. *not.* 4. 5. E. g. si quis emtis ædibus intelligat, aliquem ibidem jus *usufructus* habere, aut *habitationis* in aliquibus conclavibus: hoc ad dissolvendum penitus contractum sufficit; quia quicunque adquirere proprietatem ædium vult, regulariter omnibus harum ædium conclavibus ac commodis frui intendit. At deprehensa aliqua, præsertim non adeo gravis, *servitus* sæpe contractum validum relinquere potest, ac jus tantum tribuere, pretii imminutionem petendi; ubi nihil dictum sit, ex quo adpareat, ædes ab omni servitute immunes suppositas fuisse. Quamvis enim vicinus e. g. facultatem eundi per partem prædii mei habeat: non ideo minus hujus partis & mihi usus patet. Unde facile præsumere licet, me, etsi de hac servitute constitisset, non tamen ab emendis ædidus destitutum; sed hoc intuitu aliquid tantum de pretio cum venditore constituto detracturum fuisse. Ceterum in omnibus illis casibus, qui ad tertiam hanc regulam referuntur, supponitur, a neutro contrahentium dolum esse adhibitum: quod si enim alterutrius fraus intervenerit: ex regulis sequentis §. de hoc fuerit judicandum. Jam autem aliquando uterque contrahens bona fide errat: aliquando alter tantum. Prior casus contingit circa res, quarum qualitatem aut pretium neuter contrahentium rite valet dignoscere: ut si quis lapillorum impe-

ritus, alteri æque imperito spurias gemmas pro genuinis, aut vice versa; aut indoctus pariter indocto egregium aliquod Manuscriptum, aut rariorem librum vendiderit. Sed fieri potest, ut alter tantum contrahentium decipiatur; ita tamen ut alterius dolus non intercedat. Hocque locum habet, ubi res, de qua contrahitur, indefinite tantum designatur: ut si dicatur: *quantum petis pro hoc?* atque alias etiam ipsa ad eas res pertinet, quarum valde variat pretium, pluresque diversissimos recipit gradus; nam si stannea pelvis e. g. pro argentea sumeretur: sane insigne illud discrimen constituti hisce metallis pretii, fraudem in alterutro contrahentium necessario supponeret.

§. XIII.

Quod si quis dolo & malitiosa]. Datur *fraus positiva*; cum nempe immediate quis, vel mediate aliquid facit, quo ad credendum id, quod non est, promittens vel paciscens inducitur: e. g. si quis falsum adamantem pro vero exhibeat: aut si verbo quidem non prolato adfectata expositione, aut alia quapiam callida ratione efficiatur, ut merx alius plane coloris aut qualitatis videatur, ac revera est. Verum est etiam *fraus negativa;* quando scilicet reticentur aut dissimulantur essentialia quædam momenta: idque sive consilium ante fuerit decipiendi; sive jam tantum errorem alterius in rem quis suam vertat: ut si venditor e. g. emtorem spurias gemmas pro genuinis capere conspiciens, istum de errore non commonefaciat.

Negotium erit]. Modo quidem ratio, quæ intercedente hujus tertii dolo nos ad promittendum aut paciscendum movet, nullum cum ipsa conventione necessarium nexum habeat. Quod si enim e. g. accepto nuncio omnes mihi equos periisse, alios coëmerim, addita expressa hac clausula: *siquidem id, quod mibi est nunciatum, verum fuerit:* ex quo falsum nuncium deprehendo, contractus redditur irritus; salvo interea venditoris adversus eum, qui me deceperat, jure.

Aut læsionis pensationem exigere]. Quod si deceptor ipse se deceperit; puta, si existimans, se pro vero lapillo minus genuinum aut pyxidem chalybejam politam pro argentea vendere; jam ex errore adamantem majoris pretii, aut pyxidem confectam ex argento puriore, ac emtor exspectabat, tradiderit: iste fraudulento mercatori neque ad restituendum recepto pretio adamantem, aut pyxidem, neque ad supplendum, quod justo pretio deest, obligatur: quippe ille jacturam utique meretur pati, quæ sibi præter intentionem accidit, dum alterius dispendio injuste cupiebat locupletari.

Taci-

Tacite cogitavit; aut]. E. g. si quis ambiens puellam nuptiis, eam divitem esse, aut nobilem existimet: etsi in falsa hac opinione parentes ipsum siverint, aut detinuerint: non ideo minus valida fuerint sponsalia: dum nulla exstet clausula, qua adpareat, in eum tantum casum sponsum ea contraxisse, quo nobilis puella, aut potens opibus fuerit. Quippe citra talem clausulam, non magis divitiæ in sponsa, aut nobilitas generis ad essentiam sponsaliorum, quam elegantia corporis, faciunt. Idem sentiendum de casu, quem refert CICERO *de Offic. lib. III. cap.* 14. modo non diserte quidem *Pythius Canio* adseruisset, hortulis suis adesse quotidie piscatores: atque conspectis ibi forte illa die piscatoribus *Canius* ultra haud percontatus, consuetum id omne esse, inde reputavisset.

§. XIV.

Qui confidit illius promissis & pactis, cui]. Tales sunt *piratæ, sicarii, meretrices, athei &c.* Quantumvis enim male de id genus hominibus sentiamus: eo ipso tamen, dum ad paciscendum cum iis serio ac libere accedimus, declaramus, non sufficere eorum vitia, quominus ipsis fides a nobis queat haberi; hactenus ac cum probis cordatisque agimus; adeoque exceptioni, quæ ex ipsorum moribus peti poterat circa tenuendam pacti impletionem, renunciamus.

§. XV.

Propter metum a tertio incussum]. Ut si e. g. in manus piratarum aut latronum illapsus, pecuniam mutuo acceperim ad redimendam libertatem &c. aut aliquem grassante bello, aut minus tuta via, ut iter facienti contra prædatores mihi adsistat, conduxerim.

Quæ pacta ex metu aut reverentia]. Ut si Princeps propter prægnantes publica utilitate rationes jusserit, subditos emere certas res, vel vendere, aut alium quempiam contractum inire: aut vero non adhibita, qua instructus est, auctoritate potestateve coactiva, simpliciter incursuros in suam indignationem, qui hoc vel illud egerint vel omiserint, significaverit.

Aut ob Auctoritatem eorum]. E. g. si filius aut filia ex reverentia erga parentes, quibus alias non erat jus invitos pro imperio compellendi, inviso sponso aut sponsæ fidem dederit.

Quod statim restitui debebat]. Hac fictione juris non opus est. Defectus quippe libertatis in eo, qui promisit, ac incapacitas ejus, qui promissum vi extorsit qualecunque sibi jus ex ejusmodi actu quærendi, omnino sufficiunt ad evincendam

ejus summam nullitatem. Vide, quæ disserui ad J. N. & G. *lib. III. cap. 6. §. 10. not. 5. & §. 11. not. 6.*

§. XVII.

Quod ipsi est impossibile]. Datur *impossibilitas absoluta*, semper talis, ac respectu omnium hominum; ita ut nemo censeatur serio pacisci aut promittere hoc modo impossibilia: ut *ebibere oceanum* e. g. *volare*, *cœlum digito tangere*. Observandum tamen, posse nonnullos facile certa quæpiam arbitrari possibilia, quæ habere omnino pro impossibilibus conveniat; at quorum impossibilitas non nisi rationibus, cujuslibet captui haud ita patentibus, detegitur. Hujus indolis est e. g. lapis ille Philosophorum, cui tanto abhinc tempore tot homines frustra inhiant. Si jam quis ejus enitendi flagrans prurigine, inanisque plenus spei, alicui rerum Physicarum ac Chemicarum imperito promiserit, se transmutationem metallorum ipsum condocturum; atque hoc pacto consumendis temere opibus causam dederit, aut alia quadam ratione damni quid fecerit, quin illud pensare teneatur, nullus dubito. Quæcunque enim de possibilitate magni operis ipsi hærere queat persuasio: ejus vanitatem, si debita uteretur circumspectione, facili negotio intelligeret: neque immunis a culpa est, quod alterius, cui ad cavendam illusionem non satis erat perspicaciæ, abusus ita simplicitate sit. Ceterum impossibilitas in pactis & promissis, regulariter talis tantum est respectu certorum hominum, aut interventu casuum quorundam peculiarium. In *promissis mere gratuitis* sufficit, promissorem bona fide habuisse rem possibilem, nec ultro sibi vires eam præstandi ademisse. Quod ad *conventiones onerosas* adtinet: si ipso pacti initi tempore res præter exspectationem, aut causam ullam illud conjiciendi, jam erat impossibilis; puta, si contigerit, locatam villam incendio periisse: ad nihil quis tenetur: pactumque evadit nullum.

Ubi quid præstitum ab altero jam fuit]. E. g. Promisi alicui equum meum loco rei alius mihi exhibitæ: perit equus: alterum ejusdem qualitatis, aut saltem ejus æstimationem præstare teneor.

Sibi ipsi vires præstandi detraxit]. Talis est casus Debitorum, qui luxuria sua, aliisve inanibus expensis, solvendo esse desierunt.

§. XVIII.

Si igitur pactum circa rem turpem]. Ad tradenda circa egregiam hanc, hactenus haut ita rite tractatam materiam, principia: hæ meo judicio faciendæ distinctiones, ponendæque regulæ fue-

fuerint. I. Non nisi *res in se*, sive natura sua, sive civilium legum prohibitione *illicitæ*, pactum debitis alias instructum requisitis irritum valent reddere. Si in contractu super re quapiam licita ac innoxia inito, alterutra pars ratione *causæ* ac *sequelæ* actionis, aut alterius externæ atque accidentalis circumstantiæ peccet: hoc solum, quominus conventio valida sit, non impedit. Sic e. g. *donatio*, aut inconsulta donandi facilitate facta, aut sine ratione ac discrimine, aut in favorem indigni, eaque in vitiorum pabulum usuri, aut in odium alicujus, qui rem donatam exspectabat, vel ad quem successionis titulo transire poterat: ejusmodi, inquam, donatio, etsi donatoris fini ac dispositioni vitium subsit, non ideo minus valet. Caupo iis, quos ebriosos novit, quotidie vinum ministrans, procul dubio male agit; æque ac illi, qui ebrietatis inde captant occasionem: neque ideo tamen minus ille præbiti vini solutionem exigendi jus habet, & his eandem præstandi incumbit obligatio. Non uno quoque modo naturalem legem violant, qui magnis ludo summis certant: non inde tamen sequitur, vetari, qui citra dolum vicit, jure & depositum recipere pretium, &, quod adhuc debetur, petere. Quippe si vitium paciscenti hærens vitium semper in ipsa re, de qua pactum est, involveret: nemini vel solemnissimis promissis alienationibusve rationes firmiter suas liceret superstruere: verendum esset continuo, ne fidem datam promissor, dominus traditam rem foret revocaturus eo obtentu, quod in alterutro contrahentium ratione certarum circumstantiarum ipsum contractum non tangentium aliquid exstaret vitiosi. Quo quidem modo fiducia commercii inter homines, omniumque, quæ inter eos geruntur, negotiorum fundamentum plane everteretur. II. Distinguendum hic est inter *id, quod juri naturali adversum*, & *id, quod tantum lege aliqua civili prohibente illicitum est.* Ratione pactorum circa *priorem illicitarum rerum speciem* initorum has regulas constituerim. 1. *Si quis data fide de suscipiendo actu in se turpi, obire illum postea recusaverit : alter, quicum pactum est, jus non habet ipsum ad implendum pactum compellendi: nec queri merito potest, falli sibi fidem; sive receptum hoc nomine aliquid sit, sive minus:* tantum restitutionem ejus, quod dedit, valet exigere. 2. *Si quis ad turpe facinus patrandum conductus, illud revera exsecutus fuerit: alter ad solvendam promissam mercedem non tenetur:* quamvis, si vindicare iste hanc detrectationem, tanquam injuriam, adgrediatur, alteri causa conquerendi tunc omnis defutura sit. 3. *Ast ubi occasione aut intuitu sceleris jam datum aliquid sit: repeti illud ab eo, qui recepit, nequit:* modo juxta honestorum ac innoxiorum contractuum fere leges alienatio facta fuerit, id est, neque dolus aut vis recipientis, neque enormis læsio intervenerit. Non equi-

equidem salva conscientia retineri salarium sceleris potest: verum restitutionis obligatio heic ita est comparata, ut is, qui alteri ob scelus solvit, nullum repetendi jus proprie sic dictum inde nanciscatur: quippe legis, reparari damnum jubentis, favore dignus neuter est; eique alias uterque eo ipso, quod in illicitum pactum ultro consensit, pariter renunciavit. III. Quod ad *conventiones* adtinet *ideo tantum illicitas, quod circa rem aliquam civilibus legibus vetitam versentur:* distinguendæ sunt illæ, quæ *cum extraneo*, ab iis, quæ *inter concives* ineuntur. 1. Si cum *extraneo* pactum sit circa rem in civitate prohibitam: is *aut interdictum novit*, *aut non novit.* Si *noverit:* aut expetiit pactum, aut non expetiit. *Si expetierit: neque ad præstandam ipsam rem, neque ad pensandum, quod inde is forte sentit, damnum alter tenetur:* hoc tantum, quod jam præstitit, ei fuerit restituendum. Verum *si alter ipse pactum expetierit: non quidem ad illud implendum tenetur: interea indemnem eum, quicum pactus est, præstandum habuerit.* Quod si *extraneus interdictum non noverit*; sive expetitum pactum fuerit, sive minus: *eo validior adhuc incumbit obligatio id omne ipsi refundendi, quod forte interest, datæ fidei confisum esse.* Ast *si interdictum post initum pactum demum secutum sit: nulla tunc pensandi damni existit obligatio.* 2. Ratione conventionum inter *concives* initarum: quum leges hoc vel illud prohibentes latere ipsos nequeant; inde pacisci invicem, ac si nulla super hoc lex exstaret, atque renunciare beneficio, quod indulgere illa alterutri posset, censentur. Unde perfecta semel atque adimpleta conventio, validissima inter contrahentes est; ita ut, qui dedit, repetere haut quicquam possit; &, qui dare promisit, præstare omnino debeat: nisi hoc ipso gravem in se pœnam arcessiturus, aut magnum aliud incommodum, a quo, si illud prævidisset, vehementer sibi cavisset, in ipsum redundaturum sit. Principia heic mea circa amplam subtilemque admodum doctrinam non nisi fere indico. Fulta autem omnibus suis argumentis illa reperientur in prolixiore nota, adjecta secundæ Editioni Majoris Operis Auctoris nostri de J. N. & G. *lib. III. cap. 7. §. 6. not. 2.* Cui adjungere duo scripta licebit, quæ mihi evolvendæ adhuc magis materiæ, ejusque adplicationis ad illustre exemplum fusius commonstrandæ occasionem præbuerunt. Inserta ambo *Diurnis Eruditorum Gallicanis* sunt: prius quidem Mense *Augusti* 1712. Editionis *Parisiensis* (*Octobris*, Edit. *Amstelodamensis*) in forma *Epistolæ Responsoriæ* ad ea, quæ Dn. TREMBLÆUS adversus me disseruerat: alterum vero Mense *Decembris* 1713. Edit. Paris. (*Februarii* ac *Martii* 1714. Edit. Holland.) sub titulo: Duplicata Responsio ad Dn. TREMBLÆUM prima ac postrema &c.

§. XIX.

§. XIX.

Aut pacisci circa res alienas]. Addendæ quoque res sunt, quæ revera ad aliquem pertinent; at de quibus tamen disponere non potest. Qualis casus est *pupillorum* ac *minorum*. Vide, quæ tradidi in Tractatu de Ludis *lib. II. cap.* 4. §. 4. *seq.*

Me quid imperare non posse]. Inde est, quod cum super actionibus alterius, in quem mihi est imperium, spondeo, magis proprium factum, quam alienum, quousque se potestas in alterum mea extendit, censeat promittere.

Et quantum vitæ civilis ratio fert]. Distinguendum hic est inter *promissiones mere gratuitas*, & *conventiones onerosas*. Ratione priorum valet id, quod ait Auctor: nisi expresse aliquid ulterius promissor receperit, aut ex negotii natura intelligatur recepisse. Verum in conventionibus onerosis, si factam spem eventus destituerit, pensandum alteri id, quod interest: alias enim is nihil dato vel promisso acquipollens consequeretur; quod quidem conventionis naturæ ac scopo repugnat. Atque eo ipso, quod adjecta clausula aut exceptio impossibilitatis non est, facilis res declaratur haberi. Supponendum tamen, pensationem non multum excedere pretium ejus, quod datum aut promissum est. Quod si enim e. g. alteri decem aureos dederim, ut debitam mihi mille aureorum summam faciat solvi: ad summam refundere mihi decem aureos teneretur; quin utplurimum iste retinendi hanc summam, aut petendi jus haberet, utpote quæ pro insumta, quamvis incassum, opera loco æquipollentis esse potest.

Sed & super rebus]. Sic e. g. nihil proprietarius potest promittere circa bona, quorum ususfructus ad alterum pertinet, vel quia ipse concessit, vel quia non nisi sub hac conditione eadem bona in ipsum transierunt. Frustra quoque operam suam alteri servus addixerit, quamdiu eam præsenti præstare hero obstrictus est. Neque validius dominus ædium locatum jam conclave, priusquam conductoris tempus exspiraverit, tertio promiserit.

§. XX.

In casuales seu fortuitas]. Ut si dicatur e. g. *Dabo tibi tantum, si intra octo dies non pluet:* aut *si hoc anno pax successerit.*

Potestativas seu arbitrarias]. E. g. *Dabo tibi tantum, si intra sex menses non luseris, vel non frequentaveris diversorium:* aut *si hanc vel illam uxorem non duxeris &c.*

Et mixtas]. Si dicatur e. g. *Dabo tibi tantum, si hanc vel*

illam duxeris: fieri enim potest, ut nubere puella ei, cui promittitur, renuat, aut ante nuptias ipse fato defungatur.

Ut si adjectæ sint negotio alicui serio]. Id est, promissum aut pactum non obstante conditione validum habeatur. Quod quidem jure Romano expresse constitutum est.

CAPUT X.

§. II.

Qui eadem lingua utuntur]. Melius dixeris, consensum tacitum; cui nihil quidem subest obligatorii, si consideretur in se, ac seposita peculiari obligatione aliis sensa animi aperiendi. Vide ad J. N. & G. *lib. IV. cap.* 1. *not.* 1. 2. 2dæ Edit.

§. IV.

Jus perfectum, aut imperfectum]. E. g. si deliberanti fidele consilium dandum, erranti monstranda via, aut aliud quodpiam, cum possis ac debeas, exhibendum officium sit.

§. V.

Ut diversum ab eo, quod in animo volvo, exprimat]. Quoties illi, quibuscum sermo nobis intercedit, nullum vel *perfectum*, vel *imperfectum jus* habent exigendi, ut sibi ingenue cogitata nostra patefaciamus: non infertur ipsis injuria, verum dissimulando; adeoque dissimulatio tunc præcipuum veri *mendacii* characterem haut præ se fert. Verum etiamsi non læditur quodcunque jus alterius: *minus recte* tamen *faciunt*, qui nulla urgente necessitate, aut in rebus, ubi operæ pretium non est, aliter loquuntur aut agunt, ac sentiunt. Nam 1. qui temere falsa gestiunt loqui, omnem denique dictis suis fidem detrahunt. 2. Et summum præterea periculum est, ne levissimas ob causas dissimulando sæpius, simulando, fictionibusque utendo, pravam quis adsuetudinem contrahat, qua ad dicendum falsum, etiam ubi jus alteri fuerit intelligendi omnino animi ipsius sententiam, facile deinde inducatur. Hisce adhibitis restrictionibus, extra omnem teli jactum Auctoris steterit opinio: eamque fuse satis explicui ac propugnavi prolixiori observatione ad J. N. & G. *lib. IV. cap.* 1. §. 7. *not.* 1. quam in 2da Majoris illius Operis Editione denuo elaboratam auctioremque exhibui.

§. X.

§. X.

Si vel partem duntaxat veri dicat, aut ambiguo]. Quemadmodum fecit e. g. Romanus ille, qui post *Cannensem* pugnam ab *Annibale* cum novem aliis nobilissimis captivis *Romam* missus, ea lege, ut *in castra sua redirent*: paulo post quam egressus erat ex castris, rediit, quasi aliquid esset oblitus: hocque reditu in castra liberatum se esse jurejurando interpretabatur. Vide CICER. *de Offic. lib. III. cap.* 32.

Aut tacitam quandam]. E. g. si aliquis, qui licere sibi arbitratur in omnibus ac per omnia ejusmodi restrictionibus impune uti, interrogetur: *an hunc hominem iste occidit?* audacter respondebit: *non occidit:* subintelligendo, *sclopeto*, aut *illa die vel hora &c.* quæ exceptiones sequi ex solis vocabulis nunquam possunt.

CAPUT XI.

§. III.

Vindictam suam in istam potissimum rem exserat]. Sic e. g. non dubitabant primævi *Christiani* jurare *per salutem* aut *incolumitatem Cæsaris.* Vide TERTULLIAN. *Apologet. cap.* 32. Ad quem fere etiam modum *Josephus* in Veteri Testamento deprehenditur jurare: *per salutem Pharaonis.* Genes. *cap.* 42. *vers.* 15. Ubi vide CLERICUM.

§. VI.

Quod supponitur]. Hæc ratio non videtur admodum recta; aut saltem minus recte expressa est. Sæpius enim quis jurat atque obligat se simul ad aliquid; ita ut ipsa promissionis verba juramentum involvant: ut si dicatur: *promitto tibi coram Deo, me in tui gratiam hoc vel illud facturum:* adeoque tunc concipi obligatio juramentum antecedens, ac citra religiosum istum actum valida, non potest. Verum hæc sententiæ Auctoris nostri, quam maxime consentaneam veritati habeo, vera ac propria est ratio: quod etsi juretur ac contrahatur obligatio simul, juramentum tamen ratione obligationis semper se habeat, ut modi vel accidentia ratione substantiæ, citra quam subsistere nequeunt. Enimvero jusjurandum non nisi ut accessorium aliquod considerari potest, adhibitum ad confirmandum pactum, quod inire se quis profitetur. Deo, cum testis invocatur, nihil promittitur: alias enim inter votum ac juramentum nihil intercederet discriminis: & unde constiterit, Deo ejusmodi promissa probari atque acceptari? Inde ex quo pactum, cujus invocatus Deus testis

testis fuerat, aliquid, quod illud in se nullum reddat, involvit: omnem suam vim jusjurandum amittit: præsertim si ore tantum juratum sit; quod facere eos verosimillimum est, abs quibus metu mortis, aut gravis alicujus periculi, jurata promissio extorquetur.

Nec qui injusto metu me ad jurandum adigit]. Latro e. g. qui sclopeto pectori admoto, peregrinantem in via regia ad jurandum adigit, fore, ut sibi centum aureos solvat, & ipsum non denunciet.

Cui accedit]. Ex hisce principiis deduci quoque potest, quare ac quomodo superior obnoxios suo imperio liberare aut solvere juramento suo queat. Supponendum statim, talia esse, circa quæ iste superior jus habeat postulandi, ut ne præter voluntatem suam subditi paciscantur aut promittant. Distinguendum deinde est, an rem juratam jam ante prohibuerit, an minus. Si jam prohibuerit: aut adjecta fuit expressa declaratio, conventiones super his initas nullas fore; atque hoc casu sponte sua jusjurandum ruit, nec ulla superioris dispensatione opus est; ita ut, si illam largiatur, hoc ipso tantum juramentum semper irritum fuisse significet: aut vero interdicto pœna nullitatis diserte adnexa non fuit; & tunc nihilominus facultatem juramenta circa ejusmodi rem præstita annullandi superior tacite sibi reservasse intelligitur. Utroque casu, qui prohibitionis conscius juraverit, grave committit peccatum. Quod si id, circa quod juratum est, nondum ullo modo fuerit prohibitum; non equidem irreverenter habitum sacrosanctum Dei nomen: at istud non obstat, quominus superiori, si prægnantes suaserint rationes, uti suo jure liceat. Hanc quoque exceptionem, ex ipsa negotii indole liquido fluentem, qui inierunt conventionem, aut acceptarunt, ipsi supponere protuerunt ac debuerunt.

§. VII.

Sed &]. Jurijurando hoc proprium non est: quamvis gravius omnino scelus sit, cavillationes vanasque tricas sectari in actu, quo sanctum Numinis nomen intervenit.

§. VIII.

Non tamen semper late, sed & stricte quandoque]. Hoc quoque locum habet in simplicibus promissis & pactis. Vide notas ad J. N. & G. *lib. IV. cap.* 2. §. 13.

Et non tam promissioni, quam minis]. Invalida sunt juramenta comminatoria omnia, 1. quia nulla adest alterius, in quem minæ conceptæ sunt, acceptatio: adeoque nec imposita juranti obligatio, 2. quia ejusmodi juramenta impotenti semper motu

motu fiunt, ac citra plenam deliberationem. Vide, quæ dixi ad Opus Majus l. c. *not.* 2.

§. X.

Quædam enim promissis pactisque adduntur]. Hæc vocantur *juramenta promissoria:* reliqua *juramenta adsertoria.*

CAPUT XII.

§. I.

Citra peccatum tamen ab homine cibi causa occiduntur & consumuntur]. Etenim 1. cum destituta ratione animalia sint, citra quam jus vel obligatio proprie sic dicta concipi nequit: inde nullum hominibus intercedit cum animalibus legis consortium. 2. Morte animalibus nihil adimitur; pereunte cum corpore ipsa eorum anima. 3. Nisi occiderentur animalia, in primis certarum specierum, generi humano eorum multitudo in perniciem cederet. Unde heic suffecerit vitare sævitiam, quæ ratione pravorum effectuum, qui promanare inde in homines queunt, deterior est, quam ratione ipsorum animalium, quibus citra necessitatem dolor adfertur.

§. II.

Placuit]. Ad hoc ipsum conventione vel expressa, vel tacita opus non fuit. Jus quippe primi occupantis ex intentione ejus, qui rem aliquam pluribus in medio exponit, necessario consequitur: modo quidem ea, quæ nullius propria hactenus sunt, adprehendendo, quantum ceterorum postulant necessitates, relinquatur. Vide ad J. N. & G. *Lib. IV. cap.* 4. §. 4. *not.* 4. 2dæ Edit.

§. III.

Nisi quatenus]. Ut si alteri concessum fuerit jus aliquod *servitutis*, aut *ususfructus*, aut *emphyteuseos*, aut *feudi &c.*

Sed certis limitibus circumscriptum per imperium civile]. Sic ademta est *prodigis* bonorum suorum administratio. Dantur quoque res, quas non nisi certo alienare modo leges permittunt. In universum imperans, qua talis, speciem *Dominii*, quod dicunt, *eminentis* in bona subditorum suorum habet. Vide infra *Lib. II. cap.* 15.

Aut ex dispositione]. *Donatores* e. g. aut *testatores* bona, de quibus in gratiam alicujus disponunt, aliquando vetant alienare; aut illud sub certis tantum conditionibus concedunt. Adjiciuntur etiam

iam sæpe *contractibus emtionis venditionis* variæ clausulæ, quæ translatum Dominii jus restringunt. Vide *infra cap.* 15. §. 9.

§. IV.

Inexhausta tamen sunt]. Hæc ratio per se omni validitate destituitur. Inde enim sequitur e contrario, licere ex talibus rebus, quantum quis voluerit, proprium sibi facere: quippe cum tantundem quilibet alter suo loco possit, nec ulli hac ratione quicquam decedat. Hoc quidem expeditum est, ut proprietatem res aliqua admittat, requiri 1. ut ejus sit indolis, quæ possideri hoc vel illo modo queat; consistit enim in possessione finis atque usus proprietatis: 2. ut adprehendere eandem rem ac custodire quis valeat: alias supervacuæ fuerint omnes, quas formare prætensiones voluerit.

Uti est]. Ex eo, quod ejusmodi res inexhaustæ sunt, sequitur tantummodo, ex legibus humanitatis fas esse, earundem usum, quantum sine proprio incommodo fieri potest, cuilibet permittere. Alias enim nihil impedit, quominus suo modo & *aqua profluens*, & *aër*, & *lumen calorque Solis* possideantur; prout facile, si necessum foret, ostendi illud posset.

§. VI.

Ei, qui primus eandem]. Eo proprie jus *occupantis* fundatur, quod prior ipse animum hanc vel illam rem sibi habendi ostenderit. Si ergo intentionem suam alio aliquo actu æque significativo declaraverit; puta, simplicibus vocibus, gestu, nota certis rebus apposita &c; aut ceteri in ejus gratiam juri, quod sibi in aliquam rem æque, ac illi competebat, manifeste renunciaverint: potest tunc originarium hujus rei dominium citra ullam corporalem adprehensionem adquirere. Vide, quæ dicta sunt in *notis* ad J. N. & G. *Lib. IV. cap.* 6. §. 2. 8. 9.

Non sit interdicta]. Censetur cœtus populi, aut caput civitatis omnes res mobiles in territorio suo existentes ceu totidem accessoria occupasse. Quippe animus ejusmodi bona sibi habendi ex ipsa rei natura fluit; ita ut nisi alias manifestaverit, velle se illa in medio relinquere, ea ad ipsum revera pertinent, quantum naturalis eorum indoles patitur. *Quantum*, inquam, *naturalis eorum indoles patitur*: *feræ* enim *bestiæ*, e. g. in sylvis regionis alicujus vagantes, transire in alienas sylvas possunt, ubi eas repetendi jus non fuerit. Verum non inde sequitur, illas ante ad dominum sylvarum, quas deseruerunt, non pertinuisse. Jus proprietatis istius, tametsi vacillans atque extinctioni obnoxium, non ideo minus

nus verum erat. Perinde hic se res habet, ac circa flumina. Aqua per agros nostros quotidie fluens *nostra* est; quamvis continuo effluat, terras alienas ingressura, unde non amplius revertatur.

Ut corporaliter adprehendamus]. Vid. *notam primam* ad hunc §.

Qui inventori cedit]. Etiamsi illum in fundo alieno invenerit. Nec enim accessorium est fundi; ut metalla, mineralia; & id genus alia, quæ natura ipsi connexa censentur, atque ideo fundi domino propria haberi queunt.

§. VII.

Sed variis auctibus suam substantiam]. Ut *metallifodinæ, lapidicinæ &c.* Huc quoque pertinent *arbores* ac *plantæ*, quæ exiguo semine formantur, atque ex terra prodeuntes sensim excrescunt.

Quibusdam extrinseca]. Id cernitur in *adluvionibus*.

Multis per formam industria humana superinductam]. Sic ex *frumento farina*, atque ex *farina panis* conficitur. Pictor coloribus ac penicillo ex vulgari *linteolo* vel *tabula* raram pretiosissimamque *picturam* parat.

Circa quas ista est regula]. Hæc regula ad casus tantum spectat, quibus accessio aut ex sola ipsius rei natura, tanquam fructus provenit, aut facto & industria ejus, ad quem res pertinet, procuratur. Verum ubi accessio aut in totum, aut ex parte alterius fuerit, aut facto alieno ac industria supervenerit: en meo judicio simplicia principia, ex quibus hujusmodi casus, satis alioquin difficiles, levi opera liceat decidere. 1. Dispiciendum est, an *bona vel mala fide* quis rem suam aut industriam cum re alterius commiscuerit. Quod *si enim mala fide id contigerit: facere jacturam rei aut industriæ suæ is meruerit:* quippe alias proprietarius impediri quotidie aliorum malitia posset, quominus de re sua pro lubitu valeret disponere. Si quis ergo e. g. solo, quod suum non esse noverat, arbores implantaverit, aut semen inseverit: dominus soli non tenetur pati ipsum arbores alio auferre, nec cum eo semen dividere; quin potius jus habet postulandi pensationem damni, sibi forsan inde emergentis, quod occupatum solum suum, aliisque, quam quibus ipse destinaverat, usibus adhibitum fuerit. Facienda nihilominus hic est exceptio: si nempe res aliena cum in se, tum etiam in comparatione ad pretium formæ ipsi superinductæ, lævissimi sit valoris. Pone e. g. aliquem adprehendisse scapum chartarum, aut tabulam vulgarem, aut linteolum, quæ pertinere ad alium noverat; iisque inscripsisse res peculiaris momenti, aut inde egregiam picturam confecisse: hoc casu haut tantum malæ fidei subfuerit: præsumere enim licet,

eum, qui proprio ausu chartam, tabulam aut linteolum cepit, existimasse, proprietarium non difficulter consensurum; præsertim restituta sibi pari ejusdem generis quantitate, aut ejus æstimatione: adeoque vindicare sibi iste proprietarius scripturam, aut picturam, non poterit. 2. *Cujus rei adjectum aliquid alieni est, ac coalitum, vel innocenti ejus ipsius, ad quem pertinebat, facto, vel citra ullum ejusdem factum, ei ceteris paribus opus vel concretum inde resultans adcrescit.* Utplurimum enim in eo, qui erravit, aliquid est negligentiæ: & quamvis ad commixtionem ipse nihil plane contulerit; si damnum inde experiatur, alterius tamen culpa non est. Sic e. g. si avulsam terræ particulam vicino agro aqua adposuerit: dominus agri vindicare sibi illam potest; nisi alter, ad quem pertinebat, mox retraxerit. Nec tenetur prior huic pretium portionis terræ agro suo jam hærentis pendere: cum nullum inde lucrum capiat: quin contingere potest, ut detrimento hoc ipsi sit, ad quod tamen pensandum antiquus particulæ terræ dominus non obligatur; quoniam ei caussam, prout supponimus, non præbuit. Verum si e. g. alienum quis agrum bona fide conseverit: ipsi dominus agri pretium seminis ac operæ ad serendum adhibitæ tenetur persolvere: quoniam lucrum ex eo ipsi accedit; nisi nobiliori agrum suum semini, aut rei alteri, majorem proventum edituræ, destinaverit. 3. *Si unius res aut opera functionem recipiat, alterius vero minus; nec ulla utrinque mala fides intervenerit: is, cujus res ista, aut opera est, recepta alia plane æquali ejusdem generis, aut ejus æstimatione, debet adquiescere.* Nec enim posteriori tunc quicquam detrahitur: dum alteri aliquando plurimum posset decedere, immo semper inde decederet, quod loco rei suæ aut operæ nihil foret consecuturus. Hinc vi hujus principii, *plantam* aut *consita* domino *soli* solent cedere: *acta* aut *scripta* ei, qui fecit; non vero ei, cujus charta fuerat: *pictura pictori*, non domino *tabulæ* aut *linteoli*: *sigillum* ei, qui sculpsit, aut scalpendum curavit &c. Verum pari ratione, si proletarius aliquis pictor pretiosæ ac rariori tabulæ vel linteo, ad me pertinenti, inepti quid illeverit; aut si in gemma mea aliquid sit expressum: restitui mihi tabulam meam, linteum, aut gemmam, æquum fuerit.

§. VIII.

Inter illas numerantur ususfructus]. *Usufructus* est jus *gratis* (hoc enim in omnibus ejusmodi juribus in res alienas supponendum: alias species contractus locati conducti fuerit) aliena re utendi fruendi seu omne emolumentum, quod provenire inde potest, percipiendi, salva ipsius rei substantia.

Usus]. Id, quod Auctor, ex Jureconsultis Romanis, quorum

rum placita in universa hac servitutum divisione sequitur, *usum* vocat, est jus ex re aliena commodum tantum quotidianum, ac sibi suisve pro dignitate & conditione necessarium percipiendi, salva rei substantia.

Habitatio]. *Habitatio* est jus omne emolumentum ex inhabitatione ædium alienarum provenire solitum, sive ædes quis ipse inhabitet, sive aliis suo loco inhabitandas locet, percipiendi.

Operæ servorum]. Facile intelligitur, esse jus omnem utilitatem ex operis servi alieni provenire aptam capiendi.

Reales iterum dividuntur in servitutes prædiorum &c]. Id omne iterum ex Romano jure est. *Prædiorum rusticorum* nomine veniebant agri, exiguaque illa ædificia, quæ non nisi ad agriculturam, remque pecuariam spectant. *Urbana* vero *prædia* vocantur ædificia omnia, inhabitationi hominum, commerciis exercendis, similique usui destinata; sive intra urbes, sive ruri ista locata sint.

§. X.

Universitas bonorum]. Hic modus adquirendi non meris nititur civilibus legibus. Pendet iste ex tacita voluntate defuncti probabilissime præsumenda. Intervenire quidem inter eos, qui ejusdem civitatis membra existunt, plures legum civilium ordinationes solent. Interea valent *successiones ab intestato* ad certum usque gradum, & inter illos, qui in naturali vivunt libertate.

§. XI.

Et leges populorum cultiorum præ naturalibus favent]. Debentur his nihilominus alimenta & educatio æque ac liberis maxime legitimis.

§. XII.

Huc quoque referendus peculiaris alias adquirendi modus]. Dicendum heic idem ipsum, quod *nota* ad §. 10. circa *successiones ab intestato* observavi. Quippe *usucapio* ac *præscriptio* in se est modus adquirendi fundatus jure naturali: tantum, ejusdem tempus ac modum leges civiles definiunt.

Cujus juris introducti]. Hoc jus ex ipso dominii fine sequitur. Quod fuse ac nova ratione ostendi in commentatione ad Opus Majus J. N. & G. *lib. IV. cap.* 12. §. 8. *not.* 8.

§. XIII.

Ut nempe]. Hoc est juris naturalis. Vide, quæ dixi ad Opus Majus *lib. IV. cap.* 10. §. 2. & 4.

§. XIV.

Prioris generis translationes vocantur]. Vide J. N. & G. *lib. V. cap.* 4. §. 1. *not.* 1.

CAPUT XIII.

§. III.

Tantum restituere domino]. Hoc necessum non est. Sequitur heic Auctor falsas opiniones, quæ vulgo circa jura *possessionis bonæ fidei* circumferuntur. Id potius verum est, ejusmodi possessorem non nisi ad restituendam rem ipsam teneri, si non alienaverit, aut eadem non petierit. Quicquid autem tanquam bonæ fidei possessor ratione rei alienæ, quam arbitrari omnino suam poterat, egit atque exsecutus est: id tanquam verus dominus exsecutus est, ejusque omnia jura habuit; ita ut dominii emolumenta, subsistente hacce interregni quasi specie, jure ad ipsum pertineant. Unde ad nullius fructus aut lucri restitutionem obligatur. Vide, quæ monui ad J. N. & G. *lib. IV. cap.* 13. §. 3. *not.* 1. 2dæ Edit.

§. IV.

Sed & fructus adhuc exstantes]. Ad hoc non tenetur. Vide *notam* superiorem.

Ad restitutionem rei & fructuum consumtorum]. Hæc decisio pejus adhuc priore regulæ præcedentis fundata est. Vide *not.* ad §. 3. & in Opere Majori *lib. IV. cap.* 13. §. 9. *not.* 1. 2.

Nisi omnino ex officio aliquo tantundem]. Supervacua hæc est exceptio, propter rationem supra adlegatam.

Nisi quatenus ex ea lucrum fecit]. Eadem ratione hoc lucrum ipsi jure cedit.

Tenetur restituere]. Omnino potest; si via non sit ab eo id, quod erogavit, recuperandi, abs quo rem accepit. Paucis, bonæ fidei possessor non tenetur rem pure ac simpliciter restituere; nisi quum mero eam dono habuerit, aut invenerit, nullasque alias occasione hujus rei expensas fecerit; aut vero lucro ex ea percepto sartæ eædem fuerint. Vide dicta ad J. N. & G. *lib. V. cap.* 13. §. 6. *not.* 1. & §. 13. *not.* 1.

CAPUT XIV.

§. III.

Vulgaris pretii fundamentum in se est]. Hæc ratio non sufficit. Res quippe recipere pretium aptæ, non solum debent

alicujus esse *usus*, sin minus re vera, saltem ex hominum opinione, atque adfectu, quo in eas feruntur; sed etiam ejus indolis, *ut non omnium necessitatibus sufficiant*. Quo *utilior* jam, aut *rarior* res aliqua hoc sensu fuerit, vel minus; eo *vulgare* ejus *pretium* intenditur magis, aut remittitur. *Aqua*, tametsi res adeo utilis, pretio tamen non nisi certis locis ac circumstantiis peculiaribus, quibus rarescit, venit.

Quibus nullum certum pretium impositum intelligitur]. Proprie loquendo, nihil est, cui imponi pretium nequeat: sufficit enim, contrahentes invicem tanti vel minoris rem aliquam habere, ut aestimationem ista recipere sit idonea. Verum dicendum est, nonnullas res ita esse comparatas, ut ponere ipsis pretium supervacuum foret; uti *corpora cœlestia*, *vastus oceanus &c.* alias vero addici pretio non debere vetante lege aliqua divina vel humana; ita ut, si fiat, *turpe pretium* sit, quamvis in se aeque *verum*, ac quod rebus vel maxime licitis atque innoxiis constituitur.

Quibus effectus aliquis moralis ex instituto divino est adsignatus]. Qualis e. g. est exhibitio *Sacramentorum &c.*

Et improbe justitiam venalem habet judex]. Sedulo in his omnibus observandum, pretio non venire e. g. *justitiam*, aut *actiones sacras*, cum *judices* ac *ministri ecclesiæ* pro adhibita opera, ac insumto functionibus muneris sui tempore, aliquod salarium recipiunt. Verum justitiam tunc venalem habet judex, si corrumpi se donis patiatur. Ac vendit minister ecclesiae actiones sacras, si exercere illas non nisi in gratiam eorum, qui mactare ipsum largitionibus valent, velit. Mercatum quoque sacrarum rerum collatores beneficiorum atque officiorum ecclesiasticorum faciunt, quando ea non in dignissimos, sed ex favore, aut accepta pecunia conferunt.

§. IV.

Maxime solent intendere]. At nonne egregiorum artificum, adeoque etiam subtilium elegantiumve operum est raritas? Temere heic Auctor ab raritate momenta ad eam pertinentia destinguit. Quin adserere in universum licet, omnes illas circumstantias, quibus pretium intenditur, hanc vim tantum inde habere, quod hoc vel illo modo efficiant, ut quae magis erant vulgaria, rariora jam evadant.

§. V.

Quippe cum illis liberum sit]. Addenda est haec exceptio: nisi agatur de rebus ad vitae sustentationem plane necessariis, quibus quis abundat, & quas alter indigens comparare sibi aliunde non potest: tunc enim hanc adripere illius indi-

gentiæ occaſionem ad exigendum ab ipſo enorme pretium, inhumanum fuerit.

Si velint, non prohibeantur]. Niſi magiſtratus definito pretio figere obicem monopoliis, aut conſulere in univerſum mercatoribus ac commercio propoſitum habuerit.

CAPUT XV.

§. III.

Et quæ proprie ex ipſa re mandata profluxerunt]. Quin & a caſibus fortuitis, in quos probabiliter, niſi iſtud mandatum fuisſet, non incidiſſet: veluti e. g. ſi ſpoliatus in itinere, eique veſtimenta, aliave neceſſaria ademta fuerint, aut ſi naufragio ea amiſerit &c.

§. IV.

Et ſumma cum diligentia]. Quacunque ratione alterius rem quis in manibus habeat, aut negotia expedienda ſuſceperit: jure naturali, & citra leges civiles ad omnem, cujus capax eſt, diligentiam induſtriamve circa illa adhibendam tenetur: nunquam vero ad plus, niſi temere ſe ac ſine neceſſitate negotio ſibi ab iis, quorum intereſt, haut demandato immiſcuerit; aut conventionis expreſſe vel tacite initæ indoles peculiarem curæ ac ſolertiæ gradum, ſive pertingere ipſe eo queat, ſive minus, depoſcat. Intelligo autem per *diligentiam induſtriamque, cujus quis capax ſit*, illam attentionem, quam in propriis ipſe rebus, quas habet cariſſimas, adhiberet. Vide circa hæc ſingula novas notas 2dæ Editioni Operis Majoris adjectas ad *lib. V. cap.* 4. & 5.

Commodatarium æſtimationem rei præſtare]. Subeſt hic utplurimum conventio tacita, vi cujus ad reſtituendam rem ipſam, aut præſtandam ejus æſtimationem, commodatarius ſeſe obligat. Vide, quæ dixi ad J. N. & G. *lib. V. cap.* 4. §. 6. *not.* 2. 9. 10. 11. 2dæ Edit.

§. V.

Niſi ea reſtitutio domino]. Veluti e. g. ſi qui gladium apud nos depoſuit, jam inſaniens repetat: aut deprehenderimus, rem depoſitam quæſitam furto eſſe: aut qui pecuniam depoſuit, illam ſit adhibiturus ad bellum patriæ inferendum &c.

§. VI.

Seu ut uterque contrahentium]. Nempe ſecundum ſuam æſtima-

ma,

mationem; at non ultra, quam alter contrahentium causam habet conjiciendi, illam se extendere.

Sed & earundem privationes & vitia]. Aut dicendum potius, emtorem tantum non daturum fuisse, si de istis privationibus ac vitiis ipsi constitisset.

Etsi illas circumstantias]. Ut si nuncium quis acceperit, advectam esse, aut advectum iri magnam mercium aut aliarum rerum copiam, diminutionem pretii earundem mox inducturam &c.

§. VII.

Aut in pretio est erratum]. Hoc valet præcipue in rebus, quarum pretium lege est definitum. Quin & in iis, quæ pretium commune, aliquantum variabile, habent, nemo regulariter ultra summum istius pretii gradum dare velle censetur. Verum ubi variationis latissime patuerint spatia; eodem modo se res habent, ac circa illa omnia, quorum determinatum non est petium: ita scilicet, ut si neque dolus, neque error circa essentiales rei qualitates intervenerit, justum semper illud sit pretium, quod ultronea conventione est constitutum.

§. IX.

Sed probabilis tantum spes emitur]. Ut si ematur a piscatore jactus retis, aut a Venatore captura hodie successura &c.

§. X.

Uti dominus eam præstare debet]. Adde, quod locator rem locatam conductori relinquere debeat, donec locationis exspiraverit terminus; nisi ejusmodi supervenerint casus, quos, si prævidisset, probabiliter fuisset excepturus: ut si pensionem conductor per longum temporis spatium non solverit: si ædes corruperit, aut ita egerit, ut incendii immineat periculum: aut si turpe ibi exercuerit commercium, vel passus fuerit exerceri. Hisce enim casibus omnibus locatori jus est, conductorem pure ac simpliciter expellendi. Ast si dominus ædium vendere eas, aut necessarias ibidem instituere reparationes velit; aut ad propriam inhabitationem ipse iis egeat: locatio, si ex solo naturali jure id metiaris, ea tantum lege dissolvitur, ut locator indemnem præstet conductorem, quod e. g. habitationem ita commodam, aut tam modica mercede alibi reperire non licuerit; quippe non nisi hac restrictione censeri conductor potest in id tacite consensisse, ut re locata ante conventum tempus sit discessurus. Tenetur quoque locator sarcire damna, quæ ex vitiis rei, de quibus ipsi constitit, aut constare debuit, conductor sentit;

tit: veluti si locata vitiosa dolia fuerint, ex quibus effusum vinum jam perierit &c.

Nisi casus, qui proventum interceperint, rariores fuerint]. Veluti gelu insolitum, aut singularis ariditas, fluminis exundatio, aliive ejusmodi infrequentes casus, quibus proventus omnis vel maxima ex parte intercipitur.

§. XI.

Recepisse dicatur]. Talis est *pecunia*, *aurum rude*, ac reliqua metalla haut fabricata: *frumentum*, *vinum*, *sal*, *oleum*, *lana*, *panis &c.* Sub censum etiam *rerum fungibilium* veniunt illa omnia, quæ venalia habentur; etiamsi usu non consumantur. Si enim is, qui mihi librum e. g. credidit, bibliopola sit: sufficit, si aliud ipsi exemplar ejusdem qualitatis restituam: nisi restituturum me idem specie exemplar expresse receperim.

Quo respectu etiam]. Sic dicitur: *tibi mutuo do mille aureos*, aut *centum ferri pondo*, aut *viginti modios frumenti*, aut *decem vini amphoras*, aut *centum mensuras olei &c.*

§. XII.

In ipsa quoque re partem habere intelligitur]. Hoc casu condominium socius nancifcitur. Pone e. g. me textori dare centum, pro quibus rudem lanam emit. Ex ea iste pannos conficit, ejusque opera itidem valet centum, ubi venditi panni fuerint, pecunia inde redacta, æqualiter est dividenda.

§. XIII.

Quando eventus alicujus, nondum]. Valet tamen sponsio, etsi alterutri contendentium de eventu certo constiterit: nisi is dolo scientiam suam reticuerit, aut dissimulaverit. Vide, quæ dixi in *Tractatu de Ludis lib. II. cap.* 2. §. 16.

Huc pertinent omnia ludorum genera, in quibus]. Ad æquitatem ludorum, ceterorumque contractuum aleam continentium, non id tantum requiritur, ut quæ utrinque periculo exponuntur, sint æqualia; sed ut etiam periculum amittendi & spes lucrandi utrinque proportionem habeat ad rem, circa quam certatur. Vide mox citatum *Tractatum de Ludis*, *Amstelodami* typis expressum an. 1709. in quo de ludis ex professo agitur.

Seu contractus periculi avertendi & præstandi]. Majorem vel minorem exigere adsecurator mercedem potest, prout gravioribus vel levioribus periculis res subjicitur. Verum nullus est contractus, siquidem adsecurans rem, cui cavetur,

fal-

salvam jam pervenisse, quo debebat, aut mercator eandem jam periisse noverit.

§. XIV.

Non tamen repugnat, istum, quam hunc]. Fidejussor e. g. pure ac simpliciter id potest promittere, ad quod non nisi conditionate se principalis debitor obligaverat. Potest idem solutionem breviori tempore, aut loco minus commodo præstandam in se recipere &c.

§. XV.

Circa posteriores autem lex commissoria]. Quin censeri debet hæc clausula commissoria, tanquam tacite adposita, locum habere, quoties per longius temporis spatium debitor pignus non reluit. Nemo enim citra isthanc clausulam credere suum in diuturnum tempus oblato pignore voluerit: atque alias cumulatis sensim usuris pignus sterile haud amplius suffecerit ad præstandum indemnem creditorem, cujus jura denique in nihilum cesserint.

CAPUT XVI.

§. I.

Hæc dissolvitur]. Sic e. g. si credita sit pecunia: modo tantundem, ac creditum est, probis nummis recipiatur; undecunque procedat solutio, nihil interest. Verum si opus aliquod peritus artifex promiserit: per quemcunque alium præstare illud nequit: nec enim pluribus operariis eadem, quæ ipsi, dexteritas longe fuerit; unde alteri, cui operam iste suam addixit, inde decederet, quod ignobile opus pro egregio, quod exspectabat, consequeretur.

§. IV.

Nisi leges]. Exempli loco sunt *contractus matrimoniales*.

Accedat oportet vel hujus condonatio]. Ut si emtor merce nondum sibi exhibita pretium solverit: aut vice versa venditor pretio nondum recepto mercem tradiderit. Priori enim casu venditor pretium; altero mercem emtor tenetur restituere.

§. VI.

Vel is]. Civis e. g. ad præstandum priori magistratui obsequium non amplius tenetur, ex quo in alienam civitatem

ipse

ipse transierit; aut, qui magistratum gerebant, jam munere suo abierint.

§. VII.

Ut intra illud tempus facultas exigendi obligationem extiterit]. Intelligenda est hæc restrictio de ejusmodi conventionibus, quibus necessario requiritur, ut quis per totum conventionis tempus ipse eo fruatur, de quo cum altero convenit. Si enim conductis e. g. in annum ædibus, in alio loco jam morbo decubuerim, ita ut per totum illud tempus inhabitare istas ædes non licuerit: uti non ideo abrupta est locatio: ita nec illo obtentu postulari ejusdem prorogatio potest.

CAPUT XVII.

§. I.

In id quilibet obligari in foro humano censetur]. Etsi in animo quis habuerit, in quid ulterius sese obligare, quam quod verba secundum rectam suam interpretationem præ se ferunt: non ideo tamen vel in foro divino præstandi hoc ipsum, quod excedit, ulla existit obligatio: quippe cum circa istud acceptatio defuerit alterius partis; quæ internam augurari mentis destinationem haud potuit. Unde non perspicio, in quem finem hanc restrictionis speciem Auctor heic adjecerit.

§. III.

Vocabula artium explicanda sunt secundum]. Nisi is, qui loquitur, cum artis, tum vocabulorum sit imperitus. Tunc enim ex sermonis serie aliisve circumstantiis, quem forte sensum iste habuerit in animo, judicandum fuerit.

Quod si &c.]. Alienum a proposito est hoc monitum. Nec enim heic quæritur de modo, quo loqui conveniat, ut propriam quis voluntatem liquido significet: sed tantum de regulis, quibus de alterius mente, ubi ea obscurius expressa fuerit, constare queat; prout illud ad Opus Majus est adnotatum.

§. V.

Secundum substratam materiam]. Sic si initæ inter duos Præfectos bellicos induciæ *quindecim dierum* fuerint, testatur abunde ipsa induciarum materia, intellectum esse per vocem *diei* spatium 24. horarum æqualium, noctis durationem, æque ac moram solis supra Horizontem complectens. Unde frivola fuerit cavillatio, si non obstante conventione

alter

alter hostium occupare alterum noctu, hostilesque tunc adversus ipsum actus exercere sustinuerit.

§. VI.

Vel nullum]. Talis fuit illius discipuli cavillatio, qui promissa in mercedem magistro suo Rhetorices certa pecuniæ summa tunc demum solvenda, *ubi primam, quam acturus in foro esset, causam obtinuisset:* passus deinde est, se a magistro, cui satisfacere renuebat, in foro conveniri; reputans, se hac ratione a solvendo fore liberum eo obtentu, quod condemnatus ad id ipsum a judicibus, jam *primam suam causam amisisset.* Quippe tali verborum interpretatione conventio nullum plane effectum erat sortitura.

Vel absurdum]. Huc pertinet casus misellis illius barbitonsoris, qui *Bononiæ*, quod alicui in platea venam secuisset, delatus fuit, quia ibi statutum erat, ut quicunque in platea alteri *sanguinem elicuisset*, gravissimas pœnas daret. Vide EVERHARDI *Locos Legales*, *Loc. ab absurdo pag.* 144. Manifeste enim absurdum fuerat, sub verbis *elicere sanguinem*, salutarem chirurgi operationem comprehendere.

§. IX.

Aliam mixtam]. Incerta pariter ac inutilis est hæc distinctio. Promissa & pacta, ut & privilegia, cum circa res licitas ac innoxias, prout hoc loco supponendum, versentur, natura sua indifferentia sunt, adeoque nec extendi, nec restringi, nisi quantum eorum auctoris intentio postulat, debent. Porro in casibus adlegari solitis, usitata interpretatio aut fieri potest non habito ejus, quod odiosum vel favorabile in iis deprehenditur, respectu: ut si dictum fuerit, hoc vel illud jus *alicui pro se & suis descendentibus* concessum esse: suffecerit vulgaris vocabuli *descendentium* usus, ut privilegium non ad eos, qui primi sunt gradus, restringatur; aut vero aliquid etiam Auctoris nostri principiis minus consentaneum involvit; dicit enim e. g. favorabile esse, quod communem utilitatem spectat: jam quis non norit, pœnarum inflictionem, quam inter odiosa recenset, publicæ utilitati convenire? Denique præterquam quod ista distinctio rationum conflictum impedientem quominus decidi quicquam possit, aliquando inducit: sæpe numero etiam interpretationem sensui loquentis manifeste adversam suggerere apta fuerit. Pone e. g. magistratum sub gravi comminatione exportari ex regione frumentum vetuisse: & vero aliquem exportare farinam: hoc casu, ex principiis Auctoris, is qui in exteras regiones farinam exportaverit, non poterit puniri:

gra-

gravata enim ejus est libertas, ac prohibitio pœnam in se continet: quæ ambo quidem sunt odiosa. Ceterum vide, quæ adnotavi ad J. N. & G. *lib. V. cap.* 2. §. 12.

§. X.

Et ut &c.]. Nec enim necessum existimat legislator, omnes semper ac singulos casus enunciare. Quippe tales dantur, quibus res ita est liquida, ut eo ipso in mentem non veniat, omne id, quod legis vel pacti ambitu comprehenditur, exprimere. Veluti e. g. ubi lex pœnam ei, qui *patrem occiderit*, infligendam decernit: manifestissimum est voluisse legislatorem istud pariter de eo, qui *matrem* interemerit, intelligi; & quod *matris*, cui eandem filius, quam patri, reverentiam debet, peculiariter mentionem non injecerit, inde esse, quod exprimere rem, cuilibet per se patentem, superfluum duxerit.

§. XI.

Cum voluntate repugnantia]. Deprehensum est in hac divisione ex GROTIO depromta aliquid vitii: circa quod vide dicta ad Opus Majus de J. N. & G. *lib. V cap.* 12. §. 9. *not.* 2. 2dæ Edit. At disculpare utrumque Auctorem utique licuerit, explicata prioris mente melius, ac factum est: prout illud in notis ad *Jus Belli & Pacis* ostendam.

Ex defectu rationis]. Addendæ hic sunt nonnullæ exceptiones. 1. Ubi plures fuerint rationes, quæ ad determinandum legislatorem vel contrahentes parem efficaciam habuerint: una quidem cessante verba legis aut conventionis par est restringere. Ast si principalis ratio adsit, quamdiu hæc substiterit, etsi una aut plures rationes subordinate forsan cessaverint: non propter hanc solam causam restrictio locum habuerit: quemadmodum e contrario, deficiente ista principali ratione, reliquæ omnes vim suam amittunt. 2. Non sufficit, ad suadendam hoc vel illo casu restrictionem, malum lege cautum actu non contigisse: modo certum sit, accidere potuisse illud malum: totam suam vim lex retinet. 3. Etsi ratio legis in certis casibus minus frequentibus cessaverit: non ideo tamen restringere generalem locutionem licet: ubi conjicere datur, legislatorem ad ejusmodi exceptiones, sive quod rarius obveniant, sive quod difficili admodum discussioni occasionem sint præbituræ, adtendere plane noluisse. Sic testamentum factum ab impubere, non desierit esse nullum: etsi contingerit, istum sufficienti præditum esse judicio ad testandum matura cum deliberatione ac prudentia; & lex propter talis judicii defectum testamenta talium impuberum irrita declaraverit.

§. XIII.

§. XIII.

Id, quod permittitur tantum, cedit ei]. Non valet hæc regula, nisi ubi permissio generalis, jussio vero specialis fuerit. Constat enim e contrario, id, quod generaliter jubetur, cedere ei, quod specialiter permittitur. Quippe posteriori hoc casu permissio jussui exceptionem dat; veluti priori jussus permissum limitat.

Adfirmativum præceptum cedit]. Distinguendum & heic, an præceptum adfirmativum aut negativum, generale sit, an speciale: prout observatum est ad J. N. & G. *lib. V. cap.* 12. §. 23. Vide *notam* superiorem.

Istius impletio]. Sic e. g. erogari eleemosyna non debet, ubi fieri istud, nisi ablata re aliena, nequeat. Posito, gloriam Dei, vexatis religionis causa hominibus, promoveri utcunque posse: neque hoc medio, utpote cum legis naturalis, tum etiam Evangelii prohibitioni aperte contrario, uti licuerit. Vide supra *cap.* 1. §. 22.

Peculiaris præfertur generali]. Inde est, quod peculiaris restrictionem generali aut exceptionem formet: ut si duæ sint leges, quarum una filiosfamilias nondum emancipatos facere vetet testamentum: altera vero illud filiisfamilias militiæ vel ecclesiæ operam dantibus indulgeat. Ex isto principio peculiaria provinciæ aut urbis alicujus statuta generalibus regni legibus derogant.

Hanc isti cedere par fuerit]. Sic præstat inservire publico, quam privato: satius est egregias scientias excolere, quam arti alicui illiberali dare operam.

Injuratum pactum cedit jurato]. Vera hæc regula non est, nisi cetera omnia suppofueris paria. Si enim de duobus pactis directe invicem oppositis agatur: posterius tempore priori, sive juratum sit, sive minus, prævalere debet. Quod si autem ambo pacta tantum diversa fuerint, peculiare majorem, quam generale, vim obtinet.

Obligationi perfectæ cedit imperfecta]. Sic exsolvenda prius debita, quam erogentur eleemosynæ. Posteriores hæ duæ regulæ quinta continentur, cujus, prout cuilibet patet, non nisi consectaria sunt.

AD

AD
LIBRUM II.

CAPUT I.

§. IX.

Quam quod securitati parum ibi sit consultum]. Heic Auctor commoda status civilis præ statu naturali præter modum exaggerat. Vide, quæ dixi in notis ad J. N. & G. *lib. II. cap.* 2. §. 2.

CAPUT II.

§. II.

Omnem usum membrorum genitalium]. Constat quidem, ut ad propagationem humani generis conjunctio utriusque sexus necessario requiritur; ita hanc quoque conjunctionem eo tendere, ac regulariter etiam eo dirigi debere. Nec minus constat, propter effectum naturalem, qui pro Creatoris destinatione ex copulatione maris ac fœminæ resultat, omnem commixtionem cum diversa specie, aut eodem sexu susceptam, turpissimam esse, ac naturali juri adversari; æque ac illorum institutum, qui de industria ipsi se ad generationem ineptos reddunt. Verum non inde sequitur, quod cupido naturalem illum adpetitum, amoris stimulos concitantem, deplendi, ita cum speciei propagatione debeat confundi, ut, quoties posterior hicce finis cessat, prior omnino sit illicitus. Ut enim matrimonium senum, quod per se turpe esse ac illegitimum haut quaquam demonstraveris, taceam: deprehenduntur utroque sexu, qui ipso ætatis flore, sive casu aliquo, sive naturali vitio, progenerandæ soboli sunt inhabiles; & tamen eadem, qua aptissimi ad multiplicationem, premuntur libidine: fingas jam, constare de hac inhabilitate, quemadmodum aliquando nullum ejus reliquum esse dubium potest: an ergo damnandi tales intolerabilis coelibatus fuerint? Fuerint autem omnino, nisi pro principio posueris, exstinctionem illius desiderii, æque naturalis, ac cibi & potus, innocenter in se, ac tanquam primarium finem posse adpeti: modo quidem ne hoc ipso detrimentum adferatur societati, ac in primis generis humani propagatio, commodaque ac decora educatio liberorum impediatur. Suffecerint isthæc circa subtilem adeo materiam. Nec vero difficile jam fuerit, consequentias ex principio brevibus constituto fluentes elicere.

§. IV.

Quod ubi &c.]. Supponit heic Auctor, dari *matrimonium* aliquod *irregulare*, at nihilominus in naturali libertate innoxium ac legitimum: cum nempe mari ac fœminæ de concedenda invicem sibi ad certum tempus, usura corporis, citra perpetuæ cohabitationis pactum, convenit; ita ut elapso præfinito tempore solvatur societas, ac nati ex ista conjunctione deinde vel penes virum, vel penes fœminam, prout tulerit conventio, maneant. Adpellare hoc *matrimonium Amazonicum* licuerit, adlusive ad narrationem veram, vel falsam de fortibus illis, gentem ex uno duntaxat sexu olim constituentibus fœminis, quarum quidem Regina, *Thalestris* dicta, *Alexandro Magno* temporarium ejusmodi consortium ipsa oblatum venit.

§. VI.

Matrimonium debere esse perpetuum]. Hoc indoles ac finis matrimonii semota omnis positivæ legis constitutione, aut pacto inter conjuges peculiariter inito tantum requirit, ut longum tempus hæc societas perduret. Vide, quæ dicta sunt ad J. N. & G. *lib. VI. cap.* 1. §. 20. *not.* 3.

§. VII.

Si ætas &c.]. Vetantur ergo pueri ac puellæ ante annos pubertatis, Eunuchi, illi, vel illæ, quibus vitiosa quædam est organorum conformatio &c. Secus sentiendum de sterilibus, aut iis, qui provectioris ætatis sunt, quam ut sperare sobolem liceat. Vide *notam* ad §. 2. hujus capitis.

§. VIII.

Quo nomine etiam]. Vide dicta ad Opus Majus de J. N. & G. *lib. VI. cap.* 1. §. 32. *not.* 2.

§. IX.

Aut saltem ejusmodi conjunctio]. Liberi e. g. ex tali conjunctione progeniti eadem, quæ reliqui, in bonis paternis jura non obtinent &c.

CAPUT III.

§. II.

Tacito quoque consensu prolis nititur]. Hæc hypothesis fun-

damento pariter atque usu destituitur. Vide, quæ monui ad J. N. & G. *lib. VI. cap.* 2. §. 4.

§. VII.

Liberi in eorum familia adhuc hærentes]. Aderat circa hoc vel expressus, vel tacitus liberorum consensus. Vide J. N. & G. *lib. VI. cap.* 2. §. 10. cum *notis*.

§. X.

Ex ipsius familia excedet]. Nisi quidem pater ex peculiari morositate animique adsperitate proli propter graves rationes, puta, ad ineundum decorum ac utile matrimonium, vel aliam justam ob causam, excedere familia contendenti, consensum negaverit.

CAPUT IV.

§. III.

Perpetuas operas]. Modo nihil turpe aut injustum contineant; id, quod circa obsequium superioribus præstandum ab inferioribus, nunquam non subintelligitur.

Ubi familia segrex fuerit]. Et *debet:* ne dominus fautor ac defensor sceleris existimetur. Quod si læsus, cui utcunque hac ratione lædens deditur, vindicare nequeat injuriam, aut nolit: potest ipse dominus, si visum fuerit, eam punire, tum qua caput familiæ, tum etiam vi juris cuilibet in naturali libertate competentis; quamvis hoc jus commune Auctor temere inficietur.

§. V.

Receptum &c.]. Hoc jus alienandi non necessario ex natura servitutis, etiam in quam bellica vi quis abstractus est, sequitur. Verum in regionibus, ubi illud moris invaluerat, censebantur servi cum domino, in cujus potestatem descendebant, hunc in modum pacisci: modo tamen, ubi alienare placuisset, iste rationem æquitatis ac humanitatis, quam suadet Auctor, utpote conventione tacite stipulatam, haberet.

§. VI.

Non multum fere excedant]. Adde, quod parentes, prout capite superiori conspectum est, prolem, si nulla alia ratio alendi suppetat, vendere possint; unde pari ratione sequitur,

tur, ubi ipsi servi fuerint, adeoque etiam nihil habeant proprii, posse eos natam prolem eidem conditioni subjicere. Accedit porro ipsius quoque prolis tacitus consensus. Nam si recuperare jura naturalis libertatis erat animus: significare illud, quamprimum adolevit, ejusque sectari media oportebat. Quod cum neglexerit, consensisse ipsa in servitutis durationem intelligitur. Atque eo validius præsumere ejusmodi consensum licet, quod postulare vernæ libertatem jure nequeant, nisi restitutis matris domino expensis in sui alimentationem factis: quæ restitutio, uti liquidissimo naturalis juris præcepto præscripta, ita vero comparata est, ut, observante post *Grotium* Auctore nostro, præstare eam ipsi vix unquam, aut saltem non nisi per longissimum tempus valeant. De cetero, quamvis natura homines sint liberi, hoc tamen non obstat, quominus etiam nascentes redigi in servitutem facto aliquo humano, cui adtributa hæc vis est, queant. Atque naturaliter homines ab omni civili imperio immunes existunt: nec minus tamen liberi ex subditis alicujus civitatis progeniti, subditi & ipsi istius civitatis nascuntur.

CAPUT V.

§. VII.

Genuina igitur & principalis causa]. Hoc aliquanto generalius est, ac minus determinatum. Vide, quæ prolixius adnotavi ad J. N. & G. *lib. VII. cap.* 1. §. 7. Consuli quoque poterunt, quæ de origine civitatum tradit Dn. NOODTIUS *duobus discursibus:* altero *de Jure Summi Imperii & Lege Regia:* altero de *Religione ab Imperio Jure Gentium libera*; qui Gallice versi altera vice prodierunt an. 1714. *Amstelodami.*

CAPUT VI.

§. VII.

Ut civitas regulari modo coalescat]. Vide dicta ad J. N. & G. *lib. VII. cap.* 2. §. 8. *not.* 2.

§. XI.

Sanam rationem constare]. Modo etiam hoc caput leges civitatis fundamentales non violet, nec alias potestate sua, modo fini, in quem constitutum est, pactisque cujusque summi imperantis, ut talis, adverso abutatur.

§. XII.

Regulariter]. Equidem non semper majoris partis saniora sunt judicia: ast alia in concilio non datur via negotia expediendi; cum singuli æquali jure suffragium, prout sibi videtur, ferendi polleant, & vix sit quisquam, cui aliena magis, quam sua placeat prudentia. Inde modo certo membrorum concilii numero conspiratio non intercedat, neque alias ipsa circa præsens negotium suspecta adpareant: publica sane postulat utilitas, id ratum haberi, quod pluribus suffragiis constitutum fuerit. Præstat subesse periculum, ut imprudentior aliquando prævaleat sententia, quam relinqui in suspenso negotia, aut perpetuas circa decidendi modum lites agitari.

Illa prævalebit]. E. g. si uni sententiæ 20. suffragia faveant: alteri 30. tertiæ vero 40. postrema prævaluerit.

CAPUT VII.

§. II.

Quid pro illicito]. Scilicet in rebus lege aliqua divina, sive naturali, sive revelata non præceptis vel prohibitis. Vide J. N. & G. *lib. VIII. cap.* 1. §. 2. *seqq.*

§. VII.

Puta si vel cives]. Referri huc potest jus *venandi* aut *piscandi*: jus *cudendæ monetæ*: jus omnia illa, quæ in medio relicta sunt, sibi vindicandi &c.

§. VIII.

Summi imperii est constituere]. At in hujus juris exercitio occurrere possunt, imo sæpe revera occurrunt errores atque abusus gravissimi: sive quod nocere id credatur reipublicæ, quod nullum ipsi adfert detrimentum, aut potius insigne aliquando commodum conciliare idoneum foret: sive quod hoc prætextu principes proprio ipsi motu, aut scelestorum quorundam hominum suggestionibus, circa vel maxime indifferentes innoxiasve, interdum etiam verissimas opiniones, præsertim in caussis religionis, acres agere inquisitores adgrediantur. Vide, quæ dicta sunt ad J. N. & G. *lib. VII. cap.* 4. §. 2. *not.* 2. nec non NOODTII discursum de *Religione ab Imperio Jure Gentium libera*; qui Gallice versus altera vice prodiit an. 1714.

§. IX.

§. IX.

Regularis forma civitati constare debeat]. Siquidem prudentes semper ac probi summi imperantes existerent: penes ipsos has omnes imperii partes citra ullam imminutionem aut modificationem connexas stare, utique e re foret reipublicæ. Verum enim vero quum teste experientia abuti ampla potestate facile admodum sit: inde quæ ex divisis aliquibus summi imperii juribus oriuntur incommoda, iis, quæ ab illa, quam innuit Auctor regularitate, in idea tantum se adprobante, imminent, semper longe minora fuerint. Nempe egregia illa est regularitas, quæ principibus suscipiendorum e. g. tot non necessariorum, aut etiam injustorum bellorum vires subministrat: quorum haut experturi ærumnas subditi essent, si potestas indicendi tributa ac conducendi militem concilio populi, aut ejusdem deputatis, vel in solidum, vel ex parte constaret.

CAPUT VIII.

§. X.

Ubi leges aut instituta civitatis non sunt adtemperata]. E. g. si leges eo tendant, ut populus neutiquam bellicosus, sed pacis artibus idoneus in arma convertatur.

Aut regionis] Sic inconsultum omnino fuerit commercio ac opificiis non favere in regione ad ejusmodi institutum opportune sita, taliumque rerum ferace, ex quibus merces amplum lucrum adferre aptas fabricare liceat.

Disponunt ad turbas]. Ubi e. g. impune insignia vitia abeunt, aut leviter tantum enormia delicta puniuntur; veluti in *Polonia*, ubi, qui homicidium commisit, pensa 30. assium multa absolvitur.

Aut ad justa]. Si extraneis justitia denegetur, aut foveatur piratica &c.

Ut per eas negotia publica non possint]. Ut in *Polonia*, ubi dissensu unius ex consessu abrumpuntur *comitia*: quæ alias sex hebdomadis breviori quidem proponendis atque expediendis singulis negotiis constituto spatio terminantur.

§. XII.

Si in aliqua republica]. Hanc indolem censente Auctore præ se ferebat *respublica Romana*, ex quo populus peculiares suos magistratus, *Tribunos* dictos, nactus est. Vide dissertationem *de Forma Reipublicæ Romanæ* §. 24. *seqq.* inter dis-

ſertationes Academicas in unum volumen congeſtas, ac typis exſcriptas *Londini Scanorum* An. 1675.

Aut ſi in regno aliquo]. Ita jam ſe habet *Imperium Romano Germanicum*; prout illud oſtendit Auctor in ſuo MONZAMBANO.

§. XIII.

Uno per communem regem]. Veluti e. g. *Regna Angliæ, Scotiæ* ac *Hiberniæ*: *Regna Hiſpaniæ* &c.

Altero per fœdus]. E. g. *Fœdus XII. populorum antiquæ Achajæ*: & hodie *Confœderatæ Provinciæ Belgii*, ac *Pagi Helvetii &c.*

CAPUT IX.

§. I.

Tanquam ſuperiore]. Sedulo eſt obſervanda hæc reſtrictio. Quippe etſi in limitato imperio Monarcha in quibusdam negotiis inconſulto populi concilio, aut ejus deputatis, nihil valide conſtituere poſſit: non ideo tamen rege idem populus eſt ſuperior. Debuiſſet nihilominus heic Auctor ea, quæ pariter cum *limitato*, tum *abſolute imperio* competunt, diſtinctius denotare.

§. IV.

Habet denique & peculiarem ſanctimoniam]. Vide NOODTII diſcurſum *de Jure Summi Imperii & Lege Regia*: qui Gallice verſus recuſus prodiit An. 1714.

§. VII.

Quidam enim reges dicuntur regnum ſuum habere]. Non eſt ullum *regnum patrimoniale* citra conſenſum vel expreſſum vel tacitum populi. De quo fuſius egi in notis ad GROTIUM *de Jure Belli ac Pacis lib. I. cap.* 3.

In patrimonio]. Modo quidem illud in populi perniciem non tendat. Hæc enim exceptio tacite ſemper continetur conventione, qua vel maxime Deſpoticum imperium fundatur.

CAPUT X.

§. X.

Qui propiore gradu proxime defunctum regem adtingat]. E. g. Filius minor natu regis defuncti propior gradu eſt nepote aut

aut filio majoris natu præmortui: nihilominus hic filius aut nepos excluso patruo aut patruo magno succeſſerit.

§. XII.

Optimum fuerit]. Tunc casu, & ad *interim*, ad priſtinam suam libertatem redit populus. Ac proinde penes ipsum eſt, super hac controverſia ferre ſententiam; quemadmodum oſtendam in notis ad GROTIUM *lib. II. cap.* 7. §. 27.

CAPUT XII.

§. V.

Actionem accommodare]. Satius fuiſſet dicere: illis obligationibus, quas ceteri ſtricte valent exigere, aut ad quas *jus perfectum* habent, etiam vi legis naturalis: quippe multifarii ſunt modi, damnum e. g. alteri, nullo intercedente pacto, inferendi, pro quibus tamen inter omnes cultiores gentes actio in foro conceditur.

Fere actionem denegarunt]. Vide diſcurſum meum *de Beneficio legum*. Gall.

§. VI.

Inde lex civilis ad decus]. E. g. præcipere lex civilis poteſt, ut hoc vel illo tempore, aut loco, contractus adimpleatur: ut in plurium creditorum concurſu hi vel illi præfixantur: ut hoc vel illo modo damnum datum reparetur; veluti ſi deflorata virgo fuerit, ejus ducendæ imponetur neceſſitas; aut vero multa tantum pecuniaria ſolvenda decernetur &c.

§. IX.

Tanquam actionem civi propriam]. Oſtenſum dedi ampla nota ad J. N. & G. *lib. VIII. cap.* 1. §. 6. inanem eſſe hanc diſtinctionem; nec licere unquam obtutu vel graviſſimarum comminationum, etiam ſuperioris mandato ac nomine, quicquam omnino, quod manifeſte injuſtum ac turpe habeatur, ſuſcipere. Vide, quæ adnotavi ſupra *lib. I. cap.* 1. §. 24.

CAPUT XIII.

§. V.

Neminem habet ſuperiorem]. Argumentatur heic Auctor ex falſa hypotheſi. Arbitratur, prout ex ipſius patet definitione, omnem pœnam a ſuperiore infligendam eſſe. At vero

inutiles naturales leges forent, si nemini in his terris potestas competeret, earundem exsecutionem procurandi, eosque puniendi, qui illas violant, sive adversus singulos, sive adversus universum genus humanum, ad cujus conservationem illæ leges omnibus hominibus communes collinean. Unde in libertate naturali quilibet adversus quemlibet alterum instructus illo jure est. Vide, quæ dixi ad J. N. & G. *lib. VIII. cap.* 3. §. 4. *nota* 3. quam in 2da Editione auctiorem exhibui.

§. IX.

Vel vires nocendi]. E. g. si pellatur in exilium, aut carcere inclusus detineatur, aut ipsi arma, aliaque nocendi media adimantur &c.

§. XV.

Si fines pœnarum]. Veluti ubi occultum sit peccatum, aut paucissimis cognitum; tunc enim tantum abest, ut punire illud juverit, ut potius plus sæpe damni, quam commodi provenire inde queat.

Producere utilitatem]. E. g. si qui deliquit, reipublicæ valde sit utilis, ita ut si capitali, vel alia quapiam pœna adficeretur, non tantam exemplum istius pœnæ produceret utilitatem, quantam procurare ipse egregia sua opera est idoneus.

Aut si fines]. Ubi e. g. reus læso sponte satisfactum venit, cavetque fore, ut in posterum neque adversus istum, neque adversus quemcunque alterum ejusmodi facinus suscipias.

Aut si peculiaris]. Ratio e. g. *legum sumtuariarum* est ipsum eorum commodum, quibus inutiles ac immodici sumtus, exhaurire denique illorum patrimonia apti, interdicuntur. Verum si talium legum transgressori tantæ sint opes, ut istis sumtibus hautquaquam fatiscant: hoc quidem intuitu pœna ipsi eo facilius remitti potuerit. Vide Opus Majus de J. N. & G. *lib. VIII. cap.* 3. §. 16. 17.

§. XVI.

Prout illud]. Gravius e. g. homicidium committit, qui parentem, quam qui extraneum occidit. Atrocius peccat, qui magistratum lacessit conviciis, quam qui æqualem.

Nobile & pretiosum]. Latro prætereuntes interficiens gravius delinquit, quam qui spoliat tantum &c.

Item ex effectu]. Sic plus damni infert, qui urbanum, quam qui rusticum ædificium comburit.

Puta si &c.]. Sic deterior est, qui tranquillo animo, aut ob lu-

lucellum aliquod occidit aut furatur, quam qui intuitu insignis lucri, aut vehementis adfectus impetu impellitur.

Aut si præter communem rationem]. Ejus dignitas e g. ac munus, quo præfulgere ipse aliis honestate morum debebat, quoque efficitur, ut pravum ejus exemplum jam evadat perniciosius.

Aut ubi circumstantiæ]. *Tempus, locus, modus &c.*

Aut si animum quis habuerit] Puta, quod sollicite quis educatus, abundantibusque ad intelligendas officii rationes subsidiis ac ingenio instructus sit.

CAPUT XIV.

§. IV.

Donec contrarium probetur]. Distinguendum hic est inter *indicium internum*, & *signa externa* ejusdem judicii. Prius, dum exterioribus contemtus documentis non proditur, nemini nocet, sive error subsit, sive minus; adeoque nec querendi cuiquam causam præbet; etsi forsan super hoc non nihil ipse conjecerit, aut etiam tertio privatim animi cogitata patefecerimus. Dantur, qui in oculis vulgi plane alii, quam revera sunt, norunt adparere; perspicaciores vero, atque omnibus ipsorum consiliis penitius rimandis adtentos haut fallunt. Ubi tales deprehenderimus, diffidere quidem iis possumus ac debemus: interea nulla est eos palam obtrectandi ratio, donec manifesto aliquo scelere larvam, ut ita loquar, deponant, seque tanto respectu ipsi indignos exhibeant.

§. VI.

Ad aliis promiscue nocendum]. Tales sunt *latrones, fures, piratæ, sicarii* &c.

§. VII

Existimatio simplex intra civitates degentium est]. *Existimatio simplex naturalis*, sive opinio boni viri jus quoque intra civitates constituit, quo sepositis legibus quilibet gaudet, quodque ut illæsum sibi relinquatur, omnino valet exigere, dum nihil, quod improbitatis ac infamiæ notam inurat, commiserit.

§. VIII.

Quod idem contingit quibusdam circa fœda aut vilia]. Quales sunt e. g. *foricarii, carnifices, lictores, laniones, excoriatores* &c.

§. X.

Contrahi posse]. Si injustitiæ horum jussorum conscius, ad illa exsequenda quis ultro obtulerit ministerium suum, aut illud, cum posset, non detrectaverit: is certe complicem se reddit sceleris, partemque adeo infamiæ apud omnes cordatos viros in se derivat. Quod si autem metu mortis aut gravis alterius mali ad obeunda ejusmodi jussa injusta adactus fuerit; etsi istud in foro divino, prout alibi ostensum est, non plane excuset: postulat tamen humana imbecillitas, ne ullam inter homines talis casus maculam inducat.

CAPUT XV.

§. II.

Circa usum eorundem]. Huc referuntur *leges sumtuariæ*, leges contra *aleam*, contra *prodigos* &c.

Aut circa modum]. Ut cum vetantur privati ultra definitum numerum jugerum agri emere, ne nimiam conquirant possessionum amplitudinem, eoque enormis ipsorum evadat potentia.

Qualitatemque]. Sic prohibitum est emere certum genus mercium, in primis exoticarum, aut certa bona; quemadmodum e. g. lege *Mosis* fundos ex una tribu transferre in eos, qui alterius tribus essent, non licebat.

Uti & rationem]. Hoc cernitur in *donationibus*, *testamentis*, *legatis*, quæ per leges cujusque civitatis sæpius non nisi adhibitis certis solemnitatibus, aut in gratiam aliquorum, aut præstituta portione &c. fieri possunt.

CAPUT XVI.

§. II.

Offensivum dicitur]. Accurate loquendo, distinctio belli in *offensivum*. & *defensivum*, bello justo ac injusto æqualiter convenit. Vide quæ dicta sunt ad J. N. & G. *lib. VIII. cap.* 6. §. 3. *not.* 3.

§. IX.

Bello peti possit]. Si revera noxius sit, tradere eum civitas, aut punire ipsa debet Auctoris autem decisio nititur falsa hypothesi exemtionis ab omni obligatione juri infligendarum pœnarum correspondente. Vide dicta ad J. N. & G. *lib. VIII. cap.* 3. §. 4. *not.* 8.

§. X.

Ut extranei]. Modo causa querendi constans quidem sit ac liquida, atque usurpari illud remedium utilitas ferat reipublicæ. Vide notata ad J. N. & G. *lib. VIII. cap.* 6. § 13.

EPI-

EPISTOLA
CENSORIA
ANONYMI
IN COMPENDIUM S. PUFENDORFII

DE OFFICIO HOMINIS ET CIVIS;

CUM ANIMADVERSIONIBUS

VIRI CONSULTISSIMI AC CELEBERRIMI

DN. JO. BARBEYRACII,

NONNULLA AUCTORIS PRINCIPIA
ILLUSTRANTIBUS;

Ex Gallico Latinum in Sermonem versis

A

SEB. MASSON.

EPISTOLA CENSORIA ANONYMI *

IN S. PUFENDORFII COMPENDIUM;

Cum Animadversionibus Viri Celeberrimi

DN. JO. BARBEYRACII,

In Latinum sermonem versis, nonnulla Auctoris principia illustrantibus.

Annus est, vel circiter, ex quo mihi in manus incidit Epistola Anonymi, qua censuram suam in hoc compendium *de Officiis Hominis & Civis* exercet. Ista Epistola, An. MDCCIX. typis exscripta, Programmati Academico Dn. Justi Christophori Boehmeri (1), Professoris *Helmstadiensis*, quo duodecim Disputationes in Systema Juris Naturalis ab Auctore nostro hoc libello concinnatum, publice defendendas indicabat, inserta deprehenditur.

Moverunt procul dubio Anonymum, qui *Vir illustris* nuncupatur, graves quædam causæ, ne nomen palam suum profiteretur. Veritus est forsan, ne morosiori vel invido animo, probatum adeo universis opus obtrectare videretur. Hinc forte etiam animadversiones suas tantum Programmate Academico, cujusmodi nempe edita haud ita late spargi solere constat, evulgandas duxit. Quin nec futurum fortassis conjecerat, ut Epistola, de qua ipso inconsulto Professor *Helmstadiensis* disposuit, ad huncce usum traheretur. Utcunque vero ista se habeant: non offensum iri spero Auctoris modestiam, quod fœtum jam antea publici juris factum ipse nunc denuo exhibeam, majorique exponam luci. Velum, quo latere Auctor voluit, detrahere haud contendam: conjiciendi cuique constiterit libertas. Hoc saltem indicaverim, me in perlegenda isthac epistola, subito perspicacioris alicujus, nec aliorum auctoritati facile parentis ingenii documenta de-pre-

* Nuperrime intellexi, B. Dn. Pagenstecherum, Antecessorem meum in cathedra Juris Publici & Privati, Groningæ, hoc scriptum appendici editionis libri Pufendorfiani de Off. H. & C. heic apud van Veldsen publicatas, inseruisse; ubi ejusdem Auctorem nominat. Hoc scriptum est Groningæ Mense Novemb. 1717.

(1) Politices ac Eloquentiæ.

prehendisse. Gratulatus mihi sum, æquo factum fato, ut scriptum, de quo ante ferme in vicinia ne verbulum quidem audiveram, quodque rarum pariter nunc, ac parum cognitum fuerit, ita deinde e longinquo ad me pervenisset. Prospiciens itaque fore, ut compendium *Officiorum Hominis & Civis* mox iterum subjiciendum prelo haberem, novam editionem exornare censura Anonymi adjectis meis animadversionibus constitui. Quippe hoc ipso magis magisque adpariturum existimavi notatum Opus, siquidem non omni careat nævo, quale vix ullum sane extiterit, saltem in universum haud mediocri eminere præstantia. Neque dissimulaverim, gratum mihi fuisse consensum Anonymi circa nonnulla, in quibus non prorsus placere Auctoris nostri opiniones, jam prius declaraveram: unde spes enata est, mihi non versum iri vitio, siquidem istum in aliis defendendum susciperem. Si feliciter cesserit consilium: nullam inde tamen aucupari gloriam, aut me vel minimum *illustri* illi *viro*, quem egregium aliquod sidus crediderim, exæquare animus fuerit. Quum testetur ipse, se opus, quod examinat, a multo tempore non consuluisse; ac reliqua Auctoris scripta procul dubio haut sollicitius inspexerit: mirum non adeo fuerit, ipsi non tam perspecta illius principia fuisse, quam mihi, qui in explicandis iisdem tantum collocavi operæ. Nunc itaque Epistolam, non continuo quidem filo, sed interjectis, pro re nata, meis observationibus, referam. Nec tamen ulla confusio extiterit. Quippe separatæ scripti pericopæ, quas in remissionum ac citationum facilitatem, numeris distinguam, non asteriscis solum singulæ notabuntur, sed majoribus etiam exprimentur typis, ita ut eas simul colligere facili negotio potuerit, qui perlegere una serie totam Epistolam cupiet. En prooemium.

*§. I. Rogasti me sententiam (1), VIR SUMME, in amici gratiam, an commode prælegeretur juventuti liber viri suo quondam merito (2) celeberrimi, SAMUELIS PUFENDORFII, quem de Officio Hominis & Civis inscripsit. Inspexi opus, quod a multo tempore non consulueram; deprehendique, principia defectibus non exiguis laborare. Quum tamen pleræque sententiæ in progressu non admodum principiis cohæreant, neque ex iis, tanquam caussis, deducantur; sed potius aliun-

§. I. (1) Is, ad quem scribitur, suppresso etiam nomine, heic *Vir Summus* salutatur.

(2) Major adhuc post fata, nominis ejus est celebritas, quam cum esset in vivis.

aliunde ex bonis Auctoribus mutuo sumantur: nil prohibet, libellum multa bonæ frugis continere, & vicem compendii doctrinæ de Jure Naturæ iis præstare, qui levi aliqua tinctura contenti, scientiam solidam non adfectant; quales sunt nimis multi auditores.

Laboraret utique insigni defectu præsens opus, vel potius Auctoris scopo parum omnino foret accommodatum: siquidem, ut innuere heic videtur Anonymus, mera aliqua Rhapsodia esset, *scopæ dissolutæ, arena sine calce.* Ast judicandum æquo Lectori reliquerim, an non in brevi hoc, jam per totam fere *Europam* noto systemate cum omnibus, quos in ipso deprehendere licet, defectibus, in universum tum solida satis principia, tum etiam sat liquida fundamentorum peculiaris cujusque materiæ cum iisdem principiis cohærentia conspiciantur. Non equidem ibi omnia Geometrarum modo, per quæstiones, definitiones, axiomata, corollaria &c. digesta sunt: verum nec in singulis disciplinis, minime autem omnium in illis, quæ circa mores occupantur, jejuna illa methodus requiritur. Sufficit, modo heic animo quodam Geometrico, accurato nempe, quem quidem (3) profundum abstractarum scientiarum studium non semper conciliaverit, procedatur: ordo ac perspicuitas sedulo observetur: proposito argumento presso insistatur pede: nullum principium alicujus momenti vel falsum, vel dubium, nullaque temere elicita consequentia, & quæ non per principia ad primos velut fontes revocari queat, admittatur. Instituto ejus, quod Anonymus adversus Auctoris principia infra movet, examine, liquido me ostensurum spero, ista simul sumta firmissimo niti fundamento. Et quod ad consequentias adtinet: evolvatur, quodcunque lubuerit, caput: mox profecto, si adtentis modo oculis perlectum fuerit, palam fiet, Auctorem ibi summatim circa aliquam veritatem, ex generalibus totius operis principiis vel immediate, vel mediate profluentem, disserere. Hoc demonstrare, facta analysi, facillimum foret: ast in nimiam molem meæ observationes excrescerent: illamque subjungere jam libro, quod vel me supersedente suscipere illam Lector ultro potuerit, supervacuum existimo.

*§. II. Optarem tamen, exstare aliquid firmius & efficacius, quod lucidas fœcundasque definitiones exhibeat:

(3) Vide egregiam *commentationem* Dn. CROUSAZII *de utilitate Mathematum.*

beat: quod ex rectis principiis conclusiones veluti filo deducat: quod fundamenta actionum exceptionumque natura validarum omnium ordine constituat: quod denique scientiæ alumnis certam rationem præbeat prætermissa supplendi, oblatasque quæstiones per se decidendi determinata quadam via. Hæc enim a scientia absoluta & rite tradita exspectari debent.

Optarem ego, non gravari Anonymum ipsum, ejusmodi opus emittere, quale probum Naturalis Juris systema debere esse arbitratur. Conceptum animo exemplar omnium optime procul dubio exsequi valuerit. Vereor saltem, ne ratione *actionum exceptionumque natura validarum*, quarum amplissimum supponere numerum videtur, Juris Civilis *Romani* subtilitates cum simplicitate Naturalis Juris confundat. Cavendum quoque fuerit, ne idem ipsum heic sit successurum, quod homini, qui aliquibus solidarum alias, ac rite conditarum ædium offensus defectibus, dum corrigendis utcunque levibus nævis dare operam debuisset, dejicere potius totum ædificium, novumque in multis tandem longe vitiosius exstruere instituerit.

*§. III. Et tale aliquid potuisset ab incomparabilis GROTII judicio & doctrina, aut a profundo HOBBII ingenio præstari: nisi illum multa distraxissent; hic vero prava constituisset principia, iisque nimis constanter institisset. Meliora etiam, quam vulgo habemus, & pleniora potuisset FELDENUS: si ingenium & doctrinam majore studio in tale opus conferre voluisset.

Non satis mihi ultimus istorum Auctorum innotuit, ut dijudicare liceat, num iis celebrari encomiis mereatur: neque exploratum bene habeo, an (1) ea, quæ in GROTIUM edidit, tantum de peculiari ipsius ad producendum desideratum opus aptitudine, facere spem potuerint. Quod ad GROTIUM adtinet: meminisse par fuerit, ipsum primum extitisse, qui scientiam antea præter modum confusam, spississimisque sæpius obductam tenebris, in systema redegerit; adeo ut vix melius sane Vir Summus, præsertim qua ætate vixit, potuerit. Nil tamen obstat, quominus eximium ejus opus *de Jure Belli ac Pacis*,

§. III. (1) *Stricturæ in Grotium &c.* Hoc opus, ejusque Auctor peritioribus ex ipsa gente haud ita se adprobant. Vide *Historiam Juris Naturalis* Dn. BUDDEI §. 27. quæ præmissa est ejus *Selectis Jur. Nat. & Gent.* & *Bibliothecam Juris* Dn. STRUVII §. 256. 3 Edit.

Pacis, dirigendis iis omnibus, qui aliquid plenius exactiusve conati deinde sunt, aut conaturi, sufficientem in universum lucem prætulerit.

*§. IV. Plurimum etiam referret, parallela addi Juris Civilis inter homines recepti, præsertim *Romani*, ipsiusque etiam juris sacri. Ita usus juris Naturæ apud Theologos & Jurisconsultos pronior futurus esset; quod nunc magis sermonibus celebratur, quam negotiis adhibetur.

Ejusmodi parallela, quæ referre tantopere Anonymus existimat, GROTIUS in laudato libro, ac PUFENDORFIUS in Opere suo Majori *de Jure Naturæ & Gentium* passim addiderunt. Illa vero in isthoc compendio, quod tironum quidem usui accommodatum esse, ac proinde elementa tantum hujus scientiæ tradere debet, valde requiri non video. Nocere potius talis commistio inde apta foret, quod turbaret conceptus: quippe cum paucæ sint leges civiles, quæ non aliquid Juri Naturali addant, aut detrahant. Cum id tantum Naturalis Juris addisceretur, quod in Jureconsultorum libris promiscue cum jure Civili sparsum reperiebatur: neutrius facile accurata hauriri notitia poterat. Hoc curandum potius, ut doctrina Juris Naturalis separatim rite percepta, ejus deinde, in peculiari legum cujusque civitatis studio, cum Civili Jure instituatur comparatio. Non metuenda tunc fuerit confusio: revocabuntur tantum atque adplicabuntur hærentia jam animo principia. Hinc Auctori nostro fuerat propositum, *Indicem* aliquem in libros Juris Romani conficere, quo discernerentur, quæ Juris Naturalis sunt, ab iis, quæ ad jus tantum Positivum pertinent: optandumque fuisset, ut ab exsequendo hoc consilio, ut & nonnullis aliis, quorum in præfatione secundæ Editionis Majoris sui Operis meminit, ipsum mors celerior non abstraxisset. Ceterum si Jurisconsulti ac Theologi decidendis casibus peculiaribus, in negotiis vitæ communis sibi oblatis, Naturale Jus haud ita solent adhibere: non inde profecto est, quod Juri Naturali dantes operam, istud conferre cum Jure Civili omnium in orbe gentium prætermiserint, sed potius, ut verum fateamur, quod parum omnino plerique, aut non eo, quo par est, modo, Jus Naturæ excoluerint.

*§. V. Interim vero quia desideratum opus non exstat, & præ aliis *Pufendorfianum* compendium apud nos vulgo innotuit: hoc saltem e re esse puto, ut quædam Lectores Auditoresve, in primis circa principia abusibus magis exposita, moneantur: quorum potissima in his summis capitibus consistunt, quod nec *finem*

objectumque, nec *causam efficientem* Juris Naturæ recte constituisse Auctor videatur.

Addere Anonymus, qui se heic Germanum profitetur, potuisset, opus, quod tot ipse laborare defectibus caussatur, non in *Germania* solummodo inter optima, immo optimum quoque in hoc scientiæ genere haberi. Quippe & alibi, vel apud gentes in fastidium eorum, quæ aliunde ad se, ac potissimum ex nonnullis regionibus advehuntur, aliquantum proniores, haud minoris æstimatur. Non dicam, quo favore excepta hactenus Gallica versio fuerit: hoc saltem monuerim, ante quartam nostram Editionem, jam quoque Anglicam metaphrasin quartum recusam prodiisse, vel potius quintum: quandoquidem integrum hoc opusculum compendio novissime edito *de Jure Naturæ & Gentium* insertum esse percepimus.

*§. VI. De *fine* ita deserte pronunciat (a) §. 8. *Præfationis* suæ: *finem scientiæ Juris Naturæ tantum ambitu hujus vitæ includi.* Et quoniam objici posse prævidebat, immortalitatem animæ naturali ratione evinci; ac proinde, quæ hinc consequantur ad juris justitiæque observationem facientia, ad doctrinam juris naturali ratione cogniti pertinere: respondet eodem loco: *animum quidem hominis ardenti adfectu immortalitati imminere, suique destructionem vehementer aversari; atque inde apud plerasque gentes inolevisse persuasionem de animæ a corpore separatæ duratione, & quod tunc bonis bene, malis male sit futurum: ejusmodi tamen circa hæc persuasionem, in qua animus homines plene ac firmiter adquiescere possit, ex solo Dei verbo hauriri.* Hæc Auctor. Verumenimvero licet tam verum esset, quam falsum est, immortalitatis animæ plenam demonstrationem a naturali ratione non suppeditari: sufficeret tamen prudenti, saltem magnum pondus habere argumenta, & spem bonis melioris vitæ eximiam dare; justum vero improbis metum futuræ gravissimæ pœnæ incutere. Ingentis enim mali etiam non magna timendi ratio, ne dicam, magna verisimilitudo, curam cavendi excitare debet. Neque aut consensus omnium pæne gentium, aut insitum desiderium immortalitatis sperni possunt. Sed firmum argumentum & obvium omnibus (ut cetera nunc prætercam subtiliora) præbet ipsa divini Numinis agnitio, quam recte admittit Auctor, & inter

(a) Nostra distributione, §. 6.

inter ipſa Juris Naturæ fundamenta merito collocat. Neque enim dubitari poteſt, Rectorem univerſi ſapientiſſimum, eundemque potentiſſimum, bonis præmia, malis pœnas diſtinaſſe, & exſequi deſtinata in futura vita; quando in hac præſente pleraque impunita impenſataque transmitti conſtat. Itaque negligere hic futuræ vitæ curam, quæ cum providentia divina inſeparabiliter connexa eſt, & contentum eſſe inferiore quodam Juris Naturæ gradu, qui etiam apud Atheum valere poſſit ((1), de quo alias dixi), eſt ſcientiam pulcherrima ſui parte multare, & multa hujus quoque vitæ officia tollere. Cur enim aliquis pro caritatibus, pro patria, pro republica, pro recto & juſto, diſcrimen fortunarum, dignitatum, vitæque ipſius ſubeat: ſi everſis aliorum rebus ipſe conſulere ſibi, & in honore atque opulentia vitam ducere poſſit? Nam uni nominis immortalitati, famæque poſthumæ, id eſt, rumoribus, unde nihil ad nos perveniat, vera ac ſolida bona poſthabere: quid aliud, quam ſplendida ſtultitia fuerit? Sublimior eſt pleniorque diſciplina Juris Naturæ, expoſita ſecundum diſciplinam Chriſtianorum, (de qua (2) PRASCHIUS), immo verorum Philoſophorum, quam ut omnia præſentis vitæ commodis metiatur. Quin amplius, niſi quis ita natus inſtitutusve ſit, ut inſignem in virtute voluptatem, in vitiis moleſtiam inveniat, (quod non eſt cujusvis) nulla ratione a magno ſcelere deterrebitur, quo ingentia bona impune ſibi parare poſſit.

(3) *Sit ſpes fallendi: miſcebit ſacra profanis.* At divinam vindictam, in futuram usque vitam productam, nemo fallet; eaque firma ratio eſt, qua homines omnem juris obligationem in factum traduci debere intelligant, ſi ſibi ipſis conſulere velint.

Jam ſtatim prima Editione verſionis meæ cum Majoris Operis (a) de *Jure Naturæ & Gentium*, tum (b) compendii de *Officiis Hominis & Civis* obſervaveram, non excludendam eſſe a Jure Naturali omnem futuræ vitæ confideratio-

(a) *lib. II. cap.* 3. §. 21. *not.* 6. 1mæ Edit. 7. 2dæ Edit.
(b) *Nota* ad *Præfat.* §. 6.

§. VI. (1) Edidit itaque adhuc alia Anonymus, prout etiam indicat ſub finem Epiſtolæ. At arte divinandi non polleo.

(2) Nempe in opere, cui titulus: Jo. LUDOVICI PRASCHII *Deſignatio Juris Naturalis ſecundum diſciplinam Chriſtianorum.*

(3) Eſt verſus ex HORATIO *lib. I. Epiſt. XVI.* 54.

tionem: idque eodem, quo heic Anonymus, post alios argumento comprobavi. Principium, quo nititur istud ratiocinium, Auctor noster nunquam negavit; quin potius illud ipsum ultro in peculiari Majoris sui Operis loco agnoscit: ubi in tradentis regulis circa (4) eligenda utilia (c) locum citat ex ARNOBIO, atque ad egregium illud caput PASCALII ablegat.

(c) *Jus Nat. & Gent. lib. I. cap. 3. §. 7.*

Non disquisiverim, an argumenta, quae sola naturalis ratio pro immortalitate animae, ac praemiis & poenis alterius vitae suppeditat, vim apodicticam, prout contendit Anonymus, habeant; & an non exemplo vel sapientissimorum gentilium, qui non nisi titubanter de gravissimo hoc momento locuti sunt, potius adpareat (5), iis argumentum ipsum, quod heic adlegatur, ac omnium quidem validissimum est, haud detectum fuisse. Hoc observabo saltem, ita deinde ratiocinari Anonymum, ut circa naturam ac vim propriam *officii* parum accuratas cohaerentesve fovere notiones videatur: dum excusari inde levis omissio Auctoris potest, quod in eam ex opinione efficaciae peculiaris, quam in animum cujuslibet prudentis habere solum justum debeat, illapsus sit. Confundit manifeste Anonymus *officium* cum *effectibus* aut *rationibus ejus observationis*: vim, quae *officio* per se inest, cum illa, quam in mentes mortalium, prout plerorumque comparata est indoles, exerit. Existimat, remota praemiorum ac poenarum futurae vitae cura, temere futurum, non solum *si quis pro caritatibus, pro patria, pro republica, pro recto & justo, discrimen fortunarum, dignitatum, vitaeque ipsius subierit*: verum etiam *si sibi ipse*, illata aliis quacunque noxa, destructa omni eorum fortuna, ipsis in perniciem datis, verbo Anonymi, *eversis aliorum rebus, non consuluerit, & in honore atque opulentia vitam duxerit.* Supponit, sublata beatae post hanc vitam immortalitatis spe, non nisi inanis alicujus ac cerebrinae immortalitatis desiderio, habitum iri utcunque curam officii. Ex principiis Auctoris contra *obligantur* homines non solum alios non laedere ad procurandum sibi aliquod commodum; sed etiam fortunas aliquando, dignitates, vitamque ipsam devovere (6), secreta quidem praemiorum ac poenarum futurae vitae exspectatione, ac propter hanc solum rationem, quod ista *officia* sint, quae nobis sapientissimus

(4) Vide, quae dixi ad hoc Compendium *lib. I. cap.* 1. §. 11. *not.* 3.

(5) Vide locum PLATONIS, quem citavi in mea *Praefatione* ad J. N. & G. §. 21. pag. 86. 2dae Edit. lit. (ii)

(6) Vide, quae tradit Auctor J. N. & G. *lib. II. cap.* 3. §. 19. ubi adserit, *nondum liquido esse probatum, quodlibet recte factum necessario alio quo praemio velut extrinsecus mactandum esse,*

mus legum naturalium Auctor, supremus universi Rector imposuerit. Utra jam, quæso, moralis doctrina purior videtur, nobilior, prudentumque gentilium, qui tam egregie inter *honestum* & *utile* distinxerunt, sententiis magis consentanea? At qua ratione nunc Anonymi concilietur ratiocinium, cum iis, quæ heic habet: dari nempe *quendam Juris Naturæ gradum, qui etiam apud Atheum valere possit*: & infra quoque §. 15. *fore aliquam naturalem obligationem, etsi daretur, Deum nullum esse?* Si ulla unquam fuit, sane hæc palpabilis omnino est contradictio. Ex quo enim posueris, aliquam posse esse *obligationem*, proprie sic dictam; aliquam necessitatem hoc vel illo modo agendi, aut non agendi, altera non solum vita, sed & ipso Deo non existente: *officia* omnia, præterquam illa, quæ Numen ipsum directe respiciunt, locum reperient; cum singula agnoscente Anonymo §. 15. in *ipsa natura rerum* firmissime fundata sint. Vide, quæ notabuntur ad d. §.

Sic itaque Anonymus, levem Auctoris omissionem reprehensurus, ipse se gravibus illaqueavit incommodis. Sunt certe duæ diversæ quæstiones: *Quare ad certa quæpiam facienda vel omittenda quis obligetur?* Et *qua ratione homines ad observanda illa, quæ pertinere ad officium suum intelligunt, validissime possint permoveri?* Circa posteriorem quidem quæstionem lubenter admiserimus, rationem *utilitatis*, ac in primis intuitum pœnarum ac præmiorum alterius vitæ, id utique esse, quo maxima mortalium pars determinetur. Unde adparet quoque, quam opus hominibus fuerit certa ac liquida status futuræ vitæ revelatione: cujus tamen scopus non est, ipsos ad virtutis studium, fugamque vitiorum excitare sola proprii commodi consideratione; sed eosdem hoc pacto sensim disponere, ut nobiliori deinde quodam motu officii partes expleant, insignemque illam, cujus meminit Anonymus, in virtute voluptatem inveniant: quæ quidem non repræsentatione præmiorum, nedum pœnarum vitæ alterius, sed longa ac seria meditatione venustatis ac præstantiæ ipsius virtutis progignitur. Improbos quippe videas, quos futurorum malorum metus, ac bonorum spes adficiat; ita tamen ut non ideo virtutis gustu, aut horrore vitiorum tangantur: æternæ quidem compotes fieri felicitatis cuperent; at ab eo amando, quod solum reddere felices potest, nostrumque per se amorem promeretur, ipsi longe sunt alienissimi.

Etsi ad solam utilitatem adtendatur: nihilominus sectandæ virtutis, fugiendique vitii sat prægnans ratio superesset, sepositis præmiis ac pœnis futuræ vitæ. Certe parandæ & in his terris felicitati aptior per se virtus est, quam vitium: ac longe probabiliorem concipere ut plurimum spem licet,

 fore,

fore, ut solida nobis adferamus commoda, si bene & 'audabiliter, quam si inordinate ac improbe vivamus: qu madmodum illud Auctor (a) in Majori suo Opere rite observavit; ubi egregium admodum locum ISOCRATIS (b), huc pertinentem, retuli. Quae materia a variis auctoribus ex instituto pertractata est.

(a) lib. II. cap. 3. §.
(b) not. 4.

*§. VII. Itaque neque illud admittendum est, quod insinuat Auctor: quae intra pectus latitant, nec foris prorumpunt, ad Jus Naturae non pertinere: qua ratione ex mutilato *fine* Juris Naturae, etiam *objectum* ejus nimis contrahi, manifestum est. Quum enim sub exitum §. 8. dixisset, *Juris Naturalis scita ad forum duntaxat humanum adaptari, quod ultra hanc vitam se non extendat*: mox subjicit §. 9. *forum humanum circa externas tantum hominis actiones occupari; ad ea autem, quae intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras producunt, non penetrare; neque adeo circa ea sollicitum esse.* Ulteriora diserte *Theologiae Morali* transscribit; *cujus principium Revelationem esse* docet §. 4. & quae hominem *Christianum*! *informat* §. 8. ubi etiam addit, *Jus Naturae multis in partibus prave ad forum divinum adplicari, quod Theologo maxime curae est: itaque*, inquit §. 9. *Theologiae Morali non sufficit, exteriores hominis mores utcunque ad decus composuisse*; (quasi vero Philosopho Morali, aut juris naturalis Doctori sufficiat) *sed in eo maxime laborat, ut animorum motus interni ad placitum Numinis fingantur; & illas ipsas actiones improbat, quae extrinsecus quidem recte se videntur habere, ab animo tamen impuro promanant.* Haec Auctor scilicet Theologis vindicat: quae tamen omnia non Christianos tantum Philosophos, sed & veteres Ethnicos curasse constat; quorum adeo sobria magis, & severa, & sublimis Philosophia fuit. Ut mirer, Viro insigni in hac eruditionis luce talia excidere potuisse, non minus paraloga, quam paradoxa.

Mollius, quaeso: *Parcius ista viris tamen objicienda memento &c.* Cum de ejusmodi homine, cujus dissimulare merita non liceat, sermo est: prius, quam paralogorum iste palam arguatur, par, crediderim, foret, sedulo dispexisse, an non ejus sententiae favorabilem quandam admittere interpretationem sint idoneae. Miror ego, Anonymum in transcribendis tot dictis, non adtendisse ad essentiale aliquod momentum, quod

quod inter fiduo eorum, quæ citat, deprehenditur, atque admirationem quidem deponere, moderarique fervorem jussisset: nempe §. 9. ubi disertis verbis dicitur, *Jus Naturale* MAGNAM PARTEM *circa formandas hominis actiones exteriores versari* (1). Quin amplius, in uno ex dictis ipsis ab Anonymo citatis, nonne Auctor tradit, *circa forum divinum*, ad quod actus interiores pertinent, *Theologiæ* MAXIME *curæ esse*? Est ergo ex ipsius mente altera quæpiam disciplina, ac disciplina quidem naturalis, quæ internorum illorum actuum leges non negligit. Observari id quoque debuisset, quod habet Auctor in Opere Majori *lib. I. cap.* 8. §. 2. & in ipso hoc compendio *cap.* 2. §. 11, 12. Indicandum fuisset, agere ipsum de *conscientia*, variisque ejusdem speciebus *lib. I. cap.* 1. §. 5. *seqq.* Verum & inde, quam infirmo talo censura Anonymi nitatur, liquido demonstrari potest. Solus ipse actionis alicujus Auctor dignoscere & dijudicare tuto valet, an intrinsecus illa, æque ac extrinsecus moraliter bona sit: ceteris omnibus super hoc non nisi indicia, facile æquivoca, suppetere unquam possunt. Jam addiscitur Jus Naturæ, ut de actionibus alienis, æque ac propriis judicari queat: adeoque scitorum Juris Naturalis adplicatio ut plurimum exteriori actionum habitu debet terminari. Hanc *adplicationem* ad actiones, ad quarum fontem, non nisi *per effectum aliquem*, *aut signum foras productum*, penetrare licet: illa, *circa quæ forum humanum occupatur*. Auctor, prout ex dictis ipsis heic ab Anonymo citatis constat, habet proposita. Porro, nonne circa ea, quæ homines invicem exigendi *jus* habent, maximam naturalium legum partem versari, in confesso est? At non ultra actum exteriorem illud *jus* se extendit: ubi quis hoc respectu omne id, ad quod tenebatur, præstiterit: quantumvis vitiosus actus interior sit, nemo quicquam amplius habet postulandum, neque revera quicquam amplius debetur; etsi forte interno actionis, qua expletum est id, quod debebatur, principio aliquid pravi eorum tribunali divino, ac propriæ conscientiæ, adhæserit. Hoc judicium unicuique circa proprias actiones ferendum, ut bonas esse illas omni nomine ac innoxias certo ipsi constet, Auctor Jure Naturali non excludit; ab eodem tantum in adplicatione scitorum Juris Naturæ ad singulares casus, in consideranda peculiarium cujuscunque actionum moralitate abstrahit.

*§. VIII. *Platonicorum Stoicorumque*, immo & Poëtarum

§. VII. (1) Vide, quæ dicit Auctor in suo *Specimine controversiarum &c. cap.* 4. §. 19. & locum infra referendum ad §. 11.

rum doctrina fuit, Deos esse imitandos:; Diis offerendum

(1) *Compositum jus fasque animi, sanctosque recessus*
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Neque Philosopho, sed Jurisconsulto civili tribuit CICERO, externis contentum esse: leges enim docet curare, quæ manu teneri possunt; Philosophos, quæ ratione & intelligentia. Adeone degenerabit apud *Christianos* Philosophia, quam *Ethnici* tam sanctam & generosam habuere? De laxitate ARISTOTELIS multi veterum questi sunt: ille ipse tamen longe altius surrexit, eumque scholæ recte hic sunt secutæ. Præclare enim *Aristotelica* Philosophia ad justitiam universalem omnes refert virtutes; debemusque non nobis tantum, sed & societati, eique maxime, quam cum Deo, naturali lege cordibus inscripta, colimus, ut animum habeamus veris imbutum sententiis, voluntatemque ad recta constanter tendentem.

Singula ista male adplicata pariter, ac trivialia sunt, atque stipata semper acri quadam objurgatione, unice fundata in falsa hypothesi, quam superius indicavimus. Num oblitus est Anonymus, Auctorem capite *de Officiis hominis erga se ipsum*, in eo potissimum occupari, ut ostendat, qua ratione ex lege naturali quilibet formando animo ac voluntati, illo veris ac utilibus notitiis imbuto, hujus vero rite temperatis motibus, adlaborare teneatur? Haud in genuino suo sensu heic, spectatum CICERONIS (2) dictum capitur. Ibi enim nec de actibus mere internis quæritur, nec de actionibus exterioribus, consideratis, quatenus a bona dispositione interna proficiscuntur, aut minus: sed tantum de læsionibus aut fraudibus quibusdam subtilioribus, ac in foro civili impunitis, etsi extrinsecus æque manifeste, ac aliæ graviores pateant. Ex omnibus argumentis exemplisque, quæ consequuntur, aut antecedunt, liquido illud colligitur. Immediate ante istam sententiam, Orator Romanus de iis, qui non bona fide emtori defectus in re vendita sibi cognitos indicant, sermonem injecerat.

*§. IX. Neque adparet, quis sit in Jure Naturæ locus

§. VIII. (1) PERS. Satyr. II. 72. seq.
(2) Exstat tractatu *de Officiis*: *sed aliter leges, aliter Philosophi tollunt astutias: leges, quatenus manu tenere possunt: Philosophi, quatenus ratione & intelligentia, lib. III. cap. 17.*

cus jurijurando, (cujus tamen Auctor ipse vim in eo magnam esse fatetur) si internorum ibi cura nulla est.

Verosimile est, hanc observationem composita jam tota Epistola demum adjectam, adeoque etiam male collocatam fuisse: cum interrumpi eadem ratiocinii filum quilibet conspiciat. Temere semper supponit Anonymus, internorum animi actuum curam, ex Auctoris sententia, plane alienam esse a scientia Juris Naturæ. Ceterum vero nonne jusjurandum essentialiter actum externum, æque ac internum complectitur? Fateor quidem, actus externi vim originarie ab interna jurantis dispositione pendere. Ast præterquam quod illa dispositio eo ipso, quod interna sit, hominibus occulta manet, quibus meræ super hoc præsumtiones suppetunt: nonne ad servandum jusjurandum, circa rem non illicitam aut invalidam præstitum, quis omnino obligatur, etsi jurandi ipsi intentio defuerit? Et nonne gravissimum foret peccatum jurare super re quapiam illicita, quamvis ore tantum juraretur?

*§. X. Itaque qui educationis aut institutionis aliorum regendæ potestatem habet, Jure Naturæ obligabitur ad mentes etiam præclaris monitis informandas, curandumque, ut virtutis adsuetudine, tanquam altera natura, voluntates ad honesta ferantur. Ea tutissima præcipiendi ratio: nam, ut pulchre monitum (1) ARISTOTELI, plus possunt mores, quam leges. Et quanquam fieri possit, ut aliquis spe metuque pravas cogitationes comprimat, ne noceant (quod tamen ægre fit): tamen non efficiet, ut prosint. Itaque qui non recte animatus erit, sæpe peccabit saltem officii omissione. Ut adeo etiam parum tuta aut facilis sit hypothesis, quam Auctor noster constituit, animi intus pravi, foris innoxii.

Hoc vero est unum semper idemque referre, *eadem oberrare chorda.* Inspiciantur modo, quæ tradit Auctor hoc Compendio *lib. II. cap.* 3 § 2. & *cap* 11. §. 4. ut Opus Majus taceamus, ubi multo fusius de hoc momento agit: & mirari sane subierit, Anonymum in levidensi ejusmodi scripto tot temere tamen verba profundere.

*§. XI. Equidem laudandi sunt viri quidam eruditi,
Pu-

§. X. (1) Ipse Auctor noster dictum aliquod hujus Philosophi, quo hoc statuitur, retulit: cui adjecta sunt alia in notis ad *J. N. & G. lib. VII. cap.* 9. §. 4.

Pufendorfianæ alioqui doctrinæ fautores, quod sententiam duriorem & reprehensionibus obnoxiam emendarunt, & quod Juri Naturæ negant, saltem *Philosopho Morali*, aut *Theologo Naturali* tribuunt, curam scilicet internorum. Sed quum in internis quoque jus & obligationem, peccataque in Deum, & rectas actiones natura constitui, nemo negare possit: ubi, quæso, tractabuntur hæc naturalis utique juris justitiæque capita, nisi in scientia Juris Naturalis? Nisi quis aliam quandam universalem jurisprudentiam confingat, quæ Jus Naturale respectu non hominis tantum, sed & Dei comprehendat; quod inane fore & superfluum, nemo non videt.

Nihil magis est arbitrarium, quam disciplinarum divisio. Modo illud omne, quod ad eas, quæ nexum inter se aliquem habent, pertinet, in alterutra deprehendatur; atque in tractanda peculiari aliqua scientia, cujus constitueris limites, nihil eorum omittatur, quæ ad definitum spatium necessario requiruntur: non est, quod præterea quisquam desideret. Jam hæc est, quam ipse Auctor jam dudum dedit, responsio; unde etiam adparebit, in eo, quod *emendationem sententiæ ejusdem* vocat Anonymus, laudatos viros eruditos ipsius tantummodo placita secutos esse: (a) *Quincunque*, ait, *librum meum de Jure* Naturæ *& Gentium, non solo calumniandi animo inspexit, facile deprehendit, mihi præcipue propositum fuisse, officia hominum erga se invicem tradere, & quid juris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adsumi, quam socialitatem posse, in aprico est. Et eam ob rationem caput de religione Naturali in eo libro nusquam exstat. Hoc quippe consectarium est doctrinæ naturalis de Deo, quam alii ad* Philosophiam primam *referunt, alii peculiari disciplina sub vocabulo* Theologiæ Naturalis *adornant; eoque nativam velut sedem in disciplina Juris Naturalis non sortitur. Sed cum postea in usum juventutis* Officia Hominis & Civis juxta legem naturalem *in compendium redigenda forent: caput* de Religione Naturali *ex illo sive* Theologia Naturali, *sive* Philosophia prima *mutuo sumsi, & in eum libellum transtuli.* Facta a tam longo tempore hujusmodi declaratione, Auctor ab intemperantioris censuræ aculeis tutus utique esse debuisset.

(a) Specim. Controv. cap. 5. §. 25.

*§. XII. Quin potius in scientia juris, a divina justitia, tanquam fonte, humanam, ut plena sit derivari convenit. Notio certe justi non minus, quam veri ac boni, etiam ad Deum pertinet, immo ad Deum magis,

gis, tanquam mensuram ceterorum; communesque regulæ utique in scientiam cadunt, & in jurisprudentia universali tradi debent; cujus præceptis etiam Theologia Naturalis utetur. Itaque Jus Naturale præter rem coarctantibus adsentiri non possumus: quanquam is lapsus periculum non habeat, modo internam probitatem saltem alteri Philosophiæ parti serves, nec plane revelatis præceptis transcribas.

Justitia divina, & justitia humana aliquid quidem inter se commune habent, nec unquam invicem sibi adversantur: att iis alias cum ratione originis, tum ratione ambitus tantum intercedit discrimen, ut, accurate loquendo, divinam justitiam humanæ fontem esse ac mensuram, dici nequeat. Deus natura sua justus est: neque agere, neque agere velle, nisi juste, potest: hæc felix in ipso est impotentia, gloriosaque necessitas, ex infinita ejus perfectione unice oriunda. Quam longissime vero ab eo absunt homines, ut natura sint justi. Justitia qualitas est, quam adquirere debent: eaque obligatio ipsis a principio aliquo externo, voluntate nempe Dei ipsius, non vero ejus justitia, prout mox videbimus, est imposita. Quin de justitia humana potius constat, quam de divina; quemadmodum illud post Auctorem nostrum observavi ad J. N. & G. *Lib. II. cap.* 3. §. 5. *not.* 5. Quod ad ambitum adtinet: ipsa divinæ naturæ excellentia efficit, ut eidem plures justitiæ humanæ actus haudquaquam convenire queant; animadvertente pariter Auctore in locis Operum suorum Polemicorum, ad quæ in nota mox citata Lectorem ablegavi. Anonymus, cui legenda ac refellenda ista singula fuissent, obstringetur ex iis, quæ in fine hujus paragraphi agnoscit, Auctorem nostrum saltem reprehensione constitutæ *parum tutæ hypotheseos* liberare: cum ex loco ad præcedentem paragraphum relato manifestissimum sit, Auctorem ex disciplinis philosophicis curam *internæ probitatis* neutiquam exclusisse.

*§. XIII. Hactenus de *fine* & *objecto*: nunc superest, ut de *causa efficiente* Juris Naturæ, non bene ob Auctore constituta, dicam. Hanc enim ille non in rerum natura, rectæque secundum hanc rationis præceptis, a divina mente emanantibus; sed (quod mirum, & contradictioni obnoxium videbitur) in superioris decreto quærit. Nempe *Lib. I. cap.* 1. §. 1. *officium* definitur, *actio hominis pro ratione obligationis ad præscriptum legum rite adtemperata.* Et mox *cap.* 11. §. 2. *Lex* definitur, *decretum, quo* superior *sibi subjectum obligat, ut ad*

istius

istius præscriptum actiones suas componat. Quæ si admittimus, nemo sponte officium faciet; immo nullum erit officium, ubi nullus est superior, qui necessitatem imponat; neque erunt officia inter eos, qui superiorem non habent. Et quum Auctori officium, & actus a justitia præscriptus, æque late pateant: quia tota ejus jurisprudentia naturalis in officii doctrina continetur; consequens erit, omne jus a superiore decerni. Quæ paradoxa ab HOBBIO potissimum prodita, qui in statu, quem vocat, naturali, id est, superioris exsorte, omnem justitiam obligantem tollere visus est, (etsi ipse variet) miror a quoquam adoptari potuisse. Ergone contra justitiam non faciet summa potestate praeditus, qui tyrannice in suos grassabitur, qui subditos pro libidine spoliabit, adfliget, per tormenta necabit; qui bellum alteri sine causa inferet?

Id, quod stilo scholastico, *causam efficientem* Juris Naturæ heic vocat Anonymus, nihil aliud est, quam ratio, propter quam ad conformandum sese naturalis legis præceptis quis obligetur. Agnoscit Auctor noster, (nec prætermittendum illud silentio erat) ista præcepta, in se considerata, fundamentum suum in ipsa rerum natura habere; ita ut Deus nihil contrarii, nisi ipse sibi adversus, præcipere potuerit. Vide J. N. & G. *Lib. I. cap.* 2. §. 5. 6. & quæ ex reliquis ejus scriptis excerpi ad *cap.* 1. §. 4. *not.* 4. Verum statuit, considerationem naturæ rerum non id esse, quod proprie ac directe necessitatem certo modo potius, quam altero agendi, imponat. Hoc quidem loco Anonymus adgressurum se maximo successu Auctorem videtur confidere. At spero, fore, ut sedulo expensis, quæ a nobis adnotabuntur, liquido adpareat, nulla forte alia parte ejus censuram instabiliore niti fundamento.

Statim observaverim, totum hunc paragraphum præter rem esse: cum ipse fateatur Anonymus §. 15. ex Auctoris nostri sententia, omnes homines, in quocunque versentur statu, communi superiori, nempe Deo, per naturam subdi. Cur fingantur ultro monstra, quæ adgrediaris? Cur odiosa instituatur comparatio cum principiis HOBBII, quæ auctoris nostri principiis ita e diametro sunt opposita?

*§. XIV. Hinc etiam nullum *jus gentium voluntarium* quidam viri docti, ab Auctore nostro persuasi, admittunt, ob eam inter alias rationem, quod pactis mutuis jus efficere gentes non possint: quia scilicet a nul-

lo

lo superiore valida reddatur obligatio. Quo argumento nimium efficient, ut scilicet nec consensu & pactis homines superiorem sibi constituere possint; cujus contrarium tamen ipse HOBBIUS agnovit.

Qui *jus gentium voluntarium*, Anonymo cum vulgo Jurisconsultorum Scholasticorum adoptarum, & merito rejiciunt, ea non nituntur ratione, quod gentes, quia desit communis superior, nullam inter se validam inire conventionem possint: sed adserunt, prout verum quidem est, istas *conventiones* non esse leges, proprie sic dictas, quia inter pares fiant; dum a *superiore lex* omnis proficiscatur. Contendunt porro, (nec ostendit quisquam, aut ostensurus est contrarium) non exstare generalem omnium gentium conventionem circa res illas mere arbitrarias, quas moderari suppositum illud jus gentium debuerit. Si ulla subsit obligatio ratione momentorum, quæ eo referuntur, & vere arbitraria sunt: (aliqua enim eorum capitum, quæ isti gentium juri adscribuntur, fundata deprehenduntur in ipso Jure (a) Naturæ, adeoque gentium consensu non indigent) si, inquam, ratione momentorum vere arbitrariorum ulla obligatio subsit: inde, meo judicio, fuerit, quod, cum apud plerosque populos, citra ullum quidem generale inter eos pactum, usus eadem sensim introduxerit, hinc censeatur quis, ac censeri possit velle se eo accommodare, ubi suscepto super aliqua ejusmodi re negotio non manifeste declaraverit, nolle se receptam consuetudinem sequi, quod quidem unicuique est integrum. Hæc observatio, cujus in notis meis ad GROTIUM frequens adplicatio videbitur, evertendis fautorum juris gentium voluntarii maxime speciosis argumentis inserviet.

(a) Vide J. N. & G. Lib. II. cap. 3. §. 23.

*§. XV. Equidem medela aliqua videtur adferri posse huic doctrinæ, considerando Deum velut omnium superiorem: quod etiam subinde fit ab Auctore. Nempe dicet aliquis, dogma offendere tantum specie pravitatis; si vero profundius introspicias, nihil mali deprehendi; quum semet corrigat, & remedium secum ferat; quoniam status sine superiore fingi quidem possit docendi gratia, existere autem non possit, quod omnes per naturam Deo subdantur. Ita jam & pacta hominum superiorem, & consensus gentium jus facient, Deo pactis validitatem præbente. Atque hoc quidem de Deo, natura omnium superiore, verissimum est: sed tamen ipsa per se doctrina offensione atque errore non caret, quæ habet, jus decreto superioris nasci; utcunque excuses,

cuses. Nam ut taceam, quod (1) GROTIUS bene notavit, fore aliquam naturalem obligationem, etsi daretur, quod dari non potest, Deum nullum esse, aut licet divina existentia seponatur tantisper; quoniam certe multa ab hominibus erga alios exigit propriæ conservationis commoditatisque cura; quæ HOBBIUS etiam pro parte adnotavit; & hoc obligationis vinculum latronum societates exemplo suo confirmant, dum aliis hostes, inter se quædam officia colere coguntur; quanquam, ut jam notavi, imperfectum sit valde Jus Naturæ, quod hoc solo fluat: hæc, inquam, ut taceam, sciendum est, Deum ipsum laudari, quod justus est; adeoque esse quandam, immo potius esse summam ipsius Dei justitiam, etsi superiore careat, & sponte naturæ excellentis omnia bene agat, ut nemo de eo cum ratione queri possit. Neque ipsa norma actionum, aut natura justi, a libero ejus decreto, sed ab æternis veritatibus, divino intellectui objectis, pendet; quæ ipsa, ut sic dicam, divina essentia constituuntur: meritoque a Theologis Auctor reprehensus est, quando contrarium defendit, credo, quod pravas consequentias non perspexisset. Neque enim justitia essentiale Dei adtributum erit: si ipse jus & justitiam arbitrio suo condidit. Et vero justitia servat quasdam æqualitatis proportionalitatisque leges, non minus in natura rerum immutabili, divinisque fundatas ideis, quam sunt principia Arithmeticæ ac Geometriæ. Neque adeo justitiam aut bonitatem quisquam divini arbitrii esse defendet, nisi qui & veritatem: quod paradoxon inauditum CARTESIO excidit, insigni documento, magnos posse viros magnopere labi: quasi scilicet triangulum sit trilaterum, aut duo contradictoria incompatibilia sint, aut denique ipse existat Deus, quia ita Deus jussit. Sequeretur etiam, quod quidem imprudenter dixere, Deum jure posse damnare innocentem, quando hoc ipsum jus facere poterat. Nimirum qui talia excidere sibi passi sunt, non distinxere justitiam ab ἀνυπευθυνίᾳ. Deus ob summam in omnia potestatem est ἀνυπεύθυνος; quum nec cogi, nec puniri possit, neque rationibus cuiquam reddendis obnoxius sit: sed ob justitiam ita agit, ut omni satisfaciat sapienti, & quod summum est, sibi.

De-

§. XV. (1) *De Jure Belli ac Pacis, Prolegom.* §. 11.

Debili valde modo heic ſtatim loquitur Anonymus, obtendendo tanquam benignioris alicujus judicii teſtimonium, excuſationem illam, qua Auctorem noſtrum, parum ſibi conſtantem, conſequentiarum periculum prævertiſſe innuit. Credas, (*a*) incidenter tantum, ac nullo fere conſilio, Auctorem, de Deo, ceu omnium hominum ſuperiore, mentionem injicere. Sed nonne iſti principio, velut (2) principali ſuo fundamento, univerſum ejusdem ſyſtema ſuperſtruitur? Invitus quidem eloquar: at nihil tandem verius: nec id juverit diſſimulaſſe, quod demonſtrare jam ad oculum obſtringor: non intellectis ſatis Auctoris noſtri principiis, Anonymus in ejus cenſuram deſcendit; atque inde fit, ut ſtatum quæſtionis non rite ingrediatur.

(a) Quod etiam ſubinde fit ab Auctore &c.

Non hæc Auctori noſtro ſtat ſententia, ac ſi id omne, quod *jus* vocatur aut *juſtitia*, a *voluntate*, nedum *arbitrio* ſuperioris emanet. De *jure* loquitur ac *juſtitia*, quæ obnoxiis imperio entibus conveniunt: inveſtigat normam *actionum humanarum*. Centies repetiit, Deum ſumme eſſe juſtum: (3) ipſum conſtantiſſime juſtitiæ regulas, immenſis ſuis perfectionibus conformes, ſequi, ita quidem ut aliter agere neque velit, neque velle poſſit; ſed eo etiam modo, ut propter ejus ἀνυπευθυνίαν nemini jus ſit exigendi, ipſum ita vel ſecus agere, aut ad reddendam geſtorum rationem eundem adſtringendi. Agnovit quoque, reſpectu hominum, Creatoris licet imperio ſubjectorum, non arbitrio Dei jus ac juſtitiam condi; nec potuiſſe Deum, ſalvis ſuis perfectionibus atque esſentia, hominibus alias, quam juſtitiæ regulas, in natura ipſorum fundatas, præſcribere. Verum ſtatuit nihilominus, propriam ac directam rationem, quare ad ſequendas juſtitiæ leges homines *obligentur*, id, quod ipſis *neceſſitatem* moralem ſe ad easdem adtemperandi imponit, eſſe voluntatem Dei, cui ut ſupremo Domino, naturalem eorum libertatem pro lubitu conſtringendi pleniſſimum jus competit.

Ita corruunt omnes illæ *pravæ conſequentiæ*, quas Anonymus defendendis Scholaſticorum quorundam *Theologorum*, qui ſuperſtitem jam tum Auctorem ſugillarunt, præjudicatis opinionibus adfectibusque promtior, eorum exemplo, ex innoxia omnino ſententia, circa quam ſiniſtræ interpretationes jam abunde retuſæ erant, elicere inſtituit. Atque huc redit quæſtio: *an proximum & immediatum fundamentum neceſſitatis hominibus incumbentis, ea faciendi, quæ Deus certe vult ab ipſis fieri, ſit illa ipſa Dei voluntas, an aliud quidpiam?*

Non

(2) Vide *cap.* 3. hujus Compendii §. 10. 11.

(3) Vide J. N. & G. *lib. II. cap.* 1. §. 3. & *cap.* 3. §. 5. 20. nec non in *Erid. Scand. Apolog.* §. 7. 8. *Specim. Controverſ. cap.* 4. §. 3. *ſeqq.* & *cap.* 5. tot. &c.

Non bene in principiis suis sibi constat Anonymus: nimium dicit, aut non satis. Fundamentum quippe obligationis observandi Jus Naturæ collocat (§. 13.) in *ipsa rerum natura, rectæque secundum banc rationis præceptis*, consistentibus (§. 15) in *quibusdam æqualitatis proportionalitatisque legibus:* supponit, *aliquam fore naturalem obligationem, etsi daretur Deum nullum esse.* Attamen *jus, quod hoc solo fluat, valde imperfectum* habet, ac terminatum eo, quod *propriæ conservationis commoditatisque cura* exegerit. Jam istæ *æqualitatis ac proportionalitatis leges*, ista *rectæ secundum naturam rationis præcepta*, nonne in singulis ac quibuscunque officiis locum habent? Nullum excipit, aut excipere Anonymus potest. Admittere ergo necessum habet, secretis quidem illis, quæ Directe Deum respiciunt, reliqua omnia, sublata etiam Dei existentia, in toto suo vigore substituta esse. Enimvero eadem semper natura rerum remanet: & quamvis de *ideis intellectus divini* loquatur Anonymus; non in iis tamen ideis naturam rerum, nexusque inde resultantes contemplamur; quemadmodum non in subtiliori aliqua Metaphysica, egregia Naturalis Juris ac doctrinæ moralis principia quærere consultum fuerit. Ast heic iterum, ut jam supra §. 6. Anonymus *honestum* cum *utili* manifeste confundit; quod etiam allato *societatis latronum* exemplo constat. An enim honesti cura, perditi homines prædam e. g. æqualiter inter se dividant? Num credas, illos ducturos religioni, aliquam, si fieri possit, portionem avertere, aut habendam esse talis scrupuli rationem, tanquam observati ipsis officii?

Nullum itaque datur medium: *obligatio* legum justi inter homines aut prorsus non pendet a Deo, ac unice in ipsa rerum natura fundata est, sicuti *principia Arithmeticæ ac Geometriæ;* aut vero in natura rerum eadem plane non fundatur. Jam autem natura rerum per se obligationem, proprie sic dictam, imponere nobis non potest. Qualiscunque se æqualitatis ac proportionalitatis, convenientiæ aut disconvenientiæ nexus in natura rerum prodat: hoc solo non nisi ad agnoscendum istum nexum inducimur. Aliquid amplius accedat, necesse est, ut constringatur libertas nostra, ac ad componendas certo quopiam modo nostras actiones compellamur. Neque ratio, in se considerata, ac semoto Creatore, qui ea nos dotavit, injicere nobis potest necessitatem illas notiones sequendi, etsi easdem, tanquam in natura rerum fundatas adprobet. 1. Enim abstractis hisce ac speculativis ideis adfectus sensibiles quasdam ac patheticas ideas opponunt: in pluribus actionibus, quibus aliquis disconvenientiæ nexus inest, longe vividiorem nexum, sensum voluptatis easdem, ipso, quo suscipiuntur, momento comitantem, nobis repræsentant. Si ab ejusmodi actionibus intellectus lumen nos avertat:

fat: multo validiore motu inclinatio voluntatis, nos ad eas propellit. Cur ergo illud magis, quam hanc sequamur: si nullum existit principium externum, nullum ens superius, quod nos eo adstringat? Nonne hac hypothesi inclinatio voluntatis æque naturalis est, ac ideæ intellectus? Ratio, inquies, liquido pandit, observatis convenientiæ legibus in natura rerum fundatis, prospectum iri melius commodis nostris, quam si dirigi nos adfectibus patiamur. Ast, missis quoque iis, quæ ex adverso adfectus facile occinuerint: non hic de *utilitate* quæritur, sed de *officio* ac *obligatione*. Fateor, quod jam quidem supra observavi, si res penitius exploretur, deprehensum iri, omnibus bene expensis, commoda nostra exigere, ut dictamini rationis aurem præbeamus. Nonne vero renunciare utilitatibus suis cuilibet licet, quamdiu nihil est, quod prohibeat, quamdiu nullus alter existit cujus intersit, ut ne rebus suis iste noceat, cuique jus competat exigendi, ut iisdem invigilet? Adeoque neglectis convenientiæ ideis, in natura rerum fundatis, *imprudenter* tantum actum fuerit: & vero imprudentia heic non opponitur *officio* proprie sic dicto; quandoquidem, an aliquod exstet officium, adhuc inquirimus.

2. Verum quod in primis sedulo adtendendum, ac evertendæ adversæ opinioni sufficit, hoc est, quod ratio nostra, extra omne imperium Creatoris, cui eam acceptam referimus, considerata, revera nihil aliud sit, quam nos ipsi. Jam vero nemo sibi ipsi necessitatem hoc vel illo modo agendi, aut non agendi, imponere potest. Ut enim vere locum habeat necessitas, requiritur omnino, ut non pro lubitu ejus, qui eidem subjectus est, tolli queat: alias in nihilum ipsa abierit. Si ergo is, cui imponitur necessitas, ille ipse sit, qui eam imposuit: liberari eadem, quandocunque placuerit, poterit; aut potius nulla adfuerit vera *obligatio*: pariter ac transeuntibus in *debitorem* bonis ac juribus *creditoris*, nullum superest *debitum*. Paucis, quæ antiqua est SENECÆ observatio, *nemo sibi debet*, accurate loquendo . . . *hoc verbum*, debere, *non habet nisi inter duos locum*. *De Benefic. lib. V. cap.* 8.

Concludo, rationis etiam dictamina, quantumvis naturæ rerum conformia, nullam inducere *obligationem*, donec illa ipsa ratio nobis Auctorem existentiæ ac naturæ rerum omnium detexerit. Et quæritur jam, unde tunc proveniat *obligatio*: an a voluntate Dei, an ab alia quapiam re in ipso existente.

Heic vero haud videtur valde esse ambigendum. Ex quo enim rectam de Deo notionem quis habuerit: jus, quod ipsi competat, facultatibus nobis concessis, quos lubet, limites constituendi, non potuerit non agnoscere. Neque minus fuerit liquidum, ipsum certo *velle*, homines sequi lumen su-

rationis, tanquam quod in se est præstantissimum, ac solum eos ad naturæ suæ destinationem perducere idoneum. In ipsius porro *voluntate* quicquid ad fundandam *obligationem* pertinet, deprehenditur: quippe cum ea voluntas sit Superioris omnium hominum, ac voluntas cum universis divinæ naturæ perfectionibus nunquam non consentiens. Cur ergo aliud principium quæratur, quam illud, quod omnium patet captui, ac tam prone ex nexu inter *creatorem* & *creaturam* consequitur?

Qualecunque aliud Numinis adtributum intuearis: remota ejusdem voluntate, non solidius in eo *obligationis* fundamentum, quam in ipsa natura rerum invenies. Si per impossibile concipere *Epicureorum* more Numen liceret, nulla tactum cura, an homines modo naturæ rerum ac propriæ conformi agerent, vel minus: talis Numinis conspectus, vel cum maxime infinitis alias in ipso elucentibus perfectionibus, ad summum nil nisi exemplum nobis suppeditaret; & vero exemplum per se nullam imitandi imponit necessitatem. Vel potius, nisi supposueris, Deum *velle*, ut homines, ac universæ creaturæ intelligentes, leges justi inter se observent: quo ejus abierit justitia? Adversus quem eam exercuerit? Ad quid conduxerit? Sanctusne fuerit & justus, si tales esse homines, vel minus, perinde quasi habeat; si non eos ad hoc ipsum strictissime *obliget?*

Dicas, quod ipsos ad hoc *obliget*, etsi jam ante suam *voluntatem* obligati fuerint: hoc vero ipso istam voluntatem heic merum aliquod accessorium, quod ad summum *obligationem* tantum validiorem reddat, constitues. Ambitus imminuetur supremæ ejus auctoritatis, eaque ad imperium rerum in se indifferentium restringetur. Non major voluntati Numinis ratione legum justi vis adscribetur, quam principis, patris, heri, aut cujuscunque alterius in his terris superioris, qui potestati suæ obnoxios vult honestati morum studere. Denique an in sacris litteris quicquam est usitatius, quam ut observatio officii, virtutis cura, per *impletionem voluntatis divinæ* exprimatur? Quod exemplum suum (*a*) subinde Deus imitandum proponat: hoc testatur quidem se nihil ab hominibus exigere, quod non ipse faciat, quantum supremæ suæ perfectiones postulant aut patiuntur; seque adeo (*b*) *asperum dominum* non esse.

(*a*) *Matth.* V 48. *Luc.* VI. 36.

(*b*) *Matth.* XXV. 24.

* §. XVI. Atque hoc etiam non parum ad praxin veræ pietatis facit. Neque enim sufficit, ita nos Deo submissos esse, uti etiam tyranno obediremus; nec tantum timendus est ille ob magnitudinem, sed etiam amandus ob bonitatem, quæ non magis a scriptura sacra, quam

quam a recta ratione præcipiuntur. Atque huc ducunt meliora universalis jurisprudentiæ principia, quæ etiam cum sana Theologia conspirant, & ad veram virtutem excitant. Tantumque abest, ut, qui non spe aut metu a superiore, sed propensione animi recte agit, juste non agat, ut ipse potissimum juste agat, quadam divinæ justitiæ humana imitatione. Nam qui amore Dei aut proximi benefacit, in ipso recte facto invenit voluptatem, (ea enim amoris natura est) neque alio stimulo indiget, aut jussu superioris opus habet: ac de tali dictum est, (a) *legem justo positam non esse.* Usque adeo abhorret a ratione, solam legem aut coactionem justum facere: tametsi fatendum sit, eos, quorum animus eo perfectionis non devenit, non nisi spe metuque obligari; & in divinæ maxime vindictæ exspectatione, quam nec morte effugere detur, necessitatem plenam & in omnes valituram servandi juris & æqui posse inveniri.

(a) *Timoth.* 1. 8.

Hæc monita principiis Auctoris nostri neutiquam adversantur: aliqua etiam a statu quæstionis abeunt. Quamvis *obligatio*, proprie sic dicta, leges *justi* observandi, fundetur in voluntate Dei, qui tanquam supremus dominus nos eo adstringit: haudquaquam tamen inde sequitur, Deo tantum veluti *tyranno*, aut solo metu obediendum esse. Ac nimis profecto liberalis est Anonymus in eliciendis odiosis consequentiis ex principiis, quibus id contigit infortunii, ut ipsi displiceant. Quicunque veram de Deo notionem habet, intelligit, ipsum bonum æque, ac magnum, ejusque voluntatem perfectionibus ipsius necessario conformem esse; sapientem adeoque ac sanctam, & quæ nil, nisi justum non solummodo, sed & nobis proficuum velle queat. Ita ut, & cum Deus nobis res in se adiaphoras injungit, ipsi veluti patri optimo, nullatenus tanquam tyranno obtemperandum sit. Conformare sese ad sanctissimam illam ac optimam voluntatem, cui te agnoscas submissum: hoc est *ex officio agere:* hoc universis hominibus necessitatem moralem, secreto omni alio respectu, imponit. Spes aut metus sunt tantum rationes, quibus ad observationem *officii* extimulemur; quibus hærentem nobis forte repugnantiam superemus, ac in vehementioribus tentationibus suffulciamur.

Aliena itaque a proposito quæstio est: uter agat justius, qui spe aut metu a superiore; an qui propensione animi recte agat? Felix ista propensio, ut sit laudabilis, lumine procul dubio collustrata esse debet, adeoque producta vera notione

cum ipfius officii, tum Numinis, in quo feparari recte non poteft nexus Creatoris ac Rectoris generis humani, ab ejusdem *voluntate*, ut homines juftitiæ leges, naturæ fuæ conformes, fequantur.

Ut adferretur aliquid, principia Auctoris noftri ferire aptum, quærendum foret, uter fit juftior, an qui virtuti dat operam, quia ab fanctiffima Dei voluntate impofitam fibi ejus obligationem credat; an vero qui infcius aut immemor, fe pendere a Deo, eumque velle, ut ad virtutis leges fefe adtemperet, ipfas jam tanquam meras convenientiæ regulas, in natura rerum, aut etiam *in ideis æternarum veritatum, divino intellectui objectarum*, fundatas obfervaret? Quæftionem deciderit Anonymus.

Obfervaverim, occafione commemoratæ propenfionis in bonum, infignem equidem in Deo effe perfectionem, quod non nifi modo naturæ fuæ convenienti agere queat: verum quod ad homines adtinet, effentialiter imperfectos ac legi alicui fubjectos, (1) feliciores illos effe habendos, quam de fe melius merentes, qui naturæ aut educationis beneficio talem confecuti fuerint difpofitionem, ut nullo negotio in officium ferantur. Ita quidem, ut qui repertis vel in naturali fua conftitutione, vel in prava, cui ab infantia permisfus eft, adfuetudine, validioribus obftaculis, eadem vincere nititur, ac vincit, is profecto *juftior* fit, ac laudabilior altero, cui, ut bonæ frugis foret, nullo fere labore opus fuit.

Ex iis autem, quæ jam dicta funt, prorfus evanefcit commodum illud, quod ex fuo, exclufo Auctoris noftri fyftemate, Anonymus *ratione praxeos veræ pietatis* derivare pertendit. Veriffimum e contrario, a partibus noftris manifefte ftans commodum ipfi opponere poffumus. Nempe quod utrumque illud vitiofum extremum, in quod circa hanc materiam multi collapfi funt, pariter evitemus: quorum alterum eft falfa fententia illorum Philofophorum ac Theologorum, qui ftatuerunt, pendere juftum a mero Dei arbitrio, & poffe ipfum, fi velit, contrarium juftum efficere; alterum, eorum opinio, qui juftum concipientes, tanquam a voluntate Dei liberum, idque unice in natura rerum fundantes; virtutem quoque tanquam liberam a religione, ac Atheismum; tanquam fyftema, quod morali doctrinæ ac Juri Naturali omnem fuam vim relinquat, repræfentarunt. Conftat, quanto

§. XVI. (1) *Itaque ego illum feliciorem dixerim, qui nihil negotii fecum habuit: hunc quidem de fe melius meruiffe, qui malignitatem naturæ fuæ vicit, & ad fapientiam fe non perduxit, fed extraxit.* SENEC. Epift. LII. Vide, quæ antecedunt.

-to nisu BAYLIUS, Atheorum causam agens, ostendere conatus sit, (a) *posse illos credere se obligatos ad sequendas recta rationis ideas, tanquam regulam boni Moralis a bono utili distincti.*

(a) Contin. cogit. circa cometam. art. CLII.

* §. XVII. Ex his intelligi datur, quantum juventutis, immo reipublicæ intersit, meliora scientiæ juris principia constitui. Neque recte d. c. II. §. 4. dicitur, *Superiorem non agnoscenti neminem necessitatem injicere posse:* quasi non quædam ipsa exigat natura rerum, curaque propriæ felicitatis & salutis; & multa nobis imperat ipsa ratio, ut naturæ melioris ductum sequamur, ne nobis vel malum accersamus, vel bonum intercipiamus. Hoc rationis præceptum omne, quum simul alios spectat, quorum id refert, ad justitiam pertinet. Et vero licet quidam *officium* latius accipiant; de omni scilicet virtutis actu, etiam quum aliorum nihil interest, aut an eorum intersit, non consideratur; quo sensu dici potest, ad nostrum quoque *officium* pertinere *fortitudinem* & *temperantiam*; verbi gratia, ut valetudinem curemus; quum culpentur merito, qui non faciunt; non adspernor tamen usum Auctoris nostri, qui officium ad ea restringit, quæ a jure desiderantur.

Eversis falsis consequentiis, quæ Auctoris nostri principiis adfingebantur, ostensaque ex adverso firmissima eorundem soliditate: conclusionem Anonymi nullam pronunciare, credo, mihi licuerit, atque adserere e contrario, citra damnum vel juventutis, vel reipublicæ, hocce compendium *de Officiis Hominis & Civis*, omnibus Juris Naturæ studiosis posse commendari. Si non ab omni nævo est immune; saltem nihil continet periculosi. Optima in universum ejus sunt principia: nec difficile foret commonstrare, mutatis hic & illic paucis tantum lineis, corrigi id, quod non prorsus accuratum est, posse. Æquiores simus, ac minus promti damnandis propter aliquos defectus, aliorum operibus: in hoc omnium eorum, qui in publicum scribere instituunt, res vertitur.

Tædet adhuc repetere, confundere semper Anonymum *convenientiam* cum *obligatione*, ac *utilitatem* cum *officio*. Videamus, an observatio circa varium vocis *officii* usum, insigni alicui invento, quemadmodum in paragrapho sequenti promittitur, locum præbuerit.

* §. XVIII. Sed ejus rei rationem habeo parum Auctori agnitam. Quoniam nempe in generali societate sub Rectore Deo, omnis virtus, ut jam plus semel diximus, justitiæ universalis obligationibus continetur: neque actus tantum externi, sed etiam omnes adfectus nostri certissima juris regula diriguntur: & digne de jure philosophanti non tantum humanæ tranquillitatis, sed etiam divinæ amicitiæ ratio habetur, cujus possessio nobis duraturam felicitatem spondet. Non nobis tantum nati sumus: sed partem nostri sibi alii vindicant, Deus totum.

Quod heic Anonymus pro cogitato sibi peculiari, adeoque *nostro Auctori parum agnito*, venditat, id ipsum jam veteres (1) *Stoici* Philosophi professi sunt. Atque hoc Auctori nostro parum adeo ignotum fuit, ut potius expresse de eo loquatur, tanquam de notione, quam non rejicit quidem, sed pro populari tamen habet: (2) *si popularia*, ait, *ad rem quid facerent: dici quoque posset, hunc mundum magnam esse civitatem, cujus supremus Rector Deus est.* Adeoque idem Anonymi, quod plurium aliorum recentiorum systemati cedit, qui dum proferre aliquid novi voluerunt, nil fere, nisi voces mutavere, ita ut denique in re ipsa ad Auctoris nostri systema recurrant. Enimvero *justitia* illa *universalis* in *generali societate* omnium hominum *sub Rectore Deo*, quid aliud est, nisi complexus legum, quas Deus hominibus, tanquam ipsorum dominus, præscribit. Ac proinde Jus Naturæ omnem suam vim ab Auctoritate & voluntate supremi illius legislatoris trahit. Quod ad internorum *adfectuum* directionem, & curam conciliandæ sibi *divinæ amicitiæ* adtinet: suffecerit remittere ad dicta superius circa §. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 16.

*§. XIX. Nec video, quomodo Auctor, quamvis acutus, a contradictione facile excusari possit, quum omnem juris obligationem a superioris decreto derivat, quemadmodum locis ejus citatis ostendimus; & tamen mox *Lib. I. cap. 2. §. 5.* ad *superiorem* constituendum re-

§. XVIII. (1) *Duas respublicas animo complectamur: alteram magnam & vere publicam, qua Dii atque homines continentur; in qua non ad hunc angulum respicimus, aut ad illum, sed terminos civitatis nostræ cum sole metimur: alteram, cui nos adscripsit conditio nascendi.* SENEC. *de otio Sapientis*, cap. 31.

(2) *Specim. Controvers. cap. 4. §. 7.*

requiri ait, non tantum, ut vires cogendi habeat, sed etiam ut *justas* habeat *causas* vindicandi sibi in me potestatem. Ergo justitia causæ ipso superiore anterior est, contra quam adseverabatur. Nempe si ad juris originem opus est *superiore*; & rursus ad superiorem constituendum caussis opus est jure subnixis: circulus orietur, quo nullus unquam manifestior fuit. Unde enim constabit, justas esse causas: si nullus adhuc superior exstat, a quo solo scilicet jus proficisci potest? Mirum esset, virum acutum secum adeo pugnare potuisse: nisi sciremus, facile evenire paradoxa tuentibus, ut prævalente sensu communi, sui dogmatis obliviscantur. Ipsa auctoris verba exhiberi interest, ne quid imponi videatur. *Introducitur obligatio in animum hominis* proprie *a* superiore, *id est, tali, cui non solum vires sunt malum aliquod repræsentandi contranitentibus; sed etiam justæ sunt causæ, quare postulare queat, ex suo arbitrio voluntatis nostræ libertatem circumscribi. Talia enim ubi in aliquo fuerint: postquam quid velit, significavit, necesse est, in animo hominis oriri metum reverentia temperatum . . . . . Qui vero nullam rationem adlegare novit, quare mihi invito obligationem velit impingere, præter solas vires: is terrere quidem me potest, ut evitando majori malo, ipsi tantisper parere satius ducam; sed eo metu remoto nihil amplius obstat, quominus meo potius, quam illius arbitrio agam. Contra qui rationes quidem habet, quare ego ipsi parere debeam; a viribus tamen malum aliquod mihi imponendi destituitur: ejus jussa impune a me possunt negligi, ni potentior aliquis hujus auctoritatem proculcatam adsertum eat.* Ratione autem, quare quis postulare queat, ut ab altero sibi obtemperetur, sunt: *si ab isto in hunc insignia quædam bona sint profecta: si constiterit, eum & bene huic velle, & rectius, quam ipse valet, eidem prospicere posse: simulque si actu iste hujus directionem sibi vindicet: & denique si quis ultro alteri se subjecerit, & in ipsius directionem consenserit.* Hactenus Auctor. Sed qui bene hæc examinaverit, satis animadvertet, nec sibi constare Auctorem, nec difficultati satisfacere. Sane si neque coactio sine rationibus, neque rationes citra vim sufficiunt: cur quæso, cessante vi, superstitibusque solis rationibus, non redibo ad libertatem, quam dicor habuisse, quum nondum admota vi solæ rationes adessent? Quod enim

Auctor ait, *metu remoto nihil amplius obstare, quominus meo potius, quam alterius arbitrio agam*, valebit, etiamsi rationes adsint. Quod si vero rationes jam solae obstant, cur non solae obstitere etiam ante metum? & quam, quaeso, vim rationibus ultra se ipsum metus dabit, quam sine rationibus non praestat sibi? An adfectus iste, parum durabilis, characterem quemdam indelebilem invitae imprimet menti? Finge hominem, qui alteri ex solis rationibus obedientiam debet, ejusdem mox viribus adigi; & tamen in eo animo perseverare, ut non ultra obedire velit, quam cogatur: non adparet, cur ideo, quia semel coactus est, perpetuo subjiciatur. Velut si aeger Christianus a medico Turca capiatur: adeone jam praeceptis salutaribus, diu ante cognitis, sed nunc necessitate armatis, obstringetur, ut etiam data aufugiendi occasione, magis exinde ad temperantiam obligetur, quam ante captivitatem? Alterutrum ergo dicendum est: vel rationes ante vim obligare, vel nec obligare vi cessante.

Exprobratum Auctori nostro vitiosum circulum dilabi ab illorum oculis confido, qui dicta superius ad §. 15. legerint. Omnis *superior* infra Deum auctoritatem habet nitentem rationibus, quarum *justitia* ab aliquo Juris Naturalis praecepto pendet, adeoque etiam ad illius *justi* leges refertur, cujus *obligatio* vere a *superioris*, aut *Regis Regum*, ac *Domini Dominantium* voluntate emanat. Verum *jus* imperandi, supremo illi Enti competens, *rationibus* superstruitur, quae *justitiam* suam secum vehunt, nec mutuari aliunde vim ullam opus habent. Nondum cognito Deo, aut semota ejus existentia, nil satis magnum conspicimus, quod voluntatum nostrarum deposcat subjectionem; nil satis justum, quod actionum nostrarum norma necessario haberi debeat. Neque etiam in natura rerum, libertas nostra, eximia illa facultas ex intimiori naturae nostrae constitutione oriunda, quicquam invenit, quod ad ipsam constringendam satis habeat validitatis: illi *convenientiae*, *ordinis*, *decoris*, *honestatis* nexus, quibus tunc *justum* absolvitur, merae speculativae notiones remanent, donec nobis constiterit, illum, qui naturam rerum, ac rationem ipsas perspicientem atque adprobantem condidit, *velle*, ut iisdem externos & internos nostros motus conformemus. Ibi incipit *officium*: Entis summe perfecti voluntas, nostrae est norma, atque is, a quo, quicquid sumus, accepimus, exigere procul dubio potest, ut, ne quicquid forsan nobis in mentem venit, proprio arbitrio suscipiamus. Depre-

prehenso in eius voluntate obligationis fundamento, jam in ejusdem bonitate & potentia validissimas utilitatis rationes, quibus ad observandum officium efficacissime excitemur ac moveamur, deprehendimus. An non solidissimum sit, ac optime cohærens systema, lector judicaverit.

Circa id, quod de *viribus*, conjunctis cum *rationibus* tradit Auctor noster; ad vocem, *impune*, quæ in locis citatis exstat, ac sententiæ ipsius clavis quidem est, adtendere par fuisset. *Qui*, ait, *rationes quidem habet, quare ego ipsi parere debeam; a viribus tamen malum aliquod mihi imponendi destituitur: ejus jussa* IMPUNE *a me possunt negligi; ni &c.* Non dicit, *recte possunt*: non statuit, cessare ideo officium, *justas causas* ideo vim suam amittere: loquitur de efficacia, quam pro ingenio ac dispositione plerorumque hominum exserere tunc istæ rationes aptæ fuerint. Excutiendis omnibus, quæ Anonymus hoc loco nectit, ratiociniis hæc suffecerint.

Fateor nihilominus, Auctoris nostri doctrinam heic non satis esse perspicuam, ac melius distinguendum fuisse id, quod superiori proprie *jus* imperandi adtribuit ab eo, quod ipsi facultatem dat *efficaciter imperandi*; prout illud tetigi in brevi nota, quæ prima est ad §. de quo agitur. Non hæc mihi est indoles, ut auctoritate me patiar occoecari, aut excusare quemquam quacunque etiam ratione velim: quin observari poterit, me, sequente ibidem ampliori nota, alia minus accurate posita reprehendisse, quæ non animadvertit Anonymus, aut condonare Auctori nostro dignatus est. Verum non obstant leves nævi, quin rectam ingressus sit & docuerit viam, ac ejus systema in universum optime fundatum sit. Etsi illud melius, ut videtur, quam ipse, explicuerim, correxerimque nonnulla ex parte: absit tamen, ut debitam ipsi laudem mihi arrogem, aut non eidem proprias meas cogitationes, quibus occasionem suppeditavit, adscribam.

Unum addam tantum circa exemplum ab Anonymo propositum de *ægro Christiano a medico Turca capto*. Uti hic captivus, non qua æger, captivus est: ita nec medicus dominus est corporis istius, qua medicus. Diversi hi omnino sunt respectus. Unde non video, quam ob rem hic comparentur præcepta istius medici, qua medici, (vel potius materia præceptorum ejusdem: nec enim supponitur, ut deberet, ipsum hæc præcepta, antequam caperetur æger, mandavisse, sed tantum illa ægro jam ante pro salutaribus fuisse cognita) quam ob rem, inquam, comparentur ista præcepta, quatenus ante vel post ægri captivitatem mandata sunt. Ante & post, præscriptis ægro utilibus medicamentis, medicus semper agit, tanquam medicus, non tanquam dominus. Aut si necessitatem medicamento utendi imponere ægro instituat: haud amplius tunc agit tanquam medicus. Verum sive medicus me-

dicamentum præscribat tanquam medicus, sive tanquam dominus: obligatio eo utendi aliunde provenit, nempe ab illa lege naturali, quæ vult, ut acceptam a Deo vitam quisque nitatur conservare, adeoque in hunc finem omnia legitima media, a quocunque illa sibi offerantur, adhibeat. Inde quod de *data aufugiendi occasione* memorat Anonymus, quin totum omnino exemplum nihil ad rem facit. Accedamus denique ad Epilogum.

*§. XX. Hæc satis ostendunt, deesse Auctori principia certa, quibus veras juris rationes constituat: quoniam principia pro arbitrio ipse effinxit, quæ sibi sufficere non possunt. Ceterum fundamenta & communia omni juri, (etiam quod ex æquo & bono tantum descendit) & propria stricto, (quod etiam superiorem constituit) alias indicata sunt. Et ut dicta paucis recolligamus, in universum dicendum est, *finem* Juris Naturalis esse bonum servantium: *objectum*, quicquid aliorum interest, & in nostra est potestate: *causam* denique *efficientem* in nobis esse rationis æternæ lumen, divinitus in mentibus accensum. Hæc tam plana & simplicia credo viris quibusdam acutis nimis obvia visa esse, atque inde paradoxotera quædam excogitata, quæ novitatis specie blandirentur: quod neque priorum fœcunditas, neque horum imperfectio satis perspiceretur. Hæc ad Te, VIR SUMME, perscribenda putavi, ut adpareat, opus *Pufendorfianum*, etsi minime adspernandum, in ipsis tamen principiis multiplici emendatione indigere. Ceterum ad particularia nunc descendere non vacat. Vale.

Oppositam conclusionem, ex dictis fluentem, Lector meo loco elicuerit. Sufficit mihi, verbum circa principia, quæ Auctoris nostri fundamentis substituere vult Anonymus, adjicere.

Fateor quidem, me in illis nihil nisi valde vagum reperire. Id, quod pro *causa efficiente* Juris Naturalis (hinc enim incipiendum) venditat, generale principium est omnium scientiarum naturalium: an enim ulla existit, vere talis, quæ non ab *æternæ rationis lumine, divinitus in mentibus nostris accenso*, emanet? *Objectum*, (aut, si accuratius loquaris, *materia* Juris Naturalis: objectum enim proprie sunt illi, erga quos jus illud est observandum) *objectum*, inquam, prout hoc Anonymus constituit, depromtum ex generalitate, in qua remanet, ad principium *socialitatis* reducitur: nec enim crediderim,

Anony-

Anonymum his verbis, *quicquid aliorum interest*, velle ipsum Deum comprehendere, adeoque innuere, aut credendi occasionem præbere, Dei interesse, ut ipsi obsequia nostra exhibeamus - illum, qui *ipse sibi sufficit*, creaturis suis indigere, utilitatemve aliquam ex earum actionibus capere posse. *Finis* denique Juris Naturalis, quem *bonum* esse *servantium* docet Anonymus, nihil, quod non omnibus disciplinis practicis commune sit, sistit: singulæ *bonum* aliquod aut commodum habent propositum; & sciendum restat, quodnam illud sit, quod Juri Naturæ peculiariter conveniat. Suntne ista *lucidæ* illæ *fœcundæque* definitiones, quæ nobis deerant?

Lausannæ d 1. *Octobr.* 1716.

F I N I S.

OBSERVATIONES TITII,

Quæ in prioribus editionibus per numeros erant distributæ, in hac Editione literis indicatæ, per hunc indicem facili opera inveniri possunt.

AD PRÆFATIONEM AUCTORIS.

Observ. 1.	§. 1. lit.	(a)		Observ. 6.	§. 9. lit.	(s)
2.	§. 4.	(e)		7.	§. 10.	(t)
3.	—	(f)		8.	§. 12.	(z)
4.	—	(g)		9.	—	(a)
5.	§. 5.	(i)		10.	§. 15.	(e)

AD LIBRUM I.

CAP. I.

Observ. 11.	§. 1. lit.	(a)
12.	§. 2.	(d)
13.	§. 3.	(g)
14.	§. 4.	(i)
15.	—	(m)
16.	§. 5.	(p)
17.	—	(i)
18	§. 6.	(x)
19.	—	(y)
20.	§. 7.	(z)
21.	—	(b)
22.	—	(c)
23.	§. 8.	(g)
24.	—	(h)
25.	—	(l)
26	—	(m)
27	—	(p)
28.	§ 9.	(q)
29.	—	(s)
30.	—	(x)
31.	§. 10.	(b)
32.	§ 11.	(c)
33.	—	(e)
34.	§. 12	(g)
Observ. 35.	§. 13. lit.	(l)
36.	§. 14.	(p)
37.	§. 15.	(s)
38.	—	(x)
39.	§. 16.	(z)
40.	§. 17.	(d)
41.	§. 17.	(f)
42.	—	(g)
43.	—	(i)
44.	§. 18.	(m)
45.	§. 20.	(s)
46.	§. 22.	(v)
47.	§. 23.	(y)
48.	§. 24.	(c)

CAPUT. II.

Observ. 49.	§. 1. lit.	(o)
50.	§. 2.	(r)
51.	—	(s)
52.	§. 3.	(v)
53.	—	(x)
54.	§. 4.	(a)
55.	§. 5.	(d)
56.	—	(g)
57.	§. 6.	(i)

Observ.

Observ.

CAP.

CAP. XIII.

Observ. 313.	§. 1.	lit.	(l)
314.	§. 2.		(o)
315	§. 3.		(q)
316	§. 4.		(x)
317.	§. 5.		(y)
318.	§. 6.		(b)
319.	—		(c)
320.	—		(d)
321.	§. 7.		(f)
322.	§. 8.		(g)
323.	§. 9.		(i)
324.	§. 10.		(k)
325.	—		(l)
326.	§. 11.		(n)

CAP. XIV.

Observ. 327.	§. 1.	lit.	(p)
328.	—		(r)
329.	§. 2.		(s)
330.	—		(t)
331.	§. 3.		(x)
332.	—		(a)
333	§. 4.		(f)
334.	—		(h)
335	—		(i)
336.	—		(k)
337.	—		(l)
338.	—		(n)
339.	§. 5.		(p)
240.	—		(q)
341.	—		(s)
342.	—		(v)
343.	§. 6.		(x)
344.	—		(a)
34[illegible].	—		(b)
346.	§. 7.		(c)
347.	—		(e)
348.	§. 8.		(f)
349.	—		(h)
350.	§. 9.		(k)
351.	—		(m)
352.	—		(p)
353.	—		(q)

CAP. XV.

Observ. 354.	§. 1.	sign.	(*)
355.	§. 2.	lit.	(v)
356.	—		(y)
357.	§. 3.		(z)
358.	—		(c)
359.	§. 4.		(e)
360.	—		(h)
361.	§. 5.		(k)
362.	—		(l)
363.	§. 6.		(q)
364.	—		(r)
365.	—		(t)
366.	—		(v)
367.	§. 7.		(y)
368.	—		(z)
369.	—		(e)
370.	§. 8.		(i)
371.	§. 9.		(m)
372.	—		(o)
373.	—		(r)
374.	—		(v)
375.	—		(x)
376.	—		(y)
377.	§. 10.		(z)
378.	—		(c)
379.	§. 11.		(f)
380.	—		(i)
381.	—		(k)
382.	§. 12.		(n)
383.	—		(p)
384.	§. 13.		(t)
385.	—		(v)
386.	—		(*)
387.	—		(x)
388.	—		(y)
389.	—		(z)
390.	—		(a)
391.	—		(b)
392.	§. 14.		(d)
393.	—		(e)
394.	—		(g)
395.	—		(h)
396.	—		(l)
397	§. 15.		(o)
398.	—		(p)

Observ.

CAP. II.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

CAP. VI.

Obſerv.

Obſerv.

INDEX RERUM.

Numerus Romanus librum, Arabicus primus caput, sequens paragraphos denotat. *Pr.* praefationem Auctoris, *numeri* sequentes ejusdem paragraphos designant.

A.

Con-

Ge-

G.

H.

I.

L

L.

M.

N.

T.

Tur-

FINIS.

